

ใจความแห่งคริสต์ธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

ของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

บรรยายวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา ๒๕๒๒

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อ.ไชยา

ธรรมทานมูลนิธิ จัดพิมพ์ด้วยทุนธรรมทานปริวรรตน์
ที่ตั้งไว้ทางสวนอศุสมมูลนิธิ เป็นอันดับที่สิบสี่แห่งทุนนี้
เป็นการพิมพ์ครั้งแรกของหนังสือเล่มนี้ ซึ่งจัดอยู่ในธรรมโฆษณ์ หมวดทำ
ชุดรวมเรื่องปกิณฑกะ อันดับ ๔๔ ก. บนพื้นแถบสีม่วง
จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม, ๑ ตุลาคม ๒๕๒๘

[ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับแจกเป็นธรรมทาน สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย]

จิตต์เป็นสหายผู้ร่วมทุกข์ เกิด หนึ่ง เจ็บ ตาย

อนิเมทา.

ข้าพเจ้า ขออนิเมทา ในทิวทัศน์ละครกรรมกร แห่งชมรมจาก-
 มลกรี และผู้หนังสืออื่น ๆ ได้มีความคิดคนทุกคนว่าผมมีอีกกัน คิด
 ตั้งทุนที่มีชื่อ "ชมรมชมรมปฏิวัติ" นี้ขึ้น เพื่อสนับสนุนการ
 คิดที่มีผลกับสังคม ชดชวยรวมใจชน เพื่อขึ้นอีกวันหนึ่ง. คุณนี้ แม้จะ
 มีชื่อที่มีอยู่แล้ว แต่ไปถูกไปจากชื่อคุณต่างๆ ที่ได้มีตั้งขึ้นไว้ ตาม
 ชื่อบุคคล หรือชื่อสกุลหนึ่ง ก็ตาม, แต่ตาม และผู้เขียนที่ทั้งนี้ มี
 อยู่ในสังคมได้ไปกัน โดยแท้.

คุณนี้ ได้ละมือไปขึ้นเป็นของมาก ใจที่ช่วยให้อีก -
 ความปรารถนาของ หรือชื่อชมรมต่างๆ ในพระมหากษัตริย์ชาติ ที่ควรคิด
 พินิจโดยความเสียเปรียบ ได้มีใจที่ถูกต้องมาเสียเปรียบมากขึ้น และโดย
 ไว้ชื่อขึ้น เป็นแน่นอน. อีกทงหนึ่ง ก็เป็นใจที่ให้ผู้ปฏิวัติที่
 อย่งอย่าง แต่มีความประสงค์มุ่งหมาย ในได้ใช้ไปในกิจการ ชมรม-
 ทุนที่ติดใจกันมาก โดยตรง, ละได้รับตามผลที่ สละใจมา. และ
 อีกทงหนึ่งขึ้น เป็นที่ควรคิดแก่การดำเนินการที่คนใจที่คน ๆ ละมีขึ้น
 ใจ ในที่รวมรวมเป็นกันได้รับมา ตามการกันแต่มีขึ้น หรือของส่วน
 ของของไว้ชื่อ มารวมไว้ในทุนนี้ เพื่อการที่มีขึ้นขึ้นไว้ชื่อ สักไป.
 ตั้งขึ้น การปฏิวัติในนี้ขึ้น ซึ่งมิใช่ปฏิวัติแต่กัน หากแต่เป็น
 การปฏิวัติของชมรม นี้เสียเปรียบ นี้โดย ชื่อของปฏิวัติไป
 ของโลก แห่งสังคม.

โลกสมัยนี้ ที่คิดทุกกรรม โดยเหตุนี้ในขึ้นตั้งธรรม ตั้ง
 ในทุกสิ่งทุก; ซึ่งเกิดการระส่ำระสาย, แล้วก็ได้ใจที่ทุกที่ที่
 ภายใต้นั้นไม่ได้อ : พงกันไม่ไว้ชื่อ ตั้งทงใจที่และจะ -
 หน่อต่าง. รัฐบาลต่างๆในโลกนี้ตั้งขึ้นมา แต่ไปเป็นไปที่ประ-
 ทาศนี้ไม่ได้อ และทุกที่ที่, แม้จะเป็นหรือที่ที่กับกัน
 ด้ ก็ยังมีใจที่ ไม่ได้อที่ที่ไปเสียขึ้น นก ที่ขึ้นมาตั้งไปใส่ตั้ง
 ที่ขึ้นเอง, ไปคราวหนึ่ง. เขาจะตั้งชื่อที่ไปอีกที่ที่ไว้ ซึ่ง

และถึงสมัยที่ทุกคนเข้าใจถึงอันนี้มา ทุกรวมหมด ว่าเราจัดตั้งให้มี
 ปรชชาตชน หรือ ประชาชนโลก ที่ประกอบอยู่ด้วยศีลธรรม, ที่
 วิชาอยู่โดยธรรม, ที่ชอบเหลือเกินโดยธรรม, ที่นี้สมกับชื่อ
 "สัตบุรุษ" ทั้งหลาย เป็นเพื่อชนทุกจำพวกได้มีชัยอยู่ ด้วยกันทั้งหมด
 ทั้งสิ้น" มีไว้เกิดมาเพื่อเอาไว้เอาเปรียบกัน และกันไว้ โดยวิธี
 เสรีประชาธิปไตย นั้นโดย. สมัยนั้นแหละ การผลิตกันขึ้น
 รัฐบาล ในลักษณะแห่งการร่วมอยู่ในระดับสูง ๆ จากหนังสือ เช่นนี้ มี
 ละหมดไปจากโลกใบนี้.

ข้าพเจ้า มีความเห็นว่า ธรรมทางปฏิวัติธรรม ที่เขียนไว้
 อย่างทั่วถึง ใน หมู่มนุษย ทั่วทั้งนี้ ที่ละข้อไว้ให้แก่คน ทำความ
 เข้าใจทั่วรอบ และเข้าใจดีแล้ว แล้วเข้าใจโลกทุกส่วนทุกอันหมด
 ได้ในที่สุด, อันละข้อไว้ที่ทุกคน มีพระเจ้า อยู่ในนั้น, มีศาสนา
 มีธรรมะ อยู่ในใจ ภาวที่ศีลธรรมอยู่ทั่วไป ที่เคยและเคย
 อย่างที่ละ สรรบกับสหายส่วนทั่ว หรือส่วนลับๆ นั้นมา ไม่ได้โดย,
 และสามารถแก่ บัญชาแห่งอยู่ อย่างที่บุคคลเผชิญกันอยู่ในเวลา
 นี้ ได้ของพร้อมเปรียบกัน เหมือนดาบเล่ม, มีดาบเล่มนี้ในโลกนี้
 หรือธรรมทางปฏิวัติ ฆาตกรรม และ ยืนอยู่บนโลกนี้ ลักษณะอย่างนี้.

โลกนี้คือผลของสิ่งที่ดีๆ ที่แยกธรรมหรือศาสนา ออกจาก
 การดีอื่นๆ ทั่วไป, แยกจิตจากใจจากใจไว้เฉย, แยกคนออกจากคน
 เป็นปัจเจกบุคคล หรือแม้แต่ความเป็นของชาติ : มีแต่การดีอื่นๆ
 ที่ทำไว้ให้เหลือไปมีอดของใจไว้ มีวิธีอื่นๆ ให้ มีศีลธรรมกันโดย
 ชัด ชัดเกินไปจนล้นแล้ว ว่าและทำไว้ ดึงกระตุกสมัย ปล่อยให้
 คนพอๆ กัน; หรือถึงกับประกาศขึ้น เป็นคำดีๆต่อธรรม ว่าเคย
 นำมันกัน มีให้สัมผัสความดี ทั่วเหมือนหนึ่ง ซึ่งที่นี้มันมี
 ทั่วทุกแห่ง ต่อวิธีอื่น ทั่วๆ ไป; จึงยากที่จะทำทุกๆ คำไว้กับ
 วิชาอื่น มี การดำเนินชีวิต ทั่วๆ ไปมีศีลธรรม. ทุกคน มีบั้นปลาย
 งาม ไปยั้งไว้ดี แม้ความดีที่ทั่วถึงอย่างใดก็ได้; ระดมทุก
 สรรบกันไว้ มีมีให้คนอื่นได้ นอกจากความดีที่มีทั่วถึงกัน
 ที่เขียนความดีที่ชัดเจน ทั่วหมดมนุษย์ ! แต่แล้วมีที่ผิดๆ เราได้ลอง
 พิจารณา กันดู ไปว่า ผลที่ใดก็ได้รับมัน ทำไว้ให้โลกนี้ เป็นโลก

คำปรารภ

ธรรมโฆษณ์ฉบับนี้ ท่านอาจารย์ให้ชื่อว่า ใจความแห่งคริสต์ธรรม เท่าที่ พุทธบริษัทควรทราบ, บรรยายประจำวันเสาร์ภาคมาฆบูชา ระหว่างวันเสาร์ที่ ๖ มกราคม ถึง ๓๐ มีนาคม ๒๕๒๒ รวม ๑๒ ครั้ง และได้รวมคำบรรยายที่มีข้อความใกล้เคียงกับเรื่องที่บรรยายชุดนี้ ผนวกเข้าอีก ๓ ครั้ง รวมไว้สำหรับศึกษาพิจารณาธรรมะ ในรูปแบบเดียวกัน.

การบรรยายชุดนี้ ท่านอาจารย์ได้แจ้งความมุ่งหมายไว้ว่า *ไม่ประสงค์จะทำให้มีการแตกแยกกันระหว่างศาสนิก แต่กระทำให้เพื่อความเข้าใจอันดีของแต่ละฝ่าย.*

การจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ สำเร็จได้ด้วยใช้เงินบริจาคของผู้ศรัทธาผู้หนึ่ง, ผู้ให้กำลังแก่กิจการสวนโมกข์เนื่อง ๆ. ด้วยมีความมุ่งหมายสอดคล้องกับท่านอาจารย์ใน ความประสงค์ที่จะปลูกฝังการศึกษาปฏิบัติธรรมอันถูกต้อง ให้แก่เพื่อนผู้ร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย. ท่านอาจารย์จึงมอบให้คณะผู้จัดทำหนังสือธรรมโฆษณ์ดำเนินการจัดพิมพ์ โดยใช้เงินของผู้บริจาคนั้นร่วมกับเงินทุนธรรมทานปริวรรตน์ที่ตั้งไว้ ณ สวนอุสมมุลนิธิ.

ด้วยกุศลเจตนาของท่านองค์บรรยายและผู้ร่วมงานทุกฝ่าย ขอให้ท่านผู้ ศึกษาเรื่องนี้ จงได้ประสบธรรมรส เบิกบาน, มีสันติสุข, สันติภาพ ด้วยความเข้าใจ อันตั้งงามทั่วกันทุกท่าน เทอญ.

คณะผู้จัดหนังสือชุดธรรมโฆษณ์

สวนอุสมมุลนิธิ

๗๗ หมู่ ๖ แขวงหนองบอน

เขตพระโขนง

ถนนสุขุมวิท ซอย ๑๐๓

๑ ก.ค. ๒๕

สารบาญ

ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ.

ลำดับ		หน้า
๑.	ประโยชน์ของการศึกษาเปรียบเทียบ	๑
๒.	พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์มีร่วมกัน	๒๘
๓.	ปัญหาแตกแยก เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า	๕๕
๔.	การเกิดของพระกัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า	๙๐
๕.	วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด	๑๑๗
๖.	ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาต ระหว่างศาสนา	๑๔๕
๗.	ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้ากับพระรัตนตรัย	๑๗๓
๘.	ชีวิตนิรันดร	๑๙๗
๙.	การไถ่บาป	๒๑๙
๑๐.	ความรักพระเจ้า	๒๔๑
๑๑.	การสารภาพบาป	๒๖๓
๑๒.	สรุปความ ทำความเข้าใจ	๒๘๔

ภาคผนวก

๑.	ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก	๓๐๕
๒.	พุทธธรรมสำหรับศาสนิกต่างศาสนา	๓๓๐
๓.	ภาษาคน—ภาษาธรรม	๓๖๔
๔.	ปาฐกถา เรื่องคริสตธรรม—พุทธธรรม ที่ จ.ว. เชียงใหม่	๓๘๗

(โปรดดูสารบาญละเอียดในหน้าต่อไป)

สารบัญละเอียด

ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ.

หน้า

๑. ประโยชน์ของการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ.

เค้าเรื่องที่จะบรรยายมีเรื่องมากและยืดยาว	— — — — —	๑
ศึกษาอย่างไม่เห็นแก่ตัว จะพบตัวธรรมะในทุกศาสนา	— — — — —	๒
ความมุ่งหมายในการบรรยายตั้งปณิธานไว้ ๓ ประการ :—		
ข้อที่ ๑. จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนาให้จนได้		
.. ๒. จะทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ		
.. ๓. จะช่วยให้ทุกคนถอนตัวออกมาเสีย		
จากวัตถุนิยม คือความลุ่มหลงในเรื่องเนื้อหนัง	— — — — —	๓
ปณิธานข้อ ๑. จึงต้องทำ, ข้อ ๒. ทุกศาสนาต้องการหมดความเห็นแก่ตัว		๔
ต้องเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ จึงจะประนีประนอมกันได้	— — — — —	๕
ที่จะให้ถอนตัวออกจากวัตถุนิยมนี้สำคัญมาก, เพื่อไม่เป็นทาสกิเลส	— — — — —	๖
ยกเอาแต่ศาสนาคริสต์เพราะศาสนาอื่น ๆ มีหลักเกณฑ์ทำนองเดียวกัน	— — — — —	๗
ประโยชน์ที่พูด ๑. จะมีผลดีระหว่างชาติต่างๆในโลก		
๒. จะมีผลดี แม้อยู่ในชาติเดียวกัน		
๓. จะเป็นผลดีระหว่างญาติผู้ถือศาสนาต่างกัน	— — — — —	๘
๔—๕. เป็นผลดีระหว่างบุคคล, แม้ระหว่างผิวเมีย	— — — — —	๙
การเปรียบเทียบ ทำด้วยจิตเป็นธรรม, ไม่ทำให้แตกกัน, แต่เหมือนกันโดยสาระ		๑๐
ต้องรู้จักใช้ภาษาธรรม อย่าใช้ภาษาคน, เพราะมีอยู่มากในการเปรียบเทียบ	— — — — —	๑๑

ต้องตีความในภาษาธรรมให้ถูกต้องด้วยกันทุกศาสนา	—	—	—	—	๑๒
ไม่ใช่วิธีให้เกิดความต่าง, เอาวิธีที่มีประโยชน์เป็นที่ตั้ง	—	—	—	—	๑๓
มองเห็นนอกเขากเรา, ทุกศาสนามุ่งสอนให้มนุษย์ได้สิ่งดีที่สูงสุด	—	—	—	—	๑๔
จะมีพระเจ้ามากหรือไม่มี ศาสนาก็ล้วนทำประโยชน์แก่มนุษย์	—	—	—	—	๑๕
ต้องตีความหมายของคำให้ถูกต้องเช่น อ้อนวอน, อธิษฐาน ฯลฯ	—	—	—	—	๑๖
หลักธรรมในศาสนาตรงกันที่ต้องการไม่ให้มีตัวกู— ของกู	—	—	—	—	๑๗
ทุกศาสนาต้องการให้ทุกคนได้สิ่งสูงสุด คือไม่ทุกข์เลย	—	—	—	—	๑๘
วิธีปฏิบัติต่างกันแต่เลือกนอก เพราะเกิด อยู่กันแต่ละภูมิภาคประเทศ	—	—	—	—	๑๙
จุดปลายทางของศาสนาก็เหมือนกัน แต่ใช้ถ้อยคำต่างกัน	—	—	—	—	๒๐
การแก้ปัญหาพวกหนึ่งใช้สติปัญญา, พวกหนึ่งใช้ศรัทธา, หรือวิริยาคะ	—	—	—	—	๒๑
ต่างคนต่างมีวิธีของตัว ทำจิตให้ไม่รู้สึกเป็นทุกข์จึงไม่ควรทะเลาะกัน	—	—	—	—	๒๒
อย่าเอาเลือกนอกเป็นหลัก หัวใจของทุกศาสนาเป็นอย่างเดียวกัน	—	—	—	—	๒๓
เดียวกันที่ต่างกัน ก็เพราะวิธีสอน, วัฒนธรรมเหมาะที่จะรับวิธีของบางศาสนา	—	—	—	—	๒๔
โลกจึงต้องมีศาสนาหลายรูปแบบ, แต่ใจความนั้น เข้ากันได้ทุกศาสนา	—	—	—	—	๒๕
ถ้าถือศาสนาของตนถูกต้องจริง ต้องไม่มีความเห็นแก่ตัว	—	—	—	—	๒๖
เมื่อเห็นความเป็นศาสนาเดียวกันโดยใจความก็ไม่ต้องมีสงครามศาสนา	—	—	—	—	๒๗

๒. พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์มีร่วมกัน.

เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบนั้น เพื่อเข้าใจความหมายซึ่งกันและกันด้วย	—	—	—	—	๒๘
ต่อเมื่อเข้าใจถึงหัวใจของศาสนาแล้ว จึงจะเข้าใจระหว่างศาสนาได้	—	—	—	—	๒๙
พึงรู้จักคำ “พระเจ้า” นี้เป็นภาษาไทยหมายถึงภิกษุ	—	—	—	—	๓๐
คำว่าพระเจ้านี้มีความมุ่งหมายในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด, คริสต์นำมาใช้บ้าง	—	—	—	—	๓๑

ทุกศาสนาค้องมีพระเจ้า แต่เขาไปบัญญัติว่าถ้าไม่มีพระเจ้า ไม่ใช่ศาสนา	—	—	—	๓๒
พระเจ้าต้องเล็งถึงสิ่งสูงสุด มิใช่ถือเอาพระเจ้าอย่างบุคคล	—	—	—	๓๓
บางศาสนาสอนว่าพระเจ้มีรูปร่างอย่างบุคคล, ฝ่ายพุทธไม่ถืออย่างนั้น	—	—	—	๓๔
ชื่อของพระเจ้ก็เรียกต่าง ๆ กัน ฝ่ายพุทธต้องพิจารณาตามธรรมะ ๔ ความหมาย	—	—	—	๓๕
สังฆธรรม, พระธรรม, ก็ถือว่าเป็นพระเจ้าฝ่ายพุทธบริษัท	—	—	—	๓๖
พระเจ้าที่มีในพุทธศาสนา มีชื่ออ้างตามพุทธภาษิต เช่น “ตถา”	—	—	—	๓๗
กฎของธรรมชาติเป็นตัวของพระเจ้า เพราะมีลักษณะของพระเจ้าอย่างบุคคล	—	—	—	๓๘
พุทธบริษัทมีพระเจ้า แต่มิใช่บุคคล, เป็นกฎของธรรมชาติ	—	—	—	๓๙
สังฆะหรือกฎเป็นสิ่งที่บัจฉัยปรุงแต่งไม่ได้ เป็นพระเจ้า เหนือรูปนาม	—	—	—	๔๐
พระเจ้าแบบพุทธ เป็นปฐมเหตุ, สร้าง, ควบคุม, ทำลาย, ตั้งอยู่ได้เอง	—	—	—	๔๑
คุณลักษณะของพระเจ้า มี ๒ อย่าง บุคคล, กับอย่างมิใช่บุคคล	—	—	—	๔๒
บางศาสนายืนยันว่า พระเจ้ามีเมตตาสูงสุด นี้พระเจ้าอย่างบุคคล	—	—	—	๔๓
เรามีกฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้า; พระเจ้าจะเมตตาหรือทารุณขึ้นอยู่กับมนุษย์	—	—	—	๔๔
พูดอย่างภาษากนกว่าพระเจ้าทำอะไรก็ได้ตามประสงค์	—	—	—	๔๕
ถ้าพูดอย่างภาษาธรรม ทุกคนมีพระเจ้าตามความยึดถือของตน	—	—	—	๔๖
ทุกศาสนามีพระเจ้า ซึ่งมีลักษณะทำนองเดียวกัน	—	—	—	๔๗
การปฏิบัติต่อความประสงค์ของพระเจ้าคือวิวัฒนาการไปในทางสูง	—	—	—	๔๘
การทำให้ถูกตามกฎของธรรมชาติ นั่นคือการอ่อนน้อม	—	—	—	๔๙
ศาสนาอื่นเขามีกะบูชา อ่อนน้อม อธิษฐานก็เป็นการทำตามกฎ	—	—	—	๕๐
เรื่องที่ฟังคือพระเจ้า ก็คือทำให้ถูกตามกฎหรือความประสงค์	—	—	—	๕๑
ผลที่ได้รับจากพระเจ้า คือสันติภาพทั้งส่วนตัวและส่วนรวม	—	—	—	๕๒
ปฏิบัติตามประสงค์ของพระเจ้าแล้ว ไม่มีทางที่จะทะเลาะวิวาทกัน	—	—	—	๕๓

สววรรค์ของพระเจ้า ต้องอยู่อย่างบริสุทธิ์ มีจิตใจสูง	—	—	—	—	๕๔
“ตายแล้วไปอยู่กับพระเจ้า” ทางพุทธก็คือตายจากบุคคลเป็นนอริยะ	—	—	—	—	๕๕
เดี๋ยวนี้คนไม่มีพระเจ้าจริง มีแต่เอากิเลสเป็นพระเจ้า	—	—	—	—	๕๖
มีพระเจ้ากันให้ถูกต้องกันทั้งโลก จะไม่มีปัญหาเกี่ยวกับต่างศาสนา	—	—	—	—	๕๗
ควรทำความเข้าใจในการไปสู่ชีวิตนิรันดรซึ่งทางพุทธเรียกว่าโลกุตระหรือนิพพาน	—	—	—	—	๕๘

๓. ปัญหาแตกแยกเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับบัญญัติการแตกแยกเสียก่อน	—	—	—	—	๕๙
ที่ว่าในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้านั้นเพราะจำกัดความไม่สมบูรณ์	—	—	—	—	๖๐
โลกนี้มีพระเจ้าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว จึงจำเป็นต้องมีจุตร่วม	—	—	—	—	๖๑
พระพุทธเจ้าทรงเคารพสิ่งสูงสุดคือพระธรรม, นี้เทียบเท่ากับพระเจ้า	—	—	—	—	๖๒
ธรรมธาคุนั้นมีความหมายแห่งความเป็นพระเจ้าของฝ่ายมีพระเจ้า	—	—	—	—	๖๓
ที่มีความหมายเดียวกันเช่น ผู้สร้าง มีชื่อต่าง ๆ กัน, ฝ่ายพุทธคือกฎของธรรมชาติ	—	—	—	—	๖๔
สิ่งที่รักษา ผู้คุ้มครองซึ่งเป็นพระเจ้า, ฝ่ายพุทธคือกฎของธรรมชาติ	—	—	—	—	๖๕
พระเจ้าให้ชีวิต, เป็นผู้วางหนทาง, ฝ่ายพุทธก็มีกฎ ๆ เช่นมรรค ๆ	—	—	—	—	๖๖
พระเจ้าที่เขาพูด กับพระเจ้าที่เรามี ก็ต่างกันแต่ชื่อ, ทุกคนมีพระเจ้า	—	—	—	—	๖๗
ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด	—	—	—	—	๖๘
จะแยกประเภทพระเจ้าได้เป็น ๒ คือพวก ๑ เกิดขึ้นโดยสัตยชาติญาณ	—	—	—	—	๖๙
พวก ๒ พระเจ้าตามที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ แล้วจำกัดไว้ต่อมา	—	—	—	—	๗๐
พระเจ้าในคัมภีร์ เป็นผลของการคิดนึกโดยสัตยชาติญาณแต่กาลก่อน	—	—	—	—	๗๑
พวกที่ยอมเชื่อว่ามีพระเจ้าอย่างบุคคล ก็ยังแยกพระเจ้านี้ออกอีก	—	—	—	—	๗๒
พวกไม่เชื่อพระเจ้าอย่างบุคคล เขาลงมติว่า ไม่มีพระเจ้า	—	—	—	—	๗๓

เพราะนักวิทยาศาสตร์พวกนี้ไปไม่ถึงที่สุดแห่งวิชาการของเขา	—	—	๗๔
ชาวโลกมองธรรมชาติแคบ ไม่รู้ถึงที่สุด ก็จัดให้สิ่งนั้นเป็นศกัคคิสิทธิ์	—	—	๗๕
คนไม่รู้เรื่องอสังขตะ ก็ว่าฝ่ายอสังขตะอยู่นือธรรมชาติ	—	—	๗๖
เรามีธรรมชาติ ๔ ความหมาย, กฎของธรรมชาตินั้นทำหน้าที่พระเจ้า	—	—	๗๗
พูดย่างบุคคลก็มีพระเจ้าชื่อต่าง ๆ, พูดย่างนามธรรมก็คือกฎในหน้าที่	—	—	๗๘
ธรรมชาติดีหน้าที่เหมือนรัฐบาลจัดประเทศของตน	—	—	๗๙
กฎธรรมชาติมีอำนาจสูงสุดกว่าสิ่งใด, มียุติธรรม, มีเมตตา คุงพระเจ้าบุคคล	—	—	๘๐
เจตนาของพระเจ้า ต้องการให้มนุษย์วิวัฒนาการถึงระดับสูงสุด	—	—	๘๑
ทุกคนจึงเหมาะสำหรับเข้าถึงพระเจ้า เพราะกฎธรรมชาติสร้างมา	—	—	๘๒
คนเข้าถึงพระเจ้าไม่ได้ เพราะมีวิชา กิเลส ตัณหา ที่ตนผูกพันไว้	—	—	๘๓
เราต้องรู้จักพระเจ้าทุกรูปแบบ ทั้งภาษาคนภาษาธรรม	—	—	๘๔
ให้รู้จักพระเจ้าว่าเป็นธรรมชาติเท่านั้น, เป็นสัจจะ, เป็นกฎ	—	—	๘๕
หน้าที่ของคน ๑ รู้จักพระเจ้าทุกแบบแล้ว ๒ ทำตามประสงค์ของพระเจ้า	—	—	๘๖
๓. เผยแพร่พระคุณของพระเจ้าคือพระธรรมพร้อมกันไป	—	—	๘๗
ทำตนให้เป็นนิหารของพระเจ้า คือมีกาย วาจา ถูกตรงตามคำสอน	—	—	๘๘
ควรสนใจทำความเข้าใจศาสนาให้กลมกลืนกันทุกศาสนา	—	—	๘๙

๔. การเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า.

คำบรรยายนี้มุ่งหมายทำความเข้าใจแก่นักเรียน เยาวชนทั้งหลายด้วย	—	—	๙๐
ศาสนาที่มีพระเจ้าโดยตรง กล่าวไว้ว่าเขียนคัมภีร์โดยการคลใจของพระเจ้า	—	—	๙๑
คัมภีร์ไบเบิลก็ว่าเขียนด้วยการคลใจของพระเป็นเจ้า	—	—	๙๒
การเขียนคัมภีร์ ถือว่าเขียนด้วยอำนาจพระเจ้าในสวรรค์เป็นสิ่งศกัคคิสิทธิ์	—	—	๙๓

ส่วนฝ่ายพุทธ พระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว สงฆ์ประชุมกันท่องคำสอนไว้	—	๙๔
คัมภีร์ฝ่ายคริสต์ศักดิ์สิทธิ์วิจารณ์ไม่ได้, ฝ่ายพุทธวิจารณ์ได้, เปลี่ยนได้	—	๙๕
มีหลักสำหรับพิจารณาตีความให้เป็นประโยชน์ซัก ๆ จึงจะถือเป็นถูก	—	๙๖
คัมภีร์ที่เขียนตามคำของพระเจ้าผิดไม่ได้แม้สักตัวอักษรหนึ่ง	—	} ๙๗
พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคลถือว่ามนุษย์เขียนตามเหตุบังจ้าย	—	
ธรรมธาคูเป็นกฎตายตัว เป็นพระเจ้าฝ่ายพุทธ, ก็จะเปลี่ยนแปลงไม่ได้	—	๙๘
กฎตายตัวนั้นเปลี่ยนไม่ได้เพราะเป็นสัจจะอย่างมีเหตุผลอย่างนั้น	—	๙๙
พระเจ้าอย่างบุคคลเขาอธิบายอย่างของเขา เราไม่ควรไปขัดคอ	—	๑๐๐
ถ้าถือพระเจ้าจริง จะกลัวพระเจ้า ไม่ทำผิดความประสงก์ของพระเจ้า	—	๑๐๑
พุทธศาสนาก็ต้องทำตามกฎธรรมชาติโดยถูกต้องจึงจะรอดชีวิต	—	๑๐๒
กฎของพระเจ้าอันเป็นธรรมชาติ ข้อ ๑, คือ อิทัปปัจจยตา ข้อ ๒, อวิยสัจจ ๔		
ข้อ ๓, กฎเรื่องไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา	—	๑๐๓
ทำผิดหลักธรรมมีผลเป็นทุกข์, ทำถูกเป็นสุข, นี่พระเจ้าอยู่ที่ตัวเรา	—	๑๐๕
เราอยู่กับพระเจ้า คืออยู่ด้วยประพฤติกปฏิบัติถูกต้องตามกฎของพระเจ้า	—	๑๐๖
การศึกษาในโรงเรียนไม่พอ ต้องรู้ตามประสงก์ของพระเจ้าด้วย	—	๑๐๗
คือต้องรู้พระธรรมด้วย ไม่ใช่เพียงรู้หนังสือกับวิชาชีพ	—	๑๐๘
ทุกศาสนาต้องมีพระเจ้า ธรรมธาคูเป็นพระเจ้าในพุทธศาสนา	—	๑๐๙
พระเจ้าในพุทธศาสนาไม่ขัดกับวิทยาศาสตร์ เรียก ตถตา, ธรรมธาคู ฯลฯ	—	๑๑๐
พระเจ้าในศาสนาคริสต์ก็มีคุณลักษณะอย่างเดียวกับกฎในพุทธ ฯ	—	๑๑๑
พระเจ้าคือธรรมธาคูในพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไม่ได้	—	๑๑๒
กฎของธรรมชาติเปิดโอกาสให้สัตว์วิวัฒนาการไปในทางดี มีประโยชน์	—	๑๑๓
ให้ทุกคนรอดพ้นจากกิเลส อยู่อย่างสงบ ไม่มีความทุกข์เลย	—	๑๑๔

แม้แต่พระเจ้าในศาสนาของเราก็ไม่รู้จัก, อย่าไปคุกคามศาสนาอื่น	—	—	๑๑๕
ที่เรียกว่าพระเจ้า เพราะว่าเป็นสิ่งสูงสุด	—	—	๑๑๖

๕. วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

หัวข้อที่พูดนี้ เป็นเครื่องช่วยให้สามารถเปรียบเทียบศาสนาได้	—	—	๑๑๗
เราต้องมีสิ่งสูงสุดที่ถูกต้องแล้วเดินไปหาได้โดยไม่ยาก	—	—	๑๑๘
สิ่งสูงสุดวิวัฒนาการมาตั้งแต่มนุษย์เริ่มคิดได้	—	—	๑๑๙
มนุษย์วิวัฒนาการสูงขึ้นมาจากสัตว์สมัยคนป่า	—	—	๑๒๐
คนคิดได้ พูดยกันได้ จึงถ่ายทอดความคิดแก่กัน ขยายตัวเรื่อยไม่สิ้นสุด	—	—	๑๒๑
ตั้งต้นจากความกลัวสิ่งที่ไม่เข้าใจ จึงคิดหาที่พึ่งทางจิตใจที่เรียกศาสนา	—	—	๑๒๒
จุดตั้งต้น อยากรู้อยากได้ อยากรักษาคุ้มครอง แยกเป็น ๒ ทาง :	—	—	
เป็นบุคคลกับเป็นนามธรรม	—	—	๑๒๓
ความกลัว เป็นเหตุให้แสวงหาสิ่งต้านทานมาช่วยคุ้มครอง	—	—	๑๒๔
และมีเหตุน่าหวาดเสียวมาทำให้เป็น, เช่น พายุ ฝนดินไหว ฯลฯ	—	—	๑๒๕
ความคิดหาสิ่งสูงสุดมาช่วย, หุคอยู่ที่ผี, เทวดา, พระเจ้าอย่างบุคคล	—	—	๑๒๖
อีกพวกหนึ่ง คิดแบบวิทยาศาสตร์ ก็พบเรื่องจิตใจทำให้เป็นทุกข์	—	—	๑๒๗
พวกหนึ่งพบกฎของธรรมชาติ, อีกพวกหนึ่งมีพระเจ้าศักดิ์สิทธิ์	—	—	๑๒๘
ฝ่ายไม่มีพระเจ้ามีแต่กฎของธรรมชาติ ก็ต้องประพฤติดูตามกฎฯ	—	—	๑๒๙
พวกถือพระเจาก็ไม่ทุกข์ เพราะเชื่อลงไปว่าเป็นความต้องการของพระเจ้า	—	—	๑๓๐
จุดปลายทางต้องการความรอด ซึ่งทำนองเดียวกับ นิพพาน	—	—	๑๓๑
แม้ใช้คำต่างกัน ก็มีจุดปลายทางเหมือนกัน อย่าไปคุกคามเขา	—	—	๑๓๒
ทั้งพระเจ้าอย่างบุคคลหรือภาวะอย่างนิพพานก็คือสภาพสูงสุด	—	—	๑๓๓

การพูดเป็นบุคคล ช่วยให้ถือพระเจ้าได้ง่าย ผ่ากั้วได้ง่าย	—	—	—	๑๓๔
ฝ่ายมีพระเจ้ายกทำหน้าที่เพื่อเข้าไปอยู่กับพระเจ้า ฝ่ายพุทธ ฯ ก็ทำให้ถึงนิพพาน				๑๓๕
เรามีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ เราก็มืดพระเจ้ายึดคุมครองตลอดเวลา	—	—	—	๑๓๖
การเข้าถึงความเป็นอันเดียวกับพระเจ้า คือปฏิบัติถูกต้องตามกฎ ฯ	—	—	—	๑๓๗
ทางไปสู่สิ่งสูงสุด ต้องปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘	—	—	—	๑๓๘
เราไม่ปฏิเสธพระเจ้า เพราะเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุ้มกัน	—	—	—	๑๓๙
เรามีหน้าที่เข้าถึงพระเจ้า ให้ได้ทันในชาตินี้ ก่อนทำลายขันธ	—	—	—	๑๔๐
เราคิดถึงสิ่งสูงสุดไม่ได้ เพราะมีสัมมาทิฐิไม่พอ ต้องทำใจเสียใหม่	—	—	—	๑๔๑
เราไม่ชอบสิ่งสูงสุด เพราะชอบเวียนอยู่ในวัฏฏสงสาร	—	—	—	๑๔๒
อย่ามัวเป็นสัตว์เศรษฐกิจ, สัตว์การเมือง, สัตว์สังคมเลย, จงเป็นคนอิสระ	—	—	—	๑๔๓
สิ่งสูงสุดนั้น ผู้รู้กล่าวว่าเป็นนิพพาน เป็นยอดของวิวัฒนาการ	—	—	—	๑๔๔

๖. ปัญหาเกี่ยวกับปาดาศาตราหว่างศาสนา.

ความมุ่งหมายพูดข้อนี้ เพื่อทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา	—	—	—	๑๔๕
ถ้าทำความเข้าใจกันไม่ได้ จะเป็นผลร้ายเกิดแก่โลกเอง	—	—	—	๑๔๖
ที่บรรยายมาแล้วเกี่ยวกับพระเจ้า เพราะต่างฝ่ายชักกันว่าโง่	—	—	—	๑๔๗
ไม่ควรจะทะเลาะกันเรื่องมีหรือไม่มีพระเจ้า, เพราะแต่ละฝ่ายก็มีของตน ๆ	—	—	—	๑๔๘
สิ่งมีชีวิตล้วนมีพระเจ้า, มีสิ่งสูงสุดมากคุมครองทั้งนั้น	—	—	—	๑๔๙
ให้ทุกคนมีพระเจ้าตามพอใจของตน แม้เรียกชื่อต่างกัน	—	—	—	๑๕๐
พิจารณาคำสอนต่างกันของคำสอน เช่นกรณีฆ่าสัตว์บาป, ไม่บาป	—	—	—	๑๕๑
ต้องดูถึงคำสอนเรื่องพระเจ้าสร้างโลก รวม ๖ วัน	—	—	—	๑๕๒

วัน ๑-๒ สร้างแผ่นดิน สวรรค์ หน้า วัน ๓-๕ สร้างทะเล. แผ่นดิน —	}	๑๕๓
พฤษภชาติ วัน ๔ สร้างอาทิตย์—ดวงจันทร์ วัน ๕ สร้างสัตว์เทวเจ้านาน		
วัน ๖ สร้างมนุษย์ ให้อบรมปกครองจัดแจงสิ่งที่สร้างแล้ว — — —		๑๕๔
การสร้างดังกล่าวในคัมภีร์ของคริสต์ ไม่ควรไปคัดค้าน — — —		๑๕๕
การสร้างแต่ละครั้งเขามีเหตุผลเป็นวิวัฒนาการต่อๆ กันไป — — —		๑๕๖
คำพูดในคัมภีร์ มีความหมาย มีเหตุผล ไม่ขัดกัน — — —		๑๕๗
ข้อความที่สงสัยเข้าใจไม่ได้ จะต้องศึกษาโดยไม่รังเกียจกัน — — —		๑๕๘
เพราะเหตุที่พระเจ้าสร้างสิ่งต่างๆ ไว้ให้มนุษย์ เขาจึงถือว่าฆ่าสัตว์กินไม่บาป		๑๕๙
พวกที่ถือกินสิ่งมีชีวิตไม่บาป ก็มี, กินผักผลไม้ชบาป ก็มี, ตามแต่เขายึดถือ — —		๑๖๐
หลักพุทธศาสนามีว่า ไม่ทำบาปเกี่ยวกับอาหาร, ฝ่ายคริสต์ว่าฆ่ากินไม่บาป — —		๑๖๑
เราอย่าไปรังเกียจเขาเลย เพราะเขาถือตามศาสนาบัญญัติ — — —		๑๖๒
เราถือตามพุทธบัญญัติว่าฆ่าสัตว์บาป เราก็สมควรว่าอย่างนั้น — — —		๑๖๓
บทบัญญัติทางศาสนาเล็งหลักละเอียดเพื่อไม่ให้ โทษร้ายทารุณ — — —		๑๖๔
การปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติก็อย่าคะนองกัน พิจารณาตามที่ควร — — —		๑๖๕
พุทธบริษัทจะขาดศีลข้อปาณาฯ หรือไม่ เป็นเรื่องของจิตใจ — — —		๑๖๖
ต้องถือตามวินัยบัญญัติ ทุที่เจตนาทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงหรือไม่ — — —		๑๖๗
ส่วนธรรมะมิใช่บัญญัติ เมื่อรับถือก็ต้องพยายามปฏิบัติตาม — — —		๑๖๘
หลายศาสนาบัญญัติเกี่ยวกับปาณาติบาตในรูปต่าง ๆ กัน — — —		๑๖๙
เราต้องดูเจตนา ถ้าปฏิบัติหน้าที่ด้วยจิตบริสุทธิ์ก็ไม่บาป — — —		๑๗๐
อย่าไปวิจารณ์หลักปฏิบัติของศาสนาอื่น, ส่วนเราทำให้ถูกต้องหลักพุทธ — —		๑๗๑
พระพุทธเจ้าท่านทรงบัญญัติให้คนปฏิบัติได้ แล้วไม่ยกตนข่มผู้อื่น — —		๑๗๒

๗. ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้ากับพระรัตนตรัย.

หัวข้อบรรยายในวันนี้ จะทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา	—	—	—	๑๗๓	
ถ้ามนุษย์ไม่อาจจะเข้าใจกันระหว่างศาสนา ก็จะยุ่งยากลำบากเรื่อยไป	—	—	—	๑๗๔	
ทำความเข้าใจในศาสนาของตนและเพื่อนได้, ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนศาสนา	—	—	—	๑๗๕	
ฝ่ายคริสต์จะถือว่าพระเจ้าสร้างรัตนตรัยให้มนุษย์จะได้หรือไม่?	—	—	—	๑๗๖	
นี่ต้องพิจารณาว่า “พระเจ้า” คืออะไร, ใครสร้างอะไร?	—	—	—	๑๗๗	
พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นครั้งที่รู้พระธรรม, พระธรรมก็มีอยู่ก่อน, พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติตาม	—	—	—	—	๑๗๘
ถ้าพระเจ้าอย่างบุคคลสร้าง เรารับไม่ได้, แต่กฎของธรรมชาติสร้างก็ได้	—	—	—	—	๑๗๙
ทุกอย่างเกิดขึ้นได้โดยการสร้างของกฎที่บัญญัติ	—	—	—	—	๑๘๐
ถ้าพระเจ้าเป็นอย่างกฎจะเข้ากันได้กับฝ่ายพุทธ	—	—	—	—	๑๘๑
พระเจ้าฝ่ายคริสต์เป็นบุคคล; พระคำคือกฎ นี้ตรงกับกฎธรรมชาติ	—	—	—	—	๑๘๒
ถ้าคริสต์จะถือว่าพระเจ้าคือกฎสร้างพระรัตนตรัยก็พอพูดกันได้	—	—	—	—	๑๘๓
ถ้าเขายอมรับกฎที่บัญญัติช่วยสร้างรัตนตรัยก็ไปกันได้	—	—	—	—	๑๘๔
ควรระมองในทางกลมกลืนกันได้โดยถือเอาพระเจ้าคือกฎธรรมชาติ	—	—	—	—	๑๘๕
ฝ่ายคริสต์มีตรีมูรติ : มีพระบิดา พระจิต, พระบุตร	—	—	—	—	๑๘๖
ฝ่ายพุทธมี พระพุทธ, พระธรรม, พระสงฆ์, พระธรรมเป็นกฎ ทุกสิ่งเกิดจากกฎ	—	—	—	—	๑๘๗
กฎที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้คือพระธรรม, เป็นกฎเฉียบขาดของธรรมชาติ	—	—	—	—	๑๘๘
กฎคือพระธรรมมีความหมายมาก ตรงกับประกาศิตของคริสต์	—	—	—	—	๑๘๙
พระพุทธเจ้าทรงนำเรื่อง อาทิพรหมจรรย์มาสอน	—	—	—	—	๑๙๐
ความหมายของพระธรรมก็ตรงกันกับลักษณะของพระเจ้าที่เป็นบุคคล	—	—	—	—	๑๙๑
ศึกษาอย่างวิทยาศาสตร์ก็จะพบว่ากฎธรรมชาติเป็นพระเจ้า	—	—	—	—	๑๙๒

ต้องทำความเข้าใจกันด้วยความหวังที่ว่าพระเจ้าคืออะไร? สร้างอะไรอย่างไร?	๑๘๓
ศึกษาหลักธรรมให้เข้าใจถูก โดยไม่ยึดว่าเราเท่านั้นถูก เขาผิด	๑๘๔
ทุกศาสนามุ่งไปสู่จุดเดียวกัน คือความไม่มีทุกข์เลย แต่พูดต่างกัน	๑๘๕
ปัญหาว่าพระเจ้าสร้างพระรัตนตรัย ควรทราบว่ พระเจ้าก็คือพระธรรม	๑๘๖

๘. ชีวิตนิรันดร.

คำว่านิรันดร มีอยู่ในทุกศาสนา, หมายถึงชีวิตแท้จริงอนันตกาล	๑๘๗
ในพุทธศาสนาเล็งถึงสิ่งที่เหคุบ้งจยปรุงแต่งไม่ ได้คือนิพพาน	๑๘๘
ผู้บรรลุนิพพานถึงระดับสภาพนิรันดร คือไม่มีตัวกูจะตายอีกต่อไป	๑๘๙
ชีวิตนิรันดร ฝ่ายคริสต์ คือหมตบาป	๒๐๐
คัมภีร์ใหม่สอนให้ได้รับชีวิตนิรันดร	๒๐๑
โอกาสบรรลชีวิตนิรันดรในคัมภีร์ใหม่มีบอกว่ามีได้ตลอดเวลา	๒๐๒
ฝ่ายพุทธสอนให้รู้จักระงับบุญบาปๆ แล้วจะสู่ชีวิตนิรันดร	๒๐๓
หลักเกณฑ์ฝ่ายคริสต์กล่าวไว้ค้แล้ว ไม่ขัดกับหลักพุทธศาสนา	๒๐๔
ไม่ยึดถือบุญ—บาป ที—ชั่ว นี้คือบรรลุนิพพาน มีความสงบสุข	๒๐๕
คัมภีร์เก่าบรรยายพุ่งไปถึงบาปของแม่เป็นบาปดั้งเคิม ส่งต่อถึงลูกหลาน	๒๐๖
พระเยซูสอนให้บริจากตนให้พระเจ้า นี่ก็เป็นหนทางสู่ชีวิตนิรันดร	} ๒๐๗
สาวกโยฮันก็สอนเช่นเดียวกับพระเยซู ให้บริจากตน	
เขาบรรยายสภาพชีวิตนิรันดร เช่นคันไม้ังคางมสะควกสบาย ฯลฯ	๒๐๘
ใบและผลของต้นไม้นี้แก้โรคร้ายได้ ผลกินแล้วไม่ตาย	๒๐๙
ฝ่ายพุทธสอนให้ถึงนิพพานได้ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา	๒๑๐
นิรันดรของคริสต์เข้ากันได้กับแนวปฏิบัติของพุทธ	๒๑๑
ควรสังเกตพิจารณาอุจิตเมื่อมีธรรมบปีติ, อยู่ตามกฎอิทัป่ฯ ชีวิตก็อึมเป็นสุข	๒๑๒

ที่คริสต์พูดถึงเครื่องนุ่งห่มสะอาด อุปมากับจิตไม่มีปฏิมะ, มีสมาธิ บัญญา	---	---	---	213
ปฏิมะคือหงุดหงิดจิตใจไม่ชอบ ยึดติดชั่ว ทำให้มีทุกข์มาก	---	---	---	214
จิตที่คิดจะให้ไกลชีวิตนิรันดรได้มากกว่าจิตที่คิดจะเอา	---	---	---	215
คนตั้งต้นมีบาป เมื่อยึดถือในศีล—ชั่ว, เข้าใจเรื่องนี้แล้ว จะมีศีล สมาธิ บัญญา				216
ศึกษาเรื่องความหลุดพ้นจนจิตเหนือศีล—ชั่ว ก็จะมีว่างเป็นนิพพาน	---	---	---	217
ถือเอาประโยชน์เรื่องชีวิตนิรันดรของคริสต์ โดยไม่มีกมันถือมันก็เป็นนิรันดร				218

๘. การไถ่บาป.

มองดูเรื่องสำคัญแห่งศาสนานั้น ๆ แล้วทำความเข้าใจให้ถูกต้อง	---	---	---	219
พระเยซูเป็นผู้ไถ่บาปของสัตว์ทั้งปวงด้วยชีวิตของพระองค์	---	---	---	220
เครื่องหมายกางเขนก็คือ เครื่องหมายของการไถ่	---	---	---	221
การไถ่ หรือการช่วยให้รอดนี้ ในพุทธก็มีเป็นอุตมกคติของโพธิสัตว์	---	---	---	222
พ่อ แม่ ครู อาจารย์ นี้ต้องทำการไถ่อยู่ตลอดเวลา, ช่วยให้พ้นทุกข์	---	---	---	223
การไถ่คนออกจากบาป ผู้ไถ่ต้องมีคุณธรรมสูง ต้องอดทนเสียสละ	---	---	---	224
การไถ่เป็นเรื่องของศาสนาต้องมีการช่วยเหลือให้ออกจากทุกข์	---	---	---	225
ศึกษาการไถ่บาปในศาสนาคริสต์ตามคัมภีร์เริ่มแต่บาปดั้งเดิม	---	---	---	226
พระเยซูสั่งสอนใหม่ ให้ปล่อยวางแล้วจะได้ชีวิตนิรันดร	---	---	---	227
การไถ่บาปในคัมภีร์ของคริสต์มีวิธีต่าง ๆ เขียนไว้หลายบท	---	---	---	228
ใจความสำคัญว่าพระเจ้าให้มนุษย์คืนดีผ่านสัทธิอาในพระเยซู	---	---	---	229
พระเยซูได้ทำหน้าที่ต่าง ๆ กระทั่งสละชีวิตเพื่อการไถ่	---	---	---	230
บทบัญญัติมีมากที่พระเยซูเป็นสื่อกลางมีคุณสมบัติสูงเพื่อเป็นผู้ไถ่	---	---	---	231
เขาปลุกสัทธิอาให้เห็นว่าพระเยซูใช้เลือดของพระองค์ไถ่บาปมนุษย์	---	---	---	232

พุทธศาสนาก็มีคนทำผิดพลาด พระพุทธเจ้าก็ทรงแนะนำให้เลิกด้วยหลักกาลามสูตร	—	—	—	๒๓๓
คำสอนในคัมภีร์มีอีกหลายตอนซึ่งให้เห็นการไถ่บาปของพระเยซู	—	—	—	๒๓๔
ข้อความเกี่ยวกับพระเยซูสิ้นพระชนม์มีในคัมภีร์ ๔ เล่ม	—	—	—	๒๓๕
พระพุทธเจ้าทรงแสดงกรรมที่ ๔ เพื่อไถ่ให้พ้นกรรม บาป บุญ ค้ำย	—	—	—	๒๓๖
คริสต์สอนเรื่องบุญคุณ, มณีพิพาน, นี่เป็นการไถ่ให้หลุดจากอดีต	—	—	—	๒๓๗
เปรียบเทียบการไถ่บาปของพุทธกับคริสต์มีแนวที่ตรงกันคือต้องลงทุน	—	—	—	๒๓๘
พระพุทธเจ้ายังอยู่ในจิตใจเรา ก็เป็นการไถ่สูงสุด	—	—	—	๒๓๙
พุทธบริษัทควรศึกษาให้ทราบถึงหลักการไถ่บาปนี้ไว้บ้าง	—	—	—	๒๔๐

๑๐. ความรักพระเจ้า.

การบรรยาย ^๕ ต้องการให้พุทธบริษัทรู้จักประโยชน์ของการเปรียบเทียบ	—	—	—	๒๔๑
มีประโยชน์ที่จะผูกพันความรักความสามัคคีเป็นพื้นฐาน	—	—	—	๒๔๒
หลักเกณฑ์ที่สำคัญ คือ “รักผู้อื่น” จะแก้ปัญหาคือหมดสิ้น	—	—	—	๒๔๓
เพราะรักผู้อื่น จะประพฤติตามศีล ๕ ได้บริสุทธิ์บริบูรณ์	—	—	—	๒๔๔
รักผู้อื่นเป็นหัวใจของคริสตศาสนา, ต้องการให้รักพระเจ้าเท่าที่พระเจ้ารัก	—	—	—	๒๔๕
เรามีพระเจ้าอย่างไม่ใช่บุคคลซึ่งเป็นกฎก็มีลักษณะเหมือนรักเรา	—	—	—	๒๔๖
เราก็ต้องรักพระเจ้าตอบสนองให้สมความมุ่งหมาย	—	—	—	๒๔๗
ขอให้อีกกลางระหว่างศาสนา คือคำว่า รักผู้อื่น, จะไม่เห็นแก่ตัว	—	—	—	๒๔๘
พุทธบริษัทไม่ควรรังเกียจคำว่ารักพระเจ้า, รักผู้อื่นเท่าพระเจ้ารัก	—	—	—	๒๔๙
พุทธบริษัทควรถือกฎเกณฑ์อุคมกคิของโพธิสัตว์ที่รักผู้อื่นกว่าตน	—	—	—	๒๕๐
เลิกพูดเรื่องว่าใครดีกว่า เลวกว่า หรือเสมอกัน	—	—	—	๒๕๑
คัมภีร์ของคริสต์เขียนว่า ต้องรักพระเจ้าของท่านอย่างหมดจิตใจ	—	—	—	๒๕๒

รักผู้อื่นอาศัยรากฐานอยู่บนรักพระเจ้า, ไม่รักผู้อื่นมันผิดกฎของพระเจ้า	—	—	—	—	๒๕๓
รักพระเจ้าจนหมดตัวเขาถือว่า ไม่มีตัวเอง, จึงรักผู้อื่นโดยอัตโนมัติ	—	—	—	—	๒๕๔
พระเยซูขอให้ทำตนเป็นที่รักของท่าน, ฝ่ายพุทธเราก็มีเป้าหมายที่พระพุทธเจ้า	—	—	—	—	๒๕๕
กัมภีร์ของเขาว่าพระเจ้าประทานพระจิตมาเติมอยู่ในจิตเราเพื่อรักพระองค์	—	—	—	—	๒๕๖
มีคำสอนรูปต่างๆ ที่จะทำให้รักพระเจ้า	—	—	—	—	๒๕๗
ใครมีจิตแยกไป เป็นหน้าที่ของพระเยซูที่จะเรียกมาคืนดีกับพระเจ้า	—	—	—	—	๒๕๘
การทำบุญทำทานถ้าไม่รักพระธรรม ไม่รักพระเจ้าจริงก็ไม่มีความหมายอะไร	—	—	—	—	๒๕๙
เรามีข้อปฏิบัติบัญญัติไว้เพื่อแสดงว่ารักพระเจ้า	—	—	—	—	๒๖๐
สำหรับพุทธบริษัทควรถือเป็นหลักสากลว่ารักผู้อื่นเป็นรากฐานของศีลธรรม	—	—	—	—	๒๖๑
รักผู้อื่นแล้วจะมีศีลสมบูรณ์โดยอัตโนมัติ	—	—	—	—	๒๖๒

๑๑. การสารภาพบาป.

บางคนมักจะคลุมึนพิริล้างบาป แก้บาป สารภาพบาปของคริสต์	—	—	—	—	๒๖๓
พุทธบริษัทไม่ควรคลุมึน เพราะทางพุทธก็มีพิธีกรรมล้างบาป	—	—	—	—	๒๖๔
ศึกษาเรื่องการล้างบาปในกัมภีร์ศาสนาคริสต์ให้เข้าใจ	—	—	—	—	๒๖๕
เรามีหลักการสำคัญว่าจะต้องสารภาพบาปก่อนเป็นสมาชิกของศาสนา	—	—	—	—	๒๖๖
เขามัญญัติไว้ว่าเป็นบาป จึงต้องมีการเพิกถอนบาปล้างบาป	—	—	—	—	๒๖๗
พิริล้างบาปมี ๓ ระดับ : สำนึก, ต้องสารภาพ, มีการเพิกถอนล้าง	—	—	—	—	๒๖๘
การสารภาพบาปต้องทำแก่พระ, ฝ่ายพุทธก็มีการแสดงอาบัตินิ, ขอขมา ฯลฯ	—	—	—	—	๒๖๙
การล้างบาป ต้องทำด้วยจิตใจที่กลัวบาป ทั้งบาปทั้งเคิม, บาปปกติ	—	—	—	—	๒๗๐
บาปทั้งเคิมก็เหมือนกันแทบจะทุกศาสนา, การเลิกก็ต้องเลิกแก้คชช	—	—	—	—	๒๗๑
การล้างบาปบางศาสนามีพิธีมาก เช่น อาบน้ำ, บูชายัญ เป็นต้น	—	—	—	—	๒๗๒

ศาสนาคริสต์, อิสลาม ก็เน้นในเรื่องรักผู้อื่น	— — — — —	๒๙๑
พิจารณาดูให้เห็นหัวใจของทุกศาสนา ปฏิบัติได้แล้วสำเร็จประโยชน์	— — — — —	๒๙๒
ถือศานนารักผู้อื่น ให้จริง ๆ อย่างเดียวจะได้ผลพอ	— — — — —	๒๙๓
เข้าใจกันในระหว่างศาสนา ไม่เกลียดกัน, จะบ้องกันให้ศาสนาคงอยู่	— — — — —	๒๙๔
ควรมองให้เห็นว่า ทุกคนเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย, ทุกศาสนา	— — — — —	๒๙๕
การบรรยายนี้มีได้อยู่ในลักษณะลบลู่ แต่ประสงค์จะเข้าเป็นอันเดียวกัน	— — — — —	๒๙๖
เรามาทำจิตใจให้เป็นกลางเห็นใจทุกคน จะเข้าสู่สันติภาพได้	— — — — —	๒๙๗
ทุกลัทธิศาสนาต้องการให้มนุษย์รักกันทั้งนั้น	— — — — —	๒๙๘
เมื่อเบียดเบียนกันจนระอา ควรจะต้องตั้งศาสนาใหม่คือรักผู้อื่น	— — — — —	๒๙๙
เราอาจสร้างศาสนาพระศรีอารยเมตไตรยขึ้นโดยหลักรักผู้อื่น	— — — — —	๓๐๐
เราช่วยผู้อื่น ให้ผู้อื่น นั้นมันกลายเป็นของเรามีมากขึ้น	— — — — —	๓๐๑
ศานนารักผู้อื่น จำเป็นที่มนุษย์จะต้องมี นิมิตใช้ผูกเพื่อเจ้า	— — — — —	๓๐๒
พุทธบริษัทอย่ามัวหลับอยู่, ตื่นจากหลับ, คือไม่เห็นแก่ตัว	— — — — —	๓๐๓

ภาคผนวก

๑. ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก.

ปรารภเรื่องการสนทนากันกลางคืน ฯ	— — — — —	๓๐๕
เป็นอยู่ให้คล้ายธรรมชาติ เพื่อรู้เรื่องธรรมชาติโดยง่าย	— — — — —	๓๐๖
การเปรียบเทียบศาสนาทุกศาสนาในโลกมิใช่ให้เกลียดกัน	— — — — —	๓๐๗
แต่จะเปรียบเพื่อหาทางทำความเข้าใจกัน	— — — — —	๓๐๘
ว่าจะเข้าใจกัน, อยู่ร่วมกันอย่างผาสุกได้อย่างไร	— — — — —	๓๐๙
แต่ละศาสนามีดีที่เหมาะสมสำหรับคนพวกหนึ่งยุคหนึ่ง	— — — — —	๓๑๐

ไม่มีศาสนาไหนดีกว่า หรือดีที่สุด, พุทธฯ ก็ใช้กับคนโง่ไม่ได้	—	—	—	๓๑๑
หัวใจของทุกศาสนาอยู่ที่ความดีกับทุกข์	—	—	—	๓๑๒
ทุกศาสนาเหมือนกันตรงใจกลาง ที่ว่าปฏิบัติแล้วดีกับทุกข์ได้	—	—	—	๓๑๓
ทุกศาสนามีคุณค่า ไม่ต้องเปรียบเทียบ มีแต่จะเลือกเอาไปใช้	—	—	—	๓๑๔
ที่เปรียบเทียบก็เพื่อให้เห็นส่วนดีของศาสนาที่ทำให้คนดี	—	—	—	๓๑๕
ในอนาคต เมื่อมนุษย์เข้าถึงวิทยาศาสตร์ อาจเหลือศาสนาเดียว	—	—	—	๓๑๖
เดี๋ยวนี้ก็มีเหลืออยู่ ๒ คือ เชื่อพระเจ้า กับ ถือตามกฎธรรมชาติ	—	—	—	๓๑๗
แม้เหลืออยู่ ๒ ก็ไม่ควรจะเปรียบว่า อันไหนดีกว่า, ดีที่สุด	—	—	—	๓๑๘
หลักพุทธศาสนาเป็นธรรมชาติ จึงควรศึกษาความจริงของธรรมชาติ	—	—	—	๓๑๙
ศาสนาในโลก จะต้องเผชิญปัญหาในอนาคตคือวิทยาศาสตร์	—	—	—	๓๒๐
ในตัวคนมีทั้งธรรมชาติ, กฎ, และหน้าที่ตามธรรมชาติ	—	—	—	๓๒๑
เมื่อทำหน้าที่ตามธรรมชาติแล้ว ก็ได้รับผลดีไม่เป็นทุกข์	—	—	—	๓๒๒
หลักพุทธศาสนาเป็นไปตามเหตุปัจจัยตามกฎอิทัปปัจจยตา	—	—	—	๓๒๓
ถ้ามนุษย์ถือความจริงข้อเดียวกัน ก็จะช่วยใคร่กัน, หมกปัญหา	—	—	—	๓๒๔
ด้วยการปฏิบัติให้ดีกับทุกข์ได้ แล้วเราจะเป็นสมาชิกของทุกศาสนา	—	—	—	๓๒๕
ปฏิบัติจริงถูกต้อง และดีกับทุกข์ได้, คนเดียวจะถือได้ทุกศาสนา	—	—	—	๓๒๖
ทุกศาสนาในโลกควรร่วมมือกัน ทำให้โลกมีสันติภาพ	—	—	—	๓๒๗
การเปรียบเทียบศาสนาไม่ใช่ดูความต่างกัน แต่ควรเพื่อทำความเข้าใจกัน	—	—	—	๓๒๘
การปฏิบัติศาสนามีใช่มีแต่ความเชื่อ, ต้องปฏิบัติให้เกิดผลด้วย	—	—	—	๓๒๙

๒. พุทธธรรมสำหรับศาสนิกต่างศาสนา.

การนั่งกลางดินเป็นสิ่งที่มีความหมายพิเศษสำหรับพุทธบริษัท	—	—	—	๓๓๐
พุทธธรรมเกิดอยู่กลางดิน, เป็นเรื่องของธรรมชาติ	—	—	—	๓๓๑

ธรรมชาติดี ๔ ความหมาย : ตัวธรรมชาติ — กฎ — หน้าที่ — ผลที่เกิดขึ้น	---	---	---	๓๓๒
ธรรมชาติหมายถึงทุกสิ่ง, มีกฎอิทัปปัจจยตากำกับอยู่	---	---	---	๓๓๓
ธรรม ๔ ความหมายมีอยู่ในตัวของทุกคน	---	---	---	๓๓๔
ในคริสตธรรมก็มีธรรม ๔ ความหมายเช่นกัน, ไม่ควรเข้าใจผิด	---	---	---	๓๓๕
เรื่องของพระเจ้าในทุกศาสนา มีรวมอยู่ในคำว่ากฎอิทัปปัจจยตา	---	---	---	๓๓๖
หน้าที่ของพระเจ้าที่สร้าง—ควบคุม—ทำลาย, คือบทบาทของอิทัปปัจจยตา	---	---	---	๓๓๗
พุทธศาสนามีแต่เรื่องทุกข์กับความดับทุกข์, จำต้องรู้ว่าเกิด — ดับอย่างไร	---	---	---	๓๓๘
ถ้าดำรงจิตถูกต้องตามกฎอิทัปปัจจยตาแล้ว จะไม่มีความทุกข์	---	---	---	๓๓๙
เราไม่มีคำว่า “พระเจ้า” แต่มีคำที่มีความหมายเหมือนกันคืออิทัปปัจจยตา	---	---	---	๓๔๐
พระพุทธเจ้าทรงค้นพบกฎอิทัปปัจจยตา แล้วเคารพเป็นสิ่งสูงสุด	---	---	---	๓๔๑
พุทธศาสนาก็มีพระเจ้าแต่มีใช้อย่างบุคคล, แต่เป็นกฎธรรมชาติ	---	---	---	๓๔๒
ตัวพระเจ้าในพุทธศาสนาเป็นกฎ ที่มองเห็นได้ตามวิวิธวิทยาศาสตร์	---	---	---	๓๔๓
ธรรมะคือหน้าที่ ที่มนุษย์ต้องปฏิบัติให้ถูกทุกชั้นตอนแห่งชีวิต	---	---	---	๓๔๔
ทุกคนมีหน้าที่เพื่อชีวิตรอดจึงต้องมีการศึกษา, ประพฤติตามศาสนา	---	---	---	๓๔๕
ความรอดตามหลักพุทธศาสนาคือไม่มีความทุกข์	---	---	---	๓๔๖
ดับทุกข์ได้จึงรับตามหลักของศาสนา, เป็นเรื่องเข้าถึงพระเจ้าหรือนิพพาน	---	---	---	๓๔๗
นิพพานแปลว่าเย็น, ปราศจากทุกข์, ไม่เกิดกิเลส	---	---	---	๓๔๘
ในขณะที่จิตว่างจากความทุกข์ ก็เรียกว่าช่วงขณะหรือบังเอิญ	---	---	---	๓๔๙
เป็นอยู่ให้ถูกต้องตามกฎธรรมชาติ จิตจะสงบ, จิตไม่สงบนั้นทำลายชีวิต	---	---	---	๓๕๐
จิตเย็นเพราะไม่มีกิเลส ก็เป็นอิสระ หลุดพ้นจากอำนาจบีบคั้นใดๆ	---	---	---	๓๕๑
สิ่งที่ช่วยให้หลงคือความดี — ความชั่ว, ในคัมภีร์คริสต์ก็มีกล่าวไว้	---	---	---	๓๕๒
ถ้ารู้จักกฎอิทัปปัจจยตา จะไม่ถือว่าดี — ชั่ว, จิตเป็นกลาง ไม่ทุกข์	---	---	---	๓๕๓

อยู่เหนือดี — ชั่ว นั้นแหละคือความหลุกพัน, ไม่มีความทุกข์	—	—	—	๓๕๔
รักผู้อื่นไม่เห็นแก่ตัว, มีสอนในทุกศาสนา	—	—	—	๓๕๕
จุดสูงสุดของศาสนายังไม่ประสบความสำเร็จ เพราะคนยังรักตัวกู	—	—	—	๓๕๖
ถ้าถอนความรู้สึกว่า “ตัวกู” เสียได้ จะไม่เห็นแก่ตัวแล้วรักผู้อื่น	—	—	—	๓๕๗
ก ข ก กา ของพุทธศาสนา ต้องศึกษาตัวธรรมชาติคืออายตนะ	—	—	—	๓๕๘
ขณะที่สำคัญมากคือ เมื่ออายตนะแต่ละคู่พบกันเรียกว่าผัสสะ	—	—	—	๓๕๙
เมื่อมีผัสสะเราเ็ง ก็ต้องเกิดทุกข์ : ต้องไม่ยินดียินร้ายจนเกิดทุกข์	—	—	—	๓๖๐
เมื่อเราเป็นอิสระจากโลก, จากความยินดียินร้าย, ก็มี โอกาสอยู่กับนิพพาน	—	—	—	๓๖๑
อย่าทำผิดตอนมีผัสสะ, จะไม่เป็นทุกข์, เรียกว่าหลุกพัน	—	—	—	๓๖๒
มนุษย์หลุกรอดจากสิ่งไม่พึงปรารถนา ก็เหมือนอยู่กับพระเจ้า	—	—	—	๓๖๓

๓. ภาษาคน ภาษาธรรม.

เราฟังข้อความในคัมภีร์ไม่รู้เรื่องเพราะทุกคนคนละภาษา	—	—	—	๓๖๔
ตัวอย่าง “ความตาย” ในภาษาธรรมในคัมภีร์ไบเบิล	—	—	—	๓๖๕
คำสอนของเซ็นต์ปอลในคัมภีร์ มีหลายคำเป็นภาษาธรรม, พุทธบริษัทเข้าใจได้	—	—	—	๓๗๐
ตัวอย่างภาษาคน ภาษาธรรม เช่น นกไม่เห็นฟ้า	—	—	—	๓๗๑
โลกมีทั้งภาษาคน ภาษาธรรม	—	—	—	๓๗๒
โลก, นรกสวรรค์, มหาสมุทร, อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ	—	—	—	๓๗๓
ความหมายคำสำคัญที่เป็นหลักพุทธศาสนาต้องมองข้างใน	—	—	—	๓๗๔
ดูความหมายของคำว่า “การเห็นรำคืออาการของคนบ้า”	—	—	—	๓๗๕
ดูความหมายเฉพาะในภาษาธรรมของ นรก เปเรต เทรัจฉาน อสุรกาย	—	—	—	๓๗๖
เปเรตคือความหิว, อสุรกายคือความกลัวอย่างโง่เขลา	—	—	—	๓๗๗

	หน้า
การหลับคือโง่, อยู่ด้วยอวิชา, เล่นคือเสวยความสุขแปลก ๆ	๓๗๘
สมรสในภาษาธรรม คือมีความรู้, พอใจ, ปฏิบัติ, ตรงกัน	๓๗๙
พ่อ — แม่ ภาษาธรรม หมายถึงสิ่งที่ให้เกิดปัญญา	๓๘๐
เพื่อน คือธรรมะ, ศัตรูคือการทำผิด กิเลส อวิชา	๓๘๑
เวลา, มีความหมายถึงจุดที่เกิดอยากถึงจุดที่สมอยาก	๓๘๒
ในภาษาธรรม ยิ่งเดิน รับเดิน ยิ่งไม่ถึง เพราะความอยากมีมาก	๓๘๓
ภาษาธรรมในคัมภีร์ทุกศาสนา เขาพูดไว้ถูกต้อง แต่คนไม่เข้าใจก็มี	๓๘๔
ต้องถือความหมายให้ได้ทั้ง ๒ ภาษาจะได้ประโยชน์	๓๘๕
หวังว่าในอนาคตจะมีความเข้าใจภาษาคนภาษาธรรมจนไม่ขัดกัน	๓๘๖

ประโยชน์ของการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งแรกแห่งภาคมาฆบูชาในวันนี้ อาตมา
จะได้บรรยายข้อความพิเศษ เป็นชุดหนึ่งตามเคย, จะให้ชื่อการบรรยายชุดนี้ว่า ใจความ
แห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ ; และจะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อย
เฉพาะครั้งที่หนึ่งนี้ เป็นการปรารภเรื่องก่อนว่า ประโยชน์ของการศึกษาศาสนา
เปรียบเทียบ. คำเรื่องทั้งหมดนั้นจะแสดงให้เห็นว่า ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่
พุทธบริษัทควรทราบ มันก็มีเรื่องมากและยืดยาว พอที่จะพูดกันหลายครั้ง, เฉพาะ
ครั้ง ๆ ก็จะมีชื่อต่าง ๆ กันไป ตามที่จะพูดในประเด็นไหน.

ศึกษาอย่างไม่เห็นแก่ตัวจะพบตัวธรรมะในทุกศาสนา.

ฟังดูแล้ว, บางคนจะคิดว่า อาตมาจะแสดงเรื่องของพระเยซู เอามาให้ท่านทั้งหลายนั่งพนมมือไหว้แค้อย่างนี้ มันก็น่าหัว, ถ้าเข้าใจอย่างนั้น ก็เข้าใจเสียใหม่ให้ถูกต้อง ว่าเราจะพูดกันเรื่องธรรมะซึ่งเป็นของสากลของธรรมชาติ แม้ที่มีอยู่ในศาสนาอื่น ๆ, เขาเรียกว่าศาสนาชื่ออื่น ; แต่ในนั้นมันก็มีธรรมะ. ถ้าเราไม่เห็นแก่ตัว ไม่มียึดถือด้วยทิฏฐิของตัว ก็จะพยายามมองหาให้พบว่า ธรรมะในศาสนาชื่ออื่นนั้นมีอยู่อย่างไร. เมื่อพบตัวธรรมะแล้ว เราก็ไหว้ได้สนิทมือ ; เช่นเดียวกับว่าในอิฐในหินในปูนในโลหะทองแดง เอามาทำเป็นพระพุทธรูป เราก็ค้นหาจนพบธรรมะในอิฐในหิน ในปูนเหล่านั้น, ถึงคุณของพระพุทธรูปแล้วเราก็ไหว้ได้ ไม่ใช่เราไหว้อิฐไวกปูน.

ทั้งในศาสนาอื่น ก็มีธรรมะที่เราอาจจะพบมองเห็นได้ แล้วเราก็ไหว้ได้อย่างเดียวกัน.

ทำไมเราจึงมาทำการศึกษาเปรียบเทียบศาสนาต่าง ๆ เพื่อความเข้าใจอันดีต่อกัน? ทั้งนี้ก็เพราะว่า มันมีความจำเป็นหรือมีเหตุผล ที่จะทำเช่นนั้น. ท่านทั้งหลายทุกคนเป็นพุทธบริษัท ท่านก็ตะโกนอยู่แทบจะทุกวันว่า **สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น**, แล้วท่านจะถือว่า พวกที่ถือศาสนาอื่นนั้นไม่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย กับเราหรืออย่างไร? ถ้าเราไม่ถือเราก็จะเป็นคนพูดไม่จริง ; ถ้าเราถือ เราต้องถือว่าสัตว์ทั้งหลาย ไม่ว่าเขาจะนับถือศาสนาอะไร เขาก็เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ต่อเรา. ฉะนั้นเราก็ต้องมีความรัก มีความเมตตากรุณาคบหาสมาคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สุกความสามารถที่เราจะช่วยกันได้ ; ฉะนั้นเราก็ต้องมีใจเข้าใจต่อกันและกัน จนไม่มีความรังเกียจกัน.

ความมุ่งหมายในการบรรยายเปรียบเทียบศาสนา.

เดี๋ยวนี้ท่านลองคิดดูเถิด ว่าเรายังไม่มีความสนิทใจต่อกัน ; เมื่อเราเห็นเขาถือศาสนาอื่น เรารู้สึกว่าเขาเป็นคนนอกศาสนาของเรา, เรามองดูเขาอย่างเป็นคนที่น่ารังเกียจ. เอาที่นั่งอยู่ที่นี้แหละทุกคน เมื่อมองเห็นคนถือศาสนาอื่นแล้วท่านรู้สึกอย่างไร ? แล้วท่านใช้คำพูดคำจากับเขาเหล่านั้นอย่างไร ? บางทีท่านจะใช้คำว่าพวกนั้นพวกนี้, แล้วก็ใช้คำว่า มัน ; นี่ข้ออภัยที่ยกตัวอย่างอย่างนั้น. พวกชาวพุทธบางคนนี่แหละ จะเรียกว่า พวกคริสเตียนมันว่าอย่างนั้น พวกอิสลามมันว่าอย่างนั้น ใช้คำว่าพวกแล้วยังใส่มันอีกด้วย อย่างนี้มัน จะเป็นมิตรเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตายกันได้อย่างไร.

อาตมามีความมุ่งหมายอย่างนี้แหละ ที่ว่าเราจะเลิกคำว่าพวกอื่น โดยความเป็นพวกอื่นกันเสียที ; เอามาเป็นพวกเดียวกัน คือเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันเสียที, แล้วเราก็จะมีความเป็นชาวพุทธมากขึ้น. ถ้าเราเกียดกันคนพวกหนึ่งออกไปไว้ในฐานะเป็นคู่ปรับก็อย่างนั้น ความเป็นชาวพุทธของเราก็น้อยลง, คือเราไม่สามารถจะรักใคร่เมตตาปรานีสักว่ทั้งหลายทั้งปวงโดยแท้จริงได้ ; ฉะนั้นการทำความเข้าใจกันให้ดีในขั้นนี้ จะมีประโยชน์แก่ความเป็นชาวพุทธของเรานั้นเอง.

สำหรับอาตมานั้น ท่านทั้งหลายก็ได้ทราบ เพราะได้ยินได้ฟังมาหลายหนแล้วว่า อาตมามีปณิธานที่ตั้งไว้ ๓ ประการด้วยกัน :—

- ข้อที่ ๑. ก็จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนาให้จนได้.
- ข้อที่ ๒. จะทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนๆ.
- และ ข้อที่ ๓. จะช่วยให้ทุกคนถอนตัวออกมาเสียจากวัตถุนิยม คือความลุ่มหลงในเรื่องเนื้อหนัง.

อาตมามีปณิธานที่ตั้งไว้อย่างแน่วแน่อย่างนี้ และจนตลอดชีวิต พุทไว้เสีย
 เลยว่า จนตลอดชีวิต. ฉะนั้น ข้อ ๑. การทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนาก็เป็น
 สิ่งที่ต้องทำ และคงจะทำต่อไป แล้วก็ทำมากขึ้น.

แล้ว ข้อ ๒. ข้อที่ว่า ทำให้ทุกคนเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ.
 นี้มันสำคัญมาก ถ้าแต่ละคน ๆ ไม่เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน ๆ แล้ว จะเป็นเหตุให้
 เขาารู้สึกว่า ศาสนาแต่ละศาสนามันแตกต่างกัน จนเป็นข้าศึกแก่กัน ; แต่ ถ้าทุกคน
 เข้าถึงหัวใจแท้ ๆ ของศาสนาของตน แล้วนั้นแหละ จึงจะรู้สึกว่ ทุกศาสนามีความ
 เหมือนกัน ตรงที่ต้องการให้คนหมดความเห็นแก่ตัว จนกระทั่งหมดตัวคน ไม่มี
 กิเลส ไปตามอำนาจแห่งตัวคน. เขาจะเข้าใจข้อนี้ได้ ก็ต่อเมื่อเข้าใจถึงหัวใจแห่งศาสนา
 ของแต่ละคน ๆ เท่านั้น.

อาตมาบอกคนที่มาเยี่ยมมาหาจนเป็นเพื่อนฝูงกัน แต่เขาเป็นฝรั่งบ้าง,
 เป็นคริสเตียน. อาตมายังบอกเขาว่า *ไม้กางเขน* เครื่องหมายกางเขนที่แขวนอยู่ที่คอ
 ของคุณนั่นแหละ คือหัวใจของพุทธศาสนา. *ไม้กางเขน* นั้นมันเป็นสัญลักษณ์แห่งการตัด
 เสียซึ่งตัวกูและของกู. ไม้อันที่ยืนเป็นเสา คือตัว "I" นั่นแหละ มันคือตัวฉันหรือ
 ตัวกู, แล้วอันขวางนั้น คือตัดเสียซึ่งฉันและกู. สัญลักษณ์กางเขนก็คือ สัญลักษณ์
 แห่งการตัดเสียซึ่งตัวกูและของกู ; นั่นคือหัวใจของพุทธศาสนา. เขาพึ่งด้วย
 ความยินดี ด้วยความพอใจ เพราะว่ามันมีผลทำให้รักใคร่กันได้.

เดี๋ยวนี้พุทธบริษัทเรา ไม่มองเห็นว่า ไม้กางเขนมันมีความหมายอย่างนั้น
 กลับรู้สึกรังเกียจ ว่าเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาอื่น, หรือเป็นสัญลักษณ์ของการจับมา
 มาเสียให้ตาย. ไม้กางเขนนั้นเขาไว้ที่รฆานคน ไว้ถึงโทษคนที่มิโทษถึงตาย แล้วจริง
 ไม้กางเขน, เราก็ดูสึกขยะแขยง, แต่ชาวคริสต์เขาถือเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ของพระ

เยซู ผู้เสียชีวิตเพื่อไถ่บาปของมนุษย์ ก็ยอมเสียชีวิตเพื่อให้มนุษย์รู้จักพระเจ้า. เขาว่าเป็นบันไดสำหรับไปหาพระเจ้า จะไปหาพระเจ้าต้องไปทางสัญญาพันธกิจ กางเขน. เราก็บอกเขาว่า จะไปสู่นิพพาน หรือสิ่งสูงสุด ก็ต้องไปทางสัญญาพันธกิจกางเขน ก็คือตัดตัวกูเสีย หมัดตัวกูแล้วก็ถึงนิพพาน อย่างนี้เป็นต้น.

นี่อาศัยการที่เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนๆ เท่านั้น จึงจะทำความเข้าใจ ประนีประนอมอะไรกันก็ได้ ทำนองนี้. ฉะนั้นจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่คนแต่ละคน จะต้องเข้าใจถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนๆ จึงจะทำความเข้าใจกับศาสนาอื่นได้, คือเอาเนื้อหาสาระอันแท้จริงเป็นหลัก. อย่าเอาผิวเปลือกนอก พิธีรีตอง แต่งเนื้อแต่งตัวอย่างนั้นอย่างนี้เป็นหลัก; นั้นมันไม่ทำให้เข้ากันได้; แต่ถ้าเอาเนื้อในมาเป็นหลัก แล้วมันก็จะเข้ากันได้.

เรื่องนี้เคยเปรียบเทียบให้ฟังว่า เหมือนกับน้ำทั้งหลาย หลากๆ ชนิด น้ำหวาน น้ำส้ม น้ำบ๊วย น้ำครำ น้ำฝน น้ำกลั่น น้ำอะไรก็ตาม, ในนั้นมีน้ำทั้งนั้น, มีน้ำอันบริสุทธิ์ทั้งนั้น, ในน้ำฝนก็มีน้ำอันบริสุทธิ์, ในน้ำบ๊วย น้ำครำ ก็มีน้ำอันบริสุทธิ์; แต่มันมีของสกปรกเจืออยู่. นี่เราเอาสิ่งที่เข้าไปเจือมันออกเสีย ก็เหลือแต่น้ำบริสุทธิ์ ได้ด้วยกันทุกน้ำ.

นี่เราจึงมองเรื่องของศาสนาทั้งหลาย ว่ามันจะผิดกันบ้าง ก็เรื่องของเปลือกนอก, แต่เนื้อในแท้ๆ แล้ว ก็คือธรรมะ สำหรับทำให้คนพ้นจากความยึดถือตัวตน แล้วก็ไม่มีความทุกข์; นี่มันอยู่ที่ตรงนี้.

ขอให้เราตั้งใจ ที่จะเข้าถึงหัวใจของพระศาสนา ของตนๆ ด้วยกันทุกๆ คน ด้วยกันทุกๆ ศาสนา, แล้วก็พบสิ่งที่เป็นน้ำ ที่เหมือนกันหมด แล้วเราก็จะรัก

ไก่อ่กัน. เราก็จะพูดได้สนิทเต็มปากว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ; เพราะว่าเขาจะถือศาสนาอะไรก็ตามใจ แต่เขาก็มีปัญหา ด้วยความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ด้วยกันทั้งนั้นแหละ, มันเหมือนกันอย่างนั้น. นี้เราจะมาหาวิธีที่จะแก้ปัญหานั้นให้ได้ มันแก้ได้ ก็ต้องเรียกว่าเหมือนกัน; แม้ว่าวิธีจะต่างกันบ้าง แต่ถ้ามันได้ผลเป็นอย่างดีเหมือนกันมันก็ใช้ได้. ฉะนั้นเราจึงต้องเข้าถึงหัวใจของศาสนาของตนเสียก่อน, แล้วจึงค่อยทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา, เพื่อทำการเปรียบเทียบ ก็จะได้ดี.

ที่นี้ปณิธานใน ข้อที่ ๓ ที่ว่า จะช่วยให้ทุกคนถอนตัวออกมาเสียจากวัตถุนิยม นั้นแหละยังสำคัญ. ถ้าว่าไม่ถอนตัวออกมาเสียจากวัตถุนิยม, ไปนับถือศาสนาวัตถุนิยม แล้วก็ไม่มีศาสนาไหนเลย นอกจากศาสนาเนื้อหนัง. ศาสนาอื่นแท้จริง ต้องการจะให้คนไม่หลงในวัตถุนิยม, ทุกศาสนามุ่งหมายอย่างนี้. ผลที่จะได้รับจากทุก ๆ ศาสนา มันก็อยู่ตรงที่คนถอนตัวออกมาเสียจากวัตถุนิยมได้, มาเป็นอิสระ, ไม่ตกเป็นทาสของกิเลส.

ฉะนั้น ปณิธานทั้ง ๓ ข้อนี้ มันเกี่ยวข้องกัน อย่างที่จะแยกกันไม่ได้ ในการที่จะทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนา, ก็ต้องเอาหัวใจศาสนามาเปรียบเทียบกัน, แล้วก็เปรียบเทียบกันในข้อที่ว่า ทุกศาสนาต้องการจะเอาชนะวัตถุนิยม, นี้จริงไหม?

ที่นี้เมื่อ ปณิธานของอาตมาเป็นส่วนตัว มีอยู่อย่างนี้ ก็ต้องหาโอกาสทำอย่างนี้, แล้วก็ได้ พยายามทำมาเรื่อย ๆ คราวละเล็กละน้อย ในการทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา. แต่มาถึง ปีนี้ อยากจะทำจริงสักหน่อย คือ จะบรรยายเป็นคำบรรยาย ทั้งชุดเลย เพื่อการเปรียบเทียบระหว่างศาสนา เป็นครั้ง ๆ ไป, และก็ให้ชื่อของเรื่องนี้ว่า ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ.

ทำไมยกเอามาแต่ศาสนาคริสต์? ก็เพราะเห็นว่ามันพอ คือเอาศาสนาคริสต์เป็นหลัก ในบรรดาศาสนาที่มีพระเจ้าเป็นเครื่องยึดถือ เราเอาศาสนาคริสต์เป็นหลักศาสนาเดียวก็พอ. ศาสนายิวหรือศาสนาอิสลามก็มีหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน, คือในบรรดาศาสนาที่มีพระเจ้าฝ่ายตะวันตกนั้น มันก็มีหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน. ฉะนั้นขอให้เข้าใจว่า มันก็เท่ากับทำความเข้าใจระหว่างศาสนาทุกศาสนา.

ประโยชน์ในการเข้าใจกันระหว่างศาสนา.

ทีนี้ก็อยากจะบอกถึงประโยชน์ล่วงหน้า ว่ามันจะมีประโยชน์อะไร ในการที่จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนา. ขอให้คิดดูว่า ถ้าทุกๆ ศาสนา มีผู้เข้าถึงหัวใจแล้ว มันเข้ากันได้, ไม่เป็นที่รังเกียจแก่กันและกันนี้ มันจะมีประโยชน์อะไร?

อาตมาอยากจะกล่าวว่า มันมีประโยชน์หลายชั้นทีเดียว ข้อที่ ๑ มันจะเป็นผลดีในระหว่างชาติ, คือชาติต่างๆ ในโลกนี้ก็มักันหลายสิบชาติ แต่ละชาติก็มีศาสนาของตนๆ, แล้วก็ยึดมั่นในศาสนาของตนๆ. ดูหมิ่นดูถูกศาสนาของชาติอื่นๆ. แล้วบางทีก็เอาศาสนาที่นั่นแหละ เป็นเครื่องทำความแตกต่าง, ไม่รักไม่สามัคคีกันได้. บางทีก็เอาศาสนาเป็นเครื่องมือทางการเมือง เพื่อจะกลืนชาติอื่น ด้วยจิตที่ไม่เป็นธรรม คือด้วยจิตที่ไม่หวังได้หวังคืออะไร. นี่คือการที่เรามีศาสนาเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน. ถ้ามันกลายเป็นว่า มีศาสนาที่เข้ากันได้ หรือเป็นอย่างเดียวกันโดยหัวใจแล้ว, การกระทำอันเป็นปฏิปักษ์กันอย่างนั้นมันก็มีไม่ได้. นี่อาตมาเห็นว่ามันเป็นผลดี ในระหว่างชาติต่างๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ ถ้าเราทำความเข้าใจกันได้ ในระหว่างศาสนา, แล้วทำให้ศาสนาเข้ากันได้. ข้อแรก จะมีผลดีในระหว่างชาติต่างๆ ในโลก.

ข้อที่ ๒ มันจะมี ผลดีแม้ภายในชาติชาติเดียว, ในชาติเดียวก็มีคนถือศาสนาหลายศาสนา. บางทีก็ยึดเอาศาสนานั้นแหละเป็นเครื่องมือ สำหรับทำการขัดแย้งต่อกันและกัน; แม้ในประเทศไทยเรานี้ ก็มองเห็นได้ว่า ข้อขัดแย้งในทางศาสนา, ก็เป็นเครื่องทำความยุ่งยากลำบาก หรือกระทบกระทั่งเบียดเบียนกันก็มี. เช่นทางบักซ์ได้ถือศาสนาหนึ่ง, ภาคกลางภาคเหนือถืออีกศาสนาหนึ่ง, เป็นเหตุให้มองกัน เหมือนกับว่าเป็นคนละพวกหรือเป็นคนละชาติ. แล้วก็อาศัยศาสนานั้นแหละ เป็นเครื่องแบ่งแยกให้มันเป็นส่วนน้อยๆ ไป; เช่นเดียวกับที่ประเทศอินเดียถูกแบ่งแยก ออกเป็นเสี่ยงๆ ตามพวกที่ถือศาสนาอะไร, อย่างนี้เป็นต้น.

ผลดีจะเกิดขึ้นในชาติ แม้ว่าถือศาสนาต่างกัน, แล้วยัง เข้ากันได้สนิท เหมือนน้ำกับน้ำมัน; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว มันก็จะเหมือนน้ำกับน้ำมันเรื่อยไป จะเอามาใส่ในไหเดียวกัน มันก็ยังไม่เข้ากัน, มันก็มีเรื่อง. ฉะนั้นถ้าเราอยู่ร่วมชาติประเทศกัน แม้ว่าเราจะถือศาสนาต่างกัน; แต่ถือหัวใจของศาสนาอันแท้จริง ที่มันเข้ากันได้ ปัญหา มันก็จะไม่มี, แม้ในทางการเมือง เช่นการจะแบ่งแยกดินแดน เป็นต้น.

ข้อที่ ๓ มันจะเป็นผลดีระหว่างญาติ, คนเราทุกคนย่อมมีญาติ. ที่นี้ บางทีญาติบางคนถือศาสนาอื่น แล้วยังรู้สึกตะขิดตะขวง บางทีก็ขะแยง; เพราะเราไม่รู้ว่าศาสนาของเขานั้นมันคืออะไร, แม้แต่ศาสนาของเราเอง เราก็กังไม่รู้ว่า เป็นอย่างไร, เราก็กังไม่เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของเรา, เราก็กังไม่เข้าใจถึงหัวใจของศาสนาของผู้อื่น แม้ที่เป็นญาติของเรา. ฉะนั้นในหมู่ญาติที่เผชิญไปถือศาสนาต่างกัน มันก็หาความรักใคร่อันแท้จริงไม่ค่อยจะได้. ถ้าเราทำให้ศาสนาเข้ากันได้ มันก็ไม่มีปัญหาในเรื่องนี้.

ที่นี้ก็จะต้องถึงว่า ข้อที่ ๔ เป็นผลดีระหว่างบุคคล เราอยู่ในแผ่นดินนี้ มันก็อยู่กันเป็นคน ๆ แต่ละคน ๆ. ไม่ได้เป็นญาติกัน แต่ก็อยู่กันเป็นคน ๆ แล้วก็ถ้ามีศาสนา ที่มีหัวใจเป็นอันเดียว เรียกชื่อต่างกัน แต่เนื้อแท้เนื้อในเข้ากันได้ ไม่รังเกียจกัน ปัญหาระหว่างบุคคลก็ไม่มี ที่จะมีน้ำใจชนิดที่ไม่สนิทสนม ไม่รักใคร่ไม่กลมเกลียว. ที่นี้ถ้าเราจะมีเพื่อนเข้ามาสักคน แต่พอเห็นว่าเขาถือศาสนาอื่น เราก็นี้กระแวง ไม่ได้ใจเสียบ้างแล้ว, เราก็นี้กระแวงจ้วงหน้าเสียบ้างแล้ว, มิตรภาพก็ขยายตัวออกไปไม่ได้ ในระหว่างบุคคลที่ถือศาสนาต่างกัน. นี่เราจะเห็นว่า ถ้าทำความเข้าใจกันได้ระหว่างศาสนา มันก็มีผลดี แม้ในการสังคมนั้นระหว่างบุคคลแต่ละบุคคล.

ที่นี้ ข้อที่ ๕ ข้อสุดท้าย จะเป็นผลดีแม้ระหว่างผิวเผิน. ผิวเผินบางคู่ไม่ถือศาสนาเดียวกัน ในศาสนาคริสเตียน มีบทบัญญัติ เช่นคำสอนของเปาโลนี้ ก็อนุญาตให้แต่งงานกับคนต่างศาสนาได้, พวกที่เป็นคริสตศาสนิกชน แต่งงานกับคนศาสนาอื่นได้ เขาไม่ได้ห้าม. แต่ลองคิดดูเถิดว่า ผิวเผินกันถือศาสนาต่างกัน, แล้วเขาเข้าใจกันไม่ได้ ในความต่างกันระหว่างศาสนา มันจะสนิทสนมกันได้อย่างไร; มันต้องมีเรื่องรบกวนประสาท. ความรักที่มาจากกิเลสหรืออะไรก็ตามที่ มันอยากจะแต่งงานกัน; แต่มันมีศาสนาต่างกัน, แล้วก็ฝืนแต่งงานกัน, แล้วก็รู้สึกอะไร ๆ ที่ค่อนข้างจะไม่สนิทสนมกัน มันก็เป็นโรคประสาทได้. ฉะนั้นถ้าเราทำความเข้าใจได้ในระหว่างศาสนาแล้ว ก็จะไม่มีปัญหาอะไร แม้ในระหว่างผิวเผินที่ถือศาสนาต่างกัน.

อาตมาเห็นประโยชน์อย่างนี้ จึงพยายามหาช่องทาง ที่จะทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา ให้เข้าถึงเนื้อในของศาสนา, แล้วเราก็จะกลายเป็นคน ๆ เดียวกันได้, ถือศาสนาเดียวกันได้, ภายนอกจะมีรูปร่างต่างกัน เรียกชื่อต่างกัน ก็ไม่เป็นไร. นี่คือผลหรืออานิสงส์ ที่อยากจะบอกให้ล่วงหน้า ว่าถ้าเราถือศาสนาที่เข้ากันได้แล้ว มันจะเป็นผลดีอย่างนี้.

พึงศึกษาศาสนาเปรียบเทียบด้วยใจเป็นธรรม.

ที่นี้ก็จะพูดถึงการเปรียบเทียบ ก็การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ; ถ้าเราไม่ทำการศึกษาเปรียบเทียบ เราก็คงจะไม่พบความเหมือนกัน. แต่ขอบอกให้ทราบว่า การเปรียบเทียบนั้น มันมีผลเป็น ๒ ทาง; ตามปกติ การเปรียบเทียบนี้จะมีผลเป็น ๒ ทาง : ทางหนึ่ง มันเปรียบเทียบให้เห็นว่า แตกต่างกัน แยกกัน เข้ากันไม่ได้. อีกทางหนึ่ง ก็เปรียบเทียบให้เห็นว่า มันเหมือนกันโดยสาระสำคัญ แล้วก็เข้ากันได้.

ฉะนั้นระวังให้ดี ที่พูดว่าเปรียบเทียบนั้น มีเป็น ๒ ทางตรงกันข้าม : ทางหนึ่งยังเปรียบเทียบยังเห็นความแตกต่าง; เพราะมันทำด้วยใจที่จะค้นหาความแตกต่าง, ยิ่งเปรียบเทียบก็ยิ่งเห็นความแตกต่าง ก็เลยเกลียดกันหน้ากัน ไม่อยากมอง. อีกทางหนึ่ง ทำการ เปรียบเทียบ ด้วยจิตใจที่เป็นธรรม หรือด้วยความหวังดีก็ตาม ก็เปรียบเทียบไปในทางที่จะให้มันเข้ากันได้, มันก็เพื่อจะได้ร่วมมือกัน. ฉะนั้นระวังเถอะว่าการเปรียบเทียบนั้น มันจะให้ผลเป็น ๒ แพร่งอยู่อย่างนี้เสมอไป.

ถ้าจะเปรียบเทียบกันระหว่างศาสนาแล้วละก็ จะต้องทำการเปรียบเทียบให้ดี ด้วยจิตใจที่เป็นธรรมก่อน แล้วก็ด้วยความหวังดีต่อโลก หวังดีต่อมนุษย. เราจะทำ การเปรียบเทียบระหว่างศาสนานี้ ก็เพื่อให้เป็นประโยชน์ ให้เป็นผลดีต่อทุกคนในโลก หรือต่อโลก. ถ้าเราตั้งใจอย่างนี้แล้ว เราจะพบหนทาง หรือพบสิ่งที่มีมันเข้ากันได้ กลมกลืนกันไปได้อย่างดีเรื่อย ไม่มีการแตกแยก; ฉะนั้นการเปรียบเทียบที่เราจะทำได้เรื่อย ๆ ไปนี้ เป็นการเปรียบเทียบด้วยความหวังดี ต่อมนุษยในโลก หรือต่อศาสนานั่นเอง.

ที่นี้ก็มาถึงการที่จะเปรียบเทียบนั้น มันขึ้นอยู่กับการตีความตีถ้อยคำก็ได้, ตีความในท้องเรื่องเนื้อเรื่องเป็นประเด็น ๆ ไปก็ได้; มันต้องตีความให้ถูกต้อง ให้เหมาะสำหรับจะเอามาเปรียบเทียบ; เพราะมันอาจจะตีความไปในทางที่ให้ไกลออกไป ๆ ไม่เหมาะที่จะมาเปรียบเทียบ, คือว่ายิ่งเอามาเปรียบเทียบแล้วก็ยิ่งเห็นแตกต่าง ไม่เห็นไปในทางที่จะให้เข้ากันได้. ฉะนั้นเราจะต้องตีความของหัวข้อของศาสนา หรือ หลักธรรมนั้น ๆ ให้ถูกต้อง ให้เหมาะสำหรับจะเอามาเปรียบเทียบ.

ต้องรู้จักความหมายในภาษาธรรมด้วย.

และอีกอย่างหนึ่ง ก็ต้องรู้จักใช้ภาษาธรรม, อย่ารู้จักใช้แต่ภาษาคน. ความหมายในภาษาธรรมนั้น ก็พูดกันมานานแล้ว คงจะยังจำได้กันอยู่ทุกคน; ว่าในภาษาที่คนเราพูดนี้ มีอยู่สองชนิด ภาษาคนก็มี ภาษาธรรมก็มี โดยเฉพาะในทางศาสนาแล้ว ก็ยังมีเป็น ๒ ภาษา. เช่นว่าความตายอย่างนี้ ตายทางเนื้อหนังมังสา เอาไปฝัง เอาไปเผา นี่ก็เป็นตายในภาษาคน; ถ้ามันตายจากความดี ตายจากความหมกมืด มีแต่ความทุกข์ นี่ก็เรียกว่าตายในภาษาธรรม. เกิดจากท้องแม่ นี่ก็เรียกว่าเกิดในภาษาคน, ถ้าเกิดด้วยอำนาจอิच्छา ศักดิ์หา ว่าตัวกูว่ของกูเป็นอุปาทานอย่างนี้ ก็เรียกว่าเกิดในภาษาธรรม. ตัวอย่างในภาษาคนภาษาธรรมมีอยู่มาก ในพระพุทธศาสนา.

ในศาสนาอื่น โดยเฉพาะศาสนาคริสต์นิกายที่ เราจะทำการเปรียบเทียบ ก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน; เช่นคำว่าตายอย่างนี้ ตายอย่างภาษาคนตายก็มี, ตายในความหมายภาษาศาสนาก็มี. เช่น พระเจ้าสั่งว่า *ผู้เมื่อยก้นอย่ากินผลไม้ของตนมันเข้าไป กินแล้วจะตาย*; มันก็ไม่ตายอย่างที่เราเรียกว่าเอาไปฝังไปฝัง; แต่มันตายชนิดที่

เรียกว่ามีบาปเกิดขึ้น สำหรับจะต้องเป็นทุกข์ทรมานต่อไป, คือเขาไปยึดถือเรื่องความดี ความชั่วเข้าแล้วก็ตาย คือมีความทุกข์ตลอดไป อย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้น เราจะต้องยอมตีความในภาษาธรรม ให้ถูกต้องด้วยกันทุกศาสนา, แล้วก็เอามาใช้ทำการเปรียบเทียบ. การเปรียบเทียบนั้นก็จะมีประโยชน์อย่างยิ่ง, คือเปรียบเทียบสำหรับให้มันเข้ากันได้ ให้มันร่วมมือกันได้ในที่สุด.

จะยกตัวอย่างให้ฟัง ที่ว่ามน่านขันกัน่าขัน นำเศร่ากัน่าเศร่า : เมื่อชาวคริสต์กับชาวพุทธเขามาทำการสนทนากัน เพื่อจะให้เกิดความเข้าใจต่อกัน; พวกที่เป็นชาวพุทธในประเทศสิงคโปร์บางคน เขาก็แย้งว่ามันเป็นไปไม่ได้, เช่นว่าท่านมีพระเจ้า เราไม่มีพระเจ้าอย่างนี้ เข้ากันไม่ได้เสียแล้ว. ฉะนั้น *อย่ามาพยายามให้ช่วยการ ศาสนาฉันไม่มีพระเจ้า, ศาสนาคุณมีพระเจ้า, ก็พูดกันไม่ได้, ก็ไม่ต้องพูดกัน.*

บางทีก็กระแหนะกระแหนะมากไปถึงว่าพระศาสดาของคุณเป็นลูกพระเจ้า, พระศาสดาของฉันเป็นลูกคน; ฉะนั้น จะพูดกันได้อย่างไร? นี่เขากระแหนะกระแหนะพระเยซูเป็นลูกพระเจ้า, ส่วนพระพุทธเจ้าฉันเป็นลูกคน.

หรือว่าศาสนาของคุณมันพูดลงมาจากข้างบนโน้น, ศาสนาของฉันมันพูดขึ้นมาจากข้างล่างอะไรนี้ มัน หาแง่ที่จะกระแหนะกระแหนะ กระทบกระเทียบกันอย่างนั้นมันก็เลยพูดกันไม่รู้เรื่อง. อย่างที่เรามักจะยืนยันว่า ศาสนาพุทธเป็นศาสนาบัญญัติ, ศาสนาคริสต์นั้นเป็นศาสนาศรัทธา, จะเอามาเปรียบเทียบกันได้อย่างไร. แล้วก็ยังไม่ยอมทำการเปรียบเทียบ; แล้วก็มองกันไปโน่นแ่งที่ดูหมิ่นถีนแคลนซึ่งกันและกัน. ถ้าฉันมองกันอย่างนี้แล้ว มันไม่มีทางจะทำได้ สำหรับการเปรียบเทียบให้รักใคร่ ให้กลมกลืนกัน.

ในข้อที่ยืนยันว่า ฉันไม่มีพระเจ้า ก็มีพระเจ้าอย่างนี้; มันก็ต้องพูดเสียใหม่ว่า ฉันก็มีพระเจ้าในความหมายอย่างหนึ่ง. เช่นที่เราพูดกันที่นั่นว่า มีกฎของธรรมชาติ, สัจธรรมนี้เป็นพระเจ้า ก็มีพระเจ้าด้วยกัน คือมีสิ่งที่สร้างสิ่งทั้งปวงมาด้วยกัน, มีสิ่งที่ควบคุมสิ่งทั้งปวง, มีสิ่งที่ทำลายสิ่งทั้งปวง, มีสิ่งที่ดูแลสัตว์โลกตลอดเวลาในที่ทั้งปวง. นี้ก็มีเหมือนกัน อย่างนี้ก็พูดกันได้ มีพระเจ้าด้วยกัน รูปร่างจะแตกต่างกันนั้นไม่เป็นไร; แต่เรามีพระเจ้าที่ทำหน้าที่ได้อย่างเดียวกัน.

ข้อที่ว่าพระเยซูเป็นลูกพระเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นลูกคนนั้น มันก็ไม่แปลก เพราะมันไม่ได้อยู่ที่ตรงนั้น มันสำคัญอยู่ที่ว่าท่านสอนว่าอย่างไร. ถ้าท่านสอนไม่เห็นแก่ตัวเหมือนกันแล้ว มันก็ควรจะไปด้วยกันได้. ที่จะไปกระแนะกระเหน็บว่า แกพูดมาจากข้างบน ฉันพูดขึ้นไปจากข้างล่างนี้; ถ้ามันเรื่องเดียวกัน มันจะเป็นไรไป.

เพื่อให้คำสอนศักดิ์สิทธิ์ขึ้น เขาพูดว่า ธรรมนี้ประทานมาจากเบื้องบน, มาจากพระเจ้าเบื้องบนนี้มันก็ได้เหมือนกัน. นี้เราต้องการจะมีปัญญามองเห็นจริง ไม่ต้องเชื่ออะไรที่มองไม่เห็นตัว. เราก็พูดว่าพระพุทธเจ้านี้เป็นมนุษย์ ท่านตรัสรู้ แล้วท่านก็พูด พูดอย่างมนุษย์, พูดในเมืองมนุษย์ แล้วส่งขึ้นไปให้ถึงพวกเทวดา เรียกว่าก็พูดขึ้นไป มันก็ได้เหมือนกัน; เพราะเรื่องที่พูดนั้นมันสามารถที่จะจับทุกซ์ของมนุษย์ได้ หรือเรื่องไม่เห็นแก่ตัวด้วยกัน.

เราอย่าใช้วิธีที่จะแตกกันกัน ให้มันเกิดความแตกต่าง หรือเข้าใจกันไม่ได้ เราใช้วิธีที่เอาผลประโยชน์อันสูงสุดเป็นที่ตั้ง แล้วมัน ก็พูดกันได้.

ทุกศาสนามุ่งสอนให้มนุษย์ได้สิ่งดีที่สุด.

ทุกศาสนาก็ต้องการจะให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ; ไม่มีศาสนาไหนที่ต้องการให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่เลว ๆ หรือว่าธรรมดาสามัญ. ทุกศาสนาเขาจะแสดงออกมา ในลักษณะที่จะให้มนุษย์ได้บรรลุ ได้ถึง ได้รับสิ่งที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ.

ฉะนั้นเรา มองเห็นหัวอกเขาหัวอกเรา ว่าล้วนแต่ต้องการที่จะให้ได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ ด้วยกันทั้งนั้น. เราก็ไม่ต้องหาแง่ที่จะขัดขวางกันแล้วมีแง่อะไรสักชนิดหนึ่งก็เอามาใช้แตกกันประชดประชันกัน เหมือนที่ได้ทำกันมาแต่ก่อน, มันควรจะเลิกกันเสียที.

ให้ทุกศาสนาสอนเรื่องเดียวกัน ความมุ่งหมายอย่างเดียวกัน คือความจริงของธรรมชาติ แม้จะใช้คำพูดต่างกัน มันก็เป็นความจริงของธรรมชาติ. เช่น เราต้องรักกัน ต้องถือว่าเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน นี่มันเป็นความจริงของธรรมชาติ; จะพูดในรูปประโยคอย่างไรอย่างไหนก็สุดแท้ หรือว่าใครเป็นผู้พูดผู้สั่งอะไรก็ได้ทั้งนั้น. แต่ขอให้ทุกคนประพฤติอย่างนี้แล้วกัน. นี้ถ้าเราถือหลักกันอย่างนี้แล้วเราก็จะทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนาได้ แล้วก็ได้ผล, คือทำให้เข้ากันได้.

จะมีพระเจ้าอย่างบุคคลหรือไม่มีบุคคล ผลก็เป็นสุขด้วยกัน.

เมื่อพูดถึง ศาสนาคริสต์ กับ ศาสนาพุทธ มันก็มีผู้ที่ได้พูดไว้ว่า มันมีอะไรเกี่ยวเนื่องกัน คือศาสนาในอินเดียได้เกิดขึ้นนานมาแล้ว ถือพระเจ้าอย่าง

บุคคล เป็นเทวดา เป็นสัตว์พิเศษอะไร เป็นพระเจ้า, แล้วก็เกิดแบ่งแยกเป็นว่า พวกหนึ่งพระเจ้านั้นมีแต่องค์เดียว. อีกพวกหนึ่งว่า พระเจ้ามีได้หลายองค์, เราต้องมีพระเจ้าหลายองค์ เรามิพิธที่จะทำให้อุจใจพระเจ้าทุก ๆ องค์. ที่นี้พวกที่ถือว่ามีองค์เดียวนั้นมันสู้ไม่ได้ก็เลยอพยพไปทางทิศตะวันตก ไปเป็นต้นกำเนิดแห่งศาสนาของชนชาติเซมิติก คือศาสนายิวหรือศาสนาคริสต์น. นี้ในหลวง *รัชกาลที่ ๖* ท่านมีความเห็นอย่างนี้ เขียนไว้อย่างนี้ เชืออย่างนี้ *อ้างหลักฐานต่าง ๆ มา ว่าศาสนาของพวกเซมิติก คือศาสนายิว ศาสนาคริสต์ กระทั่งลงมาถึงศาสนาอิสลามนี้ ก็พระเจ้าองค์เดียว* ก็พวกที่แยกตัวออกไปจากอินเดียที่ถือศาสนามีพระเจ้าหลายองค์ อย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้น เราก็จะมองไปในแง่ว่า มันเคยสัมพันธ์กัน องค์เดียวหรือหลายองค์ ก็ล้วนแต่ให้ทำอะไรเหมือน ๆ กัน, เพียงแต่ว่าคำสั่งทั้งหมดนั้น มันมารวมอยู่ในพระเจ้าองค์เดียว หรือว่าแยกเป็นองค์ ๆ, อันนี้มันไม่แปลก.

ที่นี้ เรามีพระเจ้าอย่างบุคคล มีสิ่งสูงสุดเหนือมนุษย์อย่างบุคคล. เกิดศาสนาพุทธขึ้นมาว่า ไม่ใช่บุคคล, เราไม่ถือว่ามีบุคคล. เราถือว่า มีสิ่งหนึ่งที่ทำหน้าที่อย่างนั้นได้ โดยไม่ใช่บุคคล; สิ่งนั้นคือธรรมะหรือพระธรรม, หรือกฎของธรรมชาติ, เช่น *กฎของอิทัปปัจจยตา* เป็นต้น; *ทำหน้าที่สร้างโลก ควบคุมโลก ทำลายโลก* อะไรก็ได้ *เหมือนกับที่พระเจ้าทำได้.* ทางฝ่ายนี้ก็แยกตัวออกมามีพระเจ้าอย่างที่มีไม่ใช่บุคคล ในเมื่อพวกโน้นสองพวกสามพวก ยังคงมีพระเจ้าอย่างบุคคล.

ที่นี้ก็มาทำความเข้าใจกันดูเถาะว่า มันจะแปลกอะไร จะบุคคลหรือไม่บุคคล, มันต้องมากดูตรงที่ว่า พระเจ้าต้องการให้ทำอะไร. พอไปดูเข้าจริง พระเจ้าต้องการให้ทำสิ่งที่ เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ทุกคน : ให้ทำลายความเห็นแก่ตน, รั้งใช้

พระเจ้าด้วยการไม่เห็นแก่ตน แล้วให้เห็นแก่ผู้อื่น, พระเจ้าต้องการให้ช่วยผู้อื่น. เพราะฉะนั้น ถ้าใครจะฟังคำสั่งพระเจ้า ก็ต้องไม่เห็นแก่ตัว แล้วก็ ต้องเห็นแก่ผู้อื่น; ที่นี้เราก็ต้องเชื่อพระเจ้าและทำตามพระเจ้า.

แล้วเขาพูดว่า เราต้องอ้อนวอนพระเจ้า; เราก็ศึกษาของคำว่าอ้อนวอนให้ถูกต้อง. อ้อนวอนเหมือนกับขอทาน อย่างนั้นมันก็ไปอย่างหนึ่ง, ที่นี้อ้อนวอนด้วยทำให้ถูกต้อง โดยไม่ต้องอ้อนวอนพรี่พิไร แต่ว่าทำให้ถูกต้อง. เราพยายามประพฤติปฏิบัติธรรมนี้ เพื่อให้ถูกใจพระเจ้าอย่างนี้ เป็นการอ้อนวอนยิ่งกว่า. เขาเรียกว่าคำอธิษฐาน จะเป็นการขอร้อง หรือเป็นการชมเชย หรือเป็นการอะไรต่อพระเจ้า ก็ต้องทำอย่างอธิษฐาน; นี้ แปลว่าตั้งใจมั่น ที่จะกระทำให้ถูกใจของพระเจ้ายิ่งกว่า. ถ้าถือว่าพระเจ้าเป็นคนที่ทำให้ถูกใจคน ถ้าถือว่าพระเจ้าเป็นธรรม เป็นกฎของธรรม ก็ทำให้ตรงตามกฎของธรรม, ประพฤติให้ถูกให้ตรงตามกฎของพระธรรม, นั่นแหละคืออ้อนวอนพระเจ้า เพราะว่าได้ทำให้ถูกใจพระเจ้า แล้วก็จะได้รับผลตามที่ต้องการ.

ฉะนั้นไม่เป็นไร ที่ศาสนาฝ่ายโน้นเขาจะมีพระเจ้าอย่างคน แล้วก็อ้อนวอนพระเจ้าอย่างขออะไรจากคน, มันก็ได้เหมือนกัน เขามีวิธีการอย่างนั้น. แต่ในที่สุดเขาก็มีการอธิษฐาน, ทำให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า ก็อ้อนวอนที่นั่นแหละ. ที่นี้เราก็ไม่มีพระเจ้าอย่างคน; แต่มีพระเจ้าอย่างธรรม อย่างธรรมะ ก็เลยต้องอ้อนวอนด้วยการปฏิบัติให้ตรง ตามกฎของพระธรรม, แล้วผลก็ได้รับมาอย่างเดียวกันแหละ คืออยู่เป็นสุข ผาสุกอยู่ด้วยกัน.

มีพระเจ้าจริงก็ไม่มีทุกข์ทุกฝ่าย.

หลักธรรมในศาสนามั่นคงกัน อย่างนี้ ; เรามีใจเป็นกลาง ไม่เข้าข้างใครกันเสียก่อน แล้วไปศึกษาดูให้เห็นชัด ว่าศาสนาไหนที่เราเรียกว่า ไนน์ฝ่าย ไนน์กับศาสนา นี้ คือฝ่ายพุทธนี้ ก็ต้องการจะไม่ให้มีตัวกูเป็นของกู. นี่คำนี้พูดหยาบคาย, ฟุ้งงูแล้วหยาบคาย ระวังหู แต่ก็จำเป็นต้องใช้คำอย่างนี้ เพื่อประหยัดเวลา. ถ้าเรามีพระเจ้า เราเชื่อพระเจ้า เราก็ไม่มีตัวกู ; เพราะว่าพระเจ้าต้องการจะเรียกเอาตัวเราหรือตัวกูนี้ไปเป็นของพระเจ้าหมด คือมอบให้แก่พระเจ้าหมด, ตัวเราก็ไม่มีเหลือสำหรับจะมีกิเลส สำหรับเห็นแก่ตัว. มันไม่มีตัวกู สำหรับจะเห็นแก่ตัว, ถ้ามีพระเจ้าจริงๆ นะ.

ถ้าพวกฝ่ายไนน์อย่ามีพระเจ้านั้นแต่ปาก ถ้าเขามีพระเจ้านั้นจริงๆ แล้ว เขาก็จะไม่มีตัวกู-ของกู เหมือนกัน ; เพราะยกให้พระเจ้าหมด, ถวายให้พระเจ้าหมด ไปทำตามคำสั่งของพระเจ้าหมด. แม้แต่จะต้องตายอย่างนี้ เขาก็ถือว่าเป็นความประสงค์ของพระเจ้า ; เพราะฉะนั้นเขาไม่เป็นทุกข์ เขาไม่มีปัญหาเพราะความเจ็บไข้หรือความตาย เพราะเขายกให้พระเจ้าเสียแล้ว. เขาก็ไม่มีปัญหาเรื่องเจ็บเรื่องตายเหมือนกัน, เขาไม่มีตัวกู เพราะว่าเขาเชื่อ หรือถือพระเจ้า.

ส่วน ชาวพุทธเรา นี้ ก็ถือว่าไม่มีตัวกู เพราะมองเห็นตามที่เป็นจริงว่า มันไม่มีตัวกู ; ฉะนั้นเมื่อจะเจ็บจะตายอะไร ก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ เพราะว่ามันเป็นธรรมดา ที่จะต้องเป็นอย่างนั้น, ที่ขึ้นไป ตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา, หรือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ก็ไม่เป็นทุกข์เพราะความเจ็บหรือความตาย. ถ้าเป็นพุทธบริษัทจริง มันก็ไม่เป็นทุกข์จริง. ที่นี้ถ้ายังกลัวเจ็บ กลัวตาย ยังร้องไวยวายอยู่ มัน

ก็ยังไม่เป็นพุทธบริษัท, ยังไม่เห็นธรรมะจริง, ยังไม่เข้าถึงพระเจ้าที่เป็นธรรมะจริง. เคียงมันจะสู้พวกที่เขามีความเชื่อในพระเจ้า แล้วก็ไม่กลัวเจ็บกลัวตายไม่ได้ก็ได้นะ, ระวังให้ดี.

เดี๋ยวนี้เป็นอันว่า จะไม่มีตัวกูด้วยกันทั้งนั้น : พวกหนึ่งไม่มีตัวกู เพราะยกให้พระเจ้าหมด, พวกหนึ่งไม่มีตัวกู เพราะมองเห็นตามที่เป็นจริงว่า มันไม่มีตัวกู. แต่แล้วมันเหมือนกันตรงที่ไม่มีตัวกู สำหรับจะเป็นทุกข์; ฉะนั้นเราก็คควรจะไปด้วยกันได้ คือแต่งงานด้วยกันได้ ไม่มีความทุกข์. ผัวจะเป็นคริสตังเมียจะเป็นพุทธบริษัทอะไรมันก็ได้; ถ้ามันเข้าถึงธรรมะอันแท้จริงอย่างนี้. นี่ขอให้ลองคิดกันในรูปนี้.

สิ่งสูงสุดสำหรับมนุษย์ ก็คือความไม่มีทุกข์เลย. ทุกศาสนาต้องการให้ทุกคนได้รับสิ่งสูงสุด สิ่งสูงสุดนั้นคือไม่มีทุกข์เลย, ไม่อาจจะเป็นทุกข์เลย เหมือนกับได้ของวิเศษอะไรมา แล้วทำให้ไม่ต้องเป็นทุกข์เลย.

เราจะได้ของวิเศษนี้มาจากไหน? ฝ่ายโน้นเขาจะถือว่า จากความเชื่อในพระเจ้า, จากความมอบอะไรทั้งหมดให้พระเจ้า. เราก็พูดได้ว่า เราก็ได้มาจากการที่เรารู้จักปล่อยวาง, รู้จักธรรมะ รู้จักสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง, รู้จักธรรมะในขั้นแล้วจิตมันก็ปล่อยวาง มันก็ไม่มีทุกข์; เรียกว่าทุกฝ่ายไม่มีทุกข์. แม้ว่าวิธีที่จะปฏิบัติมันเดินกัน คนละรูป; แต่มันก็แค่เพียงวิธีภายนอก. เนื้อแท้ต้องเหมือนกัน คือไม่มีตัวกู; ต้องทำให้ถึงจุดที่ว่าไม่มีตัวกูกันเสียก่อน ตรงนี้จะเหมือนกัน, แล้วก็ไม่มีความทุกข์. เอาตัวกูไปให้พระเจ้าเสียก็ได้ เอาตัวกูโดยให้สลายทำลายไปเสีย เพราะเห็นว่าโดยแท้จริงมันมีแต่ธรรมชาติ มันไม่มีตัวกู อย่างนี้ก็ได้อีก.

วิธีปฏิบัติต่างกันเพราะเกิดแต่ละภูมิภาค.

ฉะนั้นเรามีวิธีที่จะทำให้หมคตั่วกู่แตกต่างกันบ้าง ก็ไม่เป็นไร; มันเหมือนกับกินยา, ไม่ต้องกินยาอย่างเดียวกันขนาดเดียวกันหมคตั่วทุกคน มันก็แก้โรคเดียวกันนั้นได้; เพราะมันมีอะไรที่เหมาะสมสำหรับบุคคลแต่ละคนอยู่แล้ว.

เราถือว่า มัน ต่างกันแต่เปลือกข้างนอก, หรือจุดเริ่มต้น จุดตั้งต้น เพราะว่าเรามันเกิดมาต่างกัน. นี่ช่วยพิจารณาคุณข้อนี้ ว่าเรามันเกิดมาต่างกัน โดยภูมิภาค ประเทศ, เกิดในประเทศที่ต่างกัน, เกิดในยุคสมัยที่ต่างกัน, เกิดในหมู่บุคคลที่มีวัฒนธรรมต่างกัน. เช่นว่าพุทธศาสนาเกิดในประเทศอินเดีย ตั้งแต่ ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว, ต่อมาราว ๆ ๕๐๐ ปี คริสตศาสนาจึงเกิด, แล้วต่อมาราว ๆ อีก ๕๐๐ ปี ศาสนาอิสลามจึงเกิด, มันต่างกันตั้งแต่ ๕๐๐ ๆ ปี; แล้วก็ในภูมิภาคประเทศที่ต่างกัน แล้วในหมู่บุคคลที่ถือวัฒนธรรมต่างกัน. คนอยู่ในประเทศไหนก็ถือวัฒนธรรมของประเทศนั้น, ได้รับความรู้ชั้นต้น ชั้นพื้นฐาน ในบ้านในเรือนเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีมาต่างกัน.

ต่างกันอย่างยิ่ง ก็ในแง่ของความยึดถือ : ยึดถือผีสาวเทวดา มีความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นตัว เป็นพื้นฐานอย่างนั้นมาก่อน นี่ก็พวกหนึ่ง, แล้วอีกพวกหนึ่งไม่ยึดถืออย่างนั้น นิยมสติปัญญา ถือเหตุผลเป็นหลัก นี่ก็พวกหนึ่ง, ก็เรียกว่ามันมีรากฐานแห่งจิตใจต่างกันเสียแล้ว. ฉะนั้นมันจึงต้องมีจุดตั้งต้นที่ต่างกัน; เปรียบเหมือนกับคนหนึ่งอยู่ทางทิศเหนือ, คนหนึ่งทางทิศใต้, คนหนึ่งทางทิศตะวันออก คนหนึ่งทางทิศตะวันตก, แล้วล้วนแต่จะเดินเข้ามาหาจุดศูนย์กลางตรงกลางตัวด้วยกันทั้งนั้น. แล้วมันจะเดินเหมือนกันได้อย่างไร. เพราะมันมาจากจุดที่ตั้งต้นต่างกัน มันก็ต้องแตกต่างกันบ้าง; แต่เมื่อเดินมาถึงจุดศูนย์กลางแล้ว มันก็ต้องเหมือนกันทั้งนั้นแหละ มัน

มาถึงจุดกลางแล้ว มันจะเหมือนกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะเดินมาจากทิศตะวันออก ตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้.

ฉะนั้นเราต้องให้อภัย เราต้องยินยอมให้ สำหรับความแตกต่างกัน ในชั้นพิธีรีตอง ในชั้นที่เป็นจุดตั้งต้น หรือพิธีการวิธีการ, แล้วก็มาให้ได้ผลที่ว่า ได้สิ่งที่ดีที่ที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ มารวมอยู่เป็นจุดกลางที่นั่น ก็พอมาถึงนั่น แล้ว ไม่รู้จักเป็นทุกข์อะไรอีกต่อไป, ไม่มีความทุกข์อะไรอีกต่อไป, ทำอย่างไร ๆ ก็ไม่มีความทุกข์ได้อีกต่อไป.

ที่จุดตรงนั้น พวกหนึ่งเขาจะเรียกชื่อว่า เมืองพระเจ้า ก็ตามใจเขาสี เขาจะถือว่าบ้านพระเจ้าเมืองพระเจ้า เราเข้าไปหาพระเจ้า ไปอยู่กับพระเจ้าในเมืองพระเจ้า. ที่นี้เราอยากจะเรียกจุดตรงนั้นว่า พระนิพพาน ก็ต้องตามใจเราบ้างสิ. เราอยากจะเรียกว่าพระนิพพาน เราก็ควรจะเรียกได้; เอากันแต่ว่า ที่ตรงนั้นมันไม่มีความทุกข์เลย. เมื่อขึ้นมาถึงจุดที่ไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้ว มันก็ไม่มีความทุกข์เลย, ก็เรียกว่า ใ้รับสิ่งที่ดีที่ที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ ด้วยกันทั้งนั้น. แล้วเราจะไปดูถูกดูหมิ่นกันทำไม ให้มันเกิดการแตกแยกเพื่อเป็นศัตรูกัน ในเมื่อมันไม่มีเหตุผลอะไรที่จะเกลียดชังกัน เพื่อเป็นศัตรูกัน; เพราะทุกคนมันก็ตะเกียกตะกายเพื่อให้ได้สิ่งที่สูงสุดที่ดีที่ที่สุดสำหรับมนุษย์ ด้วยกันทั้งนั้นแล้ว, แล้วศาสนาทุกศาสนาก็มีความมุ่งหมายอันนี้.

การแบ่งศาสนาเป็นพวก ๆ.

ที่เขานิยมแบ่งกันให้เห็นชัด ๆ เขาแบ่งกันอย่างนี้ เรียก พวกที่หนึ่งว่า บัญญัติริกะ. พวกนี้ อาศัยสติบัญญัติเป็นเบื้องหน้า จะสำเร็จประโยชน์ในการไป

ถึงจุดนั้นได้ ด้วยอำนาจของปัญญา. พวกนี้เรียกว่าปัญญาธิกะ. ที่นี้พวกถัดไป เรียกว่า
 วิริยธิกะ นี้ อาศัยกำลังจิตเป็นเบื้องหน้า. เขาไม่อาศัยปัญญาเขาอาศัยกำลังจิตเป็น
 เบื้องหน้า. พวกที่สามเรียกว่า สัทธาธิกะ พวกนี้ อาศัยศรัทธาเป็นเบื้องหน้า.

จะยกตัวอย่างให้เข้าใจได้ง่ายๆว่า **เมื่อความทุกข์เกิดขึ้น** พวกหนึ่งเขา
 อาศัยสติปัญญา **คิดแก้ไขด้วยสติปัญญา** ให้ปลงให้วางอะไรทำนองนั้น. ด้วยอาศัย
 การเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยปัญญา คับทุกข์ได้.

ที่นี้ อีกพวก ถัดไป เขาทำอย่างนั้นไม่ได้ เขาใช้กำลังจิต, เขามีวิธี
 ผูกฝนนอบรมจิต ให้จิตเข้มแข็ง ให้รู้สึกไม่เป็นทุกข์ได้. เขามีวิธีอบรมจิต, เขาบังคับจิต
 ให้เข้มแข็ง, ไม่ให้ความรู้สึกที่เป็นทุกข์, ให้ความรู้สึกที่เฉยได้ ที่ปรกติได้ ไม่
 เป็นทุกข์. อย่างนี้เป็นพวกที่ใช้กำลังจิต เรียกว่า วิริยธิกะ.

ที่นี้ อีกพวกหนึ่งเขาทำอย่างนั้นไม่ได้, เขาทำสองอย่างแรกไม่ได้, เขาก็ทำตาม
 วิธีของเขา ก็มีศรัทธา, เขามีความเชื่ออย่างสูงสุดในพระเจ้า ว่าความเชื่อมีใน
 พระเจ้าดีกว่า. เขาเห็นว่า ความทุกข์นี้มันเป็นการเรียกร้องของพระเจ้า, เป็นความ
 ต้องการของพระเจ้าแม้แต่ความตายก็เถอะ. อย่าว่าแต่ความทุกข์ความเจ็บปวดเลย ความ
 เจ็บก็ดี ความตายก็ดี ที่มาถึงเรา มันเป็นความประสงค์ของพระเจ้า. เขามีความเชื่อ
 อย่างนี้เด็ดขาดเต็มที, เขากลับยินดีเสียอีก เพราะเขารักพระเจ้า เขาบูชาพระเจ้า.
 เมื่อเป็นความประสงค์ของพระเจ้า เขาก็ดีใจ, เขาก็ไม่เป็นทุกข์เพราะความเจ็บหรือความ
 ไข้, เขาอาศัยศรัทธา อาศัยกำลังศรัทธาอย่างนี้ ก็ขจัดความรู้สึกที่เป็นทุกข์ได้. นี้ก็เรียก
 ว่า พวกที่อาศัยศรัทธาเป็นเบื้องหน้า.

ที่เมื่อต่างคนต่างมีวิธีของตัวเอง ทำให้จิตไม่รู้สึกรู้สึกเป็นทุกข์ ก็ควรจะถือว่ามันได้ด้วยกันทั้งนั้น; ฉะนั้น แม้ว่าคนสามพวกนี้มาพบกันเข้า มันควรจะทะเลาะกันไหม? ควรจะดูถูกดูหมิ่นกันไหม? มัน ควรจะเป็นเพื่อนกันมากกว่า.

ข้อที่ว่า แม้เราจะวิธีต่างกัน แต่เราก็สามารถทำให้ได้รับผลอย่างเดียวกัน ฟังแล้วมันก็ไม่น่าเชื่อ, แล้วเราก็เข้าข้างตัวเสมอ. เพราะว่าเรามันถูกอบรมสั่งสอนมาแต่ในทางของปัญญา เราไม่สามารถจะฝึกฝนจิตให้เข้มแข็ง, บังคับความรู้สึกเกิดชาคไม่รู้สึกรู้สึกเป็นทุกข์เลย เราก็ไม่สามารถ, หรือว่าเราไม่สามารถจะมีศรัทธาในอะไรชนิดนั้น. เราไม่มีศรัทธาในพระเจ้า เพราะเราไม่ได้รับการสั่งสอนมาอย่างนั้น; ดังนั้นศรัทธาในสิ่งนั้นก็ไม่มี ก็ไม่อาจจะบังคับทุกข์ได้ด้วยอำนาจของศรัทธา. เรามีศรัทธาชนิดอื่นเป็นเบื้องต้น เป็นส่วนประกอบของเรื่องปัญญา มันไม่เข้มแข็งเหมือนกับพวกที่มีศรัทธาแข็งแกร่ง, เชื่อจนความคิดเป็นอย่างอื่นไม่ได้, คิดได้เพียงอย่างเดียวว่า นี่เป็นความต้องการของพระเจ้า แล้วเขาก็ไม่เป็นทุกข์.

ที่นี้สมมุติว่า คนหนึ่งถือศรัทธาเป็นเบื้องต้น เช่นถือคริสเตียน แล้ว คนหนึ่งถือพุทธเป็นเบื้องต้น ก็คือปัญญา แล้วเขาจะแต่งงานเป็นผัวเมียกันนั้น มันจะอยู่ด้วยกันได้หรือไม่? ถ้ามันโง่ ผัวแต่จะเอาเปลือกนอกมาวัดกัน มันก็อยู่กันไม่ได้. แต่ถ้าเอาข้างในเนื้อแท้มาเปรียบเทียบกัน มันก็อยู่ด้วยกันได้; เพราะมันอยู่ด้วยจิตใจชนิดที่ไม่เป็นทุกข์ได้ด้วยกัน.

นี่ประโยชน์ของการทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา มัน จะช่วยให้มนุษย์อยู่กันอย่างปกติสุขอย่างนี้ แม้ในเรื่องจิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องสูงสุด. ส่วนเรื่องข้างนอก เรื่องสังคม เรื่องทำมาหากิน เรื่องอยู่อย่างโลกๆนี้ มันก็ได้, ทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนาแล้ว ก็ไม่ต้องมีการกระทบกระทั่งอะไร. อย่างที่เคยเห็นว่าเรา

ก็ชอบพูดกันง่าย ๆ สั้น ๆ ทั่วไปว่า ทุกศาสนาคือต้องการให้ทำดี ถ้าดีเสียเพียงเท่านี้มันก็หมดปัญหา ว่าทุกศาสนาคือต้องการให้ทำดี แล้วทำให้มันดี แล้วก็ไม่ต้องมีปัญหา. แต่เดี๋ยวนี้เราไปไกลถึงกับว่า แม้ในทางจิตใจที่จะไม่รู้สึกรับทุกข์ ก็ยอมรับว่า เรามีวิธีต่างกัน โดยหลักเบื้องต้นมันต่างกัน แล้วก็ไปหาจุดปลายด้วยกัน คือมีจิตใจที่ปราศจากตัวกู แล้วก็ไม่มีทุกข์.

เข้าใจหัวใจของทุกศาสนาแล้วเท่ากับมีศาสนาเดียวกัน.

ที่นี้เราคุยเป็นข้อสุดท้าย ว่าเราในโลกนี้ เท่าที่มันเป็นอยู่ในเวลานี้ มันแก้ไม่ได้เสียแล้ว มันช่วยไม่ได้เสียแล้ว ที่จะไม่ให้ถือศาสนาต่างกัน; ในโลกปัจจุบันนี้ ทำไม่ได้แล้ว ที่จะให้มีแต่เพียงศาสนาเดียว มันทำไม่ได้. มันต้องมีถือศาสนาต่างกัน, แล้วเราก็ทำให้มันเป็นศาสนาเดียวกัน โดยหัวใจ โดยเนื้อหา โดยดวงวิญญาณ ให้ทุกศาสนามาเป็นศาสนาเดียวกัน คือเป็นวิธีการที่จะทำจิตใจให้ปราศจากความเห็นแก่ตัว ไม่มีตัวกู ไม่มีของกู ก็ไม่เกิดความทุกข์ใดๆ ได้. นี่มันเหมือนกันได้อย่างนี้; มันก็เท่ากับว่าเราทำให้ทุกศาสนาที่มีอยู่ในโลกนี้ มีหัวใจเป็นอันเดียวกัน หรือทำให้ศาสนาเป็นศาสนาเดียวกัน.

อาตมาเคยพูดเรื่องนี้ ให้หัวข้อว่า *ไม่มีศาสนา* อย่าเอาเปลือกนอกเป็นหลัก เช่นเดียวกับน้ำ เอน้ำคลองมากล้นมันก็ไถ่น้ำกล้น, เอน้ำฝนมากล้นมันก็ไถ่น้ำกล้น, เอน้ำคร่ำไถ่ถุนมากล้นมันก็ไถ่น้ำกล้น, เอน้ำบัสสาวะมากล้นมันก็ไถ่น้ำกล้น, หรือเอน้ำอะไรมากล้น ในที่สุดมันก็ไถ่น้ำกล้นทั้งนั้น, แล้วน้ำกล้นนั้นมันก็เหมือนกันหมด.

ฉะนั้นเราทำน้ำทุกชนิดให้เป็นน้ำเดียวกัน โดยข้างในนั้นมันมีน้ำกลั่น ทำศาสนาให้ทุกศาสนาเป็นศาสนาเดียวกัน โดยที่ดับทุกข์ได้ด้วยไม่เห็นแก่ตัวกู, ฉะนั้น ถ้าศาสนาไหนที่มีอยู่ในโลกนี้ ในเวลานี้ ที่สอนไม่เห็นแก่ตัวแล้ว มีน้ำกลั่น ๕๕, ก็มีเนื้อแท้ของการที่จะดับทุกข์ได้ด้วยกันทั้งนั้น. ถ้าไปสอนให้มีกิเลสมีตัวกู ไม่ต้องเอามารวม เราไม่เรียกว่าศาสนาด้วย; จะวางกฎตายตัวลงไปว่า ถ้าสอนให้เห็นแก่ตัวแล้วไม่ใช่ศาสนา ต้องสอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัวแล้วก็เป็นศาสนา; ฉะนั้น เอามาทำให้เป็นศาสนาเดียวกันได้ แม้ว่าจะมีพิธีการที่ต่างกัน. เหมือนกับว่าน้ำทุกน้ำ เอามากลั่นแล้วใส่น้ำกลั่น แม้จะใช้เครื่องกลั่นคนละอย่างก็ไม่ใช่ไร, เพราะว่าเครื่องกลั่นน้ำมีหลายแบบ, เอแบบไหนมาก็ได้, กลั่นน้ำอะไรก็ได้, แล้วก็ออกมาเป็นน้ำกลั่นกันน้ำเดียวกัน.

นี่เราใช้วิธีที่ฉลาด ประองคองกัน ให้ทุกคนเอาหัวใจเนื้อแท้ของศาสนาของตน ๆ มากองลงเป็นเค็มพัน เพื่อจะเปรียบเทียบกัน, แล้วมันก็จะเข้ากันได้, ทุกศาสนามันเข้ากันได้. มันก็เป็นผลดีแก่มนุษย์ ในระหว่างชาติกิติ ภายใตชาติกิติ ในระหว่างญาติกิติ ในระหว่างบุคคลกิติ, แม้ในระหว่างผิวและเมือกิติ, ถ้าเขามีความเข้าใจกันได้เกี่ยวกับศาสนา ก็ไม่มีความทุกข์เลย.

เดี๋ยวนี้เรามันจะต้องต่างกัน เพราะได้สอนให้ถือศาสนาต่างกันหรือถือวัฒนธรรมต่างกัน, มันไม่เหมาะที่จะรับวิธีของศาสนาบางศาสนา, มันเหมาะเพียงแต่จะรับวิธีของศาสนาบางศาสนา ก็ศาสนาที่เราถืออยู่.

อีกที่หนึ่งเราก็ถูกโลกบีบคั้นทางการเมือง มนุษย์บางกลุ่มถูกบังคับให้ถือศาสนา ตามที่เขาเชื่อกัน; เช่นศาสนาอิสลามเข้ามาในอินเดีย ก็เปลี่ยนให้ประชาชนที่ถือศาสนาอื่นอยู่ก่อนนั้น เปลี่ยนมาถือศาสนาอิสลามก็มาก, หรือหมู่เกาะนี้ ชาว

สุมาตรา แหลงมลายู นี้ ก่อนนี้ถือพุทธ แล้วเพิ่งเปลี่ยนเป็นถือศาสนาอิสลาม เพราะเมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาขณะบีบบังคับให้ถือศาสนาอิสลาม; อย่างนั้นมันก็ต้องถือนะ ไม่ถือนันตาย. ที่มันเกิดถือศาสนาที่ต่างกันเพราะเหตุนี้ มันช่วยไม่ได้ ช้อนมันแก้ไม่ได้ เพราะว่าโลกมันต้องเป็นอย่างนี้.

สรุปความว่า โลกนี้ต้องมีศาสนาหลายศาสนาโดยรูปแบบ, แล้วต่างพวกต่างก็ถือ. และถ้าปัญหามันเกิดขึ้นเนื่องจากศาสนาแล้ว เราอาจจะแก้ได้ โดยทำให้เข้าเป็นศาสนาเดียวกันโดยหัวใจ โดยใจความ, ทั่ววิธีอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วอย่างย่อ ๆ. และเราจะได้ศึกษารายละเอียดของศาสนาอื่น ให้เข้าใจจนเห็นว่า มันเข้ากันได้ทุก ๆ ศาสนา.

ปัญหามีว่าศาสนิกไม่เข้าใจศาสนาอย่างถูกต้อง.

แต่อย่าลืมว่า เคียงวันพวกเราไม่เข้าใจแม้แต่ศาสนาของตน ๆเอง. ชาวพุทธยังไม่เข้าใจศาสนาพุทธ พุทธอย่างนี้จะอย่างไร. มันจะถูกลูกกันมากไป หรืออย่างไร. ในเมื่ออาตมาพูดว่า แม้แต่ชาวพุทธก็ยังไม่เข้าใจถึงหัวใจของศาสนาพุทธ, ในเมื่อชาวคริสต์ หรือชาวมุสลิม เขายังไม่เข้าใจถึงหัวใจของศาสนาของเขาบ้าง, มันก็ควรจะได้รับอภัย; แล้วเราก็ไม่ทะเลาะกันเพราะเหตุนี้.

ทีนี้มาชวนกันใหม่ มาทุกคนเข้าใจให้ถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ แล้วเอาสิ่งนั้นมาเปรียบเทียบกัน มันก็จะไปด้วยกันได้, ก็ความไม่เห็นแก่ตน. ศาสนาที่เป็นศาสนาแท้ ๆ จะทำลายความเห็นแก่ตน ให้ไปเห็นแก่สิ่งอื่น : แก่พระเจ้าก็ได้ แก่ธรรมะก็ได้, มันก็เลยมกปัญหาที่ว่า เรามันภายนอกถือศาสนาต่างกัน,

แต่ภายในเราถือศาสนาเดียวกัน คือไม่มีความทุกข์เลย; ตับทุกข์เสียหมดด้วยความไม่เห็นแก่ตัว ใครจะอาศัยบุญญาภิไธย, ใครจะอาศัยการบังกับจิตก็ได้, ใครจะอาศัยความเชื่อก็ได้, ถ้ามั่นทำลายความเห็นแก่ตัวได้, ก็ใช้ได้ด้วยกันทั้งนั้น.

ฉะนั้นถ้าใครถือศาสนาของตนจริง มันก็เท่ากับถือศาสนาอื่นด้วย. เคียงนี้จะไม่ยอมละกรรมัง, ที่นั่งอยู่ที่นี้คงจะไม่ยอม คืออาตมาจะพูดว่า ถ้าเป็นพุทธจริง มันก็เป็นคริสต์ด้วย, ถ้าเป็นคริสต์จริงมันก็เป็นพุทธด้วย; หมายความว่า ถ้าเป็นคริสต์จริง ต้องไม่มีความเห็นแก่ตัว มันก็เป็นพุทธด้วย, ถ้าเป็นพุทธจริง ไม่มีความเห็นแก่ตัว มันก็ต้องเป็นคริสต์ด้วย.

คนที่มิบัญญัติเขาก็พูดกันมาอย่างนี้แล้ว, ไม่ใช่อาตมาเป็นคนพูดคนแรก. คนที่มีบัญญัติในโลก เขาพูดกันมาอย่างนี้แล้ว เช่น *มหาดมคานธี* เป็นต้น. ถ้าว่าเป็นพุทธจริง ก็เป็นคริสต์จริงโดยอัตโนมัติ, ไม่ต้องไปรับนับถือออก ก็ว่ามันไม่มีความเห็นแก่ตัว ปฏิบัติเห็นแก่ผู้อื่น เข้ากันได้ เป็นคริสต์ที่ทำได้. ฉะนั้นขอให้จำไว้เถอะว่า ถ้าเราเป็นพุทธจริง เราก็จะเป็นศาสนิกอื่นที่ดี ที่จริง ด้วยได้เหมือนกัน, คือทำลายความเห็นแก่ตัว หมดความเห็นแก่ตัว ไม่ยึดถือตัวได้.

เมื่อพระฝรั่งมาใหม่ๆ มาเมืองไทยมาที่นี้มาใหม่ๆ เขาแสดงท่าทางเหมือนกับอวด หรือว่าอะไรก็ไม่ทราบ กุสิจนเป็นฝรั่ง แล้วก็มาถือพุทธ บวชเหลืองอ้อยมาอย่างนี้. อาตมาบอก มันบ้า! ถ้าคุณเป็นคริสต์จริงคุณก็ไม่ต้องมาบวชเป็นพุทธนี้ เพราะถ้าคริสต์จริงมันทำลายความเห็นแก่ตัว คุณก็ไม่ต้องมาถือพุทธใหม่ ไม่ต้องเปลี่ยนศาสนาให้เสียเวลา เขาโกรธแล้วเขาค่าอาตมา นี่มันอย่างนี้.

ฉะนั้นถ้าเราเป็นพุทธจริงก็ใช้ได้, ถ้าเราเป็นคริสต์จริงก็ใช้ได้, เราเป็นมุสลิมจริงก็ใช้ได้, ทำลายความเห็นแก่ตัว.

ฉะนั้น เรามุ่งหมาย ทำลายความเห็นแก่ตัว เพียงข้อเดียวเท่านั้นแหละ จะทำให้ทุกศาสนาเข้ากันได้, จะเป็นไปในลักษณะที่รวมกันได้, เป็นเพื่อนทุกข์ เกิดแก่เจ็บตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. ถ้าเราเห็นแก่ตัว เราก็เป็นกู มึงก็เป็นมึง กูก็เป็นกู เราเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายกันไม่ได้ ฉะนั้นเราจึง ทำลายความเห็นแก่ตัวกู เราก็เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นได้.

....

เรื่องราวในเวลานี้ เป็นการบรรยายครั้งแรก เป็นการปรารภ เรื่องทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ได้แสดงให้เห็นประโยชน์ของการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ, ศึกษาศาสนาอย่างเปรียบเทียบ เห็นความเป็นศาสนาเดียวกันโดยใจความ แล้วเราก็รักกันได้ทั้งโลก ไม่มีใครที่จะถือมึงถือกู มันก็อยู่กันเป็นผาสูก; ไม่ต้องมีสงครามศาสนา, ไม่ต้องอาศัยศาสนาเป็นเครื่องแบ่งแยกดินแดน หรือว่าทำอะไรต่างๆ ให้มันยุ่ง, ประโยชน์มีอย่างมหาศาล.

หวังว่าท่านทั้งหลายคงจะไม่เห็นว่าเป็นการเสียเวลาเปล่า ที่เราจะมาพูดกันถึงเรื่องการเปรียบเทียบระหว่างศาสนา, แล้วฟังดูคล้ายๆ กับว่า อาตมามาสอนคริสตศาสนาเสียแล้ว ไม่ใช่อย่างนั้น; เป็นแต่เพียงบอกให้มองเห็นธรรมะ หรือธรรมะแท้ ที่มีอยู่ในศาสนาไหนก็ได้ คือความไม่เห็นแก่ตัว เท่านั้นเอง. นี่การบรรยายครั้งแรกนี้ เป็นเพียงการปรารภเริ่มการบรรยาย ที่จะมื่อต่อไป ด้วยเรื่องความเข้าใจกันระหว่างศาสนา.

อาตมาขออุทิศการบรรยาย ด้วยความสมควรแก่เวลาในวันนี้ ไว้เพียงเท่านั้น.

ใจความแห่งคริสตธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

—๒—

๑๓ มกราคม ๒๕๒๒

พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์มีร่วมกัน.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคสามบุชาในวันนี้ อาตมาก็จะได้กล่าวถึง เรื่องที่เป็นการทำความเข้าใจ ในระหว่างศาสนาทั้งหลาย ต่อไปตามเดิม. แต่ก็มีมุ่งถือศาสนาคริสต์นิกายเป็นที่ยึด จึงให้ชื่อของเรื่องว่า *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ*; หมายความว่า เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบเท่านั้น คือไม่ใช่ทั้งหมด. เท่าที่ควรทราบ ก็เพื่อความเข้าใจซึ่งกันและกัน.

[บททวน]

การบรรยายในครั้งที่ ๑ นั้น กล่าวโดยหัวข้อว่า ผลดีหรือ อานิสงส์แห่งการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ ข้อนี้แล้งถึงประโยชน์ ที่จะพึงได้รับระหว่างชาติ,

คือประเทศทั้งหลายในโลกนี้ ซึ่งมีอยู่เป็นอันมาก ล้วนแต่มีศาสนาประจำชาติต่าง ๆ กัน. ถ้าเรามีความเข้าใจเป็นอันดีต่อกันในระหว่างศาสนา ผลดีก็จะเกิดขึ้น, และรองลงมา แม้ภายในชาติชาติเดียว เช่นประเทศไทยเรา นี้ ก็มีการถือศาสนาหลายศาสนา ถ้ามีการทำความเข้าใจกันได้ ในระหว่างศาสนา ความแตกแยกก็ไม่เกิดขึ้น.

ปัญหาทางการเมือง ก็มักจะเอาเรื่องทางศาสนามาเป็นชนวน สำหรับการแบ่งแยกดินแดนเป็นต้น อะไรทำนองนี้; ถ้ามีความเข้าใจในระหว่างศาสนาจน ร่วมกันได้ มันก็จะแก้กันได้, ปัญหาที่จะไม่มี.

หรือแม้ที่สุดแต่ใน ปัญหาระหว่างญาติ เครือญาติด้วยกัน แต่บางสกุลถือ ศาสนาอื่น มันก็มีความลำบากยากใจอยู่บ้าง; ถ้าเข้าใจในความเป็นอันหนึ่งอันเดียว กันได้ ปัญหา ก็จะหมดไป. และแม้ระหว่างบุคคล แม้แต่เป็นสามีภรรยา กัน ถือ ศาสนาต่างกัน ทำความเข้าใจกันได้ ในปัญหาที่เกี่ยวกับศาสนา ก็ย่อมมีผลดี, ไม่มีเรื่อง กระทบกระถัง นั้นบ้างนี่บ้าง อย่างที่มักจะมี. นี่คือประโยชน์ของการทำความเข้าใจใน ระหว่างศาสนา.

อาตมาได้ถือเอาเป็นปณิธานข้อหนึ่ง ในบรรดาปณิธานทั้ง ๓ ข้อ คือ การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา, และทำให้ทุกคนเข้าใจศาสนาของตน ๆ ถึงที่ สุด. แล้วก็พยายามจะ ลากเข็นแต่ละคนออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม. เหล่า นี้ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ว่า พุทธบริษัททุกคนควรจะมีปณิธานข้อนี้.

ถ้ามีความเข้าใจระหว่างศาสนาเป็นอย่างดีแล้ว จะป้องกันผลเสียได้หลายอย่าง หลายประการ และปัญหาเหล่านั้นก็ย่อมจะเนื่องกันด้วย คือ ต่อเมื่อเข้าใจถึงหัวใจของ ศาสนาของตน จึงจะทำความเข้าใจในระหว่างศาสนาได้. ถ้าไม่เข้าใจถึงหัวใจแห่ง

ศาสนาของตนโดยแท้จริงแล้ว ก็ย่อมเป็นความยาก ที่จะทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา, และถ้าไม่เข้าใจถึงหัวใจแห่งศาสนาของตนได้แล้ว ก็ยากที่จะถอนตัวออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม ที่กำลังครองโลก. ฉะนั้นการเข้าใจถึงหัวใจของศาสนาของตน ๆ จึงมีประโยชน์มากด้วยเหตุนี้.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้.]

สำหรับในวันนี้ ครั้งที่ ๒ นี้ อาตมาก็จะกล่าวโดยหัวข้อว่า พระเจ้าในฐานะสิ่งสูงสุดที่มนุษย์เรามีร่วมกัน. ขอให้ท่านสนใจเป็นพิเศษสักหน่อย; เพราะกล่าวยืนยันว่า เรามนุษย์ทุกคนในโลกมีพระเจ้าร่วมกัน. เคียงนี้เรากำลังทะเลาะวิวาทกันเกี่ยวกับมีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า; และที่มีพระเจ้า ก็ยังทะเลาะกันในข้อที่ว่า มีพระเจ้าอย่างนั้น มีพระเจ้าอย่างนี้, มีพระเจ้าแค่เพียงองค์เดียว, มีพระเจ้าพร้อม ๆ กันได้ตั้งหลายองค์. นี้เราจะพูดกันในข้อนี้ เพื่อจะให้เห็นตามที่เป็นจริงว่า พระเจ้านั้นจะมีแต่องค์เดียว, และมนุษย์เรามีร่วมกัน และเราจะไม่มีปัญหาที่ว่า คนนั้นมีพระเจ้า คนนี้ไม่มีพระเจ้า.

พึงรู้จักคำ “พระเจ้า” ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด.

สำหรับคำว่าพระเจ้านี้เป็นภาษาไทย ตอนแรก ๆ ที่เดียว, ก็จะถือว่า ก่อนที่ศาสนาอื่น เช่นศาสนาคริสเตียน เป็นต้น จะเข้ามานั้น, เราใช้คำว่าพระเจ้า หรือพระเป็นเจ้า ในความหมายอย่างอื่น; ไม่เหมือนกับเคียงนี้หรือปัจจุบันนี้ ความหมายของคำว่าพระเจ้านั้นเปลี่ยนไป. ถ้าเราอ่าน *กฎหมายเก่า ๆ* จะมีพบคำว่าพระเจ้า หรือ *พระเป็นเจ้า* ในตัวบทกฎหมายเหล่านั้น; เช่นคำว่าพระเจ้า หรือแม้พระเป็นเจ้าในที่

นั้น หมายถึงภิกษุธรรมดาๆ นั้นมี. แต่มาเกี่ยวขึ้นโดยเฉพาะปัจจุบันนี้ คำว่าพระเจ้า หรือพระเป็นเจ้านั้น ไม่ได้หมายถึงภิกษุธรรมดาเสียแล้ว; แม้จะมีใครบางคนยังใช้คำนี้ อยู่เช่นคำว่าพระผู้เป็นเจ้า กับภิกษุตามธรรมทานี้ ก็แปลว่าเขาใช้คำนี้ไม่ถูกต้องตามกาละ-เทศะแล้ว.

แต่โบราณโน้น คำว่า พระเจ้า หรือ พระเป็นเจ้า ก็มีความหมายสำคัญ ตรงที่ว่า เป็นบุคคลที่สูงกว่าธรรมดาหรือสูงสุด. พระนี้ก็แปลว่า สูงสุด อยู่แล้ว ยังเอาเจ้าเข้าไปอีก ก็เป็นสองสูงสุด ใช้เรียกบรรพชิต. ครั้นศาสนาคริสเตียน เข้ามา ไม่รู้จะหาคำแปลในภาษาไทย สำหรับคำว่า God ของเขาเป็นต้นนั้นว่าอย่างไร; จะโดยเหตุใดก็ตาม เขาได้รับเอาคำนี้ไปใช้ คือเอาคำว่าพระเจ้าหรือพระผู้เป็นเจ้านั้น ไปใช้ เป็นคำแปลของคำว่า God, คือพระเป็นเจ้าสูงสุดในศาสนาของเขา. คำว่าพระเจ้านี้ ก็ค่อยๆ เปลี่ยนไป เป็นพระเจ้าสูงสุดในทางศาสนา.

เกี่ยวนี้เอาตามมีความมุ่งหมายจะให้ทุกคนเข้าใจคำนี้ ในฐานะเป็นสิ่ง สูงสุดที่สุด จนไม่รู้จะใช้คำว่าสูงสุดสักเท่าไหน, และสำหรับ ทุกคนมีตรงกัน ร่วมกัน เป็นองค์เดียวกัน, เพื่อจะตัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดมาจากการมีพระเจ้าต่างกัน เสียให้หมดสิ้น.

คำว่า "พระเจ้า" มีใช้ในหมู่ศาสนา ที่เขามีพระเจ้านั้นอย่างบุคคล. ในศาสนาฮินดู ก็มีพระเจ้าอย่างที่**เป็นบุคคล**, มีความหมายอย่างบุคคล คือมีความรู้สึก กิณนี้ก็เหมือนคน, มีอารมณ์เหมือนคน. แม้จะเรียกว่า พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม อะไรงี้ก็ตาม, เขาให้คำอธิบายเป็นพระเจ้าอย่างบุคคล. ศาสนายิวก็มีพระเจ้าอย่างบุคคล ที่เรียกว่าพระยะโฮวาห์, คือมีอารมณ์เหมือนกัน ออกก็ได้ไม่ชอบก็ได้ โกรธก็ได้ รักก็ได้ ศาสนาคริสเตียนก็รับเอาพระเจ้านี้มา. ศาสนาอิสลามก็มีพระอัลเลาะห์ หรือที่เรียกว่าพระอาฮล่า **เป็นพระเจ้า**, ให้คำอธิบายอย่างเป็นบุคคล มีอารมณ์ได้เหมือนคน. นี้พระเจ้าในความหมายอย่างนี้ ใช้กับศาสนาที่มีพระเจ้าอย่างบุคคล.

ที่นี้พุทธศาสนาและศาสนาอื่นที่เครือเดียวกัน ไม่พูดถึงพระเจ้าอย่างนเลย. คนที่เขาเป็น นักศึกษาทางศาสนา เขาก็ แยกพุทธศาสนาและศาสนาที่เครือเดียวกัน ออกมาเสียจากศาสนาที่มีพระเจ้า; กลายเป็นว่าในโลกนี้มีศาสนา ๒ ชนิด คือ ศาสนาที่มีพระเจ้า และศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า.

พวกที่ถือว่าศาสนาไม่มีพระเจ้า เขาบัญญัติลงไปว่า ถ้าศาสนาไหนไม่มีพระเจ้า ศาสนานั้นไม่ใช่ศาสนา. นี่เป็นเหตุให้เขาเรียกพุทธศาสนานี้ว่า ไม่ใช่ศาสนา เป็นเพียงปรัชญา, เป็นเพียงระบบคำสอนอะไรเป็นต้น ไม่ถึงกับเป็นศาสนา. นั่นก็เพราะว่าไปยึดถือเอาตัวพระเจ้ายกกันมากเกินไปนั่นเอง.

ทุกศาสนาต้องมีพระเจ้า.

ที่นี้อาตมาจะมาพูดในวันนี้ ฟังดูก็เป็นเรื่องแหวกแนว คือถือว่า ทุกคนมีพระเจ้า, และทุกศาสนาต้องมีพระเจ้า; เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าศาสนานั้น ไม่ใช่มีไว้เพียงเพื่อสำหรับให้มีพระเจ้า. แต่ว่าศาสนานั้นมีไว้สำหรับเป็นระบบสำหรับศึกษา แล้วปฏิบัติเพื่อดับทุกข์; ที่นี้ วิธีดับทุกข์นั้น เราจะดับอย่างว่ามีพระเจ้ายกก็ได้, อย่างไม่มีพระเจ้ายกก็ได้, ให้มันมีวิธีการดับทุกข์ให้ได้ก็แล้วกัน.

แต่เดี๋ยวยังมีความเห็นอะไรยิ่งไปกว่านั้น ว่าเรามีพระเจ้าด้วยกันทุกศาสนา เพียงแต่ว่ามีพระเจ้าอย่างที่เหมาะกับบุคคลก็มี, แล้วก็มีพระเจ้าอย่างที่ไม่ใช่บุคคลก็มี; แต่ไม่ใช่ภูตผีปีศาจหรืออะไรทำนองนั้น. นี่เราจะต้องเข้าใจพระเจ้านี้ให้ดีๆ, แล้วก็จะเข้าใจพุทธศาสนาดี ชนิดที่มีประโยชน์แก่ตน, และมีประโยชน์แก่การที่จะไปคบค้าสมาคมกับศาสนาอื่น ที่เขายืนยันว่ามีพระเจ้าอย่างบุคคลอย่างเต็มตัว.

ขอให้สนใจ ฟังคำว่า พระเจ้า ชนิดที่มีด้วยกันทุกคน มีร่วมกันทุกคนในโลก เป็นพระเจ้าองค์เดียวกัน; และถ้าขยายขอบเขตของหน้าที่ออกไปให้กว้างให้ไกลแล้ว มันจะมีไปถึงสัตว์เคราะห์จាន, แม้แต่ต้นไม้ต้นไม้, คือสิ่งที่มีชีวิตจิตใจ ก็ล้วนแต่อยู่ในขอบเขตที่จะต้องพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น, ก็มีสิ่งสูงสุดที่เขาต้องเชื่อฟัง เขาต้องปฏิบัติตาม.

นี่แหละเราจะต้องรู้ว่า สิ่งที่เรียกว่า พระเจ้า นั้น คืออะไร กันเสียก่อน; อย่าเอาบุคคลหรือมิใช่บุคคลเป็นหลัก. แต่ให้เล็งถึงสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในฐานะเป็น **สิ่งสูงสุด มีอำนาจสูงสุด เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง เป็นผู้ควบคุมสิ่งทั้งปวง, เป็นผู้เทิดถ่วงสิ่งทั้งปวงเป็นคราว ๆ** มีอยู่ในที่ทั่วไป, มีอย่างครบถ้วนทุกอย่างทุกประการ, จะในเรื่องของความรู้ก็ครบถ้วน, จะในเรื่องของอำนาจก็ครบถ้วน.

สิ่งชนิดดังกล่าวมานี้มันมีอยู่ และพุทธศาสนาก็มอมรับว่าสิ่งนี้มีอยู่. เมื่อศึกษาหลักพุทธศาสนาโดยทั่วถึงแล้ว ก็ต้องยอมรับว่า สิ่งที่มีลักษณะอาการหรือคุณสมบัติอย่างนี้มันมีอยู่, เพียงแต่เราไม่เรียกว่าพระเจ้า ด้วยคำ ๆ เดียวกับที่เขาใช้เรียก; แต่ศาสนาที่เขาไม่พระเจ้า เขาหมายถึงพระเจ้าที่มีคุณสมบัติเหล่านี้. ถ้าถามว่าคุณสมบัติเหล่านี้มีอยู่ที่ไหน? เขาก็บอกว่ามีที่พระเจ้า หรือสิ่งที่ควรไต่ถามว่าพระเจ้า. เมื่อพุทธศาสนาไม่มีคำว่าพระเจ้า สิ่งเหล่านี้จะอยู่ที่ไหน? ก็อยู่ที่ธรรมะหรือพระธรรม ในฐานะที่เป็นกฎ หรือเป็นสัจจะของสิ่งทั้งปวง.

พิจารณาลักษณะของพระเจ้า.

เราพิจารณา กันไปตามลำดับ ๆ จะดีกว่า จะง่ายกว่า. เมื่อจะถามว่าพระเจ้าคืออะไร? เราก็มองกันพิจารณาคำว่าพระเจ้าโดยชื่อที่เรียก, แล้วก็โดยรูปร่าง

ตามที่เป็นที่ยอมรับกัน, และลักษณะของพระเจ้า แล้วก็คุณสมบัติเป็นต้นของพระเจ้า
ลองพิจารณากันสักเล็กน้อยในเบื้องต้น.

คือว่าโดยรูปร่าง, พระเจ้ามีรูปร่างอย่างไร? ถ้าคนที่รู้จักพระเจ้าดีถึง
ที่สุด เขาก็จะตอบว่า พระเจ้านั้นมีรูปร่างชนิดที่พรรณนาไม่ได้; ถ้ายังมีรูปร่างชนิด
ที่พรรณนาได้ ยังไม่ใช่พระเจ้า.

แต่เดี๋ยวนี้มันมีพระเจ้าของบางลัทธิหรือ บางศาสนา เขาสอนว่า พระ-
เจ้านั้นมีรูปร่างเหมือนคนเราๆ นี. เขามีข้อความตอนหนึ่งเขียนไว้ว่า เมื่อพระเจ้า
เอาดินขึ้นมาจะสร้างเป็นมนุษย์นั้น พระเจ้าก็มีปัญหาเหมือนกันว่า จะสร้างมนุษย์ให้มีรูป
ร่างอย่างไร? แล้วพระเจ้านึกว่าสร้างให้เหมือนรูปเราก็ก็น่าดีแล้วกัน, ก็เหมือนรูป พระ
เจ้าเองก็แล้วกัน, แล้วพระเจ้านึกสร้าง.

ผู้ที่ถือเอาข้อความนี้เป็นหลัก เขาก็ถือว่า พระเจ้านั้นมีรูปร่างเหมือนกับ
คน, หรือคนมีรูปร่างเหมือนพระเจ้า. เขาจึงเขียนรูปพระเจ้าสำหรับให้เด็ก ๆ ศึกษา
ยึดถือ รูปร่างเหมือนคนที่หน้าตาเหมือนคนทั่วไป, หน้าตาเป็นคนที่ม้อานาจเป็นต้น, นี่
พระเจ้านั้นมีรูปร่างอย่างคนไป.

ถ้าพระเจ้ามีรูปร่างอย่างคน อย่างนี้ มันใช้ไม่ได้กับพุทธศาสนา หรือ
ผู้ที่ศึกษาเรื่องพระเจ้าโดยแท้จริง. ผู้ที่รู้จักพระเจ้าจริง จะถือว่า พระเจ้ามีรูปร่างชนิด
ที่บรรยายไม่ได้ว่าอย่างไร; แต่ว่าเหมือนคนนั้นมันไม่ได้แน่. ถ้าเหมือนคนก็ไม่ดี
กว่าคน; ถ้าตรงกันข้ามจากคน มันก็เป็นคำพูดที่ประหลาดอยู่, เป็นเรื่องมีขอบเขต
อันจำกัดมากเกินไป ไม่สมกับที่จะเป็นพระเจ้า. พระเจ้าจะต้องมีอะไรที่บรรยายไม่
ได้, ไม่อยู่ในขอบเขตที่จะบัญญัติอะไรได้ คือไม่มีมิติโดยประการทั้งปวง.

เราก็ต้องตอบว่าพระเจ้านี้รูปร่างไม่เหมือนอะไร นอกจากพระเจ้าเองเท่านั้น, พระเจ้ามีรูปร่างอย่างพระเจ้า ก็ต้องให้คนพยายามเข้าถึงพระเจ้าเอาเอง; แล้วก็รู้ว่าพระเจ้านี้รูปร่างอย่างไร นี่เรื่องรูปร่างของพระเจ้าเป็นอย่างนั้น. ก็ไปคำนวณเอาเองว่าพระเจ้าจะต้องมีรูปร่างเป็นอย่างไร จึงจะอยู่ได้ในสิ่งทั้งปวง, จึงจะอยู่ได้ตลอดกาลเวลา, จึงจะสามารถสร้างทุกสิ่ง ควบคุมทุกสิ่ง, หรือทำอะไรอย่างพระเจ้าจะทำได้, จะต้องมีรูปร่างอย่างไร. ขอให้เข้าใจพระเจ้าในส่วนนั้นกันเสียก่อน แล้วค่อยวาดภาพเอาเองว่าจะมีรูปร่างอย่างไร; โดยแท้จริงแล้วเราไม่ควรจะพูดว่า พระเจ้ามีรูปร่างอย่างไร, นอกจากรูปร่างอย่างพระเจ้า.

พิจารณาเรื่องชื่อของพระเจ้า.

ที่นี้ก็ตามถึงพระเจ้าโดยชื่อ พระเจ้านี้จะเรียกชื่อว่าอะไร? ในภาษาไทย เราเรียกว่าพระเจ้า พระเจ้าของ *คริสเตียน* หรือที่เนื่องกับคริสเตียน ก็เรียกว่า *พระเยซูฮาที้*. *ศาสนาอิสลาม* เขาเรียกชื่อพระเจ้าว่า *อัลลอฮ์ อัลลอฮะคือพระอาหฺล่า* นี้เขามีชื่อกันทั้งนั้น ในพุทธศาสนาเล่า พระเจ้ามีชื่อว่าอะไร?

ตรงนี้ต้องขอเวลาอธิบายกันสักหน่อย ก็ขอให้ ย้อนไปพิจารณาจากเรื่องธรรมะ ๔ ความหมาย :-

ธรรมะ คือตัวธรรมชาติ นี้ความหมายหนึ่ง, *ธรรมะ คือกฎของธรรมชาติ* นี้ความหมายหนึ่ง, *ธรรมะ คือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ* นี้ความหมายหนึ่ง, *ธรรมะ คือผลที่จะได้จากหน้าที่นั้น* อีกความหมายหนึ่ง, รวมเป็น ๔ ความหมาย.

พระธรรมในความหมายที่ ๒ คือกฎของธรรมชาติ นั่นเอง เป็นชื่อของพระเจ้า, ถ้าเรียกกันสั้น ๆ เราก็ต้องเรียกว่าพระธรรม เป็นชื่อของพระเจ้า. พระธรรมตามความหมายที่ ๒ ที่เรากำลังพูดถึงคือกฎของธรรมชาติ; จะใช้คำว่ากฎของธรรมชาติเป็นชื่อของพระเจ้า มันก็รู้มั่วๆ แต่ที่ถูกต้องเป็นอย่างนั้น. ธรรมะหรือพระธรรมในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ นั่นแหละคือพระเจ้า ตามความหมายทางพุทธศาสนา.

พระธรรมในลักษณะนี้ เป็นที่เคารพแม่แก่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่านตรัสขึ้นมาเองว่า ตถาคตก้อยู่โดยมีที่เคารพ และธรรมะที่ตรัสรู้ และนำมาสอนนั่นแหละ เป็นที่เคารพของตถาคต.

สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้และนำมาสอน มันลึกซึ้ง ก็คือความจริงของธรรมชาติ ซึ่งเราเรียกกันว่าสัจธรรม; ฉะนั้น สัจธรรมจะเป็นชื่อของพระเจ้าในความหมายนี้ก็ได้อีก; แต่อาจมาขอบคำว่าพระธรรมเฉยๆ หรือธรรมเฉยๆ ว่าเป็นชื่อของพระเจ้า ที่เราจะมิกันในหมู่พุทธบริษัท. พุทฺถง่าย ๆ ก็ว่า พุทฺถบริษัทมีพระเจ้า แล้วก็ เรียกว่าพระธรรม.

บางคนอาจจะสงสัยว่า ก็เป็นพระธรรมที่รวมอยู่ในชุดพระรัตนตรัยสามอย่างคือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นั้นหรืออย่างไร? ก็อยากจะบอกว่า พระธรรมในที่นี้ ให้มีความหมายไกลขึ้นไป ถึงกฎของชาติอันสูงสุด, แล้วก็รวมคำว่าพระธรรมในพระรัตนตรัยเข้าไว้ด้วย คือว่าหลักพระธรรมกิติ การปฏิบัติกิติ ก็รวมอยู่ในคำว่าธรรมหรือพระธรรม ในความหมายอันสูงสุดนั้น.

ทีนี้จะชี้ให้เห็นชัดลงไปอีกว่า ธรรมในที่นี้หมายถึงธรรมเรื่องอะไร, พระธรรมในความหมายอย่างไร เรื่องอะไร โดยเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้นไปอีก. ทีนี้มันก็จะกลายเป็น

เป็นเรื่องของผู้คนแก่เรียน, คนทั่วๆ ไปจะฟังไม่ค่อยเข้าใจ เว้นไว้แต่จะพยายามฟังหรือศึกษา.

พิสูจน์เรื่อง “พระเจ้า” มีในพุทธศาสนา.

เราเคยบรรยาย เรื่องอิทัปปัจจยตา อ่างพระพุทธภาษิตมาให้เห็นชัด ที่ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ตถาคตจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ตาม, ตถาคตทั้งหลายนะ ในลักษณะเป็นพหูพจน์ก็อมก, พระตถาคตทั้งหลายจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ตาม *ธรรมชาตุนั้นมีอยู่แล้ว* ในฐานะเป็น *ธัมมัญญิตตา ธัมมเนียมตา ธรรมชาตุนั้นเป็นตถาคิตมีความเป็นอย่างนั้น, ธรรมชาตุนั้นเป็น อวิตตตา ธรรมชาตุนั้นมีความไม่ผิดจากความเป็นอย่างนั้น อนัญญุตตา ธรรมชาตุนั้นมีความไม่เป็นไปอย่างอื่น จากความเป็นอย่างนั้น*. นี่คือชื่อของพระเจ้า หรือจะถือว่า คุณลักษณะของพระเจ้าสำคัญอยู่ตรงที่ คำว่าตถา. คำว่า *ตถา* แปลว่า *อย่างนั้น*, *ผู้ใดถึงตถา ผู้นั้นเรียกว่า ตถาคต*, ถึงตถาคิตคือถึงพระเจ้า ที่พูดอย่างสมมตินี้เอง. ตถาคิตตัวพระเจ้า คือความเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างอื่นไม่ได้, ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น เป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชา เป็นการศึกษาตามธรรมชา.

ตถา—ความเป็นอย่างนั้น ในทางพุทธศาสนา เล็งถึงเรื่องสำคัญ สามเรื่อง คือ กฏอันเกี่ยวกับอริยสัจจ์ โดยตรง; นี้เราไม่ต้องเปรียบเทียบ. *พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เองว่า ตถามีอยู่ ๔ อย่าง* คือเรื่อง *ทุกข สมุทัย นิโรธ มรรค* นี่คือตถา. กฏเกี่ยวกับ ๔ อย่างนี้เรียกว่าตถา; นี่คือตัวสัจจะ ที่เป็นพระเจ้า. แล้วก็กฏเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ^{๕๕} ก็เป็นตถา. แล้วก็กฏเรื่องปฏิจจสมุปบาท ^{๕๖} ทั้งชุด ^{๕๗} ก็เป็นตถา

แต่ มักจะเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า อิทัปปัจจยตา, จะเรียกว่า ตถา ก็ได้, จะเรียกว่า ตถตถา ก็ได้, จะเรียกว่า อวิตถตถา ก็ได้, เรียกว่า อนัญญุตตถา ก็ได้, เรียกว่า ธัมมัญญุตตถา ก็ได้, ธัมมนิยามตถา ก็ได้ ใจความเหมือนกันหมด คือความเป็นอย่างนั้น ตั้งอยู่ โดยความเป็นอย่างนั้น ที่จะเป็นอย่างอื่นไม่ได้.

นี่คือตัวกฎของธรรมชาติ ที่เป็นความหมายของคำว่าธรรมะ ในความหมาย ที่ ๒ เรียกว่า กฎของธรรมชาติ นี่คือตัวพระเจ้าในพระพุทธศาสนา. ที่นั่นมันจะเป็นบุคคลไม่ได้ จะเป็นบุคคล มีลักษณะอย่างบุคคล เหมือนพระเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ศาสนายิว คริสต์ อิสลาม ไม่ได้; เพราะว่าเรามีพระเจ้าอย่างแบบที่มีใช้คน.

แล้วทำไมไปเรียกพระเจ้า? ก็เพราะมีคุณสมบัติ มีลักษณะ มีสมรรถนะ มีอะไรทุกอย่างเหมือนกับพระเจ้าชนิดที่เขาเรียกกันอย่างคน ๆ. พระเจ้าอย่างคนเป็นปฐมเหตุของทุกสิ่งในสากลจักรวาล, เราก็มีพระเจ้าตถา นี่แหละ เป็นปฐมเหตุของทุกสิ่งในสากลจักรวาล; *พระเจ้าสร้างโลก เรว่ากฎแห่งตถา* หรือตถานี่แหละสร้างโลก. *พระเจ้าควบคุมโลก เพิกถอนโลก เราก็ว่ากฎตถา* นี่แหละ ควบคุมโลกและสร้างโลก. *พระเจ้าอยู่ที่ทุกหนทุกแห่ง* เป็น omnipotent ใหญ่กว่าสิ่งใด *เราก็ว่ากฎตถา* นี่แหละ มันใหญ่กว่าสิ่งใด. *พระเจ้าเป็นสิ่งที่อยู่ในทุกหนทุกแห่ง เรว่ากฎของธรรมชาตินี้ อยู่ในทุกสิ่งทุกแห่ง* ในทุกปรมาณูของสิ่งทุกสิ่งที่มีอยู่ในโลก, เป็นมนุษย์ก็ได้ ไม่ใช่เป็นมนุษย์ก็ได้.

นี่ฟังดูดี ๆ ว่า *แม้ในปรมาณูหนึ่ง ๆ ของร่างกาย* คนที่ประกอบเป็นมนุษย์นี้ *ก็มีพระเจ้าสิงอยู่* พวกโน้นเขาก็ว่าอย่างนี้; *แม้เราก็ก้าวได้อย่างนี้* โดยไม่มีข้อที่กักค้ำได้ *พระเจ้ารู้ทุกสิ่ง* หมายความว่าความรู้ต่าง ๆ มันรวมอยู่ในสิ่งที่พระเจ้ารู้และบันดาลได้ทั้งนั้น *เราก็มั่งสิ่งที่ทำได้อย่างนั้น*. เราจึงมีพระเจ้า แต่ไม่ใช่อย่างคน.

นี้รวมความว่า พุทธบริษัทมีพระเจ้า แต่มิใช่อ่างคน, ไม่ควรจะเรียกว่าคน ก็เรียกว่าตัวธรรมชาติที่เป็นกฎ ก็คือกฎของธรรมชาติ. นี้แสดงว่ากฎนั้นมันมีอยู่ในภาษาไทย ในภาษาบาลีไม่มีใช้ แต่บังเอิญมีในภาษาไทย, เราใช้กันว่ากฎของธรรมชาตินี้คือพระเจ้า, แล้วบังเอิญไปเหมือนกันกับคำว่า God ของภาษาฝรั่ง เราถือว่าคำว่ากฎนั้นคือ God, ของเราจะเข้มข้นกว่าเสียอีก ของเขามันออกเสียงยาวเป็น กอด, ของเราทำให้เข้มข้นสั้นเข้ามาเป็น กฎ. นี้เรามีพระเจ้าที่เข้มข้นกว่าเสียอีก คือคำว่า กฎ.

ท่านทั้งหลายจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจ อาตมาก็ยังลังเลอยู่เหมือนกัน ขอสรุปความว่า ลักษณะทั้งหลายที่มีอยู่ในพระเจ้า ของฝ่ายที่มีพระเจ้าเป็นบุคคลนั้น เราก็มีสิ่งๆ ที่เรียกว่า “ธรรม” ในความหมายที่เป็นตถตา. ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้า คือมีคุณสมบัติมีอะไรเท่าเทียมกัน; เพียงแต่เขากล่าวอย่างเป็นคน, เราจะกล่าวอย่างเป็นธรรม คือมิใช่คน. นี้เป็นเหตุให้กล่าวได้ว่า พุทธบริษัท หรือพุทธศาสนานิกายที่มีพระเจ้า พุทธบริษัทที่มีพระเจ้ายกกับเขาเหมือนกัน, ในพุทธศาสนาก็มีพระเจ้ายกกับเขาเหมือนกัน. ถ้าพูดว่าไม่มี ก็เพราะว่าเรามันจะโง่ไปเอง มันไม่มีปัญญาจะมีกับเขา ถ้าเรามีปัญญาพิจารณาใคร่ครวญดู เราก็จะเห็นว่า เรามีเหมือนกับที่เขามี, แต่เราไม่ยอมถือว่าเป็นบุคคล หรือเป็นพระเจ้าอย่างบุคคล.

ฉะนั้นการที่เขา จัดให้พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้านั้น ถูกครึ่งเดียว เท่านั้น คือไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แต่มีพระเจ้าอย่างที่มีใช้บุคคล. เราเลยแบ่งพระเจ้าออกเป็น ๒ ชนิด พระเจ้าอย่างบุคคล เป็น Personal God และพระเจ้าที่มีใช้บุคคลเป็น non-personal God God หรือ พระเจ้า ก็เลย มีขึ้นมา เป็น ๒ ชนิด; เราก็มีกับเขาชนิดหนึ่ง, พวกอื่นก็มักอีกชนิดหนึ่ง. ฉะนั้นเราก็มาเป็นเพื่อนกันได้ มาเป็นเกลือกกันได้ คือ มีพระเจ้าด้วยกัน แล้วเราก็ไม่ทะเลาะวิวาทกัน ในเรื่องที่มีพระเจ้าคนละรูปแบบ คือของเราไม่ใช่บุคคล.

ศาสนาคริสต์นอกรจะโต้เปรียบ เพราะเขาทำให้พระเจ้ามีถึง ๓ ส่วน คือ พระบิดา พระจิต และพระบุตร. พระบิดานั้นก็มีลักษณะอย่างคน, พระบุตร ก็มีลักษณะอย่างคน; แต่พระจิตนั้น เขาเรียกว่า holy ghost ไม่ใช่คน เป็นวิญญาณ, ถ้าเรียกว่าเป็นผี เทียบเขาจะโกรธเอา, เราจะไม่ใช่คำว่าเป็นผี เรียกว่าพระจิตหรือพระวิญญาณไปตามที่น่าฟังสักหน่อย. *นี่ศาสนาคริสต์นอกรมีพระเจ้าทั้งชนิดที่เป็นบุคคล และมีใช้บุคคล* ก็ได้เปรียบ ที่จะพูดให้มันครอบคลุมไปหมดได้. แต่ศาสนา *ฝ่ายฮินดู* นั้น *ไม่มีพระเจ้าชนิดที่อย่างมีใช้บุคคล*; นี้กล่าวตามศาสนาฮินดูที่เราเรารู้กันอยู่ทั่วไป.

ที่นี้พุทธศาสนาเรา *ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล* เพราะมันเป็นเรื่องเด็ก ๆ มากกว่า ที่จะมีพระเจ้าอย่างบุคคล, ก็เลยมีพระเจ้าอย่างที่ เป็นธรรม มันยิ่งกว่านามธรรมเสียอีก ไม่อยากจะเรียกว่านามธรรม เป็นอสังขตธรรม, ซึ่งไม่ควรจะเรียกว่านามธรรม คำว่า *รูปธรรมนามธรรมนี้ ใช้ได้แต่ในฝ่ายสังขตธรรม* เท่านั้น *คือมีเหตุมีปัจจัยปรุงแต่ง.* นี้เป็น *อสังขตธรรม* *เหนือเหตุปัจจัยปรุงแต่ง*; เหนือที่จะเป็นรูปหรือเหนือที่จะเป็นนาม. อาตมามีความเห็นอย่างนี้; คนอื่นเขาอาจจะมีความเห็นอย่างอื่นจะเอาสังขตธรรมหรือแม้พระนิพพานไปเป็นนามธรรมก็ได้ตามใจเขา. เราไม่เห็นด้วย. ฉะนั้นเรามีพระเจ้าชนิดที่เหนือไปกว่ารูป แล้วก็เหนือไปกว่านาม, เป็นธรรมะประเภทอสังขตธรรม ตั้งอยู่ในฐานะเป็นกฎ หรือเป็นสัจจะ.

ขอให้เข้าใจว่า ถ้าเป็นสัจจะ แล้วมันก็ต้องเป็นอสังขตธรรม; ถ้าไม่เป็นอสังขตธรรม มันจะเป็นกฎอยู่ไม่ได้ มันจะเปลี่ยนแปลง. ฉะนั้น สัจจะ กติก หรือกฎ กติก ต้องเป็นสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้ มันจึงจะคงตัวอยู่ได้จะไม่เปลี่ยนแปลงอย่างอื่นได้, ก็จะจริงอยู่ตลอดไป. เรามีพระเจ้าที่เป็นธรรม ในฐานะที่เป็นกฎหรือเป็นสัจจะ ซึ่งควรจะต้องว่าเป็นอสังขตธรรมอย่างนี้. นี้พุทธบริษัทมีพระเจ้าอย่างนี้กันเสียที.

บางคนอาจจะคิดว่า นี่เพื่อจะไปต่อรองกับพวกที่มีพระเจ้า เพื่อเอาอกเอาใจเขาหรืออย่างไร? ก็บอกว่าไม่ใช่อย่างนั้น มันเป็นเรื่องความจริง, มันเป็นเรื่องความจริงอย่างยิ่งจริงโดยเด็ดขาด ที่มันมีอยู่อย่างนี้ คือเรามีธรรมชาติในลักษณะนี้ เป็นสิ่งที่ทำหน้าที่เหมือนกับพระเจ้า ในศาสนาทั้งหลายเขาทำกันได้อย่างไร เราก็ทำกันได้เช่นนั้น.

ฉะนั้นให้ดูกันว่า เรามีพระเจ้าตามแบบของชาวพุทธ เป็นปฐมเหตุของสิ่งทั้งปวง สร้างสิ่งทั้งปวง ควบคุมสิ่งทั้งปวง ทำลายสิ่งทั้งปวง ตั้งอยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยอะไร อย่างนี้เป็นต้น.

แล้วเมื่อถามว่า พระเจ้าของฝ่ายพุทธศาสนานี้ทำอะไร ที่จะไปเข้าแถวกับคำว่าพระยะโฮว้า พระอัลล้าห์ พระอิศวร พระพรหมอะไรได้? ก็จะใช้คำว่า "ตถา" หรือ "ตถตา" นี้จะพอสู้กันได้. ตามที่ได้ฟังมา คำว่า ยะโฮว้า เขาแปลว่าตถา เหมือนกัน, ก็ตั้งอยู่โดยความเป็นอย่างนั้น. พระยะโฮว้า คำนี้ แปลว่า ผู้ที่ตั้งอยู่โดยความเป็นอย่างนั้น หรือบางทีก็ผู้ที่มีอยู่ หรือสิ่งที่มีอยู่อย่างเป็นที่จับจับ อันไม่มีที่สิ้นสุด. ถ้าใช้คำว่ามีอยู่ มันต้องคับไม่ได้, ก็ตายไม่ได้ คับไม่ได้ จึงจะใช้คำว่ามีอยู่ได้. เมื่อใช้คำว่ามีอยู่ ก็ต้องเป็นที่จับจับตลอดไป ไม่เป็นอดีต ไม่เป็นอนาคต; ลักษณะอย่างนี้แหละ ก็คำว่า ตถา หรือความเป็นอย่างนั้น. เรามีสิ่งที่มีความเป็นอย่างนั้นนั้นแหละเป็นพระเจ้า; ฉะนั้นพระเจ้าของพุทธบริษัทเรา ก็คำว่า ตถตา นี้ แล้วมีความหมายอย่างเดียวกับพระยะโฮว้าอยู่แล้ว.

ใน ศาสนาอิสลาม ก็มี พระเจ้า มีนามว่า อัลล้าห์ หรือออกเสียงตามภาษาเดิมว่า อัลลอห์ เขาถือกันว่าแปลว่าผู้อภิบาล คืออภิบาลสิ่งทุกสิ่ง; เราก็มีตถตานี้ เป็นสิ่งที่อนุบาลสิ่งทุกสิ่งไม่ว่าอะไร ไม่ว่าอะไรในสากลโลกนี้มันยังน้อยไป, มันต้องทุก ๆ โลก ทุก ๆ จักรวาล คือทั้งหมดคนไม่รู้ว่าจะใช้คำว่าอะไรดี, เป็นผู้อนุบาลสิ่งทั้งปวงก็แล้วกัน.

กฎของธรรมชาติ น้ำมันอบาล, คือมันยัดไว้, มันทรงไว้, มันทำให้มีอยู่ เรียกว่า
อบาลหรืออภิบาล, อภิบาล จะดีกว่าอบาล. พระเจ้าเป็นผู้อภิบาลให้สิ่งต่างๆ
ตั้งอยู่ได้; นี้เราก็มี เขาก็มี.

ถ้าเราอยากจะมีพระเจ้าสำหรับอันวอนกันบ้างก็มีได้ คือ มีธรรมะ นี้แหละ
เป็นพระเจ้าสำหรับอันวอน แต่ว่าวิธีอันวอนของเรา มันก็ต้องผิดกันกับวิธี
อันวอนของศาสนาที่มีพระเจ้าอย่างบุคคล. เดียวกันก็ให้พูดกันอีกตอนหนึ่ง ว่าเราจะ
อันวอนพระเจ้ากันอย่างไร ถ้ามีพระเจ้าอย่างพุทธบริษัท.

เดี๋ยวนี้ก็จะพูดกันถึงเรื่องแรกๆ เช่นว่ามีชื่ออย่างไร, มีรูปร่างอย่างไรกัน
ให้เสร็จไปเสียทีหนึ่งก่อน. แล้วก็ได้ความว่า ถ้าพูด โดยลักษณะแล้ว พระเจ้าก็มีอยู่
๒ ลักษณะ : คือพระเจ้าที่มีลักษณะอย่างบุคคล มีความรู้สึก มีอารมณ์อย่างบุคคล
นี้พวกหนึ่ง. แล้ว พระเจ้าอีกลักษณะหนึ่งก็มีใช่บุคคล ไม่มีความรู้สึก ไม่มีอารมณ์
อย่างคน. พระเจ้าเกิดมีขึ้นมา ๒ ลักษณะ; แต่มีได้หมายความว่า จะต้องเป็นปฏิบัติกัน
เพราะเราถือเอาความหมาย ชนิดที่จะเป็นประโยชน์แก่นมนุษย์.

ลักษณะหน้าที่ของพระเจ้า.

ทีนี้ถ้าเราจะพูดซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า เมื่อกล่าวโดยคุณลักษณะ เราก็จะพบลักษณะ
คือ หน้าที่ หรือ ความสามารถของพระเจ้า, พระเจ้าต้องเป็นปฐมเหตุของทุกสิ่ง, ถ้า
ถามขึ้นว่า สิ่งทั้งหลายนี้ มันมีที่ออกมาใหม่? มีปฐมเหตุใหม่? โดยสามัญสำนึก ใครๆ
ก็ต้องตอบว่า มันมี. มีปฐมเหตุ คือต้องมีที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, สิ่งทั้งปวงจึงจะออกมา.
พวกที่มีศาสนาพระเจ้าอย่างบุคคล เขาก็ถือว่าพระเจ้าอย่างบุคคล นั้นแหละ เป็น

ที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง : ท่านสร้างมันขึ้น, ท่านบันดาลมันขึ้น โดยฤทธิ์เดชของท่าน!

ที่นี้เราไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แต่เราก็มีปฐมเหตุ คือกฎแห่งธรรมชาติ นั่นแหละเป็นต้นเหตุ เป็นตัวปฐมเหตุ ที่ให้สิ่งทั้งปวงออกมา; * แม้เราจะเรียกชื่อว่าตกา ความเป็นอย่างนั้น ความไม่เป็นอย่างอื่น มันก็ตั้งอยู่ในฐานะที่จะเป็นปฐมเหตุ ให้สิ่งต่างๆ ออกมา, ก็มันเป็นกฎของธรรมชาติ ที่บันดาลให้สิ่งต่างๆ เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป. ในตัวเราคนหนึ่ง มีอาการที่เรียกว่า เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไปๆ ทุกๆ ขณะจิต นี่มันเป็นลักษณะของสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้น.

ในศาสนาฮินดู เขายกให้ *พระพรหมเป็นผู้สร้างขึ้น*มา, ยกให้ *พระนารายณ์ควบคุม* สิ่งเหล่านี้ไว้, ยกให้ *พระอิศวรทำลายหรือดับสิ่งเหล่านี้* เป็นคราวๆ ไป. พระเจ้า ๓ องค์นี้ทำงานเป็นรูปสหกรณ์กัน : *สร้างขึ้น ควบคุม ทำลาย*, มีอาการแห่งการเกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป. นี่เราก็มีสิ่งเหล่านี้ในตัวเรา เหมือนกับว่ามีพระเจ้าเหล่านั้นอยู่โดยธรรมชาติแล้ว.

ที่นี้บัญญัติมันไปมีอยู่ที่คำบางคำ คือใน *บางศาสนาเขายืนยันว่า พระเจ้านั้นเป็นผู้ที่มีความเมตตาปราณีสูงสุด*; ถ้าเขาพูดให้พระเจ้าเป็นบุคคล มันก็พูดได้ง่าย. พระเจ้าเป็นบุคคลมีเมตตาปราณีสูงสุด เราก็ต้องอ่อนน้อมท่าน ประนินบิตท่าน; แต่ถ้าเรามีพระเจ้าอย่างมิใช่บุคคล ก็เป็นเพียงกฎของธรรมชาติ เราจะอธิบายกันอย่างไรว่ากฎของธรรมชาตินั้นมีความเมตตาปราณี. ตามปกติเราพูดไม่ได้ว่า กฎของธรรมชาติมีความเมตตาปราณีมนุษย์; แต่เราพูดได้ว่า กฎของธรรมชาตินั้นเป็นพระเจ้า มันก็เกิดปัญหาขึ้นมาว่า พระเจ้าคือกฎของธรรมชาตินี้ จะเมตตาปราณีมนุษย์ได้อย่างไร?

ขอตอบว่า มันมันเป็นเพียงวิธีพูดเท่านั้นเอง, มันเป็นเรื่องพูดหรือการพูด ในรูปแบบภาษาคนหรือภาษาธรรม ที่ใช้กันอย่างไม่ถูกต้อง. ถ้าพระเจ้ามีเมตตาปรานี มีความรู้สึกรักได้ มันก็โกรธได้ มันซัดก็จะรวนเรเสียแล้ว ถ้าจะเมตตาปรานีโดย ส่วนเดียว มันก็ไม่สมเหตุผล.

ฉะนั้น เรามีกฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้าก็หมายความว่า ถ้าสัตว์ ประพฤติ ถูกต้องตามกฎเกณฑ์เหล่านั้นแล้ว ก็เหมือนกับถูกใจพระเจ้า พระเจ้าก็ตอบแทน ด้วยผลดีถึงที่สุด, ก็มีความสุขความเจริญถึงที่สุด. ถ้าเราทำไม่ถูกกฎ ของธรรมชาติ ธรรมชาติก็ลงโทษเรา ให้มีทุกข์ร้อนถึงที่สุด. เรา จะพูดเป็นภาษาคคนว่า พระเจ้านั้นรู้จักกริ้วจักเกลียด ก็ได้เหมือนกัน. มันขึ้นอยู่ที่บุคคล จะปฏิบัติต่อ พระเจ้าอย่างไร; ถ้าบุคคลทำให้มันผิด ผิดใจของพระเจ้า พระเจ้าก็ลงโทษให้, ทำถูกใจ ก็ให้รางวัล.

ฉะนั้น การที่ พระเจ้าจะมีเมตตาปรานี หรือมีความทราธุณ โทศร้าย มันก็ ขึ้นอยู่ที่มนุษย์ต่างหาก. พระเจ้าจะรู้สึกอย่างนั้นไม่ได้; พระเจ้าจะมีความรู้สึกเป็น คู่ๆ, เช่นรักหรือเกลียดอย่างนั้นไม่ได้, พระเจ้าไม่เหมือนใคร พระเจ้าเหมือนพระเจ้า เท่านั้น. ฉะนั้นพระเจ้ายกทำไปตามหน้าที่ของพระเจ้า, ก็ว่าถ้าทำอย่างนี้ก็เกิดผล อย่างนี้; ถ้าทำอย่างนี้ก็เกิดผลอย่างนี้; ส่วนที่มันจะไปถูกใจมนุษย์หรือไม่นั้น มัน ก็แล้วแต่มนุษย์. มนุษย์ก็ไปบัญญัติ ที่ถูกใจมนุษย์ว่าพระเจ้าเมตตาปรานี, แล้วกับบัญญัติ ที่ไม่ถูกใจมนุษย์ว่า พระเจ้าลงโทษ. เช่นว่าถ้าฟ้าฝนดี ก็พระเจ้าเมตตาปรานี, ถ้าว่า โรคระบาดหรือแผ่นดินถล่มหรือน้ำท่วมโลก อย่างนี้ก็ว่าพระเจ้าพิโรธ.

พระเจ้าไม่ได้มีความรู้สึกที่จะเมตตาปรานี หรือว่าจะจงเกลียดจงชังอะไร พระเจ้าต้องให้เป็นไปตามที่มันจะเป็น คือ เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ; ฉะนั้น

เราควรจะให้ความเป็นธรรมแก่พระเจ้า; ไม่ได้ว่าพระเจ้าจะลงโทษเรา. พระเจ้ามีหน้าที่ทำหน้าที่ของพระเจ้า ควรจะถือว่าเป็นความประสงค์ของพระเจ้านี้ได้; เพราะมันเกิดโรคระบาดตายกันหมดทั้งโลก มันก็เป็นความประสงค์ของพระเจ้า ในความหมายภาษาคน; ถ้าภาษารธรรม มันก็เป็นของเป็นไปตามธรรมชาติเท่านั้นเอง.

นี่ถ้าท่านได้อินคำในศาสนาอื่น ที่เขาพูดว่า พระเจ้าโกรธหรือพระเจ้าลงโทษ เราก็จะรู้สึกว้าขี้ก้นกับพระเจ้าหรือหลักธรรมในพุทธศาสนา. ขอให้อธิบายเสียใหม่ ให้มองความหมายเสียใหม่ว่ามันเป็นวิธีพูดของคน, มันขึ้นอยู่กับกรพูด, เป็นเพียงวิธีการพูด ที่ใช้พูดสำหรับเรื่องที่มีมันไม่เป็นที่ไปตามความประสงค์ของมนุษย์ หรือว่าบางเรื่องมันเป็นที่ไปตามความประสงค์ของมนุษย์.

ฉะนั้นถ้าเราจะเรียกพระเจ้าว่า เป็นผู้อภิบาลโลก ก็ได้ เหมือนกัน; เพราะทุกสิ่งในโลกเป็นที่ไปตามกฎของพระเจ้า, จะเรียกว่าเป็นที่ไปตามความประสงค์ของพระเจ้า ก็ได้เหมือนกัน, ที่มันตั้งอยู่ได้นี้ก็เพราะมันเป็นที่ไปตามกฎของพระเจ้า. ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ โลกนี้ สากลจักรวาลนี้ มันตั้งอยู่ได้เพราะมันเป็นที่ไปตามกฎของพระเจ้า, มันจึงเหมือนกับพระเจ้านี้คุ้มครองโลกนี้อยู่ หรืออภิบาลรักษาโลกนี้อยู่. แต่แล้วก็มีได้หมายความว่า จะเป็นอย่างเดียวกันตลอดไป, อาจจะมีอภิบาลในรูปอื่น, หรือว่ามัน ถึงคราวที่จะยุบเลิก กันเสียที่ เอ้า, ก็ยุบเลิกกันเสียที่ แล้วก็สร้างแบบอื่นขึ้นมาใหม่. นี่ก็เรียกว่าอภิบาลได้เหมือนกัน คือทำให้ยังมีอยู่.

ถ้าเขาพูดว่า พระเจ้าเป็นผู้อภิบาลโลก เราก็อย่าคัดค้านเขาเลย; เราก็มีพระเจ้าที่อภิบาลโลก เรามีพระเจ้าที่จะโปรดปราน เรามีพระเจ้าที่จะลงโทษ แล้วแต่เราได้กระทำลงไปอย่างไร ต่อกฎธรรมชาตินั้น.

พอมาถึงวิธีของการบูชา **ที่จะมีประโยชน์ทางศีลธรรม** ก็อย่าลืมว่า **เราก็ชอบพูดให้เป็นคน** อย่างนั้นขึ้นมาเหมือนกัน. พุทธบริษัทก็ยังถือเทวดาผีसाงที่เป็นอย่างบุคคล มีความรู้สึกอย่างบุคคลอยู่มาก, แล้วก็เลยไปถึงพระเจ้าด้วยก็ได้ เพื่อให้คนมีความหวาดกลัวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น แล้วก็จะใจทำดี.

นี่แหละ คอยสังเกตดูให้ดี ๆ ว่าพุทธภาษากนมันก็พูดได้, ถ้ามันมีประโยชน์ มันก็ควรจะพูด. แต่ถ้าพูดให้จริง ให้ตรงให้จริงกันแล้ว ก็ต้องพูดภาษาธรรม ก็ไปอยู่ในรูปของกฎธรรมชาติ, กฎของธรรมชาติที่เราจะต้องไปเกี่ยวข้องด้วย ในลักษณะที่ให้มีแต่คุณโดยส่วนเดียว เรียกว่าทำให้พระเจ้าโปรดปราน.

นี่ท่านคงพอจะมองเห็นได้แล้วว่า **มนุษย์ทุกคนมีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือ** ของตน, เป็นที่ยอมรับของตน ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง, คงหัวข้อที่อาตมาบอกกว่า **พระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด** ที่มนุษย์จะต้องมีร่วมกันหมด เลยไปถึงสัตว์เดรัจฉาน ถึงคนไม้ต้นไล่ก้วยก็ได้ **จะต้องมีพระเจ้า แล้วองค์เดียวกันด้วย.** พระเจ้าองค์เดียวเท่านั้น ไม่มีหลายองค์ได้; เขาจะไปเรียกชื่อกันอย่างไรก็ตามใจ, จะวาดภาพให้เป็นบุคคลก็ได้, จะไม่วาดภาพให้เป็นบุคคลก็ได้ ก็มีพระเจ้าเพียงองค์เดียวเท่านั้น. ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ เราคงจะรักใคร่เมตตาปรานี ในหมู่มนุษย์กันขึ้นมาเป็นอันมากก็ได้.

ทุกคนมีสิ่งสูงสุดจึงมีพระเจ้าทำนองเดียวกัน.

ทีนี้ก็พิจารณากันไปสักนึกหนึ่งว่า **เราจะมีพระเจ้าร่วมกันได้อย่างไร?** เราทุกคนจะมีพระเจ้าร่วมกันหมดได้อย่างไร? ข้อนี้ต้องเล็งถึงจิตใจของมนุษย์ มนุษย์ไม่ว่าคนไหน โง่เง่า ฉลาด บ้าเถื่อน หรือเป็นนักปราชญ์อย่างไร มันก็มีจิตใจชนิดที่รู้สึก

ว่า มันมีสิ่งสูงสุดอยู่เสมอไป จะยอมรับ หรือรู้สึกด้วยตนเองแล้วก็ยอมรับ ว่ามันมีสิ่งสูงสุดอยู่สิ่งหนึ่ง, แล้วพลอยถือว่าสิ่งนั้นแหละคือพระเจ้า.

เรามีกฎธรรมชาติเป็นสิ่งที่สูงสุด สิ่งนั้นก็ เป็นพระเจ้า หรือจะมี พระเจ้า อย่างบุคคล ที่ว่าไว้ในพระคัมภีร์ของศาสนานั้น ๆ นั่นก็เป็นพระเจ้า เรียกว่ายอมรับว่ามีสิ่งสูงสุด มันขึ้นอยู่กับการศึกษาว่าจะศึกษากันมาอย่างไร, ให้ถือสิ่งสูงสุดกันอย่างไร.

เดี๋ยวนี้เรามาดูแล้วก็เห็นได้ว่า ในทุกๆ ศาสนาเล็กน้อยอย่างไร มันก็มีสิ่งสูงสุด ก็หมายความว่า ในทุกศาสนามีพระเจ้ากันทั้งนั้น, แล้วในโลกนี้จะมีศาสนาที่ตามใจ ก็แปลว่ามีพระเจ้ากันทั้งนั้น; นั่นก็หมายความว่า คนทั้งโลกมันก็มีพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น แม้ว่าจะอธิบายต่างๆ กัน. นี่แม้จะพูดอย่างวิทยาศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ก็ยอมรับว่ามีพระเจ้า; จะเป็นนักวิทยาศาสตร์ชนิดไหนมา ก็ค้านไม่ได้ว่ามันมีสิ่งสูงสุด, มันมีสิ่งสูงสุดที่ทำให้ปริมาณมันมีขึ้นมา หรือมันประชุมกันมันปรุงแต่งกัน มันเป็นไปอย่างไร มันมีอำนาจอะไรก็ไม่รู้แล้วมันสูงสุด เราก็เรียกว่าพระเจ้า. ฉะนั้นพระเจ้านี้มีได้แม้ในหมู่นักวิทยาศาสตร์ ทางวิชาเคมี ทางวิชาวัตถุนี้ก็มีพระเจ้าได้.

ฉะนั้นเรา ทุกคนก็มีพระเจ้า แม้ว่าให้ความหมายแก่คำว่าพระเจ้าต่างกัน; แต่ถ้าพยายามศึกษาไปๆ จะไปบรรจบเป็นพระเจ้าองค์เดียวกัน, คือ อำนาจที่ทำให้สิ่งต่างๆ มันเกิดขึ้นมา ควบคุมสิ่งเหล่านั้นไว้ แล้วให้มันเปลี่ยนแปลงไป แล้วให้มันสลายไป ให้มันเกิดใหม่, มีอำนาจอันหนึ่งควบคุมสิ่งเหล่านี้ อยู่ในทุกๆ ปริมาณ หรือทุกส่วนย่อยที่มันจะแบ่งออกได้. นี่ข้อที่ว่าเรามีพระเจ้าด้วยกันทุกคน, แล้วก็มีพระเจ้าโดยแท้จริง สิ่งเดียวกัน; แม้ว่าเราจะให้ชื่อต่างกัน, อธิบายอะไรให้มันต่างกันบ้าง ตามความพอใจของคน.

การปฏิบัติให้ถูกความประสงค์ของพระเจ้า.

ที่นี้พิจารณากันต่อไปอีกนิตหนึ่งว่า เราจะต้องปฏิบัติต่อพระเจ้าอย่างไร เมื่อทุกคนมีพระเจ้า ก็มีปัญหาว່ว่าจะปฏิบัติต่อพระเจ้าอย่างไร? ก็ตอบอย่างกำปั้นทุบดินว่า การทำให้ถูกความประสงค์ของพระเจ้า.

นี่คงจะมีคนค้านว่า เมื่อพระเจ้าไม่มีจิต ไม่มีความรู้สึก ไม่มีอารมณ์ จะมีความประสงค์ได้อย่างไร? เราก็ดูกันในภาษาธรรมบ้าง ว่ามันมีมีอำนาจอะไร อันหนึ่ง ซึ่งเรามาใช้เรียกว่า พระเจ้านั่นเอง มันมีลักษณะอาการที่เหมือนกับว่า มุ่งหมายจะให้สิ่งต่างๆ มี วัฒนาการไปในทางสูงสุด. คำว่าสูงนั่นคือสุดและจบ, ถ้าไม่สูงก็ไม่สุด, ไม่สุดก็ไม่จบ.

ฉะนั้น วัฒนาการทั้งหลาย มันจะเป็นไปแต่ในทางสูง แล้วก็สุด แล้วก็จบ, นี่คือประสงค์ ของพระเจ้า; แม้จะเป็นตัวธรรมชาติ เป็นตัวกฎของธรรมชาติ มันก็เห็นได้ชัดว่ามันมีเหมือนกับความรู้สึก, มีเหมือนกับความตั้งใจ, ที่ให้มี วัฒนาการเป็นไปจนถึงที่สุด แล้วก็จบ แล้วก็สิ้น; จะถือว่า พระเจ้ามุ่งหมายให้สัตว์ทั้งหลายมีวัฒนาการสูงยิ่งๆ ขึ้นไป ที่เรามาสวมคิดเรียกกันในตอนหลัง ว่าตัวเจริญว่าก้าวหน้า แล้วก็เรื่อยๆ ไป กว่าจะถึงที่สุด. นี่ความประสงค์ของพระเจ้า; แม้จะเป็นกฎของธรรมชาติ มันก็ยังมีเค้าเงื่อนอย่างนี้ กฎของธรรมชาติทำให้มี วัฒนาการเป็นไปในทางสูง กว่าจะสุด กว่าจะจบ.

เราก็ ต้องร่วมมือกับพระเจ้า ที่ให้มี วัฒนาการที่ดีที่สูง คือดีขึ้นเจริญขึ้น หรือมีความสงบสุขซึ่งมันสูงกว่าความทุกข์ ความทุกข์นั้นมันต่ำทราม, ความสงบสุขไม่มีทุกข์นั้นมันสูงสุด, เราก็ให้มันสูง ไปในทางที่จะมีความสงบสุข. ถ้าว่ากฎธรรม-

ชาติพูดได้อย่างคน ก็จะพูดว่าต้องการให้ทุกสิ่งเป็นไปจนถึงที่สุด คือมีสันติสุข มีสันติภาพ อันเป็นนิรันดร.

ทุกศาสนาจะพูดถึงคำว่า "นิรันดร" คือเป็นอยู่อย่างนิรันดร. เมื่อถึงที่สุดแล้ว มันไม่เปลี่ยนแปลงแล้ว มันก็เป็นนิรันดร; เมื่อไม่เปลี่ยนแปลงมันก็ไม่มี ความทุกข์ มันก็ต้องเรียกว่ามีความสุข. ฉะนั้น ธรรมชาติก็มีลักษณะ ที่ให้ทุกสิ่ง มันเป็นไปในทางสูง กว่าจะถึงที่สุด.

ใครจะแย้งว่า ถึงที่สุดต้องเป็นความแตก เป็นความสลาย คนนั้นก็ค้น ทั่วทั้งว่า, มันสลายเพื่อจะให้มันเกิดอีก เพื่อเกิดอีก เพื่อมีอีก จนกว่ามันจะถึงที่สุด คือ มีอย่างนิรันดร. จุดหมายปลายทางของทุกศาสนา ต้องการให้ไปมีอยู่อย่างนิรันดร, มันเป็นเรื่องที่น่าพอใจ ทุกคนก็ยอมรับ. ฉะนั้นเพื่อจะให้ถูกใจพระเจ้า เราก็ทำไปใน ทางที่มันจะเป็นไปเพื่อความสุขนิรันดร มีชีวิตอยู่อย่างนิรันดร.

การอ่อนน้อมให้สำเร็จความประสงค์.

คำว่าอ่อนน้อมพระเจ้านั้น เราจะต้องอ่อนน้อมด้วยการทำให้ถูกกฎของ ธรรมชาติ หรือความประสงค์ของพระเจ้า; อ่อนน้อมแต่ปากนั้นใช้ไม่ได้ จะอ่อนน้อมกันเท่าไรมันก็อ่อนน้อมแต่ปากนั้นมันใช้ไม่ได้. คำอ่อนน้อมที่ถูกต้องในศาสนา ไทนั้นก็ตาม มันต้องหมายถึงการทำให้ถูกพระทัยของพระเจ้า; ถ้าเรามีกฎธรรมชาติเป็น พระเจ้า เราก็ทำให้ถูกตามกฎของธรรมชาติที่สุด; นั่นแหละคืออ่อนน้อม.

ถ้าจะใช้คำว่า บูชา มัน ก็ต้องด้วยการทำให้ถูกตามความมุ่งหมายของกฎ หรือของพระเจ้า อีกนั่นเอง; ไม่ใช่ทำพิธีรีตอง, มั่วแต่รีบอบทองอยู่นั้นก็เป็นพิธี มันไม่ใช่บูชาอันแท้จริง; จะบูชาโดยแท้จริง มันก็ต้องทำให้ถูกต้องตามกฎอย่างเดียวกัน

ถ้าจะใช้คำว่า อริษฐาน มันก็ไม่ใช่เพียงแค่ความคิดนึก, มันต้องตั้งใจเด็ดขาดลงไป ที่จะทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย, แล้วก็ทำจริงๆ ด้วย นี่จึงจะเรียกว่าอริษฐาน.

ฉะนั้นการที่ พวกอื่นเขาจะมีการบูชา การอ้อนวอน การอริษฐาน เราก็ออย่าไปหัวเราะเยาะเขาเลย เรามันจะโง่เอง; ถ้าเราไปหัวเราะเยาะเขา เราก็จะไม่ได้ทำการบูชา อ้อนวอน บวงสรวง อริษฐาน เพื่อการทำให้ตรงตามกฎ. เราเองก็ยังคงตั้งหน้าตั้งตาจะทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย อยู่ตลอดเวลา; ฉะนั้นเราก็มีการบูชา อ้อนวอนอริษฐานตามแบบของเรา, ก็คือเข้าถึงจุดใจความสำคัญของคำพูดเหล่านั้นเสียเลย.

นี่เราจะต้องมีการศึกษา มีการปฏิบัติ แล้วก็ถึงสิ่งนั้นๆ จริงๆ มีสิ่งนั้นๆ จริงๆ จนเป็นนิรันดรรวมกัน ฉะนั้นขอให้ทุกคนมีการศึกษาให้รู้จริง, แล้วปฏิบัติให้ถูกต้องจริงๆ, แล้วก็มีการอยู่กับเราจริงๆ มันก็จะถึงสิ่งที่เรียกว่านิรันดร. เราจะชอบความหมายของคำๆ ไหน เราก็ตีเลือกเอาสิ จะใช้คำว่าบูชา หรืออ้อนวอน หรือทำอะไร ก็ตาม ทำให้มันถึงตัวกฎ แล้วก็ได้ผลตามกฎหมาย. ถ้าไม่ถูกต้องตามกฎหมาย มันก็ไม่ได้ถึงกฎ, มันก็มีผลเหมือนกับไม่ได้กระทำ.

ฉะนั้นพวกที่เขาไม่เชื่ออย่างบุคคล เขาก็พูดขู่ว่าอย่างน่าฟังว่า จะทำดีทำชั่วกันไปถึงไหน ถ้าพระเจ้าไม่รู้, ไม่รับรู้ มันก็เหมือนกับว่าไม่ได้ทำ. นี่ฟังแล้วมันก็น่ากลัว พวกที่เขาถือศาสนาความเชื่อ เขาจะพูดว่า ต้องเชื่อพระเจ้า ทำดีทำชั่วนั้นก็ไม่ใช่เป็นอันทำ จนกว่าเมื่อไรพระเจ้ารับรู้จึงจะเป็นอันทำ. เขาถือพระเจ้ากันอย่างนี้.

นี่เราก็บอกว่า ฉันทก็เหมือนกัน ฉันทต้องทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย พระเจ้าก็รับรู้ คือมันถูกต้องตามกฎหมาย, แล้วกฎมันจะไม่รับรู้อย่างไร? ก็ได้ผลตามกฎหมาย ก็เป็นศั

หรือเป็นชั่วตามที่บัญญัติกัน, ว่าอะไรบัญญัติว่าคืออะไรบัญญัติว่าชั่ว. พระเจ้านั้นมีหน้าที่
แต่จะให้ความยุติธรรม, ว่าทำอย่างนั้นแล้วผลจะเกิดอย่างนั้น, ทำอย่างนั้นแล้วผลจะเกิด
อย่างนั้น ตามกฎอทัปปัจจยตาเท่านั้นเอง.

เราจะใช้คำว่า เป็นที่พึ่ง กันบ้าง ก็จะเข้าใจดีขึ้น เรามีอะไรเป็นที่พึ่ง?
เราก็จะตอบว่า มีพระเจ้าเป็นที่พึ่ง, คือถ้าเราอยากจะได้อะไร เราก็ไปหาเอาได้จากการ
ทำให้ถูก, ถูกใจของพระเจ้าคือเราทำให้ถูกตามกฎ แล้วก็ได้ผลออกมาตรงตามกฎ.
นี่คือที่พึ่งที่ทำให้เราได้อะไร ตามที่เราต้องการ.

เดี๋ยวนี้เราพูดกันว่า พึ่งพระพุทธ พึ่งพระธรรม พึ่งพระสงฆ์; แต่ความ
จริงนั้น พระพุทธเจ้าท่านหมายถึงว่า ต้องไปทำให้ถูกต้องตามกฎแห่งกรรม. ท่านต้อง
ทำให้ถูกต้องตามกฎแห่งกรรม จึงจะได้ที่พึ่ง คือพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ เป็น
สรณะที่พึ่ง, ไม่สำเร็จด้วยการพูดแต่ปาก หรือทำแต่พิธีรีตอง. ฉะนั้น ที่พึ่งที่แท้จริง
ก็คือพระเจ้า ที่เราได้ทำให้ถูกต้องตามประสงค์ของท่าน: ถ้าเราถือกฎเรื่องกรรม เรา
ก็ทำให้ถูกต้องตามกฎแห่งกรรม แล้วเราก็ได้สิ่งที่เราควรจะได้.

เราจะต้องปฏิบัติต่อพระเจ้า ให้ถูกใจพระเจ้า, แล้วก็ได้เข้าถึงพระเจ้า,
แล้วก็ได้ เป็นนิรันดรด้วยพระเจ้า, คือเรา ดายจากความเป็นมนุษย์ชนิดที่มีอยู่
ก่อน, แล้วไปเป็นมนุษย์ชนิดที่อยู่กับพระเจ้าได้โดยนิรันดร.

หลักธรรมะในพุทธศาสนาก็เป็นอย่างนี้, ถ้าเราปฏิบัติถึงที่สุดตามหลัก
ธรรมะแล้ว เราก็จะตายจากความเป็นปุถุชน ก็ไปเกิดเป็นพระอริยเจ้า สูงๆ ขึ้น
ไป กว่าจะถึงที่สุด, กว่าจะถึงสภาพที่เรียกว่าไม่ตายเหมือนกับพระเจ้า, นี้เราชวนกันตาย
จากความเป็นปุถุชน แล้วก็ไปเกิดใหม่เป็นพระอริยเจ้า.

เมื่อไม่กี่วันหนังสือพิมพ์เขาลงว่า มีคนชักชวนให้คนฆ่าตัวเองตายได้ตั้ง ๓๐๐ กว่าคน; นั่นก็เข้าใจว่า เป็นการชักชวนให้ไปอยู่กับพระเจ้า; เพราะว่าเราได้ทำดีทำถูกจนกว่าเราจะตาย เราก็ไม่มีตกนรก. เราไปอยู่กับพระเจ้า ฉะนั้นเราจะรอให้มันฆ่าอยู่ทำไม เรามาชวนกันฆ่าตัวตายเดี๋ยวนี้, แล้วเราก็ไปอยู่กับพระเจ้าด้วยกัน มีคนเอาตัวเป็นร้อยคน อย่างที่หนังสือพิมพ์เขาลง. กิจคือซิมันนำหัวใหม่ มันนำขันใหม่ ที่ว่าใครก็อยากจะไปอยู่กับพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น; เหมือนกับว่าเรายึดถือกันอยู่เวลานี้ว่าอยากจะไปนิพพานกันทั้งนั้น. ถ้ามันมีอะไรมารับประกันแน่นอนว่า ตายแล้วได้ไปนิพพาน นี่เราคงจะฆ่าตัวตายกันเดี๋ยวนี้ก็เอา ถ้ามันรับประกันได้ ว่าตายแล้วจะไปนิพพาน.

อย่างไรก็ดี เมื่อยึดถือธรรมหรือพระเจ้าเป็นหลัก ก็ควรจะทำให้เข้าถึงพระเจ้า โดยการปฏิบัติให้ตรงต่อพระประสงค์ของพระเจ้า. นี้เรียกว่าการปฏิบัติต่อพระเจ้าปฏิบัติอย่างนี้.

ผลได้รับจากพระเจ้าคือได้สิ่งที่ดีที่สุด.

ที่นี้ก็จะมีปัญหาต่อไปอีกนึกหนึ่งว่า เราจะได้อะไรจากพระเจ้า? ที่จริงเท่าที่พูดมาแล้ว มันก็จะมองเห็นว่า ได้อะไรจากพระเจ้า; แต่อยากจะพูดให้ชัดเจนไป ว่าเราจะได้ สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ จากพระเจ้า. ลองทำให้ถูกต้องตามความประสงค์ของพระเจ้าชนิดนี้สิ เราจะได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้, คือเราจะได้สันติภาพ ทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ถ้าชวนกันปฏิบัติให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า. เดียวนี้ไม่เอาเนี่ย ต่างคนต่างมีพระเจ้าสำหรับทะเลาะแก่งแย่งวิวาทกัน, แล้วใครมีพระเจ้าของใคร, แล้วก็ยังไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามความประสงค์นั้นด้วย. ถ้า

เขาปฏิบัติถูกต้องตรงตามความประสงค์ของพระเจ้าแล้ว ไม่มีทางจะทะเลาะวิวาทกันได้ในโลกนี้ แม้จะถือศาสนาต่าง ๆ กัน.

นี่อาจมีนัยนัยอย่างหนึ่งว่า เราจะมีความเชื่อต่างกันอย่างใจ; แต่ขอให้ทุกคนเข้าถึงพระเจ้า, แล้วปฏิบัติถูกต้องตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า แล้วเราก็ไม่มีทางที่จะทะเลาะวิวาทกัน เหมือนที่กำลังเป็นอยู่ในโลกนี้ ในเวลานี้.

ถ้าเรามีพระเจ้า เราก็มีที่เกรงกลัว เราก็ไม่ทำชั่ว. การที่ไม่ทำชั่วด้วยกลัวพระเจ้านี่พิเศษที่สุด, คือพิเศษกว่าไม่ทำชั่วเพราะกลัวกฎหมาย คนมันแลบลิ้นหลอกกฎหมายอยู่ตลอดเวลาทั่วไปในโลก. แต่ถ้าเรามีพระเจ้า กลัวพระเจ้า แล้วเขาจะไม่กล้าทำชั่ว เพราะเขาถือตามที่สอน, หรือรู้กันอยู่ว่า พระเจ้าอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง และอยู่ในตัวเรา จนเราไม่กล้าใช้ร่างกายนี้สำหรับทำความชั่ว. นี่ขอให้ มีพระเจ้าจริงๆ อย่างนี้กันเถอะ ก็จะไม่ป้องกันไม่ให้ทำความชั่ว แม้แต่คนเดียว.

กลัวพระเจ้า ก็ไม่ทำความชั่ว ยิ่งกว่ากลัวกฎหมาย, กลัวพระเจ้าแล้วก็จะทำความดี ยิ่งกว่าที่ครูบาอาจารย์จะบังคับให้ทำ ถ้ากลัวพระเจ้าเราก็จะทำหน้าที่ของมนุษย์, เพราะมนุษย์มีหน้าที่ตามความหมายของคำว่ามนุษย์ ตามความประสงค์ของพระเจ้า. คนเรานี้มันต้องไม่ทำความชั่ว แล้วต้องทำความดี คือทำหน้าที่ของตน; ฉะนั้นการที่จะทำให้ดีนี้ มันทำด้วยความมีพระเจ้า กลัวพระเจ้า, มันดีกว่าทำเพราะกลัวกฎหมาย หรือว่าจะได้เงิน หรือว่ามีใครช่วยให้ทำ.

เดี๋ยวนี้คนเรานั้นไม่มีพระเจ้า มันก็ไม่ทำความดีโดยแท้จริง, กฎหมายมันก็ไม่กลัว มันก็เลยไม่ทำความดี แต่ทำความชั่ว; เราในโลกนี้ก็ไม่ได้รับผลสูงสุดอย่างที่มีมนุษย์ควรจะได้รับ, พุทธศาสนาเขาใช้คำว่า ใต้รับผล คือไปอยู่ในโลกของ

พระเจ้า. คำพูดเหล่านี้ เขาหมายถึงโลกหลังจากตายแล้วทั้งนั้นแหละ; แต่พุทธบริษัทเรายังเก่งกว่านั้น โดยไม่ต้องตาย ไม่ต้องเข้าโลง เรามีโลกใหม่ได้, เรามีโลกอื่นได้ คือมีการประพฤติกรรมทำอย่างอื่น มีจิตใจอย่างอื่น รู้สึกแต่อย่างอื่น ไม่กลับมารู้สึกอย่างปุถุชนคนโง่นี้อีกต่อไป. อย่างนี้เรียกว่าไปอยู่ในโลกอื่นแล้ว คือไปอยู่ในโลกของพระเจ้าแล้ว, หรือไปอยู่ในสวรรค์ก็ได้; ไม่ใช่สวรรค์หลงไหลด้วยกามารมณ์ เรื่องเพศเรื่องอย่างทำนองนั้น นั้นมันไม่ใช่สวรรค์ของพระเจ้า.

สวรรค์ของพระเจ้าแท้จริงที่บริสุทธิ์ ต้องอยู่ด้วยความบริสุทธิ์, อยู่ด้วยความเคารพนับถือตัวเอง, มีจิตใจที่มันสูง ไม่เป็นปุถุชนคนโง่อีกต่อไป. นี้เรียกว่าถึงพระเจ้า อยู่กับพระเจ้า, บางทีก็ใช้คำว่า เข้าผสมเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้านี้. คำว่าอยู่ในโลกของพระเจ้า มันยังน้อยไปหน่อย, ใช้คำใหม่ว่า เป็นอันเดียวกับพระเจ้าเสียเลย : พระเจ้าเป็นอย่างไร เราก็เป็นอย่างนั้น.

นี้มันก็มี *ทางที่จะทำได้* เพราะในตัวเรา คนหนึ่งๆ นี้ มี*ตัวธรรมชาติ*, มี*ตัวกฎของธรรมชาติ*, มี*ตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ* มีการ*ได้รับผลตามหน้าที่*นั้นๆ; เป็นอันว่า ในตัวเรานี้มีพระเจ้า, มีร่างกายของพระเจ้า, มีจิตใจของพระเจ้า, มีการทำตามความประสงค์ของพระเจ้า, แล้วก็ได้รับรางวัลจากพระเจ้า.

นี่เราอาจจะเป็นอันเดียวกับพระเจ้าได้ ในลักษณะอย่างนี้; แต่คนเขาคงจะหาว่า นี่มันพูดสำนวนโวหาร ชนิดที่โฆษณาชวนเชื่อเอาตามใจชอบมากไปเสียแล้ว. อาตมาขอยืนยันว่าไม่ได้มีความกึกอย่างนั้น, ไม่ได้มีเจตนาอย่างนั้น คือต้องการจะพูดความจริง ที่มันจริงแท้ที่ไม่มีใครมอง, แล้วขอให้มอง แล้วขอให้เห็น แล้วมันจะมีประโยชน์.

ถ้าเรามีพระเจ้า อยู่กับพระเจ้าแล้ว มันก็เลิกความเป็นมนุษย์ปุถุชนที่โง่เขลา. นี่จะมาห่วงเป็นมนุษย์ปุถุชนที่โง่เขลาทำไม! มันควรจะพ้นไ้จากความ เป็นมนุษย์ปุถุชนที่โง่เขลา แล้วเป็นคนฉลาด, เป็นคนสะอาด, เป็นคนที่เข้าอยู่กับพระเจ้า ในโลกของพระเจ้าโดยไม่ต้องเข้าโลง. นี่จะพูดส่วนตัวอาตมาว่า ไม่ต้องรอต่อ ตายแล้ว; คนอื่นเขาจะพูดว่ารอต่อตายแล้วก็ตามใจเขา เราไม่พูดอย่างนั้น. ถ้าเกณฑ์ ให้เราพูดอย่างนั้น เราก็คงพูดอีกที่หนึ่งว่า เราตายแล้วเดี๋ยวนี้เราก็ตายแล้ว, ตายจาก ความเป็นปุถุชนคนโง่เขลา เราก็คงเกิดเป็นผู้ที่เข้าถึงโลกของพระเจ้าเป็นอันเดียวกับพระเจ้า โดยที่ไม่ต้องเข้าโลง. ประโยคที่ว่าตายแล้วอยู่กับพระเจ้านั้น เราก็คงพูดได้ แต่มันไม่ใช่ ตายแล้วเข้าโลง, มันตายจากความเป็นปุถุชนอย่างโง่เขลา นี่ตายจริง แล้วก็ เป็น อริยบุคคลขึ้นมา, แล้วไปอยู่กับพระเจ้า อย่างมีค่าถึงที่สุด แล้วเราก็คงไม่มีปัญหา อย่างมนุษย์อีกต่อไป. ความหมกบังปัญหาอย่างมนุษย์ อย่างที่มันมี ๆ กันอยู่ในโลกนี้จะ ไม่มีอีกต่อไป.

นี่คือ ประโยชน์ที่จะได้รับจากพระเจ้า จากการเข้าถึงพระเจ้า, จาก การปฏิบัติอันวอนพระเจ้า จนประสบความสำเร็จ.

ถ้ามีศาสนาร่วมกันรักกันจะแก้ปัญหาลงโลกได้.

นี่ขอให้ท่านทั้งหลายกตัญญูให้ดี ๆ ว่าอาตมาแกลังพูดหรือพูดหลอกลวง หรือ พูดให้มันเกิดความเข้าใจที่กว้างไปกว้างมา ฟุ้งซ่านไปเปล่า ๆ? อาตมาตั้งใจจะพูดจริง เพราะมองเห็นอยู่ว่า ในโลกนี้มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องศาสนาต่างกัน มีพระเจ้าต่างกัน จน คนไม่รักกัน ก็อยากจะทำให้มีศาสนาร่วมกันและรักกัน แก้ปัญหาต่าง ๆ ในโลกนี้ได้ ด้วย, แล้วมันเป็นเรื่องจริงด้วย. ประโยคไหนคำพูดไหนที่มันไม่จริง? ที่พูดมาทั้ง

หมกนี้ คำพูดคำไหนประโยคไหน หรือว่าเนื้อความตอนไหนเรื่องไหนที่มันไม่จริง? มันจริงที่สุด ในเมื่อเรามีสติปัญญามองเห็นโดยภาษาธรรม ยกเว้นภาษาคน เอาไปทิ้งเสีย แล้วก็มาพูดเรื่องสูงสุดกันโดยภาษาธรรม มันก็จะจริงอย่างที่อาตมาได้บรรยายมานี้. แล้วเราอาจที่จะมีพระเจ้าร่วมกันหมด, นับถือพระเจ้าร่วมกันหมด ในสากลจักรวาล ทั้งมนุษย์เทวเจ้านานและสิ่งมีชีวิตใดๆ, ปฏิบัติต่อกันตามความประสงค์ของพระเจ้า. ที่เป็นกฎของธรรมชาติอันสูงสุดนั้น ก็จะได้รับสันติภาพอันถาวร.

เดี๋ยวนี้เราได้รับแต่วิกฤตการณ์อันถาวร อยู่ทั่วไปทั้งโลก เพราะเราไม่มีพระเจ้า. หรือถ้าเรามีพระเจ้า ก็คือพระเจ้าของกิเลส, เอากิเลสมาเป็นพระเจ้า, เอามารเอชากำนมาเป็นพระเจ้า. พระเจ้าเงิน ถือพระเจ้าเงิน ถือเงินเป็นพระเจ้า ก็ไปกันอีกทางหนึ่ง, ถือความรักเป็นพระเจ้า ที่คนหนุ่มสาวพวกนี้เขาชอบพูดกันนักในเวลานี้ นั่นก็ไปอีกทาง ไปทางอื่นเถิด. เขามีพระเจ้าชนิดที่ไม่ใช่พระเจ้า นั่นแหละคือภูตผีปีศาจอะไรก็ไม่รู้ เอามาเป็นพระเจ้า, แม้กระทั่งถือเทวดาอารักษ์อะไรต่างๆ นี้ ก็ไม่ใช่พระเจ้า เพราะมันไม่สามารถทำอะไรเหมือนอย่างพระเจ้า ที่เราได้พูดไปแล้ว.

ฉะนั้น การที่บูชาเช่นสรวงผีสาวเทวดานั้น ไม่ใช่ทำแก่พระเจ้า ศาสนาที่เขา มีพระเจ้าเขากลับไม่ทำ. ในคัมภีร์ของเขาห้าม แม้แต่จะไปกินอาหารที่ทำขึ้นเพื่อเซ่นสักตักแทนผีสาวเทวดาอารักษ์เหล่านั้น, เขาห้ามกิน เป็นของสกปรก เป็นของบาป. ถ้าถือพระเจ้าจริง มันเป็นอย่างนั้น เขาจะไม่บูชาสรวงเซ่นสักตักแทนวิญญาณภูตผีปีศาจ และแม้แต่ของที่เขาทำขึ้นเพื่อเซ่นสักตักแทน นั่นก็กินไม่ได้ละ ผิดบัญญัติทางศาสนา.

ฉะนั้นเรามาคุยกันให้ดีๆ ว่า มีพระเจ้าอยู่สองพวก คือพระเจ้าของคนโง่ที่มันไม่จริง, แล้วก็พระเจ้าของคนที่มีสติปัญญา ที่เป็นพระเจ้าจริง. เดี๋ยวนี้เรากำลัง

พูดถึงพระเจ้าจริง และเป็นพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์มีส่วนร่วมกันหมด; อาจจะมีคนไม่ยอมรับ เพราะมีพระเจ้าอย่างอื่นอยู่, เขาก็ยังไม่พ้นไปจากอำนาจของพระเจ้าที่แท้จริงนี้; ฉะนั้นเขาก็จะถูกพระเจ้าที่แท้จริงนี้ลงโทษ, ฉะนั้น คนที่ถือพระเจ้าอย่างผิดๆ มันก็ต้องได้รับผลเป็นโทษ คือความทุกข์ ความเสียหาย ความไม่ได้อะไร ไปตามแบบของคนที่ไม่รู้จักพระเจ้า. ไปถือเอาพระเจ้าผิดๆ เป็นพระเจ้าปลอม แล้วพระเจ้าจริงก็ลงโทษให้, อย่างน้อยก็ให้มันโง่หนักขึ้นไปอีก, แล้วมันก็จะได้ทำอะไรผิดๆ หนักขึ้นไปอีก, ก็จะได้ตกนรกนาน.

นี่เรามีพระเจ้ากันให้ถูกต้อง ในลักษณะที่จะมีความสมัคปรมาสามัคคีกลมเกลียวกันได้ทั้งโลก ไม่มีปัญหาเกิดขึ้น เกี่ยวกับศาสนาในระหว่างชาติ หรือภายในชาติ หรือภายในครอบครัว. ศาสนาคริสต์นิยมมีใจกว้าง ถึงกับอนุญาตให้แต่งงานกับคนนอกศาสนาได้; แต่แล้วเขาก็ยังปฏิบัติถูกต้องพระเจ้าตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้. ฉะนั้นถ้าเกิดมีการแต่งงานระหว่างคนต่างศาสนากัน การที่มีความเข้าใจเรื่องพระเจ้าอย่างถูกต้องนี้ จะมีประโยชน์ที่สุด, จะทำให้อยู่กันโดยไม่มีปัญหา เกี่ยวกับความต่างของศาสนาที่ต่างคนต่างมี.

ขอให้ชักชวนกันทำความเข้าใจ ในหัวใจของศาสนา คือพระเจ้า^{นี้} ให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งกันทุกคน. ในวันนี้พูดได้แต่จุดตั้งต้น หรือเค้าเงื่อนสำหรับตั้งต้นเพื่อการศึกษา, แล้วก็พยายามหาโอกาสศึกษา ให้มันเป็นไปจนถึงที่สุดของเรื่อง, แล้วก็เป็นจริงอย่างว่า ว่ามีพระเจ้าร่วมกัน มาจากสิ่งสิ่งเดียวกัน, เหมือนกับว่าเป็นพี่น้องท้องเดียวกัน แล้วก็อยู่กันด้วยความผาสุก แล้วก็ตายหรือจะดับลงไป สู่อื่นๆ อีก. นี่มนุษย์มีทางที่จะต้องเป็นอย่างนี้ ก็ว่า ไปสู่ชีวิตนิรันดร ตามความหมายของศาสนาทุกศาสนา. แม้ในพุทธบริษัท^{นี้} จะเรียกว่าอมตะ อมฤต มันก็ยังเป็น นิรันดร อยู่

นั่นแหละ, จะเรียกว่านิรันดรก็ได้ จะเรียกว่าอมตะก็ได้ จะเรียกว่า โลกุตตระ ก็ได้, จะเรียกว่า พระนิพพาน ก็ได้, มันเป็นจุดสูงสุด ของผลที่เข้าถึงศาสนาหรือมีพระเจ้า อย่างถูกต้อง.

นี่อาตมาได้พูดมาจนเลยเวลาตามธรรมดาแล้ว ก็ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้แต่เพียงเท่านี้ก่อน.

ใจความแห่งคริสตธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

— ๓ —

๒๐ มกราคม ๒๕๒๒

ปัญหาแตกแยกเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งที่ ๓ แห่งภาคมาฆบูชาในวันนี้ อาตมาก็จะได้อ่านเรื่องใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ ต่อไปตามเดิม.

แต่ในวันนี้จะกล่าวโดยห้วนๆย่อย่อว่า ปัญหาแตกแยกเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกกันว่าพระเจ้า. **เหตุใดเราจะต้องทำความเข้าใจ ในระหว่างศาสนาร่วมกัน** อาตมาได้กล่าวแล้ว ในการบรรยายครั้งที่ ๑, และเรามีพระเจ้าร่วมกันอย่างไร ก็ได้กล่าวแล้ว ในการบรรยายครั้งที่ ๒. * **เดี๋ยวนี้ จะต้องพู่กันถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความแตกแยก ในทางความคิดเห็น เกี่ยวกับพระเจ้านั้น อันนี้เป็นบุพภาค ที่จะต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อน แล้วจึงทำความเข้าใจกันถึงใจความแห่งคริสตธรรม.**

การที่เราทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนานั้น ทำให้เกิดความปกติ คืออยู่กันเป็นผาสุก. ในระหว่างประเทศต่อประเทศก็ดี, ภายในประเทศซึ่งพลเมืองนับถือศาสนาต่างกันก็ดี, หรือในสังคม ที่แต่ละคนถือศาสนาต่างกันก็ดี, แม้ในที่สุดแต่ในครอบครัว ซึ่งภรรยาสามีถือศาสนาต่างกันก็ดี, ถ้ามีความเข้าใจกันในเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนานั้น ๆ แล้ว จะไม่มีปัญหาเลย จะอยู่กันเป็นผาสุก ยิ่งไปกว่าที่จะไม่มีความเข้าใจในเรื่องนี้.

พระเจ้าเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวสูงสุดของทุกชีวิต.

วันนี้จะพูดถึง ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า เรื่องพระเจ้าก็ถือว่าเป็นเรื่องสูงสุดของมนุษย์; เพราะว่าทุกคนมีพระเจ้า โดยที่เขาจะรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัวก็ตาม. พุทธบริษัทเราได้รับคำสั่งสอนกันมาว่า ในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้านั้นเป็นเพราะให้คำจำกัดความของคำว่าพระเจ้า ไม่สมบูรณ์ และเขาไปเล็งถึงพระเจ้าในแบบของศาสนาอื่น เช่นศาสนาฮินดู คริสต์ศาสนา เป็นต้น; ซึ่งคำบรรยายหรือคำสั่งสอนบางส่วน พูดไว้ในลักษณะที่พระเจ้าเป็นบุคคล. พุทธศาสนาไม่ยอมรับพระเจ้าอย่างนั้น ก็เลยปฏิเสธหมดก็เลยที่ว่า ในพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า; แต่โดยเนื้อแท้ที่จริงแล้ว ไม่มีสิ่งใดที่จะอยู่โดยไม่มีพระเจ้า หรือไม่มีสิ่งใดที่ไม่เกี่ยวข้อง กับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ฉะนั้นขอให้เราสนใจคำว่า "พระเจ้า" กันให้ดีๆ "ให้เข้าใจพระเจ้าอย่างถูกต้อง แล้วเราทุกคนในสากลโลกหรือสากลจักรวาลก็ตาม จะมีสิ่งยึดเหนี่ยวอันเดียวกัน และอยู่กันเป็นผาสุก. ในครอบครัวเราก็มีพระเจ้า คือคนสักคนหนึ่งซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นที่ยึดเหนี่ยวแห่งครอบครัว; ในหลักธรรมะก็คือว่า *บิดามารดา*

เป็นพระพรหมในครอบครัว. ถ้าถือบิตามารคาเป็นพระพรหม นั่นก็คือ มีพระเจ้าในครอบครัว เฉพาะในครอบครัว.

หรือ ในประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ก็มีพระมหากษัตริย์เหมือนพระเจ้า ในส่วนที่ว่า เป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นจุดรวมร่วมกัน เป็นที่ยึดเหนี่ยวไม่ให้แตกแยกกัน หรือว่าแตกแยกกันไปบ้างก็เห็นแก่จุดส่วนรวม ก็กลับคืนตักกันอีก ไม่มีการแตกแยก. ในประเทศที่ไม่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เขาก็ต้องมีใครคนใดคนหนึ่ง ซึ่งมีหน้าตาอย่างเดียวกัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว. อย่างประเทศไทยเรามีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ถ้าพรรคการเมืองแตกกัน ก็ยังมีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ให้กลับคืนตักกัน. ถ้ารัฐบาลกับสภาแตกกัน ก็มีพระมหากษัตริย์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ให้กลับสามัคคีกัน, ภายในชาติจะแตกกันอย่างไร ก็ยังมีจุดศูนย์รวมอยู่จุดเดียว ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวไม่ให้แตกกัน. ดังนั้นเราจึงเห็นความสำคัญของสิ่งที่ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว.

ทีนี้เมื่อคุณวางออกไป ถึงประเทศทั้งหลายในโลก ซึ่งมีอยู่ตั้งร้อยสองร้อยประเทศนี้ มันจะมีจุดรวมจุดเดียวกันได้อย่างไร, เพราะต่างคนต่างเป็นอิสระ; นั่นแหละเราจะเห็นความจำเป็นของสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า. ถ้าทุกประเทศในโลก มีพระเจ้าเป็นจุดรวม จุดที่ยึดเหนี่ยวแล้ว โลกนี้จะดีกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้มาก คือจะไม่มีการกระทำ ชนิดที่เป็นการกระทบกระทั่งกัน เบียดเบียนกันโดยประการทั้งปวง.

โลกนี้มีพระเจ้าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว มันก็ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติอยู่แล้ว เพราะว่าสิ่งยึดเหนี่ยวนี้ มันมีแก่สัตว์ที่มีความคิดนึกทุกตัว, สิ่งที่มีความรู้สึกคิดนึกที่เราเรียกว่าสัตว์นี้ ทุกตัวสัตว์มันต้องมีที่ยึดเหนี่ยว, มันยึดเหนี่ยวในความหมายที่ลึกซึ้งที่สุดคือ ความที่มันรอด และหนทางแห่งความรอด. สัตว์เคราะห์จ้านนั้นแหละ มันยึด

ถือความรอดและหนทางแห่งความรอด. อะไรเป็นหนทางแห่งความรอด มันทำถึงที่สุด, มันมีพระเจ้าตามประสาสัตว์ แล้วมันไม่มีคำพูด มันเรียกว่าพระเจ้าไม่เป็น. แต่ที่แท้นั้นแหละคือพระเจ้าของสัตว์เคี้ยวจาง แม้แต่นกหนูตัวเล็ก ๆ มันก็มีวิธีการสำหรับทำให้รอดชีวิตอยู่ได้, มันก็ยึดอันนั้นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว. สัตว์ทุกตัวที่มีความรู้สึกนึกคิด มันต้องมีพระเจ้า. เคยวัน คนแท้ ๆ ยังไม่รู้จักสิ่งที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว และมีอยู่จริง.

พุทธบริษัทน่าจะนึกถึงข้อที่ว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า พระองค์เองก็ทรงอยู่โดยมีที่เคารพ. เมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ ๆ ท่านค้นหาสิ่งที่จะเป็นที่เคารพของท่าน ในที่สุดท่านก็พบ และท่านก็ได้ตรัสว่า ธรรมะที่ตรัสรู้แล้วสอนนี้เป็นที่ที่เคารพ เรียกว่าเคารพพระธรรม. พระพุทธเจ้า ในอดีตก็ดี ปัจจุบันก็ดี อนาคตก็ดี ทุกพระองค์ล้วนแต่เคารพพระธรรม.

ฉะนั้นเราอย่าเพื่อให้เป็นจุดสูงสุดอยู่ที่พระพุทธเจ้า จะไปมีจุดสูงสุดอยู่ที่สิ่งที่แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงเคารพ, หรือจะเกิดมีเด็ก ๆ ถามขึ้นว่า ทำไมจึงต้องมีพระพุทธเจ้า? พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นได้เพราะเหตุอะไร? พระพุทธเจ้าสอนเรื่องอะไร? อย่างนี้ เคยยากจะพบว่า มันมีสิ่งที่ยิ่งไปกว่าพระพุทธเจ้า ซึ่งจะเข้าใกล้สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าสูงสุดยิ่งชนทุกที. พระพุทธองค์ตรัสว่า ธรรมที่เราตรัสรู้แล้วสอนนี้ เป็นที่เคารพของเรา. ครั้นเมื่อพระองค์จะปรินิพพาน ก็ยังตรัสว่า ธรรมที่แสดง วินัยที่บัญญัติไว้ จะอยู่เป็นศาสดาของพวกเธอ หลังแต่กาลล่วงลับไปแล้วแห่งเรา. นี้ก็หมายความว่า ท่านยังมอบสิ่งสูงสุดไว้ให้อีก หลังจากที่พระองค์ล่วงลับไปแล้ว โดยพระกาย.

ที่นี้ ถ้าพระเจเร อุบาสก อุบาสิกา คนใด เป็นนักศึกษามอสมควรแก่ความเป็นพุทธบริษัทแล้ว ก็จรรู้เรื่องที่สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็นที่สูงสุดกว่าสิ่งทั้งปวง จนเทียบกันกับพระเจ้านั้นได้ จนพุทธบริษัทก็มีพระเจ้า.

สิ่งนั้นไม่รู้จะเรียกชื่อว่าอะไร, แต่ พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรียกสิ่งนั้นว่า ชื่อ “ธรรมธาตุ” นั่นคือธรรมธาตุ, ธรรมะธา-ตุ คือธรรมธาตุ, ธรรมธาตุนี้มีมากจนท่านต้องจำกัดความลงไปว่า ธรรมธาตุนั้น หมายความว่า พระตถาคตทั้งหลายจะเกิดขึ้นก็ดี, พระตถาคตทั้งหลายจะไม่เกิดขึ้นก็ดี แต่ธรรมธาตุนั้นมีอยู่ ซึ่งตถาคตรู้แล้วนำมาเปิดเผย. ธรรมธาตุนั้นเป็นตถตา เป็นอวิตถตา เป็นอนัญญตถตา เป็นธัมมเนียมตถตา เป็นธัมมัญญิตตถตา เป็นอิทัปปัจจยตถตา; แล้วแต่ละจะชอบใช้คำไหน แต่ทั้งหมดนั้นเรียกว่า ธรรมธาตุ ธาตุแห่งธรรม, แล้วก็ต้องว่าอย่างนั้น ต้องอันนั้น ตัวนั้น เพราะว่าตัวอื่นยังมีอีก. ธรรมธาตุนั้น นั้นแหละ ศึกษาให้ดีเถอะ จะพบว่า มีความหมายแห่งความเป็นพระเจ้า.

ธรรมธาตุนั้นเป็นตถตา คือ ความเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างอื่นไม่ได้, เป็นอย่างนั้นโดยประการเดียว. นี้ความหมายนี้ไป พ้องกับคำว่า ยะโฮวาร์ท ของฝ่ายยิวหรือฝ่ายคริสเตียน ซึ่งคำนั้นแปลว่าเป็นอย่างนั้นเหมือนกัน จึงได้เรียกว่า ยะโฮวาร์ท.

ที่นี้ อวิตถตา—ไม่ผิดจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตถตา—ไม่เป็นอย่างอื่นจากความเป็นอย่างนั้น, ธัมมัญญิตตถตา—ตั้งอยู่ในฐานะเป็นธรรมดาแห่งธรรม, ธัมมเนียมตถตา—เป็นบทนิยามแห่งธรรม, เป็นอิทัปปัจจยตถตา คือกฎที่จะให้มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้มี เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนั้น ๆ จึงเกิดขึ้น.

“ธรรมธาตุ” นั้นเอง มีความหมาย มีคุณค่า ตรงกับคำว่าพระเจ้า ในความหมายที่ถูกต้อง. ขอให้พุทธบริษัทเรารู้จักสิ่งที่เรียกว่า ธรรมธาตุนั้น ไว้ให้ชัดเจนเถอะ ก็จะเข้าใจกันได้, จะทำความเข้าใจกันได้กับเพื่อนมนุษย์ทั่วโลก ที่เขามีพระเจ้า เขานับถือพระเจ้า.

เปรียบเทียบสิ่งที่ทำหน้าที่ตรงกัน.

ที่นี้ก็เพื่อจะทำความเข้าใจกันได้ อาตมาก็ได้กล่าวมาแล้วในการบรรยายครั้งที่แล้ว ๆ มา ว่าเราจะต้องเอาความหมายของคำๆ นั้น มาเป็นเครื่องเปรียบเทียบกัน; ถ้าจะเอาแต่คำพูดมันก็ตรงกันไม่ได้. คนหนึ่งเรียกว่าพระยะโฮวาห์, คนหนึ่งเรียกว่าพระอัลลาะห์ คนหนึ่งเรียกว่าพระอิสวร พระพรหมแล้วแต่จะเรียก; แต่เราเอาความหมายของคำเหล่านั้น โดยเอาหน้าที่ ที่สิ่งที่สมมุติให้มันได้กระทำอย่างไร.

ที่ว่าความหมายเดียวกัน ก็คือว่ามันมีสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่นั้นตรงกันหมด หน้าที่แรก เป็นผู้สร้าง. พวกที่ถือพระเจ้าอย่างบุคคล ก็ว่าพระเจ้าอย่างบุคคลนั้นแหละสร้างขึ้นมา, สร้างโลกสร้างมนุษย์ ขึ้นมา. แต่ในพุทธศาสนา ก็มีผู้สร้าง อะไรเป็นต้นกำเนิดเป็นต้นเหตุ ให้สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้นและเป็นไป จะเรียกว่ากฎแห่งธรรม หรือ ธรรมชาติในฐานะที่เป็นกฎก็ได้ นั่นแหละคือผู้สร้าง, เพียงแต่ว่าไม่เป็นบุคคล; ส่วนเขาจะพูดให้เป็นบุคคล เพราะว่ามันไม่เหมาะที่จะพูดอย่างไม่เป็นบุคคล. ถ้าไม่พูดอย่างเป็นบุคคล คนเข้าใจไม่ได้ และไม่ยอมรับ ดังนั้นเขาจึงต้องพูดให้เป็นเหมือนอย่างบุคคล. ให้พระเจ้านี้เป็นเหมือนอย่างบุคคล คือ มีความรู้สึกนึก มีความต้องการ บรรณาได้ อะไรได้ จึงว่าพระเจ้าสร้างคนขึ้นมา. อย่างคริสเตียน ก็พระเจ้าจะให้โลกนี้คงดำรงขึ้น สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก็เอาดินมาสร้างคนผู้ชายขึ้นมา, แล้วก็สร้างคนผู้หญิงจากซี่โครงของคนผู้ชายนั้น. นี้เรียกเป็นคนสร้างกันอย่างคน แล้วก็เป็นคน มีความรู้สึกอย่างคน อย่างนี้ก็เรียกว่า มีพระเจ้าอย่างคน.

ที่นี้เราไม่เชื่อ เราก็ต้องมีความคิดอย่างของเราเอง ว่าคนนี้จะเกิดมาได้เองอย่างไร มันต้องมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นต้นเหตุให้คนเกิดขึ้นมาในโลก

นี้, อะไรเป็นต้นเหตุอันนั้น นั่นก็คือพระเจ้าอย่างเดียวกับเขา; แต่เขาพูดเป็นคน, เราพูดเป็นอย่างมิใช่คน, แต่มันเหมือนกันตรงที่ว่ามัน เป็นต้นเหตุ ที่ให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น, หรือให้ทุกสิ่งมันเกิดขึ้น. ^๕ เราต้องยอมรับว่ามีผู้สร้าง.

ถ้าไม่มีผู้สร้างโลกนี้ก็ไม่มีจริงเหมือนกัน, แม้แต่พระพุทธรูปก็เกิดขึ้นในโลกนี้ไม่ได้. แม้เด็ก ๆ นี้จะคิดว่า เราเกิดมาจากพ่อแม่, แล้วพ่อแม่เกิดจากอะไร? ใครทำให้พ่อแม่เกิดขึ้น? ในที่สุดก็ไปจบลงที่ว่า มันมีอะไรอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้มนุษย์เกิดขึ้นมา. นี่เป็นต้นเหตุ, เป็นต้นกำเนิด. ในภาษาฝ่ายที่มีพระเจ้าอย่างคน เขาก็เรียกว่าปฐมเหตุ คือเหตุอันแรก นั่นแหละคือพระเจ้า. เราก็มอมรับได้ว่า เราก็มียุทธศาสตร์ ที่ทำให้คนมันเกิดขึ้นมา สัตว์ทั้งหลายมันเกิดขึ้นมา ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นมา.

แล้วมันก็มี สิ่งที่รักษาและคุ้มครอง, มัน มีสิ่งที่ควบคุมให้โลกนี้ ให้จักรวาลนี้ เป็นไปอย่างถูกต้องอย่างนี้, ดวงอาทิตย์ ดวงดาว ดวงจันทร์ ได้รับการคุ้มครองให้เป็นไปอย่างถูกต้องอย่างนี้; นี้เรียกว่าส่วนใหญ่. ส่วนย่อยๆ เข้ามา คนแต่ละคนก็ได้รับการคุ้มครอง ให้เป็นไปตามกฎที่มันจะอยู่ได้, กินอาหารแล้วก็ย่อยได้. ถ้าไม่มีอำนาจอะไรอย่างหนึ่ง อาหารมันก็ไม่ต้องย่อย หรือน้ำย่อยมันก็ไม่ออกมา, หัวใจมันก็ไม่สูบฉีดอยู่อย่างแน่นหนา เหมือนที่เรารู้สึกอยู่, ปอดมันก็จะไม่หายใจ อย่างนี้. ทุกอย่างต้องมีอะไรอันหนึ่งซึ่งควบคุม ให้สิ่งเหล่านี้เป็นไป เขาเรียกว่าพระเจ้า เป็นอย่างบุคคล. เราไม่เรียกว่าพระเจ้าอย่างบุคคล, แล้วเราก็เรียกว่าพระเจ้าอย่างที่มีใช้บุคคล คือเป็นกฎของธรรมชาติ หรืออะไรก็ตาม แล้วแต่ที่เราจะเรียก.

แล้วก็มี สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งทำให้สิ้นสุด แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อถึงคราวที่ควรจะสิ้นสุด; เช่นจักรวาลนี้ก็ย่ออายุคติไป เพราะเป็นที่เชื่อได้ว่า ครั้งหนึ่งมันไม่มี

มันเพ็งมี, แล้วจักรวาลนั้นมันก็จะสิ้นสุดลงสักวันหนึ่ง, ก็ด้วยเหตุของอะไร? เขาว่าด้วยเหตุอำนาจของพระเจ้า; เราก็ว่าด้วยเหตุอำนาจของสิ่งที่ทำให้เกิดความสิ้นสุด คือกฎของธรรมชาติ.

ทีนี้ คุณให้มันน่าสนใจยิ่งขึ้น ว่าพระเจ้านี้เป็นผู้ให้ชีวิต. ชีวิตคืออะไร? ทางวัตถุ ชีวิตคือความสดชื่น มีชีวิตคือไม่ตาย; นี่ใครเป็นผู้ให้? มันก็มีสิ่งที่ลึกลับสูงสุด สิ่งหนึ่ง เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าชีวิต เขาเรียกว่าพระเจ้า, เราเรียกว่ากฎของธรรมชาติ หรือพระธรรม.

แล้วมีสิ่งหนึ่ง ซึ่งให้ทุกสิ่งที่เราต้องการ; เขาอธิบายพระเจ้าว่า เป็นผู้ให้ทุกสิ่งที่เราต้องการ. พุทธบริษัทเราก็มีสิ่งที่จะให้ทุกสิ่งที่เราต้องการ แต่ต่อเมื่อเราได้ทำถูกต้องตามกฎ อันนั้น กฎที่สร้างชีวิต สร้างอะโรมา เป็นกฎตายตัวอยู่. เราต้องทำให้ถูกต้องตามกฎอันนั้น แล้วเราก็จะได้ทุกสิ่งที่เราต้องการ.

หรือเขาจะพูดว่า พระเจ้าคือสิ่งที่ช่วยให้เรารอด; เราก็มีสิ่งที่ช่วยให้เรารอด คือ ธรรมะที่ประพฤติกันอย่างถูกต้อง ทำให้เรารอด, เราก็มีพระเจ้าเหมือนกัน.

เขาพูดว่า พระเจ้าเป็นผู้วางหนทางไว้ให้เราเดิน แล้วก็ นำทางให้เราเดิน; เราพุทธบริษัทก็มี หนทางที่วางไว้ให้เราเดิน โดยกฎของธรรมชาติ. พระพุทธเจ้า ท่านไม่ได้ทรงวางหนทางนี้ด้วยพระองค์เอง เป็นแต่ทรงพบหนทางนี้ ที่ธรรมชาติ หรือพระเจ้าได้วางไว้ให้เสร็จแล้ว, เช่น อัญจิกิมรรค นี้เป็นทางสำหรับมนุษย์เดิน. พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้จัดทางนี้ หรือวางทางนี้ขึ้นโดยพระองค์; แต่พระองค์ตรัสรู้ ว่าทางที่เขาวางไว้ให้แล้วเป็นอย่างนี้ๆ. อะไรคือที่วางไว้ให้? ก็คือ

กฎของธรรมชาติ หรือธรรมชาติ ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ ก็เป็นผู้ที่นำทางให้เดิน.

ความที่มนุษย์มีความรู้สึกไปในทางสูง จะขึ้นไปในทางสูงยิ่งขึ้น กว่าที่จะบรรลุนิพพานนั้น เพราะมันมีกฎอันหนึ่งอยู่ในตัวมันเอง ซึ่งอยากให้มันไปในทางสูง มันต้องการไปในทางสูง, แล้วเขายังพูดว่า พระเจ้านั้น เป็นผู้ที่คอยพบเราอยู่ที่ปลายทาง; ให้เราทำตามที่พระเจ้าต้องการเรื่อยไปๆ แล้วก็ไปพบกับพระเจ้าที่ปลายทางสุดหนทาง, แล้วเราก็จะอยู่กับพระเจ้านั้น เป็นนิรันดรตลอดกาล. นี่เราก็มี, พุทธบริษัทก็มี, การที่ว่า ปฏิบัติไปๆแล้วเราก็จะไปพบกับธรรมชาติอันสูงสุด ที่เป็นอสังขตะคือเป็นนิพพาน, แล้วเราจะอยู่กันที่นั่นโดยนิรันดร.

ก็คฤเถอะ มันจะต่างกันอย่างไร พระเจ้าอย่างที่เขาพูด กับพระเจ้าอย่างที่เราที่มี? มันต่างสักแต่สักว่าชื่อ เมื่อเขาเรียกว่าพระเจ้าชื่อนั้นชื่อนี้ ตามชื่อที่เขาบัญญัติไว้. **เราก็จะเรียกว่า “ธรรมชาติ”** ธรรม—ธาตุ นั้น, ธรรมธาตุนั้น ที่มีอำนาจทำให้สิ่งต่างๆเป็นไป ให้สิ่งต่างๆสิ้นสุดลง, ทำให้รอดชีวิตอยู่ได้, ทำให้ก้าวหน้าไปได้, ไปถึงจุดหมายปลายทางได้, เป็นพระนิพพานอันเป็นนิรันดร.

นี่มันมี พระเจ้าที่แท้จริงอยู่อย่างนี้ แม้พุทธศาสนา; หากแต่ที่เราไม่ยอมรับว่าพระเจ้า เพราะเราได้ไปรับคำสอนกันมาอีกแบบหนึ่ง ให้เห็นว่าพระเจ้าเป็น คนๆ อย่างในศาสนาอื่นเขาพูดกันนั้นไม่จริง จนเราก็พลอยไม่มีพระเจ้านั้นมันจะทำให้ตัวเอง ทำไม่ไม่ถามคูก่อน ว่าพระเจ้านั้น คืออะไร? ทำหน้าที่อย่างไร? มีคุณสมบัติอย่างไร? มีลักษณะอย่างไร? เอาอันนั้นเป็นหลักกัน ก็จะพบว่า ทุกคนมีพระเจ้าร่วมกัน แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน; เพราะว่ากฎของธรรมชาตินั้น นอกจากจะควบคุมมนุษย์แล้ว ยังควบคุมสัตว์เดรัจฉานด้วย. สัตว์เดรัจฉานก็ต้องทำตัวให้เป็นไปตามกฎด้วย

แล้วมันก็รอคอยได้ ตามประสาของสัตว์ใคร่ждан, แม้จะไม่มาก แม้จะไม่สูงเท่ากับมนุษย์ มันก็รอคอยได้โดยวิธีการอย่างเดียวกัน.

นี่ขอให้มองเห็นข้อนี้กันก่อน มิฉะนั้นจะพูดกันไม่รู้เรื่อง ว่ามัน มีอะไร อยู่อันหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์มีอยู่ร่วมกัน. ถ้ามนุษย์เข้าถึงสิ่งนี้ มีอยู่ร่วมกันแล้ว ทั้งโลก ทุกประเทศในโลกนี้ จะมีจุดยึดเหนี่ยวจุดเดียวกัน, แล้วจะมีการประสมกลมกลืนกัน อยู่กันเป็นผาสก. นี่ดีหรือไม่ดี? เป็นเรื่องที่ต้องเข้าใจ ควรศึกษาหรือไม่? ขอให้ลองคิดดูตรงนี้ ว่าถ้ามันมีสิ่งๆ หนึ่ง สิ่งเดียวเท่านั้น ที่ว่าทุกคน เข้าถึงแล้ว มันก็จะกลายเป็นผู้ร่วมจุดเดียวกัน, ไม่มีศัตรูต่อกัน มีแต่จะช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน, ให้อภัยที่สุกจุดหมายปลายทางของเจตนารมณ์ของพระเจ้า หรือของสิ่งนั้น.

เอาตามจริงเห็นว่า เป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่เราควรจะทำใจความเข้าใจ เกี่ยวกับพระเจ้าในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด เป็นผู้สร้าง เป็นผู้คุ้มครอง เป็นผู้ให้ชีวิต ให้ทุกสิ่งที่ต้องการ ให้เรารอด วางหนทางไว้ให้เราเดิน แล้วก็ทำให้เดิน แล้วก็ไปพบกันที่ปลายทาง แล้วก็อยู่ด้วยกันที่นั่นเป็นนิรันดร นี่คือพระเจ้า.

แต่มนุษย์ปัจจุบันนี้ มันเป็นอันธพาล เป็นสัตว์โง่ เห็นแก่เนื้อหนัง ไปเห็นพระเจ้าอย่างอื่น เงินนั้นแหละเป็นพระเจ้า ของมนุษย์สมัยปัจจุบันนี้; เพราะว่าเงินมันให้สำเร็จประโยชน์ทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง เอรีคอร่อยสนุกสนานแก่เขา. เขาเอาอะไรเขาก็ทำได้ด้วยเงิน, แล้วก็บูชาเงินเป็นพระเจ้า, คนสมัยนี้จึงถือเงินเป็นพระเจ้า, เป็นลูกหลานของคนที่เคยถือพระเจ้า เป็นพระเจ้ามาแต่กาลก่อน; ครั้นมาบัดนี้ เขาทิ้งพระเจ้าชนิดโน้นเสีย แล้วก็มาถือพระเจ้าเงิน. ระวังให้ดี, เราอย่าไปตามหลังพวกเหล่านี้ เราจะเป็นคนไม่มีพระเจ้า คือไม่มีพระธรรม. นี่เรียกว่า ถ้ามนุษย์สมัยนี้รู้จักพระเจ้ากันจริงๆ แล้ว ก็จะเป็นบุญเป็นกุศลแก่โลกทั้งโลก คือจะได้อยู่กันเป็นผาสก.

ประเภทของพระเจ้าแยกได้เป็น ๒ อย่าง.

ทีนี้เพื่อเข้าใจพระเจ้ายิ่งๆ ขึ้นไป เราดูสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้ากันนี้ ให้ละเอียดลงไปอีก จะแยกประเภทของพระเจ้าให้ฟัง. พระเจ้าโดยประเภทใหญ่ๆ นั้น ก็มีอยู่สัก ๒ ประเภท คือพระเจ้าที่เรารู้สึกเอาโดยสัญชาตญาณ กับพระเจ้าตามที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์.

พระเจ้าประเภทที่ ๑. พระเจ้าที่เป็นความรู้สึก เกิดขึ้นมาโดยสัญชาตญาณ นั่นก็คือความรู้สึกของคนทุกคน ไม่ว่าเขาจะนับถือศาสนาไหน, โดยสัญชาตญาณเขารู้สึกว่า เขาไม่ปลอดภัย เขาต้องการที่พึ่ง เขาอยากจะมีอะไรเป็นที่พึ่ง ที่อุ่นใจถึงที่สุด. อะไรๆ ก็ตาม ถ้าเขาคิดว่าจะเป็นที่พึ่งได้ เขาจะกิดพึ่งสิ่งนั้นในฐานะที่เป็นพระเจ้า. นี่พระเจ้าที่เกิดขึ้นโดยความรู้สึกตามธรรมชาติของบุคคล นี้ก็มีอยู่, อะไรมันสนองความต้องการของเขาได้ เป็นที่พอใจ เขาจะนับถือสิ่งนั้นเหมือนกับพระเจ้า. ถ้าเขาบูชากิเลส ดิ้นหา เขาจะนับถือสิ่งที่สนองกิเลสดิ้นหาของเขาว่าเป็นพระเจ้า เช่นพระเจ้าเงินตรา เป็นต้น. ขอให้ลองคิดดูให้ดี อย่าให้มันพลัดตกไปในทางที่อย่างนี้ ถ้าว่าสัญชาตญาณของเราต้องการสิ่งที่เป็นที่พึ่ง หรือช่วยให้เรารอด เราก็ระวังให้ดี, อย่าไปหลงว่า เงินมันจะเป็นพระเจ้า แล้วก็ช่วยให้เรารอด.

เด็กตัวเล็กๆ ก็จักคิดว่า พ่อแม่เท่านั้นที่สูงที่สุดกว่าอะไรหมก จะช่วยให้เรารอด. ลูกหมาลูกแมวก็เหมือนกัน มันจักคิดว่าแม่ของมันเท่านั้น ที่จะเป็นสิ่งสูงสุด ที่จะคุ้มครองมันให้รอด. ลูกคนตัวเล็กๆ มันก็คิดว่า พ่อแม่นี้เป็นสิ่งสูงสุด ที่จะช่วยให้เรารอด มันยังไม่รู้อะไรมากไปกว่านั้น. นี้เรียกว่า พระเจ้าที่เกิดขึ้นตามความรู้สึกของสัญชาตญาณ มันมีแก่สัตว์ทั่วไป ที่มีความรู้สึกคิดนึกได้. หรือว่า

ถ้ามัน โตขึ้นมาหน่อย แต่มันก็ไม่ฉลาดพอ ก็ยังคิดว่าเจ้านาย หรือคนมีบุญวาสนา มีอำนาจวาสนานั้น เป็นพระเจ้าจะช่วยให้ มันก็หวังพึ่งเจ้านาย.

ทีนี้ต่อมามัน โตขึ้น ๆ มันมองไกลกว่านั้น ไปเห็นว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในสากลโลก, สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในที่ทั้งปวงนี้ช่วยให้ เราได้. คนก็หันไปคิดพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในสากลโลก ทั้งที่เขาไม่รู้ว่าจะไร, ไม่เคยเห็นตัว เพียงแต่เกิดโดยสัญชาตญาณว่า มันมี ได้ โดยเกิดขึ้นมาตามลำดับ ๆ มันก็มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในสากลจักรวาล.

พระเจ้าในความรู้สึกลึกซึ้ง ที่เกิดขึ้นโดยสัญชาตญาณของสัตว์ที่คิดนึก ได้ อย่างนี้ก็มิใช่อยู่ประเภทหนึ่ง เรียกว่าพระเจ้าที่เป็นผลผลิตของสัญชาตญาณของคนเรานั้นเอง, ทุกคนต้องมี; แม้แต่สัตว์เคี้ยว जान ก็มีไปตามแบบสัตว์เคี้ยว जान, มนุษย์ก็มีไปตามแบบมนุษย์ ทุกคนมีสิ่งสูงสุด ที่ตนจะยึดเอาเป็นที่พึ่ง เมื่อความกลัวมันเกิดขึ้น นี้เขามีพระเจ้าอย่างนี้.

ที่นี้ก็ พระเจ้าประเภทที่ ๒ ก็พระเจ้า ตามที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์; นี้ก็คือ เราเกิดมาก็ได้เล่าเรียนศึกษาคัมภีร์นั้นนี้ ได้เล่าเรียนเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้า ตามที่เขียนไว้ในพระคัมภีร์ ก็เลยมีพระเจ้าชื่อนั้นชื่อนี้ ตามแต่ที่เราเรียนคัมภีร์ไหน. เราถือศาสนาอะไร เราก็เรียนคัมภีร์ของศาสนานั้น, เราก็มีพระเจ้าตามชื่อที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์นั้น ๆ. อย่าง ในอินเดีย นี้ก็มีพระเจ้าชื่อนานาจำไม่ไหวหลายสิบหลายร้อยชื่อ ที่เป็นชั้นเด่น ๆ ก็คือ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม อะไรเหล่านี้เป็นต้น, ในศาสนาคริสต์นิกายก็มีพระยะโฮวาห์ ร่วมกับศาสนายิว ศาสนาอิสลามก็มีพระอาหล่าห์ เป็นพระเจ้า.

นี้เรียกว่า พระเจ้าตามพระคัมภีร์ ที่มีปรากฏอยู่ ที่แท้มันเป็นเพียงการบันทึก ความรู้สึกเกี่ยวกับพระเจ้าของคนแต่ก่อนนั่นเอง. คนแต่ก่อนเขาเกิด

ความคิดนึกเรื่องพระเจ้าขึ้นมาโดยสัญชาตญาณอย่างไรๆ แล้วก็สอนกันไว้, ก็จำกันมาไว้, ต่อมาก็บันทึกเป็นคัมภีร์ เป็นตัวหนังสือไว้เป็นหลักฐาน. ฉะนั้น พระเจ้าในพระคัมภีร์ ก็คือบันทึกอันยาวนานของความคิดนึก เกี่ยวกับพระเจ้าของคนก่อนๆ นั้นเอง; เพียงแต่มาขยายความให้ดีขึ้น ให้เต็มขึ้น ให้นำขึ้น, แล้วเมื่อเขียนพระคัมภีร์หนักเข้า ก็มาประพุดิปฏิบัติจนชินกันในกลุ่มชน มันก็กลายเป็นเรื่องของวัฒนธรรม, ของขนบธรรมเนียมประเพณี. เราบูชาพระเจ้า เราออกชื่อพระเจ้า, เราทำพิธีเกี่ยวกับพระเจ้า ในรูปแบบของขนบธรรมเนียมประเพณีกันมากขึ้น. นี้ก็ทำตามพระคัมภีร์ทั้งนั้น.

สรุปความว่า พระเจ้าตามที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์ คือผลของการคิดนึกเรื่องพระเจ้าโดยสัญชาตญาณของคนแต่กาลก่อน; ดังนั้นมันจึงไม่แปลกกันพระเจ้าตามที่กล่าวไว้ในพระคัมภีร์ จะมีเรื่องราวไปบรรจบกันได้กับพระเจ้า ที่มนุษย์คิดขึ้นมาตามความรู้สึกโดยสัญชาตญาณ; แต่เราแบ่งได้เป็นสองพวกอย่างนี้.

ผลแห่งการมีพระเจ้าทั้งสองประเภทนั้น.

ที่นี้ก็มีผล ทำให้เกิดความรู้สึกแก่คนสมัยหลัง คือ พวกหนึ่งไม่ยอมเชื่อว่า พระเจ้าอย่างบุคคลที่เขียนไว้ในคัมภีร์นั้นมี, เชื่อว่าที่พระคัมภีร์เขียนไว้ เป็นลักษณะของพระเจ้าอย่างบุคคลเช่น พระอิสวร พระนารายณ์นี้ไม่มี, พระเจ้าพวกนี้ไม่มี, แล้วเขาปฏิเสธว่า ไม่มีพระเจ้าอะไรเลย เสียด้วย. นี้คนในโลกปัจจุบันนี้ พวกนี้ก็จะถือว่า ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แล้วก็ไม่มีพระเจ้าอะไรเลย.

ที่นี้มีคนพวกอื่นอีก เขาถือว่า ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคลก็จริง; แต่ว่า ยังมีพระเจ้าอย่างชนิดที่มีใช้บุคคล. นี้เขาแบ่งได้ครึ่งหนึ่ง, พระเจ้าอย่างที่มีใช้บุคคล เช่นเป็นกฎของธรรมชาติ นี้ก็มีอยู่.

นี้พวกอื่นที่เขาที่ยอมรับเชื่อว่า มีพระเจ้าอย่างบุคคล, พระเจ้าที่มีความรู้สึก มีอารมณ์อะไรอย่างบุคคล นี้ก็ยังมียู่ ในปัจจุบันนี้ยังมีอยู่. นี้ก็ยังแบ่งเป็นพวกๆ ว่า เขามีพระเจ้าอย่างบุคคล แล้วพระเจ้านี้ก็มีหลายๆ องค์ อย่างในอินเดียมีพระเจ้าหลายๆ องค์ หลายๆ ชื่อ ทำหน้าที่ต่างๆ กัน; เช่นว่าพระเจ้าองค์หนึ่งทำหน้าที่สร้างโลก, พระเจ้าองค์หนึ่งควบคุมโลก, พระเจ้าองค์หนึ่งทำลายโลก, พระเจ้าองค์หนึ่งก็ทำให้มีฝน มีน้ำ มีแดด มีลมมีอะไรต่างๆ เป็นพระเจ้าย่อยๆ ไป แล้วก็ยังมีพระเจ้าหลายองค์.

ยังเกิดมีคนอีกพวกหนึ่ง เขาซึ่งจะลำบากมีพระเจ้าหลายองค์, เขาก็รวมพระเจ้าทั้งหมดนั้นให้เป็นองค์เดียวกันเสีย ให้สามารถทำหน้าที่ต่างๆ พวกนี้เขาเกิดที่หลัง.

ถ้าศึกษาตามประวัติศาสตร์ ความคิดเกี่ยวกับพระเจ้านี้ ความเชื่อว่า พระเจ้ามีต่างองค์ ทำหน้าที่ต่างกันนั้นมาแต่ก่อน, แล้วต่อมาคนชั้นหลังถึงมีความคิดว่า ไม่ใช่, มีองค์เดียวกัน ทำหน้าที่ได้ต่างๆ. เขาทะเลาะกันเรื่องมีพระเจ้าองค์เดียวหรือพระเจ้าหลายองค์ จนแบ่งพรรคแบ่งพวกกัน ก็เกิดอยู่ด้วยกันไม่ได้; อย่างว่าไป ทางตะวันตก ไปทางโน้น พวกมีพระเจ้าองค์เดียว, พวกที่ยังอยู่ในอินเดียนี้เป็นพวกที่มีพระเจ้าหลายองค์.

เอาละ, คุณก็จะเริ่มเห็นแล้วว่า ปัญหาเรื่องพระเจ้านี้ มันชักจะก่อให้เกิด ความแตกแยกแตกแขนง ความคิดแตกแยกออกจากกันอย่างนี้ ๆ จนยุ่งไปหมด, จนยาก ที่จะทำความเข้าใจกันได้. แต่อย่างไรก็ดี ถ้าเขาจะแตกแยกกันโดยความคิดว่า มีพระ- เจ้าบ้าง ไม่มีพระเจ้าบ้าง องค์เดียวบ้าง หลายองค์บ้าง ก็ตามใจเถอะ; แต่ขออย่าง เดียว อย่าปฏิเสธสิ่งๆหนึ่ง ซึ่งมันมีอยู่จริง ที่เป็นเหตุให้เกิดสิ่งทั้งปวง แล้ว ควบคุมสิ่งทั้งปวงไปตามระเบียบ จนกว่าจะถึงที่สุด. สิ่งนี้จะมีอยู่ เราจะยึดถือสิ่ง นี้เป็นหลักเรื่องไป สำหรับทำความเข้าใจปรองดองกัน เพื่อให้คนทั้งโลกมี พระเจ้าร่วมกัน.

พวกไม่เชื่อว่ามีพระเจ้าเขาจะไม่พูดถึงเลย.

ที่นี้อยากจะให้ดูข้อปลีกย่อยต่อไปอีกนิตหนึ่ง ก็คือ พวกที่ไม่เชื่อว่า มี พระเจ้าอย่างบุคคล โดยเฉพาะ พวกนี้ จะไม่พูดเรื่องพระเจ้า. งานวรรณกรรมของ คนพวกนี้ จะไม่มีคำว่าพระเจ้า; เพราะเขาไม่เชื่อว่า มีพระเจ้าอย่างนั้น, คือไม่มีพระเจ้า อย่างในศาสนาคริสเตียน ในศาสนาอิสลาม หรือว่าฮินดูก็ตาม. นี้ได้แก่พวกคณิต- ศาสตร์, พวกวิทยาศาสตร์ฝ่ายฟิสิกส์. ถ้าเขาเป็นนักวิทยาศาสตร์ประเภทคณิตศาสตร์ mathematician, พวกคณิตศาสตร์นี้จะไม่มีการพระเจ้า เพราะฝ่ายวิชาคณิตศาสตร์ ทำให้ เกิดความรู้สึกว่า ไม่มีพระเจ้า. ที่นี้ พวกฟิสิกส์ พวกเรื่องวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ แสง เสียง ความร้อน ไฟฟ้า อะไรก็ตามเหล่านี้ ความรู้ของเขาทำให้เขาลงมกคิดว่า ไม่มีพระเจ้า แล้วในหนังสือตำราของพวกนักคณิตศาสตร์หรือนักฟิสิกส์นี้ ไม่มีพระเจ้า. หนังสือ เล่มโตๆ ที่เขาเอามารวมกัน ประกวดกัน เป็นชุดใหญ่เรียกว่า The great book of the west นั้นมีหลายเล่ม เอามาสำรวจดู; พอถึงบทสรุปความเรื่องพระเจ้า ก็ต้องตักคน

ที่เป็นนักคณิตศาสตร์และนักฟิสิกส์ออกไปเสีย เพราะว่า ในเล่มหนังสือของคนพวกนั้น จะไม่มีคำว่าพระเจ้า, อย่างน่าหัว.

ทีนี้เราที่พูดไปแล้ว เมื่อตะกั๊กๆว่า ทุกคนมีพระเจ้า ทุกคนเนื่องด้วยพระเจ้า. เราก็จะพูดว่า เขายังทำหน้าที่ไม่ถึงที่สุด ในวิชาการของเขา; อย่างนักคณิตศาสตร์ นักคำนวณ เขายังไม่ถึงที่สุดแห่งวิชาการของเขา คือเขาไม่คิดเลยไปถึงว่า อะไรที่เป็นเหตุให้เกิดกฎของการคำนวณ มีไหม? ถ้ามันมีก็คืออะไร? หรือว่าสิ่งที่อยู่เหนือการคำนวณมีไหม? ถ้าเขาไม่โง่เกินไป เขาก็จะต้องตอบว่า มันมี สิ่งที่อยู่เหนือการคำนวณ หรือ สิ่งที่จะทำให้เกิดกฎของการคำนวณ นั้นแหละคือพระเจ้า. อาตมาอยากจะพูดทำนองคุณหมื่นคุณกว่า คนพวกนี้ไปไม่ถึงที่สุดแห่งวิชาการของเขา; ถ้าเขาไปถึงที่สุด เขาจะพบว่า มีสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า คืออยู่เหนือกฎแห่งการคำนวณ

นักฟิสิกส์เรื่องวิทยาศาสตร์นั้นก็เหมือนกัน ถ้าเขามีความรู้ไกลออกไป ๆ จนถึงสิ่งที่มันอยู่เหนือฟิสิกส์ หรือว่าอะไรเป็นต้นตอของกฎทางฟิสิกส์ หรือว่ามีอะไรใหม่ที่อยู่เหนือกฎของฟิสิกส์ ถ้าเขารู้เรื่องฟิสิกส์จริง เขาก็รู้ว่ามันมีสิ่งที่อยู่เหนือกฎของฟิสิกส์ แล้วเป็นเหตุให้เกิดกฎทางฟิสิกส์ แล้วนั่นแหละคือพระเจ้า, แล้วนักฟิสิกส์ทั้งหลาย ก็จะยอมรับว่ามีพระเจ้า เรื่องมันก็จะเปลี่ยนเป็นว่า มีพระเจ้า.

แต่ข้อนี้ต้องทราบไว้ละ ว่านักวิทยาศาสตร์หรือนักฟิสิกส์พวกนี้ เขาก็มีคำพูดว่า พระเจ้าๆ พูดอยู่บ่อยเหมือนกัน คือพูดตามธรรมเนียม พูดตามพ่อแม่สอนให้พูด อะไรๆ ขึ้นมาก็ "มายกอด", เขาสะกึ่งๆ ขึ้นมาก็ "มายกอด" เหมือนกัน, ทั้งๆ ที่ในใจของเขาไม่ได้เชื่อกอด, ไม่ได้เชื่อพระเจ้า นั้นเขาพูดตามธรรมเนียม; ปากพูดตามที่เคยชินมาตั้งแต่เล็ก แต่ในใจของเขา นักคณิตศาสตร์หรือนักฟิสิกส์เหล่านั้น ไม่มีพระเจ้า.

นี้เรียกว่า มีพวกหนึ่ง ซึ่งอาศัยเรื่องวิชาความรู้ทางวัตถุของเขามากเกินไป
สรุปผลเป็นไม่มีพระเจ้า; ฉะนั้นในวรรณกรรมของคนพวกนี้ จะไม่มีคำว่าพระเจ้า
เพราะว่าเขาไม่สามารถจะรู้อะไรสูงไปกว่าเรื่องเท่าที่เขาทำอยู่ หรือรู้อยู่, นอกเหนือไปจาก
นั้นเขาไม่รู้จัก. เขารู้จักแต่ธรรมชาติในความหมายของเขา, เขาไม่รู้จักคำว่า
ธรรมชาติ ในความหมายของพุทธศาสนา.

คำนี้สำคัญมาก ขอให้ท่านทั้งหลายช่วยจำไว้ให้ดี ว่าคำว่า “ธรรมชาติ”
ธรรมชาตินี้แหละมันทำยุ่ง. ธรรมชาติตามแบบของนักวิทยาศาสตร์ สมัยปัจจุบัน
นั้น มันมีความหมายแคบ, จนกระทั่งให้รู้ว่า มีสิ่งที่เหนือธรรมชาติ. ในฝ่าย
พุทธศาสนาเรา มีคำว่า ธรรมชาติ ใช้ในความหมายกว้าง จนอะไรก็เป็นธรรม-
ชาติไปหมด, ไม่มีอะไรที่อยู่เหนือธรรมชาติเลย. นี่คำว่าธรรมชาตินี้จะเป็นต้นเหตุ
ให้เราเข้าใจไม่ตรงกัน เพราะเขาให้ความหมายของคำว่าธรรมชาตินี้ไม่เท่ากัน. ต้อง
จำไว้ด้วย; ถ้าทุกคน ต้องทุกคนให้ความหมายตามที่ตัวยึดถืออย่างไรกันเสียก่อน.

ศึกษาให้เข้าใจ “ธรรมชาติ” ในพุทธศาสนา.

เอา, ที่นี้จะพูดถึงเรื่องธรรมชาติ คือฝ่ายคนที่มีความรู้อย่างชาวโลกธรรมคา
สามัญนั้น เขาก็มองธรรมชาติแคบ, แล้วก็มองถึง สิ่งซึ่งเหนือระบบธรรมชาติ ซึ่ง
เขาก็ก็นิไม่รู้ว่าจะไร. นี่แหละเป็นทางมาแห่งความคิดนึก เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ในสากลโลก. เด็กๆ ก็ได้ ที่รู้เรื่องธรรมชาติเพียงเท่านั้น, แล้วมันก็ไม่รู้สิ่งที่เหนือไป
กว่านั้น, มันก็ต้องจัดสิ่งนั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์.

สิ่งศักดิ์สิทธิ์เกิดขึ้น เพราะว่าเราไม่รู้สิ่งๆ หนึ่ง ซึ่งมันอยู่เหนือ
ธรรมชาติเท่าที่เราๆ อย่างนี้เราเรียกว่า ระบบเหนือธรรมชาติ; ในระบบนั้นทำให้เกิด

ความคิดนึก เรื่องพระเจ้า ผีศาจ ที่ไม่ใช่ธรรมดา ที่ผิดธรรมดาขึ้นมา, ทำให้เกิดพระเจ้าขึ้นในความรู้สึกนึกคิดของเขา ตามสัญชาตญาณนี้ ว่าในฟ้าก็มีพระเจ้า, ในมหาสมุทรก็มีพระเจ้า, ก็มีเทวดาน้อย ๆ, ในแผ่นดินก็มีพระเจ้า, ต้นไม้ก็มีพระเจ้า, ล้วนแต่ศักดิ์สิทธิ์ไปหมด; แม้แต่จอมปลวกก็ยิ่งอุทิศสำคัญศักดิ์สิทธิ์กับเขาได้ เพราะมันมีความคิดว่า มีระบบเหนือธรรมชาติอยู่ที่นั่น หรือในสิ่งนั้น, ระบบเหนือธรรมชาติที่คนไม่รู้ แล้วก็ว่าเอาเอง ตามความรู้สึกของเขานั้นแหละ ทำให้เกิดสิ่งศักดิ์สิทธิ์.

แต่ถ้าในทางพุทธศาสนาเรา ไม่มีอะไรที่มีใช้ธรรมดา; แม้แต่อสังขธรรม เรื่องพระนิพพาน เรื่องอะไรก็สักว่าธรรมดา; ไม่มีอะไรที่ศักดิ์สิทธิ์ไปกว่าธรรมดา หรือเหนือธรรมชาติไปได้. ถ้าศักดิ์สิทธิ์ก็ยังคงอยู่ เป็นธรรมดาประเภทที่ว่า มันเป็นกฎธรรมดา-ตุ หรือธรรมชาติประเภทที่เป็นกฎ ที่สามารถบันดาลให้สิ่งต่างๆ เป็นไป; นั่นแหละก็เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์; แม้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เราก็จัดไว้ว่าเป็นธรรมดา, เป็นธรรมชาติประเภทสูงสุด.

ความรู้ของคนสมัยแรก สมัยเป็นคนป่าคนคอก่อนนั้น เขาไม่รู้อะไร, สิ่งอะไรเขาเข้าใจไม่ได้ เขาก็ว่าเหนือความรู้ของเขา, แล้วก็เหนือธรรมชาติ ก็เกิดเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา ไม่รู้จักธรรมชาติจนถึงที่สุด มันก็ไม่รู้จริงเกี่ยวกับธรรมชาติ; ถ้ารู้เรื่องธรรมชาติถึงที่สุด ก็จะไม่รู้ว่ามีเหนือธรรมชาติ. เขาไม่มีความรู้เรื่องอสังขตะ มันยังมีสำหรับเขาอยู่, เขาก็ต้องจัดธรรมชาติฝ่ายอสังขตะนั้นว่าเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ.

ในทางพุทธศาสนานี้ จะถือเป็นธรรมชาติหมด; ธรรมชาติฝ่ายสังขตะ ธรรมชาติฝ่ายอสังขตะ ก็คือว่าแม้จะเก่งถึงขนาดสร้างโลกได้ ก็ยังเป็นธรรมชาติอยู่นั่นแหละ; เรื่องโลกียะก็เป็นธรรมชาติ, เรื่องโลกุตตะก็เป็นธรรมชาติ, เรื่อง

กิเลสก็เป็นธรรมชาติ, เรื่องพระนิพพานก็เป็นเรื่องธรรมชาติ, ฉะนั้นเราไม่ต้องมีอะไรที่ว่า มันเหนือธรรมชาติ.

ความรู้ระบบเหนือธรรมชาตินี้ มันจะมีอยู่แต่ในหมู่ผู้ที่ไม่รู้จักธรรมชาติโดยสมบูรณ์; แต่มันก็มีผลทำให้เกิดพระเจ้าขึ้นมาได้เหมือนกัน. สิ่งที่เขาเข้าใจไม่ได้ เขาถือว่าเป็นเหนือธรรมชาติ นั่นแหละเป็นพระเจ้า. พุทธบริษัทเราถือว่าเป็นสัจว่าธรรมชาติ, เป็นสัจจะของธรรมชาติ, เป็นกฎของธรรมชาติ, เป็นธรรมชาติประเภทอสัจจะ เป็นกฎที่บันดาลให้สิ่งต่างๆ เป็นไปได้ ก็เรียกว่าพระเจ้า. พระเจ้าของเราจึงเป็นเพียงธรรมชาติ ส่วนที่เป็นกฎธรรมชาติ, ธรรมชาติส่วนที่เป็นกฎ.

ขออย่าลืมเสียว่า ธรรมชาติ ๔ ความหมาย ที่พูดแล้วพูดเล่า ว่า : ตัวธรรมชาติ อันหนึ่ง, ตัวกฎของธรรมชาติ อันหนึ่ง, ตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ อันหนึ่ง, ตัวผลที่จะได้รับจากหน้าที่นั้น อันหนึ่ง, นี้ล้วนแต่เป็นธรรมชาติ. ฉะนั้นเราก็มีธรรมชาติประเภทอสัจจะ ในฐานะที่เป็นกฎ หรือเป็นสัจจะ และว่าเป็นพระเจ้า, คือเราก็มีพระเจ้า แต่มีใช้บุคคล อย่างที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ของอีกฝ่ายหนึ่ง, พระเจ้านั้นเป็นเหมือนกับคน คือรู้สึกนึกได้ รักก็ได้ โกรธก็ได้ อะไรก็ได้ เหมือนกับบุคคล, นี้เราไม่มี. เรามีพระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ, แล้วทำหน้าที่ทุกอย่างอย่างที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ ของพวกที่เขามีพระเจ้าอย่างบุคคล.

ศึกษาให้เข้าใจคำว่า “ธรรมชาติ”.

ที่นี่เพื่อจะให้เข้าใจเรื่องง่ายขึ้น อาตมาจะขอร้องให้ท่านทั้งหลายรู้ว่า มันมีคำที่ประหลาดๆ อย่างยิ่ง ที่เราควรจะต้องรู้ และควรจะต้องเข้าใจ; ถ้าเรารู้คำประหลาดๆ

เหล่านี้แล้ว มันจะช่วยได้มาก คือช่วยให้เรากันคว้าได้ลึก หรือว่าจะช่วยให้เรารู้อะไรที่ลึกได้โดยง่าย.

ยกตัวอย่าง คำที่เขาใช้กันอยู่แล้ว คำว่า รัฐบาลของธรรมชาติ ฟังดูให้ดี ถ้าฟังดูไม่ดีแล้วก็จะว่าบ้า, ว่ารัฐบาลของธรรมชาติ ใครเคยได้ยินบ้าง? แต่คำอย่างนั้นมันมีอยู่แล้ว ในหนังสือของพวกที่เป็นนักศีลธรรม นักสอนศาสนา หรือนักวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับเรื่องศาสนา. รัฐบาลของธรรมชาติ ฟังดูแล้วเหมือนกับเรื่องบ้า. รัฐบาลเขาจัดประเทศในทุกแห่งทุกมุม ที่จะต้องจัด ภายในประเทศ; แต่ที่นี้ รัฐบาลของธรรมชาติ คือมันจัดธรรมชาติทั้งหมด ทั้งสากลจักรวาล เรียกว่ารัฐบาลของธรรมชาติ.

ถ้าจะพูดให้เป็นอย่างพระเจ้าบุคคล อย่างบุคคลที่สมมติ ก็ว่ามีพระเจ้าสูงสุดอยู่องค์หนึ่ง เรียกว่าช่ออะไรก็ตามใจ, แล้วก็มีพระเจ้าน้อยๆ เช่น พระเจ้าช่ออาทิตย์นี้ แก่ก็จัดเรื่องแสงสว่าง, พระเจ้าช่อคงคา นี้ก็จัดเรื่องน้ำ, พระเจ้าช่อภูมิ ก็จัดเรื่องแผ่นดิน; จัดทุกเรื่องบรรดาที่มีอยู่ในสากลจักรวาล นี้คือรัฐบาลของธรรมชาติ.

ถ้าพูดกันอย่างบุคคล, ก็มีพระเจ้าช่อนั้นๆ; ถ้าพูดอย่างนามธรรมไม่เป็นบุคคล ก็คือกฎเกณฑ์ที่มีไว้สำหรับหน้าที่การงานนั้นๆ; เช่นว่าในจักรวาลนี้มันจะต้องมีอะไรบ้าง มันก็ต้องมีกฎเกณฑ์สำหรับให้เกิดสิ่งนั้นๆ; เช่นให้มีแสงสว่างให้มันน้ำ ให้มีพืชพันธุ์ธัญญาหาร, ให้มีทุกอย่าง แล้วเป็นไปตามกฎของธรรมชาตินั้น. นี้เรียกว่ารัฐบาลของธรรมชาติ; ถ้าเรียกกันอย่างภาษาคน ก็เรียกว่ารัฐบาลของพระเจ้า.

เราเห็นได้ว่า ในธรรมชาตินี้มีวิวัฒนาการ คือสิ่งต่างๆ นิ่งอยู่ไม่ได้ ต้องเปลี่ยน แล้วก็เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นๆ. นี้เพราะว่ารัฐบาลของธรรมชาติเขาจัดให้,

และว่าจะรอดชีวิตอยู่ได้ มีการต่อสู้อย่างลึกซึ้ง อยู่ในวัฒนธรรมชาตินั้น เพื่อให้ธรรมชาตินั้นอยู่ได้. ถ้าอันไหนพ่ายแพ้ อันนั้นก็ตายไปสูญไป ไม่เหลืออยู่, ที่สู้ได้ยึดเอาไว้ได้ มันก็เหลืออยู่, สิ่งที่สูญไปมันก็เพื่อเกิดสิ่งใหม่แทน ที่จะถูกคัดค้านดีกว่า แล้วก็เหลืออยู่ต่อไป. นี่เรียกว่ารัฐบาลของธรรมชาติ มันจัดธรรมชาติในทั่วสากลจักรวาล ทั้งส่วนรูปธรรม ทั้งส่วนนามธรรม ให้อยู่ได้. ถ้ามองเห็นสิ่งนี้จะมองเห็นพระเจ้า; ถ้ามองเห็นรัฐบาลของธรรมชาติ จะมองเห็นรัฐบาลของพระเจ้า.

ขอให้เอาไปลองกิกกุ ว่าธรรมชาติมันก็อยู่ได้โดยสิ่งๆ หนึ่ง มีหน้าที่เหมือนกับรัฐบาล ของแต่ละประเทศ ประเทศที่มีรัฐบาลของตน จัดประเทศของตนให้เป็นไปตามที่ควรจะเป็น, ธรรมชาติมันก็เป็นอย่างนั้น และเราก็เรียกอันนี้ว่า เป็นรัฐบาลของพระเจ้า.

ทีนี้ เพื่อให้เข้าใจคำว่าพระเจ้ายิ่งๆ ขึ้นไป ก็ต้องรู้จักพระเจ้าว่า มีพระเจ้าอะไรบ้าง? พระเจ้าท่านมีอะไรบ้าง จึงทำหน้าที่พระเจ้าได้?

หน้าที่ของพระเจ้าเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

พระเจ้านี้ก็มี หน้าที่อย่างของพระเจ้า เข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์; กิจกรรมทั้งหลายที่มนุษย์ทำอยู่ มันเป็นไปตามการเกี่ยวข้องหรือแทรกแซงของพระเจ้า อย่างที่เขาเรียก; แต่เราจะเรียกว่า เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ที่เข้ามาแทรกแซง.

ความเป็นไปในร่างกายของเราคนหนึ่งๆ ก็เป็นไปด้วยการแทรกแซงของกฎของธรรมชาติ; เขาเรียกว่าพระเจื่อก็คือตามใจ, หรือความเป็นไปในหมู่มนุษย์ทุกๆ ไป

มันก็มีกฎของธรรมชาติแทรกแซง. ^๕นี้เขาเรียกว่า พระเจ้าพิพากษา พระเจ้าลงโทษ พระเจ้าให้รางวัล พระเจ้าคุ้มครองอภิบาลมนุษย์; ผู้ที่ถือพระเจ้าอย่างคน เขาก็ถือว่าพระเจามีหน้าต่าอย่างนั้น; ^๕เราถือพระเจ้าอย่างกฎธรรมชาติ ก็ว่ากฎธรรมชาติดีมีหน้าต่าอย่างนั้น.

ที่^๕นี้อ่านใจ สิ่งที่เรียกว่าอำนาจ พระเจ้ามี มีในที่ทั่วไป อยู่เหนือสิ่งใด ๆ เรายก่าเท่าที่ กฎธรรมชาติมันมี มีอำนาจสูงสุดเหนืออำนาจใด ๆ, ^๕ที่เรียกว่าธรรมธาตุนั้นนั่นแหละ จะมีอำนาจเหนือสิ่งใด ๆ.

^๕นี้พระเจามีความยุติธรรม คนเขามักจะค้านว่า พระเจ้านี้ไม่ให้ความยุติธรรม หรือว่าสร้างโลกขึ้นมากก็ไม่สร้างให้ดี อย่าให้มีปัญหา, พระเจ้าสร้างโลกอย่างมีปัญหา ^๕นี้ไม่ยุติธรรม; ^๕นี้เรามองข้างเห็นแก่ตัวเกินไป. ถ้าเรามองอย่างใจกว้าง อย่างจริงๆ แล้ว ก็จะเห็นว่า พระเจ้านี้ยุติธรรม คือให้รางวัลหรือลงโทษได้ ทั้งที่มนุษย์พอใจหรือมนุษย์ไม่พอใจ, มันแล้วแต่ว่า มนุษย์ได้กระทำอย่างไรต่อพระเจ้า. รางวัลบางอย่างที่พระเจ้าให้มามนุษย์พอใจ รางวัลบางอย่างที่พระเจ้าให้มาไม่พอใจ, หรือแม้แต่โทษที่พระเจ้าลงโทษให้ บางอย่างก็พอใจแก่มนุษย์, บางอย่างก็ไม่พอใจ. ^๕นี้เรียกว่าความยุติธรรมตามแบบของพระเจ้า แล้วมนุษย์ก็หาว่าไม่ยุติธรรม.

^๕นี้ตามที่เขาสอนกันอยู่ใน หมู่ที่ถือพระเจ้า เขาก็ว่า พระเจ้ามีความรักสูงสุด มีความเมตตาสูงสุด ต่อมนุษย์. ^๕นี้คนพวกหนึ่งเขาว่าไม่จริง; พระเจ้าไม่สร้างโลกมาให้ดีให้หมดปัญหา. แต่ถ้าเรามาดูกันให้ยุติธรรม ตรงไปตรงมา ก็เรียกว่า พระเจ้านี้มีเมตตา มีกรุณา คือว่ายังสร้างทางออกให้มนุษย์ เตรียมหนทางออกรอดได้สำหรับมนุษย์ แก่มนุษย์มันไม่เอาเอง. พระเจ้านี้ทำให้มนุษย์หาพบความดี ความงามได้ทั่วทุกหนทุกแห่ง แต่มนุษย์มันไม่เอาเอง จะว่าอย่างไร. พระเจ้ามี

ความรัก มีความเมตตาต่อมนุษย์ เที่ยมพร้อมเสมอสำหรับมนุษย์ ที่จะบรรลุถึงความดี ความงาม ความจริง อะไรสูงสุด แต่มนุษย์มันไม่เอา ความรักความเมตตาของพระเจ้าก็เป็นหมั้น. ถ้าเราถือกฎธรรมชาติ เราต้องถือว่ากฎธรรมชาติมีไว้ให้ บริบูรณ์ทีเดียว ในทางที่มนุษย์จะเป็นไปได้ดีที่สุด ได้รับสิ่งดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้รับ แต่แล้วมนุษย์มันไม่เอาเอง จะว่าอย่างไร.

ทีนี้จะคิดถึงเจตนาของพระเจ้า, เจตนาของพระเจ้า นั่นก็คือ เจตนาจะให้มนุษย์ก้าวหน้าไปจนถึงที่สุด ให้มนุษย์มีวิวัฒนาการไปเรื่อย จนถึงขั้นดีที่สุด, มนุษย์มันไม่เอา นี่จะทำอย่างไร. ถ้ามนุษย์รู้จักข้อนี้ มนุษย์ก็จะเลือกเอา แล้วก็พยายาม แล้วก็ได้รับสิ่งนั้น ตามที่พระเจ้าเจตนา. ถ้าเราพูดอย่างเรา มีธรรมะเป็นพระเจ้า มีกฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้า ก็จะถูกได้อย่างเดียวกันว่า เจตนาของกฎของธรรมชาตินี้ มันก็ต้องการให้มนุษย์วิวัฒนาการไปถึงระดับสูงสุด แต่แล้วเราไม่เอากันเองนี่, เราก็ค้นเจตนาของธรรมะ หรือของกฎของธรรมชาติ ที่เกี่ยวกับวิวัฒนาการ.

ทีนี้ พระเจ้ามีปาฏิหาริย์ เขาว่าพระเจ้ามีปาฏิหาริย์สูงสุด คนไม่เชื่อมันก็ไม่เชื่อ, ว่าถ้าพระเจ้ามีปาฏิหาริย์สูงสุด พระเจ้าก็ทรงจะจัดโลกให้ดีกว่านี้. นี่พระเจ้าเล่นไม่ซื่อ พระเจ้าไม่สามารรถ, เขาก็ค่าพระเจ้าไปทำนองนั้น. พวกที่เชื่อเขาก็ยอมรับว่า พระเจ้ามีปาฏิหาริย์จะทำอย่างไรก็ได้; แต่ว่าปาฏิหาริย์ของพระเจ้านั้นมันเป็นเรื่องซื่อตรง, เป็นเรื่องยุติธรรม; เพราะว่าพระเจ้าซื่อตรงที่สุด ยุติธรรมที่สุด; ฉะนั้นปาฏิหาริย์ใดๆ ก็ต้องทำไปตามความยุติธรรม. ฉะนั้น พระเจ้าก็ทำได้แต่ในขอบเขตของความยุติธรรมตามแบบของพระเจ้า มันก็ไม่ตรงกับความต้องการของมนุษย์ซึ่งมีกิเลส; ฉะนั้นขอให้เรายอมรับเถอะว่า พระเจ้านี้มีปาฏิหาริย์สูงสุด ทำอะไรก็ได้, แต่แล้วท่านทำให้ถูกใจมนุษย์ไม่ได้ เพราะว่ามนุษย์มันมีกิเลส มันจะเอาตามกิเลส.

ห้ พระเจ้ามีสง่าราศี; พวกที่นับถือพระเจ้าเขาจะต้องสรรเสริญคุณเขื่อน
มากที่สุด ว่าพระเจ้าเป็นผู้มีสง่าราศี, มียศสุดของความมีสง่าราศี. เราก็คงต้องยอม
รับในข้อที่ว่า พระเจ้าเป็นผู้มีสง่าราศีตามแบบของสิ่งสูงสุด. สิ่งที่อยู่เหนือสิ่งทั้งปวง
ก็มีสง่าราศีตามแบบของสิ่งที่อยู่เหนือสิ่งทั้งปวง, หรือว่าธรรมชาติที่ปราศจากมลทิน.
เราจะพูดว่าธรรมชาติ หรือธรรมชาติ ที่เป็นดลตา ที่ปราศจากมลทินนั้น มีสง่า
ราศีที่สุด, ไม่มีอะไรจะสง่าราศีเท่า. เพราะเหตุที่มันเป็นสิ่งสูงสุด อยู่เหนือการปรุง
แต่งของสิ่งใดๆ มันจึงมีสง่าราศีอยู่ได้; ถ้ามันมีการอยู่ใต้อำนาจสิ่งปรุงแต่งใดๆ แล้ว
มันก็มอมแมมสกปรกไปด้วยการปรุงแต่ง มันก็ไม่มีสง่าราศีที่สวยงามไปได้. ฉะนั้น
พระเจ้ามีสง่าราศี เพราะว่าเป็นผู้สูงสุด อยู่เหนือการปรุงแต่งของสิ่งใดๆ.

ที่นี้ตามแบบของศาสนายิว หรือศาสนาคริสต์นิกายนั้น เขาว่า พระเจ้ามี
มนุษย์ที่พระเจ้าเลือกไว้แล้ว สำหรับเป็นคนของพระเจ้า โดยเฉพาะชนชาติยิว;
ชนชาติยิวนี้ คัมภีร์เขาเขียนไว้ว่า เป็นชนชาติที่พระเจ้าเลือกเอาไว้แล้ว สำหรับเป็นคน
ของพระเจ้า จึงถือว่า ชนชาติยิวนี้รู้หรือเข้าใจ หรือปฏิบัติคำสอนของพระเจ้าดีที่สุด.

ที่นี้เราไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคลเช่นนั้น เรามีพระเจ้าตามแบบของเรา คือมี
กฎของธรรมชาติ; เราก็คงพูดได้เหมือนกันว่า เรานี้เป็นคนที่กฎธรรมชาติสร้างมา
เพื่อเข้าถึงสิ่งสูงสุด คือพระเจ้า ด้วยเหมือนกัน, คือเราถือว่า พระเจ้าสร้างมนุษย์มา
สำหรับเข้าถึงพระเจ้าด้วยกันทุกคน. คนมันก็อยากจะมีพระเจ้า อยากให้พระเจ้าช่วยอยู่
ทุกคน แม้แต่สัตว์เดรัจฉาน อย่างที่ว่ามาแล้วข้างต้น; ฉะนั้นจึงถือว่า คนทุกคน
สร้างมาสำหรับจะเข้าถึงพระเจ้า, มันเหมาะที่จะเข้าถึงพระเจ้าด้วยกันทุกคน; แต่
ว่ามันไม่รู้ตัว, นี้มันไม่รู้ตัว มันไม่รู้ว่ามันถูกสร้างมาเพื่อเข้าถึงพระเจ้าในที่สุด มันก็ไม่
ชวนช่วยไปในทางนั้น มันไปเข้าพวกของกิเลส ของชาตาน ของพญามารเสีย. นี้
เป็นอันธพาลเลวมาก ก็ต้องได้รับโทษจากพระเจ้า.

ที่นั่นเรา แม้รู้ว่า เราจะเกิดมาเพื่อไปถึงจุดปลายทางอันเดียวกับพระเจ้านั้น เราก็ยังไม่ไปไม่ได้ เพราะเรามีสิ่งผูกพันคือกิเลส, กิเลสที่เป็นเหตุให้เราโน้มไปในทางต่ำ ไปหลงใหลในกามารมณ์ทางเนื้อหนังเสี้ยว จนยอมทั้งพระเจ้า, จนยอมทั้งพระธรรม. นี่มันเป็นปฏิจจธรรม - เครื่องทำให้เนิ่นช้า; แม้ว่าเขาสร้างมนุษย์มา เพื่อไปเข้าถึงพระเจ้าโดยเร็ว มันก็มีสิ่งที่เนิ่นช้ามาถ่วงไว้อย่างนี้. นี่คนในโลกมันเป็นอย่างนี้ มันมี สิ่งที่ทำให้เนิ่นช้า คือ อวิชชา กิเลส ตัณหา ที่ตัวเองมันสร้างขึ้น ๆ ผูกพันไว้.

ทีนี้สิ่งที่น่าสนใจอีกคำหนึ่ง ก็คือคำว่า "เอกสิทธิ์พิเศษ" คนในโลกนี้ ชอบเอกสิทธิ์พิเศษ, อยากให้คนได้เอกสิทธิ์พิเศษ ได้รับยกเว้นเป็นพิเศษ ไม่ต้องเหมือนคนอื่นเขา, ให้คนเขาขอมสละสิทธิ์มามอบให้คนนี้ได้สิทธิพิเศษ ไม่ต้องทำตามกฎเกณฑ์ หรือได้รับอะไรมากเป็นพิเศษ. แต่สำหรับพระเจ้านั้น พระเจ้าไม่ต้องการสิทธิพิเศษ พระเจ้าไม่จำเป็นต้องมีสิทธิพิเศษ เพราะมีอำนาจสมบูรณ์ทำอะไรก็ได้. ถ้าใครจะถวายให้พระเจ้ามียุทธสิทธิ์พิเศษ พระเจ้าก็ไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร; นำหัวโหม ถ้าใครจะขอมยกสิทธิพิเศษทั้งหลายให้พระเจ้า พระเจ้าก็ไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร. เรื่องสิทธิพิเศษนี้ มันบ้ำมันหลงกันแต่ในหมู่มนุษย์ ผู้มีกิเลสเท่านั้นเอง, เก็บไว้สำหรับหมู่มนุษย์ที่ยังมีกิเลส ต้องการสิทธิพิเศษ; พระเจ้านั้นท่านไม่ต้องการ.

นี่ ถ้าเรารู้จักว่า พระเจ้ามีอะไร ๆ มีอะไร ๆ กัน อย่างที่กล่าวมานี้ พอสมควร เราก็จะรู้จักพระเจ้า, แล้วเราก็จะรักพระเจ้า, แล้วเราก็จะสมัครที่จะปฏิบัติตามความต้องการของพระเจ้า แล้วไม่เท่าไรก็จะไปพบกับพระเจ้า หรือไปอยู่ร่วมเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้าได้.

มนุษย์ต้องรู้จักพระเจ้าทุกรูปแบบ.

เรื่องสุดท้ายที่อยากจะพูด ชั่วเวลาอันเหลืออยู่เล็กน้อยนี้ ก็ว่า หน้าทีของมนุษย์ต่อพระเจ้า; หมายความว่า เรามีหน้าที่ที่จะต้องประพฤติก่อพระเจ้านั้นอย่างไร, เรามีหน้าที่ที่จะต้องรู้จักพระเจ้าในทุกรูปแบบ. พระเจ้านั้นมีหลายรูปแบบ เรามีหน้าที่ที่จะต้องรู้จักพระเจ้าในทุกรูปแบบ.

เอาตั้งแต่ค้นไปเลยว่า พระเจ้าในรูปแบบของสัญลักษณ์ มีสัญลักษณ์อย่างนั้นอย่างนี้ ที่เป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้า แล้วแต่เราจะอธิบายสัญลักษณ์นั้นว่าอย่างไร. ไม่กางเขนก็เป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้า. อาคมอธิบายให้แก่คนที่เหมือนกัน แต่เป็นคริสตังว่า ไม่กางเขนนั่นแหละคือหัวใจของพุทธศาสนา ให้ตัดตัวกู—ของกูเสีย อย่างรูปไม้กางเขนนั่น ก็จะถึงพระเจ้า, เป็นบันไดที่ให้อัปพระเจ้า ด้วยการตัดตัวกู—ของกูเสีย รู้จักพระเจ้าโดยสัญลักษณ์ ก็เช่นอย่างนี้.

รู้จักพระเจ้าโดยอุปมา ก็คือรู้จักพระเจ้าในภาษาคน ว่าผู้สร้าง เช่นสร้างอาคม หรือว่าผู้ทำหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่พระคัมภีร์เขียนไว้. เราต้องแปลอุปมานั้น ๆ เป็นภาษาธรรมให้ถูกต้อง เพราะว่าอุปมานั้นพูดไว้โดยภาษาคน.

เราจะรู้จักพระเจ้า ที่กล่าวไว้ ทั้งสองแบบ กล่าวไว้ อย่างเป็นคน ก็มีกล่าวไว้ อย่างเป็นธรรม เป็นธรรมธาตุก็มี. ศาสนาพุทธเรากล่าวพระเจ้าไว้ ในลักษณะเป็นธรรมธาตุ ธรรมธา—ตุ เป็นกฎกตตา; นี้เรียกว่าพระเจ้าอย่างที่ไม่ใช่คน ไม่เหมือนคน. พระเจ้าอย่างศาสนาของพวกเซมิติก ศาสนายิว ศาสนาคริสต์น กระทั่งที่ต่อต่อกันมาถึงศาสนาอิสลาม นี้ก็มีพระเจ้าอย่างคน, ก็มีความรู้สึกอย่างคน.

นี้เราก็คงรู้จักทั้งสองอย่าง จนไม่ขัดขวางกัน ว่าพระเจ้าที่กล่าวไว้
 อย่างรูปแบบเหมือนคนนั้น แปลความเป็นอย่างพระเจ้าอย่างที่ เป็นกฎธรรมชาติก็ได้,
 หรือพระเจ้าอย่างที่ เป็นกฎธรรมชาติ เราจะแปลความหมายให้เป็นเหมือนอย่างกับบุคคล
 นั้นทำได้, นี้รู้จักพระเจ้าทั้งสองอย่าง.

และ รู้จักว่า พระเจ้านั้นอยู่เหนือความเป็นรูป หรือเหนือความเป็น
 นาม คือไม่มีรูปร่างกายที่เป็นวัตถุ นั้นว่าเหนือรูป, แล้วก็เหนือความเป็นนาม ก็มีใช่
 เป็นจิตใจเป็นวิญญาณที่คู่กันกับรูป. ถ้าพระเจ้ายังเป็นนามแล้ว พระเจ้าก็ต้องเป็น
 สังขตธรรม คือมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งได้ มันก็เป็นพระเจ้าจริงไปไม่ได้. ฉะนั้นสิ่งที่
 เรียกว่าพระเจ้านั้น ต้องเหนือความเป็นรูป และเหนือความเป็นนาม บางคนจะค้าน
 ว่า นามนี้มันเป็นสักว่าชื่อเท่านั้น ก็ตามใจเขา; แต่แม้สักว่าเป็นชื่อ มันก็ต้องเป็น
 สังขตธรรม คือบัญญัติได้เพิกถอนได้ แต่พระเจ้าไม่เป็นอย่างนั้น ให้พระเจ้าเหนือความ
 เป็นรูป เหนือความเป็นนาม.

ให้รู้จักว่า พระเจ้านั้นเป็นธรรมชาติเท่านั้น ไม่เหนือธรรมชาติ แต่
 เป็นธรรมชาติฝ่ายอสังขตะ คือ เป็นสัจจะ หรือ เป็นกฎ ที่ตั้งอยู่ในฐานะเป็น
 ธรรมชาติอันหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ตลอดเวลาวันคืน. พระตถาคตจะเกิดขึ้นก็ตาม พระตถาคต
 จะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม ธรรมชาติอันนี้มีอยู่ ว่าจะอย่างนั้นก็แล้วกัน; ต้องธรรมชาติอัน
 ต้องมีตัว "นั้น" ด้วยนะ, ธรรมชาติอันไม่เอา ธรรมชาติที่เป็นตถตา อวิตถตา
 อนัญญตถตา, ทุกๆ คำที่มันเป็นคำแทนกันได้ ธัมมนิยามตา ธัมมัญญุตตา กระทั่ง
 อทิปปัจจยตา. นี้มันมีอยู่ ในฐานะเป็นกฎที่เป็นสัจจะ เป็นธรรมชาติประเภทอสังขตะ
 ไกรไปแตะต้องไม่ได้.

ทีนี้ เมื่อเรารู้พระเจ้าในทุกๆรูปแบบ อย่างนี้แล้ว เรา ก็จะพบว่า โอ,
 โดยข้อเท็จจริงแล้ว พระเจ้ามีองค์เดียว, พระเจ้ามีองค์เดียวจริงๆ เอาไปพูดให้เป็น

ก็แบบ ก็อย่าง ก็ชนิด ก็ได้ แต่ที่เท่านั้นมีองค์เดียว. เรื่องนี้ได้บรรยายแล้ว ในการบรรยายครั้งที่ ๒.

นี้เรียกว่า หน้าที่ข้อแรก ข้อที่หนึ่งของมนุษย์ ก็คือ รู้จักพระเจ้าในทุกรูปแบบ กันเสียก่อน.

หน้าที่ข้อที่ ๒ ก็คือ ทำตามพระเจ้า คือตามความประสงค์ของพระเจ้า, ทำตามคำสั่งของพระเจ้า, ทำตามเจตนารมณ์ของพระเจ้า. เรามีพระเจ้าอย่างบุคคล เขาอธิบายง่ายๆ ตามตัวหนังสือ ว่าทำตามพระเจ้าอย่างนั้นๆ, เขาก็มีพิธีการอันวอน ขอร้องพระเจ้า บูชาพระเจ้า อธิษฐานต่อพระเจ้า อย่างกับว่าทำแก่บุคคล.

ที่นี้ ฝ่ายเรา ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล เราจะบูชาอันวอนอย่างไร; บูชาอันวอนด้วยการทำให้ตรงตามกฎของพระเจ้า พยายามให้สุดความสามารถ ที่จะปฏิบัติให้ถูกต้องตรงตามกฎ. นั่นแหละคือการอันวอนพระเจ้า พระเจ้าจะทนอยู่ไม่ได้, พระเจ้าจะประสาทสิ่งที่เราต้องการให้. แต่เราจะบูชาพระเจ้า ด้วยการทำให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า, ไม่ต้องบูชาด้วย ไม่ต้องทำพิธีอย่างบูชาด้วย หรืออะไรที่เขาทำๆ กัน; นั้นมันเป็นเรื่องไม่รู้จริง ถ้าจะหาว่าโง่เขลา มันก็จะค่าเขาเกินไป คือว่ามันทำไม่ถูก.

ถ้าเราจะอันวอน จะบูชา ก็คือพยายามทำให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า, แล้วก็มีพิธีการอธิษฐาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญมาก เขาต้องทำการอธิษฐานวันหนึ่ง ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ตามแบบของศาสนานั้นๆ เราทำได้. พุทธบริษัททำการอธิษฐานได้ คือการตั้งใจต่อมันคง พยายามที่จะทำให้ตรงตามพระประสงค์ของกฎอันถูกต้องของพระธรรม, ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ จนได้รับผลเต็มที่

ที่ควรจะได้รับ. นี่คือการบูชาอันวอนพระเจ้า ที่ถูกต้องที่มีผลจริง. นี่หน้าที่ที่ ๒ คือทำตามความประสงค์ของพระเจ้า.

ที่หน้าหน้าที่ ๓ ก็คือ การเผยแพร่พระคุณของพระเจ้า, เรายังมีหน้าที่ที่จะต้องเผยแผ่พระคุณของพระเจ้า คือทำผู้อื่นให้รู้จักพระเจ้า ให้เพื่อนมนุษย์ทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นคนมีโชคด้วยกันทั้งหมด คือได้รู้จักพระเจ้า ได้ปฏิบัติถูกต้องตามกฎของพระเจ้า, แล้วให้ถือว่า นี่แหละเป็นการสนองพระคุณของพระเจ้าพร้อมกันไปในตัว. ถ้าเราไม่สนองคุณพระเจ้า เราก็เป็นสัตว์อกตัญญู ที่เลวทรามมาก; เพื่อไม่ให้เป็นสัตว์อกตัญญูเราก็ต้อง สนองพระคุณของพระเจ้า คือการเผยแพร่พระคุณของพระเจ้า ให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป ให้เขาเอาตัวรอดได้, ก็ว่าพระธรรมได้ช่วยเราให้รอดอย่างไร เราก็ช่วยกันเผยแผ่พระธรรมนั้น ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เหมือนกับที่ได้เป็นประโยชน์แก่เรา. นี้เรียกว่า เผยแพร่พระคุณของพระธรรม เป็นการสนองพระคุณของพระธรรมหรือพระเจ้า พร้อมกันไปในตัว.

ถึงแม้การที่เราปฏิบัติธรรมะส่วนตัวเราโดยผู้เดียว นี้ก็เรียกว่าสนองพระคุณด้วยเหมือนกัน. พระเจ้าไม่ต้องการสินบน, ไม่ต้องการการประจบประแจงอะไร; ถ้าใครจะทำให้ถูกใจพระเจ้า ก็คือทำตามคำสั่งพระเจ้า. นี้เรา ปฏิบัติตามคำสั่งของพระเจ้า นั่นก็คือการสนองพระคุณของพระเจ้าอยู่ส่วนหนึ่งแล้ว. ที่นี้ อีกส่วนหนึ่ง เราก็ทำให้ผู้อื่นได้ทราบได้เข้าใจ ได้ปฏิบัติ ตามคำสั่งของพระเจ้ายิ่งออกไป, กว้างออกไป นี้ก็คือการสนองพระคุณของพระเจ้า.

ทั้งหมดนี้เรียกว่า หน้าที่ของมนุษย์ จะพึงประพฤติต่อพระเจ้า พระเจ้าที่เป็น พระเจ้าแท้จริงที่สุด ซึ่งมีร่วมกันได้สำหรับมนุษย์ ทุกชาติ ทุกภาษา ทุกศาสนา. อาตมาใช้คำว่าทุกศาสนา ก็เป็นการหาเรื่องให้เขาค่า; คนที่เขาไม่ยอมรับ

อย่างที่ว่านี้ก็มี, เขาไม่ยอมรับให้พุทธศาสนามีพระเจ้า อย่างนี้ก็มี. เราจึงต้องพยายามอธิบายให้เห็นจริงถึงที่สุดว่า สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า นั่นคืออะไร? คืออย่างไร? แล้วเราจะสามารถมีพระเจ้าร่วมกันได้ทุกคนอย่างไร? ก็จะทำให้ทุกคนมีพระเจ้าได้ และให้มีพระเจ้าร่วมกันได้เป็นองค์เดียวกันทุกคนนี้ได้ได้อย่างไร?

วิธีอื่นไม่มี นอกจากวิธีอย่างทีกล่าวนมาแล้วนี้เท่านั้น คือมองเห็นสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าให้ถูกต้องให้จริง แล้วก็ให้มีอยู่แก่ทุกคน, และมีอยู่แล้วแก่ทุกคน สิ่งสถิตอยู่ในบุคคล, บุคคลเป็นวิหารของพระเจ้า. ตามพวกที่ถือพระเจ้าเขากล่าวไว้ เขาสอนให้ทุกคนทำให้ร่างกายของตนนี้ เป็นวิหารของพระเจ้า คือทำให้ร่างกายของตน ๆ มีแต่การประพฤติกุศลงามความดี. พระเจ้าจะไม่ไปอยู่ในที่ ที่ไม่ควรอยู่; สมมติว่าอย่างนี้ พระเจ้าจะอยู่แต่ในที่ ที่ควรอยู่, จึงให้ทำตน ให้ร่างกายของตนเป็นเหมือนที่สิ่งสถิตอยู่ของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เหมือนที่เราชอบพูด. แต่ที่ว่าพระเจ้านั้นอยู่ที่ไหนก็ได้ ถ้าตามเรื่องของท่านแล้ว ท่านมีหน้าที่ ที่จะต้องไปตรวจดูไปควบคุม, อยู่ที่ไหนก็ได้ ในส่วนก็ได้ ที่ไหนก็ได้. แต่ว่าเดี๋ยวนี้ ถ้าการสอนทางศีลธรรม ก็ขอให้ถือว่า เราจงทำร่างกายของเรา ให้เป็นเหมือนกับวิหาร ที่อยู่ของพระเจ้า คือให้เนื้อตัวของเราเต็มไปด้วยการประพฤติ ที่ถูกต้องตามคำสั่งของพระเจ้า ทั้งทางกาย ทั้งทางวาจา ทั้งทางใจ บัญหาก็จะไม่เกิดขึ้น, ความทุกข์ไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ เพราะการทำอย่างนี้.

นี่เรื่องเกี่ยวกับพระเจ้า เท่าที่เอามาพูด ในวันนี้ อย่าลืมว่าทั้งหมดนี้ เราหวังที่จะทำความเข้าใจกันในเรื่องระหว่างศาสนา จนเมื่อคนทุกชาติมีความเข้าใจกันในระหว่างศาสนาแล้ว จะร่วมมือกันสร้างสันติภาพให้โลกทั้งโลกนี้ได้โดยง่าย, เราจึงถือว่าเป็นหน้าที่ ที่เราควรสนใจและกระทำ. ถ้าเราสนใจที่จะกระทำ สิ่งที่เป็นประโยชน์สูง

สุด แก่มนุษย์ด้วยกันทั้งโลก คือการทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา จนกลมกลืนกันไปทุกศาสนา, จนมีพระเจ้าองค์เดียวร่วมกันสำหรับทุกคน หรือทุกสิ่งที่มีชีวิตคตินึกได้ ว่าเขาควรจะได้อะไรบ้าง.

การบรรยายในวันนี้ สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้ เพื่อโอกาสแก่พระคุณเจ้า ได้สวดบทพระธรรม สำหรับจะส่งเสริมการปฏิบัติจริงยิ่งขึ้นไป.

การเกิดของพระคัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๔ ในวันนั้นนั้น
อาตมาก็ตั้งใจที่จะบรรยายโดยหัวข้อที่ตั้งไว้ว่า *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัท
ควรทราบ* และโดยเฉพาะหัวข้อย่อยประจำวันนั้นนี้ ตั้งใจจะกล่าวว่าการเกิดของพระ-
คัมภีร์ในศาสนาที่มีพระเจ้า. แต่เนื่องจากได้มาเห็นว่า มีนักเรียนยูวชนทั้งหลาย
จำนวนมากเฝ้าดูมาพอดีกับเวลาบรรยายนี้ อาตมาจึงเปลี่ยนความตั้งใจในบางประการ ใน
การที่จะบรรยายในวันนี้ ก็จะไปบรรยายไปในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนและ
ยูวชนทั้งหลายเหล่านั้น ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้, แต่ก็ไม่ต้องแก้ความเดิม ตามที่ตั้งใจไว้.

(ปรารภและทบทวน)

ที่ว่า การเกิดของพระคัมภีร์ของศาสนาที่มีพระเจ้านั้น นักเรียนทั้งหลาย
อาจจะยังไม่ทราบ ว่ามีการแบ่งศาสนาออกเป็นสองประเภท ก็มีพระเจ้าโดยตรง,

และไม่มีพระเจ้าหรือ มีพระเจ้าโดยอ้อม, แล้วเราก็ได้รับการสั่งสอนมาว่า พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้า. เคียงวันเรามาทำความเข้าใจกันเสียใหม่ ว่าพุทธศาสนาแม้ไม่มีพระเจ้าโดยตรงอย่างศาสนาอื่น ก็มีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสามารถจะทำหน้าที่อย่างเดียวกันกับพระเจ้าบรรดามีในศาสนาเหล่านั้น นั่นก็เรียกว่ามีพระเจ้าโดยอ้อม.

ศาสนาที่มีพระเจ้าโดยตรง ได้กล่าวลักษณะของพระเจ้าไว้เหมือนกับว่าเป็นบุคคล ที่มีความรู้สึกนึกคิด, ที่จะลงโทษและโปรดปรานเป็นต้น. ส่วนในพุทธศาสนาได้กล่าวพระเจ้าไว้ ในฐานะที่เป็นกฎ อันลึกซึ้ง อันลึกลับ อันศักดิ์สิทธิ์เหลือที่จะกล่าวได้ เหลือที่จะชี้ให้เห็นได้ง่ายๆ; แต่ถ้าศึกษาก็อาจจะรู้ได้คล้ายเหมือนกัน.

ในบรรดาศาสนาที่มีพระเจ้าโดยตรง โดยเฉพาะศาสนาคริสเตียน ซึ่งเราพยายามศึกษาเพื่อทำความเข้าใจกันนี้ ก็มีกล่าวไว้ชัดเจน ว่าพระคัมภีร์ทั้งหลายนั้นให้ถือกันว่า เขียนขึ้นโดยการดลใจของพระจิต, พระจิตคือ พระจิตของพระเจ้า. ทั้งนี้จึงถือว่าพระเจ้านั้นเองเป็นผู้ประพันธ์ คือเขียนพระคัมภีร์ขึ้นมา แล้วก็มอบให้แก่ศาสนจักร, ให้ถือเสมือนหนึ่งว่า พระคัมภีร์นี้เขียนโดยพระเจ้า ซึ่งเรียกว่าพระบิดาในสวรรค์, เป็นการเขียนที่ถ่ายทอดลงมาจากมือของผู้เขียนอันศักดิ์สิทธิ์, แล้วแต่ว่าคัมภีร์ของศาสนาไหน ใครเป็นผู้เขียน. ผู้เขียนนั้นเป็นผู้เขียนอันศักดิ์สิทธิ์ มีมืออันศักดิ์สิทธิ์ เขียนโดยการถ่ายทอดมาจากพระเจ้าในสวรรค์ มาถึงมนุษย์ ในลักษณะคล้ายๆกับว่า เดินทางมาโดยตรง เห็นได้โดยชัดเจนนี้. ควรจะเข้าใจกันไว้ ในฐานะที่ว่า เราจะต้องทำความเข้าใจแก่กันและกัน เพราะอยู่ร่วมกัน.

ภิกษุสามเณรก็ดี อุบาสกอุบาสิกาที่ดี ก็ควรจะมีความรู้เกี่ยวกับศาสนาอื่น ชนิดที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์, ความเข้าใจนี้มันก็เป็นประโยชน์แก่มนุษย์. ถ้า

เราไม่เข้าใจซึ่งกันและกันในระหว่างศาสนาแล้ว มันจะเป็นโทษแก่มนุษย์, เป็นโทษแก่โลก; ทำให้โลกนี้ยุ่งกันด้วยความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน มีความรังเกียจกัน, กุหมั่นชุกตอกกัน แม้ในทางศาสนา. ถ้ามีความเข้าใจถูกต้องแล้ว มันก็จะเป็นเหมือนกับว่า คนที่มีความคิดเห็นกลมเกลียวกัน อยู่ร่วมโลกกัน เป็นโลกๆเดียวของบุคคลผู้มีความคิดเห็นที่ตรงกัน.

เดี๋ยวนี้ ในโลกนี้ก็มีศาสนาหลายศาสนา กำลังใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในทางการเมืองก็มี, เป็นการกระทบกระทั่งกัน ในระหว่างศาสนากับศาสนาโดยตรง โดยมีได้เกี่ยวกับการเมืองก็มี, ไม่เป็นผลดีที่จะอยู่ร่วมกัน. ฉะนั้นขอให้พิจารณาดูกัน ให้ดี ๆ ว่า การทำความเข้าใจในระหว่างศาสนานั้นเป็นอย่างไร.

(เริ่มการบรรยายครั้งนี้)

การเกิดของคัมภีร์ไบเบิล.

ในวันนี้พูดถึงการเกิดของพระคัมภีร์ ศาสนาคริสต์เถียนก็ถือว่า พระคัมภีร์นั้นเขียนด้วยการดลใจ ของพระจิตของพระเป็นเจ้าเอง; แม้เป็นที่รู้จักกันอยู่ว่า พระคัมภีร์เกี่ยวกับพระเยซูนี้ ก็เพิ่งจะเขียนเมื่อปีที่ ๔๑ แห่งคริสตศักราช, คือว่า หลังจากพระเยซูสิ้นพระชนม์แล้ว ๔ ปี ก็มีสาวกชื่อมัทธิว มาระโก เป็นต้นเขียนขึ้นมา. ส่วนคัมภีร์เก่าก่อนนั้น คัมภีร์ของพวกยิว ซึ่งเป็นตอนต้นของคัมภีร์ไบเบิลนั้น ก็ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียนโดยตรง รวมกันแล้วเป็นคัมภีร์ทั้งหมดของคัมภีร์คริสต์เถียนที่เรียกว่า พระคัมภีร์ไบเบิล.

ถ้าเทียบกับพระไคร่ปีฎกแล้ว ก็ประมาณ ๑ ส่วนใน ๑๒ ส่วนของพระไคร่ปีฎก คือน้อยกว่ากันมาก. แต่ตามข้อความที่กล่าวนั้น เขาต้องการให้ถือว่า มิใช่เขียนโดยบุคคลที่มีชื่อปรากฏอยู่นั้นๆ เช่นคัมภีร์มัทธิย เขียนโดยเซนคัมมัทธิยเป็นต้น. ให้ถือว่า จะเขียนโดยใครก็ดี มือของคนนั้นเขียนไป โดยความตั้งใจ ของพระจิตแห่งพระเจ้า.

คำว่าพระจิตนี้ ก็เป็นคำแปลกประหลาดสำหรับเราพุทธบริษัท. แต่ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก เขามีพระเจ้าซึ่งแบ่งได้เป็น ๓ ภาค : พระบิดา คือพระเจ้าสูงสุดแล้วก็มีพระจิต หรือพระวิญญาณ ของบิดา ซึ่งสามารถที่จะไปไหน คิดอยู่ที่ไหน ไปบนศาลอะไรที่ไหนได้ แล้วก็ มีพระบุตร คือพระเยซูคริสต์ นั่นเอง, มีพระบิดา มีพระจิต มีพระบุตร.

พระคัมภีร์นั้นเขียนขึ้นโดยการตั้งใจของพระจิต มาตั้งใจให้ผู้เขียน เขียนลงไปว่าอย่างนั้น, เขียนลงไปว่าอย่างนั้น รวมกันเป็นพระคัมภีร์. คัมภีร์เก่าก็เขียนกันมานาน ก่อนหน้าคัมภีร์ใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องของพระเยซู ซึ่งเพิ่งจะเขียนเมื่อคริสตศักราช ๔๑ เป็นต้น.

แต่ข้อที่น่าสนใจนั้น ก็คือข้อที่ว่า ด้วยการตั้งใจของพระเจ้า แม้เขียนในโลกนี้ ก็ให้ถือว่าเขียนจากสวรรค์, เพราะเขียนด้วยอำนาจของพระเจ้าในสวรรค์. แล้วถ่ายทอดมาที่มือของผู้เขียนในโลกนี้ รวมกันขึ้นมาเป็น พระคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ราวกับว่าเดินทางมาจากสวรรค์โดยตรง, มาตั้งอยู่เป็นของศักดิ์สิทธิ์ในโลกนี้ ประจำศาสนจักร ซึ่งจะต้องยึดถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุด และต้องไม่ได้. นี่คือลักษณะของพระคัมภีร์ฝ่ายคริสเตียน.

แต่เท่าที่นักศึกษาทงประวัติศาสตร์ เขียนหรือยอมรับ ก็ว่าได้เขียนแล้ว ก็ได้แปลจากภาษาฮิบรู เป็นภาษาคริสต์ เป็นภาษาลาติน เป็นภาษาอะไรต่างๆ กระทั่งมาเป็นภาษาอังกฤษ ถ้ายทอดกันมาหลาย ๆ ภาษา หลายครั้งหลายหน, จะมีการผิดแปลก วิปริตอย่างไรบ้างก็สุดแท้; แต่เมื่อถือว่า เขียนโดยพระเจ้าเสียแล้ว โดยการควบคุมของพระเจ้าเสียแล้ว ก็ให้ถือว่า ไม่มีการวิปริตผิดเพี้ยนอะไร, เพราะพระเป็นเจ้าของผู้เขียนอยู่ตลอดเวลา. นี่เป็นที่มา หรือการเกิดขึ้นแห่งพระคัมภีร์ ของเพื่อนศาสนาของเรา.

เปรียบเทียบการเขียนคัมภีร์ฝ่ายพุทธกับคริสต์.

ส่วนพุทธศาสนานี้ก็ตามที่รู้อยู่ ว่าพระพุทเจ้า ท่านได้ ตรัสคำสอนของท่าน เป็นภาษาชาวบ้าน คือเป็นภาษาปรากฏุด ที่ชาวบ้านเขาพูดกันอยู่ ในท้องถิ่นที่พระองค์ประทับอยู่และสั่งสอน, ส่วนมากก็ในแคว้นโกศลและแคว้นมคธ ท่านได้ตรัสไว้ด้วยภาษาชาวบ้าน. ครั้นพระองค์ปรินิพพานแล้ว พระสาวกทั้งหลายต้องการจะท่องจำกันไว้ ให้เป็นตัวบทที่แน่นอนตายตัว ก็เรียกประชุมกัน ว่าใครได้ยินมาอย่างไร ก็ให้บอกที่ประชุมที่ทำสังคายนา, ก็เลือกผู้ที่สามารถที่จะบอก ถ้านอกโดยภาษาชาวบ้าน มันก็ท่องไม่ได้, จะท่องพร้อมๆ กันอย่างที่เราเรียกว่าสังคีตนั้นมันไม่ได้ ก็ต้องร้อยกรองคำพูด ให้เปลี่ยนจากภาษาชาวบ้าน มาเป็นภาษาที่เรียกว่าภาษาหนังสือหรือภาษาวรรณคดี จึงได้เกิดเป็นบทท่องที่เรียกกันว่าภาษาบาลี ดังที่เป็นตัวพระไตรปิฎกอยู่เคียงวัน.

บทท่องนั้นเป็นการร้อยกรอง ให้มีลักษณะของไวยากรณ์ที่เป็นระเบียบ ถ้อยคำที่เหมาะสม, เป็นความเรียงหรือเป็นบทกวี ที่เหมาะสมที่จะท่องได้ คือสะดวกแก่

การท่อง; แล้วก็ท่องกันไว้ด้วยปาก สืบ ๆ กันมา ตั้งแต่การทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ถึงครั้งที่ ๒ ถึงครั้งที่ ๓, เข้ามาถึง ๓๐๐ ปี ก็ยังไม่ได้เขียนเป็นตัวหนังสือเลย. ตามตำนานกล่าวไว้ว่า เพิ่งจะเขียนเป็นตัวหนังสือชัดเจน เมื่อราว ๔๐๐ กว่าปีที่ลังกาเป็นต้น. เขาเป็นว่าหลายร้อยปี จึงจะได้เขียนลงเป็นตัวหนังสือ.

ที่นี้ ความแปลกกัน มันอยู่ตรงที่ว่า พระคัมภีร์ของฝ่ายที่มีพระเจ้าเขียนโดยพระเจ้านั่น ศักดิ์สิทธิ์, อยู่เหนือการวิพากษ์วิจารณ์, ไม่ยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือตีความอย่างใด ๆ ให้ผิดไปจากข้อความเหล่านั้น เรียกว่าเป็นคำกล่าวที่เด็ดขาดตายตัวเพียงอย่างนั้น.

ส่วน พระคัมภีร์ทั้งหมดในพุทธศาสนานี้ พระพุทธเจ้าท่านไม่ตรัสไว้อย่างนั้น; ท่านตรัสว่าถ้าข้อความตอนใด มันไม่เข้ากันกับข้อความส่วนมากตอนอื่น ๆ คือลงกันไม่ได้ในสูตร, เทียบกันไม่ได้ในวินัยส่วนใหญ่แล้ว ก็ให้ถือว่าข้อความส่วนนั้นมันผิด ให้เปลี่ยนไปเสีย ให้ไปเข้ากันได้กับข้อความส่วนใหญ่ ซึ่งมันไม่ขัดกัน, แล้วยังมีการตรัสที่ประกาศอิสรภาพเสรีภาพ ในการตีความเป็นอย่างยิ่ง คือพระบาลีกาลามสูตร ว่าอย่าถืออย่างอ้างเพราะเหตุว่ามันมีอยู่ในปฏิภน, ให้ถือเอาความจริงที่ตนเห็นได้ด้วยตนเองเป็นประมาณ. เมื่อถือหลักอย่างนี้ก็แปลว่า ข้อความในพระไตรปิฎกนั้นวิพากษ์วิจารณ์ได้, ตีความใหม่ได้ แล้วก็เกิดเป็นปัญหายุ่งยากขึ้นด้วยเหมือนกัน ว่าใครจะเป็นผู้ตีความ.

ที่นี้เราก็มีส่วนที่จะเนื่องอยู่กับปัญหายุ่งยากเหล่านี้ ในการที่จะตีความ ว่าอะไรผิดอะไรถูก. อาตมาก็อยากจะบอกกล่าวท่านทั้งหลายเสียเลยว่า การที่จะตีความพระคัมภีร์ หรือตีความเรื่องสำคัญใด ๆ ก็ตาม ว่าผิดหรือถูกนั้น ขอให้ตีความในลักษณะที่ว่า ถ้ามันเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ หรือเป็นประโยชน์แก่บุคคลคนหนึ่งหรือ

บุคคลทั้งหมดก็ตาม เห็นอยู่ชัดว่า กระทำลงไปอย่างนั้นแล้ว มันเป็นประโยชน์ แล้วก็ให้ถือว่าการดีความนั้นถูกต้อง. ถ้าดีความลงไปแล้ว ความหมายนั้นไม่แสดงว่าเป็นประโยชน์, หรือประพฤติตามเข้าแล้ว ไม่เป็นประโยชน์แก่ใครเลย ก็ให้ถือว่ามันไม่ถูกต้อง.

หมายความว่าอย่าเอาถูกต้องตามตัวหนังสือ, อย่าเอาถูกต้องตามคำพูด, อย่าเอาตามเหตุผล ของคนที่มีเหตุผลจักษัน หรืออะไรก็ตาม, ให้เอาตามที่มองเห็นชัดอยู่ ว่ากระทำตามนั้นแล้ว มันเป็นประโยชน์ที่พึงปรารถนาจริงๆ แล้วก็นั่นแหละคือการดีความที่ถูกต้อง. แม้ที่สุขุบคั้นเราจะดีความอะไรก็ตาม, แม้แต่จะแปลหนังสือก็ตาม, เมื่อมันเกิดปัญหาขึ้นมาว่าผิดหรือถูกต้องอย่างไรกันแน่แล้ว ก็ต้องถือหลักอย่างนี้ทั้งนั้น. แปลความอย่างไร, ดีความอย่างไร, ทำลงไปแล้ว มันเป็นประโยชน์เห็นอยู่ชัดๆ ก็ให้ถือว่านั่นเป็นความถูกต้อง, อย่างน้อยมันก็เป็นความถูกต้องอย่างหนึ่ง ในหลายๆอย่าง; แม้ว่าความเป็นประโยชน์มันจะมีหลายอย่าง มันก็ถูกต้องด้วยกันทุกอย่าง.

แต่ถ้ามันเป็นประโยชน์ได้จริงอย่างหนึ่งแล้ว ก็เป็นความถูกต้องอย่างหนึ่งแล้ว, โดยมากมันก็มีมาถูกต้องเพียงอย่างเดียว สำหรับข้อความเรื่องเดียว. แต่ถ้าเผอิญมันถูกต้องหลายอย่าง คือมันเป็นประโยชน์ได้หลายทาง ก็ให้ถือว่ามันดีความหมายได้หลายอย่าง. นี่ถ้าเราถืออย่างนี้แล้วก็จะถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีคัมภีร์ชนิดที่จกจากกันไว้สืบๆกันมา, แล้วมันก็มากมายเหลือประมาณ, แล้วมันก็นานเหลือประมาณ มันย่อมจะบ่อกันไม่ได้ ที่จะไม่ให้เกิดความคิดพลาดหรือเลอะเลือนโดยเจตนาหรือโดยไม่เจตนาก็ตาม. แล้วสิ่งเหล่านี้มันตกทอดกันมาเป็นชั่วๆยุค ชั่วๆอายุคน, ก็มีคนเข้าไปจับต้องหรือแทรกแซงทำอะไรลงไปก็ได้. ฉะนั้นความคิดพลาด

นี้อาจจะเพิ่งเกิดในตอนหลังนี้ก็ได้, เราก็มีวิธีที่จะคัดเลือกออกเสียได้ ในลักษณะ
 อย่างนี้.

แนวการพิจารณาความในคัมภีร์ให้เข้าใจกันได้.

ที่นี้เราจะทำอะไรดี ที่จะให้มีความกลมกลืนเข้าใจกันได้ ในการที่เรามี
 คัมภีร์ด้วยกัน, แต่มันมีลักษณะแห่งการเกิดขึ้นมา หรือการยึดถือต่างๆกัน. คัมภีร์
 ของฝ่ายหนึ่ง ถือว่า พระเจ้าเขียนส่งมาให้ ผิดไม่ได้แม้แต่อักษรสักตัวหนึ่ง; ส่วน
 เราถือว่ามนุษย์เขียนกัน แล้วก็ เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงได้
 มีอะไรแทรกแซงได้; จะถือหลักอย่างไรจึงจะปลอดภัย, และจะให้เข้าใจกันได้ กับพวกที่
 เขาถือว่า มีพระเจ้า. นี่คือปัญหาที่ควรระวังจัก แล้วก็ตอบได้ด้วยกันทุกคน.

ในชั้นแรกที่สุดนี้ จะพูดถึงเรื่องพระเจ้า เท่าที่นักศึกษาและนักเรียนทั้งหลาย
 หลายเหล่านี้ จะพอเข้าใจได้, โดยจะย้อนไปกล่าวถึงข้อที่ว่า ในพุทธศาสนาก็มีพระเจ้า
 ซึ่งเรามาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ในทุกอย่างทุกทาง; แม้ในการที่จะวินิจฉัยความถูกต้อง
 หรือความผิดของพระคัมภีร์ ดังที่กล่าวแล้วนั้น เราก็อาศัยสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า หรือได้
 มาจากพระเจ้า ก็ยังได้.

ในพุทธศาสนาไม่ได้มีพระเจ้าอย่างบุคคล เช่นพระเยซูหรือพระบิดา
 พระเจ้าในศาสนาคริสต์ แต่ก็มีสิ่งๆหนึ่ง แม้จะมีใช้บุคคล ก็มีอำนาจทุกอย่าง อย่าง
 ที่พระเจ้าชนิดบุคคลเขามีกัน ถ้าเรียกเป็นภาษาฝ่ายพุทธศาสนา ก็เรียกว่าธรรมชาตุนั้น.
 พึงจะออกจะแปลกก່อยู่ แต่ขอให้ช่วยจำกันได้ ว่าพระพุทธรเจ้าท่านตรัสเรียก สิ่ง
 พอดีจะเทียบกันได้กับพระเจ้านั้น ท่านเรียกว่าธรรมชาตุนั้น.

คำว่า ธรรมชาตฺ แปลว่า ชาติแห่งธรรม หรือ สิ่งซึ่งเป็นธรรม, แล้วก็มีอยู่มากอย่างหรือมากรูป แต่ว่ารูปนั้นรูปที่จะมา ยึดถือเป็นสิ่งสูงสุดนั้น ก็คือธรรมชาตฺ เหมือนกัน, จึงต้องใช้คำว่า ธรรมชาตฺนั้น.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า พระตถาคต คือพระพุทธเจ้าทั้งหลาย จะเกิดขึ้นก็ตาม พระตถาคตทั้งหลาย จะไม่เกิดขึ้นก็ตาม แต่ธรรมชาตฺนั้นมันมีอยู่แล้ว; หมายความว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้สร้างธรรมชาตฺนั้นขึ้นมา เพียงแต่ว่าพระพุทธเจ้า ท่านรู้จักธรรมชาตฺอันนั้น, แล้ว ท่านก็เอาธรรมชาตฺอันนั้น มาสั่งสอนมาเปิดเผย มาให้ทุกๆ คนพลอยรู้ตามท่านด้วย. ธรรมชาตฺอันนั้นแหละสูงสุดยิ่งกว่าสิ่งใด คือไม่ขึ้นอยู่กับใคร เหมือนกับพระเจ้านั้นเอง; แม้แต่พระพุทธเจ้าท่านก็เคารพธรรมชาตฺอันนั้น. ตามธรรมคาพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ถึงที่สุดสูงสุด ไม่ควรจะเคารพใคร, ตามความรู้สึกของเราแล้วก็ยังเห็นว่า ไม่ควรจะเคารพใคร. แต่พระพุทธเจ้าท่านก็ยังมิที่เคารพ, เหมือนกับที่เราเคารพพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่านก็ยังเคารพสิ่งที่เรียกว่า พระธรรม หรือ ธรรมชาตฺ ตรัสว่าพระพุทธเจ้าทุกองค์เคารพพระธรรม.

ทีนี้สิ่งที่เรียกว่า ธรรมนั้นคืออะไรกันแน่? ก็คือ สิ่งที่พระองค์ตรัสเรียกในบางครั้งว่า “ธรรมชาตฺนั้น,” ธรรมชาตฺนั้นเป็นตถตา คือเป็นตายตัวอย่างนั้น ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้เลย. คำๆ นี้ก็เป็นลักษณะของพระเจ้านิพพานนั้น ในฝ่ายพวกที่เขามีพระเจ้า ตถตา แปลว่า เป็นเช่นนั้น ไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น, อวิตถตา - ไม่คิดไปจากความเป็นอย่างนั้น อนัญญตถตา - ไม่เป็นอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น ธัมมัญญุตตา - ความตั้งอยู่แห่งธรรมคา, ธัมมนิยามตา - ความเป็นกฎตายตัวของธรรมคา, จะพูดกันสักอีกก็คำนี้ได้.

แต่สรุปความหมายได้ว่า เป็นกฎอันหนึ่งที่ตายตัว เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้; นี่แหละคือธรรมชาตฺนั้น; อย่างเมื่อเราจะพูดเป็นภาษาธรรมคาๆ ไม่

ระบุชื่อเขา เพราะมันระบุไม่ได้ เพราะมันไม่มีชื่อ เราก็ต้องพูดว่าไอ้คนนั้น ไอ้คนคนนั้น ไอ้หมอนั้น ก็พูดอย่างนั้นก็ได้ ก็ฟังกันดูกว่าอะไร. พระพุทธเจ้าก็เหมือนกัน ท่านต้องตรัสถึงสิ่งนั้น ด้วยคำที่มันเหมาะสม หรือมันเท่าที่จะทำได้ ท่านก็เรียกว่า ธรรมชาตุนั้น. ที่นี้ ธรรมชาตุนั้นแหละคือสิ่งที่จะมีอะไร ๆ เหมือนกันกับฝ่ายที่เขามีพระเจ้าฝ่ายโน้น; เคี้ยวจะว่าให้ฟัง.

ที่นี้จะพูดถึงคำว่า ธรรมชาตุนั้น กันเสียก่อน ธรรมชาตุนั้น มีอะไรบ้าง? ก็คือมีเรื่อง กฎอทิปปัจจยดา เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี; ก็ทุกอย่างเป็นไปตามกฎของธรรมชาตุนั้น. ถ้าเกี่ยวกับมนุษย์ที่เป็นทุกข์ เขาเรียกว่า เรื่องปฏิจจสมุบาท; ไปหาอ่านเอาเอง ว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาได้อย่างไร? กฎเกณฑ์อันนั้นชื่อว่า กฎอทิปปัจจยดา แล้วก็เป็นธรรมชาตุนั้น.

อีกกลุ่มหนึ่ง เรียกว่า อริยสังัจ ความจริงอันประเสริฐ คือ ความทุกข์ แล้วต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ แล้วต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เป็นอย่างอื่นไม่ได้, ความดับทุกข์ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เป็นอย่างอื่นไม่ได้, หนทางให้ถึงความดับทุกข์ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ ๆ, เป็นอย่างอื่นไม่ได้. นี้ก็เรียกว่า ธรรมชาตุนั้น ด้วยเหมือนกัน, เรียกสั้น ๆ ว่า ตถา ซึ่งเป็นคำเดียวกับกับตถตา, เป็นอันว่า กฎเรื่องอริยสังัจสี่นั้นก็ เป็น ธรรมชาตุนั้น ซึ่งเป็นตถตาเป็นต้น.

ที่นี้ก็ กฎเรื่องสามัญลักษณะ ที่ว่า สังขารทั้งปวงเป็นของไม่เที่ยง, สังขารทั้งปวงมีลักษณะแห่งความทุกข์, และ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ซึ่งเราเรียกกันว่า พระไตรลักษณ. กฎแห่งพระไตรลักษณนี้ ก็คือ ธรรมชาตุนั้น ซึ่งก็เป็นตถตาคด้วยเหมือนกัน.

เท่าที่ปรากฏอยู่ในพระบาลี ก็มีถึง ๓ กลุ่ม หรือ ๓ เรื่องแล้ว คือกฎเรื่อง ปฏิจสุมุปาบท, กฎเรื่องอวิยัสัจจ ๔, กฎเรื่องสามัญญลักษณะ, นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า ธรรมชาตุนั้น อันเป็นตถตา ก็เป็นอย่างนั้น, อวิตถตาไม่ผิดไปจากความเป็น อย่างนั้น, อนัญญตถตาไม่เป็นอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น.

คำพูดเหล่านี้เป็นลักษณะของพระเจ้า ซึ่งจะเอามากล่าวให้ฟัง ว่า ฝ่ายที่มี พระเจ้าเป็นบุคคล เขาก็ มีบุคคลที่ต้องประกอบอยู่ด้วยลักษณะอย่างนั้น; แต่ ถ้ามันเป็นบุคคลไปไม่ได้ ก็ไปอธิบายกันเสียใหม่ก็แล้วกัน. แต่โดยเหตุที่เขาต้องการ จะอธิบายอย่างบุคคล เราไม่ควรจะไปขัดคอเขา, ไม่ควรจะไปแย้งเขา ให้มันเสีย เวลา. ให้เป็นที่ยอมรับกันว่า สิ่งสูงสุดมีอำนาจเหนือสิ่งใดนั้น ต้องมีลักษณะอย่าง ที่เรียกกันว่าพระเจ้า.

นี่พระเจ้าจะดีหรือไม่ดี, จะจริงหรือไม่จริง, จะถูกหรือจะผิด, นี้เราไม่ อาจจะตัดสินได้. เราควรตั้งปัญหาขึ้นมาใหม่ว่า มีพระเจ้าดีหรือไม่ดี? มีพระเจ้า นี้จะเป็นประโยชน์หรือไม่? การมีพระเจ้านี้เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์? แล้ว เรามีพระเจ้าเป็นเครื่องคุ้มครองนี้ จะดีหรือไม่ ก็จะมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์?

นี่นักเรียนทั้งหลาย มีสิทธิที่จะเลือกเอาเองว่าจะมีพระเจ้าหรือไม่มี; แต่ อยากจะพูดว่า ก่อนที่เธอจะเลือกว่ามีหรือไม่มีนั้น ควรจะมองให้เห็นชัดเสียก่อนว่า ถ้ามี เราจะได้รับประโยชน์อะไรบ้าง? ถ้าไม่มี เราจะเสียอะไรไป?

เราจะมีชีวิตอยู่ โดยไม่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องคุ้มครองนั้น มันจะเป็น อย่างไร? จะปล่อยไปตามบุญตามกรรม ไม่มีหลักไม่มีเกณฑ์ นั้นจะเป็นอย่างไร? ถ้าเรา มีพระเจ้าเป็นเครื่องควบคุม เราจะได้รับประโยชน์อะไร?

ข้อแตกต่างของคนไม่มีพระเจ้า กับมีพระเจ้า.

นี่ขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่า คนในโลกสมัยนี้ เขาทำอะไรโดยเหยียบย่ำพระเจ้า หรือเหยียบย่ำบรรพชาตุนั้นกันอยู่มาก จึงมีอันธพาลมากขึ้น, มีสิ่งเลวร้ายมากขึ้น จนตำรวจจับไม่ไหว. ให้มีตำรวจ มีกฎหมาย มีเรือนจำ มากกว่านี้อีกร้อยเท่าพันเท่า มันก็ทำให้คนชนิดนี้หยุดทำชั่วไม่ได้; เพราะคนชนิดนี้มันไม่มีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือ. ถ้าคนเหล่านี้มีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือแล้ว มันก็ไม่ต้องมีตำรวจ ไม่ต้องมีศาล ไม่ต้องมีเรือนจำอะไรเลย.

ถ้าคนเหล่านี้มีพระเจ้าเป็นที่ยึดถือ, และยึดถือจริงๆ พวกก็จะอยู่กันอย่างสบาย ไม่มีอันธพาลเบียดเบียนอย่างเลวร้าย อย่างน่าละอายอย่างน่าบัดสี เหมือนที่กำลังเป็นมากขึ้นทุกทีๆ ในบ้านเมืองของเราหรือในโลก.

ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น? ก็คือว่า ถ้ามีพระเจ้า ทุกคนถือพระเจ้า กลัวพระเจ้า มันไม่ทำอะไรให้ผิดคำสั่งหรือความประสงค์ของพระเจ้าได้. เมื่อพระเจ้าต้องการให้รักผู้อื่น เหมือนกับที่รักตัว ต้องการให้ถือว่าทุกคนเป็นลูกพระเจ้าด้วยกัน; อย่างนี้เบียดเบียนกันไม่ได้, แล้วคนมันเชื่อพระเจ้าอย่างนี้ ก็ไม่มีใครเบียดเบียนใคร. พระเจ้าสอนว่าถ้าจะรับใช้พระเจาก็ให้รับใช้ผู้อื่น ก็หมายความว่า เราจะต้องช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อถูกประสงค์ของพระเจ้า ก็เลยมีแต่คนที่คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน, โลกนี้ก็มีความสุข, มีความเป็นอยู่ชนิดที่ประเสริฐเหมือนกับเมืองสวรรค์ เพราะทุกคนคอยช่วยกันและกัน. นี่ ถ้าคนมีพระเจ้า มันเป็นอย่างนี้; ถ้าคนไม่มีพระเจ้า มันก็มีแต่ตัวกู; ทำอะไรมันก็ทำเพื่อตัวกู เพื่อของกู มันก็เลยเอาเปรียบผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่น, แล้วก็ไม่มีใครจะช่วยใคร เพราะมันมีแต่ความเห็นแก่ตัวกู แล้วโลกนี้มันจะเป็นอย่างไร.

พุทธศาสนาก็มีพระเจ้าในลักษณะนั้น มีพระเจ้าชนิดที่ต้องการให้ทุกคนประพฤติกระทำให้ถูกต้องชนิดที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น แม้ว่า พระเจ้านั้นจะเป็นเพียงธรรมชาตินั้น ก็ไม่ใช่เป็นบุคคล, ไม่ได้พูด, ไม่ได้สมมติว่าเป็นบุคคล อย่างพระเจ้าในศาสนาอื่น. พระเจ้าในศาสนาอื่นเขาพูดกันให้ฟังง่าย ๆ, แม้แต่ลูกเด็ก ๆ ก็ฟังถูก, คนไม่มีการศึกษาเป็นชาวไร่ชาวนาเขาฟังถูก, ว่ามีพระเจ้าศักดิ์สิทธิ์ประเสริฐสูงสุดอยู่เบื้องบน คอยควบคุมเราอยู่ เราเชื่อ เรากลัว. เราก็กทำตามที่พระเจ้าต้องการให้ทำ. ส่วน พุทธศาสนา นี้ ไม่พูดถึงพระเจ้าชนิดนั้น พูดถึงพระเจ้าในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ, ที่เรียกว่า ธรรมชาติอันนั้น และตั้งอยู่ในฐานะเป็นกฎของธรรมชาติ, แล้วก็ควบคุมสิ่งทั้งปวง, คือสิ่งสถิตอยู่ในสิ่งทั้งปวง.

พวกเธอทั้งหลายเป็นนักเรียน ก็อย่าให้เสียที่ที่เป็นนักเรียน ควรจะรู้เรื่องธรรมชาติพอสมควร, ว่าในธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงนี้ มัน มีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่. สิ่งเหล่านั้น ต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎ ของธรรมชาติ; มิฉะนั้นมันจะต้องตาย. ถ้ามันเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันก็ยังอยู่และมีความเจริญไม่ต้องพูดถึงกัน; แม้ที่สุดแต่กันไม้ทันไล่ นั้นมันเป็นธรรมชาติ, มีกฎธรรมชาติควบคุมอยู่, มันต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันจึงจะรอดชีวิตอยู่. แม้สัตว์เดรัจฉาน มันก็เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ, มันต้องมีการเคลื่อนไหวของมันเอง ให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันจึงมีชีวิตอยู่และไม่ตาย. มนุษย์เราก็เหมือนกัน มันมีธรรมชาติที่เป็นกฎอันสูงสุด อันเดียวกับที่ควบคุมอยู่. เราจะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎ เราจึงจะรอดชีวิตอยู่และไม่ตาย.

ศึกษาให้รู้จักกฎธรรมชาตินี้ จักไม่มีทุกข์.

เดี๋ยวนี้เราไม่ได้ต้องการเพียงว่าไม่ตาย เราต้องการให้ดีกว่านั้น คือให้อยู่อย่างที่ไม่มีความทุกข์; ฉะนั้นจึง ต้องมีกฎของธรรมชาตินี้ ชั้นสูงชั้นพิเศษ

ประณีตยิ่งๆขึ้นไป สำหรับจะให้รอดชีวิตอยู่ แล้วไม่ต้องเป็นทุกข์ด้วย, คือมีจิตใจสะอาด
สว่าง สงบเยือกเย็น เป็นสุขที่สุดด้วย เราต้องการถึงขนาดนี้ เราจึงต้องรู้จักพระเจ้า
หรือกฎของธรรมชาตินั้น ให้มากยิ่งขึ้นๆขึ้นไปอีก. เมื่อตะกับอกแล้วว่า ว่าอย่างน้อย
ก็มีอยู่ ๓ เรื่อง : กฎของพระเจ้า ช่วยจำไว้อย่าลืมเสีย.

เรื่องที่ ๑ เรื่องอิทัปปัจจยตา—เพราะสิ่งนี้มีสิ่งหนึ่งจึงมี สิ่งหนึ่งมีสิ่ง

หนึ่งไปอธิบายเอาเองก็ได้. เราต้องประพฤติกกระทำทางกาย ทางวาจา ทางใจนี้
ให้ถูกต้องตามกฎนี้ๆ เราจึงจะมีความเป็นอยู่ชนิดที่ไม่มีกรรมทุกข์เลย.

โดยใจความสั้นๆว่า มันมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กระแทกกันเข้ากับรูป
เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ แล้วเกิดจากขุวิญญาณ ทางตา ทางหู ทางจมูก
ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะที่มันกระแทกกันนี้ เรียกว่าผัสสะ. ตรงนี้ถ้าเราเ็ง
ก็เป็นผัสสะเ็ง; ถ้าเราฉลาดมันก็เป็นผัสสะฉลาด. ถ้าเป็นผัสสะเ็ง มันก็ทำให้เกิด
เวทนาเ็ง ที่ทำให้หลงรักหลงเกลียด, แล้วก็ยึดมั่นถือมั่นจนเป็นตัวกูที่ได้มีความ
ทุกข์. นี่ถ้าว่า เป็นผัสสะฉลาด มันกระทบแล้ว มันรู้ว่าอะไรเป็นอะไร; แม้จะ
เกิดความรู้สึกสวดยหรือไม่สวดย หอมหรือเหม็น อร่อยหรือไม่อร่อยเป็นต้น ขึ้นมา, ก็ไม่
หลงยึดถือ ว่ามันมีไ้เป็นอะไรมากไปกว่าความรู้สึก, จึงไม่ได้เกิดตัณหา คือความ
อยากอย่างนั้นอย่างนี้ ที่ทำให้เกิดเป็นทุกข์ขึ้นมา. เรามีกฎอันนี้ควบคุมชีวิตของเราอยู่
เราจะต้องทำให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์อันนี้ เราจึงจะไม่เป็นทุกข์.

เรื่องที่ ๒ ถ้าพูดให้สั้นเข้ามา ก็คือกฎเรื่องอริยสัจจทั้ง ๔ ว่าความทุกข์
เป็นอย่างนั้น, ตัณหาความอยากด้วยความเ็ง เป็นเหตุให้เกิดทุกข์. กับตัณหาเสียก็ไม่มี
ความทุกข์, ปฏิบัติอย่างถูกต้อง ๘ ประการ ที่เรียกว่าอริยมรรคมีองค์แปดอยู่ ตัณหา
ก็ไม่เกิดได้, เราก็ไม่ต้องเป็นทุกข์. กฎนี้ครอบงำเราอยู่ตลอดเวลา; ตลอดเวลา

ถ้าเราทำผิดมันก็เกิดทุกข์ขึ้นมา ถ้าเราทำถูกมันก็ไม่เกิดทุกข์ขึ้นมา. นี่กฎเรื่อง อริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นพระเจ้าพิเศษสูงสุดสำหรับมนุษย์, ครอบงำเราอยู่อย่างนี้.

หรือว่า เรื่องที่ ๓. กฎเรื่องไตรลักษณ์ ว่าสังขารทั้งปวงมันไม่เที่ยง, คือมันต้องไม่เที่ยง. คุณเถอะในตัวเรา^๕ คุณเนื้อหนังร่างกาย ผม ขน เล็บ ฟัน หนังอะไร ทุกๆ อย่างนี้มันไม่เที่ยง. เราจะต้องประพฤติก้อมันให้ถูกต้อง ตามลักษณะที่มันไม่เที่ยง; ถ้าเราประพฤติผิด เราจะทุกข์เอง; เพราะว่าสังขารนี้มันมีลักษณะที่เป็นทุกข์ คือคุณแล้วน่าระอาใจ ไม่น่าหลงรักหลงยึดถือว่าเรา ว่าของเรา, มันมีความทุกข์เพราะการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา^๕นั่นเอง. เราต้องทำในใจให้ถูกต้องกับสิ่งเหล่านี้ ไปบังคับมันไม่ได้, และต้องทำใจให้ถูกต้อง. อย่าให้จิตของเราต้องเป็นทุกข์ เพราะสิ่งเหล่านี้. เช่นมันต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย ก็ช่างหัวมัน ให้มันเป็นไปตามเรื่องของมัน. อย่ารับมาเป็นของเรา, แล้วเราก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ อย่างนี้เป็นต้น.

ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่ว่าอะไรหมด เป็นอนัตตาคือจะถือว่า เป็นตัว เป็นตนของตนนั้นไม่ได้, เป็นของธรรมชาติโดยเด็ดขาด. เรามีจิตใจที่วางไว้อย่างนั้น เราก็ไม่ต้องมีการหลงรักอะไร ซึ่งเอาเป็นของเราไม่ได้, เราไม่ต้องหลงเกลียดอะไร ซึ่งเราจะบังคับมันไม่ได้, แล้วเราก็ไม่ต้องร้องไห้ เมื่ออะไรมันแตกตายไป เพราะมันเป็นไปตามกฎของอนัตตา เป็นต้น.

เพราะฉะนั้นอย่าหัวเราะเยาะคุณย่าคุณยาย ที่มีวาท่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, มันเป็นเรื่องกฎสูงสุดในพระพุทธศาสนา ที่เขาสอนๆ สืบกันมา ให้ทุกคนรู้จักสิ่งที่เรียกว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, และสามารถดำรงจิต ไม่ให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาได้ จากสิ่งเหล่านี้ หรือสิ่งทั้งปวง ที่มันเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

เราเรียนกันแต่หนังสือ เรียนกันแต่วิชาชีพ ไม่รู้จักกรรมในพระศาสนา แล้วเราก็ยังอวดศักดิ์ว่า เรารู้อะไรมากกว่าคุณย่าคุณยาย ที่มีแต่ท่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. คุณย่าคุณยายมีแต่ท่องว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. เราไม่เคยได้รับการสั่งสอนให้รู้อย่างนั้น, หรือให้รับรู้ความเป็นอย่างนั้น. เราก็อยู่กับอย่างที่ไม่รับรองว่า เพื่อนของเรานั้นก็เพื่อนเกิดแก่ เจ็บตายของเรา จึงเอาเปรียบกัน เห็นแก่ตัว ไม่ช่วยเหลือกัน ไม่สามัคคีกัน; มันก็ผิดกรรม และ พระเจ้ากรรมนั้นแหละ จะลงโทษให้สาสม, กอยคุไปก็แล้วกัน.

นี่ขอให้สังเกตไว้อย่างนี้ ว่าถ้าเราทำอะไรผิดหลักของพระธรรม เราจะ ต้องได้รับผลเป็นทุกข์; ถ้าเราทำถูกต้องตามหลักของพระธรรม เราจะ ต้องได้รับผลเป็นที่พอใจ คือไม่เป็นทุกข์ หรือเป็นสุขแล้วแต่เราจะเรียก. นี่คือพระเจ้า อันแท้จริง อยู่กับเนื้อกับตัวของเรา.

พูดอย่างนี้ฟังดูหรือไม่ดู ฟังข้อมความเข้าใจกันหน่อยว่า ทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี้ เมื่ออาตมาพูดว่า พระเจ้านั้นอยู่กับเรา, อยู่ในเนื้อในตัว ในจิตใจในชีวิตของเราทีเดียว. ลองทบทวนดูว่า มันจริงหรือไม่จริง? หมายความว่ากฎอันนี้ กฎของพระธรรมหรือธรรมธาตุนั้น มันอยู่ที่ทุกๆ อณู ทุกๆ ปริมาณในร่างกายเรา. พูดถึงขั้นต่ำสุดก็ว่า ทุกๆ ปริมาณในร่างกายเรา มันควบคุมอยู่ด้วยกฎเกณฑ์อันนี้ ก็เรียกว่าพระเจ้านั้นก็อยู่ในเรา, หรือกฎของธรรมชาตินั้นควบคุมเราอยู่ทุกๆ ปริมาณ มันจะไต่ไม่ยกเว้นอะไร.

ฉะนั้นเราจะต้องประพฤติให้ถูกต้องทุกอย่างที่จะต้องประพฤติ และที่จำเป็น ก็คืออย่างง่าย ๆ ต่ำ ๆ เรื่องกิน เรื่องอยู่ เรื่องหลับ เรื่องนอน ใช้น้อยอะไรต่างๆ นี้ จะต้องทำให้ถูกต้องกฎของธรรมชาติ; ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วจะต้องเป็นทุกข์, บางทีก็

มานั่งร้องไห้อยู่ บางทีก็หัวเราะอยู่เหมือนกับคนบ้า, เพราะไม่รู้ตามที่เป็นอย่างจริงว่า นั่นมันเป็นเพียงธรรมชาติเท่านั้น ไปหลงรักหลงยินดีว่า เราทำได้อย่างใจของเรา. นั่นมันก็เป็นคนโง่ที่กำลังหัวเราะอยู่ เหมือนกับคนบ้า. ถ้าเรารู้จักเรื่องนี้ดี เราก็จะปกติ ไม่หัวเราะไม่ร้องไห้, จะปกติ มีจิตใจเยือกเย็น. นี่เรียกว่าเราอยู่กับพระเจ้า คืออยู่ด้วยการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้านั่นเอง.

ขอให้ลองสังเกตดูให้ดีๆ ว่า พระเจ้ามีหรือไม่มี? มันจะมียิ่งกว่าจริงเสียอีก มีจริงยิ่งกว่าจริงเสียอีก; มันมีอยู่ทุกอนุ ทุกปรมาณู ในโลกนี้ในจักรวาลนี้ ไม่ใช่เฉพาะในตัวเรา, นอกตัวเราไปทั้งจักรวาลนี้ ทุกๆ ปรมาณู ก็มีธรรมชาตินั้น. ธรรมชาติกันที่เป็นตกตาเป็นพระเจ้านั้น สิ่งอยู่ไปทั้งหมด; ทุกอย่างต้องเป็นไปตามกฎของพระเจ้า. ถ้าใครต้องการจะได้ประโยชน์อะไร ก็ต้องประพฤติให้ตรงตามกฎเกณฑ์อันนั้น จึงจะได้รับประโยชน์นั้น; ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า เราหลีกเลี่ยงไม่ไหวที่จะไม่มีพระเจ้า, เราหลีกเลี่ยงไม่ไหว ที่จะไม่มีกฎเกณฑ์ของพระเจ้า.

นี่เราไม่รู้ที่เราเรียนกันทำไม นักเรียนนักศึกษาเหล่านี้เรียนกันไปทำไม? มาเรียน ก ข ก กา เพื่อให้รู้หนังสือ มาเรียนวิชาชีพเพื่อให้เลี้ยงปากเลี้ยงท้องได้; แม้เท่านั้นมันก็เป็นกฎเกณฑ์ของพระเจ้า, ทำไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า ที่ต้องเรียนหนังสือ ก็เพราะกฎเกณฑ์ของพระเจ้านั้นบังคับ, ที่จะเรียนได้ไม่ได้ ก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า, เรียนได้แล้วจะได้รับประโยชน์อะไร มันก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้า แต่เพียงเท่านั้นมันไม่พอ.

การศึกษาในโรงเรียนยังไม่พอ ต้องรู้ธรรมะด้วย.

นี่อย่าเพิ่งง่วงนอน จะพูดกันอย่างเพื่อนฝูงที่สุดว่า เราเป็นมนุษย์ด้วยกัน ถ้ามันเป็นทุกข์ก็เป็นทุกข์ด้วยกัน, ถ้ามันเป็นสุขก็เป็นสุขด้วยกัน, ฉะนั้นเราพยายามให้

ดีที่จะให้ได้รับประโยชน์จากเรื่องนี้ ให้มากที่สุด. การศึกษาเท่าที่โรงเรียนมีให้ศึกษานั้นไม่พอ. ไม่พอสำหรับทำให้เป็นมนุษย์ ตรงนี้ก็คงจะมีอยู่ทั้งครูอาจารย์อะไรก็มี. อาจมาบอกได้ไม่เกรงใจอะไร ว่าการศึกษาเท่าที่พวกคุณจัดให้เรียนให้มันกันนั้น มันไม่พอสำหรับความเป็นมนุษย์.

การศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการในโลกนี้เขาจัดกันนั้น มีเพียงว่าให้รู้หนังสืออย่างหนึ่ง, ให้รู้อาชีพอย่างหนึ่ง, แล้วมันก็เป็นมนุษย์ที่ก็ไม่ได้. ก็ดูเถอะที่มันเป็นนักคอร์ปชั่น ยาเสพติด ทั้งหมดในโลกเต็มไปด้วยโลกนี้ มันล้วนแต่เรียนหนังสือ เกยผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้วก็มาก, มันยังเป็นคนเลว ทำคอร์ปชั่น, ทำโลกนี้ให้เดือดร้อน มันผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้ว; นี่แสดงว่าการศึกษาเพียงเท่านั้นมันไม่พอ.

รู้หนังสือแล้วรู้วิชาชีพด้วยนี้ไม่พอ, ต้องรู้อะไรอีกอย่างหนึ่ง คือเป็นมนุษย์ให้ถูกต้อง ตามความประสงค์ของพระเป็นเจ้า, พระเป็นเจ้าอย่างที่ว่ามา, คือหลักอันสูงสุดที่ต้องเป็นมนุษย์ให้ถูกต้อง มีความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ทางจิต, ไม่มี ความทุกข์ ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น อยู่ในโลกนี้ด้วยกัน โดยไม่ต้องมีคอร์ปชั่น ไม่ต้องมีอันธพาล ไม่มียาเสพติด ไม่มีอะไรต่าง ๆ. นั่นต้องขึ้นมาถึงนั้น เพียงแค่รู้หนังสือ และรู้วิชาชีพ ผ่านมหาวิทยาลัยมาแล้ว มันก็ยังเป็นเพียงไม่ใช่มนุษย์ไม่ถึงระดับมนุษย์.

เดี๋ยวนี้เขามีคำเรียกที่ดี ใช้เรียกกันอยู่ว่า economic animal, economic แปลว่าเศรษฐกิจ แล้ว animal แปลว่าสัตว์ อย่างสัตว์เศรษฐกิจาน, economic animal, ก็คือ สัตว์เศรษฐกิจ. เดี่ยวนี้คนในโลกเป็นได้อย่างมากเพียงสัตว์เศรษฐกิจ ยังไม่เป็นถึงมนุษย์. คนที่บูชาเศรษฐกิจเหล่านั้นมันมัวแต่จะสร้างเงิน จะบูชาเงิน จะกอบโกย

เงิน ผลิตแต่เรื่องเงิน มันเป็นสัตว์เศรษฐกิจ ยังไม่เป็นมนุษย์; ถ้าเป็นคนก็เป็นคนที่ยังไม่เป็นมนุษย์ เป็นคนที่ยิ่งต่ำกว่าระดับมนุษย์.

คำที่ ๒. เขาเรียกว่า political animal คือเป็น สัตว์การเมือง political คือการเมือง animal คือสัตว์ มันเป็นสัตว์การเมือง มันมีหัวการเมือง ทำอะไรเพื่อประโยชน์กู ประโยชน์พวกของกู ไม่ต้องฟังเสียงถึงความถูกต้องหรือความจริง, ไม่มีพระเจ้านักการเมืองเหล่านี้ ไม่มีพระเจ้า. นี่สัตว์การเมืองเหล่านี้ ก็ยังไม่ใช่มนุษย์, ยังเป็นสัตว์ที่ยังไม่ขึ้นถึงระดับความเป็นมนุษย์, มันยังเป็นแค่คน ๆ เท่านั้นเอง คนที่ยังไม่ถึงความเป็นมนุษย์. ฟังให้ตื่นนะว่า คนมันอย่างหนึ่ง, มนุษย์มันอย่างหนึ่ง. *มนุษย์* แปลว่า *คนที่มัจฉาใจสูง อยู่เหนือกิเลส เหนือปัญหา เหนือความทุกข์*. ถ้าเป็นคนนั้นมันคนธรรมดา นี่ใคร ๆ ก็ได้; สัตว์การเมืองเหล่านี้ ยังไม่เป็นมนุษย์ ยังเป็นคนที่ต่ำกว่าระดับมนุษย์.

เขามีกฎกำหนดหนึ่งว่า social animal คือ สัตว์สังคม, มันเป็นสัตว์สังคม เขาแค่ความนิยมสังคม มันคิดแฟน, มันทำอะไรต่าง ๆ ไปตามความบ้าหลังทางสังคม, มันก็มีจิตใจต่ำเห็นแก่ความสนุกสนานเอรีคอร้อย ตามแบบของสังคม. ที่เรียกว่าผู้ในสังคมนั้น อย่าไปบูชากันนัก มันยังเป็นเพียงสัตว์สังคม ยังไม่ถึงระดับแห่งความเป็นมนุษย์.

เราอุตสาหกรรม เป็นนักเรียนชั้นประถม มัธยม อุดมแล้ว ระวังให้ดี อย่าให้ไปติดคั่นอยู่เพียงเท่านั้น, คือว่ารู้หนังสือ กับรู้วิชาอาชีพเท่านั้น, มันไม่พอ. ต้องรู้พระธรรม, ธรรมะสำหรับความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องและเต็มเปี่ยมด้วย; มิฉะนั้นแล้ว เราก็จะไปเข้าโหลงสัตว์เศรษฐกิจ สัตว์การเมือง สัตว์สังคม อยู่เพียงเท่านั้นเอง; ในโลกนี้มีแต่สัตว์อย่างนี้เสียเกือบทั้งหมดแล้ว ไม่เหมือนสมัยก่อนโน้น ที่เขายังนับถือ

ศาสนา ยั้งนับถือพระเจ้านั้น เขายังมีมนุษย์ มีมนุษย์ ไม่ใช่สัตว์ที่บูชาการเมือง บูชา เศรษฐกิจ บูชาสังคม, เขาบูชาพระเจ้า บูชาพระธรรม บูชาพระศาสนา เป็นอยู่ด้วย ศีลธรรม.

นี่พูดอย่างกันเองนะ, พูดอย่างนี้ขอให้รับเอาไปด้วย ว่าพูดอย่างกันเอง ด้วยความหวังดีที่สุดแล้ว ว่าขอให้เรานับปลอดภัย ไม่ต้องไปเป็นสัตว์เศรษฐกิจ ไม่ต้องไปเป็นสัตว์การเมือง ไม่ต้องไปเป็นสัตว์สังคม; แต่ให้เป็นมนุษย์ที่ดีที่ถูกต้องของ พระพุทธเจ้า หรือของพระเจ้าในศาสนาไหนก็ได้. ขอแต่ให้เป็นของพระเจ้าเถอะ ล้วนแต่ทำนสอนไปในลักษณะที่ให้ไม่เห็นแก่ตัว ให้อยอมรับนับถือผู้อื่นในฐานะเป็น เพื่อนมนุษย์ด้วยกันทั้งหมดทั้งสัน.

เมื่อมีศาสนาก็ต้องมีพระเจ้า.

ถ้าเรามีศาสนาไม่ว่าศาสนาไหน จะต้องมีพระเจ้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น, จะมี พระเจ้าอย่างบุคคลตรงๆ เหมือนในศาสนาที่เขาสอนตรงๆ อย่างนั้นก็ได้, หรือจะมี พระเจ้าที่ท่องอธิบาย อย่างในพุทธศาสนามีพระเจ้าอย่างที่กำลังพูดให้ฟังนี้ ว่าธรรมธาคู นั้นแหละ ที่พระพุทธเจ้าก็เคารพนับนั้นแหละ นั้นแหละคือพระเจ้าในพุทธศาสนา.

ทั้ง พระเจ้าทุก ๆ ประเภท ล้วนแต่ต้องการให้มนุษย์เป็นมนุษย์; พูดแล้วก็ไม่น่าฟังอะไรเลย ต้องการให้มนุษย์เป็นมนุษย์, ไม่ต้องการมากกว่านั้น, อย่าให้ เป็นเพียงคน ชนิดที่เป็นสัตว์เศรษฐกิจ สัตว์การเมือง สัตว์สังคม. ขอให้มนุษย์ แทนนั้นแหละพอ, มนุษย์แปลว่ามีใจสูง เหนือกิเลสและเหนือความทุกข์. พระเจ้า ต้องการอย่างนั้น; ฉะนั้นให้ทุกคนสนองความประสงค์ของพระเจ้า.

ถ้าพวกเขาเรียนมาอย่างวิทยาศาสตร์ อย่างชีววิทยาเป็นต้น ก็ต้องรู้ว่า กฎของวิวัฒนาการนั้นมุ่งหมาย หรือมันบังคับด้วยซ้ำไป ให้มันสูงขึ้นๆ; ถ้าไม่สูงขึ้น มันตาย ก็มันไม่เหมาะ มันต้องตาย, ถ้ามันอยู่ได้มันต้องดีขึ้นๆ เช่นมีอะไรดีขึ้นๆ นี้ อย่างน้อยก็ในทางที่จะให้รอดชีวิตอยู่ โดยไม่ต้องตาย.

ฉะนั้นเรายึดกันได้ว่า กฎวิวัฒนาการนี้มันต้องการให้ดีขึ้น เหมือนกันว่าเป็นความประสงค์ของพระเจ้าเหมือนกัน, มันไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์. ถ้าเราเข้าใจ พระเจ้าดี จะรู้สึกว่ามันไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์; ถ้าเราเข้าใจไม่ถูกต้อง เราจะรู้สึกว่าการที่พระเจ้ามีบาบอกรีต ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์. ถ้านักเรียนคนไหนเคยเข้าใจอย่างนั้น ก็รีบไปศึกษาเสียใหม่, ศึกษาให้รู้จักพระเจ้าที่แท้จริง, แล้วจะรู้สึกว่ามันไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระเจ้าในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ธรรม-ธาตุ นั้น ที่เป็นตถตา อวิตถตา อนัญญตถตา นี้ ยังไม่ขัดกับหลักวิทยาศาสตร์, และยังเป็นวิทยาศาสตร์เสียเอง.

นี่เราเกิดมาเป็นมนุษย์ ก็อย่าให้เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์, แล้วเราได้พบพระพุทธศาสนา ก็อย่าให้เสียที่ที่ได้พบพระพุทธศาสนา ซึ่งเขาล้อกันด้วยคำล้อว่า *ถึงมันได้แก้ว ได้แก้วแล้วก็ไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร*; ฉะนั้นเราจะต้องไม่เป็นถึงที่ได้แก้ว แล้วไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร. เราเกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา ก็ขอให้ ได้รู้จักพระพุทธศาสนา และใช้ให้เป็นประโยชน์.

พุทธศาสนาเป็นวิชาความรู้ เรื่องกฎของพระเจ้า ที่เราจะปฏิบัติให้ถูกต้อง แล้วก็ดับทุกข์ ทุกข์ดับ—ดับๆ จนไม่มีทุกข์เหลือ เรียกว่าพระนิพพาน, ไปจบไปสุดกันที่พระนิพพาน คือความทุกข์ดับหมดสิ้นไม่มีเหลือแม้แต่ชนิดไหน อย่างใด

หรือปริมาณสักเท่าไร ก็ไม่มีเหลือ นี้คือกับหมดเลย จะเรียกว่าไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพุทธศาสนา.

พระเจ้า ถ้าเป็นบุคคล ก็หมายความว่า บุคคลที่ต้องการให้สัตว์ทั้งหลายประพฤติอย่างนี้; ถ้าพระเจ้าไม่ใช่บุคคลเป็นเพียงกฎ ก็คือกฎที่บังคับให้สัตว์ทั้งหลายต้องเป็นอย่างนี้.

พระเจ้าในศาสนาคริสต์ก็มีคุณลักษณะเหมือนกฎในพุทธศาสนา.

ในศาสนาคริสต์ียนถือว่า พระเจ้านั้นเป็นวิญญาณบริสุทธิ์. Pure spirit, เป็นวิญญาณบริสุทธิ์ เราก็ไม่รู้จะแปลว่าอะไร ก็แปลว่า วิญญาณบริสุทธิ์. ถ้าวิญญาณอย่างวิญญาณตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้ก็ไม่ถูก มันเป็นอย่างอื่นที่มากกว่านั้น ธรรมชาติ พระธรรม หรือกฎของธรรมะนี้ เป็นของบริสุทธิ์; แต่เราไม่เรียกว่าวิญญาณ แล้วเราจะไม่พูดอย่างคน. พระเจ้านั้นในศาสนาคริสต์ียน เขาถือว่า เป็นอยู่ได้เอง ไม่ต้องอาศัยอะไร self existence มันเป็นอยู่ได้เอง โดยที่ไม่ต้องอาศัยอะไร; นี้คือตัวธรรมชาติ นั้นแหละ, ธรรมชาติที่เป็นกฎนั้นแหละ มันเป็นอยู่ได้เอง โดยที่ไม่ต้องอาศัยอะไร; ถ้ามันต้องอาศัยอะไร มันต้องเปลี่ยนไปตามนั้น ดังนั้นมันจะเป็นกฎที่แท้จริงอยู่อย่างนั้นไม่ได้.

และเขาพูดต่อไปว่า พระเจ้านั้นเป็นเพียงหนึ่งเดียว, หนึ่งเดียวไม่มีอะไรปนอยู่ในนั้น เป็นสองสิ่งสามสิ่ง; หมายความว่า ถ้ามีหลายส่วนหรือหลายองค์ประกอบแล้วก็ไม่จริง มันเป็นเรื่องที่ยังไม่จริงถึงที่สุด. เหมือนทองคำนี้ มันต้องมีเนื้อที่เป็นทองคำแต่อย่างเดียว และบริสุทธิ์, เราจึงจะเรียกว่าเป็นทองคำ. พระเจ้านั้นถ้ามีสิ่งจะ

ก็มีสัจจะจริง อย่างเดียวเต็ม มีความดี ก็มีความดีอย่างเดียวจริง เขาเรียกว่ามีแต่เพียงหนึ่งเดียว.

และพระเจ้านั้นไม่มีที่สิ้นสุด ; นี่คือลักษณะของสิ่งที่เป็นกฎ หมายความว่ามันไม่ต้องตั้งต้นที่ตรงไหน แล้วก็ไปจบลงที่ตรงไหน. สิ่งนี้เรายังเข้าใจไม่ได้ในบัดนี้ ; เพราะเราเห็นแต่สิ่งที่ตั้งต้นที่ตรงไหน แล้วไปจบลงที่ตรงไหน. ถ้าเราจะมีพระเจ้า เราต้องยอมรับว่า มีสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่มีที่สิ้นสุด เพราะมันไม่ได้ตั้งต้นที่ตรงไหน แล้วไปจบลงที่ตรงไหน.

แล้ว พระเจ้านั้นเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ก็เปลี่ยนแปลงไม่ได้เป็นตถตา—มีความเป็นอย่างนั้น, แล้วก็อวิตถตา—ไม่ผิดจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตถตา—ไม่มีความเป็นอย่างอื่นไปจากความเป็นอย่างนั้น. นี่เป็น พระบาลีในพระพุทธศาสนา เป็นพระพุทธานุชาตที่ตรัสถึง สิ่งที่เรียกว่า ธรรมชาติุนั้น, ธรรมชาติุนั้น ที่อาตมาเอามาบอกให้รู้ ว่า นี่คือตัวพระเจ้าในพุทธศาสนา.

ทั้ง พระเจ้านั้น เป็นสิ่งที่ทราบ รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง, ไม่มีอะไรที่พระเจ้าไม่รู้ นี่ต้องตีความกันหน่อยว่า บรรดาสิ่งที่มนุษย์รู้นั้นจะมีเท่าไร ๆ มันก็คือตัวธรรมชาติ, ตัวกฎของธรรมชาติ, ตัวพระเจ้าทั้งนั้นแหละ. จะเป็นความจริงหรือตรงกันข้ามจากความจริงก็ตาม มันมีอยู่ในตัวกฎของธรรมชาติทั้งนั้น. เพราะฉะนั้น ในกฎของธรรมชาตินี้ มีความรู้ทุกสิ่งรวมอยู่ในนั้น ; ฉะนั้น เขาจึงกล่าวว่า พระเจ้านั้นรู้ทุกสิ่ง ไม่มีอะไรที่พระเจ้าไม่รู้. ฉะนั้นพระเจ้าจึงเป็นใหญ่กว่าทั้งหมด เป็นใหญ่กว่าทุกสิ่ง.

ทีนี้มาถึงคำที่อธิบายยาก ก็คือว่า พระเจ้านั้นรักมนุษย์ทุกคน. นี่จะอธิบายอย่างไร? กฎความจริงของธรรมชาติ จะรักมนุษย์ทุกคนได้อย่างไร? เพราะไม่มีจิต ไม่มีวิญญาณ ไม่มีความรู้สึกอย่างคน ก็ให้ถือว่า กฎของธรรมชาตินั้น ให้โอกาส เปิดโอกาส หรือ พร้อมอยู่เสมอ ที่จะให้สัตว์ทั้งหลายนี้ มีวิวัฒนาการไปในทางที่ดีที่งาม ที่มีประโยชน์; ถ้าไม่อย่างนั้น สัตว์ทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลาย คนทั้งหลายไม่ดีขึ้นมาจนถึงนี้, ไม่ดี ไม่เจริญ ไม่วิวัฒนาการขึ้นมาจนถึงนี้ ถ้าหากว่ากฎของวิวัฒนาการมันไม่ได้มีความมุ่งหมายให้คนทุกคนมีดีขึ้น ถ้าสิ่งใดไม่ถูกตามกฎ มันตายไปแล้ว; จะไปถือว่ากฎนี้เลวร้ายก็ไม่ได้ มันช่วยกำจัดสิ่งที่ไม่ควรจะมีให้หมดไป, ให้เหลืออยู่แต่สิ่งที่ดี, แล้วก็ดีขึ้น.

มีคำอีกคำหนึ่งสำหรับพระเจ้ก็ว่า **ต้องการให้ทุกคนรอดได้** ถ้าเป็นพระเจ้แท้จริง ต้องต้องการให้คน ให้สัตว์ทุกคนรอดได้; หมายความว่า เป็นหน้าที่ของพระเจ้ที่มีอยู่ สำหรับจะให้ชีวิตทุกชีวิตรอดได้, ส่วนที่ชีวิตนั้นไม่ยอมปฏิบัติตามแล้วมันตาย ก็ไม่ใช่ความรับผิดชอบของพระเจ้, มันเป็นความรับผิดชอบของชีวิตที่โง่เขลา ชีวิตที่ไม่เชื่อฟังพระเจ้ ไม่ยอมปฏิบัติตามกฎของพระเจ้. ฉะนั้นถ้าใครมารวมมือกับพระเจ้แล้ว คนนั้นก็รอดตามความประสงค์ของสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้.

ต้องปฏิบัติตามพระเจ้จะรอดจากทุกข์.

ฉะนั้นขอให้เราทุกคน นักเรียน นักศึกษา ยุวชนเหล่านี้ จงรู้จักสิ่งนี้ว่า มันจำเป็นที่สุด ที่ต้องรู้จัก และต้องมี มิฉะนั้นเราไม่รอด. เราเอาตัวรอดไม่ได้ ถ้าเราไม่รู้จักพระเจ้ ซึ่งต้องการให้ทุกคนรอด, แล้วเราก็กเอาตัวรอดไม่ได้; หมายความว่า

เราไม่รู้จ้กว่า มันจะรอดได้อย่างไรกันนั่นเอง. เรารีบศึกษาเรื่องของพระเจ้า ว่าเราจะรอดกันได้อย่างไร แล้วก็ประพฤติตามนั้น แล้วเราก็จะรอดอยู่ได้.

รอดนี้ไม่ใช่รอดมีชีวิตอยู่อย่างเดียว, แต่รอดจากความทุกข์ที่บีบคั้นชีวิต; เราไม่ตาย เรารอดอยู่ได้ แต่มีความทุกข์บีบคั้นอยู่ นี่มันก็ไม่ไหว. มัน ต้องรอดพ้นจากความทุกข์ทั้งหมด นั้นด้วย จึงจะเรียกว่ารอดจริงๆ. ในพระบาลีเขาเรียกว่า **วิมุติ** คือความหลุดรอดหรือรอดพ้น ไม่ใช่รอดจากความตาย ในความหมายธรรมคานี้ รอดจากกิเลส รอดจากความทุกข์ที่มีมาจากความตาย, ความตายไม่อาจจะบีบคั้น, ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่อาจจะบีบคั้นเขา โลกะ โทสะ โมหะ ไม่อาจจะบีบคั้นเขา. เขามีชีวิตอยู่นึกที่รอดจากการบีบคั้นของสิ่งเหล่านี้ จึงจะเรียกว่ารอด, แล้วพระเจ้ก็ต้องการให้ทุกคนรอด คือรอดจากสิ่งเหล่านี้.

ฉะนั้น ขอให้เราทุกคนมีชีวิตอยู่อย่างสะอาด สว่าง สงบ เยือกเย็น ไม่มีความทุกข์เลย นี้พระเจ้าจะให้พร, หรือพระเจ้าจะช่วยให้เป็นอย่างนี้ ก็ต่อเมื่อเราสมักรทำตามคำสอนของพระเจ้า. พระเจ้าซึ่งแม้แต่พระพุทธเจ้าท่านก็เคารพ ชื่อคล้ายๆ กันอยู่ พระเจ้าถ้าเรียกอย่างในพุทธศาสนา ก็เรียกพระธรรมในฐานะที่เป็นกฎ หรือที่พระพุทธเจ้าท่านระบุลงไปว่า ธรรมชาตุนั้น : จิตา ว ฐา ธาตุ — **ธรรมชาตุนั้น** หรือธรรมะนั้น **ธรรมชาตุนั้นมีอยู่แล้ว**. พระพุทธเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิด ธรรมชาตุนั้นก็มีอยู่แล้ว แล้วก็มีอยู่อย่างพระเจ้า คือมีอยู่ตลอดเวลา, มีอยู่โดยไม่ต้องอาศัยสิ่งใด ก็อยู่ได้เอง, แล้วก็เปลี่ยนแปลง ไม่มีการตั้งต้น ไม่มีการดับลง; ธรรมชาตุนั้นมันเป็นอย่างนั้น ซึ่งพระพุทธเจ้าท่านก็เคารพ คือเคารพพระธรรม. ฉะนั้น เราเคารพพระพุทธเจ้า ก็พลอยเคารพพระธรรมไปด้วย เพราะว่าเป็นเรื่องเดียวกัน ต้องการให้ประพฤติถูกต้องตามพระธรรม ตามกฎของพระธรรม ซึ่งพวกอื่นเขาเรียกว่าพระเจ้า.

เดี๋ยวนี้เราอยู่ในประเทศไทยเรานี้ ก็มีคนถือศาสนาหลาย ๆ ศาสนาค้างกัน ไม่ว่าจะเป็นไหน ไม่ว่าจังหวัดไหน; ฉะนั้นเราอย่าเป็นคนทำผิดในเรื่องนี้, อย่าไปดูถูกศาสนาอื่น อย่าไปดูถูกพระเจ้าในศาสนาอื่น. ถ้าเราทำอย่างนั้น ก็แปลว่า เราไม่รู้จักศาสนาของเรา แม้แต่ศาสนาของเรา เราก็ไม่รู้จักแม้แต่พระเจ้าในศาสนาของเรา เราก็ไม่รู้จัก เราก็ไปเที่ยวดูถูกพระเจ้าในศาสนาอื่น ซึ่งเรายังไม่รู้จักมากยิ่งขึ้นไปอีก.

สรุปความว่า ขอให้ถือ หรือให้เชื่อ ให้ยอมรับว่า มันมีสิ่งสูงสุด ซึ่งเป็นกฎอันเด็ดขาดอันตายตัว อยู่ในที่ทุกสิ่ง ยุติธรรมอย่างยิ่ง ไม่ยกเว้นใครว่าไม่ต้องถือตามกฎ; นี่ก็กฎที่เป็นพระเจ้า ที่เราจะต้องรับปฏิบัติ, แล้วเราก็กลัวพระเจ้าไม่ทำชั่ว; นั่นแหละจะเป็นการเว้นจากความชั่วที่แท้จริง, ไม่ใช่กลัวตำรวจ ไม่ใช่กลัวใครเห็นแล้วจะค่าจะล้อ. แต่ว่าเรากลัวพระเจ้าที่เป็นกฎ ที่บังคับไม่ให้ทำชั่ว; อย่างที่พูดมาแล้วเมื่อตะกี้ว่า ถ้าทุกคนมีพระเจ้า แล้วก็ไม่มีการทำชั่วในโลกนี้, แล้วโลกนี้ก็จะเป็นโลกที่ประเสริฐที่สุดสำหรับมนุษย์ ที่จะอยู่กันอย่างไม่มีปัญหา.

เดี๋ยวนี้คนไม่มีพระเจ้า คนเป็นสัตว์เศรษฐกิจ เป็นสัตว์การเมือง เป็นสัตว์สังคม ที่ไม่มีพระเจ้ามากขึ้นทุกที โลกนี้มันก็เลยเป็นปัญหามากขึ้น, แล้วมันจะต้องวินาศเป็นแน่นอน; ถ้าหากว่ามันจะไม่กลับตัวเสียใหม่ คือกลับตัวมาเป็นโลกที่ถูกต้อง มีพระเจ้า, ปฏิบัติตามพระเจ้ากันเสียใหม่.

หวังว่าเธอทั้งหลาย นักเรียน ยุวชนเหล่านี้ คงจะมีความเข้าใจ ที่เป็นจุดตั้งต้นที่สุดนี้เป็นอย่างดี. นี้อาคมากำลังบอกว่า มันก็เป็นจุดตั้งต้นที่สุด จะต้องตั้งต้นให้ถูก แล้วต่อไปมันก็จะดีไปตลอดสาย. ขอให้เรารับนับถือพระธรรม ที่เป็นกฎสูงสุดเหมือนกับพระเจ้า จะเล่นตลกกับท่านไม่ได้ จะต้องจริง จะต้องตรง จะต้องจริงรักภักดีถึงที่สุด ประพฤติตามด้วยสุดชีวิตจิตใจ. แล้วก็ต้องรักพระธรรมอย่างชีวิต

จิตใจ, จะต้องบูชา จะต้องอ่อนน้อม ค้ำยการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องให้ตรง ตามวัตถุประสงค์ของพระธรรมนั้น; นั้นแหละคือเอาใจ หรืออ่อนน้อมบูชาอย่างแท้จริง; ไม่เพียงแต่จุกจุกตื้นเขินอ่อนน้อมพึมพำมั่งงำๆ นี้ไม่จริง. บูชาอ่อนน้อมที่จริงคือ ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องให้ตรงถึงที่สุด ตามกฎของพระธรรม; นี้ชื่อว่าเคารพ-นับถือพระธรรม, บูชาพระธรรม อ่อนน้อมพระธรรม ยึดถือพระธรรมเป็นที่พึ่ง แล้วก็เป็นที่พึ่งได้จริง.

ที่เรียกชื่อว่าพระเจ้านั้น; เพราะว่ามันควรที่จะเรียกว่าพระเจ้า, เพราะว่าเป็นสิ่งสูงสุด ที่เรียกว่าพระเจ้า, ก็เพราะว่าเราจะได้ไม่ไปทะเลาะวิวาทกันกับเพื่อนมนุษย์เหล่านี้ ซึ่งเขาเรียกของเขาว่าพระเจ้า. เราไม่ต้องรังเกียจเขา, เราทำให้เป็นอันเดียวกัน เรื่องเดียวกัน เข้ากันได้, แล้วเราก็จะเป็นมนุษย์ที่เข้ากันได้ทั้งโลก, แล้วก็จะเป็นโลกของพระเจ้า มีแต่ความผาสุกทุกทีพาราตรี.

นี่มันพูดเรื่องพระเจ้าเท่าที่เรารู้จัก และใจความที่จะพูดในเรื่องนี้ ก็พระเจ้านั้นแหละเป็นผู้เขียนคัมภีร์ของพระศาสนา, หรือเป็นต้นเหตุให้มีการเขียนพระคัมภีร์ในพระศาสนา, หรือว่าพระคัมภีร์ในพระศาสนานั้น เขียนเป็นอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากจะเขียนไปตามความประสงค์ของพระเจ้าเท่านั้นเอง. ขอให้เรารู้จักพระเจ้า และการเกิดขึ้นแห่งพระคัมภีร์ของศาสนาต่างๆ ทั่วโลกนี้ ในลักษณะอย่างนี้ ก็จะ เป็นความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นหู ตา ที่สว่างไสว, เป็นสัมมาทิฐิขึ้นมาอีกข้อหนึ่ง แล้วก็จะเป็นไปเพื่อความดีโดยส่วนเดียว.

การบรรยายนี้สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงเท่านี้, เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าสวดบทพระธรรม ที่เป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ ให้ประพฤติกระทำ สมกับที่พระธรรมเป็นพระเจ้า ต่อไปอีก.

ใจความแห่งคริสตธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

— ๕ —

๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒

วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์ เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

ในวันนี้จะได้กล่าวโดยห้วนๆย่อๆว่า “วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด” ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วยให้สามารถทำการเปรียบเทียบ ข้อความระหว่างศาสนาได้.

การทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนานั้น เป็น ปรนิธานอันหนึ่งของอาตมา ซึ่งตั้งไว้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด *ว่าจะทำการเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา เพื่อจัดปัญหา*

หลายอย่างหลายประการที่มีอยู่ในโลกนี้ในปัจจุบันนี้ เนื่องด้วยการที่ถือศาสนาต่างกัน, แล้วมีความขัดแย้งกัน หรือรังเกียจไม่สนิทสนมกัน ดังนี้.

วันนี้จะกล่าวถึง วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุดนี้ เป็นการกล่าวถึงภูมิหลัง หรือที่เรียกกันว่า back ground ของมนุษย์ทุกคน ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งสูงสุด คือพระเจ้า. ถ้าเราได้รู้เรื่องวิวัฒนาการ ของความคิดสายนี้มาตามลำดับอย่างถูกต้องแล้ว จะเป็นการง่ายมากทีเดียว, ที่จะทำความเข้าใจระหว่างกัน และกัน เกี่ยวกับเรื่องสิ่งสูงสุดกล่าวคือพระเจ้า.

ทำความเข้าใจคำว่า “สิ่งสูงสุด”.

ที่เรียกว่า สิ่งสูงสุดนี้ ท่านทั้งหลายลองคิดดูเถอะ ว่ามันจะมีความสำคัญสักเท่าไร; ถ้าเราไม่สนใจที่จะคิด มันก็เกือบจะไม่มีความหมายอะไร นอกจากเป็นคำพูดคำหนึ่ง สำหรับพูดกันอยู่ตามธรรมดา. แต่ถ้าเข้าใจความหมายของสิ่งๆ นี้ มันจะช่วยได้มาก, คือทุกคนจะมีสิ่งสูงสุด สำหรับเป็นเครื่องควบคุมตน หรือเป็นจุดหมายปลายทางของตน, ทุกคนก็จะไม่เห่อออกจากหนทาง ที่จะตรงตั้งไปยังสิ่งสูงสุด. และถ้ารู้จักสิ่งสูงสุดผิด ก็เอาสิ่งไม่สูงสุดมาเป็นสิ่งสูงสุด, นี้ก็จะก่อปัญหา, และเกิดความเสียหายขึ้นได้มากเหมือนกัน.

ดังนั้นเราจะต้องมีสิ่งสูงสุดที่ถูกต้อง เราจะมีชีวิตที่ดำเนินไปหาสิ่งสูงสุดได้โดยไม่ยาก. คนทั่วไปก็ดี, แม้ลูกเด็กๆ ยังเล็กๆ อยู่ก็ดี, ถ้ามีความมุ่งหมายที่จะเข้าถึงสิ่งสูงสุด ย่อมจะปลอดภัย.

ฉะนั้นเราจะพูดกันถึงเรื่องสิ่งสูงสุด ให้สำเร็จประโยชน์ทุกๆ ไป เสียชั้นหนึ่งก่อนก็ได้, โดยไม่ต้องทำการเปรียบเทียบกันในระหว่างศาสนา; เพราะแม้เราจะไม่ทำการเปรียบเทียบกันระหว่างศาสนา มันก็ยังมีสิ่งสูงสุดอยู่นั่นเอง, คือสิ่งสูงสุดในแต่ละศาสนา. หรือในแต่ละกระแสของความคิดสายนั้นๆ ที่ดำเนินมา. ทั้งนี้เพราะว่าสิ่งสูงสุดนั้น มัน ก็มิได้มีความคิดเพียงสายเดียว, มันมีความคิดแยกไปเป็นหลายสาย, ตามเหตุปัจจัยของบุคคลกลุ่มหนึ่งๆ ที่เขาจะมีสิ่งสูงสุดของเขาอย่างไร. แต่ว่าในที่สุดจะพบสิ่งที่น่าประหลาดอย่างหนึ่งว่า ถ้าเป็นสิ่งสูงสุดจริง แล้วก็ จะไปรวมที่จุดหมายอันเดียวกันได้.

ดังนั้นอาตมาจึงเห็นว่า เราควร จะพูดกันถึงเรื่องสิ่งสูงสุด ให้เป็นที่เข้าใจกันเสีย สักครั้งหนึ่งก่อน แล้วค่อยดูความหมายของสิ่งสูงสุด ในความคิดเห็นของคนแต่ละพวก หรือแต่ละศาสนา, และจะดูในครั้งสุดท้ายว่า ถ้าทุกคนเข้าถึงสิ่งสูงสุดของตนจริงๆ ก็จะกลายเป็นสิ่งสิ่งเดียวกันได้, คือไม่ต้องมีอะไรที่น่ารังเกียจ ต่อกันและกัน.

สิ่งสูงสุดของมนุษย์วิวัฒนาการเริ่มแต่คิดได้.

ตามหัวข้อสำหรับจะบรรยายนั้นมีว่า วิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด. ท่านลองพิจารณาดูให้ถี่ นุ่มน้อมให้ความหมายที่เนื่องกัน และชัดเจนเพียงพอว่า ความคิดของมนุษย์ เกี่ยวกับสิ่งสูงสุดนั้นมีวิวัฒนาการ; หมายความว่า สิ่งสูงสุดของมนุษย์นั้น ไม่ใช่จะเป็นสิ่งที่มนุษย์รู้จักทีเดียวหมด, แล้วรู้จักถึงความสูงสุดอันแท้จริง; หมายความว่า มัน ต้องมีความรู้หรือความคิดว่าสิ่งสูงสุด มาตามลำดับๆ ตั้งแต่อย่างต่ำที่สุด. แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่พ้นสมัยแล้วคนละยุคคนละสมัยแล้วเราก็ยังต้องเอามาพิจารณาพิเคราะห์อยู่นั่นเอง. อย่าได้เข้าใจไปว่า เรื่องหลายหมื่นปีแสนปี

มาแล้ว ไม่ต้องเอามาสนใจ, โดยที่แท้แล้ว มัน เป็นรากฐานของสิ่งขั้นต้น ของสิ่งที่เป็นปัจจุบัน.

ฉะนั้นคำว่า วิวัฒนาการของความกึกมนุษย์ในที่นี้ ขอให้ตั้งต้นตั้งแต่สมัยที่เริ่มมีมนุษย์ จนกระทั่งถึงทุกวันนี้ และมีวิวัฒนาการตลอดสายเป็นสายเดียว มาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ได้อย่างไร. มนุษย์หรือคนที่ล่องลับไปแล้วแต่หนหลัง ก็คือบรรพบุรุษของคนสมัยนี้; ดังนั้นจึงไม่ใช่สิ่งที่ต้องรังเกียจ กลับจะเป็นสิ่งที่ควรจะนำเอามาพิจารณาพิจารณา.

ตามที่เราเรียนรู้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ไม่ขัดกับหลักใดๆในโลก ก็เชื่อกันอยู่ว่า ที่แรกมันก็มีมนุษย์ ที่เพิ่งจะมีวิวัฒนาการสูงขึ้นมาจากสัตว์ เป็นครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์, จนกว่าจะเป็นมนุษย์ ที่พอจะเรียกได้ว่ามนุษย์. ในตอนนั้นเขามืออะไรบ้าง เขามีความคิดนึกอย่างไร, มันมีจุดตั้งต้นอยู่ที่ตรงนั้น.

มนุษย์ในสมัยแรก ที่สุด ซึ่งเราจะเรียกกันว่า คนป่า ที่ยังไม่มีความเจริญอะไร, เขาอยู่กันอย่างไร. เขาก็อยู่กันคล้ายๆกับสัตว์ คือว่ามีที่พักพิงอาศัยตามถ้ำ ตามภูเขา ตามโพรงไม้ หรือว่ามีอาหารตามธรรมชาติ หามกินได้ อิ่มแล้วมันก็หมดปัญหา, มันหมดปัญหาจริงๆด้วย เพราะว่าเขาไม่ต้องการอะไรมาก เหมือนกับคนสมัยนี้. มีอาหารนั้นเป็นข้อแรก, ก็มีที่พักพิงอาศัยพอสมควร, แล้วก็หิวหมดปัญหา, แล้วเขาก็ไม่ต้องการอะไรมากไปกว่านั้น แต่ว่าความคิดมันยังมีอยู่ ความคิดมันเริ่มวิวัฒนาการ.

ขอให้จับใจความสำคัญกันตรงนี้ ให้ได้ว่า มนุษย์มันแปลกจากสัตว์ อยู่อย่างเดียวกันนั้น คือว่าความคิดของสัตว์มันไม่มีวิวัฒนาการ, ไม่มีมันสมอง ที่จะรู้จักคิดนึกอะไรให้ติดต่อกัน แล้วสัตว์มันพูดไม่ได้ มันสอนกันไม่ได้, มันจึงถ่ายทอดความคิดนึกอะไรให้แก่กันและกัน เพื่อให้มันเจริญยิ่งขึ้นไปนั้น มันทำไม่ได้, เพราะ สัตว์พูดไม่ได้นั่นเอง มันจึงไม่มีวิวัฒนาการทางความคิดนึก.

ส่วน มนุษย์ที่แยกตัวออกมาจากสัตว์ มีมันสมองที่คิดนึกได้ นึกคิด แปลกกว่าสัตว์อย่างยิ่งอยู่แล้ว; ส่วน สัตว์มันคิดได้ โดยคิดไปตามสัญชาตญาณ ไม่มีอะไรพิเศษแปลกประหลาดออกไปจากนั้น. มนุษย์นั้นมันคิดได้มากกว่าสัญชาตญาณ เพราะมันสมองขยายมากออกไป จนมีภาวิตญาณ คือความคิดใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นมา; นี่มันต่างกันอย่างยิ่งกับสัตว์เดรัจฉานที่ตรงนี้.

แล้วที่ต่างอย่างหนึ่งซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด, ก็คือสัตว์มันพูดกันไม่ได้ มันถ่ายทอดความคิดกันไม่ได้. คนพูดกันได้ มันถ่ายทอดความคิดให้แก่กันและกันได้. คนหนึ่งได้รับความคิดอันหนึ่งมาแล้ว มันไม่ต้องคิดเรื่องนั้นอีก, มันคิดต่อไปจากนั้นอีก, แล้วมันถ่ายทอดให้กันอีก. คนที่หลังก็ไม่ต้องคิดเรื่องนั้นอีก, มันก็คิดเรื่องต่อไปอีก; นี่เพราะมันพูดได้. ถ้าเผอิญว่าสัตว์ประเภทคนมันเกิดพูดไม่ได้ มันก็ถ่ายทอดความคิดอะไรกันไม่ได้ มันก็เลยหยุดชะงักได้เหมือนกัน หรือวิวัฒนาการมาอย่างช้าที่สุด จะไม่เจริญงอกงามมากเหมือนอย่างทุกวันนี้.

นี่ขอให้สังเกตในข้อที่ว่า มนุษย์เรามันมีความคิด แล้วความคิดมันงอกงามออกไปได้ เพราะว่ามันถ่ายทอดให้แก่กันได้เหมือนกับเพิ่มมากขึ้นทุกทีๆ. สรุปเอาเป็นว่า มนุษย์มีการคิด และ ความคิดนั้นจะขยายตัวเรื่อยออกไป ไม่มีที่สิ้นสุด.

ความกลัวทำให้คิดหาที่พึ่ง.

ที่นี้ *ความคิดของมนุษย์* มันจะเดินไปในทางสูงที่สุดได้อย่างไร? นี่ต้องพูดได้เป็นกลางๆ เท่านั้นว่า เมื่อมนุษย์มันมีอะไรพอกินพอใช้ หมกบังดูหาเรื่องกินเรื่อง

ใช้แล้ว มันก็คิดต่อไป ถึงเรื่องที่แปลกออกไปจากเรื่องกินเรื่องนอน เรื่องใช้เรื่องสอย. มันสังเกตเห็นอะไรบางอย่าง ที่เข้าใจไม่ได้.

นี่ขอให้ดูตรงที่ว่า มันมีสิ่งที่มีมันเข้าใจไม่ได้ ซึ่งต้องคิด, ซึ่งต้องตั้ง เป็นข้อสงสัยขึ้นมา แล้วก็คิด. มนุษย์ก็อดสนใจในเรื่องที่เข้าใจไม่ได้นี้ไม่ได้, คือมัน อดความสนใจไม่ได้ มันก็คิด, มันอยากรู้ เรื่องที่ยังไม่รู้; นี้อันนี้มันจะนำไปสู่สิ่งสูงสุด. มัน อยากรู้ได้สิ่งที่ยังไม่รู้, แล้วที่มันมีอำนาจมากที่สุด ก็คือมัน อยากรู้ได้การคุ้มครอง. มนุษย์มีความกลัว รู้สึกว่าเหวขึ้นมา; เพราะเห็นอยู่หยกๆ เห็นอยู่คำคา อยู่บ่อยๆว่า มันมีอะไรมาทำให้เจ็บไข้ลงไป, ทำให้ตายลงไป, ทำให้วิบัติ วินาสลงไป อย่างที่ไม่รู้ว่ามันเป็นเรื่องของอะไร.

เรื่องที่เข้าใจไม่ได้นี้ เมื่อมนุษย์ไปสนใจเข้า มันก็ค่อยนำไปสู่สิ่งสูงสุด, จนกระทั่งมีความตกลงใจในเบื้องต้น ว่ามันมีสิ่งสูงสุด. สูงสุดในแง่ไหน ก็มีความคิด ได้หลายทาง; แต่เขาคงจะมองไปในแง่ที่ว่า จะช่วยคุ้มครองหรือช่วยเหลือเขาได้อย่างไร; เพราะว่ามีปัญหาของเขาในบัดนี้ ก็คือความกลัว, กลัวสิ่งที่ไม่เข้าใจ, สิ่งที่มีมองไม่เห็นตัว สิ่งที่มีอำนาจที่เขารู้สึกว่า เขาไม่อาจจะต้านทานได้.

นี่ในหนังสือตำรับตำราอันเกี่ยวกับศาสนา ที่นักปราชญ์ผู้มีความรู้เขียน ๆ กันไว้ มากมายหลายสิบเล่ม, หลายสิบคนเขียนนี้ มัน ก็ตั้งต้นด้วยเรื่องมนุษย์มีปัญหา เรื่องความกลัว สิ่งที่คุณไม่มองเห็นและไม่รู้จัก มาก่อนทั้งนั้น จึงได้เกิดลัทธิที่เรียกว่า ศาสนา, หรือก่อนแต่จะเรียกว่าศาสนา ก็เคยเรียกอย่างอื่นมาแล้ว หลายๆ อย่าง หลายๆ คำ. เกียวนี้เรา ใช้คำว่าศาสนา คือสิ่งที่จะเป็นที่พึ่ง ทางจิตใจของเขา.

เราลองเอาใจเราเดี๋ยวนี้ ไปใส่ใจเขา คือมนุษย์สมัยโน้นในครั้งกระโน้นดูบ้างว่าจะมีปัญหอย่างไร, จะเดือดร้อนสักเท่าใด. เรากลัว เราก็ไม่รู้ว่ามันคืออะไร; ก็เลยต้องเหมาๆ เอา ว่ามันเป็นสิ่งที่ดีกว่าเรา, มันเก่งกว่าเรา มันสูงส่งกว่าเรา, มันจะช่วยเราได้. นี่ความคิดอันนี้เป็น จุดตั้งต้นของสิ่งสูงสุด. เพราะอยากรู้, อยากได้, อยากให้คุ้มครอง, กระทั่งเกิดความคิดที่ว่า, อยากจะอยู่ด้วยกัน; เหมือนหลักคำสอนสมัยปัจจุบันก็ยังมีพูดว่า, จะได้อยู่ร่วมกันกับพระเจ้า, เข้าเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า, แล้วก็จะได้หมดปัญหาอันเสียที. มนุษย์สมัยโน้นก็คงอย่างเดียวกันนั่นแหละ คืออยากจะอยู่กับสิ่งที่สูงสุด ที่จะช่วยคุ้มครองเขาได้; ฉะนั้นจึงมีความคิดนึกเรื่องนี้ เพื่อจะให้พบสิ่งสูงสุดเป็นจุดหมายปลายทางนั่นเอง.

แต่ถ้าจะกล่าวรวบยอดคร่าวเดี๋ยวหมด ในเวลานี้ก็พอจะกล่าวได้ว่า ความคิด มันแยกเดินออกไป เป็นสองทาง หรือสองฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งยังมีความรู้สึกยึดตัวคนเป็นบุคคล; เขาก็ต้องการสิ่งสูงสุดที่เป็นตัวบุคคล อย่างพระเจ้าเป็นต้น ในฐานะที่เป็นบุคคลเหมือนกับเราๆ.

อีกทางหนึ่ง มันเดิน ไปในทางที่เป็นนามธรรม ชนิดที่มีใช้บุคคล ซึ่งจะเรียกว่าอะไรก็ยังไม่เป็นปัญหา; แต่ขอให้เรียกกันไว้ทีก่อนว่า ชนิดที่มีใช้บุคคล คือไม่ต้องมีบุคคล, เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์, เป็นธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์, เป็นความจริงของธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์หรืออะไรก็แล้วแต่จะเรียก, เอาแต่เพียงว่ามีใช้บุคคล. ความคิดสายนี้มันไปสุดโต่งอยู่ที่ สิ่งที่มีใช้บุคคล อย่างเช่นในพุทธศาสนาเรา; มันก็ไปสุดอยู่แค่การเข้าถึงพระนิพพาน, การเข้าถึงพระนิพพานเป็นอันหมดปัญหา, สูงสุดจบสิ้นแห่งปัญหากันที่นั่น แล้วก็เป็นสิ่งสูงสุด, ชนิดที่ไม่เป็นบุคคล คือไม่ต้องมีตัวตน.

นี่เป็นเค้าโครงใหญ่ๆ ที่จะต้องกิดติดตามไป พวกหนึ่งก็คิดกันอย่างมีบุคคล, ความคิดมันก็เกิดขึ้นอย่างมีบุคคล, แล้วไปจบกันอย่างมีบุคคลสูงสุด. อีกพวก

หนึ่งมองเห็นสิ่งหนึ่งแยกออกไปจากบุคคล ไม่ยึดถือที่เป็นบุคคล มันก็ไปสู่ธรรมะอันสูงสุด ที่มีใช่เป็นบุคคล; อย่างที่มีคำกล่าวไว้ว่า พระนิพพานเป็นบรมธรรม อย่างนี้เป็นต้น นี่เราก็จะมาดูพร้อมๆ กันไป.

ความกลัวตายทำให้คิดหาสิ่งต้านทาน.

เอ้า, ขอตั้งต้นกันใหม่ ว่าจุดตั้งต้นของมนุษย์ในยุคแรก ก็คือความกลัว. เราลองทำใจของเราเอง ว่าสมมุติว่าเกิดเป็นมนุษย์ในยุคนั้น เราจะ กลัวอะไรบ้าง? และจะ กลัวอย่างไร?

มัน กลัวตาย นี่เป็นข้อใหญ่, กลัวที่จะไม่ได้เหลืออยู่ จะไม่ได้เป็นอยู่. นี่เป็นข้อใหญ่ใจความ; เพราะบรรดาความกลัวทั้งหลาย มันรวบรวมอยู่ที่ความกลัวตาย คือสูญเสียความเป็นอยู่ นี้ตามสัญชาตญาณ. สัตว์ทั้งหลายไม่ยอมสูญเสียความเป็นอยู่ ก็ต้องต่อสู้กันรบ ฉะนั้นจึงกลัวความตาย.

นี่การกลัวความตายนี้ มันเป็นเหตุให้แสวงหาสิ่งที่จะช่วยต้านทาน. นี่ก็ต้องตั้งข้อสงสัยขึ้นมา ตามที่จะสงสัยออกไปได้ก็อย่างที่ทาง ว่ามัน จะมีอะไร ที่เป็นต้นเหตุแห่งความตาย? และจะมีอะไร ที่จะช่วยคุ้มครองเราได้? ฉะนั้นคนสมัยนั้นก็ต้องใช้ความคิดของตนอย่างดีที่สุด ตามแบบหรือวิธีที่เราเรียกกันว่าปรัชญา นั่นเอง.

ฉะนั้นคนสมัยนี้อ่าอดีตไป ก็ให้รู้ว่า คนสมัยก่อนที่ยังเป็นครั้งคนไม่ถึงคนนั้น ก็รู้จักคิดอย่างปรัชญา; เพราะว่าถ้ามันมีความสงสัยที่ไหน มันก็ต้อง

หากำตอบให้แก่ความสงสัย; เมื่อมันไม่มีกัวคนเห็นซัก มันก็ต้องคำนึงคำนวณกันทั้งนั้น. ฉะนั้น การคิดในรูปแบบของปรัชญานั้น มีมาแล้วตั้งแต่สมัยที่มนุษย์ยังเป็นจุดตั้งต้น, กล้าย ๆ กับที่ละมาจากความเป็นสัตว์ใหม่ๆ. เป็นคนป่าคนอะไรก็ไม่รู้จะเรียก, แต่เราจะเรียกรวมกันว่า คนป่าก็แล้วกัน. เขามีความสงสัย เขาก็คิด ตลอดเวลานั้น เขาก็หาอุปกรณ์แห่งความคิด ที่จะมาช่วยให้คิดได้ มันก็คือข้อสังเกตต่าง ๆ ตามที่จะสังเกตเห็นอย่างไร.

ในที่สุดก็ยุติว่า มีสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นตัวการ ทำให้เกิดสิ่งอันน่าหวาดเสียว น่ากลัวเหล่านี้, และเลยไปถึงว่า แม้แต่ปรากฏการณ์ของธรรมชาติ เช่น พายุฟ้า พายุร้อน ฝนตกหนัก แผ่นดินไหว แผ่นดินยุบ แผ่นดินถลาย ที่เราเข้าใจไม่ได้นั่นแหละ. เขาก็มีความคิดว่า ต้องมีอะไรอยู่เบื้องหลัง; แม้ความคิดว่าความเจ็บไข้ ที่เรียกว่าโรคระบาดหรือไข้ห่า ซึ่งสมัยนั้นรู้ไม่ได้ว่าเป็นเหตุของอะไร. แต่เขาก็รู้ได้ว่า มันต้องมีเหตุอะไรอยู่หลังนั้น, ก็เลยมีสิ่งที่เข้าใจไม่ได้ซ่อนอยู่เบื้องหลังโรคระบาดเช่นอหิวาตกโรคหรือโรคอะไรก็ตาม.

เป็นอันว่า มนุษย์ ได้ค้นพบสิ่งที่ใหญ่กว่าธรรมดา, สูงสุดกว่าธรรมดา ในความรู้สึกรู้สึกของเขา. เขาไม่มีทางที่จะเรียกเป็นอย่างอื่นได้, ก็ต้องเรียกด้วยคำจำพวก เช่นว่า ผี อย่างนี้เป็นต้นไว้ทีก่อน; จะใช้คำว่าอะไร ก็แล้วแต่ภาษาไหนที่เขาใช้พูดอยู่ในหมู่คนเหล่านั้น, แต่ที่แท้มันก็ได้แก่สิ่งที่เราเรียกกันในบัดนี้ว่า ผี นั่นเอง.

ทีนี้ ผี มันก็ยังมีบุคคล, ยังเป็นบุคคล มีลักษณะเป็นบุคคล, มีความรู้สึกนึกคิดอย่างบุคคล. ถ้าสูงขึ้นไปเป็น ผีชั้นดี ก็เกิดคำว่าเทวดา เทพารักษ์ เทพเจ้าอะไรขึ้นมา; ทั้งที่เขาไม่เคยเห็นตัว เขาก็รู้ว่ามันมีอยู่เบื้องหลังของสิ่งเหล่านั้น, เป็นผีทั่วๆ ไป, เป็นผีตัวใหญ่ครอบงำทั้งหมด หรือว่าเป็นผีย่อยๆ สำหรับทำหน้าที่เฉพาะแห่ง

เฉพาะอย่าง. เรื่องฝนเรื่องฟ้า เรื่องแดดเรื่องลม เรื่องเจ็บเรื่องไข้ เรื่องอะไรก็ตาม มันก็เลยมีความคิด ว่ามีสิ่งที่มีอำนาจที่เราจะต้องยอมแพ้, ที่เราจะต้องยึดถือเอาเป็นที่พึ่งขึ้นมา. นี่ สิ่งสูงสุด มันกระเดือกมาได้ชนิดหนึ่ง มาหยุดอยู่แค่คำว่าผีหรือเทวดา.

นี่จะพูดกันว่าถึงแขนงนี้ ให้ตัดออกไปเสียที่หนึ่งว่า ผี แล้วมาเป็นเทวดา. นี่ มาเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ชั้นจอมเทวดา มีความหมายเท่ากับคำว่า พระเจ้าอันสูงสุด, จนเกิดความคิดว่ามีพระเจ้าอันสูงสุด สูงสุดในทางที่มีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวง ที่เราต้องกลัว หรือสูงสุดในฐานะเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวงขึ้นมา.

นี่แล้วแต่ละจะมองกันในแง่ไหน, มันมองได้หลายแง่หลายความหมาย ที่ว่า สูงสุดๆ นั้น, เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง นี่มันก็สูงสุด, เป็นผู้ควบคุมปกครองสิ่งทั้งปวง นี่สูงสุด, เป็นผู้ที่จะให้ดีหรือให้ร้ายได้อย่างยิ่ง นี่มันก็สูงสุด. คนพวกนี้ก็มี กระแสความคิดเกี่ยวกับสิ่งสูงสุด มาหยุดลงที่พระเจ้าอย่างมีบุคคล.

สิ่งสูงสุดมีทั้งเป็นบุคคลและมีใช้บุคคล.

ศาสนาเป็นอันมาก ที่สอนพระเจ้าอย่างมีบุคคล คือพระเจ้าชื่อนั้นพระเจ้าชื่อนี้ มีหลายๆ องค์ก็มี, แล้วบางพวกไม่ยอมว่ามีหลายองค์ เอมารวมเป็นองค์เดียวกันเสียก็มี, แต่ก็ยังเรียกว่า มีพระเจ้าอยู่นั่นเอง. นี่ทางหนึ่ง กระแสหนึ่ง หรือแนวหนึ่ง แห่งวิวัฒนาการของความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

ที่นอกแนวหนึ่งอีกรายหนึ่งที่ไม่เกี่ยวกับตัวตน ก็หมายความว่า ที่แรกก็มีความกลัว, แล้วก็มีความคิดด้วยความสงสัย, แล้วก็คิด อาจจะไปในทางเชื่อว่าผี

มีเทวดาไปสักพักหนึ่งก็ได้. แต่แล้วความคิดมันฉลาดกว่า มันไม่เดินไปตามทางนั้น คือมันเห็นว่า มันไม่มีเหตุผล มันจะเป็นผู้คิดอย่างแบบวิทยาศาสตร์เสียมากกว่า; ในเมื่อพวกโน้นคิดอย่างวิธีค้ำหนึ่งค้ำนวดตามแบบปรัชญา ได้ผีส่งเทวดาเอามาเป็นที่พึ่ง พวกนี้เมื่อมีความกลัวแล้ว ก็คิดไปในรูปแบบของวิทยาศาสตร์, ไม่ยอมเชื่อเรื่องผีส่งเทวดา, ก็มาพบเรื่องของความทุกข์ ในลักษณะที่เป็นเรื่องของธรรมชาติธรรมดา; ความทุกข์อันเกิดมาจากความเกิดแก่เจ็บตาย จิตใจของเราเป็นทุกข์ ซึ่งเพราะจิตใจของเราเป็นทุกข์. ถ้าจิตใจของเราไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นทุกข์ มันก็ไม่เป็นทุกข์. ฉะนั้นจึงมาพุ่งเล็งในทางจิตใจ ว่าเราจะทำจิตใจของเราอย่างไรเราจึงไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นทุกข์.

ในแคว้นในกระแสนี้ เขาก็พบความทุกข์ แล้วก็พบกิเลส ที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์; ไม่ได้ว่าผีส่งเทวดาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ แต่มาถือว่ากิเลสนั้นแหละเป็นเหตุให้เกิดทุกข์. แล้วก็ยังมีรูปแบบของมัน มีวิชาเป็นแม่ของกิเลส แล้วออกมาเป็นคัมภีร์ เป็นอุปาทาน กระทั่งเป็นทุกข์ ที่จะรู้จักละเอียดยิ่งขึ้นไป จนมาอยู่ในรูปแบบของพระพุทธศาสนา นี่เป็นต้น.

เมื่อมีกิเลสความโลภ ความโกรธ ความหลง แล้วก็ต้องมีความทุกข์อันเนื่องจากกิเลสนั้น, มีกิเลสแล้ว มันก็มีการสะสมความเคยชินแห่งกิเลส, เคยชินที่จะออกมาเป็นกิเลส เป็นโลภ โกรธ หลง, ความเคยชินอันนี้ เราเรียกว่า อนุสัย. ที่นี้ อนุสัย มีมาก อยู่ในสันดาน มันก็จะดันออกมาเป็นกิเลสอีก ออกมาข้างนอก เป็นกิเลสอีก อันนี้เราเรียกว่าอาสวะ.

ถ้าเราหมดอนุสัยหมดอาสวะ กิเลสก็เกิดไม่ได้ เราก็ไม่เป็นทุกข์อีกต่อไป; ฉะนั้นเราไม่ต้องมีผีส่งเทวดาที่ไหนมาช่วย, เราก็มีวิธีที่จะป้องกันไม่ให้เกิดกิเลส นี่อนุสัยมันก็ก่อกำไม่ได้; เมื่อไม่มีอนุสัยอาสวะมันก็ไม่มี, อาสวะไม่มีไหล

ออกมาเป็นกิเลส เราก็ไม่มีความทุกข์. เราก็ได้สิ่งสูงสุด คือการควบคุมกิเลสได้ และไม่เป็นทุกข์.

ส่วนปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ที่คนยุคก่อนโน้นเคยกลัว คนฉลาดยุคนี้ก็มองเห็นเป็นธรรมชาติธรรมดาไป จะเป็นเรื่องฟ้าผ่า ฟ้าร้อง แผ่นดินไหว แผ่นดินทลาย ภูเขาไฟระเบิด อะไรก็ตาม มันไม่มีความคิดว่า เป็นเรื่องของผีสังเทวดา อยู่เบื้องหลัง ก็มีความรู้ว่า มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ ที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ. นี่คือนิพพานกฎของธรรมชาติ.

พวกโน้นพบพระเจ้า ว่าเป็นต้นเหตุแห่งสิ่งทั้งปวงชนิดนั้น; คนพวกนี้มาพบกฎของธรรมชาติ ว่าเป็นต้นเหตุแห่งปรากฏการณ์เหล่านั้น ก็เลยรู้จักทำจิตใจให้ปกติ ไม่ให้มีกิเลส สำหรับจะไม่เป็นทุกข์, แล้วก็ไม่มีคดีอะไร อย่างที่จะให้เป็นที่คำนึงของเรา เพื่อจะไม่ต้องกลัว ความกลัวตายเป็นเหตุให้เกิดทุกข์. ที่นี้ คนพวกนี้ไม่กลัวตาย เพราะเห็นว่า ความตายเป็นเพียงการเป็นไปตามกฎของธรรมชาติเท่านั้น; คนพวกนี้ก็กลัวตายได้เหมือนกัน แล้วก็ไม่มีความทุกข์จากความกลัวตาย. นี่จึงถือเอาความรู้อันนี้ ภูมิของธรรมชาตินี้เป็นที่พึ่ง; ฉะนั้นเขาจึงชนะกิเลส, แล้วก็มีการชนะกิเลสเป็นที่พึ่ง.

เทียบกันได้กับ ฝ่ายโน้นเขามีพระเจ้าอันศักดิ์สิทธิ์สูงสุด; ฝ่ายนี้ก็มีปัญญา ภูมิของธรรมชาติอันเกี่ยวกับกิเลส จนเอาชนะกิเลสได้, ก็ได้รับผล คือไม่เป็นทุกข์เพราะเหตุนี้. พวกที่ถือพระเจ้า ก็ต้องหวังพึ่งพระเจ้า; ถ้าว่าสมหวังก็พระเจ้าช่วย ก็ดีใจไป, ถ้าไม่สมหวัง ก็พระเจ้าไม่อำนวยให้ตามที่เขาต้องการ. เขาเหล่านั้นก็ถือว่า มันมีเหตุปัจจัยอย่างอื่น ที่พระเจ้าไม่อำนวยให้ตามที่เรากำลังต้องการ; ฉะนั้นเขาจึงมีวิธี ที่จะบูชาสรรเสริญอ่อนน้อม พระเจ้า, เรียกอย่างตรง ๆ ก็คือวิธีที่จะทำให้พระเจ้าโปรด หรือประจบพระเจ้า ไปตามแบบของผู้ที่นับถือพระเจ้าอย่างบุคคล.

ส่วนฝ่ายนี้ ที่ไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล มีแต่ความจริงของธรรมชาติเขา ก็ประจบธรรมชาติ โดยการไม่ประพฤติให้ผิดจากหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ, ประพฤติให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์อันแท้จริงของธรรมชาติ เขาก็ได้รับผลดี. ที่เรียกว่า ประจบธรรมชาตินี้ พูดเพื่อให้มันจำง่าย, ให้มันคุ้นกันได้กับฝ่ายโน้น ที่มีพระเจ้า แล้วก็ต้องประจบพระเจ้า. ฝ่ายนี้ไม่มีพระเจ้า มีแต่กฎของธรรมชาติ ก็ให้ถือว่าประจบกฎของธรรมชาติ ด้วยการระมัดระวังทุกอย่าง ประพฤติให้ดีที่สุด เพื่อให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติอย่าให้ธรรมชาติลงโทษให้เป็นทุกข์.

และถ้าสิ่งใดที่มันเหลือวิสัยที่จะเปลี่ยนแปลงได้ เช่นความตายเป็นต้น ก็ถือว่าเป็นไปตามกฎของธรรมชาติอย่างนั้นเอง. และถ้าความทุกข์เกิดขึ้น ก็มีความรู้ในกฎของธรรมชาติอย่างอื่นอีก เอามาศึกษาจนรู้ แล้วก็ไม่ใช่ใจ ไม่กลัว ไม่มีความทุกข์ใดๆ ที่จะเกิดขึ้นมา จากการที่มันต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ; เช่นจะต้องเจ็บไข้ จะต้องตาย จะต้องวิบัติไปต่างๆ ไปตามธรรมคาสามัญ มันก็เห็นเป็นของธรรมคาสามัญ, มันก็ไม่เป็นทุกข์และไม่เสียใจ คงยึดถือหลักของธรรมชาติได้ ต่อไปตามเดิม.

สิ่งสูงสุดเลื่อนขึ้นมาเป็นความรอด.

ที่ฝ่ายโน้นก็มีพระเจ้าเป็นที่พึ่ง, ฝ่ายนี้ก็มีการเอาชนะกิเลสเป็นที่พึ่งนี้สูงสุด ได้เลื่อนขึ้นมาถึงนั่นแล้วนะ. เมื่อตะกี้สิ่งสูงสุดอยู่แค่ผีसांगเทวดา เดี๋ยวนี้สิ่งสูงสุด^(๑) เลื่อนขึ้นมาถึงพระเจ้า. ฝ่ายที่ไม่มีตัวตน ก็เลื่อนขึ้นมาถึงความรู้ที่รู้จักเอาชนะกิเลสได้. เที่ยวนั้นขึ้นมาถึงขั้นที่จะพอรู้ได้ ก็อว่ามีเครื่องคุ้มครองป้องกัน, มีที่พึ่งที่อาศัย ที่จะต่อสู้กันกับความทุกข์.

ทั้งใน ฝ่ายโน้นที่เขามีพระเจ้า เมื่อเขาได้ทำถึงที่สุด ตามแบบพิธีของเขาแล้ว, เขาก็พอใจที่จะเรียกว่า เข้าถึงพระเจ้า แล้วก็ไม่ใช่ทุกข์. ถ้าจะต้องตาย ต้องเจ็บต้องไข้อย่างไร ก็เรียกว่าพระเจ้าต้องการ ก็ไม่ใช่ทุกข์เหมือนกัน; ถ้าเขาเชื่อพระเจ้าจริงๆ เขาจะไม่มานั่งร้องไห้ทุกข์ร้อนอะไรอยู่ เพราะเขาเชื่อโดยเด็ดขาดหมดทั้งจิตทั้งใจเลย ว่ามัน เป็นความประสงค์ของพระเจ้า; เช่นเดียวกับที่เราถือกฎของธรรมชาติ, เราก็ไม่ใช่ทุกข์ไม่เคียดร้อนอะไร เพราะว่ามันเป็นกฎอันเด็ดขาดของธรรมชาติ. นี่มัน จะได้ผลคล้ายๆ กันตอนนี้ คือต่างฝ่ายต่างก็ไม่ทุกข์ด้วยกัน.

ฝ่ายที่ถือพระเจ้าเขาก็ไม่ทุกข์ เพราะเข็ลงไปในพระเจ้า ว่าพระเจ้าต้องการอย่างนั้น; แม้จะต้องตาย ต้องเจ็บ ต้องไข้ ต้องเสียลูก เสียเมีย เสียผัว เสียอะไรที่เป็นที่รัก ที่พอใจ ที่อะไรก็ตาม เขาไม่มานั่งร้องไห้อยู่; เพราะเขาถือว่ามันเป็นความประสงค์ของพระเจ้า. ทั้งฝ่ายนี้ที่ไม่มีพระเจ้า เมื่อต้องเป็นอย่างนั้น ก็เหมือนกันแหละ. ฝ่ายนี้ก็เหมือนกัน ไม่มานั่งร้องไห้อยู่ เพราะมองเห็นว่า สิ่งทั้งปวงต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยของมัน ก็ไม่มานั่งร้องไห้อยู่. เทียบกัน ได้สิ่งสูงสุดมาช่วยคุ้มครองด้วยกันทั้งสองฝ่าย คือไม่ต้องมานั่งร้องไห้อยู่. ฝ่ายที่มีพระเจ้าเขาก็ไม่ต้องมานั่งร้องไห้อยู่; ฝ่ายที่ถือธรรมะ ไม่มีพระเจ้า ก็ไม่ต้องมานั่งร้องไห้อยู่. เทียบกันเราก็ได้ผล คือเป็นความรอดจากความทุกข์.

คำว่า ความรอด นี้เป็นคำที่แปลกประหลาดที่สุด เพราะว่าไปเปิดดูในศาสนาไหนก็มีคำนี้ ใช้กันทั้งนั้น คำว่าความรอด ในศาสนาที่มีพระเจ้า ทุกๆ ศาสนาก็ใช้คำว่าความรอดเหมือนกัน. และในศาสนา (เช่นพุทธศาสนา) ไม่มีพระเจ้า ก็ใช้คำว่าความรอดเหมือนกัน คือวิมุตติ, รอดหลุดพ้นออกไปจากความทุกข์และเหตุของความทุกข์. ฝ่ายโน้นเขาก็รอดพ้นไปจากความทุกข์ โดยเหตุที่มีพระเจ้าช่วยให้รอด

ในที่สุดก็มาพบกันที่ตรงนี้ คือความรอด; เขาใช้คำว่าความรอด, เราก็มักใช้คำว่าความรอด แต่อยากจะเรียกว่า นิพพาน. เขาถึงพระเจ้า; เราถึงนิพพาน. เขาถึงพระเจ้า อยู่กับพระเจ้า แล้วก็ไม่มีปัญหาไม่มีความทุกข์; เราถึงนิพพาน เราอยู่กับนิพพาน ก็ไม่มีความทุกข์. เคี้ยวนี้ สิ่งสูงสุดของมนุษย์ ได้เลื่อนขึ้นมาถึงความรอดหรือนิพพานแล้ว.

จุดหมายปลายทางตรงกัน แต่เรียกชื่อต่างกัน.

อาตมาเคยพูดมานานแล้วว่า พระเจ้าเทียบกันได้กับนิพพาน; แล้วมีนักศึกษาที่ทำตัวเป็นครูบาอาจารย์เด็ก ๆ กลุ่มหนึ่ง เขาล้อเขาหัวเราะเยาะ, เขาเอาไปเขียนล้อ ในเมื่อพูดว่า พระเจ้าเทียบกันได้กับนิพพาน เพราะเขาไม่เข้าใจอย่างที่เรากำลังพูด ว่าพวกที่ถือพระเจ้านั้นต้องการจะเข้าไปถึง ไปอยู่กับพระเจ้า. พวกที่ถือนิพพาน ก็ต้องการจะเข้าถึงนิพพาน และอยู่กับนิพพาน; ฉะนั้นเองจึงเทียบกันได้ว่า พระเจ้ากับพระนิพพานนี้; ถ้ามันจริงด้วยกันแล้ว มันก็มีความหมายเหมือนกัน คือมันรอด รอดจากกิเลส รอดจากความทุกข์ รอดจากปัญหา รอดจากสิ่งที่คุกคาม โดยประการทั้งปวง.

ที่นี้ ทางฝ่ายโน้น เขาก็เรียก พระเจ้าหรือความรอด เข้าอยู่กับพระเจ้านั้นว่าเป็นจุดหมายปลายทาง ของคนเรา; ทางนี้ เราก็มักเทียบเหมือนกันว่า พระนิพพานนั้นแหละเป็นจุดหมายปลายทาง ของคนเรา; อะไรจะดีกว่ากัน ก็ไปคิดเอาเอง. เขาถือว่า การได้เข้าอยู่กับพระเจ้า เป็นอันเดียวกับพระเจ้านั้นแหละคือ จุดหมายปลายทาง ของคนเรา. ที่นี้เราฝ่ายนี้ ไม่มีพระเจ้าที่เป็นบุคคลอย่างนั้น เราก็มักพูดว่า การได้เข้าถึงพระนิพพาน เป็นอันเดียวกับพระนิพพานนั้นแหละ คือจุดหมายปลายทางของคน

เรา. นี่ถ้าพูดอย่างภาษาที่จริง น้อย ก็ของสังขาร จุดหมายปลายทางของสังขาร
ทั้งปวง มันอยู่ที่นิพพาน; เพราะเราไม่พูดอย่างมีคนเรา. ส่วนฝ่ายโน้น
เขาพูดอย่างมีคนเรา. เขาก็ต้องพูดว่าการเข้าอยู่กับพระเจ้านั้นเป็นจุดหมายปลายทางของ
คนเรา.

ฉะนั้นเราก็มีจุดหมายปลายทางด้วยกันทั้งนั้น แม้จะเรียกชื่อต่างๆ กัน;
ถ้าคุณให้ทีละอะ ความหมายมันตรงกัน ตรงกันอย่างที่จะเป็นที่พึงขจัดความทุกข์ได้ด้วยกัน.
ฉะนั้นเราอย่าไปดูหมิ่นดูถูกเขาเลย; พวกที่ถือศาสนาที่ไม่มีพระเจ้านั้น มักจะอ้างตัวเอง
ว่าฉลาดกว่า เป็นวิทยาศาสตร์กว่า, แล้วก็ไปดูหมิ่นดูถูกพวกที่ถือพระเจ้า. นั่นมันโง่เอง
เพราะไม่รู้ว่าพระเจ้าอันแท้จริงนั้นมีความหมายอย่างไร. พวกนักเรียนนักศึกษามากมาย
เหล่านี้ ขออย่าได้เข้าใจไปอย่างนั้น.

ชื่อ หรือคำเรียก ไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่ความหมาย, สำเร็จประโยชน์อยู่ที่
ความหมายอันถูกต้อง, ชื่อที่ใช้เรียกนั้นไม่สำคัญ. เราจะเรียกพระธรรมนี้ว่าพระเจ้า
ก็ได้ มีเหตุผลที่จะเรียกอย่างนั้น, แล้วก็เคยอธิบายมามากแล้ว คือพระธรรมในฐานะ
ที่เป็น กฎของธรรมชาติ นั้นแหละ เราจะเรียกว่าพระเจ้าเสียก็ได้; เพราะมีคุณ
สมบัติทุกอย่างเหมือนกับพระเจ้าเลย, เราเรียกว่าพระเจ้าตามแบบของเรา, เป็นพระเจ้า
ที่ไม่ต้องเป็นตัวเป็นตนอะไรเลย แต่เป็นพระเจ้าได้เท่ากัน. บางทีจะยิ่งเก่งกว่าเสียอีก
คือไม่ต้องมีตัวมีตน ไม่ต้องมีอารมณ์ ไม่ต้องมีความรู้สึก. พระเจ้าที่เป็นกฎของ
ธรรมชาติ มีแต่ความเฉียบขาด มีแต่ความจริง มีแต่ความตรงไปตรงมา; ถ้า
พระเจ้านี้มีความรู้สึกอย่างคน ก็ยกไปรับสินบนใครเข้าเท่านั้นเอง.

นี่เราจะมี การพิจารณาให้ดี ว่าเรามนุษย์แต่หนหลังมาจนถึงบัดนี้ เรามี
จุดสูงสุด ที่ค้นพบมากขึ้นสูงยิ่งขึ้น สูงยิ่งขึ้น ตามลำดับ, จนมาพบปลายทาง จุดหมาย

ปลายทางของคน. พวกมีตัวตน ก็คือ การอยู่ร่วมกับพระเจ้า, พวกไม่มีตัวตน ก็คือ การเข้าถึงนิพพาน ด้บสลายแห่งตัวตนเป็นพระนิพพาน.

พระเจ้าอย่างบุคคลหรือมิใช่ก็มีภาวะนิรันดร.

ที่นี้คำต่อไปที่จะต้องพูด ก็คือคำว่า นิรันดร เข้าใจว่านักเรียนทั้งหลายนี้ ก็คงจะเคยได้ยินคำว่านิรันดร, eternity, ถ้าคำฝรั่งก็เรียก eternity เป็นนิรันดร; พระเจ้าก็นิรันดร, นิพพานก็นิรันดร.

พระเจ้านิรันดรตามแบบฉบับของเขา ที่กล่าวไว้ ก็ว่าพระเจ้านั้นไม่ต้องมีอะไรสร้างขึ้น; พระเจ้าเป็นได้เอง อยู่ได้เอง ไม่ต้องอาศัยอะไร ไม่มีการเปลี่ยนแปลงในพระเจ้า แล้วก็เพราะไม่มีการเกิด เพราะไม่มีการดับ; เพราะฉะนั้นพระเจ้ายกก็เป็นนิรันดร. ที่นี้ข้างเรามีพระนิพพานเป็นนิรันดร ก็คือ สภาพธรรมชาติอันสูงสุด ฝ่ายอสังขตธรรม, เป็นธรรมชาติอันสูงสุด ธรรมชาตินี้ไม่ต้องเกิดขึ้น ไม่ต้องเปลี่ยนแปลง ไม่ต้องดับไป ไม่ต้องอาศัยอะไรเป็นเหตุปัจจัยช่วยประคับประคองสภาพนั้นก็เป็นิรันดร. ก็เลยมาพบกันอีกทีหนึ่ง ว่าต่างฝ่ายต่างก็เป็นนิรันดร : นิรันดรตามแบบพระเจ้าอย่างบุคคล, นิรันดรตามแบบของธรรมล้วน ๆ อสังขตธรรมล้วน ๆ ก็เป็นนิรันดร.

ฟังดูแล้วมันไม่น่าจะกลมกลืนกันได้ แต่ถ้าพิจารณาให้ดี ด้วยความตั้งใจที่ คี่ ไม่ตั้งใจจะเป็นศัตรูกัน มันก็มีทางที่จะกลมกลืนกันได้; เพราะว่าพระเจ้านั้น ต้องเป็นสิ่งที่ไม่เกิด ไม่เปลี่ยน และไม่ดับ ไม่ต้องอาศัยอะไร อยู่ได้โดยไม่ต้องอาศัยอะไรเป็นปัจจัยเหมือนกัน พระนิพพานก็เป็นอย่างนั้น ผิดแต่ว่าโน้นเขาพูดให้เป็นบุคคลหน่อย.

ที่นี้เขาจะไ้เปรียบตรงที่เขาพูดเป็นบุคคล มันง่ายสำหรับบุคคลจะเข้าใจ จะยึดถือเอาได้ง่ายๆ; เพราะฉะนั้นจึงมีคนนับถือพระเจ้าเป็นที่พึ่งอย่างบุคคล มันมากกว่าที่จะนับถือธรรมะอันบริสุทธิ์ เพราะเข้าใจยาก. ถึงพุทธบริษัทนั้นก็เถอะ ที่ว่านับถือหลักที่มีใช้บุคคล เอานิพพานเป็นจุดหมายปลายทาง ก็มีน้อยคนนัก ที่จะเข้าใจ และพอใจ มักจะว่าไปตามปากว่าเสียโดยมาก.

พวกที่เขาเชื่อพระเจ้าอย่างบุคคล แล้วฝากเนื้อฝากตัวไว้กับพระเจ้าอย่างบุคคลนั้น ก็จะมากกว่าพวกพุทธบริษัทที่ฝากเนื้อฝากตัวไว้กับความว่าง; เพราะเขาไม่เข้าใจความว่างซึ่งเป็นนิรันดร. นิพพานที่เป็นความว่างอย่างยิ่ง และเป็นนิรันดรนี้ มันเข้าใจยาก, มันรับเอาได้ยาก; ไม่เหมือนกับพูดพระเจ้าอย่างบุคคล แล้วก็อยู่ในสวรรค์, แล้วก็มีสวรรค์ที่เตรียมพร้อมไว้สำหรับคนที่เข้าถึง, แล้วก็ไปอยู่กับพระเจ้าที่นั่น.

กัมภีร์สุดท้ายของ *กัมภีร์ใหม่* ของคริสเตียน ก็มีพูดเรื่องเมืองพระเจ้าหรือ *สวรรค์* ของพระเจ้า อย่างสวยสดงดงามเหมือนกัน. สำหรับคนจะได้ไปอยู่กับพระเจ้า หลังจากที่ได้อะไรถูกต้องครบถ้วน ดีหมดทุกอย่างแล้ว. พระเจ้าก็พิพากษาให้เป็นผู้ที่สมควร ที่ได้ไปอยู่กับพระเจ้าได้ ต้องผ่านการทดสอบมาอย่างนี้ ก็ไปอยู่กับพระเจ้าได้ในสวรรค์ที่เป็นนิรันดร.

นี่ฝ่ายพุทธบริษัท เรา ถ้าเข้าใจธรรมะจริง ถึงกฎของธรรมถึงสังขารธรรมโดยแท้จริง, เลื่อนคนออกเสียได้จากความยึดมั่นค้ำยอุปาทานในสิ่งทั้งปวง, เป็นผู้แจ่มแจ้งอยู่ด้วยอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ไม่มีอะไรเป็นที่ยึดมั่นถือมั่นอย่างเป็นตัวเป็นตน, ว่างไปจากความเป็นตัวเป็นตน ก็เข้าถึงความว่างอันเป็นนิรันดร. แล้วเราก็พูดอย่างไม่มีบุคคล เลยไม่ค่อยพูดถึงความสวยงาม ความน่าเสนาหา น่าพอใจอะไรนัก; ไม่

เหมือนกับสวรรค์ของพระเจ้า ที่เขาผูกไว้ในลักษณะที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่จะพอใจ เพราะว่ายึดติดกันเพียงเท่านั้น ก็ดีที่สุดเพียงเท่านั้น.

แต่ตามหลักพุทธศาสนานี้ มันต้องว่างจนไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับเป็นปัญหา; แต่ถึงอย่างนั้น เขาจะใช้คำว่า นිරันตรเหมือนกัน, อยู่กับพระเจ้าอย่างนิรันตร หรือเข้าสู่นิพพานอย่างเป็นนิรันตร คือจิตนี้เข้าถึงความว่าง, ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นตัวเป็นตน อย่างนิรันตร, ก็มันฉลาดที่ไม่อาจจะกลับมาง้ออีกต่อไปได้ นี่มันก็เป็นนิรันตร. จิตมันก็ดับไปโดยไม่ยึดถืออะไรไว้ มันก็ยังเหลือแต่สิ่งที่ไม่ต้องดับคือนิพพาน; นี่มัน ก็เลยเป็นนิรันตร, เข้าถึงนิรันตร รวมอยู่ในนิรันตร ในลักษณะอย่างนี้. นี่สิ่งสูงสุด มาถึงสิ่งที่เรียกว่านิรันตรเข้าแล้ว โดยเหตุนี้.

การเข้าถึงความเป็นอันเดียวกับพระเจ้า.

ทีนี้จะพูดเน้นกันอีกสักนิตหนึ่งว่า ฝ่ายที่เขามีพระเจ้า เขาก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำให้เข้าไปอยู่กับพระเจ้า, เข้าไปรวมกันอยู่กับพระเจ้า. ฝ่ายไม่มีพระเจ้านิพพาน ก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำให้ถึงพระนิพพาน. นี่เราอาจจะมาพูดชนิดที่จะเป็นเกลอกัน ทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนานี้ พูดในลักษณะที่จะเป็นเกลอกัน ก็อาจจะใช้คำว่า การเข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า. ฝ่ายที่มีพระเจ้านิพพานที่มีพระเจ้านั้น เขาก็มีระเบียบ อยู่แล้ว อย่างที่อธิบายมาแล้ว ปฏิบัติตามคำสั่งของพระเจ้า แล้วก็ได้เข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า.

ทีนี้ พุทธบริษัทเราจะเข้าถึงพระเจ้า, และเข้าถึงความเป็นอันเดียวกับพระเจ้าได้อย่างไร? มันสองชั้นอยู่ เราจะถือเอากฎของธรรมชาติ ว่าเป็นพระเจ้า ผู้ฟังโนวันนี่ บางคนอาจจะไม่มีเคยฟังคำว่า ธรรมะในสี่ความหมาย :-

ความหมายที่ ๑ *ธรรมคือตัวธรรมชาติ* นี้ก็เรียกว่าธรรมหรือธรรมะ, *ความหมายที่ ๒ คือกฎของธรรมชาติ* นี้ก็เป็นธรรมหรือธรรมะ, *ความหมายที่ ๓ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ* นี้ก็คือธรรมหรือธรรมะ, *ความหมายที่ ๔ คือผลที่ได้รับจากการปฏิบัติหน้าที่* นี้ก็คือธรรมหรือธรรมะ.

ธรรมะมีสี่ความหมายอย่างนี้. ตัวเราเป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ก็เป็นธรรมะในความหมายที่ ๑; หมายความว่าร่างกาย จิตใจ เนื้อตัว อะไรรองเราทั้งหมดทั้งสิ้น ทรัพย์สมบัติอะไรก็ตาม มันก็เป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติ เป็นความหมายที่ ๑ ของคำว่าธรรม, แล้วมันก็มีกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาดอันเด็ดขาดนี้ สิ่งสถิตอยู่กับเรา, เรามีกฎของธรรมชาติ ซึ่งเรียกว่าพระเจ้า ซึ่งเราอาจจะเรียกได้ว่าพระเจ้า เท่าเทียมกับของพวกที่มีพระเจ้า เรามีพระเจ้า อย่างนี้ คือกฎของธรรมชาติ ควบคุมไปทั่วทุกจักรวาล, แล้วควบคุมอย่างเฉียบขาดอยู่ในสัตว์บุคคล ที่สมมติเรียกว่าสัตว์ว่าบุคคลอย่างนี้ อย่างในเรา呢 ก็มีกฎของธรรมชาติ ในฐานะเป็นพระเจ้าควบคุมอยู่. ฉะนั้นมันจึงทำอะไรได้ ชนิดที่รอดชีวิตอยู่ได้, มันกินได้ มันถ่ายได้ มันหายใจได้ มันสุขดิถีโลหิตได้ มันทำอะไรได้ทุกอย่าง ในเมื่อมันยังเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เรียกว่ามีพระเจ้า ถ้าเมื่อใดมันผิดกฎของธรรมชาติ เมื่อนั้นมันก็ต้องตาย. ฉะนั้น เรามีพระเจ้าคุ้มครองอยู่ตลอดเวลา ทุกอย่างในร่างกายหรือจิตใจนั้นมันจึงเป็นปกติ ร่างกายสลายดี, จิตใจก็ไม่เป็นบ้าเป็นหลังอะไร.

นี่เราก็มีพระเจ้า คือกฎของธรรมชาติ อยู่กับเราอยู่อย่างนี้; นี้เราไม่เห็น ถ้าเราจะเห็นเสียก็จะดี แล้วก็จะได้เลื่อนขึ้นไปตามลำดับ จนถึงระดับสูงสุด คือของกฎธรรมชาติอันสูงสุด ก็ว่าทำอย่างไร จิตของเราจึงจะไม่เกิดกิเลสเลย. ถ้าเราเข้าถึงกฎของธรรมชาติอันสูงสุด ก็เรียกว่าเข้าถึงพระเจ้า, เข้าถึงความเป็นอย่างอันเดียวกับ

พระเจ้า ในระดับสูงสุด คือไม่เกิดกิเลสเลย, ไม่เกิดความทุกข์เลย จนกว่าร่างกายนั้นมันจะหมดเหตุหมดปัจจัยจะดับไป มันก็เหลือแต่สิ่งสูงสุด ที่ไม่รู้จักเกิดไม่รู้จักดับ.

ฉะนั้นเราก็มีการเข้าถึงพระเจ้าได้อย่างนี้ มีการเข้าเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้าได้ ไม่เพียงแต่เข้าถึงเฉยๆ แต่เข้าป็นเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า คือมีจิตใจที่เข้าถึงธรรมอันสูงสุด ที่เรียกว่าพระนิพพาน ก็ได้, เรียกว่ากฎของธรรมชาติอันเป็นอสังขตะ ทั้งหลายก็ได้, จะเป็น กฎเรื่องอิทัปปัจจยตา เรื่องอริยสัจสี่ เรื่องปฏิจจนุปบาท เรื่องไตรลักษณ์, เรื่องอะไรก็ตาม ที่มันเป็นกฎอันเฉียบขาด, นั่นแหละคือพระเจ้าทั้งนั้น เราเข้าถึงและมีความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้านั้นก็ได้, ไม่เสียเปรียบกันกับพวกโน้น ที่เขาว่าเขาเข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า.

เราเข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า ก็คือการที่เราปฏิบัติ เราปฏิบัติถูกต้องตามกฎนั้นๆ จนกฎนั้นๆ ไม่ทำอะไรเราให้เป็นทุกข์, จนกฎนั้นๆ คุ้มครองเราให้มีแต่ความไม่ทุกข์ ไม่ทุกข์ตลอดกาล, เช่นปฏิบัติจนหมดกิเลส เป็นวิมุตติหลุดพ้นอย่างนี้ มันเป็นการอยู่กับกฎของธรรมชาติอันสูงสุด เป็นอันเดียวกันไปกับกฎของธรรมชาติอันสูงสุดแล้ว อยู่ในกาปฏิบัติ ที่กาย วาจา ใจ ของเรา ที่ปฏิบัติถูกต้องนั่นเอง. ฉะนั้นเราทำให้กายวาจาใจของเรามีแต่ความถูกต้องถึงที่สุด กิเลสเกิดไม่ได้ก็เป็นนิพพานอยู่ตลอดเวลา.

นี่คือความเข้าถึง ความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า คិតตุเถอะ มันคงจะไม่ใช้สิ่งเหลือวิสัย, และไม่ใช้สิ่งบ้าๆ บอๆ ที่เหลือวิสัย. อยากจะให้นักเรียนหรือเยาวชนทั้งหลาย เริ่มสนใจเกี่ยวกับสิ่งสูงสุด, สนใจสิ่งที่เราเรียกกันว่าสิ่งสูงสุด เพื่อให้เธอทั้งหลายมีความรู้ที่เดินไปถูกต้อง ว่ามันมีสิ่งสูงสุด, แล้วถ้าเราไม่เข้าถึงสิ่งสูงสุด, มันก็เสียที่ที่

ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพุทธศาสนา เราว่าอย่างนี้. ถ้านับถือพุทธศาสนา ก็จะถูกว่าอย่างนี้; ถ้าไม่ได้เข้าถึงสิ่งสูงสุด ก็เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพุทธศาสนา.

ฉะนั้นขอให้สนใจไว้แต่เดี๋ยวนี้ยังเล็กๆ อยู่อย่างนี้ ขอให้สนใจไว้ว่าฉันมีสิ่งสูงสุด เธออย่าไปทำลายหนทางนี้เสีย, อย่าไปเห็นแก่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ใจง่าเอาปุปลา, เรื่องความรู้สึกทางวัตถุทางเนื้อทางหนัง ซึ่งเป็นความหลอกลวง แล้วมันก็มีแต่ให้ความทุกข์. เราจะมุ่งหมายสิ่งสูงสุด ระวังไม่ให้เดินผิดทาง ให้เดินไปแต่ตามทางที่ถูกต้อง คือทางที่ไปสู่สิ่งสูงสุด คือพระนิพพาน, แล้วไปศึกษาเรื่องอริยมรรคมีองค์แปดประการ กันเสียให้เป็นที่เข้าใจ ในหนังสือหนังสือ คำรับคำรามืออยู่ทั่วไป ไม่ต้องมาพูดที่มันเสียเวลา ไปหาเรื่องอริยมรรคมีองค์แปดศึกษา แล้วปฏิบัติคือเดินตามทางนั้น แล้วมันก็จะเดินไปหาสิ่งสูงสุดเป็นแน่นอน เราก็จะมีแต่ความถูกต้องเป็นที่พอใจ คือความปลอดภัยเรื่อยๆ ไปเรื่อยๆ ไป จนกว่าจะถึงที่มันสูงสุด ก็จะได้ชื่อว่า เข้าถึงความเป็นอย่างอันเดียวกับพระเจ้า ไม่เสียเปรียบพวกอื่นที่เขามีพระเจ้า, แล้วเขาสอนให้เข้าถึงความเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า.

เราก็มีพระเจ้า แต่ไม่ใช่มีอย่างตัวตน; เรามีอย่างเป็นธรรมชาติอันบริสุทธิ์ เป็นธรรมชาติอันบริสุทธิ์. กายกับจิตนั้นก็เพียงธรรมชาติ ของธรรมชาติ; แต่เราเข้าใจว่าเป็นตัวตน แล้วเราก็จะลำบาก, แล้วเราก็จะเป็นทุกข์, เราแยกความทุกข์ไม่ออก. เราจะเห็นว่ากาย ใจ ทรัพย์สินสมบัติพัสดุอันอะไรต่างๆ ที่มันมีนั้น มันก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ, เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ. ระวังประพฤติ ปฏิบัติ รักษาบริหารให้มันถูกตามกฎของธรรมชาติเถอะแล้วมันก็จะได้อยู่กันกับกฎของธรรมชาติอย่างผสมกลมกลืนกัน. นี้เรียกว่า ไม่มีทุกข์เข้าถึงพระเจ้า อยู่ด้วยกันกับพระเจ้า ไปด้วยกันกับพระเจ้าได้ เพื่อไปสู่สิ่งสูงสุด.

เอาละ, สรุปความว่า เราไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธพระเจ้า. มันกำลังบอกพวกเธอนักเรียนเล็กๆทั้งหลายนี้ ว่าเราไม่มีเหตุผล ที่จะปฏิเสธพระเจ้า. ฉะนั้น ขอให้ยอมรับความมีอยู่แห่งพระเจ้า ซึ่งเรามีอยู่อย่างที่ว่า เป็นกฎของธรรมชาติอันสูงสุด, และเมื่อเพื่อนร่วมโลกของเราพวกอื่น ซึ่งก็มีมาก เขาก็ถือพระเจ้าอย่าง เป็นบุคคล; เราอย่าไปว่าเขา เราอย่าไปดูถูกดูหมิ่นเขา. เขามีวิธีการของเขา อย่างนั้น เพื่อทำจิตใจให้หลุดพ้นจากความทุกข์ด้วยเหมือนกัน. เราไม่มีเหตุผลอีก ที่จะไปดูถูกดูหมิ่นหรือไปรังเกียจเขา เทียบจะหาว่านั่นนอกศาสนา มีพระเจ้าอย่างนั้นอย่างนี้ ก็ไม่คบกับมึง นีมันไม่ถูก.

เราต้องถือว่า เราเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมด ทั้งสิ้น ในสากลโลกในจักรวาลนี้; ฉะนั้นเราไม่มีเหตุผลที่จะรังเกียจกัน เราไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธไม่ช่วยเหลือกัน, ให้ถือว่าเรามีพระเจ้าร่วมกัน. ถ้าเปลือกนอกหรือ รูปร่างของพระเจ้าไม่ใช่อย่างเดียวกัน; แต่เนื้อในจะต้องเป็นอย่างเดียวกัน คือเป็นกฎของธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์.

นี่เราไม่มีหน้าที่ที่จะปฏิเสธว่า ไม่มีพระเจ้า, ไม่มีเหตุผลที่จะปฏิเสธว่าไม่มีพระเจ้า. เรากลับมีหน้าที่ ที่จะต้องทำเราให้กลมเกลียวกันกับพระเจ้า, ให้ถึงพระเจ้าในที่สุด เป็นจุดหมายปลายทาง. ถ้าปฏิบัติ ปฏิบัติจริง ปฏิบัติชอบ มันก็ถึงพระเจ้าได้ในเวลาอันไม่นาน, ก่อนแต่จะตาย. เราเป็นผู้เข้าถึงพระเจ้าเสียได้แล้ว, ไม่ต้องหลังจากตายแล้ว. อันนั้นไว้ให้คนอื่นพวกอื่นเขาพูด ที่นี้เราจะพูดแต่ที่เรารู้ จะทำได้ ว่าเราจะต้องทำให้ได้รับสิ่งเหล่านี้ก่อนแต่ที่จะตาย.

เราจะได้รับบรรลุนิพพานก่อนแต่จะตาย หรือในระหว่างนี้ ให้ได้รับนิพพาน น้อยๆไปก่อน, แล้วมากขึ้นๆ ให้ได้รับนิพพานโดยสมบูรณ์ก่อนแต่จะตาย. นี้ให้

ทั้งความหมายไว้อย่างนี้ แล้วเป็นถูกต้องที่สุด; ถ้ามันไม่ได้ มันตายแล้วมันเกิดอีก มันก็ไต่เดินต่อไป มันก็ไต่ทำต่อไป. แต่อย่าไปตั้งอัตราไว้ให้มันยืดยาวอย่างนั้น, ว่าเราจะถึงพระเจ้ากันทีนี้และเดี๋ยวนี้แหละยิ่งดี, ปรับปรุงร่างกายใจเสียใหม่ ให้มันถูกต้องไปตามกฎของธรรมชาติ หรือกฎของพระเจ้าอันถูกต้อง. เรามีหน้าที่ที่จะรีบเข้าถึงพระเจ้า ในความหมายอย่างนี้.

เมื่อเข้าถึงพระเจ้าอย่างนี้ก็เรียกว่า มัน เป็นวิวัฒนาการแห่งความคิดของมนุษย์ เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด ที่ได้เป็นไปแล้วโดยสมบูรณ์, มัน เป็นผลแห่งวิวัฒนาการที่ดำเนินไปอย่างถูกต้อง ทำให้เราสามารถเข้าถึงสิ่งสูงสุดได้ทันทีในชาตินี้ ทีนี้และเดี๋ยวนี้, แล้วถ้าอย่างไรรู้สึกท้อแท้ ขอบใจปล่อยให้ว่างให้ได้, ให้เข้าถึงพระเจ้าให้ได้ ในนาทีสุดท้ายที่จะแตกตายทำลายชั้นนั้น ก็ยังเป็นการดีที่สุด.

สิ่งสูงสุดคุ้มครองมนุษย์ แต่คนหลงกิเลสไม่ชอบ.

ทีนี้อยากจะพูดต่อไปเล็กน้อย ถึงปัญหาว่า *ทำไมเราจึงไม่รู้ไม่ชี้ต่อสิ่งสูงสุด?* สมมติว่า บรรดาที่นั่งอยู่ที่นี้ทั้งหมดนี้ มีบางคนไม่สนใจ ไม่รู้ไม่ชี้ต่อสิ่งสูงสุดมีไหม? บางคนไม่รู้ไม่ชี้และไม่อยากจะรู้จะชกกับสิ่งสูงสุด ถ้ามันมีปัญหอย่างนี้ก็ไปคิดดูให้ทีละอะคือเราไปเข้าใจผิด เรามีสัมมาทิฐิไม่พอ หรือเรามีมิจฉาทิฐิเสียด้วยซ้ำไป.

เราไม่เข้าใจสิ่งนี้คือสิ่งสูงสุด เราเห็นว่าไม่มีประโยชน์อะไรแก่เรา. เราจะสอบไล่ได้เร็วๆ ออกไปทำงานหาเงินให้สนุกสนานดีกว่า; เราไม่มันึกถึงสิ่งสูงสุด เราเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับเรา. ฉะนั้นในใจของเราก็มืดมิดไม่มีความคิดนึกถึงสิ่งสูงสุด. นี้ก็อยากจะบอกว่า ทำใจเสียใหม่ ให้มันมีที่ว่างสำหรับสิ่งสูงสุดบ้าง แล้วสิ่งสูงสุดจะ

มาคุ้มครองเรา ไม่ให้ตกไปในฝ่ายผิดฝ่ายชั่ว, จะมีความสุขสบาย, จะเรียนก็เรียนเก่ง, จะทำงานก็ทำงานเก่ง, จะรู้จักใช้เงินให้ถูกต้องตามวิธีของสิ่งสูงสุด ก็เป็นมนุษย์ที่ไม่มีปัญหา.

ที่นี้บางคนเขาจะมีความคิดเสียเองว่า สิ่งสูงสุดนี้ไม่มีรสชาติอะไร ไม่สนุกไม่หวานไม่หอม ไม่อะไรต่างๆนี้สิ่งสูงสุดไม่มีรสชาติอะไร เราไม่อยากจะสนใจ; นั้นเพราะเขาเข้าใจผิด ต่อสิ่งสูงสุดหรือความสงบ. เขาชอบความวุ่นวาย, เขาชอบความกระตุนของกิเลส, เขาชอบความหลอกลวงของกิเลส, เขาชอบความประเล้าประโลมของกิเลส, เขาก็เลยเห็นว่า สิ่งสูงสุดนี้ไม่มีรสชาติอะไร. แล้วคนเดียวกันก็มักจะปรับเอาว่า มันเป็นเรื่องสำหรับคนโง่ เป็นยาฝิ่นสำหรับคนโง่, เรื่องพระนิพพานนี้เป็นยาฝิ่นสำหรับคนโง่. ถ้าใครคิดอย่างนี้เอาไปคิดเสียใหม่นะ.

ที่นี้บางคนก็คิดว่า มันพ้น มันเหลือวิสัยของเรา มันไม่อยู่ในวิสัยแห่งคนสมัยนี้จะทำได้. นี้ก็เป็นความคิดที่ผิด, คิดเสียว่า คนปัจจุบันนี้ไม่อยู่ในวิสัยที่จะเข้าถึงสิ่งสูงสุดหรือนิพพานได้ เพราะเขาไม่รู้จักสิ่งสูงสุด ที่จริงมันรอคตัวอยู่ทุกวัน ๆ แต่ละวันละวันนี้ เพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดคุ้มครอง ถ้าไม่อย่างนั้นมันเป็นบ้าแล้ว. ใครลอง มีกิเลสทุกชั่วโมง ๆ ทั้งวันทั้งคืน ไม่กี่วันเป็นบ้าแล้วตายแล้ว. เดียวนี้ยังไม่เป็นบ้า ยังมานั่งอยู่ได้ ใจคอปกติ เพราะว่าสิ่งสูงสุดยังคุ้มครองอยู่บางส่วน, เรียกว่าเรารอคอยู่ได้เพราะสิ่งสูงสุด เราไม่เป็นบ้า ไม่วิปริตในทางจิตใจ เพราะว่าสิ่งสูงสุดยังคุ้มครองอยู่.

ที่นี้บางคนมาเหนือเมฆเขาปฏิเสธสิ่งสูงสุด เขาหาว่าสิ่งสูงสุดชนิดนั้น มันไม่เป็นหลักประชาธิปไตย, มันไม่เป็นประชาธิปไตย. เขาอยากจะมีเสรีภาพ ไม่ให้มีอะไรมาควบคุมเขา, มากอยบังคับเขา, เขาไม่ต้องการจะทำตามกฎของพระเจ้าหรือของ

อะไรก็ตาม. เขาอยากจะเป็นประชาธิปไตยแบบของเขา เขาก็ไม่สนใจสิ่งสูงสุด
 ทั่วเหมือนกัน.

ที่นี้เขียนเขาบูชาวัตถุ เป็นวัตถุนิยม มันก็แน่เหลือเกิน ที่เขาจะไม่
 ชอบสิ่งสูงสุด; เพราะสิ่งสูงสุดไม่ต้องการให้ใครตกไปเป็นทาสของวัตถุนิยม. ที่นี้
 คนมันเป็นทาสของวัตถุนิยมเสียแล้ว มันก็ไม่ชอบสิ่งสูงสุด. นี้เขาไม่เห็นว่ สิ่งสูงสุด
 มันจะมาเป็นสิ่งที่อยู่เหนือหรือบังคับวัตถุได้. ที่จริงธรรมะนั้นอยู่เหนือ หรือบังคับ
 วัตถุได้; ไม่ให้วัตถุมากระตุ่นให้เราหัวเราะ, ไม่ให้วัตถุมาอัยให้เราร้องไห้. นี้ การ
 อยู่กับสิ่งสูงสุดนี้ สามารถที่จะอยู่เหนือวัตถุ.

รวมความว่าเขายังเป็นทาสของกิเลส ยังชอบสิ่งที่วนเวียนอยู่ที่นี้; ถ้าเป็น
 สิ่งสูงสุดมันหยุดวายเวียน เขาไม่ชอบ. เขาชอบสิ่งที่จะ ต้องการให้วายเวียน วนเวียน
 อยู่ที่นี่ คือ มีกิเลส — แล้วก็ ทำกรรม อย่างใดอย่างหนึ่ง — แล้วก็ ได้รับผลของกรรม
 — แล้วก็ มีกิเลสอีก แล้วก็ ทำกรรมอีก — ได้รับผลกรรมอีก — แล้วก็ มา มีกิเลสอีก. แต่
 ละวัน ๆ อยู่กันอย่างนี้ มีกิเลสอยากนั้นอยากนี้ ทำลงไปแล้วได้ผลพอใจก็อยากทำอีก,
 ได้ผลไม่พอใจก็อยากทำอีกอยู่นั้นแหละ, เรียกว่าวนเวียนอยู่ที่นี้; ไม่อยากจะออกไป
 จากความทุกข์ ไม่อยากจะออกไปจากวิญญูสงสารของความทุกข์, เขาจึงไม่ชอบสิ่งสูงสุด.

เราอย่าอยู่ในจำพวกเหล่านั้นเลย มองเห็นสิ่งสูงสุดให้ถูกต้องตามที่ เป็น
 จริงว่ามันมีไว้สำหรับมนุษย์ ที่มีคุณสมบัติสมควรแก่ความเป็นมนุษย์, มนุษย์ที่มีคุณ-
 สมบัติสมควรแก่ความเป็นมนุษย์ พอเป็นได้เท่านั้นจะชอบสิ่งสูงสุด, แล้วจะเดินไปตามสิ่ง
 สูงสุด.

เขียน *พวกฝรั่งเข่าว่ากันเอง* ไม่ใช่เราจะไปค่าเขา เขาว่าคนในโลก
 ปัจจุบันนี้ มันเป็น *economic animal* คือ เป็นสัตว์เศรษฐกิจ เป็น *animal* นะ ไม่ใช่มนุษย์

นี่ *economic animal* มันเป็นสัตว์เศรษฐกิจ มันหลงเศรษฐกิจ *บูชาเศรษฐกิจเป็นพระเจ้า*. สัตว์อย่างนี้มันจะชอบสิ่งสูงสุดไม่ได้.

อีกคำหนึ่งเขาว่า คนในโลกเวลานี้มันเป็น *political animal* เป็นสัตว์การเมือง ทั้งโลกมันเป็นสัตว์การเมือง มันบูชาการเมือง มันลุ่มหลงการเมืองกัน แล้วจะชอบสิ่งสูงสุดไม่ได้ เพราะว่าไม่ได้เป็นคนสักที มันเป็น *animal* เท่านั้นเอง.

อีกคำหนึ่งเขาว่าเป็น *social animal* เป็นสัตว์สังคม แล้วคำว่า *สังคม* มันจะแยกไปทางไหน มันจะฮึดกันไปทางไหน, จะบ้ากันไปทางไหน. ฉะนั้นพวกเธอเหล่านี้ อย่าไปชอบแพชชั่นนัก; ถ้าไปชอบแพชชั่นบูชาแพชชั่น แล้วมันจะเป็น *social animal*. นี่ยกตัวอย่างสักอย่างเถียวเท่านั้น ว่าอย่าไปชอบแพชชั่นกันนัก, เป็นอิสระแก่เนื้อแก่ตัวบ้าง, อย่าให้แพชชั่นมันครอบงำนัก ทั้งวัน ๆ คอยคุแต่แก้ศตาสือกชายกางเกงยีนนี้, ทั้งวัน ๆ มันคอยแต่นั่งดูแก้ศตาสือกชายกางเกงยีน นี้มันบ้าแพชชั่น มันเป็นสัตว์สังคมในแง่นี้มากเกินไป.

ฉะนั้นเราอย่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจ อย่าเป็นสัตว์การเมือง อย่าเป็นสัตว์สังคมเลย, มันจะถูกบีบบังคับ กักขังไว้ในกรอบวงที่ทรมาณ; จงเป็นอิสระ มาเป็นคน แล้วก็มาเป็นมนุษย์ ตามความหมายแห่งมนุษย์ ที่ได้พบพระพุทธศาสนาให้จนได้, แล้วเราเข้าถึงยุคแห่งวิวัฒนาการ แห่งความคิดของมนุษย์ ที่เกี่ยวกับสิ่งสูงสุด.

ฉะนั้นขอให้ตั้งความปรารถนาที่ว่า เธอทุกๆ คนนี้ คงจะมีความเข้าใจถูกต้อง มีความกล้าหาญ มีความเข้มแข็งพอ ที่จะดำเนินตนให้ไปในทางแห่งความถูกต้อง เพื่อถึงสิ่งสูงสุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ คือธรรมะอันสูงสุด เป็นบรมธรรม,

ที่ท่านกล่าวว่า นิพพาน์ ปรมิ วัฒนติ พุทธา — ผู้รู้ทั้งหลายกล่าวพระนิพพานว่าเป็นบรม-
ธรรม คือยอดสุดของสิ่งทั้งปวง. นั้นแหละคือสิ่งสูงสุด, ขออย่าให้มันผิดหวังเลย.

อาตมา รู้สึกว่าการบรรยายในวันนี้ ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว ขอให้ท่านทั้ง
หลายทุกคน จงสนใจกับสิ่งสูงสุด ในฐานะที่เราอยู่ในยอดของวิวัฒนาการ ที่ก้าวมาเพื่อ
ถึงสิ่งสูงสุด จงทุก ๆ คนเถิด.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้. ให้โอกาสพระคุณเจ้าท่านสวด
บทพระธรรม ที่จะส่งเสริมกำลังใจ ในการเดินทางไปหาสิ่งสูงสุดโดยสมควรแก่เวลาอีก
ต่อไป.

ใจความแห่งคริสตธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

— ๖ —

๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒

ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาตระหว่างศาสนา.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๖ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวไปตามหัวข้อเดิมที่กำหนดไว้ คือ ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ, และเฉพาะในวันนี้ จะกล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาตในระหว่างศาสนา.

ทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา.

ความมุ่งหมายส่วนใหญ่ ก็เพื่อจะทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา. คนเราล้วนแต่มีศาสนาเป็นเครื่องยึดถือ เป็นเครื่องเทิดทูน และมักจะถือเอาศาสนานี้เป็นหลัก

สำหรับวัดมนุษย์พวกอื่น หรือสังคมอื่น ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกัน ว่าจะควรคบค้ากันหรือไม่? ก็อะศาสน์ศาสนาเป็นหลัก. ศาสนามีอยู่มากศาสนาในโลกนี้ ถ้าทำความเข้าใจกันไม่ได้ มันก็เป็นผลร้ายแก่โลกนั่นเอง.

เมื่อมองดูในส่วนที่กว้าง ๆ ก็เห็นว่า *แต่ละประเทศ ก็มีศาสนาต่างกัน* เป็นประเทศ ๆ ไป, คือประเทศหนึ่ง ๆ จักยกเอาศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เป็นศาสนาประจำชาติ; นี่ยหลาย ๆ ประเทศก็มีศาสนาต่างกัน. ถ้าทำความเข้าใจกันไม่ได้ อย่างน้อยที่สุดก็จะรังเกียจกัน, ที่เป็นอย่างมากถึงกับจะลบหลู่ดูถูกกัน, แล้วก็เบียดเบียนกัน, หรือหวังที่จะให้เขาเปลี่ยนมาถือศาสนาของตน อย่างนี้ก็มี.

แม้ในประเทศเดียวกัน เช่นในประเทศไทยเรา ก็มีมหาชนที่ถือศาสนาต่างกัน; ถ้าเห็นว่าศาสนาเป็นของขัดแย้งกัน มันก็สามัคคีกันไม่ได้ ก็เสียหายแก่ประเทศชาติ. ถ้ามองเห็นว่า แต่ละศาสนาไปช่วยกันได้ กลมกลืนกันได้ ก็ไม่มีอุปสรรคอันนั้น, ก็จะร่วมมือกัน สามัคคีกัน; อย่างน้อยที่สุดในประเทศไทยเรา ก็ยังมีผู้ที่ถือพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ และก็มีที่ถือคริสต์ และถืออิสลาม และมีศาสนาอื่น ๆ อีก. ถ้ามีสิ่งที่ทำให้เกิดการขัดขวางกัน มันก็ไม่สนิทสนมกัน เราจึงควรทำความเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา ว่าไม่ต้องมีอะไรที่จะมารังเกียจกัน.

ที่นี้แม้ในบ้านเรือน *ในครอบครัว ก็ยังมีปัญหา* เกี่ยวกับเรื่องนี้ เพราะว่าบางทีสามัคคีกับภรรยาอันถือศาสนาต่างกัน, มีความจำเป็นอย่างอื่น, มีเหตุผลอย่างอื่น ที่บังคับให้คนต่างศาสนาแต่งงานกัน, และศาสนาก็ไม่ได้ห้ามในเรื่องนี้. แต่เมื่อแต่งงานแล้ว จะกลมเกลียวกันได้อย่างไร ในระหว่างสามีภรรยาที่ถือศาสนาต่างกัน. นี่เราจึงหวังที่จะมีการทำความเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา.

การบรรยายชุดนี้ ก็มีความมุ่งหมายส่วนใหญ่ในชั้นนี้ แต่อ้างเอาศาสนา คริสเตียนเป็นหลัก จึงให้หัวข้อไว้ว่า “ใจความแห่งคริสต์ธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ”.

ในการบรรยาย ครึ่งที่แล้ว ๆ มา ก็ได้ยก เอาเรื่องของพระเจ้าเป็นหลัก สำหรับการบรรยาย; เพราะว่าศาสนาบางศาสนา ถือว่าไม่มีพระเจ้า, บางศาสนาก็ถือว่ามีพระเจ้า. พวกที่ถือว่ามีพระเจ้ก็ท้าว พวกที่ไม่มีพระเจ้านั้นไม่ใช่ศาสนา, และไม่มีศาสนาเลย. นั้นมันเป็นคำกล่าวที่เหยียดหยามมาก หรือประณามกันมาก. ที่นี้พวกที่ไม่มีพระเจ้า ก็จะย้อนกลับไปว่า พวกที่มีพระเจ้านั้นมันคนโง่, ทำไมจะต้องมีพระเจ้าคอยควบคุมเราอย่างนี้. ต่างฝ่ายต่างก็ขัดกันว่าโง่ แล้วมันก็เลย ทะเลาะวิวาทกัน, ไม่เป็นผลดีแก่การที่จะอยู่ร่วมกัน.

แต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้านั้น ก็ได้บรรยายมาหลายครั้งแล้ว พอจะทำความเข้าใจกันได้ ก็คือว่าใครอยากจะมีพระเจ้าอย่างเป็นทางการ ก็ยอมให้ได้, ใครจะไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคล แต่ก็มีพระเจ้าชนิดที่เป็นธรรม คือเป็นกฎของธรรมชาติ อย่างนี้ก็ยอมให้ได้. เป็นอันว่า ต่างฝ่ายต่างก็มีสิ่งสูงสุด ที่จะต้องเคารพบูชา เชื่อฟังปฏิบัติตาม, อย่าให้เกิดอะไรขึ้นมาเป็นเรื่องเสียหายแก่มนุษย์, ให้เป็นว่า มีพระเจ้าด้วยกัน คือมีสิ่งสูงสุดด้วยกัน จะเป็นบุคคลหรือมิใช่บุคคลนั้นมันอีกเรื่องหนึ่ง.

แต่ถึงอย่างไรก็ดี พวกที่กล่าวเป็นบุคคล ก็กล่าวลักษณะของบุคคลนั้นตรงกันได้ กับลักษณะของพระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ; เช่นว่าเป็นผู้สร้างโลกนี้, พวกมีพระเจ้าอย่างคน ก็ว่าพระเจ้านั้นสร้าง, พวกที่ไม่มีพระเจ้ก็ว่า กฎของธรรมชาติมันสร้างโลกนี้. เป็นอันยอมรับตรงกันว่า มีผู้สร้างโลกนี้ ก็เลยไม่ต้องทะเลาะดั่งกับจะโกรธเคืองกัน, โดยยอมรับว่า มีสิ่งที่สูงสุด หรือกล่าวไว้อย่างน่าอัศจรรย์ที่สุด คือมี

พระเจ้าผู้สร้างโลก, เพียงแต่เราเรียกชื่อไม่เหมือนกัน. พวกโน้นเรียกว่าพระเจ้าผู้สร้างโลก, ฝ่ายนี้ก็เรียกว่ากฎของธรรมชาติผู้สร้างโลก. กฎของธรรมชาติดีมีอำนาจเหมือนกันกับอำนาจของพระเจ้าของฝ่ายโน้น ที่เขาถือว่ามีพระเจ้าอย่างบุคคล.

เรื่อง การควบคุมโลก ก็เหมือนกันอีก; มันก็มีสิ่งที่ควบคุมโลก โลกจึงเป็นไปตามระเบียบ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ฝนฟ้าอากาศทั้งหลาย มันก็เป็นไปตามระเบียบที่ว่าพระเจ้ากำหนด หรือว่ากฎของธรรมชาติดำหนด มันก็ได้
๕ ๕
ทงนน.

และที่สำคัญที่สุด ก็คือว่า เป็นสิ่งที่ต้องเชื่อฟัง จะเป็นพระเจ้าอย่างบุคคล ผู้ถือพระเจ้าก็ต้องเชื่อฟังทำตามคำสั่ง ที่ถือกันว่าพระเจ้าได้สั่ง หรือได้ต้องการอย่างไร. ที่นี้พวกที่ไม่มีพระเจ้าอย่างคน แต่มีพระเจ้าเป็นกฎของธรรมชาติ เขาก็ต้องค้นหาให้พบว่า กฎธรรมชาติต้องการให้มนุษย์ประพฤติกระทำกันอย่างไร จึงจะอยู่กันเป็นผาสุก, เรียกว่ากฎของธรรมชาติบังคับให้มนุษย์ ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง สำหรับจะอยู่กันเป็นผาสุก. เราที่เคยมีพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น แต่เราเรียกชื่อต่างกัน คงที่ยกตัวอย่างมาให้เห็นนี้. ฉะนั้นเราไม่ต้องมัวมาทะเลาะกัน เรื่องว่ามีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า, โดยที่ยอมรับว่า มันมีสิ่งๆหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่อย่างพระเจ้า.

นี่พวกที่จะไม่มีพระเจ้าเอาเสียเลยนั้น เป็นไปไม่ได้, มีไม่ได้ แม้จะเป็นอันธพาลอย่างไร ก็ยังมีพระเจ้า ก็ยังมีสิ่งสูงสุด ที่เขาจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม. พระเจ้าของคนพวกนี้ ก็คือกิเลสของเขา นั่นเอง. เขามีกิเลสเป็นพระเจ้าหรือว่าเขามีความอยากความต้องการเป็นพระเจ้า, ในที่สุดมันก็มาหยุดอยู่ที่เงิน ซึ่งเขาถือว่าจะช่วยให้สำเร็จประโยชน์ทุกอย่าง ตามที่เขาต้องการ. ฉะนั้น เขาจึงถือพระเจ้าเงิน, ถือเงินเป็นพระเจ้า กันอยู่จำพวกหนึ่ง นี้ก็มีอยู่มาก.

จะถือพระเจ้าเงิน หรือถือพระเจ้าจริง มันก็มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติ ให้โลกนี้มีความสงบสุขด้วยกันทั้งนั้น; เพราะฉะนั้นมาผูกจากรู้กันให้เป็นที่เข้าใจกันเสียดีกว่า. อย่าได้แหวกแนวทำไป ในลักษณะที่ผู้อื่นเขาทำไม่ได้, ผู้อื่นหรือสังคมนั้นก็จับตัวมาทำโทษทรมาน.

ตามความรู้สึกของ สิ่งที่มีชีวิตแล้ว จะมี พระเจ้ากันทั้งนั้น คือต้องการมีสิ่งสูงสุดสำหรับจะคุ้มครอง; นี้ขอให้เอาความหมายนี้ไว้. พระเจ้านั้นคือสิ่งสูงสุดที่จะคุ้มครองเราให้ปลอดภัย, จะเป็นพระเจ้าชนิดไหน : แม้แต่สุนัขมันก็มีพระเจ้า, สุนัขของเราเช่นมานอนอยู่ข้างธรรมาสน์นี้ เพื่อให้เกิดการคุ้มครอง.

ที่สุนัขรักเจ้าของนั้น ความหมายอันแท้จริงมัน ต้องการความคุ้มครอง, สุนัขต้องการความคุ้มครองจากเจ้าของ เพราะฉะนั้นจึงรักเจ้าของและจะอยู่ใกล้เจ้าของ, พยายามจะอยู่ใกล้เจ้าของให้มากที่สุด จนเราผูกกันไปอีกทางหนึ่งว่า มันก็ตัณญुकตเวที; แต่เอาตมาสังเกตมาตลอดเวลา รู้สึกว่า ไม่เป็นเช่นนั้น. สุนัขรักเจ้าของ ติดตามเจ้าของ เพื่อให้อยู่ในความคุ้มครองของเจ้าของตลอดเวลา แต่มันมีความหมายแยกออกไปอีกทางหนึ่งว่า ถ้าใครมาทำอันตรายเจ้าของ มันสู้ มันออกหน้ารับ, บางทีมันจะสู้ด้วยชีวิตก็ได้. ข้อนี้อาจจัดเป็นกตัญญुकตเวทีของสุนัขที่คอยติดตามต้อยๆ, คอยอยู่ใกล้ๆ เรื่อยๆ นี้ มันต้องการการคุ้มครอง. ใครมีสุนัขก็ไปศึกษาดูใหม่, ดูให้ดีเถอะว่า สุนัขต้องการความคุ้มครอง เหมือนกับให้เราเป็นพระเจ้าของมัน เป็นผู้คุ้มครองเพื่อความปลอดภัย.

นี่ชวนให้เห็นว่า บรรดาสัตว์ชนิดไหนระดับไหน ที่มันมีความรู้สึกแล้ว คือ กลัวตายเป็นแล้ว มันก็ต้องการความคุ้มครอง; เมื่อสิ่งใดจะเป็นเครื่องคุ้มครองได้ อันนั้นแหละก็เป็นพระเจ้าของสัตว์ตัวนั้น. แม้จะเป็นสัตว์เล็กๆ ไร้ๆ เซลาๆ อย่างไร มันก็ต้องการสิ่งที่คุ้มครอง พออะไรแสดงเป็นลักษณะคุ้มครอง มันก็รัก พอใจ

มันเอาใจใส่ผูกพันกันอยู่แต่กับสิ่งนั้น. สิ่งนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นบุคคลก็ได้ แม้แต่รูหรือรังของมัน มันก็เป็นเครื่องคุ้มครอง; ฉะนั้นจึงยึดถือเป็นสิ่งสำคัญ หวงรูหวงรัง หรือว่าจะวังหน้เข้ารูเข้ารัง เพื่อความปลอดภัย.

สัตว์มีสตรณะ เหมือนกับที่เรามีสตรณะ คือเครื่องระลึกแห่งจิตใจ ว่าเมื่อเกิดมีภัยอะไรขึ้น ก็จะไปหาสิ่งนั้น, สิ่งนั้นก็เป็นสตรณะ. เมื่อเรามีภัยเกิดขึ้น เรามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสตรณะ, จิตใจของเรา ก็แล่นไปสู่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสตรณะ. สัตว์ที่มันทำอย่างนั้นไม่ได้ มันก็มีรูมีรังเป็นสตรณะของมัน, มันก็นึกถึงรัง บินไปหารัง—วิ่งไปหารูอะไรต่างๆ เพื่อความปลอดภัย.

นี่กำเนิดของพระเจ้า มันอยู่ที่สิ่งมีชีวิตต้องการสิ่งคุ้มครอง ความคิดนั้นมันวิวัฒนาการขึ้นมา ตามวิวัฒนาการของสัตว์ของมนุษย์ มันจึงนึกได้ไกลออกไป, ไกลออกไป จนถึงกับมีพระเจ้าเป็นเครื่องคุ้มครอง. ฉะนั้นเราอย่ามาโง่อยู่เลย ที่รังเกียจว่ามีพระเจ้า ไม่มีพระเจ้า, เราไม่มีพระเจ้า เขามีพระเจ้า. ที่จริงชีวิตทุกชีวิตมันจะต้องมีพระเจ้า ตามความรู้สึกล้นแท้จริงๆ, ที่เขาจะถือได้สูงต่ำมากน้อยอย่างไร นั้นมันก็ต้องให้อภัยกัน.

ฉะนั้นเรามาทำความเข้าใจกัน ในการที่ว่ามนุษย์ก็ต้องมีความรู้สึกที่จะมีพระเจ้า, แล้วก็ขอให้ทุกคน ได้มีพระเจ้าเป็นที่พอใจของตนก็แล้วกัน แม้จะเรียกชื่อต่างกัน ก็จะไม่เอามาเป็นเครื่องดูถูกดูหมิ่นรังเกียจกัน. นี่ความมุ่งหมายของการพุดจาสามสี่ครั้งที่แล้วมา ล้วนแต่เกี่ยวกับเรื่องพระเจ้า, เพื่อให้เรามีพระเจ้าร่วมกัน ทั้งๆที่เราเรียกชื่อต่างกัน.

นี่ขอฝากไว้ให้ท่านทั้งหลายทุกคน บางคนเพิ่งจะมาฟังครั้งแรกในวันนี้อาจจะฟังไม่รู้เรื่อง, ถ้าพุดคึกคักออกไปตามลำดับ จึงต้องย้อนมาทบทวนเรื่องที่พุดมาแล้ว

แต่หันหลังบ้าง. ขอให้เห็นใจหรือให้อภัยด้วย ว่าทำไมจึงมาพูดซ้ำอีก, ที่จริงก็เป็น การพูดซ้ำแต่ใจความ ในเรื่องอันเกี่ยวกับพระเจ้า ว่ามันเป็น ปัญหาระหว่างศาสนา เรามาขจัดปัญหานี้ออกไป, อย่าให้มาเกิดเป็นสิ่งที่คิดขวางสำหรับความรักความสามัคคี ของมนุษย์บรรดามี ที่จะอยู่กันในโลกนี้ แล้วก็ถือศาสนาต่าง ๆ กัน.

พิจารณาความต่างกันของคำสอน.

ที่นี้ก็จะมีพูดถึงเรื่องถัดไปจากเรื่องพระเจ้า ก็จะมีพูดถึงเรื่องปณาดิบาท ที่เป็นปัญหาระหว่างศาสนา เพียงแต่เอาความเอ่ยขึ้นมาอย่างนี้ ก็หวังว่าบางคนคงจะเข้าใจ แล้ว ว่ามันเป็นปัญหาอย่างไร.

โดยใจความสั้น ๆ มันก็มีปัญหาว่า บางศาสนาบัญญัติว่า การทำลาย ชีวิตสัตว์เป็นบาป, แต่บางศาสนาบัญญัติว่าไม่บาป เพราะว่าสัตว์นั้นพระเจ้าสร้าง มา สำหรับให้เป็นประโยชน์หรือเป็นอาหารแก่มนุษย์. คนหนึ่งว่าฆ่าสัตว์บาป, คน หนึ่งว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป. แล้วก็เผอิญมาเป็นสามัคคีกันแล้ว จะว่าอย่างไร, หรือแม้ จะไม่ถึงกับว่ามาเป็นสามัคคีกัน มาเป็นเพื่อนร่วมบ้านร่วมเมืองกัน มันก็คงจะรู้สึก ตะขิดตะขวงที่จะคบค้ากัน.

ฝ่ายที่เห็นว่าฆ่าสัตว์บาป ก็จะมีคนเห็นฝ่ายที่ว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป; แล้ว ฝ่ายที่พูดว่าฆ่าสัตว์บาปนั้น ก็พูดอย่างหลบหลับตาคันเสียโดยมาก, ไม่คู่ให้ตี ว่าอย่าง ไรเรียกว่าฆ่าสัตว์, อย่างไม่เรียกว่าฆ่าสัตว์, แม้ทำให้สัตว์ตายไม่เรียกว่าฆ่าสัตว์, ไม่เรียก ว่าเจตนาฆ่าสัตว์นั้นก็ยังมี. แต่คนมักจะมีพูดอย่างหละหลวม, พูดอย่างเขลา ๆ จนทำให้ ปฏิบัติลำบาก.

อาตมาจึงเห็นว่า บัญหาข้อนี้ควรจะนำมาวินิจฉัย ดังนั้นจึงได้ตั้งใจว่าจะ
 พูกรับในวันนี้ ว่าปาณาติบาตในฐานะที่เป็นบัญญัติระหว่างศาสนา. และการบรรยาย
 ชุดนี้ ก็มุ่งหมายจะทำความเข้าใจถึง ใจความของศาสนาคริสต์นิกายเท่าที่พุทธบริษัท
 ควรจะทราบ. ฉะนั้น ส่วนใหญ่ก็จะพู่กันถึง ปาณาติบาต ตามที่ได้บัญญัติไว้ใน
 คริสตศาสนา และ ในพุทธศาสนา นั้นเอง.

โดยทั่วไปที่รู้สึกกันอยู่ เราถือว่าพุทธบริษัทนี้ถือว่า ฆ่าสัตว์ไม่ได้ เป็น
 บาบ; แต่ฝ่าย คริสเตียนฆ่าได้ ไม่บาบ โดยเฉพาะเพื่อเป็นอาหาร เพราะพระเจ้า
 สร้างมาสำหรับความเป็นอย่างนั้น; แล้วเราก็มองหน้ากันไม่ค่อยสนิท.

ที่นี้ก็จะได้พิจารณากันถึงใจความเรื่องนี้ มันก็จะต้องพู่ถึงเรื่องพระเจ้าอยู่
 ที่, จะต้องพู่ถึงเรื่องพระเจ้าสร้างโลก กันอีกที่หนึ่งอยู่ที่. คัมภีร์เล่มแรกของ คัมภีร์
 ของคริสเตียน คือคัมภีร์เยเนซิส ที่เรียกว่าเรื่องการสร้างโลกของพระเจ้า เบ็ดหน้า
 แรกก็จะพบเรื่องการสร้างโลก. พระเจ้าสร้างโลกตั้งแต่ยังไม่มีโลก โดยที่ถือว่า พระเจ้า
 มีอยู่ก่อนสิ่งใดหมด แล้วพระเจ้ายกสร้างโลกในเวลา ๖ วัน, แล้ววันที่ ๗ วันสุดท้าย
 นั้น ก็หยุดพักผ่อน เป็นวันศักดิ์สิทธิ์สำหรับไม่ทำอะไร.

ที่นี้ วันที่ ๑ พระเจ้าได้ สร้างสวรรค์และแผ่นดินโลก พู่อย่างๆ คือสร้าง
 ฟ้ำและดิน และสิ่งหนึ่งก็คือ *The light* ที่แปลว่าแสงสว่าง. นี้คอยกำหนดคฤให้ตีๆ เพื่อ
 ความเข้าใจ ว่าวันแรกพระเจ้าสร้าง *Heaven* สวรรค์, กับ *Earth* แผ่นดิน, และ *The light*
 คือแสงสว่าง.

ที่นี้ วันที่ ๒ ถัดมา พระเจ้าสร้างที่ว่างระหว่างน้ำ, แยกน้ำเป็นส่วนๆ,
 แล้วแยกน้ำให้มียู่ทั้งข้างบนและข้างล่าง. ที่ว่าง ระหว่างนั้นพระเจ้ายกเรียกว่า *Heaven*
 อีก คือสวรรค์อีก; นี้นั้น เป็นเรื่องซ้ำ สร้างสวรรค์ขึ้นในระหว่างน้ำ นี้วันที่ ๒.

แล้ววันที่ ๓ พระเจ้าทำให้น้ำที่มีอยู่เป็นส่วน ๆ นั้น รวมกันเป็นผืนเดียว เรียกว่า ทะเล แล้วก็สร้างให้มีที่ดอน ซึ่งก็เรียกว่า *The earth* หรือแผ่นดินอีก มันก็เข้ากันวันที่ ๑ ที่สร้างทั้งแผ่นดินและสวรรค์อยู่แล้ว, แต่ในวันที่ ๓. นี้พระเจ้าเพิ่มการสร้างของเขียว คือพฤกษชาติทั้งหลาย ที่มีเมล็ดพืช ให้มีเมล็ดพืชสำหรับสืบพันธุ์ไปตามชนิดของมัน. ในวันที่ ๓ นี้สร้างทะเล, สร้างแผ่นดิน, สร้างพฤกษชาติให้เกิดบนแผ่นดิน.

ที่นี้พอมาถึงวันที่ ๔ พระเจ้าก็สร้าง *The light* อีกครั้งหนึ่งอีก, แสงสว่างชนิดที่ทำให้เป็นวันเป็นคืน คือสร้างแสงสว่างใหญ่สำหรับครองกลางวัน, สร้างแสงสว่างน้อยสำหรับครองกลางคืน, คือพระจันทร์และดวงดาวทั้งหลาย. นี่มันก็สะกดความคิดของเราตรงที่ว่า พระเจ้าสร้างแสงสว่างมาเสียเป็นวัฏเป็นเวร เพิ่งมาสร้างดวงอาทิตย์แล้วดวงจันทร์ต่อวันที่ ๕. แสงสว่างนั้นสร้างมาแล้วตั้งแต่วันที่ ๑ แล้วก็มาสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๕. เด็กสมัยนี้มันก็ไม่เชื่อ หรือพวกนักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายเขาก็ไม่เชื่อ ถ้าถือเอาตามความหมายตามตัวอักษร.

นี่คือสิ่งที่จะต้องระวัง ถ้าเรามัว ถือแต่ตามตัวอักษร มันก็เข้ากันไม่ได้ เรื่องราวมันก็เข้ากันไม่ได้ แล้วก็ดูหมิ่นดูถูกกัน ในข้อที่ว่า สร้างแสงสว่างไว้วันที่ ๑ แล้วมาสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๕. นี่ใครมีปัญญาก็ลองคิดว่ามันจะเป็นไปได้อย่างไร ถ้าจะให้ข้อความเหล่านั้นมันถูก ต่อไปอีกถึงวันที่ ๕.

วันที่ ๕ พระเจ้าสร้างสัตว์ไตรัจฉาน, สัตว์เลื้อยคลานตามพื้นดิน, สัตว์มีปีกอยู่ในอากาศ, แล้วก็สัตว์ที่อยู่ในน้ำ คือสัตว์คิน สัตว์อากาศ และสัตว์น้ำ, แล้วก็สั่งให้มันเพิ่มจำนวนทวีขึ้นไป จนกว่าจะถึงสูงสุด.

นี้พอวันที่ ๖ พระเจ้าก็สร้างสัตว์บก ชนิดวัวควาย สัตว์เลื้อยคลานบนแผ่นดินให้ครบทุกชนิด แล้วก็สร้างมนุษย์. พระเจ้าเพิ่งสร้างมนุษย์ในวันที่ ๖ คือสร้างหลังเขาทั้งหมด พระเจ้าสร้างมนุษย์ให้มีความเหมือนกับพระเจ้าโดยรูปร่าง ข้อความมันเขียนไว้อย่างนี้. เขาจึงพูดกันว่า พระเจ้าก็มีรูปร่างอย่างเดียวกับมนุษย์ เพราะพระเจ้าสร้างมนุษย์ให้มีรูปร่างเหมือนกับท่านเอง. พระเจ้าสร้างทั้งหญิงทั้งชาย แล้วก็สร้างด้วยความมุ่งหมายว่า ให้เป็นเจ้าของปกครอง ควบคุม จัดการกับสัตว์เครื่องนุ่งห่มทั้งหลายนั้น : ให้ปราบปราม ให้ควบคุม ให้ครอบครอง ให้จัดแจง กับสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นในฐานะที่เป็นเหมือนกับสมบัติของมนุษย์ แล้วก็มีการว่า ให้มีพสกษชาติ ญาบบอนผลไม้เหล่านั้นเป็นอาหาร.

ทีนี้ปัญหาไม่ว่าอย่างไร ที่พุทธบริษัทจะต้องเข้าใจ แล้วจะไม่ดูหมิ่นดูถูกเพื่อนคริสเตียนของเรา หรือเพื่อนร่วมโลกของเรา จะขอพูดถึงเรื่องที่ว่าสร้างโลกโดยส่วนใหญ่เสียก่อน ก็ว่าสร้างแสงสว่างกับดวงอาทิตย์ดวงจันทร์นี้เสียก่อน แล้วค่อยมาพูดถึงเรื่องปาณาติบาตทีหลัง.

ข้อที่ว่าสร้างแสงสว่างตั้งแต่วันแรก สร้างเป็นฟ้าเป็นดินเสียตั้งแต่วันแรก แล้ววันหลังก็มาพูดถึงแสงสว่างอีก, แล้วมาพูดถึงสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔ อย่างนี้. คนธรรมดาก็คำนวามันผิดแล้ว เพราะแสงสว่างมีแล้วตั้งแต่วันที่ ๑ แล้วมีได้อย่างไร ก่อนที่จะมีดวงอาทิตย์ดวงจันทร์. คนค้านั้นแหละมันจะโง่เอง.

อาตมาพูดแทนเพื่อนคริสเตียนเลยว่า คนค้านั้นแหละมันจะโง่เอง เพราะว่าแสงสว่างที่มีตั้งแต่วันที่ ๑ นั้น มันไม่ใช่แสงสว่างที่มาจากดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ มันมีแสงอื่นในความหมายอื่น ไม่ใช่แสงอาทิตย์แสงจันทร์. ถ้าวันที่ ๑ นั้น มีแสงสว่าง

ที่เป็นแสงดวงอาทิตย์ดวงจันทร์แล้ว ทำไมจึงต้องมาสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔, วันที่ ๑ นั้นก็สร้างฟ้าและดินมาแล้ว ทำไมต้องมาสร้างฟ้าและดินอีก.

ในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัท, ก็เข้ามาอย่างพุทธบริษัท, เรามีความเข้าใจตามแบบวิธีของพุทธบริษัท ว่าแสงสว่าง ที่สร้างขึ้นในวันแรกนั้น มันไม่ใช่แสงแดดแสงจันทร์อะไร มันเป็นแสงแห่งอำนาจ อันหนึ่ง, เป็นอำนาจแห่งการปรุงแต่งที่จะปรุงแต่งสิ่งทั้งหลายให้เป็นไป, ก็อำนาจบันดาลให้สิ่งต่างๆ เป็นไป หยุดอยู่ไม่ได้นี้. แต่ไปใช้คำว่าแสงสว่างเข้าเท่านั้น แล้วแสงสว่างนั้น ไม่ส่องเฉพาะโลกนี้, แสงสว่างนั้นไม่ได้ส่องเฉพาะสุริยจักรวาลนี้ เหมือนดวงอาทิตย์ดวงจันทร์.

ข้อนี้จะเข้าใจได้ ว่าแสงสว่างชนิดหนึ่ง มันส่องไปทั่วสากลจักรวาลอันไม่มีขอบเขต; อย่างนี้ดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ส่องไปไม่ได้ ดวงอาทิตย์ดวงจันทร์นั้นเป็นเหมือนของเด็กเล่น แล้วมันส่องกันอยู่ได้แต่ภายในจักรวาลนี้, สุริยจักรวาลนี้ซึ่งมีดาวไม่กี่ดวง.

ฉะนั้นก็พอยอมรับได้ ว่าวันที่ ๑ มันมีแสงแห่งอะไรไม่รู้ แต่มันเป็นแสงอันหนึ่ง ที่จะให้เกิดวิวัฒนาการ พระเจ้าได้สร้างขึ้นแล้วตั้งแต่ตอนแรก จึงจะสามารถสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์เป็นส่วนน้อย; เป็นแสงส่วนน้อยเฉพาะโลกนี้, เฉพาะแผ่นดินแผ่นดินสวรรค์เล็กๆ นี้ อีกทีหนึ่ง. อย่าไปค้านเพื่อนคริสเตียนเลย ว่าทำไมสร้างแสงสว่างวันที่ ๑ แล้วมาสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ ซึ่งมีแสงสว่างอีกเหมือนกัน ในวันที่ ๔. นี้เพราะว่า มันคนละแสง; นั้นมันเป็นแสงที่ใหญ่เหลือเกิน จนส่องหมดทุกๆ จักรวาลไม่ใช่เฉพาะจักรวาลเล็กๆ นี้ ซึ่งอาศัยแสงดวงอาทิตย์และดวงจันทร์.

ทีนี้ขอที่ว่าวันที่ ๑ สร้าง Heaven คือสวรรค์และ Earth แผ่นดินแล้ว ทำไมวันที่ ๒ ที่ ๓ จึงมาสร้าง Earth heaven แผ่นดินสวรรค์กันอีก? นี่มันเป็นเรื่องลำบากอยู่

ยากของภาษา ที่อาคมาเคย ขอร้องให้สนใจว่า มันมีภาษาธรรม ภาษาคน. บางที เขาพูดในภาษาธรรม แต่ยืมคำในภาษาคนไปพูด คนก็เข้าใจไม่ได้. นี้คำว่า สวรรค์ กับ แผ่นดินที่สร้างในวันที่ ๑ นั้น มันไม่ใช่สวรรค์และแผ่นดิน ในภาษาคนตาม ธรรมดาที่เรารู้จักกันดี, มันเป็นเพียงสิ่งตรงกันข้าม คู่ตรงกันข้าม จากสิ่งที่เรียกว่า แสงสว่างนั่นเอง ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าตรงกันข้าม.

อยากจะใช้คำที่เขาใช้ในภาษาเก่า ว่า *อิมเอียง* หรือ *ยินยาง* แล้วแต่ภาษาไหนจะเรียก. ถ้ามันเขาแปลว่าฟ้ากับดิน ตามภาษาอาซิมก็ต้องแปลว่าฟ้ากับดิน; แต่ ถ้าภาษาผู้รู้ผู้ที่เป็นนักปราชญ์ มันต้องเล็งถึงสิ่งที่ตรงกันข้าม, แล้วก็ยังไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ดี, เคียวนี้เท่าที่เรารู้จัก *สังตรงกันข้าม* ก็เช่นว่า *ฟ้ากับดิน* *หญิงกับชาย* *ได้เสีย* *แพชนะ* *บนล่าง* *สูงต่ำ* อะไร, ล้วนแต่เป็นคู่ตรงกันข้าม. ขอให้ถือเอาความหมายของคำว่า คู่ตรงกันข้าม ซึ่งมีศกยะต่างกัน คนละอย่าง. ถ้ามันมาใกล้กันเข้าเมื่อไร มันจะเกิด กำลังงาน เกิดอำนาจขึ้นมาทันที เหมือนที่เรียกกันว่า *positive* กับ *negative* สมัยนี้, ถ้ามันมาใกล้กันเมื่อไรสัมพันธ์กันเมื่อไร ก็จะเกิด *energy* คือกำลังงาน ขึ้นมาทันที.

คู่ตรงกันข้ามอย่างนี้แหละ มันเป็นธรรมชาติที่ไม่มีชื่อเรียก ไม่รู้จะเรียกว่าอะไรดี ก็เรียกว่าดินและฟ้าไว้ก่อน; แต่ถือว่าเป็นคู่ตรงกันข้าม สำหรับจะทำให้เกิดสิ่งต่างๆต่อไป. ฉะนั้น ที่แรกมันก็ไม่มีอะไร ต่อมา มันก็มีสิ่งที่เป็นคู่ตรงกันข้าม สำหรับมาดึงกันเข้าแล้วจะเกิดอำนาจ เกิดกำลัง สำหรับวิวัฒนาการต่อๆกันไป ไม่มีที่สิ้นสุด.

ฉะนั้นคำว่าสวรรค์และแผ่นดิน ที่พระเจ้าสร้างในวันแรกนั้น ไม่ใช่สวรรค์ และแผ่นดิน ตามความหมายของคนธรรมดา หรือตามความหมายของสิ่งที่สร้างในวัน ต่อมา ซึ่งมันเป็นสวรรค์และเป็นแผ่นดินตามธรรมดา. ที่พระเจ้าสร้าง สิ่งทีเรียกว่า ฟ้าและดิน ในวันแรกนั้น เป็นเพียงสิ่งที่จะเรียกในภาษาเก่าว่าอิมเอียง นั่นเอง.

อิมเอียงยังไปไกลถึงกับว่า มีกับไม่มี. ก่อนนั้นมันมีสภาพอันหนึ่ง ซึ่งเราไม่อาจจะเรียกว่ามีหรือไม่มี, ต่อมามันจึงมีสภาพที่เรียกว่า มีกับไม่มี ที่ตรงกันข้าม. ก่อนแต่จะมีภาวะเรียกว่ามีหรือไม่มีนั้น มันมีภาวะอะไร ใครสามารถจะเรียกชื่อได้ ก็จนปัญญา. แต่เขาก็มีชื่อเรียก เอามาพูดมันก็ไม่รู้จักจบ มันเป็นความไม่มีอะไรก็ได้ แต่มันไม่ใช่ความไม่มีอะไรอย่างที่เรารู้จักกันทีหลัง. จากสิ่งนั้นแหละ มันทำให้เกิดความมีกับไม่มี ขึ้นมาตอนหลังเช่นมีเงินหรือไม่มีเงินนี้.

ที่แรกนั้นมันมีอะไรอยู่ก็ไม่รู้ ซึ่งเราไม่มีคำจะเรียก อาจจะถือว่า *ในคัมภีร์ไบเบิล* นี้เรียกว่า *The light* นั้นเอง คือ กำลังแห่งวิวัฒนาการ นั้นเอง มันมีอยู่ก่อน, แล้วสิ่งนี้มีแล้ว มันก็ทำให้เกิดสิ่งที่มาเรียกกันทีหลังว่าความมีกับไม่มี ของวัตถุที่เกิดขึ้นตามอำนาจแห่งการปรุงแต่ง ของอำนาจนั้น ๆ.

ก็เป็นอันว่า คำพูดในคัมภีร์ไบเบิลนี้ มีความหมาย มีเหตุผล ไม่ได้ขัดกัน อยู่ในตัว อย่างที่คนอ่านลวก ๆ ตามตัวหนังสือแล้วว่า มันขัดกันอยู่ในตัว. อย่างที่คนอ่านลวก ๆ ตามตัวหนังสือแล้วว่า มันขัดกันอยู่ในตัว, สร้าง *The light* แสงสว่างแล้ว เพิ่งสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ในวันที่ ๔ นี้ มันไม่ขัดกัน เพราะมันคนละ *light* คนละแสง.

แล้วที่ว่าสร้างสวรรค์ฟ้าดิน ในวันที่ ๑ แล้ว ยังมาสร้างในวันที่ ๒ และวันที่ ๓ มาจัดระเบียบกันอีกในวันหลัง ๆ นี้มันก็ไม่ขัดกัน. เพราะว่าสวรรค์และแผ่นดินในวันหลัง ๆ นี้ มันเป็นส่วนประกอบกันธรรมดากันเอง ก็เป็นผลของคำว่าสวรรค์และแผ่นดินในความหมายที่ ๑ แห่งวันแรกนั้นเป็นเพียงเรื่องฟ้าและดิน, ฟ้าและดินเป็นเพียงคู่ตรงกันข้าม คือ ๒ สิ่ง ซึ่งมีศักระหรือมีอำนาจต่างกัน เป็นฝ่ายบวกกับเป็นฝ่ายลบ.

ความเป็นบวกและความเป็นลบได้เกิดขึ้นแล้ว, ถ้ามันมาสัมพันธ์กัน มันก็จะเกิดสิ่งใหม่. ฉะนั้นความเป็นบวกหรือความเป็นลบ หรือเป็นอิมเอียงนั้น มันได้เกิดขึ้นแล้วตั้งแต่วันที่ ๑, เรียกว่าพระเจ้าได้สร้างแล้วตั้งแต่วันที่ ๑, ฉะนั้นต่อมาจะมีสวรรค์หรือมีแผ่นดินอย่างธรรมดาๆ นั้นมันก็ได้ซี, แล้ว ข้อความนี้ก็ไม่ได้ขัดแย้งกัน ไม่ใช่พูดอย่างบ้าๆ เป้อๆ อะไร. นี่แหละคือข้อที่จะต้องทำความเข้าใจ เพื่อไม่รังเกียจเพื่อนคริสเตียน ที่เขาถือพระคัมภีร์ไบเบิลเป็นหลัก.

มีประหลาดอยู่ที่ว่า มีที่ว่างที่แยกน้ำ ใต้ที่ว่างออกไปเสียจากน้ำที่อยู่บนที่ว่าง หมายความว่าที่ว่างนั้นมันทางข้างบนและข้างล่าง. ที่ว่างนั้น ตรงกลางนั้น ท่านทำให้มันเป็นสวรรค์ขึ้นมา หมายความว่าสวรรค์นั้นมันทางข้างบนและข้างล่าง มีความหมายที่ที่อยู่, คล้ายๆ กับมันจะเป็นไปในทางเย็น มีน้ำทางข้างบนและข้างล่าง.

วันที่เกิดน้ำฝนใหญ่เรียกว่าทะเล แล้วพระเจ้าก็สร้างที่คอนซันในทะเล บนที่คอนซันนั้นก็สร้างให้เกิดพฤกษชาติ ของเขี้ยวในวันที่ ๓, แล้ววันที่ ๔ จึงสร้างดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ นี่มันก็คงจะฟังยากสำหรับคนสมัยนี้ที่เชื่อว่าของเขี้ยวต้องอาศัยแสงแดด.

วันที่ท่านสร้างของเขี้ยวได้ ตั้งแต่ก่อนสร้างแสงแดด มันก็แปลอยู่. ฉะนั้นของเขี้ยวมันจะหมายถึงอะไรก็ตามใจ แต่มันต้องมีอยู่ได้ก่อนที่จะมีแสงแดด; ฉะนั้นจึงไม่ใช่ของเขี้ยวธรรมดาสามัญ มันจะเป็นพืชแห่งของเขี้ยวเท่านั้น เป็นพืชแห่งสิ่งที่จะเป็นของเขี้ยวในเวลาต่อมาเท่านั้น, แล้วต่อมาเมื่อสร้างดวงอาทิตย์ดวงจันทร์ขึ้นมาแล้ว มันจึงมีของเขี้ยวธรรมดาที่มันต้องอาศัยแสงแดดเกิดขึ้น.

วันที่เมื่อสร้างพฤกษชาติแล้ว ก็สร้างสัตว์ และให้พืชนี้เป็นอาหารของสัตว์, แล้วก็ทิวมากชนทั้งพืชและสัตว์, แล้วก็สร้างคนให้เป็นเจ้าของพืชและสัตว์; มี

ประโยคกล่าวไว้ประโยคหนึ่งว่า “ให้คนเพิ่มจำนวนขึ้นมา ปราบปรามและครอบครองสัตว์ ทั้งหลายเหล่านั้น” ก็เป็นเจ้าของสัตว์เหล่านั้น. เพราะฉะนั้นทางฝ่ายคริสเตียนจึงถือว่า การฆ่าสัตว์เหล่านั้นไม่บาป เพราะพระเจ้าทรงอนุญาตมอบหมายไว้ ให้เป็นทรัพย์สินสมบัติของมนุษย์, ให้มนุษย์ควบคุม จัดการควบคุม ปรับปรุงได้ตามพอใจ. ฉะนั้นตามหลักของศาสนาคริสเตียนจึงถือว่า ฆ่าสัตว์กินเป็นอาหารหรือค้ายหูกอะไรก็ตาม ไม่บาป, ผิดกับศาสนาอื่นบางศาสนา แม้เช่นศาสนาพุทธเป็นต้น.

แล้วก็มีอยู่ประโยคหนึ่งที่ว่า “ได้ให้หญ้าบนพฤษชาติที่ทรงผลเป็นอาหาร” นี้ ไม่ได้ใช้คำนี้แพร่ออกไปถึงสัตว์, ไม่ได้มุ่งหมายว่าจะให้ใช้สัตว์เป็นอาหาร. สำหรับสัตว์นั้นทรงอนุญาตเพียงให้ปราบปราม ให้ครอบครอง ให้จัดการได้ตามพอใจนั่นเอง เป็นการตีความกันที่หลัง ก็ว่า ฆ่าสัตว์กินเป็นอาหาร, ให้ถือว่าสัตว์เป็นอาหารก็ถือว่า ไม่บาป ฉะนั้น คริสตศาสนิกชนจึงถือว่า ฆ่าสัตว์ฆ่าปลา ฆ่าอะไรก็ตาม เพื่อเอาใช้ประโยชน์หรือเป็นอาหารนั้นมันไม่บาป. ที่นี้เรา พุทธบริษัทถือว่าบาป; แล้วเราจะเป็นเพื่อนกันได้อย่างไร, เราจะอยู่ร่วมโลกกันได้อย่างไร โดยไม่ขัดขวางกัน. นี่คือเรื่องที่เป็นปัญหา ที่ต้องปรับปรุงความเข้าใจซึ่งกันและกัน.

วิจัยผลเรื่องกินเนื้อ ไม่กินเนื้อ.

ในตอนนี้ อยากจะพูดถึงเรื่องอาหารกัน เสียให้สิ้นกระแสความไปเสียสักเรื่องหนึ่งก่อน. คนที่ถือว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป ก็กินเนื้อสัตว์; ที่นี้คนที่ถือว่ากินเนื้อสัตว์บาป มันก็ไม่กินเนื้อสัตว์, มันก็ต้องกินพืช เช่นกินเมล็ดข้าวและผักและผลไม้ที่เรียกว่าพวก *vegetarian* มังสวิรัต ไม่กินเนื้อสัตว์แต่กินพืช.

เมื่อวานนี้ มีอัครทูตของเราคนหนึ่ง คนหนึ่ง เขาบอกว่า เขาเป็น *fruitarian* กินแต่ผลไม้. ถ้ากินผักก็บาป เพราะมันต้องฆ่าผัก, กินข้าวก็บาป เพราะต้องทำลายชีวิตในเมล็ดข้าวทุก ๆ เม็ด. การกินข้าวนี้บาป; เพราะว่ามีเมล็ดข้าวเม็ดหนึ่ง ๆ มันมีชีวิต ฉะนั้นฉันไม่กิน. เรื่องไม่กินผัก, กินผักบาปนี้มีมาแต่ครั้งพุทธกาล. ฝ่ายศาสนาไซนะ เขาถือว่า ผักก็ยังมีชีวิต เขาไม่กินผักที่ไปทำลายด้วยตนเอง, คือศาสนาไซนะนิครนถ์ คู่แข่งขันกับพระพุทธเจ้าเขาไม่กินผัก ที่ไปเก็บมาเอง เว้นไว้แต่อาหารที่ชาวบ้านเขาปรุงอยู่ตามธรรมชาติ.

นี่หนักขึ้นไปกว่านั้นอีก ว่ากินผักก็บาป, ข้าวสาร เมล็ดพืชต่าง ๆ กินเข้าไปแล้วก็บาป; เพราะฉะนั้นฉันกินแต่ผลไม้, กินแต่เนื้อของผลไม้. เมล็ดของผลไม้มันนั้นไปเกาะท้องไม่ได้ ก็บาปเหมือนกัน คือไปทำลายเมล็ดผลไม้ก็บาปเหมือนกัน. ฉะนั้นต้องระมัดระวังกินแต่เนื้อผลไม้ แล้วเอาเมล็ดผลไม้มันนั้นไปวางทิ้งในที่ควร, ก็เลยกินแต่เนื้อผลไม้. หนักขึ้นไปอีกอย่างนี้ เรื่องอาหาร.

แต่ว่าข้อนี้ไปตรงกันกับเรื่องโบรมโบราณ พวกฤๅษีในป่าตั้งแต่คึกคักบรรพ์มาในอินเดีย เขาก็กินผลไม้ โดยเหตุที่เขาถือศีลว่า จะ ปรุงอาหารด้วยไฟไม่ได้. ฉะนั้นเขาจึงไม่อาจจะกินข้าวได้ เพราะข้าวมันต้องหุงด้วยไฟ. เขาไม่กินข้าว, กินไม่ได้เพราะข้าวต้องหุงด้วยไฟ. ฉะนั้นเขาก็กินผลไม้เหมือนกัน, แล้วก็ทำอันตรายเมล็ดผลไม้เหล่านั้น ไปเก็บผลไม้มาไว้มาก ๆ แล้วกินไปตลอดวันตลอดคืนตามที่มันหิว. นี้ไม่แปลก มีมาแล้วตั้งแต่ก่อนครั้งพุทธกาลนานไกล. แต่ภิกษุจะทำอย่างนั้นไม่ได้ อาตมาลองดูแล้วมันเกือบตาย ๒-๓ วัน ก็ทนไม่ได้ เพราะมันหิวจะขาดใจในตอนกลางคืน มันกินกลางคืนไม่ได้ แล้วมันหิว. พระเราจะถือว่า กินผลไม้เป็นอาหารนี้ มันทำไม่ได้ มันหิวตอนกลางคืน. เว้นแต่เขาจะเป็นฤๅษี กินเมื่อไรก็ได้.

นี่กินเนื้อผลไม้, นี่ก็ยังมีคนในโลกอย่างคนที่เขากินผักมาเมื่อวานนี้, เขาเป็นพวกนี้. เขาซื้อผลไม้ที่ไหนก็ได้ไม่ลำบากยากเย็นเลย, แล้วก็มากินแต่เนื้อ เมล็ดเขาก็ทิ้งในที่ควร เขาไม่ลำบาก, เขาสะดวกยิ่งกว่าเราเสียอีก. ก็ดูให้ดี.

นี่เรื่องอาหาร ตั้งแต่กินเนื้อ แล้วก็ไมกินเนื้อ, แต่กินข้าวกินผัก, แล้วก็ไมกินข้าวไมกินผัก, กินแต่เยื่อผลไม้ด้วยความระมัดระวัง, ทิ้งเมล็ดให้ดี นี่เรื่องอาหาร มันเป็นอย่างนี้.

เรื่องฆ่าสัตว์ไม่บาป.

ที่นี้ หลักพุทธศาสนา ของเรา ก็มีอยู่ว่า จะต้องไม่ทำบาป ที่เกี่ยวกับอาหาร, ต้องไม่ทำบาปให้เกิดขึ้นเกี่ยวกับอาหาร, แล้วก็ไปดูเอาเอง ว่าอย่าทำให้บาปมันเกิดขึ้นเกี่ยวกับอาหาร. ฉะนั้นเราจึงไม่ฆ่าสัตว์กินเป็นอาหาร หรือว่าไม่ทำอะไรที่จะเป็นบาปอันเกี่ยวกับอาหาร ก็เป็นอันว่า คนมันต้องกินอาหาร.

ที่นี้ศาสนา บางศาสนา เช่นศาสนาคริสต์นิกาย หรือเครือเดียวกันนี้ เขาถือว่าปลาหรือสัตว์นี้ พระเจ้ามอบให้เป็นสมบัติเป็นกรรมสิทธิ์ให้เป็นอาหาร, เพราะฉะนั้น เขาจึงกินเนื้อสัตว์และฆ่าสัตว์โดยไม่มีบาป. ฉะนั้น บาทหลวงที่เป็นพระแท้ ๆ ก็จับปืนยิงนกได้.

อาตมาอ่านประวัติของอนาคาริกธรรมปาละ ที่เล่าถึงเรื่องของตัวเองเมื่อยังหนุ่ม ๆ ที่เกิดความรู้สึกสะอึกใจเรื่องเกี่ยวกับศาสนานั้น ก็เพราะว่าได้เห็นบาทหลวงคริสต์ทั้งในลังกาก็บ่นขึ้นยิงนกมากินเป็นอาหาร, ในประเทศลังกาเดี๋ยวนี้. แต่หมายถึง

เรื่องสมัยที่หลายสิบปีมาแล้ว เขาจึงสลกสังเวชเกี่ยวกับศาสนา ว่ามันจะต้องทำความเข้าใจกันสักทีหนึ่งแล้วเรื่องนี้. ธรรมปาละจึงได้หันมาหาศาสนา แล้วก็ได้บัญญัติตัวเป็นผู้ไม่กินเนื้อสัตว์, อนาคาริกธรรมปาละจึงเป็นคนไม่กินเนื้อสัตว์จนกระทั่งตาย อุทิศชีวิตทั้งหมดเพื่อกอบกู้ศาสนา, เรียกว่าพุทธศาสนาในอินเดียพันตัวขึ้นมา จนกระทั่งมาอยู่ในกำมือของชาวพุทธ เพราะบุคคลคนนั้น อนาคาริกธรรมปาละควรจะรู้จักเขาไว้บ้าง.

ต่อมาเกิดการต่อสู้หรือวิวาทกันเป็นการใหญ่ ระหว่างคริสตังกับพุทธบริษัทในลังกา, ยัยยัดเยียดกันมาจนถึงทุกวันนี้ พวกกันไม่ได้ คือไม่ยอมกัน. ฝ่ายพุทธชาวลังกา ก็ไม่ยอมรับมติใดๆ ของฝ่ายคริสเตียน; อย่างจะพูดผ่นผั้นว่า พระเจ้าเป็นอย่างโน้นพระเจ้าเป็นอย่างนี้ เหมือนที่อาตมาพูดนี้ เขาก็ไม่ยอมรับ, แล้วพวกลังกาหลายคน เขาก็ทำอาตมาอยู่ตลอดเวลา ที่ว่าไปอธิบายอย่างนั้นมันเป็นการให้เกียรติให้ความถูกต้องแก่ศาสนาคริสต์, แล้วก็คล้ายๆ กับว่า ขบถต่อศาสนาพุทธ, เขาทำอาตมาอย่างนี้อยู่ตลอดเวลา. นิโยมทั้งหลายจะว่าอย่างนี้ด้วยก็ตามใจ, จะช่วยกันทำอาตมาด้วยก็ได้.

แต่อาตมายังพูดอยู่อย่างนี้ ว่าเราอย่าไปรังเกียจเขาเลย เพราะว่าเรามีพระคัมภีร์อย่างนั้น, ในคัมภีร์ไบเบิลมันมีอย่างนี้ ให้มนุษย์จัดการกับสัตว์ได้ตามความประสงค์ เขาก็ถือบัญญัตินี้ จึงปฏิบัติไปตามความประสงค์. ฉะนั้นจะถือว่าเขาผิดบัญญัติผิดอะไรไม่ได้ เพราะเขาปฏิบัติถูกต้องตามบัญญัติแล้ว.

ผู้ถือศาสนาย่อมถือตามบัญญัติ.

เอ้า, ที่นี้ก็มาถึงข้อสำคัญหรือ ปัญหาสำคัญ อีกปัญหาหนึ่ง ซึ่งจะโผล่ขึ้นมาทันที ว่าศาสนาที่มนุษย์บัญญัติขึ้น จะเป็นของจริงของแท้สักเท่าไร, แล้วศาสนา

ที่เป็นตัวธรรมะ ที่ไม่เกี่ยวกับมนุษย์บัญญัติ ก็มนุษย์จะบัญญัติอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่ได้ เป็นกฎของธรรมชาติ เพียงแต่มนุษย์พบแล้วเอามาสอนแล้วก็ได้. นี่เรียกว่าศาสนาที่ มนุษย์มิได้บัญญัติ คู่กันกับศาสนาที่มนุษย์บัญญัติ.

ศาสนานี้ก็ว่าเป็นศาสนาที่มนุษย์บัญญัติกันทั้งนั้นก็ว่าได้, แล้วบัญญัติไว้ อย่างไร ใครถือศาสนาไหน ก็ถือตามบัญญัติอย่างนั้น. เมื่อเราถือตามบัญญัติใน พุทธศาสนา ไม่ฆ่าสัตว์, ฆ่าสัตว์บาป ก็ยอมรับว่าฆ่าสัตว์มันบาป. พวกคริสเตียน เขาถือตามพระบัญญัติในคริสตศาสนาว่าไม่บาป, เขาก็ไม่บาป มันก็ต้องไม่บาป เพราะ ว่าเอาตามที่บัญญัติ ตามที่ศาสนาบัญญัติไว้อย่างไร. และเราสมัครถือศาสนาไหน มันก็ กลายเป็นบาปหรือเป็นไม่บาปไปตามบัญญัติของศาสนานั้น.

ข้อนี้มันมีปัญหาซ่อนลึกลงเบื้องหลังว่า อย่างไหนที่มันจะถูกตามกฎเกณฑ์ ของธรรมชาติ ที่จะเอากฎของธรรมชาติมาเป็นผู้สนับสนุน มาเป็นแนวร่วมหาเสียง? ถ้าให้ธรรมชาติพูด ธรรมชาติจะพูดไปในทางว่า ให้ฆ่าสัตว์หรือไม่ให้ฆ่าสัตว์, แต่ที่นั่น มันเป็นเรื่องที่ธรรมชาติบัญญัติ. เกี่ยวกับมนุษย์มันบัญญัติ เราถือกันได้แต่ตามที่ มนุษย์บัญญัติ; ฉะนั้นเราอย่าไปว่าเขาเลย. เมื่อเขาต้องการจะถือศาสนานั้น เพราะเขาพอใจหรือเขาถือมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ก็ปล่อยเขาไป, อย่าไปค่า อย่าไปว่า อย่าไปตำหนิ อย่าไปวิพากษ์วิจารณ์เขาเลย ฉะนั้นศาสนาที่ เขาจะถือว่า ฆ่าสัตว์ เป็นอาหารได้ไม่บาป, เราไม่ฆ่าก็แล้วกัน ถ้าเราไม่ถือศาสนานั้น แต่เราอย่าไปว่า อย่าไปดูหมิ่นเขาเลย.

พูดให้ตลอดเสียทีว่า ศาสนาที่มนุษย์บัญญัติขึ้นนั้น ต้องเอาตามที่มันมีบท บัญญัติ จึงจะเรียกว่า เป็นผู้ซื้อตรงต่อศาสนานั้น ๆ. ที่นี้ ศาสนาที่ไม่ใช่มนุษย์ บัญญัติ เป็นกฎของธรรมชาติ ก็ต้องใช้สติปัญญาดูว่า เราควรจะทำกันอย่างไร?

ฉะนั้นที่มีศาสนาหลายศาสนา บัญญัติว่าไม่ให้ฆ่าสัตว์นี้ ก็เพราะเล็งเห็นหลักที่ลึกไปกว่าที่มนุษย์จะบัญญัติได้ ว่าโดยกฎของธรรมชาตินี้; ถ้าเราฆ่าสัตว์ได้ เป็นว่าเล่น เป็นเบือไปอย่างนี้ เราก็เป็นคนโหดร้าย, เราก็เป็นคนมีจิตใจที่หยาบคายที่โหดร้าย ไม่เหมาะ. ฉะนั้นเราควรจะต้องว่า แม้ธรรมชาติก็ต้องการให้เราอยู่กันอย่างเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย; แม้กับสัตว์เครื่องจான แม้กับต้นไม้. ฉะนั้นจึงมีบางลัทธิศาสนาถือว่าฆ่าต้นไม้ก็บาป ไม่ต้องมาถึงฆ่าสัตว์ฆ่าคน ฆ่าต้นไม้ก็บาป ในพุทธศาสนา นี้วินัยเป็นชั้นวินัยของพระ บัญญัติสำหรับพระ ว่าฆ่าต้นไม้ก็เป็นบาป เท่ากับสัตว์เครื่องจான, แต่ไม่ได้บัญญัติสำหรับฆราวาส. ฉะนั้นฆราวาสฆ่าต้นไม้ก็ไม่ได้บาป บาปเฉพาะที่เป็นพระ, แต่ว่าบางศาสนาเช่น ศาสนาไชนะนี้ เขาถือว่ามันเป็นบาป ฆ่าต้นไม้มันก็บาป.

นี่ ความประณีตละเอียด มันมีอยู่หลายระดับ อย่างนี้, ก็ถือเอาหลักที่ว่าอย่างไหนทำให้จิตใจของคนทารุณโหดร้าย อย่างนั้นควรจะหลีกเลี่ยงเสีย. ถ้าจะเป็นเรื่องของมนุษย์บัญญัติ ก็ขอให้บัญญัติให้ตรงตามกฎของธรรมชาติตามหลักของธรรมชาติ จะดีกว่า. แม้ว่าจะเป็นการบัญญัติของมนุษย์ ก็ใช้ความกตัญญูไปถึงว่า อย่างนี้มันจะตามหลักของธรรมชาติมากกว่า.

คือว่าถ้ามนุษย์เรามา คิดกัน ในทำนองที่จะไม่ฆ่า แม้แต่สัตว์ ซึ่งมันก็รู้จักกลัวตายหนีตายอะไรเหมือนกันแล้ว มนุษย์นี้ ก็จะมีจิตใจละเอียดอ่อน พอที่จะไม่ฆ่ามนุษย์ด้วยกันเองได้, คือว่าถ้ามนุษย์มันฆ่าสัตว์ได้อย่างไม่มีความหมาย ฆ่าข้างฆ่าควาย ฆ่าสัตว์ตัวใหญ่ๆ ได้อย่างไม่มีความหมาย ใจมันทารุณโหดร้ายอย่างนี้แล้ว มันก็ง่ายง่ายนิดเดียวที่จะฆ่าเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน. ฉะนั้นจึงวางขอบเขตไว้กว้างว่า อย่าฆ่าสัตว์มีชีวิตเลย, ฉะนั้นเราจึงมีศาสนาที่ว่าอย่าฆ่าสัตว์มีชีวิตเลย. แต่ยังคงถือว่าเป็นบาปบัญญัติอยู่, เป็นศาสนาที่มนุษย์บัญญัติอยู่ คือบัญญัติโดยมนุษย์อยู่.

ถ้าต่างฝ่ายต่าง ถือศาสนาที่บัญญัติโดยมนุษย์อยู่ ก็อย่าเพื่อด่ากันเลย แม้มันจะไม่ตรงกัน เพราะว่าต่างคนต่างมีสิทธิที่จะเลือกเอาตามพอใจ. แต่เราจะนึกไปถึงข้อที่ว่า ถืออย่างนี้ดีกว่า, ถือไม่ฆ่านี้ดีกว่า มันจะมีผลไปถึงการทำจิตใจ, หรือเตรียมจิตใจไว้ สำหรับจะไม่ฆ่ามนุษย์. นี่เราอย่าไปดูหมิ่นดูถูก ผู้ที่ถือศาสนาที่ว่าฆ่าสัตว์ไม่บาป เพราะว่าพระเจ้าจัดไว้สำหรับมนุษย์เป็นอาหารอย่างนี้. แต่ที่เราไม่เอาก็แล้วกัน, เราไม่ถืออย่างนั้นก็แล้วกัน แต่เราอย่าไปด่าดูหมิ่นเขาเลย เพราะเขาทำตามบัญญัติอย่างยิ่งในศาสนานั้นแล้ว. ผิดหรือถูกมันอยู่ที่ระบบศาสนา หรือผู้บัญญัติระบบศาสนานั้น ว่าเขาจะเล็งลึกซึ้งถึงเท่าไร.

บทบัญญัติของโมเสสก่อนพระเยซูทรงสิ้นปีนั้น ก็มีว่าอย่างเดียวกันคือห้ามแต่ฆ่ามนุษย์เท่านั้น ห้ามไม่ให้ฆ่ามนุษย์ ไม่พุดถึงสัตว์. นี่ก็มีกิ๊วแรกเค็มๆ แท้ๆ ก็พุดว่าสัตว์นี้มีไว้สำหรับมนุษย์ พระเจ้าสร้างสัตว์ไว้สำหรับมนุษย์ ให้มนุษย์จัดการกับสัตว์ได้ตามพอใจ, ก็แปลว่า เขาถือถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งศาสนาของเขาแล้ว. [เราไม่ลบหลู่ดูถูกเขา แม้ว่าเราจะต้องอยู่ร่วมโลกร่วมประเทศกัน หรือบางทีจะต้องแต่งงานเป็นผัวเมียกันก็ไม่แน่ ในระหว่างศาสนาที่มันต่างกัน.

ทีนี้มันก็เหลืออยู่แต่ว่า เราจะทำอย่างไร, เราจะแก้ปัญหาลเฉพาะหน้าอย่างไร? เช่นยกตัวอย่างว่า เราปลูกผักขาย, ทำไร่นาปลูกผักขาย, แล้วตัวเพ็ญ ตัวสัตว์ที่เป็นศัตรูของผลไม้ นั้นมันลงระบาคอยู่ในพืชผลของเรา, เราไปซื้อยากำจัดศัตรูพืชมาพ่นมันก็ตาย เพื่อรักษาพืชผลของเรา, เราก็รู้สึกว่าเป็นบาป ก็มานอนเสียใจอยู่; ถ้าอย่างนี้เราไปเป็นคริสเตียนเสียดีกว่า. เพราะว่าทำอย่างนั้นมันไม่บาปนี่, ไปเป็นคริสเตียนเสียดีกว่า. แล้วจะทำอย่างไร จึงจะเพาะปลูกหรือใช้ยากำจัดศัตรูได้?

นี่เป็น ปัญหาสำหรับพุทธบริษัทแล้ว ที่ทำอย่างไรจึงจะทำมาหากิน ด้วยกสิกรรมได้ ซึ่งมันเต็มไปด้วยศัตรูพืชที่เป็นสัตว์มีชีวิต. ฉะนั้นไม่คิดถึงเรื่องนั้นแล้วคอยแต่จะกล่าวกันว่าคนอื่น ตูถูกคูหมิ่นคนอื่น จนตัวเองก็ทำไม่ได้ นี่มันไม่ถูกต้องนะ, เป็น พุทธบริษัทไม่ได้ละ. พุทธบริษัทจะต้องไปหาทางออกเอาเอง ว่าทำอย่างไรเราจึงจะทำมาหากินได้.

เช่นว่าเป็นชาวนา ไถนา ไปตามรอยควายรอยไถที่ไถนา, มีสัตว์ตาย ตลอดรอยไถ. ปุณานี้ตายมากที่สุด ไถเหล็กมันบาดปุณาซากเป็นซีก ๆ เสียง ๆ หรือ แมลงหรือหอยหรืออะไรก็ตาม. นี่ถ้าไถนาเป็นอย่างนี้ แล้วพุทธบริษัทจะทำอย่างไร จึงจะไถนาได้, มีทางออกอย่างไร?

หรือว่าถ้าเราเป็นโรคพยาธิ เราจะเอาโรคพยาธิออกจากท้องจากลำไส้ได้ อย่างไร ถ้าเราไม่กินยาถ่าย? ถ้าเรากินยาถ่าย มันก็ต้องมีสัตว์ตาย, แล้วเราจะทำอย่างไร ที่จะช่วยชีวิตเราได้? นี่มันเกี่ยวกับการบัญญัติ อย่างนี้ ท่านบัญญัติไว้อย่างไร ก็ไป ศึกษาดูให้ดี.

อาตมาอ่านหนังสือเรื่องปฐมสังคายนา ตอนสมัยแรกเรียนแรกอ่านพบก็ สะดุ้งเหมือนกัน. ว่าเขารวันั้นพระอรหันต์ต้องฉนยาถ่ายเพื่อทำร่างกายให้สบาย แล้ว จึงจะไปเข้าประชุมสังคายนา. ขนาดพระอรหันต์ก็ยังกินยาถ่าย, แล้วยาถ่ายนี้มันต้อง ทำลายพยาธิในท้องในลำไส้เสมอ, แล้วทำไมพระอรหันต์จึงกินยาถ่าย? ท่านกินยาถ่าย ด้วยจิตใจอย่างไร ด้วยความรู้สึกอย่างไร? กินแล้วมันซากคือข้อปาดาคิบาทหรือเปล่า? นี่ยกตัวอย่างมาให้ศึกษาเท่านั้น ไม่ใช่ว่าจะมาขยงให้ละเมิดให้อะไรต่างๆ.

มันก็กลายเป็นเรื่องของจิตใจ ว่าเราจะทำจิตใจอย่างไร จึงจะไม่ผิด บทบัญญัติ ข้อนี้. ศีลมีบทบัญญัติตายตัวว่า ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาบทที่, สิกขาบท

คือ เจตนาเว้นจากการกระทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลง นั่นเขามีบทบัญญัติชัด. ถ้าเป็นนักกฎหมายนักอักษรศาสตร์ก็ดูเอาตามตัวหนังสือเถอะว่า เจตนาที่ฆ่าสัตว์มีชีวิตให้ตกลง.

พุทธบริษัทมีทางออกตรงนั้นเท่านั้น ทางอื่นไม่มี, อย่ามีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์มีชีวิตให้ตกลง. เช่นว่าไถนาห้ ไม่ได้มีเจตนาจะทำสัตว์ที่ในรอยไถให้มันตาย, มันมีเจตนาจะทำนา จะเลี้ยงชีวิต. ถ้าไม่ศึกษากันให้ดี เราก็จะปฏิบัติไม่ได้, แล้วก็วิปฏิสารเคืองตร้อนใจ จนเราทำนาอีกก็ไม่ได้, แล้วก็ถูกพวกฝ่ายโน้น, ศาสนาอื่นพวกฝ่ายโน้นเขาหัวเราะเยาะหรือโห่เอา ว่ามันหน้าไหว้หลังหลอก ว่ามันจะไม่ทำสัตว์ให้ตาย ทำไมมันยังฆ่าสัตว์ให้ตาย.

นี่ขอให้พุทธบริษัททุกคน รู้จักศึกษาบทปาณาติบาตนี้ แลละให้ดี ๆ, เป็นบทบัญญัติที่ศาสนาบัญญัติ มนุษย์บัญญัติก็จริง มันก็ต้องปฏิบัติให้ดีให้ถูกต้อง จนไม่มีปัญหา. เมื่อท่านบัญญัติว่า มีเจตนาฆ่าสัตว์มีชีวิตให้ตาย เราก็ไม่มีเจตนาหั้น; ฉะนั้นเมื่อไถนาห้ก็ เมื่อกินยาถ่ายก็ หรืออาจะพูดว่า เมื่อจะปราบศัตรูพิษในผืนนาห้ก็ มันต้องมีเจตนาอย่างอื่น, อย่ามีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์มีชีวิตให้ตาย. ทางออกมีเท่านั้น ถ้าไม่ยากออกก็ตามใจ, มันก็มานอนร้อนใจวิปฏิสารอยู่ หรือมีฉะนั้นก็ต้องไม่ทำเท่านั้นเอง. แต่ถ้าทำต้องมีความรู้เพียงพอ ที่จะไม่ผิดบทบัญญัติเหล่านี้; ฉะนั้นเราเมื่อทำถูกต้องตามบทบัญญัติก็เป็นอันว่าไม่บาป เพราะว่าสิ่งที่บัญญัติหั้นมันก็เอาตามบทบัญญัติ.

กฎเกณฑ์ที่มนุษย์บัญญัติยอมรับถือแล้ว มันก็ต้องเอาตามกฎเกณฑ์นั้น; เช่นกฎหมายเป็นต้น ที่มนุษย์บัญญัติยอมรับแล้ว มันก็ต้องถือตามกฎหมายที่บัญญัติ, ผิดถูกกันอยู่ตามกฏหมายบัญญัติ. วินัยในพระศาสนาก็เหมือนกัน เมื่อบัญญัติ

ไว้อย่างไร ก็ศึกษาให้ดี, 'อย่าให้ถึงกับว่า ทำคนให้ลำบาก, หรือว่าทำคนให้อยู่ในฐานะที่เขาให้ได้' ว่ามันไม่จริง.

ที่นี้ส่วน ธรรมะ นั้น ไม่ใช่วินัยนะ, วินัยนี้พระศาสดาบัญญัติ, แต่ธรรมะนั้น ไม่ใช่สิ่งบัญญัติ, พระศาสดาไม่ได้บัญญัติ ท่าน ทรงใช้คำว่าแสดง. ธรรมะที่แสดงแล้ว, วินัยที่บัญญัติแล้ว, ธรรมะที่แสดงแล้ว. ธรรมะที่ท่านบัญญัติไม่ได้ เพราะเป็นของธรรมชาติ, ธรรมชาติบัญญัติของตนเอง ท่านเป็นแต่ผู้ค้นพบๆๆ มองเห็นแล้วเอามาสอน นี่ก็ว่าเอามาแสดง ไม่ใช่คำว่าบัญญัติ, หรือไม่ใช้บัญญัติอย่างวินัย, มันคนละเรื่องกัน. จะใช้คำว่าบัญญัติก็ท้องบัญญัติอีกความหมายหนึ่ง ไม่ใช่บัญญัติอย่างวินัย, เอามาบัญญัติบอกให้รู้เท่านั้นเอง.

ฉะนั้นเราก็ถือให้ตรงตามความจริงตามของจริง เมื่อรับถือสิ่งบัญญัติ ก็ถือตามที่บัญญัติ, เมื่อรับถือสิ่งที่เป็นกฎของธรรมชาติ ก็พยายามเข้าถึงหัวใจของธรรมชาติ ตามกฎของธรรมชาติ, แล้วที่สำคัญที่สุด มันก็คือเจตนา. ถ้าเรือดโรเหาเดินอะไรมันมากนัก โยมก็ซื่อยากำจัดเหากำจัดโรมาใช้ โรยไว้ที่ที่นอน อย่างนั้นจะเป็นอย่างไร? ทำไปด้วยความรู้สึกว่าอย่างไร? ถ้าเจตนาจะฆ่า มันก็ต้องขาดศีลแน่นอน, เว้นไว้แต่จะทำด้วยเจตนาอย่างอื่น.

ผู้รู้เรื่องนั้นกันให้พอสมควร, แล้วก็ปฏิบัติให้มันตรงตามความจริง, แล้วเราก็ไม่ต้องทะเลาะกัน. ฉะนั้นอย่าไปดูหมิ่นดูถูก ศาสนาที่เขา มีบทบัญญัติเรื่องให้ฆ่าสัตว์กินได้, ก็ตามเรื่องของเขาเถอะ เราไม่ถือก็แล้วกัน. แต่เราไม่ไปด่าไปว่าเขา, หรือไม่ถึงกับทำตัวเป็นผู้วิวาทกับเขา. เรายังจะต้องอยู่ร่วมโลกกัน อยู่ร่วมบ้านร่วมเมืองกัน กระทั่งอยู่ร่วมชายคากัน อย่างนี้ก็มิ.

ควรทำความเข้าใจกันในเรื่องที่ศาสนาบัญญัติ.

นี้อาจมาเรียกว่า ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาต ในระหว่างศาสนา. ศาสนามีหลายศาสนา บัญญัติเกี่ยวกับปาณาติบาตไว้ในรูปแบบที่ต่าง ๆ กัน; ฉะนั้นเราอย่าได้ทะเลาะกันด้วยเรื่องนี้เลย. ศึกษาของเขาให้เป็นที่เข้าใจ แล้วก็หาหนทางที่ว่าเราอยู่ร่วมโลกกันได้; เมื่อเราไม่ชอบอย่างนั้น เราก็ไม่ถือลัทธินั้น ไม่ถือศาสนานั้น, เราคงถือศาสนาอย่างของเรา. แต่แล้วก็ไม่ต้องไปทำบาป ในส่วนที่ไปดุดมึนดุดุกเขา. ช่วยจำไว้ด้วยนะ ไปดุดมึนดุดุกเขา มันก็บาปเหมือนกันนะ. ฉะนั้นอย่าไปดุดมึนดุดุกเขา อันเกี่ยวกับศาสนา, เกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติตามความพอใจของเขาด้วย.

นี่คือประโยชน์ แห่งการทำความเข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา ซึ่งอาจเห็นว่ามันเป็นเรื่องที่ดีควรจะทำเอาทุกคนบ้างแล้ว. พูดเรื่องอื่น ๆ มาหลายสิบปีเต็มที่แล้ว นี่เพิ่งบันทึกเพิ่งพูดเรื่อง ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา.

คนที่เขาหวังว่าเขาไม่อยากให้อาตมาพูด เขว่ามันแกว้างเท่าหาเสีย นหาเรื่องให้ถูกค่า. แต่อาตมาว่าไม่เป็นไร ใครจะด่าอาตมาผู้พูดก็ไม่เป็นไร, ก็จะต้องพูดพูดว่าเราจะต้องมองกันแบบนี้, มองกันแบบนี้, มองกันแบบนี้, ในระหว่างศาสนา แล้วก็ไม่ต้องกระทบกระทั่งกัน, จะได้เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน ตามที่เราจะทำได้.

อย่างว่าแมวมันจับหนูกิน เราก็คงจะเกลียดมัน ว่ามันเป็นสัตว์ที่ไม่มีศีลเสียเลย ไม่อยากจะเลี้ยง, แล้วถ้าไก่ไม่ได้อาหารกิน เราก็จะเลี้ยงไก่; อย่างนั้นมันไม่ถูก เพราะมันอยู่นอกขอบเขต ของการที่จะพิพากษากันด้วยเรื่องบทบัญญัติในระดับอื่น เอามาใช้กับระดับอย่างนี้. แมวจับหนูกิน โยมว่ามันบาปไหม? แมวมันมีเจตนาจะฆ่าสัตว์ หรือเพียงเจตนาจะกินอาหาร, ลองคิดดูชั้นนี้.

แล้วเมื่อ แมวมันมีธรรมดาที่จะต้องกินหญ้าเป็นอาหาร อยู่แล้ว, มันก็ไม่ต้องมีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์. ถ้าว่ามีอำนาจทิพย์รู้ใจแมวได้ ก็รู้ได้ว่า แมวนั้นไม่ได้มีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์หรือทำปาณาติบาต, แมวเจตนาแต่จะกินอาหารเท่านั้น. ฉะนั้น แมวไม่ขาดศีลปาณาติปาตาเวรมณี เหมือนกับที่คนบางคนเขาพูด, มีคนบางคนเขาพูดว่า แมวนั้นเป็นสัตว์ที่มีบาป ล่วงศีลขาดศีลอยู่เรื่อย ก็ตามใจเขา. เขาพูดอย่างนั้นก็ตามใจเขา, แต่ถ้าพุทธบริษัทที่รู้เรื่องสิกขาบทดี รู้วินัยดี รู้ธรรมะดี คงจะไม่พูดอย่างนั้น.

ฉะนั้นต่อไปนี้ เราก็คงไปทำจิตใจเสียให้ดี อย่าให้วิปฏิสารเดือดร้อนกินแหว่งใจตัวเอง ว่าได้ทำบาปเสียแล้ว, อะไรนิดหนึ่งก็บาปเสียแล้ว, กระจกกระดิกก็ไม่ได้แล้ว ลงไปเดินนี่มันก็เหยียบอะไรตายแล้ว มันก็ไม่ต้องเดินกันละ, หรือว่าจะป้องกันตัวจากโรกพยาธิ อย่างนี้ก็ทำไม่ได้แล้ว. นี่มันจะตีเกินพระพุทธเจ้าไปแล้ว ถ้าอย่างนี้; ฉะนั้นเอาตามทีพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสรู้ แล้วก็ได้อสอนไว้อย่างไร เกี่ยวกับเรื่องนั้นก็ถือเจตนาเป็นใหญ่. ฉะนั้นเราอาจจะมีข้อต่อรอง ด้วยเจตนา นี้ เราไม่ต้องเป็นบาป เพราะไม่มีเจตนาจะฆ่า.

อาตมาเคยพูด ชนิดที่เขาหาว่ามันไม่ถูก ก็คือว่าผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ของตัว ด้วยจิตใจบริสุทธิ์ แล้วไม่บาป; เช่น ผู้ที่ทักขณาสังฆทักขณาประหารชีวิต อย่างนี้ เขาไม่ได้บาป เพราะเขาไม่ได้มีเจตนาจะฆ่าคนนั้น. เขามีเจตนาจะปฏิบัติตามความยุติธรรม ที่เรายอมรับและบัญญัติขึ้นไว้. ว่ากฎหมายได้บัญญัติขึ้นไว้อย่างนี้ หรือแม้แต่เพศฆราวาส ที่เขาจะต้องทำหน้าที่ของเขา ให้คนตายลงไป เพราะคนนั้นมันควรจะตาย โดยกฎของสังคมหรือกฎหมาย. เพศฆราวาสเขาไม่ได้เจตนาจะทำคนให้ตาย, เขามีเจตนาจะรักษากฎหมาย หรือความยุติธรรม หรือปฏิบัติหน้าที่ของเขา.

ในศาสนาไฮนระ หรือเคียร์ถียนิกรนถ์นั้น เขามีบัญญัติไว้เสียเลย เพื่อไม่ให้ต้องสงสัยลำบาก ไม่มีปาณาติบาตเพราะเหตุหน้าที, ไม่มีปาณาติบาตเพราะเหตุกระทำหน้าที่ เขาเขียนไว้ในบัญญัติในทางศาสนาเลย, เช่นชาวนาโถนาไม่มีบาปเพราะทำให้สัตว์ตาย, เช่นทหารไปรบเพื่อความเป็นธรรมเป็นการถูกต้องนั้น ทหารเหล่านั้นไม่มีบาปเพราะปาณาติบาต. มีมากข้อที่เขาเขียนไว้ชัด.

ทีนี้ในศาสนาพุทธ เราไม่ได้เขียนไว้ชัด ทั้งไว้เป็นปัญหา ที่ว่าจะตัดสินเอาเอง จะคิดเอาเอง ยิ่งยุ่งยากลำบากอยู่. ฉะนั้นจึงแนะว่า ควรรู้จักพิจารณาเกี่ยวกับเจตนา นี้ให้ดีๆ จะป้องกันไม่ให้เกิดบาปขึ้น โดยที่มันไม่มีบาป, โดยที่แท้มันไม่ได้เป็นบาป, แล้วเราเิ่งไปเอง ว่ามันเป็นบาป, มันก็บาปเหมือนกันแหละ มันมา ร้อนใจอยู่ด้วยกัน.

ฉะนั้นช่วยกันปฏิบัติให้ถูกต้องในข้อนี้ อย่าไปยกบาปให้แก่ศาสนา ว่าเพราะถือพุทธศาสนานี้ที่เกี่ยวจึงลำบากเหลือเกิน, อย่างนี้ไปยกบาปให้พระพุทศาสนาแล้ว. ที่จริงมันไม่มี ที่พุทธศาสนาจะทำให้ใครลำบาก นั้นไม่มี นี้เรามันถือผิดๆ เอง, แล้วก็ไปยกบาปให้ว่า มันเพราะพุทธศาสนานี้ แล้วมันลำบากเหลือเกิน จะทำมาหากินอะไรก็ไม่ค่อยจะได้ โถนาก็ไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น.

เอาละ, เป็นอันว่า วันนี้เราพูดกันเรื่อง ปัญหาเกี่ยวกับปาณาติบาต ในระหว่างศาสนา ให้ได้ใจความว่า ทุกศาสนาบัญญัติเรื่องนี้ไว้ต่างๆ กัน; เมื่อคนเขาปฏิบัติตรงตามบทบัญญัติ แห่งศาสนาที่เขาถือแล้ว เราอย่าไปวิจารณ์เขาเลย. ถ้าเราชอบอย่างไร เราชอบตามหลักของพุทธศาสนาอย่างไร, เราก็ปฏิบัติให้ตรงตามหลักของพระพุทศาสนา. และถ้าจะถือให้มันมากกว่านั้น ก็ให้มีเหตุผลในทางพระธรรมทางธรรมะ ทางกฎของธรรมชาติ ว่าเราควรจะต้องให้ยิ่งขึ้นไป ถ้าทำได้.

พระพุทธเจ้าก็ไม่ได้ห้าม แต่ก่อนนี้ท่านไม่บัญญัติ ก็พระพุทธเจ้าจะไม่บัญญัติว่า จงกินแต่ผักอย่ากินเนื้อ, นี้ท่านก็ไม่บัญญัติ. แต่ถ้าใครจะทำได้ มันก็ดีเหมือนกัน. เรามานั้นเอาเอง เราจะไม่กินเนื้อ จะกินแต่ผัก, หรือเราจะกินแต่ผลไม้ หรือจะกินแต่ตามที่เรทำได้. เราใช้สติปัญญาของเราเองก็ได้, ไม่จำเป็นจะต้องบัญญัติตายตัวเป็นส่วนรวมสำหรับทุกคน.

นี่ต้องมองเห็นว่า พระพุทธเจ้าท่านเป็นพระพุทธเจ้าโดยแท้จริง ท่านจึงบัญญัติอะไรรอบคอบ ไม่มีช่องโหว่ให้มันผิดได้ หรือไม่ทำให้คนลำบาก, แล้วทำให้คนปฏิบัติได้. พุทธบริษัทเราก็ปฏิบัติให้ได้ แล้วก็อย่ายกตนข่มผู้อื่น ซึ่งเขาปฏิบัติไม่เหมือนเรา. นี่ความประสงค์ของอาตมาที่พูดเรื่องนี้ ก็มีเพียงเท่านี้.

เดี๋ยวนี้การบรรยายนี้ก็เห็นว่า สมควรแก่เวลาแล้ว ก็ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้, เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าสวดบทพระธรรม สำหรับส่งเสริมกำลังใจ ในการปฏิบัติพระธรรม สืบต่อไป.

ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้า กับ พระรัตนตรัย.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๗ ในวันนี้ อาตมาก็คงจะบรรยาย เรื่อง *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ* ต่อไปตามเดิม; แต่ในวันนี้กล่าวโดยหัวข้อย่อว่า ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้ากับพระรัตนตรัย.

ท่านที่ไม่เคยฟังมาแต่ก่อน คงจะลำบากบ้าง ในการที่จะทำความเข้าใจ เรื่องที่กำลังจะบรรยายนี้, จึงขอทำความเข้าใจ เกี่ยวกับข้อนี้สักเล็กน้อย ว่าอาตมามีความประสงค์ จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนาในโลก ซึ่งเป็นปณิธานที่ตั้งไว้ประจำชีวิต ตลอดเวลามาจนบัดนี้ว่าจะกระทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ระหว่างศาสนา

เพื่อเป็นผลดีแก่ทุกคน, มันเป็นการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ พร้อมกันไปในตัว; ผู้ที่เป็นนักศึกษาโดยแท้จริง ก็ถือเอาประโยชน์ แห่งการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ.

เดี๋ยวนี้มีความเห็นว่า ถ้ามนุษย์ยังมีความรู้สึก ว่า ศาสนาแต่ละศาสนา ไม่อาจจะเข้ากันได้ หรือตรงกันได้ หรือไปด้วยกันได้ กับศาสนาอื่น มันก็หาความสามัคคี ในระหว่างมนุษย์นั้นไม่ได้ จะทำความยุ่งยากลำบากอยู่เรื่อยๆ ไป; และเดี๋ยวนี้ก็มีกรรมหรือแต่งงาน ระหว่างคนที่ต่างศาสนากัน, เขาจะทำความเข้าใจอย่างไร จึงจะไม่มีข้อขัดข้อง ในเมื่อประกอบพิธีการแต่งงานก็ดี หรือว่าเมื่ออยู่กินเป็นสามีภรรยา กันต่อไปก็ดี จะมีความเข้าใจที่กลมกลืนกัน ไม่กระทบกระทั่งกันได้อย่างไร.

นี้เรียกว่าภายในครอบครัว ก็จะเป็นผลดี, ระหว่างครอบครัว ก็จะเป็นผลดี, ระหว่างพวกญาติซึ่งต่างศาสนากัน ก็จะเป็นผลดี, ระหว่างประเทศชาติในโลกนี้ ก็จะเป็นผลดี, คือเป็นผลดีแก่โลกนั่นเอง.

ควรทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา.

พุทธบริษัทเราต้องไม่ใช่คนโง่, เป็นคนโง่แล้วก็อย่าเป็นพุทธบริษัทให้มันป่วยการเลย : ต้องมีความรู้ พอที่จะขจัดปัญหาต่างๆ ระหว่างบุคคล หรือระหว่างหมู่คณะ ระหว่างประเทศชาติ ที่เกี่ยวกับศาสนาได้.

เดี๋ยวนี้การเผยแผ่ศาสนา ก็กำลังขยายตัว และได้รับการปรับปรุง : ที่เป็นภายในของศาสนานั้นๆ ให้ดียิ่งขึ้น ให้สำเร็จประโยชน์แก่ศาสนานั้นๆ ยิ่งขึ้น, คือให้มีผู้

พอใจนับถือศาสนานั้นมากยิ่งขึ้น, หรือถึงกับเปลี่ยนจากศาสนาหนึ่งไปยังศาสนาหนึ่ง
อย่างก็มี.

อาตมาเห็นว่า เราไม่จำเป็นจะต้องเปลี่ยนศาสนา, เพียงแต่เราทำความ
เข้าใจกัน ในระหว่างศาสนา; หรือว่าเข้าใจศาสนาของตน ให้ถูกต้องแท้จริงเสีย
ก่อน, แล้วก็เข้าใจศาสนาของเพื่อน ให้เข้าใจอย่างถูกต้องแท้จริง. ถ้าถูกต้องแท้จริง
ต้องมีแง่ปมที่จะไปด้วยกันได้ ที่จะทำความเข้าใจด้วยกันได้.

บัดนี้ ก็ได้มีเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ ทางฝ่ายคริสตศาสนา พยายามจะอธิบาย
เรื่องต่างๆ ที่มันเคยขวางกันมาแต่ก่อนนั้น ให้มันกลายเป็นเรื่องที่หมกปัญหาไป. เราจะ
ต้อนรับได้หรือไม่? ท่านทั้งหลายก็ลองช่วยกันคิดดู; สำหรับอาตมานั้น อยากรจะอวด
อยู่สักอย่างหนึ่งว่า สามารถจะตีความให้เรื่องร้าย ไม่มี, ให้เรื่องร้ายกลายเป็นดี, และ
ให้ทุกเรื่องเข้ากันได้ สำหรับมนุษยทุกคน.

ที่ว่า เจ้าหน้าที่ทางฝ่ายคริสตศาสนา ในชั้นผู้สั่งสอน ได้ตีความอะไรบาง
อย่าง หาดพิงมาถึงพุทธศาสนานั้น ก็ตัวอย่างเช่น พยายามอธิบายในการที่เจ้าบ่าว
เจ้าสาวต่างศาสนากัน จะมาทำพิธีดักบาตรร่วมกัน ในพิธีแต่งงานนั้น พวกที่เป็น
คริสเตียนจะต้องคิดอย่างไร. เขาก็สอนให้คิดว่า เป็นเพียงเรื่องการให้ทาน ให้
ทานแก่พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี; เมื่อเป็นอย่างนี้ แม้คริสตศาสนิกชนก็ทำได้.
ฉะนั้นคู่สมรสก็สามารถที่จะดักบาตรร่วมกันซ้อนเดียวกันได้.

แล้วเขายังอธิบายว่า การกล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัย คือไหว้พระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์นั้น ให้ถือในใจว่า ไหว้พระพุทธองค์ ก็คือไหว้พระศาสดาที่
สอนให้เราปฏิบัติดี, การไหว้พระธรรม คือการไหว้พระบัญญัติ ที่พระเจ้าจาร์ก

ลงไป ในจิตใจของมนุษย์ทุกคน, การไหว้พระสงฆ์ ก็คือไหว้ครูบาอาจารย์ ที่สืบต่อกำ
 สั้งสอน. ทั้งนี้จึง ไม่เป็นการขัดต่อบัญญัติทางพระศาสนา, และเมื่อเราไหว้พระพุท
 ฑะธรรม พระสงฆ์นั้น ให้ทำเป็นเหมือนกับการอนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า ผู้ทรง
 นำพระรัตนตรัยมาให้มนุษย์เรา. นี่การไหว้พระพุท ฑะธรรม พระสงฆ์ กลับเป็น
 การนมัสการพระเจ้าอย่างดี, ขอบคุณพระเจ้าอย่างดีที่สุด, เพราะว่าพระเจ้าได้ทรงนำ
 พระรัตนตรัยนั้นมาให้มนุษย์เรา.

ท่านทั้งหลายฟังออกหรือไม่? จับใจความข้อนี้ได้หรือไม่? คือฝ่ายคริสเตียน
 จะให้ถือว่า พระรัตนตรัยนั้น เป็นสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นให้มนุษย์ พระเจ้าสร้าง
 พระพุท ฑะธรรม พระสงฆ์ ขึ้นประทานแก่มนุษย์ ฉะนั้น การที่คริสเตียนจะไหว้
 พระพุท ฑะธรรม พระสงฆ์ ก็เป็นการขอบพระคุณของพระเจ้า อนุโมทนาพระคุณของ
 พระเจ้า ในการที่พระเจ้าได้นำพระรัตนตรัยมาให้แก่มนุษย์, ท่านทั้งหลายเป็นพุทธบริษัท
 เมื่อได้ยินอย่างนี้ จะรู้สึกอย่างไร, จะรู้สึกในทางร้ายหรือในทางดี, หรือว่ามีความรู้ความ
 เข้าใจ ว่ามันอาจจะเป็นอย่างนั้นได้จริง.

อาตมามีเจตนาที่จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ก็จะหยิบคำที่กล่าว
 ว่า พระรัตนตรัยนั้นถูกสร้างขึ้นมาโดยพระเจ้า เพื่อประทานให้แก่มนุษย์ ข้อนี้ ชี้
 วิจารณ์ กันก่อน.

วิจารณ์คำว่าพระเจ้าก่อน.

ตามหลักของศาสนาคริสเตียน หรือศาสนาอื่นที่เกี่ยวเดียวกัน ก็ต้อง
 ถือเป็นหลักตายตัวว่า ทุกอย่างสร้างโดยพระเจ้า, พระเจ้าสร้างขึ้นทั้งนั้น, ไม่มีอะไรที่

ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นโดยพระเจ้า. ฉะนั้นจะมีอะไรขึ้นมาในโลกนี้ ก็เป็นเรื่องที่พระเจ้าสร้าง ถ้ามีพระพุทธเจ้าขึ้นมาในโลก ก็เป็นเรื่องพระเจ้าสร้าง, ถ้ามีพระธรรมขึ้นมาในโลก ก็พระเจ้าสร้าง, มีพระสงฆ์ขึ้นมาในโลกก็เพราะพระเจ้าสร้าง, เขาว่าอย่างนั้น. แต่ความสำคัญมันมีอยู่ที่ว่า ที่เรียกว่าพระเจ้านั้นคืออะไร? ในขั้นนี้จะขุดกันไว้ทีก่อน ว่าเขาว่าทุกอย่างพระเจ้าสร้างขึ้น.

ทีนี้เราชาวพุทธบริษัทเล่า จะว่าอย่างไร ทุกอย่างใครสร้างขึ้น? คือทุกอย่างมันจะเกิดเองไม่ได้, มันมีเหตุปัจจัย, ตามหลักของพุทธศาสนานั้น มันมีเหตุมีปัจจัยที่จะให้อะไรเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย มันเกิดเองไม่ได้. ฉะนั้นการที่จะเกิดมีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมา ก็ต้องมีเหตุมีปัจจัย, แล้วเราจะกล่าวว่าอะไรสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมา?

ทุกคนอย่างตรงไปตรงมา ในทัศนะของพุทธบริษัท ก็ต้องยอมรับว่า ธรรมชาติ หรือธรรมะ หรือ ธรรมสัจจะ มันมีอยู่แล้ว, จะมีคนรู้หรือไม่มีใครรู้ก็ตาม, ธรรมชาติ, ชาติแห่งธรรมมันมีอยู่แล้ว. พระตถาคตจะเกิดขึ้นก็ตาม, พระตถาคตจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม, ธรรมชาตินั้นมีอยู่แล้ว.

คือ ธรรมชาติที่ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง, สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์, ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา.

หรือว่า เพราะเหตุที่มีอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงเกิดขึ้น, เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงเกิดขึ้น, เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงเกิดขึ้น จนกระทั่งทุกข์เกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่า อหังขันธ์. เราเรียกปฏิจลสมุปบาททั้งหมดนี้ว่า กฏแห่งอหังขันธ์, กฏอหังขันธ์เป็นธรรมชาติ ทั้งอยู่แล้ว มีอยู่แล้ว จนกว่าพระพุทธเจ้าจะได้ตรัสรู้เรื่องนี้, แล้วก็นำมาสอน.

หรือว่า ธรรมชาติที่เป็นตถาทังสี่ คือความจริงเรื่องทุกข์, ความจริงเรื่องเหตุให้เกิดทุกข์, ความจริงเรื่อง ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, ความจริงเรื่องหนทางให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, ตถาทังสี่อย่างนี้เป็นตถาคือเป็นธรรมชาติที่มีอยู่แล้ว; พระตถาคตจะเกิดขึ้น หรือจะไม่ได้เกิดขึ้น มันก็มีอยู่แล้ว.

เมื่อพระตถาคตเกิดขึ้น ก็เลยทำให้แจ้ง ซึ่งกฎแห่งตถคาเหล่านี้, ครั้นทำให้แจ้งแล้ว พระองค์ก็ทรงนำไปบัญญัติ ไปสอน ไปจำแนกแจกแจง แก่สัตว์ทั้งหลาย, แล้วก็มีผู้รูซึ่ง ธรรมชาติอันนี้ ซึ่งจะเรียกว่าพระธรรม. พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรม แล้วก็นำพระธรรมไปเผยแผ่, แล้วก็มีการรู้พระธรรม, แล้วก็มีการปฏิบัติตามพระธรรม เพื่อจะดับความทุกข์ของตน, พระสงฆ์ก็เกิดขึ้น.

พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร? เกิดขึ้นมาได้ตรงที่ไปรู้พระธรรมเข้า, ไปตรัสรู้พระธรรมที่เป็นธรรมชาติเป็นนิรันดรอนันตกาลนั้นเข้า. พระพุทธเจ้าเพิ่งเกิดเมื่อมีบุคคลไปรู้ธรรมจิติธรรมนิยามเหล่านี้เข้า, เรียกว่าพระพุทธเจ้าเกิด เพราะการที่บุคคลไปรู้ธรรมอันนี้เข้า คนนั้นก็กลายเป็นพระพุทธเจ้าไป.

ธรรมชาติซึ่งเป็นตัวพระธรรมนั้น ก่อนนี้ไม่ปรากฏ ไม่มีใครรู้; แต่ว่ามีคนรู้ นำออกมาแสดง, ก็เป็นอันว่า พระธรรมได้เกิดขึ้น เพราะการนำมาแสดงของบุคคลผู้รู้ หรือผู้ตรัสรู้ซึ่งพระธรรมนั้น. พระธรรมเกิดขึ้น เพราะการนำมาแสดงของพระพุทธเจ้า.

ทีนี้เมื่อ มีผู้ปฏิบัติตาม ก็เกิดพระสงฆ์. พระสงฆ์เกิดขึ้นได้อย่างไร? เกิดขึ้นเมื่อมีผู้ปฏิบัติตามพระธรรมอันสูงสุด เพื่อดับทุกข์แห่งตน; นี้พระสงฆ์ได้เกิดขึ้น.

พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นอย่างนี้, พระธรรมเกิดขึ้นอย่างนี้, พระสงฆ์เกิดขึ้น
อย่างนี้, จะเรียกว่าพระเป็นเจ้าของเจ้าช่วยสร้างขึ้นมาให้ หรือว่าพระเป็นเจ้าของเจ้าช่วยนำมาประทาน
แก่มนุษย์ อย่างนั้นมันจะผิดหรือจะถูก ก็ลองคิดดูให้ดี, แล้วมีทางจะประนีประนอม
กันได้ได้อย่างไร?

ถ้าเขาพูดว่า พระเจ้าสร้างขึ้น; เราก็ต้องดูให้ดีว่า ที่เรียกว่าพระเจ้า
นั่นคืออะไร? ถ้าหากว่า พระเจ้าเป็นบุคคลชนิดหนึ่ง มีอารมณ์อย่างบุคคล มีรูปร่าง
อย่างบุคคล รักก็ได้ โกรธก็ได้; พระเจ้าอย่างนี้ เราจับไม่ได้, พุทธบริษัท จับ
ไม่ได้ ว่ามีพระเจ้าอย่างนั้น. และพระเจ้าชนิดนั้น ไม่สามารถจะสร้างพระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์ได้; จะต้องมีการเจ้าอย่างอื่น ซึ่งมีใช้บุคคลแต่เป็นธรรม-
สัจจะ เป็นสัจจะของธรรมชาติ ก็เป็นกฎอันเฉียบขาดของธรรมชาตินั่นแหละ พอที่จะ
รับว่าเป็นพระเจ้าได้. เพราะเหตุใด ก็เพราะเหตุว่ากฎของธรรมชาตินี้ สามารถ
สร้างทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นมาได้จริง; แม้ที่สุดแล้ว ไปๆ มาๆ คนก็ได้เกิดรู้ธรรมขึ้น
จนกลายเป็นพระพุทธเจ้า; นี้ก็เป็นไปโดยกฎของธรรมชาติ.

ท่านทั้งหลายลองทำความเข้าใจให้ดี ๆ ว่ามันมีโลกขึ้นมาแล้ว มีสัตว์มีคน
ขึ้นมาแล้ว แล้วทำไม เมื่อวันหนึ่งเกิดมีคน ๆ หนึ่ง รู้ธรรมซึ่งเป็นกฎของธรรมชาติ
ขึ้นมา?

ทำไมพระพุทธเจ้าจึงตรัสรู้ได้? ตอบอย่างไม่มีทางผิดก็ว่า เป็นไปตาม
วิวัฒนาการ ของกฎของธรรมชาติ ซึ่งบุคคลคนหนึ่งนั้น วิวัฒนาการในทางสติปัญญา
ถึงระดับสูงสุด แล้วก็ได้ตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้า. นี้เรียกว่า กฎของธรรมชาติสร้าง
พระพุทธเจ้าขึ้นมา, เป็นคำกล่าวที่ไม่มีทางจะผิด.

ทั้ง พระธรรม ก็เป็นกฎของธรรมชาติ อยู่ในตัวแล้ว, ไม่ต้องมีใครสร้างก็ได้ เป็นพระเจ้าอยู่ในตัว. ธรรมชาติที่เป็นกฎ กฎเรื่องสามัญลักษณ์ะกัฏฐิ, กฎเรื่องอริยสัจจ์ทั้ง ๔ กัฏฐิ, กฎเรื่องอิทัปปัจจยตาปฏิจัสสมุปปาทกัฏฐิ, มันเป็นกฎอยู่ในตัวมันเองแล้ว คือมันเป็นพระเจ้าอยู่ในตัวมันเองแล้ว, ไม่ต้องพูดว่ามีใครสร้าง. แต่ก็ต้องถือใจความสำคัญให้ได้ว่า มันเป็นกฎของธรรมชาติ. ถ้าจะให้มีการสร้างก็กฎของธรรมชาติ นั้นแหละมัน สร้างกฎของธรรมชาติได้.

พุทธบริษัทจะต้องจำไว้เป็นทุนสำหรับการศึกษา ว่าธรรมชาติที่เป็นกฎของธรรมชาติอันสูงสุดนั้น อย่างน้อยก็มีสามเรื่องด้วยกัน คือเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เรื่องหนึ่ง, เรื่อง อริยสัจจ์ ๔ เรื่องหนึ่ง, แล้วก็ อิทัปปัจจยตาปฏิจัสสมุปปาทอีกเรื่องหนึ่ง เป็นสามเรื่อง; นี้เป็นตัวกฎของธรรมชาติ. โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องอิทัปปัจจยตานั้น เป็นกฎที่ทำให้สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ทั่วไปอย่างครบถ้วน; อย่างที่เราเห็นอยู่ในสากลจักรวาล คือพูดกันอย่างเดียวกันว่า ไม่มีอะไรที่จะไม่เกิดขึ้นโดยอำนาจของกฎอิทัปปัจจยตา; เช่นเดียวกับ ฝ่ายโน้นจะพูดว่า ไม่มีอะไรที่จะเกิดขึ้นโดยไม่ใช้การสร้างสรรค์ของพระเจ้า. เราก็พูดว่า ไม่มีอะไรที่จะไม่เกิดขึ้นโดยการสร้างของกฎอิทัปปัจจยตา. ดังนั้นเราจึงมี กฎอิทัปปัจจยตา นั้นแหละ ในฐานะเป็นผู้สร้าง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นมา, ก็เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา, จึงเกิดพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นมาในโลกนี้. แล้วเราก็บอกได้ว่า มีพระเจ้าอิทัปปัจจยตาสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมาสำหรับมนุษย์.

เมื่อทางฝ่ายคริสเตียน ถือว่าพระเจ้าสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมา สำหรับมนุษย์. ปัญหามันจึงมีอยู่ตรงที่ว่า พระเจ้านั้นคืออะไร? ถ้าเขายอมรับว่า พระเจ้านั้นคืออิทัปปัจจยตา มันก็ไม่มีปัญหาอะไรที่จะต้องมาพูดกันแล้ว;

แต่ถ้าเขาพูดไปทำนองพระเจ้าคือบุคคลมีความรู้สึกอย่างบุคคลรูปร่างอย่างคนอย่างนี้ เรา ยอมรับไม่ได้, ก็เสียใจที่จะพูดว่า ยอมรับไม่ได้. แต่ ถ้าจะพูดว่าพระเจ้าอิทัปปัจจยตา ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติเป็นผู้สร้าง เราก็ยอมรับได้.

เมื่อพระเจ้าเป็นอย่างกฎก็เข้ากันได้กับฝ่ายพุทธ.

ที่นี้การที่ฝ่ายคริสเตียน อธิบายพระเจ้ากันแต่อย่างบุคคล, มีความรู้สึกอย่าง บุคคล, มีรูปร่างอย่างบุคคลนี้; อาตมาทั้งที่เป็นพุทธบริษัทนี้ อยากจะพูดว่าไม่พอ ไม่ถูกต้อง ถ้าจะพูดกันแต่อย่างนั้น; เพราะว่าในคัมภีร์ของคริสเตียนนั่นเอง โดยเฉพาะคัมภีร์ใหม่ ตอนที่เรียกว่า คัมภีร์โยฮัน บรรทัดแรกของคัมภีร์นี้ ๓-๔ บรรทัด มีข้อความว่า **เมื่อทุกอย่างตั้งต้น พระคำได้มีอยู่แล้ว.** พระคำคือคำพูด, เป็นคำพูด ของใครเดี๋ยวก็น่าจะว่าทำไปอีก ซึ่งเดี๋ยวนักได้แปลคำนี้ว่าพระธรรมแล้ว แต่ตัวหนังสือเขาว่า พระคำ.

ข้อความนี้ว่า **เมื่อทุกอย่างตั้งต้น พระคำได้มีอยู่แล้ว,** พระคำอยู่กับ พระเจ้า และพระเจ้าเป็นอะไร พระคำก็เป็นอันนั้น. ดังนั้นพระคำอยู่กับพระเจ้ามา ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที, และโดยทางพระองค์นั่นเอง สิ่งทั้งหลายทั้งปวงก็เกิดขึ้นมา, ไม่มี สิ่งใดแม้แต่สิ่งเดียว ที่ไม่ได้ถูกสร้างขึ้น โดยพระองค์. นี่คือข้อความที่เป็น เหมือนกับพระบาลี ของเรา, คือเป็นข้อความในกัณฑ์พระคัมภีร์โดยตรงว่า **“แรกเริ่ม เดิมที พระคำมีอยู่แล้ว”** นี่มันเกี่ยวกับตัวหนังสือ เมื่อตัวหนังสือมันว่า พระคำ เรา ก็ต้องว่าพระคำ.

พระคำในที่นี้คือคำพูด คำพูดในที่นี้คือคำพูดที่เจียบชาติ เป็นโองการ เป็นบัญญัติว่าเป็นอย่างไร แล้วก็ต้องเป็นอย่างนั้น. เขาถือว่า แค่แรกเริ่ม เดิมที พระคำนั้นมีอยู่แล้ว, แล้วก็อยู่กับพระเจ้า จนกระทั่งเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า แล้วก็สร้างทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไร.

เรามีพระเจ้าอยู่สองความหมาย พระเจ้าที่เป็น *God* คือเป็นบุคคล มีความรู้สึก มีอารมณ์ นั่นก็อย่างหนึ่ง, แล้วก็พระเจ้าที่เป็น *The Word* ก็เป็นพระคำหรือเป็นกฎ นั่นก็อีกอย่างหนึ่ง. เมื่อคำว่าพระคำนี้เป็นเพียงกฎ ก็ต้องถามว่ากฎของอะไร? มันก็ต้องเป็นกฎของธรรมชาติ. ฉะนั้นเราจึงชี้ให้เพื่อนคริสเตียนของเราเห็นว่า ในคัมภีร์ของพวกเขา ก็มีคำว่ากฎของธรรมชาติ อยู่ด้วยแล้ว และเป็นอันเดียวกันกับ *God* คือพระเจ้า.

มันน่าหัวที่ว่า ในภาษาไทยเราออกเสียงว่า กฎ : *The Word* คือกฎ, เรามีคำว่า กอด (*God*). นี่เราบอกเขาว่าคำว่ากฎนั้น คุณลองลากเสียงให้มันยาว คำว่ากฎ มันก็จะกลายเป็นกอด (*God*) ขึ้นมาเอง. นี่มันเป็น *co-incident* แล้วโดยบังเอิญมากกว่า, แต่มันก็น่าหัว แล้วมันก็มีเหตุผล, แล้วมันก็จะจริงอย่างนั้นด้วย. และ :—

เขาถือว่า มี *The Word* คือพระคำอยู่ก่อนแล้ว อยู่กับกอด จึงเป็นสิ่งเดียวกัน, แล้วก็สร้างสิ่งทั้งปวงโดยไม่ยกเว้นอะไร. ถ้าถือเอาประโยคนี้นี้เป็นหลัก ก็กล่าวได้ว่ากฎนั้นมีอยู่ แล้วก็ได้สร้างสิ่งทั้งปวง. ฉะนั้นการที่จะถือว่า พระเจ้าสร้างพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ก็มีเหตุผล ก็ไม่ต้องแย้งอะไร เพราะว่าคำว่า “พระเจ้า” ในที่นั้น หมายถึงกฎอันสูงสุดของธรรมชาติ กลมกลืนกันกับหลักฝ่ายพุทธศาสนาที่ว่า *ไม่มีอะไรที่จะเกิดขึ้นได้เอง โดยไม่อาศัยเหตุปัจจัย คือกฎแห่งอิทัปปัจจยตา.* เรามีกฎแห่งอิทัปปัจจยตา ทำให้เกิดพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ขึ้นมา. ฝ่ายคริสเตียน

เขาก็อำนาจที่เรียกว่า *The Word* เป็นอันเดียวกับกอด คือพระเจ้า. นี่เป็นผู้บันดาลให้สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้นมา; แล้วเราก็ไปด้วยกันได้.

ฉะนั้น ถ้าคริสเตียนจะมากล่าวคำนมัสการพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เขาจึงให้ถือว่า เป็นการขอบพระคุณ อนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า ในการที่พระเจ้าได้นำ หรือได้สร้างพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นสำหรับประทานแก่มนุษย์. มนุษย์ได้รับพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ประทานมาจากพระเจ้า. ถ้าคริสเตียนจะต้องไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ก็ทำได้, แล้วจะยิ่งกลายเป็นขอบคุณแก่พระเจ้า, อนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า ในการที่ได้ประทานสิ่งนี้ให้แก่มนุษย์. เคียงนี้เขาเริ่มมีคำอธิบายอย่างนั้นในหมู่คริสเตียน เจ้าหน้าที่ชั้นครูบาอาจารย์ เขาอธิบายกันอย่างนี้.

อาตมาเห็นว่า มันไม่ใช่เป็นเรื่องที่ไม่มีประโยชน์, มันเป็นเรื่องที่ควรจะทำเอาความเข้าใจกัน, มันเป็นเรื่องของวิชาความรู้แท้ ๆ ล้วน ๆ ก็ได้, หรือมันเป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติทางสังคม เป็นสังคมจริยาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติต่อกันและกันก็ได้, มันจึงไม่เสียหายที่จะนำมาพูดจากัน. อาตมาจึงเอามาพูดในวันนี้ โดยใช้หัวข้อว่า ปัญหาระหว่างพระเป็นเจ้ากับพระรัตนตรัย.

เมื่อมีสิ่งสูงสุดทำนองเดียวกันก็เข้ากันได้.

เมื่อ คริสเตียนมีสิ่งสูงสุดคือพระเจ้า, พุทธบริษัทมีสิ่งสูงสุดคือพระรัตนตรัย; ต่างคนต่างมีสิ่งสูงสุดอยู่ด้วยกันอย่างนี้ แล้วใครจะดีกว่าใคร? ถ้าพูดอย่างเด็ก ๆ ก็จะต้องปัญหาขึ้นว่า ใครจะเก่งกว่าใคร? ใครจะใหญ่กว่าใคร? แต่เราก็ไม่ต้อง

ปัญหาอย่างนั้น. เราตั้งปัญหาว่า มันจะกลมกลืนกันได้อย่างไร, โดยที่ไม่ต้องกระทบกระทั่งกัน, หรือโดยที่ไม่ต้องรังเกียจกันแทนกัน.

ขอให้เข้าใจอย่างที่ว่ามานี้ ว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นี้เกิดขึ้นมาในโลกนี้ ตามวิวัฒนาการโดยกฎของธรรมชาติ, วิวัฒนาการไปถึงระดับสูงสุด จึงเกิดระดับบุคคลที่เรียกว่า พระพุทธ เปิดเผยพระธรรม และมีผู้ปฏิบัติ คือพระสงฆ์. นี่คือพวกเราทุกคน ในภาวะปัจจุบันนี้ มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์กันอย่างนี้, มีเหตุปัจจัยอยู่อย่างนี้.

ที่ฝ่ายคริสเตียนก็มีพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุด จะเรียกว่าเขาอาจเอ๋ม ก็พอจะดูบ้าง ที่จะมาอธิบายว่า พระเจ้าสร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แต่เราก็ยอมรับได้ ถ้าเขาจะยอมรับว่า พระเจ้านั้นคือกฎอิทัปปัจจยตา. คริสเตียนบางคนอาจจะไม่รู้และไม่ยอมรับเรื่องกฎอิทัปปัจจยตา เรื่อยยันว่ามัน ได้แก่คำว่า *The Word* ในคัมภีร์โยฮันนับรรพตแรก นั้นเอง.

ถ้าเขายอมรับ ก็ยอมรับว่ากฎอิทัปปัจจยตา ช่วยสร้าง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ขึ้นมาให้มนุษย์ แล้วเขามาเก็ดยอมรับนับถือสิ่งนั้นขึ้นมา ก็กลายเป็นว่านับถือร่วมกันได้ หรือไปด้วยกันได้, ไม่ต้องรังเกียจเกลียดชังอะไรกัน. แม้ที่สุดแต่เมื่อมีการสมรสหนุ่มสาวระหว่างศาสนา ฝ่ายที่ถือศาสนาคริสต์ก็มีความชอบธรรม มีความถูกต้อง มีเหตุผลที่จะกล่าวว่า พุทธฺ์ สรรณฺ์ กัจจามิ, ธมฺมฺ์ สรรณฺ์ กัจจามิ, สงฺฆฺ์ สรรณฺ์ กัจจามิ. โดยไม่ต้องกระตาค ตะขิกตะขวงใจอะไรเลย; แต่เดี๋ยวนี้เขาไม่ทำคอก. ก็มีผู้สงสัยขึ้นมาแล้วตั้งปัญหาถาม จึงมีเจ้าหน้าที่ที่มีสติปัญญา อธิบายไปในทางประนีประนอมให้มันกลมกลืนกัน ว่าพระเจ้าประทานพระพุทธ พระธรรม

พระสงฆ์ มาให้สำหรับมนุษย์. เราอาจจะกล่าวคำมั่นสัการพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
ได้ ในฐานะเป็นการอนุโมทนาพระคุณของพระเจ้า.

อาตมาจะไม่เดินไปในทางร้าย จะไม่มองในแง่ร้าย แต่จะ มองในทางดี;
แม้ว่าเขาจะมีเจตนาร้าย, เราจะมองในทางดี ที่ว่ามัน เป็นการทำให้มนุษย์เข้ากันได้,
ศาสนาเข้ากันได้, กลมกลืนเข้ากันได้โดยเราพุทธบริษัทยอมรับว่า พระพุทธ พระธรรม
พระสงฆ์เกิดขึ้นมาก็โดยมีเหตุปัจจัย เรามีกฎอภิปัจจัยตาเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระพุทธ
พระธรรม พระสงฆ์เกิดขึ้นมา. ฉะนั้นการที่เขากล่าวว่า พระพุทธ พระธรรม
พระสงฆ์ เกิดขึ้นมาโดยการสร้างของพระเจ้า ก็ได้เหมือนกัน. เขาพระเจ้านั้น
เป็นเหตุเป็นปัจจัย, แล้วก็เอาพระเจ้าที่แท้จริง คือกฎของธรรมชาติ เช่นกฎ-
อภิปัจจัยตา เป็นต้น, และให้ใช้คำว่า *The Word* ในคัมภีร์โยฮันนั้นแหละว่า เป็น
กฎของธรรมชาติที่สร้างสิ่งทั้งปวงขึ้นมา รวมทั้งพระรัตนตรัยด้วยแล้ว เราก็ไปด้วยกันได้.

ท่านทั้งหลายคงจะรู้สึกว่่า ถ้ามันไปได้ถึงขนาดนี้ มันก็กลายเป็นเรื่องชั้น
ศักราชใหม่ แปลกออกไปอย่างกับพลิกแผ่นดินทีเดียว, มันได้แผ่นดินใหม่ ที่ทำให้
พุทธบริษัทกับคริสตังนั้นไปด้วยกันได้, เป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้ แล้วถือหลักเกณฑ์
ที่ตรงกัน.

เราพูดอย่างนี้ มันดูคล้ายๆ กับว่าเป็นเรื่องสร้างวิมานในอากาศ คือหวัง
ยากที่ว่่า แต่ละฝ่ายจะยอมรับอย่างนี้ เพราะมันมีทุนเดิมเกลียดชังกันมา, ระแวงกันมา
กล่าวร้ายกันมา จนจะเป็นธรรมคาไปเสียแล้ว. นี่ใครจะทำได้สักเท่าไรมันก็แล้วแต่.
อาตมาก็พูด ตามที่มันมีความจริงอยู่อย่างนี้, มีเหตุผลอยู่อย่างนี้ ก็พูดไป ให้ปัญหา
นี้มันหมดไป; ถ้าให้พูดตรงๆ ก็ต้องพูดว่า เพื่อให้มีศาสนาเดียวกันทั้งโลก. เขา
จะว่าบ้าหรือว่าดีก็ตามใจเขา, แต่อาตมาต้องการอย่างนั้น, ต้องการจะทำความเข้าใจใน
ระหว่างศาสนา จนถึงกับว่่า เรามีศาสนาเดียวกันทั้งโลก.

ตรีมูรติของศาสนา.

นี่พูดถึงพระเจ้าต่อไปอีกนิกิต พระเจ้าฝ่ายคริสตังนั้นเขามี ๓ เหมือนกัน, มี ๓ ส่วนเหมือนกัน : เช่นเดียวกับเรามีพระรัตนตรัยเป็น ๓ ส่วน, ฝ่ายคริสตังเขาก็มี ๓ ส่วน เหมือนกัน. เรียกว่าพระบิดา คือ *The God, The father, God The father, The God* พระบิดา, แล้วก็มีพระจิตเขาเรียกว่า *Holy ghost* นี่เป็นพระจิต ส่วนหนึ่ง ซึ่งฟังดูแล้วก็คือพระจิตของพระบิดา, แล้วก็มีพระบุตร คือพระเยซู, ก็ถือว่าเป็น *God* เหมือนกัน แต่บอกอย่างพระบุตร จึงมี **พระบิดา พระจิต พระบุตร.**

พระบิดาอยู่ในสวรรค์นิรันดร เมื่อสร้างสิ่งต่างๆ เสร็จแล้ว ก็หยุดอยู่ในสวรรค์นิรันดร แล้วส่ง **พระบุตรคือพระเยซู** ลงมาเป็นผู้สั่งสอน ตามความประสงค์ของพระบิดา, แล้วมี **วิญญาณศักดิ์สิทธิ์** ที่จะวิ่งไปวิ่งมา ช่วยให้สิ่งนั้นสิ่งนี้เกิดขึ้น หรือเป็นไปโดยง่าย เหมือนกับเป็นที่ติดต่อกัน, เป็นการติดต่อกันระหว่างพระบิดากับพระบุตร **นี่คือพระจิต**; ก็เลยมีพระเจ้าที่ประกอบอยู่ด้วยส่วนทั้งสาม, จะพูดว่า ๓ องค์ก็ไม่ถูกนัก. แต่ก็มีทางที่จะพูดได้ว่า ๓ องค์ แต่ต้องรวมเป็นองค์เดียวกันเราเรียกว่าพระเจ้าอันมีส่วนสามคือเป็นพระบิดา เป็นพระจิต และพระบุตร.

มันก็ไม่พ้นไปจากรูปแบบของธรรมชาติ ว่ามีต้นตอ แล้วก็มีสิ่งที่ออกมา จากต้นตอ แล้วก็มีสิ่งที่ เป็นสื่อสัมพันธ์ ระหว่างต้นตอกับสิ่งที่ออกมาจากต้นตอ. ต่อเมื่อมีครบทั้ง ๓ อย่างนี้ จึงจะทำอะไรได้ จึงจะทำอะไรให้เป็นเรื่องเป็นราวสำเร็จประโยชน์ได้. ต้นตอก็คือพระเจ้าที่เป็นพระบิดา ที่ออกมาจากต้นตอ ก็คือพระเยซูหรือพระบุตร แล้วสิ่งที่ จะทำความสัมพันธ์ระหว่างพระบิดากับพระบุตร ก็คือพระจิต. นี่ ศาสนาคริสต์นิกายจึงมีตรีมูรติ หรือ *trinity* เป็น พระบิดา พระจิต และ

พระบุตร, เช่นเดียวกับ เรามีพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นตรีมูรติ ในฝ่ายพุทฺธศาสนา.

ทีนี้จะให้ดูต่อไปถึงข้อที่ว่า พระบิดาพระจิตและพระบุตรนั้น ก็ไม่พ้นไปจาก ความหมายของคำว่าพระเจ้า, ทั้ง ๓ อย่างนั้นเรียกว่าพระเจ้า เรียกว่า God ได้เหมือนกัน ทั้ง ๓ อย่าง. ทีนี้เอามาเปรียบดูกับพระรัตนตรัยในพระพุทฺธศาสนา ถ้าท่านทั้งหลาย เป็นพุทฺธบริษัทเข้าใจพุทฺธศาสนาของท่านดี, ท่านก็จะพบว่า ในส่วนที่ ๒ ที่เรียกว่า พระธรรม นั้นแหละ ได้รวบรวมเอาสิ่งเรียกว่าพระเจ้า ในทุกความหมายของทุกศาสนา ไว้ ในคำๆเดียวว่าพระธรรม, เช่นคัมภีร์โยฮันน่ามี *The word* อยู่ก่อนสิ่งอื่น นั่นก็คือ พระธรรม ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ.

เป็นพุทฺธบริษัททั้งที่รู้จักพระธรรมให้สมบูรณ์ : พระพุทฺธเจ้า ก็เข้าใจง่าย คือพระองค์ หรือจิตที่รู้ธรรม เป็นพระพุทฺธเจ้า, ทีนี้ตัวพระธรรม นั้นความหมายสรุป ก็หมายถึง สิ่งที่พระพุทฺธเจ้าท่านทราบ, และสิ่งที่พระพุทฺธเจ้าท่านทราบ ชนิกสูงสุด ก็คือกฎของตตตา ชัมมนิยามตา ชัมมัญญิตตา, แล้วแต่จะเรียกคำไหน. ในคำว่าอทัปปัจจยตานั้นเอง คือสิ่งที่มีอำนาจเช่นเดียวกับพระเจ้า, พระเจ้าใน ความหมายไหน ก็ล้วนแต่เป็นตัวกฎหรือผลที่เกิดขึ้นจากกฎ. ฉะนั้นเราจึงมีสิ่งที่เป็นกฎ หรือสิ่งที่เกิดมาจากกฎนั้น รวมอยู่ในคำว่าพระธรรมหรือธรรมชาต.

พระพุทฺธเจ้าท่านทรงใช้คำว่า *ธรรมชา-ต* หรือ ธรรมชาตุนั้นมีอยู่ว่า พระ- ตถาคตจะเกิดหรือไม่เกิด ธรรมชาตุนั้นมีอยู่, มีอยู่อย่างไม่มีจุดตั้งต้น แล้วก็อยู่อย่าง ที่ไม่มีจุดตั้งต้นคือไม่มีจุดสุดท้าย. ภาษาหนังสือเขาเรียกว่าเป็นทั้งตัว ก และเป็นทั้งตัว ช อย่างพวกฝรั่งเขาก็ว่าเป็นทั้งอัลฟา เป็นทั้งโอเมกา, พุทฺธอย่างไทยเราก็มันเป็นทั้งตัว ก. และทั้งตัว ช. นั้นแหละคือ กฎธรรมชาติที่เป็นอสังขตะ, มันเป็นกฎอยู่

ในตัวของมันเอง โดยบอกไม่ได้ว่าเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อไร เพราะมันไม่ต้องการเกิดขึ้น, มันเป็นกฎอยู่ในตัวมันเอง เรียกว่ามันตั้งต้นมาตั้งแต่เมื่อไรก็ไม่มีใครรู้, แล้วมันก็อยู่ไปไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งไม่มีใครรู้. นี่จึงเรียกอย่างน่าหวั่นว่ามันเป็นทั้งตัว ก. เป็นทั้งตัว ย. เราเรียกว่าพระธรรม.

กฎของธรรมชาติที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้^{นี้} เราเรียกว่า พระธรรม, แล้วก็ สูงสุด จนพระพุทธเจ้าเองท่านก็ทรงเคารพ. ท่านเป็นนักเรียนนักศึกษา, อาจจะหยาบหรือสะเพร่าไม่ศึกษาดูให้ดี, ไม่จับใจความให้ได้ ว่าพระพุทธเจ้านั้นท่านเคารพอะไร? ท่านเคารพใคร? ในหนังสือพระคัมภีร์ก็เขียนไว้ชัดแล้ว เมื่อพระองค์ทรงแสวงหาสำหรับเคารพ ในที่สุดก็พบว่าพระธรรม.

แต่คำว่า พระธรรม^{นี้} มีความหมายกว้างเหลือเกิน ก็หมายถึงทุกสิ่ง โดยเราจะจำกัดความว่า ธรรมคือตัวธรรมชาติทั้งหมด น้อย่างหนึ่ง, ธรรมคือตัว กฎของธรรมชาติทั้งหมด น้อย่างหนึ่ง, ธรรมคือ หน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ น้อย่างหนึ่ง, ธรรมคือ ผลที่เกิดมาจากการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ น้อย่างหนึ่ง, เป็น ๔ ความหมาย รวมเป็นคำพูกคำเดียวว่า ธรรม.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้พระธรรม พระธรรมปรากฏออกมาแก่นมนุษย์ เพราะการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า; แต่แล้วพระพุทธเจ้าก็ไปเคารพพระธรรม, ถือเอาพระธรรมเป็นสิ่งสูงสุดยิ่งกว่าพระองค์ จนถึงกับ**ตรัสว่า พระพุทธเจ้าในอดีตก็ดี ในปัจจุบันก็ดี ในอนาคตก็ดี ทุกพระองค์ล้วนแต่เคารพพระธรรม**, เลยเป็นของสูงสุดกว่าพระพุทธเจ้า จนพระพุทธเจ้าต้องเคารพ.

ฉะนั้นคำว่า ธรรม ในที่นี้ หมายถึงกฎอันเฉียบขาดสูงสุดของธรรมชาติ; ฉะนั้น พระเจ้าชนิดไหน ในความหมายไหน ก็มารวมอยู่ในคำๆ นี้ได้,

คือกฎของธรรมชาติ อันสูงสุด หรือคำว่าพระธรรม. ฉะนั้นพระเจ้าของทุกศาสนา มีความหมายรวมอยู่ในคำว่าธรรม, ก็เลยมาเป็นส่วนน้อยส่วนหนึ่งหรือในความหมายส่วนหนึ่งของคำว่า ธรรม ในพระพุทธศาสนา. ซึ่งมีอยู่ถึง ๓ คำ ว่าพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์.

ในคำว่า พระธรรม นั้นเอง รวมเอาคำว่าพระเจ้าในทุกความหมายไว้ด้วย; เพราะพระเจ้า ในทุกความหมายนี้ จะไม่มีอะไรมากไปกว่ากฎแห่งอิทัปปัจจยตา, คือ กฎที่ว่า เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. กฎนี้คือ *The word* หรือคำ *ประกาศิต คำโองการ ที่กล่าวไว้ในคัมภีร์โยฮันของคริสเตียน*, อยู่กับพระเจ้าจนกลายเป็นพระเจ้าไปเอง เป็นอันเดียวกัน, ฉะนั้นเราก็เอามาบรรจุไว้ในตำแหน่งของพระธรรมในพระพุทธศาสนา.

นี่จึงขอร้องแล้วขอร้องอีก ว่าท่านทั้งหลายทุกคน อย่าได้ประมาทเลย, จงได้เข้าใจคำว่า ธรรม หรือพระธรรมในพระพุทธศาสนา ให้ถูกต้องและเพียงพอ. อย่ามองเห็นนึกเดียว เหมือนที่ทุกคนว่าพระธรรมคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า, นั้นมันน้อยไป. พระธรรมต้องมีความหมายกว้างใน ๔ ความหมาย อย่างที่กล่าวมาแล้ว. ทั้ง ๔ ความหมายนั้น พระพุทธเจ้าเอามาสอน, แต่ที่สอนมากในความหมายข้อ ๓ คือหน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกตามกฎของธรรมชาติ คือเราปฏิบัติแล้วบรรลุผล ผลิตนิพพาน. ฉะนั้นเรื่องที่ทรงนำมาสอนจึงกลายเป็นเพียงเรื่องบรรลุผลผลิตนิพพาน หรือเรื่องกับทุกข์ อย่างที่พระองค์ ได้ตรัสว่า *การตรัสรู้นั้น มีสิ่งที่ตรัสรู้เท่ากับใบไม้ทั้งป่า; แต่สิ่งที่นำมาสอนเธอทั้งหลายนั้น เท่ากับใบไม้กำมือเดียว.*

นี่อยากจะให้หยุดกันคิดนึกหรือว่าคำนวณकुศลกันคิด เพราะว่านั่งอยู่ที่ตรงนั้นมันเหมาะแล้วว่าท่านทั้งหลายทั้งปวงจงลองคำนวณดูว่า ใบไม้ทั้งป่านั้นมันเท่าไร, แล้ว

ท่านลองหยิบใบไม้ขึ้นมาสักกำมือหนึ่ง, แล้วเปรียบเทียบกับกุ มันจะผิดกันอย่างน่าใจหาย. นั่งอยู่ตรงนี้ก็ไ้ เหลียวไปคุทั่วไปทั้งวัด. นี่ใบไม้ทั้งป่า, แล้วที่ทรงนำมาสอนนั้น เท่ากับใบไม้กำมือเดียว ก็หมายความว่า ทรงนำมาสอนเฉพาะเรื่องปฏิบัติแล้วดับทุกข์.

ถ้าสิ่งใดเป็นอย่างนี้ พระพุทธองค์ตรัสเรียกมันว่า *อาทิพรหมจรรย์* คือเป็น *เงื่อนต้นของพรหมจรรย์*, เป็นจุดกึ่งต้นของพรหมจรรย์ คือการปฏิบัติที่ปฏิบัติแล้วมันดับทุกข์ได้.

ถามว่า อะไรเป็นเงื่อนต้นของพรหมจรรย์? ก็ตอบได้ทันทีว่า เรื่องปฏิบัติสมุปบาท เพราะพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้อย่างนั้นเอง. เรื่องปฏิบัติสมุปบาทนั้นถ้าสมบูรณ์แล้ว ก็คือเรื่องอริยสัจจ์; เพราะว่าปฏิบัติสมุปบาทส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นชัดละเอียกว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาอย่างไร, แล้วอีกส่วนแสดงให้เห็นชัดว่า ความทุกข์นั้นจะดับสนิทลงไปได้อย่างไร, เรื่องปฏิบัติสมุปบาทจึงเป็นเรื่องความทุกข์และความดับไม่เหลือแห่งทุกข์. นี่เป็นเงื่อนต้นของพรหมจรรย์ เปรียบเทียบเหมือนกับว่าใบไม้กำมือเดียวเท่านั้นแหละ ที่นำมาสอน; เพราะว่าสอนมากกว่านั้นมันก็ไม่จำเป็นมันจะทำความลำบากให้กับผู้เรียนเปล่าๆ เดียวจะเหลือวิสัยในการที่จะสอนหรือจะเรียนจึงเหลือไว้เพียงกำมือเดียวว่า ทุกข์คืออะไร เกิดจากอะไร อย่างไร แล้วก็ทุกข์ดับสนิทไม่เหลืออย่างไร แล้วทำอย่างไรทุกข์นั้นจึงจะดับได้.

นี่คือเรื่อง ธรรม เท่ากับใบไม้กำมือเดียว ที่ทรงนำมาสอน. แต่คำว่า ธรรม ๆ คำนี้ มันหมายหมดทุกสิ่งคือเท่ากับใบไม้หมดทั้งป่า, จะกล่าวกันในแง่ของธรรมชาตก็ได้, แ่งของกฎของธรรมชาตก็ได้, แ่งของหน้าที่ตามกฎของธรรมชาตก็ได้, แ่งถึงผลที่ได้รับตามกฎนั้นก็ไ้, มันก็เป็นธรรมทั้งนั้น. ฉะนั้นจึงมีความหมายกว้าง

ครอบคลุมหมดทุกสิ่งทุกอย่าง, แล้ว กฎที่ทำให้อะไรเกิดขึ้น นั่นแหละ มีความหมาย
เป็นพระเจ้าคือเป็นผู้สร้าง.

ความหมายของพระเจ้าเป็นอย่างเดียวกับพระธรรม.

คำว่าพระเจ้า โดยความหมายใหญ่ ๆ ก็มีไม่กี่อย่าง คือว่าผู้สร้าง น้อย่าง
หนึ่ง, ก็เป็นปฐมเหตุ เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง. ที่นี้ ก็มีความหมายว่า อยู่ใน
ที่ทั้งปวง, แล้วก็มีมีความหมายว่า รู้สิ่งทั้งปวง อย่างครบถ้วน คือมีทุกสิ่งบรรจุอยู่ในนั้น,
แล้วก็ว่า เป็นใหญ่กว่าสิ่งทั้งปวง, เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, มีอยู่ในที่ทั้งปวง
รู้สิ่งทั้งปวง, เป็นใหญ่เหนือสิ่งทั้งปวง. ถ้าพูดเป็นบุคคลก็เหมือนกับบุคคลที่เขา
กล่าวในพระคัมภีร์ ของศาสนาที่มีพระเจ้าอย่างบุคคล.

แต่ถ้ากล่าวอย่าง พุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าอย่างบุคคลมีพระเจ้าเป็นกฎ
ของธรรมชาติ ก็กฎของธรรมชาติ นั่นแหละ เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, แล้วก็
เป็นสิ่งที่มิอยู่ในสิ่งทั้งปวง ธรรมชาตินี้เท่าไร กฎของธรรมชาตินี้มีอยู่ในธรรมชาตินั้น ๆ.
เช่นว่าในก้อนหินก้อนดินก้อนทรายนี้เป็นตัวธรรมชาติ, ในก้อนหินก้อนดินก้อนทราย
นั้นก็มิใช่กฎของธรรมชาติ ก้อนหินก้อนดินก้อนทรายจึงเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

พูดถึงเราเองก็ว่า เนื้อหนัง ร่างกายชีวิตจิตใจของเราเป็นตัวธรรมชาติ
แล้วในเนื้อหนังร่างกายชีวิตจิตใจของเรา มีกฎของธรรมชาติ บังคับอยู่ให้มันเป็นไปตาม
กฎของธรรมชาติ แล้วก็มีหน้าที่ที่ว่าคนนั้นจะต้องปฏิบัติให้ถูก ตามกฎของธรรมชาติ
จึงจะมีชีวิตรอดอยู่ได้ หรือว่าได้รับสิ่งสูงสุด ตามที่มนุษย์ควรจะได้รับ. ฉะนั้น ผล

อะไรที่ได้รับ นั่นก็คือผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ. นี่เรียกว่า ธรรมะในความหมายที่ ๔.

เป็นอันว่า ธรรมคำเดียวมี ๔ ความหมาย รวบรวมอะไรไว้เสร็จ, มีความหมายที่ ๒ คือ กฎของธรรมชาตินั้นเหมือนกับพระเจ้า, เทียบเท่ากับพระเจ้า; หรือว่ากล่าวพูดว่าเป็นพระเจ้าเสียเอง, กฎธรรมชาติเป็นพระเจ้าเสียเองเพราะว่าเป็นเหตุบันดาลให้สิ่งต่างๆ เกิดขึ้น.

ข้อนี้จะไปศึกษากันอย่างวิทยาศาสตร์อันละเอียดลึกซึ้งก็ได้ มันก็จะไปพบว่า กฎของธรรมชาติ บันดาลให้สิ่งต่างๆ ที่เป็นธรรมชาติเกิดขึ้นและเป็นไป หรือจะศึกษาเอาอย่างความรู้ชาวบ้านนั้นก็ได้ว่า มันกฎของธรรมชาติที่เป็นเหตุให้สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นและเป็นไป ไม่มีใครเคียง.

ฉะนั้นความหมายนี้ก็เป็นอย่างเดียวกันกับความหมายของคำว่าพระเจ้า คือ ทำให้สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นและเป็นไป แล้วมันมีอำนาจ ที่ใครกันไม่ได้, ทำนทานไม่ได้, จึงว่ามีอำนาจสูงสุด มีอยู่ในที่ทุกแห่ง. ที่ไหนมีสิ่งใด ในสิ่งนั้นก็ มีกฎของธรรมชาติ หรือพระเจ้า จึงเรียกว่า มีอยู่ในที่ทุกแห่ง, แล้วก็ทรงทราบหมดทุกแห่ง. ทำไมจะไม่ทราบหมดทุกแห่งทุกเรื่อง เพราะว่ามันออกมาจากกฎของธรรมชาติ เพราะกฎของธรรมชาติมีสำหรับทุกเรื่อง ทุกสิ่ง ทุกคน ทุกที่ ทุกเวลา, เรียกว่ามันมีอยู่ในที่ทุกแห่ง, รู้ทุกแห่งเพราะว่ามันสร้างขึ้นมาจากตัวเอง.

พระเจ้าสร้างให้คุณนะ, คุณจะโกรธไหม? ถ้าคริสเตียนเขาว่า “พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์นั้น พระเจ้าของฉันช่วยสร้างให้แก่มนุษย์นะ” คุณจะโกรธไหม? ถ้าคุณเพิ่งแต่ตัวหนังสือก็จงจะโกรธ, แล้วคงจะโมโหจนได้ชกต่อยกันก็ได้ เพราะฟังคุณแล้ว มันเป็นการหมิ่นประมาทกันมากเกินไป.

แต่ถ้าเราจะทำความเข้าใจกันด้วยความหวังดี ก็ไล่เสียงคุณที่ว่า พระเจ้าของคุณนั้นคืออะไร? สามารถจะสร้างพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ได้อย่างไร? เราก็อธิบายตามแบบของเราว่า พระพุทฺธเกิดขึ้นอย่างไร, พระธรรมเกิดขึ้นอย่างไร, พระสงฆ์เกิดขึ้นอย่างไร, อย่างที่อาตมาได้อธิบายแล้วข้างต้น. แล้วคุณดูแลเองชื่อว่า ใครสร้าง, คนสร้างนั้นมันรวมอยู่ในคำว่าพระธรรมใช่ไหม? เกี่ยวกับจะเข้าใจกันได้, จะรักใคร่กันได้, จะอยู่ร่วมโลกกันได้, แล้วก็ถึงทุกคนในโลกให้มาเคารพบูชา พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ได้, ไม่ว่าเขาจะเป็นคริสเตียนหรือไม่ใช่คริสเตียน ถ้าเขาเข้าใจคำว่าพระเจ้าถูกต้องแล้ว มันก็จะมารวมอยู่ในคำว่าพระธรรม ซึ่งเป็นรศนะที่ ๒ ในพระพุทฺธศาสนา.

พูดนี้พูดได้ พูดได้เป็นวัฏเป็นเวร แต่ที่จะให้ใครเชื่อมันคงจะลำบากเต็มที เพราะว่าเขายึดมันถือมันอย่างเหนียวแน่นเป็นทิฏฐิอย่างแน่นแฟ้น, เป็นสัจจาภินิเวสของเขา แต่ละคนทั้งนั้น, แล้วทั้งนั้น. **สัจจาภินิเวส** นั้นหมายความว่า **ยึดถือว่าจริงตามแบบนั้นเท่านั้น อันไม่จริง.** ถ้ายึดถือว่า นี่เท่านั้นจริงอันไม่จริงแล้วละก็เขาเรียกว่า สัจจาภินิเวส.

ทีนี้คนที่รู้ศาสนาครึ่ง ๆ กลาง ๆ ที่จะเห็นว่า ถ้ามันจริงจริงนะ, ถ้ามันเป็นสิ่งที่จริงโดยแท้จริงแล้ว มันก็จะมีเพียงสิ่งเดียว, มันก็จะมีเพียงสิ่งเดียว. เราคิดตามไปเถอะ เขียวมันก็จะไปพบเงื่อนงำที่ว่า ไปรวมกันอยู่ได้โดยไม่ต้องพูดว่า นี่เท่านั้นจริงอันไม่จริง, นี่เท่านั้นจริง อันเท็จ, นั่นก็ไม่มี. ฉะนั้นจึง ขอให้ศึกษาหลักพระศาสนา,

หลักของพระธรรมให้รู้จริงไปตามหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยไม่ทำการแบ่งแยก
ล่วงหน้าไว้ ว่าเราเท่านั้นถูก เขาต้องผิด. ถ้าเรามีหลักอย่างนั้นเสียตั้งแต่ที่แรกแล้ว
มันก็จะพบอย่างนั้นจริงเหมือนกันว่าเราเท่านั้นถูก คนอื่นผิด, เขาผิด.

ที่นี้ อาตมาก็บอกแล้วข้างต้นว่า มีปัญหาที่จะทำความเข้าใจกันระหว่าง
ศาสนา แล้วก็ทำมาเรื่อยๆ แล้วก็ได้ผลสมน้ำหน้า คือฝ่ายพุทธด้วยกันนี้ ก็หาว่า
อาตมานั้นขบถแล้ว, เป็นขบถต่อพุทธศาสนาแล้ว, ยกเรื่องพุทธศาสนานี้ไปให้ศาสนา
อื่นแล้ว. ที่นี้ พวกที่ถือศาสนาอื่น อยู่ เขาก็หาว่า อาตมานั้นตัวร้าย, เป็นตัวศัตรู ที่จะ
กลืนศาสนาของเขา. ฉะนั้นการพูดอย่างนี้ จึงถูกทั้งชนทั้งสองอย่างนี้, แล้วก็ขึ้นมา
อย่างนี้. บางคนเขียนจดหมายมาค่าเอาแรงๆ แต่ก็ไม่เป็นไร ก็เพื่อความเข้าใจระหว่าง
ศาสนาของมนุษย์ แล้วก็ทำไป โดยที่ไม่คิดว่าจะกลืนศาสนาไหน, และไม่ได้คิดที่จะเอา
พุทธศาสนาของตนเองไปขายเสีย ให้เป็นของศาสนาอื่นไป ก็ไม่มี.

นี่ท่านทั้งหลาย จงเชื่ออาตมาในส่วนตัวอย่างนี้ก่อนแล้วใคร่ควรดูไปตาม
ข้อความที่น่ามากล่าว ซึ่งตลอดภาคมาฆบูชา นี้ จะกล่าวแต่เรื่องอย่างนี้ทั้งนั้น, จะกล่าว
แต่เรื่อง ทำความเข้าใจระหว่างศาสนา ทั้งนั้น. สิ่งที่เขาเห็นเป็นปฏิบัติกันอยู่
อาตมามุ่งหมายจะทำลายสิ่งนั้นเสียให้มันหมดไป, ให้เราเป็นเพื่อนมนุษย์ที่ดีต่อกัน,
และความจริงมันมีอยู่อย่างนั้นจริง.

ควรจะปฏิบัติตนเป็นพุทธที่ดี, คริสต์ที่ดี.

ถ้าเป็นพุทธบริษัทที่ดี ก็เป็นคริสเตียนที่ดี, ถ้าใครเป็นคริสเตียนที่ดี ก็เป็น
พุทธบริษัทที่ดี; เพราะว่า มีพระเจ้าเป็นผู้สร้างด้วยกัน ทั้งนั้น เป็นไปตามกฎเกณฑ์

ของพระเจ้า ที่ประสงค์จะให้ทุกคนหมดตัวกู—ของกู, หมดความยึดมั่นถือมั่นในเรื่องตัวตน แล้วเป็นอยู่ด้วยความสะอาด สว่าง สงบ เหมือนกับอยู่กับพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น. พระเจ้าต้องการให้มนุษย์ไปอยู่กับพระเจ้า อย่างเป็นสุขนิรันดร คือหมดตัวตน เป็นความว่างนิรันดร.

ว่างนิรันดรนั้น จะเรียกว่า พระเจ้าก็ตามใจ จะเรียกว่าเมืองพระเจ้า, สวรรค์ของพระเจ้า, ก็แล้วแต่จะเรียก. ผู้ที่ถือศาสนาให้มีพระเจ้าอย่างเป็นทางการเป็นมนุษย์ เป็นบุคคล เขาก็ต้องว่าเป็นเมืองสวรรค์. นี่เราเป็น พุทธบริษัท ไม่มีความยึดถือว่าตัวตน, ต้องการจะทำลายความยึดถือว่าตัวตน, เราก็เป็นความว่างนิรันดร, ว่างไปจากความทุกข์นิรันดร, ไม่มีสิ่งที่จะมาเวียนว้ายให้เป็นทุกข์ ว่างไปอย่างนิรันดร. เขาจะว่าอยู่เป็นตัวตนอย่างนิรันดรก็ตามใจเขา ไม่มีทุกข์ก็แล้วกัน, เราก็ว่างนิรันดรไปตามใจเรา ไม่มีทุกข์ก็แล้วกัน. ทุกศาสนามุ่งหมายจะให้บุคคลไปสู่จุดเดียวกัน คือความไม่มีทุกข์เลย.

ขอให้ถืออันนี้เป็นหลัก แล้วก็ ไปพบกันตรงนั้นคือตรงที่ไม่มีความทุกข์เลย, เป็นจุดหมายปลายทางของมนุษย์ทุกคน หรือสิ่งที่มีชีวิตทุกชีวิต มันจะต้องไปจบลง ตรงที่ไม่มีความทุกข์เลย. ทุกศาสนาก็มุ่งหมายอย่างนี้ แต่คำพูดมันเหมือนกันไม่ได้ เพราะพูดกันคนละยุค คนละสมัย คนละถิ่น แก่ผู้ฟังซึ่งต่างกันมาก.

ผู้ฟังแต่ละยุคๆ นั้น อยู่ในสภาพที่ต่างกันมาก. ฉะนั้น คัมภีร์ของพระศาสนาแต่ละศาสนา มันพูดเหมือนกันไม่ได้ เพราะต้องพูดให้ตรงกับมนุษย์บุคคล ที่เป็นผู้ฟังอยู่ในยุคๆ นั้น ซึ่งต่างกันตั้งหลายๆ ร้อยปี : อยู่ในแผ่นดินที่ต่างกัน, มีวัฒนธรรมต่างกัน, มีความคิดนึกศึกษาตั้งแต่อ่อนแต่ออกโน้นต่างกัน ที่ต่างกันมาก ก็คือเรื่องว่า มีตัวตนกับ ไม่มีตัวตน นี้แหละ. ฉะนั้นเราทำลายสิ่งๆ มาทำให้เกิดการ

กระทบกระทั่ง เกะกะกีดขวางเข้าสมาคมกันไม่ได้^{นี้}เสียให้หมด ให้มนุษย์ได้รับสิ่งสูงสุด
ที่มนุษย์ควรจะได้รับเป็นสิ่งเดียวกันให้จงได้.

นี่^{นี้}อาตมาก็ไม่มีอะไรมาก นอกจาก ปัญหาเกี่ยวกับพระรัตนตรัย กับ
สิ่งที่เรียกว่าพระเป็นเจ้า, และเชื่อว่าพระเจ้าได้สร้างพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้
มนุษย์. เราก็บอกว่า พระเจ้านี้รวมอยู่ในคำว่าพระธรรม นั้นเอง. ใจความที่พูด
มันก็มีเท่า^{นี้}, แล้วถ้าใครเห็นและยอมรับตาม^{นี้}, ก็จะไม่มีการรังเกียจในระหว่างศาสนา
กันอีกต่อไป : มีการสมรสแต่งงานระหว่างศาสนาได้, และพิธีกรรมทางศาสนา^{มี}อยู่
อย่างไร คู่^{ผู้}เมีย^{นั้น}จะประพฤติปฏิบัติร่วมกันได้ โดยไม่มีอะไรกีดขวาง. มนุษย์^{นี้}ก็
จะดีขึ้น โลก^{นี้}ก็จะดีขึ้น.

การบรรยายในวันนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยายไว้แต่
เพียงเท่า^{นี้}. เป็นโอกาสให้พระสงฆ์สวดคณสาชยายบทพระธรรม ส่งเสริมกำลังใจ
ในการปฏิบัติพระพุทธศาสนา สืบต่อไป.

ใจความแห่งคริสตธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

— ๘ —

๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒

ชีวิตนิรันดร.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชาเป็นครั้งที่ ๘ ในวันนี้ อาตมา
ก็ยังคงกล่าวเรื่อง *ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ* ต่อไปตามเดิม, และ
ในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อย่อว่า *ชีวิตนิรันดร.*

พุทธบริษัทควรรู้จักชีวิตนิรันดร.

คำว่า *ชีวิตนิรันดร* คือชีวิตที่แท้จริง คือไม่รู้จักดับ ตั้งอยู่ตลอดอนันต-
กาล, นี่คือความหมายของคำว่า *ชีวิตนิรันดร.* คำๆนี้ จะมีอยู่ในทุกศาสนา ที่ขึ้นมา
จนถึงระดับที่พอจะเรียกได้ว่า ศาสนา; แม้จะยังต่ำมากเช่นศาสนาของคนป่า เขาก็ยัง

กล่าวถึงสิ่งๆ หนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็นชีวิตนิรันดร คือไม่รู้จักตายด้วยเหมือนกัน ซึ่งหมายถึงพระเจ้าหรือสิ่งสูงสุด ที่เรารู้จักก็ไม่ได้นั่นเอง แต่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มียู่, แล้วมีอยู่นิรันดร ไม่มีการตั้งต้นและไม่มีการสิ้นสุด.

ในพุทธศาสนาเรา ก็เสียดัง สิ่งที่เกิดบังเกิดขึ้นปรุงแต่งไม่ได้ และเราก็ใช้คำพูดราวกับว่าเป็นเรื่องของบุคคลหรือของวัตถุ. เช่นพูดว่าเข้าสู่พระนิพพานอย่างนี้, ก็เหมือนกับว่ามีอะไรแล้วเข้าไปสู่พระนิพพาน แล้วก็เป็นที่รู้กันว่า อยู่อย่างนิรันดร ไม่กลับมาเกิดอีก, หรือไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นอีก. นี้เรียกว่าชีวิตนิรันดรในพระพุทธศาสนา. พุทธบริษัทที่ไม่รู้จักชีวิตนิรันดร ก็ไม่ควรจะเรียกว่าพุทธบริษัท ยั้งจะโง่หรือจะเลวกว่าผู้ถือศาสนาอื่น ซึ่งเขาพูดพว้างถึงชีวิตนิรันดรอยู่เป็นประจำ เป็นของธรรมดา. เราไม่รู้ คือไม่เข้าใจ ก็เลยไม่สนใจ หรือเหมาๆ เอาว่าไม่มี.

อาตมาเคยให้เขียนข้อความใ้ระบุภาพของอาตมาเองว่า ทำกับดินอย่างกับดินนั้นคงอยู่ อยู่เป็นคู่กันชั่วฟ้าดินสลาย, ทำกับดินอย่างกับดินนั้นไม่ตาย ท่านทั้งหลายก็อยู่กับนิรันดร.

พุทธบริษัทโง่ๆ หลายคน เขาโง่หรือเขาหัวเราะว่าเป็นคำพูดที่บ้า, พระเนตรก็มี เพราะไม่เข้าใจว่า จะอยู่กับอย่างนิรันดรได้อย่างไร, แล้วก็รู้ว่าอะไรที่สามารถจะกล่าวได้อย่างนั้น ใครดีถึงไหนมาที่จะมากล่าวว่า ฉันไม่ตาย และท่านทั้งหลายก็ไม่ตาย ก็อยู่กับอย่างนิรันดร.

ถ้าเขาเข้าใจ, เขาก็จะต้องเข้าใจไปในทางว่าพระธรรมเท่านั้นแหละจะพูดอย่างนั้นได้, ธรรมที่แท้จริง หมายถึงที่แท้จริง อยู่เหนือเหตุเหนือปัจจัย เป็นอสังขตะ ธรรมะนี้ไม่รู้จักตาย; เพราะเป็นอสังขตะ บังคับทำอะไรไม่ได้, ไม่มีการเกิด

ขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป. มัน เป็นธรรมชาติ ที่พระพุทธรเจ้าจะเกิดหรือไม่เกิดก็มีอยู่. นี้เรียกว่ามันเป็นนิรันดร.

นี้ ถ้าว่าใครได้บรรลุถึงธรรมในระดับนั้น จิตของผู้นั้นก็ถึงสภาพนิรันดร ไม่มีตัวกูสำหรับจะตายอีกต่อไป, ร่างกายมันจะดับก็ดับไป, แต่ตัวกูมิได้มีสำหรับจะตายอีกต่อไป ก็เรียกว่าเข้าสู่สภาพเดียวกันกับธรรมะ เป็นสภาพนิรันดร, หมายความว่าธรรมะแท้เป็นนิรันดร ใครถึงธรรมนิรันดร คนนั้นก็อยู่อย่างนิรันดรด้วยกันกับธรรมะ. ถ้าตกลงมาก็คือเรื่องอนัตตา, เมื่อเข้าถึงอนัตตาได้ ก็ไม่มีตัวตนสำหรับจะตายอีกต่อไป เหลือแต่ธรรมชาติที่เป็นนิรันดร.

ในพุทธศาสนาเรามีใจความเรื่องเกี่ยวกับนิรันดรสั้น ๆ อย่างนี้. เดียวก็จะอธิบายกันใหม่ ให้เห็นชัดว่า มันจะมีประโยชน์อะไร หรือว่าเอาไว้ฟุคเล่น ๆ กันอย่างสนุก ๆ. คำบรรยายนี้ต้องการจะเปรียบเทียบกับธรรมะในศาสนาคริสต์นิกายนี้. ดังนั้นก็จะพูดถึงเรื่องนิรันดรในฝ่ายคริสต์นิกายนี้ ตามที่ตั้งใจจะพูดกันเสียก่อน.

ศึกษา “นิรันดร” ฝ่ายคริสต์.

ในคัมภีร์คริสต์นิกายนี้กล่าวว่า เมื่อพระเจ้าสร้างโลกเสร็จแล้ว สร้างมนุษย์ขึ้นมาในโลกเสร็จแล้ว ก็ให้มนุษย์คู่แรกคู่หนึ่งแหละอยู่ในสวนสวรรค์, แล้วก็สั่งมนุษย์คู่หนึ่งว่า พืชพันธุ์ธัญญาหารผลไม้ทั้งหลายในสวนนี้ ให้แกกินได้ทั้งหมด เว้นแต่ผลไม้ของต้นไม้ต้นนั้น, ซึ่งพระเจ้าชำระบูว่าต้นนั้น. แล้วผิวเมียคู่หนึ่งก็ปฏิบัติตาม ไม่กล้ากินผลไม้ของต้นไม้ต้นนั้น ซึ่งเรียกชื่อกันว่า ต้นไม้แห่งความรู้จักดีชั่ว. ต้นไม้ที่มีลูกแล้วห้ามกิน, พระเจ้าห้ามไม่ให้กิน เขาเรียกว่าต้นไม้แห่งความรู้จักดีชั่ว โดยพระเจ้า

ถ้าจับว่าอย่ากิน ถ้ากินแล้วจะต้องตาย นี่ผิวเมียคูนนั้นก็อยู่กับมาโดยไม่กิน. มาวันหนึ่ง บังเอิญเรื่องราวมีว่า มี งู ซึ่งเป็นซาตานมาหลอกให้ผู้หญิงอีวา กิน, โดยบอกว่ากินเถอะ แล้วจะมีฤทธิ์มีอำนาจเหมือนพระเจ้า, อย่าไปมัวเชื่อพระเจ้าอยู่เลย, ผู้หญิงคนนั้นก็กิน แล้วก็เอาไปให้สามีคืออาดัมกินด้วย, ก็เป็นอันว่า ทั้งสองคนได้กินผลไม้ต้นที่ต้องห้าม เข้าไปแล้วทั้งสองคน.

วันหลังพระเจ้ามาตรวจสอบผลไม้^{นี้} รู้ว่าสองผิวเมียกินผลไม้ต้นที่ต้องห้ามเข้าไปแล้ว. เรื่องปลื้กย่ออธิบายไว้ว่า พระเจ้ามาถึงก็ไม่เห็นผิวเมียสองคน^{นี้} มันไปซ่อนเสีย เพราะมันเกิดละอายขึ้นมาว่า ไม่มีผ้า^{นี้} ไม่ได้^{นี้}ผ้าและไม่มีผ้า^{นี้}. ก่อนแต่จะกินผลไม้^{นี้} มันไม่รู้เรื่องนุ่งผ้าหรือไม่^{นี้} มันไม่ได้ละอาย, พอมันกินลูกไม้^{นี้} เข้าไปแล้ว มันก็รู้จักละอายว่าไม่ได้^{นี้}ผ้า ก็เลยหลบไปซ่อนเสียในสวนท่อมพุ่มไม้. พระเจ้า^{นี้} มาไม่เห็น ก็ตะโกนเรียก มันก็ขานออกมาจากในพุ่มไม้. พระเจ้าถามว่า อ้าว, ทำไมไม่ออกมาเล่า? ผิวเมียคูนนั้นก็บอกว่า ไม่ได้^{นี้}ผ้า ละอาย. นี่พระเจ้าก็รู้ได้ทันทีว่า^{นี้} มันกินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปแล้ว ซึ่งทำให้รู้จักเปรียบเทียบชั่ว, รวมทั้งนุ่งผ้าไม่^{นี้}ผ้า, เปลือยกายไม่^{นี้}เปลือยกาย ละอายไม่^{นี้}ละอาย, ไม่ต้องมีใครบอก พระเจ้าก็รู้ได้เองว่า ผิวเมียคูน^{นี้} กินผลไม้ต้นต้องห้ามเข้าไปแล้ว.

พระเจ้ายิ่งเรียกตัวมาพูดจากัน ว่าบอกแล้วว่า กินเข้าไปแล้วจะตาย, เคี้ยว^{นี้} แก่ก็ตาย มีบาป บาปตลอดกาล, จะต้องทนทุกข์ตลอดกาล แล้วก็เรียกบาป^{นี้}ว่า บาป^{นี้}ดั้ง^{นี้}ต้น. การที่^{นี้}เข้าไปกินผลไม้^{นี้} รู้จักดีรู้จักชั่วขึ้นมา^{นี้} เรียกว่า บาป^{นี้}ดั้ง^{นี้}ต้น หรือ *original sin* เป็นบาป^{นี้}ดั้ง^{นี้}ต้น, แล้วก็จะเป็นเรื่อยไป จนกว่าจะบรรลุนิรันดร, เป็นบาป^{นี้}เรื่อย บาป^{นี้}ตลอดกาล ก็เรียกว่า *perpetual sin* ^{นี้}นี้หมายถึงความ^{นี้}ว่าตาย.

นี่พระเจ้ารู้เท่าทันว่า มนุษย์นั้นมันไม่เชื่อเราแล้ว สิ่งอย่างไรมันไม่เชื่อแล้ว มันก็จะพยายามไปกินต้นไม้อีกต้นหนึ่ง ซึ่งพระเจ้าต้องการไม่ให้กิน, ยิ่งไปกว่านั้นอีก ต้นไม้ที่สองต้นนี้เรียกว่าต้นไม้แห่งชีวิตนิรันดร ถ้าใครไปกินผลไม้ของต้นไม้ที่สองแล้วก็มีชีวิตนิรันดร. นี่พระเจ้ายิ่งรักเรา ด้วยเจ้าหน้าที่ถืออาวุธถือศาสตรา ห้อมล้อมไว้ ไม่ให้ใครเข้าไปถึงต้นไม้ต้นนั้นได้ คือเพื่อไม่ให้มนุษย์กินได้นั่นเอง. มนุษย์ก็ได้กินแต่ผลไม้ของต้นไม้ที่หนึ่ง มันก็รู้จักชั่วชั่วแล้ว มันก็มีบาปถึงต้น และก็มีบาปตลอดกาล ก็จะต้องทนทุกข์ด้วยบาปนั้น; หมายความว่า ถ้าไม่กินผลไม้ต้นนี้ ไม่รู้จักดีชั่วชั่วอะไรเลย, แล้วก็ไม่มีความทุกข์. นี่พระเจ้ายิ่งให้หนังสือให้ไบเบิลเป็นเครื่องหนุนห่มแก่มนุษย์ ไม่ต้องให้มันเปลือยอยู่ตลอดไป.

เรื่อง ชีวิตนิรันดรในคัมภีร์เก่า ของคริสเตียน ก็การากาซึ่งอยู่เพียงเท่านั้น, ก็มีต้นไม้ที่กินเข้าไปแล้วจะมีชีวิตนิรันดร แล้วมนุษย์กินไม่ได้เพราะพระเจ้าบ่วงกั้นไว้.

ที่นี้ก็มาถึงคัมภีร์ใหม่ เกิดพระเยซูแล้ว จนกระทั่งพระเยซูสิ้นพระชนม์ไปแล้ว สวาทในชั้นหลังก็สั่งสอนศาสนา, มีคัมภีร์สำคัญๆ เกิดขึ้นมา โดยการดลบันดาลของพระเจ้า ให้สวาทชื่อนั้นสวาทชื่อนั้นเขียนขึ้นๆ, แล้วก็สั่งให้เขียนไปถึงประชาชนที่นับถือศาสนาของพระเจ้า มาทางทวีปเอเชียนี้ แล้วก็มาพูดถึงชีวิตนิรันดรอีก.

ที่พบเป็นครั้งแรกก็คือในคัมภีร์เรฟเวเลชัน ที่สวาทชื่อโยฮันเขียน มีข้อความตอนหนึ่งว่า เราจะให้เขามีสิทธิรับประทานผลไม้ที่ให้ชีวิต ที่เจริญเติบโตอยู่ในพระอุทยานของพระเจ้า สวาทที่ชื่อโยฮันเขียนถึงสวาทที่เมืองๆ หนึ่ง ว่า **ให้ทั้งเขาจะสอนจะให้ ได้รับผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร.** นี่คัมภีร์เรฟเวเลชัน (Revelation) ตอนสอง ประโยคที่ ๗ มีอยู่อย่างนี้.

แล้วก็มาถึงกัมภีร์เรฟเวเลนซ์ ตอนที่ ๒๒ ประโยคที่ ๒ ก็มีว่า สองฟากแม่น้ำ มีต้นไม้ที่ให้ชีวิต ซึ่งออกผลปีละ ๑๒ ครั้ง คือออกผลทุกๆ เดือน โใบของต้นไม้นี้จะรักษาชาติต่างๆ ทุกชาติทุกภาษา, แล้วในประโยคที่ ๑๔, ๑๕ ยังมีว่า ผู้ที่ซักเสือกลมของคนให้สะอาด มีความสุข เขาก็มีสิทธิที่จะได้รับประทานผลไม้ จากต้นไม้ที่ให้ชีวิต.

นี่ฟังดูให้ดีว่า เขาได้กล่าวไว้ อย่างนี้ ว่าเมื่อพระเยซูได้เกิดขึ้น มีคำสั่งสอนชนิดที่ฟังแล้ว เข้าใจแล้ว ปฏิบัติแล้ว จะทำให้ได้รับประทานผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร. สาวกคนที่ชื่อโยฮันน์จะประกาศสั่งสอนว่าอย่างนั้น, ก็พยายามชี้แจงให้คนเหล่านั้นได้กินผลไม้ต้นนั้น. แล้วข้อความตอนถัดมานั้นแสดงว่า มันมีอยู่สองฟากแม่น้ำแห่งนครนครพระเจ้านั้น, ออกผลปีละ ๑๒ ครั้ง คือทุกๆ เดือน. นี่เราต้องถือเอาใจความว่า มันออกได้ตลอดเวลา ไม่ใช่จำกัดเวลา ปีหนึ่งออกถึง ๑๒ ครั้ง ก็หมายความว่าออกไปเรื่อยๆ ฉะนั้น การที่มีโอกาสได้บรรลุชีวิตนิรันดรนั้น มีเรื่อยๆ มีไม่จำกัดเวลาไม่ได้ตลอดปี.

ที่นี้ การปฏิบัติเพื่อจะให้ได้ผลนั้น เขาระบุไว้เป็นอุปมาว่า ผู้ที่มีเครื่องนุ่งห่มอันสะอาด แล้วก็เข้าไปในสวนนั้นได้ แล้วก็จะได้บริโภคผลไม้ชีวิตนิรันดร. นี่เราก็จะเข้าใจเอาเอง ศึกษาเอาเอง อธิบายเอาเอง ตามความรู้สึกนึกคิดของพุทธบริษัท ในตอนแรกก่อนที่ว่า เพราะเขากินผลไม้ที่ทำให้รู้จักตัวรู้จักชั่ว เขาจึงมีบาปและโทษทุกข์ติดต่อกันไป จนกว่าจะได้กินผลไม้แห่งต้นไม้ชีวิตนิรันดร จึงจะกลายเป็นผู้ไม่ตาย.

ศึกษาเทียบกับฝ่ายพุทธ.

ถ้าว่าเป็นพุทธศาสนบริษัทจริง ไม่อวดดี ไม่โอ่งเง่า ไม่พูดพล่าม, มันก็ คงจะได้ศึกษามาจนถึงเรื่องของความยึดมั่นถือมั่น ในดีในชั่ว ในบุญในบาป ในกุศลในอกุศล. ความยึดมั่นนี้ มันต้องไปยึดมั่นในสิ่งที่มีความหมายสำหรับจะยึดมั่น

เช่นดีและชั่ว ซึ่งล้วนแต่เป็นของคู่, ของที่ไม่มีคู่มันจะไม่มี ความหมาย. นี่ไปกิดคุณเออะ ถ้ามันมีแต่ชั่ว ดีก็ไม่มี ความหมาย, ถ้ามีแต่ดี ชั่วก็ไม่มี ความหมาย; ฉะนั้นเมื่อมีทั้งดี และทั้งชั่ว มันมีความหมายว่าดีอย่างนั้นชั่วอย่างนั้น เป็นเครื่องเปรียบเทียบกัน. แล้ว คนก็ไปยึดติดเรื่องดีเรื่องชั่ว ก็เกิดคิดหาไปตามเรื่องนั้น ๆ : ดีมันก็อยากได้, ชั่วก็อยากฆ่าเสียให้ตาย หรือว่าอยากทำลาย, โกรธแค้นเป็นวิภวัตถ์หาอะไรไป.

นี่หมายถึงเรื่องของคนเราทั่วไปนี้ ไม่ต้องเป็นคริสเตียนตอก โกรธก็ได้ เมื่อ ไปยึดถือเรื่องชั่วเรื่องดี มันก็จะหนักอกหนักใจ ทั้งเรื่องดีและเรื่องชั่ว : เรื่องดี เมื่อยึดถือแล้วมันก็หนักอกหนักใจ ไปตามประสาของเรื่องดี เป็นห่วง วิตกกังวล อาลัย อารมณ์ไปตามประสาของเรื่องดี กลัวจะหมกกลัวจะสั้นกลัวจะเปลี่ยนแปลง, ไปยึดถือ เรื่องชั่ว มันก็กลัว, ก็ไต่เป็นทุกข์. ไม่มีทางที่จะเข้าใจได้ว่า ธรรมชาติมันเป็นอย่างนี้เอง มันก็เป็นทุกข์; ฉะนั้นทุกคนเป็นทุกข์ เพราะมันพ่ายแพ้แก่ความหมายของคำว่าดีว่าชั่ว; มันอยากจะได้มันกินนอนไม่หลับ, ที่มันกลัวชั่วเพราะมันกลัว จะไม่ได้ดี, เป็นห่วงความดีกินนอนไม่หลับ คือ จะสงบจิตสงบใจไม่ได้ เพราะมันเป็นห่วงสิ่งที่เรียกว่าดี.

นี่เราก็ เป็นทุกข์เพราะความดีและความชั่ว; โดยเฉพาะที่เราเรียกกัน ว่า เรื่องบุญและเรื่องบาป ผู้ที่จะไม่มีความทุกข์เลย ต้องอยู่เหนือความหมายของคำว่า บุญและบาป, คือสั้นบุญสั้นบาป อยู่เหนือบุญเหนือบาป จึงจะไม่มีความทุกข์เลย. หรือ ถ้าว่าตามเรื่องของกรรม กรรมคำคือบาป กรรมชวา คือบุญ กรรมเจือกันคือทั้งคำทั้งชวา ก็คือกรรมทั้งบาปทั้งบุญปนกัน, แล้วกรรมสุดท้ายคือกรรมไม่คำไม่ชวา เป็นที่สั้นที่จบ แห่งกรรมคำกรรมชวา. กรรมสุดท้ายนี้แหละระงับ เสียซึ่งบาปและบุญ ดีและชั่ว ทุกๆอย่างซึ่งเป็นเหตุให้หลุดพ้น ไปสู่พระนิพพาน หรือชีวิตนิรันดร.

นี่ในหลักของพุทธศาสนามีอยู่อย่างนี้ ซึ่งมันเข้ากันได้สนิท กับข้อความในคัมภีร์ของคริสเตียน, คัมภีร์ที่หนึ่งเลย ที่เรียกคัมภีร์เยเนซิส สองสามใบแรกๆ นั้น ความลึกซึ้งมีอยู่ที่นั่น ในลักษณะอย่างนั้น.

แต่พวกคริสเตียนเขาไม่สนใจ และไม่เข้าใจ อย่างที่เรากำลังพูด เขาก็ปล่อยไว้อย่างนั้นเอง, ทั้งไว้เป็นข้อความอย่างนั้นเอง ใครจะเชื่อก็ได้ไม่เชื่อก็ได้, เต็มๆ อยู่นหลังก็ไม่เชื่อ ทำให้ลำบากกันมากทีเดียว.

มนุษย์เป็นทุกข์เพราะความยึดถือ.

เราควรจะยอมรับในข้อที่ว่า มันมีหลักเกณฑ์เหมือนกัน ถ้าไปรู้จักดี รู้จักชั่ว สำหรับจะยึดถือแล้ว ก็จะเป็นทุกข์, เป็นจุดตั้งต้นของบาป ทั้งแค้นหรือวินาทีที่รู้จักดีรู้จักชั่ว, แล้วก็จะ เป็นบาปนั้นตลอดไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีหยุด จนกว่าจะถึงวันที่บรรลุนิรันดร. ฉะนั้นหลักเกณฑ์ทางศาสนา เขาก็กล่าวไว้ถูกต้องดีแล้ว ไม่เห็นขัดกันกับหลักในทางพุทธศาสนา เราก็ควรจะรู้ไว้, อย่าให้เรา กลายเป็นคนโง่กว่าไปเสียอีก.

ถ้าเราไปคัดค้านข้อความนี้ จะกลายเป็นพุทธบริษัทโง่ขึ้นมา, ก็จะไปคัดค้านว่า อ้าว, ถ้ารู้จักดีรู้จักชั่วแล้วมันจะบาปจะทุกข์ทำไมล่ะ. มันไขว่กันอยู่นิดเดียว, ที่ว่าไปรู้จักดีรู้จักชั่วสำหรับจะยึดถือ. ถ้าไปรู้จักดีรู้จักชั่วสำหรับจะไม่ยึดถือ แล้วมันก็ไม่มีความบาป. เช่น พระอรหันต์นี้ ท่านรู้จักว่าดีก็ตามชั่วก็ตามนี้ มันล้วนแต่เป็นสังขารที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ท่านก็เลยไม่ยึดถือทั้งกุศลและอกุศล ไม่ยึดถือทั้งบุญและบาป ไม่ยึดถือทั้งดีและชั่ว; ถ้าอย่างนี้เรียกว่า รู้จักดีรู้จักชั่ว

เพื่อจะไม่ยี่ดื้อ. แต่เกี่ยวมนุษย์ในชั้นต้นในที่แรกนั้น มันรู้จักตัวรู้จักชั่วสำหรับจะยี่ดื้อ คือจะรักให้มากๆในส่วนที่เป็นดี, จะเกลียดให้มากๆในส่วนที่เป็นชั่ว มันก็เลยได้มีความทุกข์.

ฉะนั้นรู้จักแยกแยะออกกันเสียเป็นสองอย่างว่า เรื่องรู้จักตัวรู้จักชั่วนั้น มันรู้จักอย่างไรกันแน่. ถ้ารู้จักสำหรับจะยี่ดื้อ มันก็บ้าแหละ มันจะเป็นทุกข์แหละ, ถ้ารู้จักสำหรับรู้ว่าไม่ไหว, ปล่อยวางทั้งสองอย่าง. นี้ก็ดี ก็ถูก ก็บรรลุนิพพาน, ไม่ยี่ดื้อทั้งบุญบาป ดีชั่ว สุขทุกข์ นี้ก็คือบรรลุนิพพาน. นี้เรามันจะสะเพร่า ตามความรู้สึกนึกคิดของคนที่ชอบคิดอะไรผลุนผลัน ไม่มีความละเอียดลออพอ, ก็จะไปหาว่าเป็นคำพูดที่ผิดๆ บ้าๆ บอๆ ว่ารู้จักตัวรู้จักชั่ว.

ที่หย่อนมาดุชิ ก็พวกเราทั้งหลาย, พวกคุณทั้งหลายนั้นแหละ รู้จักตัวรู้จักชั่ว แต่สำหรับจะยี่ดื้อ, เป็นพุทธบริษัท แก่หัวหงอกแล้ว ก็ยังรู้จักตัวรู้จักชั่วสำหรับจะยี่ดื้อ, ไม่รู้จักสำหรับจะปล่อยวาง, ไม่ได้รู้จักตัวรู้จักชั่วสำหรับจะปล่อยวาง, จะสลัดออกไป โดยไม่ต้องยี่ดื้ออะไร, มันไม่เป็นอย่างนี้ แล้วมันจะยี่ดื้อหนักเข้า, ยี่ดื้อทั้งดีและชั่วหนักเข้าๆ แล้วก็ต้องเป็นบาปและเป็นทุกข์ จนลำบากทั้งชั้นทั้งสอง.

ฉะนั้นขอให้สนใจไว้ เพื่อจะไม่ให้ขายหน้าพวกคริสเตียน ซึ่งเขาก็สอนให้รู้ว่า ไปยี่ดื้อดีและชั่วนั้น มันเป็นบาป เป็นทุกข์; แต่ใช้คำมากไปหน่อยว่า ตาย; ถ้าแกไปกินผลไม้ต้นนี้เข้า รู้จักดี รู้จักชั่วแล้วแกก็ต้องตาย. คำว่าตายในที่นี้ คือหมายความว่า หมดความหมายของความเป็นมนุษย์ที่จะมีความสงบสุข, จะมีแต่ความหมายของความทุกข์ ฉะนั้นจึงใช้คำว่าตาย.

ข้อความในคัมภีร์เก่าก็บอกไว้เพียงเท่านี้ แล้วอาตมฉันนั้นก็มียุคมีหลานสืบต่อมา ที่ช่วยคนจนเรียกว่าเต็มไปทั่วโลก ถ้าถือตามพระคัมภีร์นี้ เขาก็ถือว่ามนุษย์ทั้งโลก ออกมาจากพ่อแม่อุณหภูมิหนึ่ง. นี่อาตมกับพ่อฉันก็มีลูกมีหลานออกมาเต็มโลก, ลูกหลานทุกคนล้วนแต่ยึดถือที่ชั่วทั้งนั้น, เป็นทุกข์เหมือนพ่อแม่ทั้งนั้น. นี่บาปของพ่อแม่ฉันจึงเรียกว่าเป็นบาปดั้งเดิม, บาปตั้งต้น แล้วก็รับช่วงต่อ ๆ กันมาจนถึงลูกหลาน จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ มันก็เดือดร้อนอยู่ด้วยเรื่องของความยึดถือในความดีและความชั่ว.

เรื่องสั้น ๆ ที่ติดต่อกันว่า อาตมฉันก็มีลูก แล้วลูกก็มีลูก พี่น้อง ๒ คนนั้น น้อง พ่อรัก พี่ พ่อไม่รัก พี่ก็หลอกน้องไปฆ่าเสียในป่า เพราะความริษยา. นี่ลองคิดดูว่า ทำไมพี่จึงฆ่าน้อง? เพราะพี่มันยึดถือในความดีมากเกินไป : พ่อต้องรัก, พ่อรักแล้วดี, พ่อไม่รักก็ไม่ดี. มันยึดถือในความดีนี้พ่อต้องรัก แล้วน้องมาขวางอยู่เลยฆ่าน้องเสีย.

นี่มนุษย์ทำบาปครั้งแรกก็เพราะความริษยา ความริษยาที่มีมูลมาจากยึดถือแน่นแน่นในเรื่องความดีและความชั่ว อย่างนี้เป็นตัวอย่าง, แล้วต่อมามนุษย์ก็เบียดเบียนกันฆ่ากัน ด้วยความยึดถือในความดีความชั่ว จนกระทั่งถึงทุกวันนี้. ที่รบราฆ่าฟันกันเพราะมันอยากจะได้, เพราะมันแย่งดี มันริษยากันที่ได้ดี. นี่มหาสงครามโลกแฉ่ว ๆ ว่าอาจจะเกิดขึ้นเร็ว ๆ นี้ก็อีกแล้ว มันก็เพราะเรื่องยึดถือได้เสีย แพ้ชนะ ดีชั่ว. ถ้าไม่ไฉนมันก็ไม่ยึดถือ, ไม่ยึดถือมันก็ไม่ต้องฆ่ากัน.

เอาละ, นี่ได้ความจริงเสียก่อนว่า กฎของความจริงตามธรรมชาตินี้มนุษย์เป็นทุกข์เพราะความยึดถือ ในเรื่องดีและเรื่องชั่ว. ถ้าไม่ยึดในเรื่องดีเรื่องชั่วก็จะไม่เป็นทุกข์.

พิจารณาคำสอนของคริสตสาวกเทียบดูบ้าง.

นี้ข้อความต่อมาที่ว่าสาวกชื่อโยฮันของพระเยซู ช่วยสั่งสอน เกลยกกลุ่มประชาชนนั้น ก็เพื่อจะให้ประชาชนนี้ ได้กินผลไม้ต้นมีชีวิตนิรันดร. *อาตมา* *อยากจะอธิบายว่า* ก่อนหน้านั้นเสียอีก คือ เมื่อพระเยซูได้ขึ้นมาสั่งสอนเรื่องไม่ให้ยึดถือชีวิตตัวตนของตน, แต่ให้เห็นแก่ผู้อื่น : ถ้าเสียสละชีวิตเพื่อผู้อื่นเพื่อได้ผู้อื่นให้หายโง่ เป็นเรื่องสอนให้ละวางตัวตน. ถ้าเขาละวางตัวตนได้จริง ก็เป็นอันว่าละความยึดถือในเรื่องดีเรื่องชั่วได้; เพราะเรื่องดีเรื่องชำนั้น มันต้องฝากไว้กับตัวตน. ถ้าไม่มีตัวตน ก็ไม่มีที่ตั้งที่อาศัยของดีและชั่ว. ฉะนั้น ถ้าพยายามถอนตัวตนเสีย เอาตัวตนของตนออกไปเสีย เอาไปให้พระเจ้าเสีย หรือให้ว่างไปเลย, เหมือนพุทธบริษัทถือกัน มันก็ไม่มีที่ตั้งแห่งดีชั่ว มัน ก็หมดปัญหาเรื่องดีชั่ว. พระเยซูก็สอนให้บริจาคตนให้พระเจ้าเสีย อย่าเอามาเป็นตัวของตน ก็ไม่มีที่ตั้งแห่งดีชั่ว ก็เป็นหนทางไปสู่ชีวิตนิรันดร คือไปอยู่กับพระเจ้า.

นี่เราควรจะเข้าใจอย่างนี้กันมากกว่า แต่ตัวหนังสือมันไม่มียืนยัน, ตัวหนังสือมันมียืนยันว่าสาวกชื่อโยฮันเขาไปเที่ยวสั่งสอนประชาชนนั้น เขาสอนและอ้างว่าเป็นคำสั่งสอนของพระเจ้าให้สอนอย่างนี้, ให้บอกอย่างนี้. นี้ก็พยายามสั่งสอนประชาชนให้เชื่อว่า 'เขาได้รับมอบรับคำสั่งจากพระเจ้ามา ให้บอกอย่างนี้, บอกอย่างนี้. การมาบอกนี้ก็เพื่อจะทำให้พวกท่านทั้งหลาย ได้มีสิทธิที่จะรับประทานผลไม้ของต้นไม้ที่ให้อชีวิต คือต้นไม้ชีวิตนิรันดรนั่นเอง. ถ้าประชาชนเหล่านั้นปฏิบัติตามที่โยฮันสอน ก็คือปฏิบัติตามที่พระเยซูสอนนั่นเอง, เพราะโยฮันก็สอนเหมือนกับพระเยซูสอน ให้บริจาคตน.

นี่ที่ข้อความในตอนต้นว่า พระเจ้าบ่อกันเค็ดชาก ไม่ให้มนุษย์เข้าไปถึง
 ต้นไม้ชีวิตนิรันดรได้ เทียบนั้นมันมีการเปิดประตูเปิดรั้วเปิดประตูให้คนเข้าไปถึงต้นไม้
 นั้นได้ โดยที่มิผู้มาแนะวิธีที่จะทำให้อินผลไม้ชนิดที่จะได้ชีวิตนิรันดร.

นี้สภาพของต้นไม้ชีวิตนิรันดร มีข้อความว่า “ทุตสวรรค์องค์นั้นชี้ให้
 ข้าพเจ้าคุณแม่้ำที่ ให้ชีวิต, น้ำในแม่น้ำนั้นเป็นประกายดังแก้วผลึก, ไหลมาจากพระที่นั่ง
 ของพระเจ้าและของลูกแกะ ไปสู่ถนนกลางนคร, สองฟากแม่น้ำมีต้นไม้ที่มีชีวิต ซึ่งออก
 ผลปีละ ๑๒ ครั้ง คือออกผลทุกเดือน.”

นี่ก็คฤเคอะเขาพูดโดยอุปมา ว่าให้เมืองของพระเจ้า หรือสวนของพระเจ้า
 มีลักษณะอย่างนั้นให้เป็นแม่น้ำ, น้ำใสเหมือนแก้วผลึก, ออกมาจากที่ที่นั่งของพระเจ้า
 ไปตามถนนกลางนคร, สองฟากน้ำไหลนั้น มีต้นไม้ซึ่งออกผลตลอดปี มันก็เป็นเรื่อง
 ของธรรมะ ที่จะต้องอาศัยความถูกต้อง ของศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งจะเปรียบ
 อุปมาอย่างนั้นอย่างนั้นอย่างนั้นก็ได้ แล้วแต่จะตีความ; เราจะไม่เสียเวลาที่ความใน
 ส่วนนี้ให้มากนัก.

เราจะตีความแต่ข้อที่ว่า ต้นไม้ นั้นมัน ออกผลได้ตลอดทั้งปี ตรงกับคำว่า
 อกาลโก ไม่ต้องรอนาน มันจะออกได้ตลอดปี, ก็คือ ปฏิบัติเมื่อไร ก็จะได้ผลเมื่อ
 นั้น คือธรรมะที่จะไปนิพพานนั้นก็ไม่ว่าจำกัดเวลา ไม่จำกัดฤดูกาล เป็นอกาลโก ปฏิบัติ
 เมื่อไรก็ได้ผลเมื่อนั้น แต่ที่เขาพูดเป็นอุปมาว่าต้นไม้ไม่ออกผลออกลูก.

ที่นี้ข้อความต่อไปที่น่าสนใจ ก็คือ ใบของต้นไม้ใช้รักษาชาติต่างๆ ได้ ใช้
 คำว่าชาติมนุษย์ ชาติ nation ชาติต่างๆ จะชาติไหน ภาษาไหนก็ตาม ใบของต้นไม้ใช้
 รักษาโรคร้าย, ความทุกข์ร้อน ความเลวทราม ความชั่วช้า ที่จะต้องแก้ไขได้ทั้งนั้น.

ใช้คำว่า *heal* หมายความว่า จะแก้ที่เจ็บปวดให้หาย แก้ที่ร้ายให้กลายเป็นดี, จะแก้ที่เดือดร้อนให้กลายเป็นสันติสุข. เพียงแต่โบของต้นไม้เท่านั้น ไม่ใช่ลูก เพียงแต่ใบรักษาภัยอันตราย, โรคภัยของมนุษย์ได้ทุกชาติทุกภาษา เหมือนกับเรามีธรรมะในพุทธศาสนา แต่ธรรมะนี้ สามารถจะรักษาโรคร้าย หรือโรคกิเลสของคนทุกชาติทุกภาษา, ไม่ใช่เฉพาะของชาวอินเดีย ของคนไทย หรือคนที่ถือลัทธินี้ลัทธินี้. หมายความว่า ถ้าว่าชาติทุกชาติในโลกนี้ถือธรรมะนี้ มันก็ไม่มีอุบัตว์จัญไรใดๆ ในโลกนี้, จะไม่มีวิกฤตการณ์ที่ต้องรบราฆ่าฟันกันในโลกนี้, แม้ว่าภายในส่วนบุคคลก็ไม่มีเรื่องที่ต้องเป็นทุกข์เดือดร้อนเพราะกิเลส. *ใบแห่งต้นไม้ชีวิตนิรันดร สามารถแก้โรคร้ายของคนทุกชาติ ทุกภาษา.*

ถ้า *ผลของมัน* แล้วก็คือให้ไม่ตายเลย *ไม่ให้อริจัญภัยเลย.* ถ้าใครเข้าถึงพุทธศาสนา ก็บรรลุถึงนิพพานคือไม่ตายเลย, ถ้าเพียงแต่รู้จักใช้ข้อธรรมะที่ยังไม่ถึงนิพพานนั้น ก็จะช่วยบรรเทาทุกข์ยากเดือดร้อนในสังคมได้ดี, สังคมก็จะกลายเป็นสังคมที่ดี ไม่มีการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น. *นี่ใบของต้นไม้ชีวิตนิรันดร.*

ที่อีกตอนหนึ่งที่ว่า *ผู้ที่ชักเครื่องนุ่งห่มของตนให้สะอาด มีความสุขอยู่นั้นแหละ ก็มีสิทธิ์ที่จะได้รับผลไม้จากต้นไม้ชีวิตนิรันดร.* เครื่องนุ่งห่มที่สะอาดก็ลองกิดดูเอาเองว่า ควรจะเปรียบด้วยอะไร? หรือว่าธรรมอะไรที่เอามาเปรียบด้วยเครื่องนุ่งห่มที่สะอาด. เมื่อเรามีเครื่องนุ่งห่มที่สะอาด เรารู้สึกสบาย เมื่อสวมเครื่องนุ่งห่ม เหล่านั้น ก็หมายความว่าศีลธรรมในขั้นพื้นฐานรากฐานต่างๆ ไป มันเหมือนกับเครื่องนุ่งห่มอันสะอาด. ฉะนั้นขอให้เตรียมที่จะมีศีลเป็นพื้นฐาน, ให้ทุกคนเตรียมตัวสำหรับมีศีลเป็นพื้นฐาน แล้วก็จะเหมือนกับว่า ได้มีเครื่องนุ่งห่มอันสะอาดแล้วเป็นสุขอยู่. คนที่ขึ้นมาถึงขั้นขั้นระดับนี้เท่านั้น ที่จะมีสิทธิ์ที่จะได้กินผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร.

นึกดูแล้วก็น่าหัว ที่ว่ามันเหมือนกับว่า เราละเมอเบาซม่อมกันอยู่ทุกวัน :
 สี่เลน สุกติ ยนต์ี่ สี่เลน โภคสมฺปทา สี่เลน นิพฺพตี ยนต์ี่ ตสฺมา สี่ลั วิโสธเย.
 เป็นนกกแก้วนกกขุนทองกันทั้งผู้พูดและทั้งผู้ฟัง ไปสุคติเพราะศีล สมบูรณ์ด้วยโภคะ
 เพราะศีล, ถึงนิพพานได้ด้วยศีล, ฉะนั้นจงทำศีลให้บริสุทธิ์ นี่ถ้าทำศีลให้บริสุทธิ์มัน
 ก็จะมีสุคติ มีโภคะ และมีนิพพาน. ศีลในกรณีอย่างนี้ เปรียบเหมือนกับเครื่อง
 นุ่งห่มที่สะอาด, นุ่งห่มแล้วก็เป็นสุข แล้วก็จะพร้อมที่จะไต่กินผลไม้ชีวิตนิรันดร.

เครื่องนุ่งห่มที่สะอาดนี้ เปรียบเหมือนกับศีล, พอมีเครื่องนุ่งห่มสะอาด
 แล้ว ก็เป็นสุข นี่คือสมาธิ, ความสุขที่เกิดมาจากเครื่องนุ่งห่มที่สะอาด นี่คือ
 สมาธิ, มันมีศีลมีสมาธิแล้ว ก็พร้อมที่จะกินผลไม้แห่งชีวิตนิรันดรด้วยปัญญา มันก็มี
 ปัญญา, ศีล สมาธิ ปัญญา กินผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร, แล้วมันก็ไม่ตาย. มันก็เหมือน
 เรื่องที่เราพูดกันอยู่ ตีอกกันอยู่ ปฏิบัติกันอยู่ หากแต่เข้าไปพูดในรูปอุปมา เป็นอย่างอื่น,
 ตามแบบวิธีพูดของคนที่นี่สมัยนี้.

นี่อาทมาจึงเห็นว่า มันเป็น ใจความของคริสตธรรมฝ่ายคริสตศาสนา
 ที่พุทธบริษัทเราควรจะทราบ; ถ้าเราไม่ทราบ ก็แปลว่าเราก็โง่อยู่เท่าที่เราไม่ทราบ,
 เราอาจจะเผลอไปดูถูกดูหมิ่นเขาเข้า แล้วก็ทำให้เกิดเรื่อง ด้วยการดูหมิ่นดูถูกกัน
 นั้นแหละ, ไปว่าเขาผิด ทั้งที่ตัวเองก็โง่เหลือจะโง่ มันน่ากลัวมาก. ฉะนั้นขอให้เรา
 มีความเข้าใจกันให้ดีๆ.

พิจารณานิรันดรของคริสต์เข้ากันได้กับพุทธ.

เราจงใช้ศีลเป็นเครื่องนุ่งห่ม เหมือนกับเครื่องนุ่งห่ม ก็ทำให้เกิดสมาธิ
 ก็คือความสุข ซึ่งตามหลักธรรมต้องเป็นอย่างนั้น : ถ้าไม่มีสมาธิ ไม่มีปีสัสทธิ ก็

ไม่มีทางที่จะเกิดปัญญาได้. มันต้องมีปีติ, แล้วก็ต้องมีสุข, แล้วก็ต้องมีปัสสัทธิ แล้วก็จะมีสมาธิ, แล้วก็จะมีญาณทัสสนะ; หมายความว่า ญาณเครื่องบรรลุมรรณนั้น จะมีขึ้นมาได้ ก็เฉพาะในขณะที่รู้สึกเป็นสุขสบายใจเท่านั้น. ต้องมีปีติในธรรม ปีติแล้วก็มีความสุข จิตที่เป็นสุขเท่านั้น ที่จะสงบรำงับและเป็นสมาธิ. จิตที่ไม่เป็นสุข ไม่มีทางจะรำงับและเป็นสมาธิได้, เป็นสมาธิแล้วมันก็มีปัญญาได้.

ฉะนั้น รักษาจิตให้เป็นสุขไว้เสมอนี้เป็นเคล็ดง่าย ๆ ที่ควรจะต้องถือ. อย่าอวดดี ก็มีจิตขบขันที่หงุดหงิด ๆ อยู่ตลอดเวลา ไม่สงบไม่เป็นสุข, รู้สึกสะอึกอยู่ตลอดเวลา มีความรู้สึกไปในทางร้าย ในทางแง่ร้ายอยู่ตลอดเวลา ทั้งหลับและตื่น, ไม่มี ความไวใจได้ ไม่มีความพอใจเลย, นี่มันเหมือนกับว่าตกนรกทั้งเป็น.

คำว่า **มมุบปีติ สุขิ เสติ** นี้เป็นพระพุทธานุชาด, แล้วมีความสำคัญที่สุด ถ้าไม่มีปีติแล้วก็ไม่มีความสุข, จะต้องจำไว้ให้แม่นอย่าว่า ถ้าไม่มีปีติ ไม่มีทางที่จะมีความสุข.

ปีติ หมายถึง ความรู้สึกพอใจ เราพอใจในสิ่งที่เรามี ในสิ่งที่เราได้ ในสิ่งที่เราทำหรือแม้แต่สิ่งที่เราหวัง ก็รู้สึกเป็นสุข; นอนลงไปมันก็หลับสนิทเป็นสุข, ตื่นขึ้นมามันก็รู้สึกตื่นขึ้นมาอย่างเป็นสุข, เพราะตลอดเวลามันอยู่ด้วยความพอใจ, จิตมันรู้สึกพอใจ.

ถ้าไม่มีอะไรเป็นที่พอใจ มันเหมือนเหยี่ยวแห่ง ทรายน้ำ พร่องอยู่ เสมออย่างนั้น, หลับก็ยาก ตื่นขึ้นมาก็โหย ไม่มีรสความสุข มีแต่ความทุกข์, จะนั่งนอนยืนเดินก็ไม่มีความรู้สึกที่เป็นสุข ก็ไม่มีความพอใจในชีวิตนี้ได้. ถ้ามีปีติ มันก็เป็นชีวิตที่อัม นี้ก็เรียกว่าปีติ มันก็เป็นสุขทันที ตื่นอยู่ก็เป็นสุข หลับอยู่ก็เป็นสุข

ฉันอยู่ก็เป็นสุข. ตื่นขึ้นมาอีกก็เป็นสุข. เตียวนี้ใครบ้างที่มีความสุขอย่างนี้. คือว่ารู้สึกอยู่แต่ว่า ทุกอย่างมันถูกต้องหมด, ทุกอย่างมันเป็นไปแต่ในทางดีหมด, ไม่ต้องมีระแวงว่าอะไรจะไม่เป็นไปในทางดี.

นี่ขอร้องให้ทุกคนไปสังเกต กำหนด ศึกษา พิจารณาตัวเอง ก็คือพิจารณาจิต คอยจับสังเกตอยู่ที่จิต ว่ามันรู้สึกอย่างไร? จิตมันมีธรรมชาติ คือพอใจในความถูกต้องของตัวเอง, รู้สึกตัวเองมีความถูกต้อง มีธรรมชาติพอใจ อิ่มอยู่ตลอดเวลาหรือไม่? หรือว่าเราขาดความพอใจในข้อนี้. ไม่รู้สึกว่าตัวมีธรรมอะไร น้อย่างหนึ่ง.

แล้วมันยังมีแต่ ความรู้สึกวิตกกังวล หวาดกลัว อยู่ภายใต้สำนึก ในส่วนลึกของจิตใจ, ไม่ใช่ความรู้สึกตามธรรมดา ที่กำลังคิดนึกอยู่. แต่มันลึกลงไปใต้ นั้น ไม่ทันจะเป็นความคิด ก็เรียกว่าใต้สำนึก, ใต้สำนึกมันมีความรู้สึกวิตกกังวลอยู่ว่าจะขาดทุนว่าจะวิบัติว่าจะล้มหายตายจากว่าจะถูกฉ้อโกงว่าไฟจะไหม้บ้านว่าโจรจะขโมย จะปล้นบ้าน หลายร้อยหลายพันอย่าง. ถ้ามีความรู้สึกอย่างนี้อยู่ภายใต้สำนึก ธรรมปิติมันมีไม่ได้, มันก็เลยเหี่ยวแห้ง เหมือนกับว่าเผาไหม้อยู่ตลอดเวลา มันมีความสุขไม่ได้.

ถ้าเขาถือพระธรรม ถือสุญญตา, ถืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ถืออิทัปปัจจยตา เขาจะไม่รู้สึกอย่างนั้น. อะไรๆ มันก็เป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่ต้องฝัน แล้วก็ไม่ต้องกลัว; กลัวก็ไม่มีประโยชน์อะไร ก็ใช้ธรรมะที่ไม่ยึดถือ ว่าดีว่าชั่ว ว่าไต่ว่าเสียนั้น เข้ามาล้างหมด, จิตใจมันก็ไม่กลัว มันก็หยุด มันก็พอใจในตัวมันเอง, เรียกว่าเป็นชีวิตที่มันหยุด มันพอใจในตัวมันเอง ว่าได้เป็นอยู่อย่างนี้ ตามกฎของอิทัปปัจจยตา ที่ควรจะต้องพอใจอย่างนี้ มันก็อิ่ม แล้วมัน ก็มีความสุข.

นี่เราเรียกโดยอุปมา อย่างพวกคริสเตียนเขาว่า มีเครื่องนุ่งห่มที่สะอาด แล้วก็มีความสุข, มีความประพฤติกระทำทุกอย่าง ที่ทำให้จิตไม่วิตกกังวล ไม่หวนทกแล้ว, ไม่กิดอะไรชนิดที่เป็นเรื่องร้าย. จิตนี้ก็มีปกติ มีความสุข มีบໍสสัทธิ มีสมาธิ แล้วก็มีปัญญา. สังเกตดูกรู ดูหน้าตา มันก็รู, ดูลูกตามันก็รู้ว่าคนนั้นกำลังวิตกกังวล, ว่าคนนั้นกำลังมีปฏิมะ ไม่ชอบนั้นไม่ชอบนี้, เห็นคนนั้นคนนี้แล้ว ก็มองด้วยสายตาที่แสดงว่าระแวงและสงสัย. อย่างนี้คือว่า จิตมันไม่ได้ว่าง ไม่ได้สงบ มันยึดในฝ่ายชั่ว แทนที่จะยึดในฝ่ายดี, มันระแวงในฝ่ายชั่ว ยึดในฝ่ายชั่ว คอยหวาดผวายุ่งแต่เรื่องที่จะเสียหาย จะเป็นทุกข์, จะเกิดขึ้นเป็นความเสียหาย, นี่ก็เรียกว่ามันยึดชั่ว แต่มันก็ต้องคู่กันกับยึดดี เพราะมันกลัวจะไม่ได้ดี มันจึงไปยึดในเรื่องชั่ว, ไปให้ความหมายในเรื่องชั่ว ไปกลัวชั่วว่าจะทำลายส่วนที่ดี.

ฉะนั้น ตีกับชั่วแยกกันไม่ออก ถ้าแยกออกไปได้สักอย่าง อีกอย่างก็พลอยทับไปด้วย ไม่ต้องกลัว. ถ้าไม่ยึดดีได้ ก็จะไม่ยึดชั่วเอง, ถ้าไม่ยึดชั่วได้ ก็จะไม่ยึดดีเอง เพราะสองอย่างนั้นมันแฝดกันอยู่ สำหรับจะทำให้เกิดความหมายสำหรับจะยึดถือ.

ฉะนั้นไปศึกษาดูทุก ๆ คู่ที่มนุษย์เขายึดถือกัน เรื่องดีเรื่องชั่ว เรื่องบุญเรื่องบาป เรื่องสุขเรื่องทุกข์ เรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องแพ้เรื่องชนะ อะไรก็ตามใจ ที่มันเป็นคู่ ๆ อยู่นั้น มันจะต้องอยู่ด้วยกัน สำหรับให้เกิดค่า หรือราคา หรือความหมายขึ้นมา เพราะมีชั่วเป็นคู่เปรียบอยู่ ตีมันก็มีค่าขึ้นมา เพราะมีดีเป็นคู่เปรียบอยู่ ชั่วมันก็ลดค่าลงไป, แต่ทำให้มีความทุกข์ทั้งนั้น. ฉะนั้นถ้าอยากจะมีชีวิตนิรันดร คือบรรลุดึงนิพพานละก็ ศึกษาเรื่องนี้ให้มาก ว่าเรายังเียงอยู่สักก็มากน้อย ที่ไปยึดถือเรื่องดีเรื่องชั่ว เขาจัดเป็นนิสัยไปก็มี. บางคนมันนิสัยยึดดี มองดีไปหมด บางคนยึดในเรื่องชั่ว มองอะไรไปในทางร้าย ระแวงไปในทางร้ายไปหมด.

แต่เข้าใจว่าในโลกนี้ มีคนที่ยึดชั่ว มองในแง่ร้ายนี้มาก มากกว่าที่คนจะมองในแง่ดี. คนที่จะมองในแง่ดีไปเสียหมด ก็จะหายาก, แต่คนที่มองในแง่ร้าย ที่ทำให้วิตกกังวลหวัหวัระแวง นั้นมันมีมาก แล้วมันก็น่าสงสารแหละ ก็ว่ามันจะสะสมปฏิฆะชนิดอนุสัย ไว้ในใจมากขึ้นๆ.

ปฏิฆะ คือ หงุดหงิดขัดใจไม่ชอบ, **อนุสัย**คือความเคยชิน คนคนนี้พอตื่นนอนขึ้นมา เหลียวไปทางไหน ก็มองไปในแง่ร้ายทั้งนั้น เรื่องหนึ่งก็เพิ่มอนุสัยแล้ว คือปฏิฆะนี้หน่วยหนึ่ง, เหลียวไปทางไหน ก็มองในแง่ร้ายทั้งนั้น ก็เพิ่มปฏิฆะอนุสัยหน่วยหนึ่ง แล้ววันหนึ่งๆ ก็เพิ่มปฏิฆะอนุสัยไม่รู้จักกี่หน่วย. ก็สิบหน่วย ก็ร้อยหน่วย จนกลายเป็นคนมีนิสัยแห่งปฏิฆะ คือระแวงไปในทางร้าย จะลำบากมาก จะมีความทุกข์มาก จะทรมานมาก นี้เรียกว่าความยึดดีและยึดชั่ว มองในแง่ร้าย ก็เพราะว่ายึดดี ว่าจะมีร้ายมาทำลายที่ดีของเรา, ก็มองในแง่ร้าย.

คนเห็นแก่ตัว ก็จะมองกันไปในด้านนี้มากกว่าอย่างอื่น คือแทนที่จะมองในแง่ดี ก็มองในแง่ร้าย. เพราะยึดดีนั่นเอง. อย่างมีคนเดียวมา มันจะมองในแง่ร้ายไว้ก่อน ว่าจะเป็นคนอันธพาล หรือว่าคนเป็นแขกมาจะขอพักด้วย เขาจะมองในแง่ร้ายไว้ก่อน. ค่อยให้พระพุทธเจ้ามาเอง ถ้าไม่รู้จัก มักจะมองในแง่ร้ายไว้ก่อน ว่านี่ต้องระวัง, มันจะอย่างนั้นอย่างนั้น ไม่อยากจะให้พักด้วย. ฉะนั้นก็ปฏิบัติไม่ได้ ในการที่จะมองในแง่ดี ว่าเพื่อนมนุษย์เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันมาแล้วไว้อย่างไร เรื่อยคืนต้อนรับท่าน, เชิญมาเถิด อย่างนั้น, เชิญขึ้นเรือน เชิญกินข้าว, อย่างนี้ มันจะไม่มี มันจะหายาก. แต่สำหรับผู้ที่ประพฤติดุธรรมโดยแท้จริง โดยเฉพาะบรรพบุรุษของเรา เขาเคยยึดถือกันมาอย่างนี้, เขาเคยทำกันมาอย่างนี้, ยึดถือธรรมะ ไม่ระแวงในแง่ร้าย สมัยนี้ไม่มีใครกล้ายึดถืออย่างนั้น เพราะเห็นว่า ศีลธรรมมันเลวร้ายเต็มทีแล้ว.

เอาละ, เป็นอันว่า พุทธบริษัทก็มีหลักปฏิบัติ สำหรับจะขว้างทิ้งออก

ไป ทั้งเรื่องดีเรื่องชั่ว, จะอยู่อย่างเป็นอิสระเหนือความดีความชั่ว มีจิตไม่ยึดถืออะไร, แล้วก็นั่นแหละคือชีวิตนิรันดร.

ฉะนั้นเมื่อใดจิตใจของเรา อยู่เหนือความหมายแห่งความดีความชั่ว เมื่อนั้นจิตใจของเรา ได้กินผลไม้แห่งชีวิตนิรันดร ไม่ถึงขนาดนั้น, แต่พอจะเอามาเปรียบเทียบเป็นเครื่องวัดกันได้ เช่นที่เคยพูดอยู่เสมอๆว่า จิตที่คิดจะให้ สบายกว่าจิตที่คิดจะเอา. ถ้าไม่เข้าใจข้อนี้ แล้วละก็ไม่มีหวังที่จะไปเข้าใจชีวิตนิรันดร. ที่จะไม่ยึดถือดีถือชั่ว เพียงเท่านั้นก็ยังไม่สังเกตเห็น และไม่รู้สึก, หรือถ้าสังเกตเห็น มันก็เห็นไปในทางตรงกันข้าม ว่าที่จะเอา สบายกว่าที่จะให้.

ฉะนั้นขอให้ไปสังเกตดูกันเสียใหม่ว่า จิตเมื่อคิดจะให้ออกไป มัน สบาย เป็นสุขกว่าจิตที่คิดจะเอา : จะเอานั้นจะเอานี้ จะเอาเงิน จะเอาของ จะไต่ลาก จะอย่างนั้นอย่างนี้, หรือเห็นเขาจะเอามาให้ นี้ก็อยากจะได้ เอา กับจิตที่เราคิดจะให้ พอใจที่จะให้, ให้เอง นี่สบาย.

จิตที่คิดจะให้มันไกลชีวิตนิรันดรมากกว่าจิตที่คิดจะเอา. ฉะนั้นต้องเดินไปตามทางของจิตที่คิดจะให้ ก็จะสละ จะสละทั้งคัมภีร์ชั่ว ทั้งบุญทั้งบาป ทั้งสุขทั้งทุกข์ ทั้งได้ทั้งเสีย ทั้งแพ้ทั้งชนะ, นี่ชีวิตนิรันดรมันจะอยู่ที่เหนืออิสระ ว่าง เกลี้ยง ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร, สมกับที่ว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา. หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ ความไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร, พุทเป็นประโยชน์เต็มๆก็พูดว่า *ธรรมทั้งหลายทั้งปวง อันบุคคลไม่ควรยึดมั่นถือมั่น โดยความเป็นตัวตนหรือของตน.*

ถ้าทำได้อย่างนั้น มันก็เป็นชีวิตนิรันดร เข้าถึงชีวิตนิรันดรขึ้นมาทันทีที่นั่น แต่ที่นั่นมันไม่ถาวร มันกลับหายไปเสียอีก เพราะไม่เป็นพระอรหันต์. ถ้าเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร โดยประการทั้งปวง และตลอดไป. ฉะนั้นพระอรหันต์จึงเข้าถึงชีวิตนิรันดรและตลอดไป ส่วนเรามันก็ได้แต่ชิมลอง.

เมื่อใดจิตว่าง ไม่ยึดถืออะไร เมื่อนั้นเราก็ได้ชิมลองรสของพระนิพพาน, คือเมื่อใดไม่มีตัวกู—ของกู เกิดอยู่ในจิต หมายความว่าไม่มีกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่งเลย นี่ก็ไม่มีตัวกู—ของกูเลย, เมื่อนั้นจิตเป็นอย่างไร, อุตส่าห์สังเกตให้มาก จนพอใจในจิตชนิดนั้น แล้วนั้นแหละจะเป็นการตั้งต้นพอใจในพระนิพพาน มีจิตโน้มไปพอใจในพระนิพพาน. ฉะนั้นขอให้พบเงื่อนต้นอันนี้เสียก่อน คือ อุตส่าห์ศึกษาสังเกตอยู่ตลอดเวลา ว่าเมื่อจิตมัน ว่างจากตัวกู—ของกู จิตนั้นมันเป็นอย่างไร. พุคตรง ๆ ก็ว่า มัน หยุด มัน เย็น มัน เป็นสุข มันสบายที่สุดอย่างไร, เราก็ดึงเอาเป็นตัวอย่างสินค้า ซึ่งมีชื่อว่า พระนิพพาน. ที่นี้ก็เริ่มพอใจ ก็จะเริ่มติดตาม จะเริ่มชวนชวายนมากขึ้น แล้วก็ใกล้มากขึ้น.

เอา, ที่นี้ก็พูดสรุปให้มันสั้นเข้า ให้มันติดต่อกันไปเสียที ว่า คนตั้งต้นมีบาป เมื่อเกิดยึดถือ ในดีและชั่ว, ก่อนหน้านั้นไม่มีบาป. คนเริ่มมีบาปและมีทุกข์ เมื่อรู้จักยึดถือดีและชั่ว, แล้วเขาก็ทนทรมาณอยู่ด้วยความทุกข์, ทุกข์เรื่อยไปทุกคราวที่ยึดถือดีและชั่ว จนกว่าจะค่อย ๆ เข้าใจเรื่องนี้ คือได้รับคำสั่งสอนจากพระอรหันต์ ด้วยถ้อยคำที่มาจากพระเจ้า. เรื่องดี ๆ ถูก ๆ นี้ ให้สัมพันธ์ว่ามาจากพระเจ้าทั้งนั้น แล้วก็เข้าใจ แล้วก็เริ่มมีศีล สมาธิ ปัญญา.

ที่ว่า มีเครื่องนุ่งห่มอันสะอาด มีความสุข และก็เข้าถึงจิตชนิดที่เป็นนิรันดร นี่ถ้าอย่างธรรมกาสัมณ ที่คนเขาชอบพูดกันมันอีกหลายชาติ อีกหลายสิบชาติ หลายร้อยชาติ หลายพันชาติก็ได้ กว่าจะไปถึงชีวิตนิรันดร. ที่นี้เราอยากจะพูดว่า ไม่ต้อง, ชั่วชาตินี้ชาติเดียว เด็กอยู่ในท้องของแม่ไม่รู้เรื่องดี—ชั่ว, เด็กคลอดออกมาแล้วใหม่ ๆ ก็ยังไม่รู้เรื่องดี—ชั่ว ยึดมันถือมันไม่เป็น, เหมือนกับที่มันยังไม่นุ่งผ้า มันเข้ารูปกันเหลือเกิน, จนกว่าเด็กนั้นมันจะได้เริ่มรู้จักรสของความพอใจไม่พอใจ คือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อายุสัก ๓—๔ ปีก็เห็นจะได้ พอมันรู้จักแยกสุขทุกข์ รู้จักของ

อร่อยไม่อร่อย น่ารักไม่น่ารัก วินาทีไหนที่มันเริ่มรู้จักแยกเป็นน่ารักไม่น่ารัก ตี—ชั่วบุญ—บาป สวย—ไม่สวย นั่นแหละ เมื่อนั้นแหละ คือนาทีที่มันได้กินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปแล้ว.

เหมือนกับอาดัมกับอีฟ มันได้กินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปแล้ว เริ่มรู้จักดีรู้จักชั่วขึ้นมาทันที : อ้าว, ไม่ได้นั่งผ้าเลยไม่กล้าออกมา ต้องจัดการ, มีปัญหาเรื่องนุ่งผ้า เป็นอย่างน้อย นี่เหมือนเด็ก ๆ พอมันโตขึ้นมา ถึงขนาดรู้จักดีรู้จักชั่ว มันก็คือ ได้กินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปแล้ว กระทั่งว่ามันอยากจะนุ่งผ้า มันรู้จักอยากจะนุ่งผ้า อยากจะให้สวย อยากจะให้ดี อยากจะให้เด่น รู้จักแยก ว่าได้ ว่าเสีย ว่าแพ้ ว่าชนะ ว่าดีกว่า ว่าเลวกว่า ว่าเสมอกัน. เด็กอายุสัก ๘ ปี ๑๐ ปี มันก็กินผลไม้ต้นนั้นเข้าไปเต็มที แล้วมันก็ทนทุกข์ไป กว่าจะเป็นหนุ่มเป็นสาว เป็นพ่อบ้านแม่เรือน เป็นวัวลากเกวียนไปตลอดชีวิตนี้, จนกว่าจะถึงระดับสุดท้าย มันเริ่มเห็นว่า อ้าว, ใจนี้เอง ไปหลงลากแอกลากเกวียนของความคิดความชั่วนี้เอง, ไม่เอา, ไม่เอา, ไปศึกษาวิชาความหลุดพ้นของพระพุทธเจ้าดีกว่า แล้วก็มาสู่พระศาสนา ศึกษาเรื่องความหลุดพ้น มันก็ได้หลุดพ้น จนมีจิตอยู่เหนือความคิด—ความชั่ว ความสุข—ความทุกข์ ว่างเป็นพระนิพพานไป.

ฉะนั้นขอให้ถือว่า เรื่องในพระคัมภีร์ทั้งหมดนั้น มันก็คือเรื่องในชีวิตคนนั่นเอง. เด็ก ๆ เกิดมาไม่มีความทุกข์ ไม่มีปัญหา ไม่มีอะไรหมก เพราะไม่รู้จักดีไม่รู้จักชั่ว, พอรู้จักดีรู้จักชั่วก็มีปัญหา แล้วก็ทนทุกข์ปลุกปล้ำไป เพราะความคิดความชั่ว. นี่เรียกว่า รู้จักดี รู้จักชั่ว สำหรับยึดถือ, ครั้นไปโน่นนั่นปลายแห่งชีวิต ได้ศึกษารธรรมะมากเข้า ก็รู้จักดี รู้จักชั่ว อีกครั้งหนึ่ง, แต่รู้สำหรับจะไม่ยึดถือ. ฉะนั้นจึงรู้จักสำหรับปล่อยวาง ไม่มีอุปาทานสำหรับจะยึดถือ กับบรรลุมรรค ผล นิพพาน เป็นพระอรหันต์ ก็เป็นชีวิตนิรันดรโดยสมบูรณ์ ฉะนั้นข้อความในคัมภีร์คริสเตียนนั้น เมื่อจะเอามาปรับจัดกันเข้ากับคัมภีร์ในพุทธศาสนา มันก็เป็นอย่างนี้.

อาตมาจึงถือว่า ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ เข้าใจว่าคงจะมีประโยชน์แก่สติปัญญา ของท่านผู้ฟังทั้งหลาย ที่จะรู้จักकिनให้มันกว้างขวางออกไป ให้มันถูกให้มันตรง ให้มันจริง ยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม.

นี่เรารู้เรื่องชีวิตนิรันดร ว่าเป็นอย่างไร, รูปจักบาปตั้งเดิม, บาปตั้งเดิม คือรับถ่ายทอดมาแต่พ่อแม่ พอเกิดออกมา ก็รู้จักยึดถือศีลชั่ว คือเหมือนกับกินผลไม้ต้นนั้นเข้าไป เกิดออกมาจากพ่อแม่ ยังไม่เคยกินผลไม้ต้นนั้น ไม่เท่าไรมันก็ต้องกินผลไม้ต้นนั้น แล้วที่เขาพูดไว้ว่า ฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายช่วยให้ฝ่ายชายกิน นี่มันก็มีปัญหาอยู่ มีความหมายอยู่ ไปคิดเอาเองก็แล้วกัน.

ถ้าจะเอาประโยชน์จากเรื่องนี้ ก็ขอให้เข้าใจว่า ยึดมันถือมันดี—ชั่วนั้นมันเป็นทุกข์ รู้จักมันเสีย ปล่อยวางมันเสีย อย่ายึดมัน นั้นมันจะเป็นชีวิตนิรันดร.

คำว่า บาปตั้งเดิม คือบาปที่ตั้งต้นยึดถือ นี่บาปตลอดกาลนั้น คือความยึดถืออยู่ตลอดเวลา จนกว่าจะถึงวันที่วิมุตติหลุดพ้น จากความยึดถือด้วยอุปาทาน. จิตไม่ถือมั่นด้วยอุปาทานเมื่อใด เมื่อนั้นแหละเรียกว่า เข้าสู่ชีวิตนิรันดร, เข้าสู่ประตูอมตะไป.

การบรรยายในวันนี้ พอสมควรแก่เวลาแล้ว ขอให้นำไปคิดไปนึก ไปใช้ให้สำเร็จประโยชน์ยิ่งๆ ขึ้นไป อย่าให้ฟังแล้วก็เลิกกัน.

ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าสวดบทพระธรรม สำหรับส่งเสริมการปฏิบัติ เพื่อชีวิตนิรันดรต่อไปอีก.

ใจความแห่งคริสตธรรม
เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ

— ๙ —

๓ มีนาคม ๒๕๒๒

การไถ่บาป.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๙ นี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่องใจความสำคัญแห่งคริสตธรรม ที่พุทธบริษัทควรทราบ ต่อไปตามเดิม. แต่ในวันนี้จะกล่าวโดยห้วนย่อว่า *การไถ่บาป*.

ขอให้ท่านทำความเข้าใจอย่างถูกต้องไว้เสมอไป *ว่าเราจะทำความเข้าใจระหว่างศาสนา เพื่ออยู่กันเป็นผาสุก*, แม้จะอ้างตนเองว่าถือศาสนาต่างกัน. อีกอย่างหนึ่งซึ่งแคบเข้ามา ก็คือว่า *เราจะต้องมองดูความสำคัญหรือเรื่องสำคัญ แห่งศาสนา นั้น ๆ ซึ่งมีอยู่ร่วมกันในโลก*, และที่ละเอียดไปกว่านั้น ก็คือว่า *ถ้าเราไม่มองเราก็จะ*

ไม่เห็น. ถ้าเรามองไม่เป็น เราก็เข้าใจผิด; เช่นคำว่า “การไถ่บาป”. พุทธบริษัทที่โง่ๆ ก็จะพูดว่ากรรมเป็นเรื่องเฉพาะตัว จะไถ่กันไม่ได้, แล้วทำไมจึงมาพูดถึงการไถ่บาป? ฝ่ายคริสเตียนเขามีการไถ่บาป. เราจะต้องรู้ว่า การไถ่บาปนั้นเป็นอย่างไร, เพื่อไม่ให้พุทธบริษัทโง่กว่าพวกคริสเตียน ขอให้ท่านตั้งใจฟังดูให้ดีๆ.

พระเยซูเป็นผู้ไถ่บาป.

เรื่องมันมีอยู่ว่า พระเยซูคริสต์นั้นเขาถือว่า เป็นผู้ไถ่บาป, เรียกอย่างสูงสุดว่า พระมหาไถ่ ก็เป็นผู้ไถ่อย่างสูงสุด, ไถ่บาปของมนุษย์ ด้วยชีวิตของพระองค์เอง, เพราะเขาเห็นและยอมรับความจริงข้อนี้ เขาจึงยอมรับนับถือพระเยซู ด้วยชีวิตจิตใจ. คริสตศาสนิกชนมีความมั่นคงในศาสนาของเขา ก็เพราะมองเห็นความสำคัญ แห่งเรื่องที่สำคัญเช่นเรื่องนี้เป็นต้น อย่างแท้จริง มีใจความว่า พระเยซูเป็นผู้ไถ่บาปของสัตว์ทั้งปวง ด้วยชีวิตของพระองค์, แล้วก็ว่าเรามันรอดมาได้ เพราะการช่วยของพระองค์ เราจึงมอบความเชื่อ มอบความศรัทธา ความพยายามทุกอย่างในพระองค์.

พิจารณาคำว่า “ไถ่”.

ในชั้นแรกนี้ เราจะพูดกันถึงความหมายของคำว่า “การไถ่” นี้กันเสียก่อน. คำธรรมคำที่เราใช้กันในภาษาไทย ก็คือการไถ่ เช่นคนนั้นติดเงินของคนๆ หนึ่ง เป็นทาสเขา แล้วมีคนเอาเงินมาให้นายตามหนี้สินที่มี, ก็ปลดปล่อยคนนั้นให้พ้นจากความ เป็นทาส เป็นอิสระไป, นี่คือการไถ่ ในความหมายธรรมคำ. และเป็นเรื่องทางวัตถุ แล้วก็ไถ่ด้วยเงิน, ก็เป็นเรื่องการไถ่ในทางวัตถุธรรม.

ถ้าเป็นเรื่อง ทางจิตทางวิญญาณ ก็หมายความว่า มันมีคนติดอยู่ในอำนาจของบาป ของความกึกเห็นผิด ใจอยู่ พุคเท่าไรก็ไม่เชื่อ, พุคเท่าไรก็ไม่ยอมฟัง, จนต้องมีคนสักคนหนึ่งมากระทำ จนตัวเองต้องเสียชีวิต, แล้วคนเหล่านั้นจึงยอมสนใจ ยอมพิจารณา เห็นแล้วก็เชื่อ, อย่างนี้เรียกว่าผู้ไถ่ในทางศาสนา อย่างที่พระเยซูทรงเป็นผู้ไถ่.

การไถ่บาปเรียกว่า *Redemption, redeem* ก็คือไถ่. คำว่า "ไถ่" ก็คือเอาอะไรไปใช้ทดแทน แล้วก็เอาอันนั้นออกมาได้, นี้เรียกว่าไถ่. คำว่า *Redemption*, ก็หมายถึงพระเยซูเสียชีวิต เพื่อให้โลกมนุษย์รอด. เครื่องหมายกางเขน ที่แขวนอยู่ที่คอของผู้ถือศาสนาคริสเตียน ก็คือเครื่องหมายของการไถ่. กางเขนนั่นคือไม้ที่เขาเอาพระเยซูไปตรึงเข้าที่นั่นจนตาย. พระเยซูก็ตายบนไม้กางเขน เพราะยืนยันคำพูดของคุณ ที่ได้พูดไปแล้วว่าอย่างนั้นๆ ไม่ยอมกลับคำ. *แขวนไม้กางเขน ก็คือการยอมรับพระมหาไถ่ว่าเป็นผู้ช่วยของตน.*

คำว่าไถ่หรือ *redemption* นี้ บางทีก็ใช้ไปในความหมายอื่นก็มี เช่นคำว่า *liberation* ทำให้หลุดออกไปจากข้อผูกพัน, บางทีก็ใช้คำว่า *deliverance* คือช่วยด้วย การส่งออกไปเสียให้พ้น พันปัญหาหรือพันอันตราย. ความหมายอย่างที่เรียกกันสมัยปัจจุบันว่า *ผู้ปลดปล่อย* นั้นเอง; แต่อันนี้เป็นเรื่องทางการเมือง เทียบนี้เป็นเรื่องทางศาสนา *ผู้ปลดปล่อยหรือผู้ช่วยให้รอดในทางวิญญาณ.* แต่ผู้ปลดปล่อยสมัยนี้ เขาหมายถึงยกกองทัพไปตีบ้านเมืองให้ชนะ แล้วก็ปล่อยพรรคพวกของคุณ มันคนละความหมาย; แยกกันแล้วก็คือ ผู้ปลดปล่อยทางร่างกาย, กับผู้ปลดปล่อยทางวิญญาณคือ ทางจิตทางใจ. ถ้าเป็นเรื่องของศาสนา ก็เป็นเรื่องการปลดปล่อยในทางวิญญาณ.

ถ้าสังเกตดูให้ดี จะเห็นได้ว่า การปลดปล่อยทางวิญญาณนั้น มันเป็นการกระทำที่ซ้อนกันอยู่ ๒ ชั้น เพราะเรื่องทางวิญญาณเป็นเรื่อง บัจฉิตัง ก็เป็นเรื่อง

เฉพาะตัว. ผู้จะปลดปล่อยผู้อื่นทางวิญญาน ต้องไปทำให้เขาเข้าใจอย่างถูกต้อง ในทางวิญญาน แล้วเขาก็ทำตัวเขาให้หลุดออกมาได้. ไม่เหมือนกับการปลดปล่อยทาง วัตถุหรือทางเงิน เอาเงินไปได้ตัวมา มันก็ออกมาได้. แต่ในทางวิญญานทำอย่างนั้น ไม่ได้, มันต้องไปทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จนถึงกับคนนั้นมันรู้จักทำให้หลุดได้ด้วยตัวของ เขาเอง. นี้ก็เรียกว่ายังมีบุญคุณอยู่ เพราะว่าถ้าคนนั้น ไม่ช่วยชี้หนทาง ให้เกิดความ เข้าใจถูกต้อง คนนั้นมัน ก็หลุดไม่ได้. นี้เราเรียกว่า ผู้ใถ่นั้นก็คือผู้ช่วยให้เขารู้จัก ใถ่ตัวเขาเอง, ช่วยให้เขารู้จักมีจนาทิกฎี ว่าเป็นอย่างไร, แล้วถอนตัวออกมาเสียได้จาก มีจนาทิกฎีนั้น ๆ นี้คือเป็นผู้ใถ่ที่แท้จริง.

การใถ่มีอยู่ทั้งคริสต์และพุทธ.

มากไปกว่า คำว่า ใถ่นี้ เป็นเรื่องในศาสนาคริสต์อย่างเดียว หรือ ว่าแม้ในพุทธศาสนาก็มี. ต้องขอใช้คำพูดเดียวกันอีกว่า ถ้าพุทธบริษัทไม่มองเห็น การใถ่ให้พ้นบาปในศาสนาของตน มันก็เป็นพุทธบริษัทที่โง่กว่าคริสเตียน อยู่ต่อไป ตามเดิม.

การใถ่หรือการช่วยให้รอดนี้ เป็นอุดมคติของโพธิสัตว์; ถ้าใคร อ่านเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระโพธิสัตว์ ก็จะพบความหมายของการใถ่ คือ *พระโพธิสัตว์ต้องยอม หลากๆ อย่าง, กระทั่งยอมเสียชีวิต เพื่อจะช่วยเหลือผู้อื่น.* เราจะนึกถึงพระพุทธเจ้าบำเพ็ญ บารมี ชนิดที่เป็นปรมัตตบารมี อุปบารมี อะไรก็ตาม ซึ่งต้องเสียชีวิต ปรากฏอยู่ใน เรื่องนั้นๆ จึงจะสามารถเป็นโพธิสัตว์ช่วยโลกได้.

หรือแม้เมื่อพระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว มองเห็นว่า ธรรม ที่ตรัสรู้นี้ลึก ไม่มีใครเข้าใจ สอนก็เหนื่อยเปล่าไม่มีใครเข้าใจ. แต่แล้วมากลับมองเห็น

อีกทางหนึ่งว่า มันยังมีคนเข้าใจบ้าง แม้จำนวนน้อย, ถ้าเราไม่แสดงธรรม คนจำนวนน้อยนั้นก็เสียประโยชน์. พระองค์จึงต้องทรงลำบากอย่างยิ่ง ในการประกาศพระศาสนา, ประสบการต่อต้านรอบด้าน, หรือแม้ที่สุดจะต้องเหน็ดเหนื่อยเหลือประมาณ. นี่คือการลงทุน เสียสละ หรือบริจาคเพื่อจะไถ่เอาสัตว์เหล่านั้นออกมาเสียจากอำนาจของบาป ของกิเลส ของอวิชชา, นี้ไถ่สัตว์ออกมาเสียจากบาป จากกิเลส จากทรงของอวิชชาที่ว่า เป็นการช่วยให้รอดในทางวิมุตตญาณ โดยการเสียสละเจ็บปวดหรือเสียชีวิต ของใครคนหนึ่ง ก็เรียกว่าเป็นการไถ่.

ทำไมไม่มองดูให้ใกล้ตัวเข้ามาอีกว่า ผู้ที่เป็นพ่อแม่ครูบาอาจารย์ทั้งหลายนี้ก็ต้องทำการไถ่อยู่ตลอดเวลา; ถ้าไม่ใช่การยอมเสียสละ ยอมเจ็บปวด ยอมลำบาก ของบิดามารดาแล้ว ทารกน้อยๆ มันก็รอดชีวิตไปไม่ได้ มันต้องตาย, พ่อแม่ต้องลงทุนด้วยความเหนื่อยยากลำบาก หรือเจียนตาย, หรือถึงกับตายไปก็มีในบางกรณี ก็เพื่อช่วยชีวิตทารกน้อยๆ ไว้, หรือว่าครูบาอาจารย์โดยทั่วไป ถ้ามีสัตตชาตญาณแห่งความเป็นครูบาอาจารย์จะมีลักษณะเป็นผู้ไถ่เสมอไป, ก็ว่ามันจะยอมทนยากลำบาก ทนความยากลำบากเจ็บปวดทรมาน ก็ยอมเสียสละความสุข เพื่อให้เกิดผลดีแก่ลูกศิษย์. นี่เป็นการไถ่คนเหล่านั้น ออกมาเสียจากความโง่.

ทำให้เราเห็นได้ว่า การไถ่นั้นมันเป็นสิ่งที่มี และต้องกระทำกันอยู่ในโลก. ถ้าเราจะไถ่ตัวเอง ให้พ้นจากความยากจน เราก็ต้องลงทุนด้วยความเหนื่อยยากลำบาก, เพื่อจะไถ่เอาตัวเองออกมาเสียจากความยากจน, นี่มันเป็นการไถ่ทางวัตถุ.

การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้พ้นจากความทุกข์ ก็เป็นการไถ่ด้วยเหมือนกัน. แต่ถ้าไม่ระวังให้ดี มันจะกลายเป็นโทษ; เช่นเอาเงินเอาของไปช่วย

กันง่าย ๆ ให้คนที่ถือคอกยาลำบากนั้นมันพ้นทุกข์มันก็ทำได้ ก็เรียกว่าได้เขาให้พ้นทุกข์, แต่มันจะกลายเป็นว่า ไปทำให้เขาขี้เกียจมากขึ้น, มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น, แล้วจะโง่มากขึ้นนี้, มันจะไม่ใช่เป็นการได้กันตอนนี้. ฉะนั้น การไถ่ในทางวัตถุ จึงไม่ใช่เป็นการไถ่ที่ปลอดภัย ผู้การไถ่ในทางจิตทางวิญญาณไม่ได้ ซึ่งจะมีแต่การปลอดภัยอย่างเดียว.

พูดถึงการไถ่ในทางจิตทางวิญญาณ มันจะต้องมีความสามารถ หลายอย่างหลายประการ จึงจะทำได้; เช่นว่าคนนั้นต้องมีปัญญาถึงขนาด เช่นเป็นพระพุทธเจ้า ก็มีปัญญาขนาดพระพุทธเจ้า, เป็นพระสาวกก็มีปัญญาขนาดพระสาวก, ต้องมีปัญญารู้ว่าทำอย่างไร จึงจะออกมาจากความทุกข์ได้. นี่เขาต้องมีปัญญาอย่างนั้น, มีปัญญาแล้วต้องมีความตั้งใจ, ที่เรียกว่าสัจจะหรืออธิษฐาน บั๊กใจลงไปว่า เราจะช่วยไถ่เขาออกมา. เมื่อมีความตั้งใจแล้ว มันต้องมีความเสียสละ ความเมตตากรุณาอะไรก็รวมอยู่ในคำว่าเสียสละ, จะตั้งใจอยู่เฉยๆไม่ได้ ต้องลงมือกระทำ มันก็ต้องเสียสละ. พระพุทธเจ้าทรงเสียสละ แล้วก็ทรงมีเมตตากรุณา เป็นรากฐานของการเสียสละ เมื่อเสียสละแล้ว ก็ยังจะต้องมีขันติ คือความอดกลั้นอดทน ให้ทำการไถ่นั้นลุล่วงไปด้วยดี, เพราะมันทำยาก, เพราะมันต้องทำในระยะยาว.

นี่การที่จะไถ่คนออกมาเสียจากบาป ผู้ไถ่ต้องมีคุณธรรมสูง คือมีปัญญา รู้อะไรนี่ มีสัจจะ ความจริง ความตั้งใจจริงที่จะไถ่, แล้วก็ ต้องมีการเสียสละทุกอย่างที่จะต้องเสียสละในการไถ่, แล้วก็ ต้องอดทน ตลอดเวลาของการไถ่.

การกระทำของพระพุทธเจ้า ในพระพุทธศาสนา นี้ ก็มีลักษณะอย่างนั้น คือเป็นการไถ่สัตว์ออกมา เสียจากความทุกข์ หรือเหตุของความทุกข์, หรือพูดให้กว้างหน่อยก็ว่า ออกมาเสียจากทรงขังของอวิชชา ให้มาสู่แสงสว่าง. ถ้าไม่มีการไถ่

คือคิดช่วยผู้อื่นในทำนองนี้แล้ว ความเมตตาการุณาก็ไม่มีค่าอะไร ไม่มีความหมายอะไร มีเมตตาการุณาก็มีเปล่าๆ เพราะว่าไม่ได้ช่วยผู้อื่น คือไม่ได้ใช้ไปในการช่วยผู้อื่น, จะให้มีเมตตาการุณาถึงไหนมันก็ไม่มีความประโยชน์อะไร. พระพุทธเจ้าท่านจึงไม่ ทรงมีแต่เมตตาการุณา เฉยๆ, แต่ท่านมี การไถ่ คือการยกสัตว์ขึ้นเสียจากกองทุกข์.

นี้รวมความว่า การไถ่นั้นเป็นเรื่องของพระศาสนา ไม่ว่าศาสนาไหน; ถ้าจะให้ประสบความสำเร็จ ตามความหมายของคำว่าศาสนา มันต้องเป็นศาสนาที่ช่วยสัตว์โลกได้, แล้วการที่จะช่วยสัตว์โลกโดยไม่มี การไถ่ ไม่มี การเสียสละเป็นเดิมพันนั้นมันไม่มีหนทาง. มันต้อง มีการเสียสละ เราลองคิดดูว่า เรื่องทางวัตถุ ช่วยกันให้รอดจากความอดอยากลำบากยากจน มันก็ยิ่งต้องช่วยกัน คือไถ่ตัวเพื่อนมนุษย์ออกมาจากความลำบากยากจน แต่มันก็ไม่มีการไถ่หรือความหมายอะไรนัก, มันไปสูงสุดอยู่ที่ ไถ่ออกมาเสียจากความโง่เขลา. เมื่อเขาไม่โง่เขลาแล้ว เขาก็จะพ้นจากความยากจนเอง, เขายากจนเพราะโง่เขลา. เราไถ่เขาออกมาจากความโง่เขลา เขาก็พ้นจากความยากจนเอง. ฉะนั้น เราอยู่ในโลก นี้มันหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่จะต้องมีการไถ่ คือการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ออกมาเสียจากความทุกข์.

ที่นี้เรื่องของพระเยซูนั้นมันสูงสุด คือท่านยอมเสียสละชีวิต เพื่อจะช่วยคนที่เห็นผิดเข้าใจผิด กลับมาสู่ความเข้าใจถูก นี่ก็มุ่งหมายอย่างเดียวกันกับพระพุทธเจ้า ที่จะทำให้คนละความเห็นผิดมาสู่ความเห็นถูก แต่ในกรณีของพระพุทธเจ้าไม่จำเป็นที่ถึงกับจะต้องเสียสละชีวิต เพราะว่าในประเทศอินเดียสมัยนั้น พอจะพูดกันรู้เรื่องด้วยปาก. ถ้าในประเทศปาเลสไตน์สมัยของพระเยซูนั้น ไม่อาจจะพูดกันได้ด้วยปาก, พวกกันไม่รู้เรื่องด้วยปาก, ต้องทำมากไปกว่านั้น จึงเกิดมีการเสียชีวิตกันขึ้น. ขอให้เข้าใจเรื่องราวของการไถ่บาป เป็นใจความสำคัญของคริสตธรรม ที่พุทธบริษัทควรทราบไว้อย่างคร่าวๆ อย่างนี้.

ศึกษาการไถ่บาปในศาสนาคริสต์.

ที่นี้อาตมาก็จะพูดถึง การไถ่บาปในศาสนาคริสต์นั้นให้ละเอียด หรือชัดเจน
 ยิ่ง ๆ ขึ้นไป. เมื่อพูดถึงการไถ่บาปตามหลักของคริสเตียน ผู้ที่ได้เคยอ่านคัมภีร์ไบเบิล
 มาแล้ว ก็จะต้องนึกถึงบาปอันแรกที่สุดคือ บาปดั้งเดิม ซึ่งเคยเอามาเล่าให้ฟังหลายหน
 แล้ว ว่ามันมีความหมายอย่างเดียวกันกับในทางพุทธศาสนา คือในสวนของพระเจ้านั้น มี
 ต้นไม้ต้องห้าม ไม่ให้ผิวเมียคู่แรกที่เฝ้าสวนนั้น กินลูกเข้าไป แล้วถ้ากินเข้าไปแล้ว จะ
 มีความรู้จักตัวรู้จักชั่ว แล้วก็จะตาย, *กินผลไม้แล้วจะรู้จักตัวรู้จักชั่ว แล้วก็ตาย.* น
 หมายความว่าก่อนนี้ไม่รู้เรื่องดีเรื่องชั่ว เหมือนกับว่าสัตว์เดรัจฉาน ไม่รู้เรื่องดีเรื่องชั่ว
 พอมากินผลไม้ต้นนี้แล้ว มันเขียนขึ้นมาถึงกับรู้จักตัวรู้จักชั่ว รู้จักอื่น ๆ ไปทุกคู่ ซึ่งเรียก
 ว่ามันเป็นบัญญัติ เช่นรู้จักแพ้รู้จักชนะ รู้จักได้รู้จักเสีย รู้จักงามรู้จักไม่งาม ล้วนแต่
 เป็นคู่ ๆ แล้วทำให้มีบัญญัติ เพราะว่ามันรู้สำหรับจะยึดมันถือมัน คือว่ารู้จักตัวรู้จักชั่วใน
 ระยะแรกนี้ มันรู้สำหรับจะยึดมันถือมัน. พอยึดมันถือมัน มันก็เกิดทุกข์. นี้คือบาป
 และความตายอันแรกของมนุษย์ เป็นมรดกตกทอดมาถึงลูกหลานชั้นหลัง จนกระทั่ง
 ถึงทุกวันนี้.

เราจะเปรียบคู่อีกทีหนึ่งว่า ลูกเด็ก ๆ ทารกเพิ่งคลอดออกมาจากท้องแม่ ไม่
 รู้จักเรื่องดีเรื่องชั่ว มันก็ไม่มีบัญญัติอะไร เพียงแต่หิวก็กิน อิ่มแล้วก็นอน, หิวก็กินอีก
 ไม่ได้กินก็ร้องไห้เท่านั้นเอง มันไม่รู้ความหมายของคำว่าดีหรือชั่ว มันก็เลยยังไม่มีความ
 จนกว่าจะเติบโตเป็นเด็กโต รู้เรื่องดีรู้เรื่องชั่ว กระทั่งเป็นหนุ่มเป็นสาว รู้จักสวยรู้จัก
 ไม่สวย รู้จักดี—ชั่ว ที่สูงขึ้นไป. นี้มันก็มีปัญหา แล้วมันก็มีมีความทุกข์ เพราะ
 รู้จักดีรู้จักชั่ว นั่นเอง. มันต้อง เลื่อนขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง คือรู้จักตัวรู้จักชั่ว ถึงขนาดที่
 เห็นว่ามันเหลวไหลทั้งนั้น แล้วก็ไม่ยึดถือทั้งดีและชั่ว นี่จึงจะดับทุกข์, จึงจะพ้นทุกข์.

ฉะนั้นการรู้เรื่องดีเรื่องชั่วนั้นมีอยู่สองตอน : ตอนแรกรู้เพียง ว่ามัน ดี
ว่ามัน ชั่ว มันต่างกัน, แล้วก็หลงไหลไปในทางดี มันก็มีปัญหา เรียกว่ารู้จักดี—ชั่ว
สำหรับจะหมายมันยึดถือด้วยอุปาทาน. ทีนี้ต่อมา รู้อีกทีหนึ่ง รู้ที่ปลงไป อีกทีหนึ่งว่า
โอ, นี่มันเรื่องบ้า ก็เลย ไม่ยึดถือทั้งดีและทั้งชั่ว. นี่เรียกว่า รู้ดีรู้ชั่วสำหรับจะไม่
ยึดถือ.

ผิวเมื่อก่อนกินผลไม้เข้าไปแล้ว รู้จักดีรู้จักชั่วเพียงสำหรับยึดถือ ก็เลย
มีความทุกข์ เรียกว่าบาปดั้งต้นเป็น original sin, เป็นบาปดั้งต้น ที่พ่อแม่ก่อนแล้วคลอด
ลูกออกมาเท่าไรๆ มันก็รู้จักยึดถือดี—ชั่ว เป็นทุกข์สืบต่อๆ กันมา. แล้วเรื่องมันมีว่า
พระเจ้าบ้องกันไม่ให้ผิวเมื่อก่อนได้กินผลไม้ของต้นไม้อีกต้นหนึ่ง ซึ่งจะทำให้มีชีวิตนิรันดร
ผิวเมื่อก่อน ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์นี้ เลยไม่ได้กินผลไม้ของต้นไม้ชีวิตนิรันดร
เลยไม่รู้จักปลงเปลื้องตัวเอง ให้พ้นไปจากบาปที่ยึดถือดี—ชั่ว จนกว่าพระเยซูจะเกิด.

เรื่องแต่โบราณก่อนพระเยซูในคัมภีร์ของพวกยิวนั้น เขียนไว้อย่างนั้น
จะห่างกันก็พ้นปีก็รู้ไม่ได้ จนกว่าจะเกิดพระเยซู ซึ่งจะมา *สั่งสอนกันใหม่ ให้รู้สละ
ให้ปล่อย ให้อ่าง แล้วก็จะได้ชีวิตนิรันดร;* จึงพูดได้ว่า พระเยซูเสียสละชีวิต เพื่อ
ไถ่มนุษย์โง่ๆ เหล่านั้น ให้พ้นจากบาปดั้งเดิม บาปที่แรก, แล้วก็มามีชีวิตนิรันดร.

เรื่องชีวิตนิรันดร จึงมา มีอยู่ในตอนคัมภีร์ใหม่, ตอนคัมภีร์เก่า
มีแต่เรื่องบาปนิรันดร, บาปดั้งต้นและบาปนิรันดรของมนุษย์ จนกว่าจะเกิดพระเยซู
จะมาช่วยไถ่ให้มนุษย์พ้นจากบาปนิรันดร คือให้พ้นจากการถือลัทธิผิดๆ ตามที่มีกล่าว
อยู่ในหัวข้อของธรรม เกี่ยวกับเรื่องการไถ่บาป.

ดูการไถ่บาปในคัมภีร์อื่น ๆ ของคริสต์เทียบฝ่ายพุทธ.

การไถ่บาปในคัมภีร์ลูคหรือที่เรียกกันว่าลูคา บทที่ ๒๑ ข้อที่ ๒๘ นั้น มีการกล่าวถึงพระเยซู จะมาปรากฏขึ้น ให้มนุษย์พ้นจากความกลัวหรือความทุกข์ ในวันที่พิพากษาโทษ ในวันที่พิพากษาโทษนั้น มันมีเรื่องที่น่ากลัวที่สุด เหมือนกับว่าจะเกิดมิกัดัญญอะไรทำนองนี้, วันเหล่านั้นจะเป็นวันที่น่ากลัวอย่างยิ่ง. หญิงมีครรภ์ หญิงแม่ลูกอ่อน จะมีความทุกข์อย่างใหญ่หลวง, พระเจ้าจะพิโรธคนเหล่านั้น. เขาจะถูกประหารด้วยดาบ จะถูกนำตัวไปเป็นเชลยยังประเทศต่าง ๆ. คนต่างชาติต่างศาสนาก็จะเหยียบย่ำกรุงเยรูซาเล็ม ทำให้คนเมืองนั้นสูญเสียด่านาจ นี้ตอนท้ายมีว่า กลัวจนสลบนี้ก็จะเกิดอาการบุตรมนุษย์มาในก้อนเมฆ แล้วก็จะเป็นเครื่องแสดงว่า มนุษย์จะรอดพ้นจากความกลัว, เคื่อนว่าให้เตรียมพร้อม สำหรับจะเข้าใจการมาของบุตรมนุษย์.

คำกล่าวตอนนี้จะพูดเป็นเรื่องวัตถุ, เป็นเรื่องปุกกลลาธิฐานก็ได้, เป็นเรื่องธรรมาธิฐานก็ได้, คือว่าถ้ามีความกลัว อย่างกลัวไฟไหม้ กลัวน้ำท่วม กลัวแผ่นดินถล่ม กลัวอะไรก็ตาม, ถ้าพระเยซูปรากฏก็จะหายกลัว. ถ้ามองไปในเรื่องของจิตใจ หรือความทุกข์ระทมด้วยกิเลสด้วยความทุกข์ ถ้าพระเยซูมาปรากฏ ความกลัวก็จะหายไป. นี่หมายความว่า จะช่วยขจัดความกลัว, จะไถ่มนุษย์ให้ออกไปพ้นจากความกลัว, เป็นใจความกว้าง ๆ ว่าจะช่วยระงับความน่ากลัว, แม้ความน่ากลัวสูงสุด ในวันที่พิพากษาโทษของมนุษย์.

ที่นี้มาถึง คัมภีร์ที่เป็นกิจการของพระสาวก คำสอนของเซนต์ปอล มีมากเกี่ยวกับเรื่องนี้; เช่นจดหมายถึงพวกโรม ตอนที่ ๓ ข้อ ๒๔ พระเยซูจะช่วยให้พ้นจากบาป ด้วยความศรัทธาในพระเยซู; เพราะว่าพระเยซูเป็นผู้ที่พระเจ้าประทานมาเพื่อวัตถุประสงค์อันนั้น. นี่หมายความว่า ใช้ความเชื่อ เป็นเครื่องแก้ปัญหยา, ถ้ามี

ความเชื่อ มันก็หมดความกลัว. ข้อความนั้นมีเป็นใจความสำคัญอยู่ว่า พระเจ้าทรงกำหนดวิธี ให้มนุษย์คืนดีกันกับพระองค์, พระเจ้าให้มนุษย์คืนดีกับพระองค์ โดยทางความศรัทธาในพระเยซูคริสต์. พระองค์โปรดให้เป็นเช่นนั้น แก่ทุกคนที่มีความเชื่อในพระเยซูคริสต์, ไม่ถือว่ามีใครดีกว่าใคร, เพราะทุกคนทำบาปเหมือนกัน. พระเจ้าทรงเมตตาให้เขาคืนดีกับพระองค์ โดยทางมีศรัทธาในพระเยซูคริสต์ แล้วให้คนที่ปวงเหล่านั้นหมดบาปได้, ความหมดบาปนี้เรียกว่าไถ่บาป.

เมื่อสัตว์โลกที่โง่ ๆ คินตักันได้กับพระเจ้า; นี่หมายความว่าคนทั่วไปไม่เชื่อพระเจ้า, ไม่ยอมรับคำสอนของพระเจ้า, คือไม่ถือพระเจ้านั้นแหละ, เรียกว่าทะเลาะวิวาทกับพระเจ้า. นี่พระเจ้ายิ่งไปพาพระเยซูคริสต์มา สำหรับสอนคนให้รู้จักว่าอะไรเป็นอะไร, แล้วคนก็เชื่อในคำสอนของพระเยซูคริสต์. นี่ก็เท่ากับว่า ทำให้มนุษย์ซึ่งเคยเป็นศัตรูกับพระเจ้านั้นเปลี่ยนไปเป็นผู้เชื่อฟังหรือคินตักัน, นี่ถือว่าพระเยซูเป็นผู้ไถ่บาปของมนุษย์เหล่านั้น แม้ว่าจะเป็นการจัดของพระเจ้า.

เราก็ลองคิดนึกถึงตัวเราเอง : คนบางพวกมนุษย์บางคนไม่ชอบพระพุทธรเจ้า เกลียดพระพุทธรเจ้า จนทำตนเป็นศัตรูกันกับพระพุทธรเจ้า. เรื่องราวก็ปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ ว่าในอินเดียในครั้งกระโน้น ก็มีคนเป็นอันมาก ที่ไม่ยอมรับการตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้า, ไม่เชื่อและกัศค้าน, จนถึงกับมุ่งทำลายก็มี เป็นศัตรูกับพระพุทธรเจ้าก็มี. นี่ถ้ามีอะไรมาทำให้มันเปลี่ยน, จนคนเหล่านั้นคินตักันกับพระพุทธรเจ้าได้ มันก็เป็นการไถ่. แล้วเรื่อง ส่วนมากในคัมภีร์พุทธรศาสนา ก็กลายเป็นการจัด หรือการกระทำของพระพุทธรเจ้านั่นเอง. แต่ถ้าเราจะ มองกันให้คล้าย ๆ กับเรื่องของคริสเตียนก็จะต้องพูดไปในทำนองว่า คนในโลกเกลียดพระธรรม พระพุทธรเจ้ามาทำให้คนในโลกเลิกเกลียดพระธรรม, แล้วก็ชอบพระธรรม ทำไมคนในโลกเกลียดพระธรรม?

เพราะว่า พระธรรมนั้นสอนไปในทางตรงกันข้ามกับกิเลสของคน คนมันชอบเรื่องกิเลส ชอบทำบาป ทำอกุศล, เห็นแก่ความสนุกสนานทางเนื้อหนัง, คนก็เกลียดพระธรรม, พระพุทธเจ้าท่านออกุศลสำหุพยายามไม่เห็นแก่เห็นคเห็นน้อย, จนทำให้คนเหล่านั้นมีความเข้าใจ ถูกต้อง ก็คืนดีกับพระธรรม, แล้วก็ชอบพระธรรม. พระเยซูก็ทำหน้าที่อันนี้, คือ ทำให้พ้นจากบาป ด้วยศรัทธาในพระเยซู เพื่อคืนดีกับพระเจ้า.

ที่นี้ก็มาถึง *หนังสือโครินเธียนเล่มหนึ่ง* ตอนที่ ๖ ข้อ ๒๐ และตอนที่ ๗ ข้อ ๒๓ มีข้อความเหมือนกันว่า *พระเจ้าทรงซื้อท่านมา ด้วยราคาอันสูงลิ่ว คือชีวิตของพระเยซู.* คนโง่ๆ เหล่านี้ เขาไม่ยอมเชื่อพระศาสนา มันก็ต้องมีอะไรมาได้. พระเยซูก็ยอมเสียชีวิตเพื่อคนเหล่านั้นจะกลับใจ, เขาพูดเป็นสำนวนว่า พระเจ้ายอมซื้อคนเหล่านั้นมา ด้วยราคาอันสูงลิ่ว, คือชีวิตของพระเยซู, ซื้อให้พ้นจากความเป็นของคนโง่, เอามาเป็นของพระเจ้าเสีย, จึงใช้คำว่า *ทรงซื้อมาด้วยราคาอันสูงลิ่ว.* *นี่การที่พระเยซูเสียสละชีวิตเพื่อการซื้อ* *เขาถือว่าเป็นการได้,* พระเยซูเป็นผู้ได้ ให้คนพ้นจากความ เป็นตัวของมัน มาเป็นตัวของพระเจ้า.

ในหนังสือ *โครินเธียน ฉบับหนึ่ง* ในตอนที่ ๑๕ ข้อที่ ๕๕ มีข้อความว่า *พระเยซูได้ทำให้ความตายหมดไปเกลี้ยงไป,* ใช้คำว่า *กวาดความตายให้เกลี้ยงไปจากโลก,* จะทำให้นึกถึงข้อที่ว่า *มนุษย์ผิวเมียคนนั้น เขากินผลไม้รู้ชั่วแล้วก็ต้องตาย, เคียงวันเขาก็จะพ้นไปจากความตาย.* มีข้อความเป็นรูปอุปมา มีการทำพายกันกับความตาย ว่าเคียงวันความตายมันเหลืออยู่ที่ไหน, มันมีชัยชนะอยู่ที่ไหน, มันมีพิษสงอยู่ที่ไหน, เป็นอันว่าหาไม่พบ; เพราะว่าได้รับคำสั่งสอนใหม่ ที่ทำให้หลุดพ้นไปจากความยึดถือเรื่องดีชั่ว. *นี่ถ้าเราจะตีความกันตามวิธีของพุทธบริษัท มันก็ต้องอธิบายอย่างนี้ ว่า การเข้าใจธรรมะที่ทำให้ไม่ต้องตาย นี่เป็นผลที่เกิดมาจากการได้ ของพระเยซู.*

ที่หนังสือ *โครินเธียน เล่ม ๒* ตอนที่ ๕ ข้อ ๑๕ กล่าวไว้ชัดว่า *คน ๆ หนึ่ง ยอมตายเพื่อความอยู่รอดของคนทุกคน.* นี่ก็หมายถึงพระเยซูนั่นเอง คน ๆ หนึ่ง คือ พระเยซู ยอมตาย เพื่อความรอดของคนทุกคน.

นี่ต่อไปก็ คำสอนของเซนต์ปอลถึงพวกทิโมธี ตอนที่ ๑ ข้อที่ ๘ มีข้อความว่า *ธรรมะมีไว้สำหรับได้ผู้ละเมิดธรรม.* ธรรมะคือพระบัญญัติทางศาสนา, แล้วก็ *มีไว้สำหรับได้ผู้ละเมิดธรรม.* พูดอย่างน่าฟังว่า ธรรมะหรือบทบัญญัตินี้ มิใช่มีไว้สำหรับคนดี แต่มีไว้สำหรับผู้ละเมิดธรรม, ผู้ชักขึ้น ผู้ไม่เกรงกลัวพระเจ้า มีไว้สำหรับคนที่ชอบทำบาป เป็นผู้ไม่ปฏิบัติศาสนา, ไม่มีสัมมาการะ, *ว่าบิดามารดาของตน, ประพฤติผิดศีลธรรม.* ประพฤติผิดทางในทางเพศ จับคนไปเรียกค่าไถ่ พุศปศ เป็นพยานเท็จ มากมายหลายอย่าง. นี่แสดงการไถ่ของพระเยซูว่าทรงกระทำผู้ที่ละเมิดธรรมนี้ให้หยุดละเมิดธรรม, ให้เห็นว่าธรรมะมีไว้แก้ปัญหของผู้ละเมิดธรรม ส่วนคนที่ดีอยู่แล้วนี้ไม่ต้อง.

หนังสือชื่อเดียวกัน เล่มที่ ๒ ตอนที่ ๒ ข้อ ๕๖ ว่า *พระเยซูเป็นสื่อกลาง ผู้ทรงพลีชีวิตเพื่อให้มนุษย์เป็นอิสระ* แล้วก็มีความเหมาะสมทุกรูปแบบ ของผู้ที่ทำการไถ่. เขาเขียนตัวอย่างไว้หลาย ๆ อย่าง เพื่อแสดงคุณสมบัติอันสูงสุดของพระเยซู ที่ว่าเหมาะสำหรับที่จะเป็นผู้นำที่อันสูง คือการไถ่. พระเยซูมีคุณสมบัติเหมือนกับทหาร ที่ชื่อตรงต่อหน้าที่ของทหาร, เหมือนนักกีฬาที่มีความสามารถสูงสุดในหน้าที่ของตน, เหมือนกับว่าพ่อเรือนที่ทำหน้าที่ของตนถึงที่สุดแล้ว, ก็มีความเหมาะสมที่จะเป็นใหญ่ในเรือน, หรือจะครอบครองทรัพย์สินสมบัตินั้น ๆ. นี่ก็เพื่อแสดงว่า ผู้ที่ทำการไถ่นั้นต้องอบรมตน ให้มีคุณสมบัติครบถ้วนหลาย ๆ อย่าง, อย่างที่เมื่อตะกั้นกับอกแล้วว่า จะต้องมียุญา มีสัจจะ มีจาคะ มีขันติ เป็นต้น.

นี้คำสอนของเซนต์ปอลถึงไตตัส ตอนที่ ๒ ข้อ ๑๔ ว่าพระเยซูพลีชีวิตเพื่อเรารอดจากความชั่วและเพื่อให้บริสุทธิ์. นี่ก็เป็นความหมายธรรมคา เหมือนกับข้อที่แล้วๆ มา ว่ามีคนยอมพลีชีวิต เพื่อให้คนส่วนใหญ่รอดจากความชั่ว แล้วกลายเป็นคนบริสุทธิ์.

นี้คำสอนของเซนต์ปอลถึงยิบบรูทั้งหลาย บอกให้รู้ว่าพระองค์ ในบทที่ ๙ ข้อ ๑๒-๑๔ นั้น มีข้อความว่าพระองค์ ใช้เลือดของพระองค์แทนเลือดแพะเลือดแกะหรือเลือดวัว, ก็หมายความว่าครั้งกระนั้น ก็มีคนบูชาญู ด้วยฆ่าแพะ ฆ่าแกะ ฆ่าวัว เอาเลือดสังเวทพระเจ้าให้พระเจ้ายกโทษ แล้วคนเหล่านั้นก็ยังได้รับผลของการที่ทำการบูชาญู ทั้งที่ฆ่าทำด้วยเลือดแพะเลือดแกะเลือดวัว. เทียบนี้ พระเยซูใช้เลือดของพระองค์ซึ่งเป็นเลือดของมนุษย์ มันก็ควรจะมีผลมากกว่าที่จะใช้เลือดแพะเลือดแกะเลือดวัว. นี่เขาปลุกศรัทธาในบริษัทให้มองเห็นอย่างนี้ ว่าพระเยซูเป็นผู้ไถ่อย่างสูงสุด.

เมื่ออาตมาไปที่อินเดีย ก็ได้ไปเห็นการฆ่าสัตว์บูชาญูได้บาป เขาเอาหัวของทายกที่จะล้างบาปนั้นไปชนเข้ากับหัวแพะ เอาหัวคนกับหัวแพะแนบกันเข้า แล้วพระก็เอาดอกไม้แดงๆ มากวาดอะไรจากหัวคนไปใส่หัวแพะ กวาดหัวคนไปใส่หัวแพะ แล้วก็เอาแพะไปคักคอก. เขาเรียกว่าบูชาญูให้คนหมดบาป นี่เหมือนกับข้อความนี้ที่เขาว่าบูชาญูด้วยเลือดแพะ เลือดแกะ และเลือดวัว แล้วมันจะมีค่าอะไร ในเมื่อไปเปรียบกับการใช้เลือดคน. พระเยซูได้ใช้เลือดของพระองค์ เพื่อจะล้างบาปของมนุษย์ในโลก.

ที่นี้ คำสอนของบิเตอร์ถึงผู้ลึกภัย กระจัดกระจายอยู่ในที่ต่างๆ ตอนที่ ๑ ข้อที่ ๑๘ คือพระเยซูทำให้มหาชนเป็นอิสระ จากความผิดพลาดเหลวไหล ที่ถ่ายทอดมา

จากบรรพบุรุษ. นี่ท่านลองคิดดูให้ดี ๆ ว่า บาปคือความผิดพลาดที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ. ข้อความนั้นมีว่า ท่านต้องใช้ชีวิตที่เหลือของท่าน ด้วยการแสดงความระต่อพระเจ้า เพราะท่านทราบว่าพระเจ้าทรงไถ่ท่านให้เป็นอิสระ พ้นจากการดำเนินชีวิตอย่างเหลวไหล ดังที่ เรียนรู้มาจากบรรพบุรุษของท่าน.

นี่จะ สำนึกถึงเราว่า เรามีอะไรอย่างนี้หรือเปล่า? เรามีอะไร ที่เคยทำผิดพลาด โดยรับช่วงมาจากบรรพบุรุษ บรรพบุรุษเียงอย่างไร ลูกหลานก็เียงทำตาม ทำตามกันมาอย่างนั้น, จนมาถึงสมัยหนึ่ง ที่คน ๆ หนึ่งมาชี้ให้เห็นว่านี่ต้องเลิก. แม้ในอินเดียใน สมัยพุทธกาลก็เหมือนกัน มันก็มีคนที่ทำผิดต่อกันมา ตามขนบธรรมเนียมประเพณีปรัมปรา อย่างที่พระองค์ทรงแนะนำให้เลิกเสีย ด้วยหลักกาลามสูตรเป็นต้น.

เอาละที่นี้เดี๋ยวนี้กันดีกว่า ในเมืองไทยนี้ดีกว่า, หรือที่ไชยานี้ก็ได้ ไม่ต้องไปถึงไหน ว่ามันมีอะไรบ้าง ที่ทำผิดกันมาอย่างเียงเผลอ รับช่วงสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ. เดี่ยวนี้มันควรจะเลิกร้างเสียได้ ด้วยอะไร เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามา, พระพุทธศาสนาเข้ามาแทรกแซง ทำให้เราเห็นอะไรที่เคยทำมาผิดพลาด, เียงเผลอติดมาแต่บรรพบุรุษ แล้วก็รีบเลิกเสียเถิด.

ในฝ่ายคริสเตียน เขาก็ให้พระเยซูเป็นผู้ทำหน้าที่อันนี้. อาตมาารู้สึกมันเป็นงานที่สำคัญที่สุด เพราะมันมีอยู่จริง แล้วมันมีอยู่มาก แล้วมันทำให้ลำบาก. ฉะนั้นเราอย่าออกชื่อกันดีกว่า ว่าทำอะไรบ้าง, จะเป็นเรื่องงมงายไสยศาสตร์ หรือเป็นเรื่องเียงเผลอเบาปัญญา นั้นแหละ ที่รับช่วงทอดกันมาอย่างเหนียวแน่น, แล้วบางทีก็อ้างว่าเป็นพุทธศาสนาเสียด้วย. นี่รีบล้างเสียเถอะ. ฝ่ายคริสเตียนเขาจัดให้พระเยซูเป็นผู้แก้ไขความผิดพลาด ที่ได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ.

ที่นี้ ตอนที่ ๒ ข้อที่ ๕ มีข้อความว่า *ยอมให้พระองค์ใช้ท่านสร้างวิหารในจิตใจ*, เป็นคำที่มีความหมายลึก. ถ้าท่านจะให้พระเยซูช่วยได้บาป ท่านจงยอมให้พระเยซูใช้ให้ท่านสร้างวิหารขึ้น ในจิตใจของท่าน, แล้วเราก็จะมีพระองค์คือพระเจ้าอยู่ในใจของเรา. มันเป็นการได้บาปอย่างเกลี้ยงเกลา, คือเอาอะไรที่เลวทรามชั่วช้าในจิตใจออกไปเสียให้หมด, จนจิตใจเกลี้ยง สะอาด สว่าง สงบ เป็นสถานที่ควรประทับอยู่ของพระเจ้า หรือของพระเยซู ก็แล้วแต่จะเรียก.

ถ้าอย่างพุทธบริษัท เราก็ทำให้จิตใจนี้สะอาด จนจิตใจนี้กลายเป็นวิหารสำหรับพระพุทธเจ้าจะเสด็จมานั่งประทับอยู่. นั่นมันเป็นอุปมาว่าอย่างนี้, ก็ลองตีความเอาเอง. ฝ่ายคริสเตียนเขามีใจความที่เป็นอุปมาอย่างนี้. นี่ระวังให้ตี ที่อาตมาพูดบ่อย ๆ ว่า ถึงอย่างไร ๆ ก็อย่าให้พุทธบริษัทโง่กว่าพวกคริสเตียนเลย, อยากรักก็มาเป็นเพื่อนเกลอ มีอะไรเสมอ ๆ ไปทักทายกันได้. เป็นผลแห่งการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบนั้นแหละจะตี.

ที่นี้ ในคัมภีร์ที่โยฮันเขียนขึ้น ว่าได้เห็นที่ประทับของพระเจ้า เขาเรียกว่า *คัมภีร์เรฟเวเลชั่น* ตอนที่ ๑ ข้อที่ ๕๖ ว่า *ความตายของพระองค์ช่วยให้เราพ้นบาป และได้เป็นพลเมืองในอาณาจักรของพระองค์.* ความตายของพระเยซู ช่วยให้มีมนุษย์ทุกคนพ้นจากบาป เป็นคนสะอาด แล้วคนสะอาดเหล่านั้น ก็ได้เป็นพลเมืองในอาณาจักรของพระองค์. ถ้าคนยังมีบาปสกปรกอยู่ จะเป็นพลเมืองของอาณาจักรนั้นไม่ได้. นั่นมันชัดมากพอแล้ว ว่าที่เราจะไปอยู่กับพระเจ้า ในโลกของพระเจ้า ต้องเป็นคนสะอาด พ้นจากบาป.

นี่ตอนที่ ๕ ข้อที่ ๘ สรุปความว่า *พระเยซูเป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุด ที่จะได้รับมอบม้วนพระคัมภีร์,* แกะตราออกมาแสดงแก่ชาวโลก เพราะว่าพระองค์ยอมได้

โลกด้วยชีวิตของพระองค์. ฉะนั้นโดยความยุติธรรม เราจึงถือว่าพระองค์เป็นผู้สมควรอย่างยิ่ง ที่จะได้รับมอบม้วนพระคัมภีร์ที่ม้วนห่อประจำตราไว้อย่างแน่นหนา พระเยซูมีสิทธิที่จะแกะตราคีย์พระคัมภีร์นี้ออกเผยแผ่แก่ชาวโลก เพราะเหตุผลว่า พระองค์ได้สละชีวิตเพื่อประโยชน์แก่สัวโลก.

ทั้งหมดนี้มันเป็นข้อความ ที่รวบรวมมาให้ท่านทั้งหลายฟัง ว่าเขาได้กล่าวไว้อย่างไร. สำหรับพระเยซูในฐานะที่เป็นผู้ไถ่บาป. ไถ่บาปคืออะไร? จะต้องทำโดยบุคคลที่มีคุณสมบัติอย่างไร? ที่เราเอามาเปรียบกันดูกับพุทธศาสนาเรา ว่าผู้ที่ช่วยโลกให้พ้นให้รอดคนนั้น จะต้องทำอย่างไร. โดยบุคคลที่มีคุณสมบัติอย่างไร.

เหตุผลเรื่องการไถ่บาปตามคัมภีร์คริสต์เทียบกับพุทธ.

ที่นี้ก็อยากจะพูดถึงข้อปลีกย่อย ที่ว่า พระเยซูเป็นผู้ไถ่บาป นั้นเป็นเรื่องบังเอิญ ว่าท่าน ไปถูกลงพระชนม์ แล้วสาวกทั้งหลายในชั้นหลัง ก็สมมติให้พระองค์ปลงพระชนม์เพื่อไถ่บาป ข้อความที่น่าสนใจ เกี่ยวกับเรื่องการสิ้นพระชนม์ของพระเยซู ก็มีอยู่ในคัมภีร์ที่สำคัญ ๔ เล่ม คือคัมภีร์มัทธิว มาระโก ลูกา และโยฮัน. เขากล่าวไว้ไม่เหมือนกัน.

ในคัมภีร์มัทธิว และ มาระโก กล่าวข้อความตอนที่พระเยซูจะสิ้นพระชนม์จะดับจิตนั้น. พระเยซู ร้องขึ้นมาว่า "ทำไมพระบิดาจึงทอดทิ้งข้าพเจ้าถึงเพียงนี้" นัยหมายความว่า พระเยซูน้อยใจหรือตกใจว่า พระเจ้าได้ปล่อยให้เป็นไปในลักษณะที่ พระเยซู ก็ถูกฆ่าตาย.

ในคัมภีร์ลู่กา ข้อความตอนนี้มีว่า พระเยซูได้ตรัสขึ้นว่า ขอมอบดวงวิญญานไว้กับพระบิดา. ^๕นี้ก็หมายความว่า แล้วแต่พระบิดาจะโปรด.

ส่วนในคัมภีร์โยฮัน คัมภีร์สุกท้าย พระเยซูได้กล่าวในคอนสันพระชนม์ว่า สำเร็จแล้วไว้อย. ข้อความในคัมภีร์โยฮันนี้น่าสนใจมาก, เพราะพระเยซูได้ประกาศออกมาว่าสมประสงค์แล้วไว้อย คือการที่ได้ตายลงไปในลักษณะอย่างนี้, สมประสงค์ของเราแล้วในการที่จะมาไถ่มนุษย์ให้พ้นจากบาป.

ถ้าถือเอาตามคัมภีร์มัทธิว หรือ มาระโก นั้น แสดงว่า พระเยซูไม่ได้ตั้งใจจะทำอย่างนั้น. ถ้าเอาตาม คัมภีร์ลู่กา ก็ว่า แล้วแต่พระเจ้าจะโปรดให้ทำอย่างไร. ถ้าถือเอาตาม คัมภีร์โยฮัน ก็เป็นอันว่า พระเยซูมีแผนการ ที่จะไถ่มนุษย์จากบาปด้วยชีวิต. เมื่อสิ้นชีวิตจึงร้องออกมาว่า สมประสงค์แล้วไว้อย, เราจึงยอมรับว่า พระเยซู^๕ก็เป็นผู้ที่ไถ่บาปจริง.

เราดูเรื่องการไถ่บาปในศาสนาคริสต์นิกาย เพื่อในบ้านของเราไว้ให้ดีๆ, เราก็จะรู้ว่า ในพุทธศาสนานี้ ก็มีอะไรๆ ที่มันเปรียบเทียบกันได้ หรือกลมกลืนกันไป, โดยจะตั้งปัญหาขึ้นมาใหม่ว่า ในพุทธศาสนามีการไถ่บาปหรือไม่? อย่างที่พูดเมื่อตะกี้ว่า พวกคนโง่ มันก็จะคิดว่าขึ้นมาเสียก่อนเป็นการตัดบทว่า กรรมนั้นมันได้กันไม่ได้ แทนกันไม่ได้. ทำไมไม่นึกถึงข้อที่พระพุทธองค์ ได้ทรงแสดงกรรมซึ่งเป็นที่สุดแห่งกรรมทั้งหลายคือกรรมมี ๔ กรรมคำหนึ่ง กรรมชาวนหนึ่ง กรรมปนกันทั้งคำทั้งชาวนหนึ่ง กรรมไม่คำไม่ชาวนเป็นที่สุดแห่งกรรมคำกรรมชาวนหนึ่ง พระองค์ทรงแสดงกรรมที่ ๔ ก็เพื่อจะให้พ้นจากกรรมคำกรรมชาวนและกรรมเจือกัน.

นี่มันมีวิธี ที่จะช่วยทำให้พ้นจากกรรม หรือพ้นจากบาป และเหนือไปจากบุญด้วย, ก็คือพ้นจากความผูกพันของบุญและบาปนั่นเอง. ก็เข้าใจเรื่องกับตอนต้นของคัมภีร์ไบเบิลที่ว่า กินผลไม้รู้ตัวแล้ว ก็มีบาปตลอดกาล เรียกว่าเป็นบาปตาย. นี่พระพุทธรเจ้าก็ทรงแสดงให้รู้จักกรรมที่เป็นที่สิ้นสุดแห่งกรรมทั้งหลาย ทั้งดีทั้งชั่ว, นี่ก็เรียกว่าเป็นการไถ่บาป ไถ่ตัวให้หลุดพ้นออกไปจากบาป.

ยังมีการไถ่ให้หลุดออกไปจากมิชฌาทิฏฐิ มิชฌาทิฏฐินั้นมีมากสิงสถิตอยู่ในจิตใจของคน ที่ไม่เห็นธรรมะ ไม่มีธรรมะ. โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ เรื่องมีตัวมีตน เป็นอัตตา มีทิฏฐิ ทิฏฐิวามีตัวตน เป็นอหังการะ เป็นมมังการะ กระทำความสำคัญมั่นหมายว่า ตัวเราว่าของเรา; นี่เป็นเครื่องกักขัง ทำให้เป็นทาส ทำให้เป็นบ่าวเป็นทาสของทิฏฐิ. พระพุทธรองค์ทรงทนลำบาก เพื่อจะปลดเปลื้องมนุษย์ออกมาเสียจากทิฏฐิเหล่านี้ เรียกว่าไถ่ให้ออกไปเสียจากทิฏฐิ หรือจะว่า ไถ่ให้ออกไปเสียจากอำนาจของกิเลส. กิเลสมีอย่างไร คนยังไม่รู้จักภัยเข้าไป แล้วทำไมจะไปรู้จักการออกไปเสียจากอำนาจของกิเลส พระองค์ทรงสอนให้รู้จักกิเลส รู้จักการออกไปเสียจากอำนาจของกิเลส คือการปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธรศาสนาพระองค์.

หรือว่าถ้าจะมองในวงแคบ ก็ไถ่ให้พ้นไปจากวิบากทั้งหลาย ทั้งวิบากเก่าวิบากใหม่ วิบากทั้งหลายจะถูกไถ่ให้พ้นออกไปเสียได้ เช่นความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย คนโง่มันก็กลัว, คนโง่มันก็รับเอามาเป็นของกู ความเกิดของกู ความแก่ของกู ความเจ็บของกู ความตายของกู มันเอามาเป็นของกู แล้วมันก็ได้รับความทุกข์ มันเป็นทาสของวิบาก ติดอยู่ในวิบาก ติดตระวางของวิบาก. นี่พระพุทธรเจ้าตรัสสอนให้รู้เรื่องสัพพัญญา เรื่องอนัตตา สลัดความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ออกไปเสียได้, มีนิพพานเป็นที่หมาย คือหลุดออกไปสู่นิพพาน นี่เป็นการไถ่ของพระพุทธรองค์ ให้สัตว์หลุดออกไปเสียได้จากการกักขัง พุทธให้สันติที่สุดในพุทธศาสนาก็คว่า ไถ่ให้หลุดออกจากอัตตา

ไปสู่พระนิพพานออกจากกรุงแห่งอัทธา, แล้วก็ไปสู่พระนิพพานที่พระพุทธรองค์ได้ทรงปลดปล่อยสัตว์, หรือว่าได้ถอนสัตว์ ออกไปเสียจากที่กักขัง ก็ออกจากอัทธาไปสู่นิพพาน.

ถ้าพุทธธรรมศาสนิกก็ต้องพูดว่า ให้ออกจากทุกข์ไปสู่ความไม่มีทุกข์ แล้วก็ไม่ต้องไปติดอยู่ที่สวรรค์ชั้นใดชั้นหนึ่ง, แล้วก็ไม่ต้องไปติดอยู่ในบ้านในเมืองของพระเจ้าด้วย. แต่ก่อนนั้นจะไม่พูด เขียวมันจะสร้างเรื่องขี้ใจขึ้นมามาก, ว่าถ้าหลุดจากอัทธา แล้วไปอยู่กับพระเจ้าในเมืองพระเจ้า มันก็จะไปมีอัทธาใหม่ เราจะเอาแต่หลักเกณฑ์ว่า เขาจะบัญญัติเรียกกันอย่างไร, เราเรียกว่าหลุดจากโลกนี้แล้วก็ไปสู่นิพพาน คือไม่มีอัทธาเหลือ. ส่วนพวกอื่นเขายังมีอัทธาเหลือ ไปอยู่กับพระเจ้าในเมืองพระเจ้านั้นก็ตามใจ เขาก็พูดได้, เขาก็ให้ความหมายเป็นอย่างอื่นได้ เราจะไม่นาทะเลาะกันในส่วนนั้น. ขอแต่ชี้ให้เห็นว่า แม้พระพุทธรเจ้าท่านก็ทรงทำการไถ่ หรือปลดปล่อย หรือปลดเปลื้อง หรือส่งออก หรือทำให้หลุดออกไป ซึ่งสัตว์ทั้งหลาย จากความผูกมัด.

มันจะเหมือนกันอยู่ตรงที่ว่า การทำการปล่อยนั้นต้องลงทุน, พระเยซูลงทุนด้วยชีวิต. แต่ในประวัติของ พระพุทธรเจ้าไม่จำเป็นจะต้องเป็นอย่างนั้น เพราะว่ามันผูกกันในประเทศอินเดีย ซึ่งผูกกันง่ายพั่งรู้เรื่อง. แต่ถ้ายอมรับว่า ในชาติก่อนได้เสวยพระชาติเพื่อบำเพ็ญบารมีเป็นพระพุทธรเจ้านั้น ก็ได้เคยสละชีวิตมามากมาย หลายชาตินับไม่ถ้วนเหมือนกัน ถ้าเอาอันนั้นมากล่าวก็แปลว่า พระองค์ก็ได้เคยใช้เดิมพันเป็นชีวิต เพื่อจะปลดเปลื้องสัตว์ทั้งหลาย.

ฉะนั้นเราจงรู้จักการไถ่บาป เพื่อปลดเปลื้องมนุษย์ ของพระพุทธรเจ้าว่ามีอยู่อย่างนี้ แล้วก็ไปเทียบกันดู กับการไถ่บาปของพระเยซู ในศาสนาคริสต์เห็นว่ามันมีอยู่อย่างไร, มันจะไปด้วยกันได้อย่างไร, ก็จะมีประโยชน์มาก. เพราะว่าคำสอน หรือว่า หลักการเรื่องการไถ่บาปนี้ เป็นหลักการที่สำคัญที่สุด ในฝ่ายคริสต์นิกาย

เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สุดในฝ่ายคริสเตียน ถ้าไม่มีการไถ่บาป แล้วก็ไม่ต้องมีศาสนา คริสเตียน, มันสำคัญถึงขนาดนั้น.

ฝ่ายพุทธศาสนา ทำไม่มองให้ดีกว่า มันก็มีการกระทำอย่างนั้น, แล้วก็ เป็นสิ่งที่มีความหมาย ในข้อที่ว่า ถ้าพระพุทธรเจ้าช่วยใครไม่ได้ แล้วก็ไม่มีประโยชน์อะไร. ถ้าพระพุทธรเจ้าจะช่วยใคร ก็มีอาการเป็นไปในลักษณะที่เรียกว่าไถ่ ด้วยเหมือนกัน; เพราะว่าพระองค์ต้องทรงลงทุน ด้วยอะไรที่เป็นเค็มพั้นในการไถ่ด้วยกันทั้งนั้น, อย่างน้อยที่สุดก็คือความยากความลำบาก. แม้ว่าจะพูดว่าด้วยความเมตตา กรุณา มันก็ต้องทำอาการเหมือนกับการไถ่ คือใช้ความเมตตากรุณานั้นแหละ สำหรับให้ทนลำบาก, แล้วก็ปลดเปลื้องมนุษย์ออกมาจากกองทุกข์.

เราควรจะยอมรับ หลักการที่เรียกว่า การไถ่บาป แม้ในศาสนาคริสต์ เตียนว่า ก็มีอยู่ในพุทธศาสนา. นี่คือใจความสำคัญของคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัท ควรจะทราบ อีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งอาตมาเรียกว่าเรื่องการไถ่บาป. พระเยซูเป็นองค์พระมหาไถ่ คือเป็นผู้ไถ่สูงสุด โดยเอาชีวิตเข้าไถ่ เพื่อว่าให้มนุษย์หลุดออกมาเสียจากความ โง่คั่งเค็ม, หรือความโง่ ที่ได้รับมอบหมายตกทอดมาจากบรรพบุรุษ. ความโง่ของบรรพบุรุษคั่งเค็ม ก็เรื่องกินผลไม้ติดคติดิ้ว, แล้วมันทำกันมาอย่างนั้น เป็นความผิดพลาด. บาปที่รับมรดกตกทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ก็มาช่วยให้รู้จักปลดเปลื้องออกไป ก็เป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ นับว่าเป็นสิ่งที่ควรสนใจ.

ถ้าเรารู้ว่า พระพุทธรเจ้ายังอยู่กับเรา ก็ทำเหมือนกับว่าอยู่ในจิตใจของเรา. ชำระชะล้างจิตใจของเราให้สะอาด สว่าง สงบ เป็นที่ประทับของพระพุทธรเจ้านั้น ก็จะเป็นการไถ่อย่างสูงสุดอยู่แล้ว แล้วก็ไถ่บาปหรือความผิดพลาดของบรรพบุรุษได้ โดยสิ้นเชิงด้วยเหมือนกัน.

เพราะฉะนั้นจึงหวังว่าท่านทั้งหลายผู้เป็นพุทธบริษัท คงจะไม่มีอะไรม่งายมากกว่าพวกคริสเตียน มันจะเป็นที่น่าละอาย ถ้าพุทธบริษัทมีความม่งายใจในเวลาในอะไรบางอย่าง ยิ่งไปกว่าพวกคริสเตียน อาตมาก็ยอมให้เขาต่ำ ก็เรียกว่ายอมได้, ยอมเป็นผู้ไต่เหมือนกัน. ใครจะต่ำว่าอาตมาอย่างไรก็ได้ ก็จะได้ไต่ไว้ซึ่งความที่พุทธบริษัทจะไม่ต้องตกไปเป็นคนโง่กว่าพวกคริสเตียน มีเท่านั้นเอง.

อาตมาเห็นว่า การบรรยายในวันนี้ เป็นการสมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายไว้ ให้พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าทั้งหลายสวดคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นของตนต่อไป ณ บัดนี้.

ความรักพระเจ้า.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๐ ในวันนี้ นั้น
อาตมาก็ยังคงกล่าวถึง *ใจความแห่งคริสต์ธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ* ต่อไปตามเดิม
แต่ในวันนี้จะได้กล่าวโดยห้วนๆย่อๆว่า “ความรักพระเจ้า”.

การบรรยายชุดนี้ มีความมุ่งหมาย เป็นการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ,
หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็ว่า เป็นการทำความเข้าใจระหว่างศาสนานั้นเอง. ท่าน
ทั้งหลายเป็นพุทธบริษัท ก็ควรจะมีสติปัญญา พอที่จะรู้ได้ว่า การทำความเข้าใจระหว่าง
ศาสนานั้น จะมีประโยชน์อะไร. บางคนจะเียงออกไปถึงกับว่า มันเป็นเรื่องนอก
นอกรทาง ไม่ใช่เรื่องของเรา เป็นเรื่องของพวกมิชชันนารี ไม่ควรเอามาพูดเอามาสนใจ

ถึงกับอย่างนั้นก็มี, เลยเห็นแก่ตัวจัด และก็ไม่ว่าเรื่องของเพื่อนมนุษย์เอาเสียเลย, ก็จะอยู่
ร่วมโลกกันโดยปกติสุขได้โดยยาก.

การรู้เรื่องศาสนาของผู้อื่น มีประโยชน์ที่จะผูกพันความรักความ
สามัคคีเป็นพื้นฐาน ในการคบหาสมาคมกันอย่างมนุษย์ ที่จะหลีกกันไม่พ้นเพราะ
อยู่ร่วมโลกกัน. เราจะต้องรู้เรื่องของผู้อื่น จนถึงกับใช้เป็นเครื่องมือ ทำความเข้าใจ
รักใคร่ผูกพันกัน, ยิ่งไปกว่านั้น บางเรื่องมันก็เหมือนกัน เป็นเรื่องเดียวกัน, โดย
เฉพาะอย่างยิ่ง คือเรื่องที่เราเรียกว่าความรักผู้อื่น.

๖.๒๕ ๗ รักผู้อื่นเป็นหลักธรรมสากล.

ความรักผู้อื่นสั้น ๆ คำนี้ มีอยู่ในทุกศาสนา, และโดยเฉพาะ ศาสนา
คริสเตียน ยิ่งถือว่า เป็นหัวใจอันเลิศ ชั้นเลิศของศาสนา, เน้นมากกว่าที่พวกเราชาว
พุทธจะเน้น กันเสียอีก ในพุทธศาสนาก็มีกล่าวถึงความรักผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่น
หรือสรุปว่า เราจะประพฤติประโยชน์ทั้งสองฝ่าย ก็ทั้งฝ่ายตนเองและผู้อื่น, เป็นคำ
กล่าวก่อนข้างจะเป็นกลาง ๆ อย่างนี้. แต่ใน ศาสนาคริสเตียน นั้นอย่างมาก ถึงกับว่า
ความรักผู้อื่นนั้นคือความรักพระเจ้า, เลยกลายเป็นรักสามเส้า คือว่า *พระเจ้ารักเรา*
โดยให้เรารักผู้อื่นเท่ากับที่พระเจ้ารักเรา. ขอท่านทั้งหลาย ช่วยสนใจคำนี้ ให้เป็นพิเศษ
จะได้เป็นพุทธบริษัทที่ดี, จะได้เป็นเพื่อนที่ดี กับเพื่อนมนุษย์ที่เป็นคริสเตียน. เขา
มีหลักว่า *พระเจ้ารักเรา* เพื่อให้เรารักผู้อื่น เท่ากันกับที่พระเจ้ารักเรา. พระเจ้า
รักเราเท่าไรเราจะต้องรักผู้อื่นเท่านั้น, ใจความสำคัญมันก็อยู่ที่คำว่า รักผู้อื่น.

ถ้าจะมองกันในฐานะเป็นหลักธรรมะสากล สากลโลก สากลจักรวาล, ไม่
เกี่ยวกับศาสนาไหนโดยเฉพาะ. *ความรักผู้อื่น* นี้ก็เป็นหลักธรรมะสากล, เป็น

ไควล์ธรรมสากล ของสากลจักรวาลก็ได้ เรียกว่าถ้าไม่มีความรักซึ่งกันและกัน มันก็อยู่กันไม่ได้ มันก็วินาศ. สำหรับสิ่งที่ไม่มีความรู้สึกนึกคิด มันก็ยังต้องทำเหมือนกับว่ารักกัน; เช่นต้นไม้ต้นโล้น^๕ ไม่มีความนึกคิด มันก็ยังอุทิศลำต้นทำเหมือนกับว่ามันรักกัน: สวะลอยมาในน้ำ มันพยายามที่จะเข้าหากัน จนติดเนื่องกันเป็นแพเป็นพืด, เห็นได้ชัดว่า การติดเนื่องกันเป็นแพเป็นพืดนั้น ดีกว่าที่จะลอยไปโคจรเดี่ยว, สัตว์ที่มีชีวิต มันก็พยายามที่จะรักกันและอยู่กันเป็นฝูง. การที่สัตว์บางชนิดไปกินสัตว์อีกบางชนิดนั้น มันเป็นเรื่องของการกินอาหาร แต่โดยเนื้อแท้แล้ว สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ต้องการจะอยู่ร่วมกัน หรือเป็นเพื่อนกัน, ไม่มีความจำเป็นอย่างใดแล้ว มันก็ไม่ฆ่ากัน, เว้นแต่ว่าสิ่งจำเป็นหรือกิเลสอย่างอื่นมันเกิดขึ้น มันจึงจะหมดความรักผู้อื่น แล้วก็ฆ่ากันเหมือนกับว่าไม่รัก.

ในทางธรรมะนี้ ทุกศาสนาล้วนแต่หวังสันติภาพแก่มนุษย์ จึงมีกฎเกณฑ์สำหรับให้มนุษย์ประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดสันติภาพ. หลักเกณฑ์ที่สำคัญที่สุดนี้ อาตมากรู้สึกว่า คำๆ นี้สำคัญที่สุดคือคำว่า รักผู้อื่น. ขอร้องให้ท่านทั้งหลายเอาไปพิจารณาให้ละเอียดที่สุด, ว่าคำว่า รักผู้อื่น เพียงคำเดียวเท่านั้น จะแก้ปัญหาได้หมดสิ้น.

ในขั้นแรกก็ลองนึกดูว่า ถ้าเรารักผู้อื่นแล้ว เราจะฆ่าเขาได้อย่างไร, เราจะไปทำร้ายร่างกายเขาได้อย่างไร, ถ้าเรารักผู้อื่น มันก็ไม่มีการฆ่า ไม่มีการทำร้ายผู้อื่น. ศีลข้อที่หนึ่งคือปาณาติบาตกับบริบูรณ์.

นี่เมื่อเรารักผู้อื่น เราจะไปขโมยเขาได้อย่างไร, จะไปฉ้อฉล ยักยอกหลอกลวงเขาได้อย่างไร, เพราะรักผู้อื่น ศีลข้อที่หกนันทานกับบริบูรณ์.

และ เพราะรักผู้อื่น ก็ไม่ประพฤติผิดกาเม, ไม่ล่วงเกินของรักของใคร่ของหวงของແนของผู้อื่น. เพราะรักผู้อื่น ศีลข้อสาม กาเมสุ มิจจาจารกับริสุทธีบริบูรณ์.

และเพราะรักผู้อื่น เราก็หลอกเขาไม่ได้ ใครบ้างที่ว่ารักเขาจริงๆ แล้ว ยังไปหลอกหลวงเขาได้ มันไม่มี, ถ้ามัน รักผู้อื่นแล้ว มันก็หลอกหลวงเขาไม่ได้ มันก็พูดจริง ศีลข้อมุสาวาท ก็บริสุทธีบริบูรณ์ เพราะว่าเขารักผู้อื่น.

ศีลข้อห้าหรือห้าเฒ่าทุกประเภท เมื่อรู้สึกรักผู้อื่นแล้ว ก็เกรงไปว่า ใจความมีนเฒ่านี้จะกระทบกระทั่งผู้อื่น, จะประทุษร้ายผู้อื่นเพราะความมีนเฒ่า, เขาก็เว้นของเฒ่าเสีย ด้วยเกรงว่าจะกระทบกระเทือนผู้อื่นเมื่อเฒ่า, ฉะนั้นเขาก็เลยมี ศีลข้อห้าบริบูรณ์.

ศีลทั้งห้าบริสุทธีบริบูรณ์ ยิ่งกว่าบริสุทธีบริบูรณ์ เพราะเหตุเพียงข้อเดียวคือการรักผู้อื่น.

เดี๋ยวนี้ พุทธบริษัท ทั้งหลายนั้นแหละ รักษาศีลห้า ข้อนี้ บริบูรณ์หรือไม่? ถ้ารักษาไม่ได้ บริบูรณ์ ก็เรียกว่ายังเลวมาก, แล้ว ขาดเหตุปัจจัยเพียงอย่างเดียว คือ ไม่รักผู้อื่น เป็นแน่นอน, มันต้องไม่รักผู้อื่นเป็นแน่นอน, มันจึงไปล่วงละเมิดศีลห้า นั้นได้, มันก็เลกว่าพวกคริสเตียน ที่ว่าเขารักผู้อื่น แล้วเขาทำล่วงละเมิดเหล่านั้นไม่ได้. นี่แหละมันมี ใจความสำคัญ ในข้อที่ว่าถือศีลกันเพียงข้อเดียวว่า รักผู้อื่น, แล้วมันก็จะศีลประคังเข้ามา ห้าข้อ สิบข้อ ก็สิบข้อ มันก็จะศีลขึ้นมาหมด เพราะความรักผู้อื่น. ฉะนั้นอย่าทำเล่นกับคำว่า รักผู้อื่น.

อาตมาจึงเห็นว่า เป็นสิ่งที่ควรเอามาพิจารณา และเอามาทำความเข้าใจให้
ประพฤติกฎปฏิบัติกัน สอนลูกสอนหลานมิตรสหายทั้งหลาย ให้ถือศีลข้อเดียวคือว่า
รักผู้อื่น แล้วศีลทุก ๆ ข้อก็จะตามมา. เคียงที่บ้านนี้ เมืองนี้ ตำบลนี้ บ้านไหน
ตำบลไหนก็เหมือนกัน มันมีสิ่งเลวร้าย ไม่มีศีลธรรม อย่างนั้นอย่างนี้ ก็เพราะมัน
ขาดศีลข้อเดียวอันคือ ไม่รักผู้อื่น ความรักผู้อื่นเป็นหัวใจของคริสตศาสนา มีบท
บัญญัติต่าง ๆ นานา ทั่วไปในพระคัมภีร์ ซึ่งอาตมาก็จะเอามาเล่าให้ฟังบ้าง ตามที่จะทำ
ได้, ซึ่งวันนั้นก็เป็นหวัด เกือบจะไม่มีเสียงพูด. พุคนึกเพื่อที่จะให้มันได้พูด คือให้มัน
ครบ ๆ ไปเท่านั้นเอง.

ขอเน้นหรือย้ำอีกทีหนึ่งว่า ศีลสามเส้า เป็นความรักสามเส้า คือรักพระเจ้า
ซึ่งต้องการ ให้เรารักผู้อื่น เหมือนกับที่พระเจ้ารักเรา. ท่านลองนึกดูเถิด ว่าถ้า
ใครทำอย่างนั้นคนนั้นจะเป็นอย่างไร, คนคนนั้นมันจะเป็นอย่างไร, มันจะก่อกิเลสขึ้นมา
ได้อย่างไร, รักผู้อื่นเท่ากับที่เขารู้สึกว่าพระเจ้ารักเขา.

ศาสนาที่ไม่มีพระเจ้าเป็นบุคคล ก็มีความรักกันได้.

ที่บัญญัติหากจะมีขึ้นมา ในระหว่างการศึกษาเปรียบเทียบ คือศาสนาที่มี
พระเจ้า อย่างศาสนาคริสต์เถียน เขาก็มีพระเจ้า, และมีพระเจ้าอย่างชนิดบุคคล ก็คือ
พระเจ้าเป็นบุคคล มีความรู้สึกอย่างบุคคล, ก็รักก็ได้ไม่รักก็ได้, ให้รางวัลก็ได้ ลง
โทษก็ได้ เหมือนลักษณะของบุคคล.

ส่วน พุทธศาสนาเรา ไม่มีพระเจ้าอย่างนั้น, มีพระเจ้าอย่างชนิดที่ไม่ใช่
บุคคล ไม่เป็นบุคคล; แต่เป็นกฎของธรรมชาติ : กฎเรื่องอิทัปปัจจยตาคัตติ,

กฎเรื่อง กรรม กัตติ, กฎเรื่อง สามัญญลักษณะ กัตติ, เรื่อง อริยสัจจ กัตติ, ล้วนแต่เป็นกฎของธรรมชาติ. กฎของธรรมชาติ นั้นแหละ คือพระเจ้า หรือสิ่งสูงสุดในความหมายของคำว่าพระเจ้า, คือ *สร้างสิ่งทั้งปวงขึ้น ควบคุมสิ่งทั้งปวงไว้ บันดาลให้สิ่งทั้งปวงเป็นไปตามกฎเกณฑ์อันนี้* เหมือนกับพระเจ้า.

เรามีพระเจ้าที่มิใช่บุคคล, ไม่มีความรู้สึกนึกคิดอย่างบุคคล, เราจะพูดได้อย่างไรว่า พระเจ้ารักเรา? ใครนี่ก็ออกลองนึกดูว่า เรามีพระเจ้าอย่างนี้ แล้วพระเจ้าจะรักเราได้อย่างไร, แล้วเราจะรักพระเจ้าได้อย่างไร? ถ้าเป็นศาสนาคริสเตียน เขาก็อธิบายกันง่าย พระเจ้ามีความรู้สึกรักมนุษย์. มนุษย์ ก็มีความรู้สึก รักตอบต่อพระเจ้ามิครุทธาในพระเจ้า, ปฏิบัติตามในพระเจ้า, มันก็ไม่ขัดข้องอะไร; แต่สำหรับพุทธบริษัทไม่มีพระเจ้าอย่างนั้น.

ข้อนี้เราทำความเข้าใจกันมาเพียงพอแล้ว ว่าพุทธศาสนาก็มีพระเจ้า แต่มีอย่างมิใช่บุคคล; ฉะนั้น เราต้องมีอะไร ที่พินิจพิจารณา กันลึกซึ้งยิ่งกว่าธรรมจางมองเห็นว่า เรามีพระเจ้า, แล้ว พระเจ้าก็รักเรา. เราก็ควรจะรักพระเจ้าให้เหมาะสมกัน. ถ้าเราถือว่ากฎของธรรมชาติเป็นพระเจ้า สำหรับพวกที่ถือหลักอย่างนี้ ก็มองดูให้ถี่เถอะว่า กฎของธรรมชาตินั้นมันมีอะไรใหม่ ที่มันเหมือนกับว่ามันรักเรา?

อาตมาก็ต้องถูกค่าต่อไปตามเดิม ที่ว่าพูดอะไรเอาเอง; แต่เรื่องพูดเอาเองหรือพูดให้ผู้อื่น นั้นมันไม่สำคัญดอก, มัน สำคัญอยู่แต่ว่า มันมีประโยชน์หรือไม่? จะพูดเอาเองหรือให้ใครพูดก็ตาม ถ้ามันมีประโยชน์ แล้วมันใช้ได้, ถ้ามีการดับทุกข์ได้แล้วมันก็ใช้ได้, จะพูดเอาเองหรือไม่พูดเอาเองก็สุดแท้.

ทีนี้ ก็อยากจะให้ มองในแง่ที่มันมีประโยชน์ ว่ากฎของธรรมชาตินั้น เป็นกฎของวิวัฒนาการทั้งหลาย วิวัฒนาการทั้งหลายย่อมเป็นไปในทางที่ดีขึ้น สูงขึ้น, เจริญงอกงามมากขึ้น. ความมุ่งหมาย ที่จะให้มันดีขึ้น กว่าที่จะถึงที่สุด นี้เราจะเรียกว่า เป็นความรักของพระเจ้า, จริงไม่จริงก็ลองไปกิดดู. กฎของธรรมชาติที่มีความแน่นอน เป็นไปในทางสูงขึ้นดีขึ้น; ใครไม่ยอมสูงขึ้นดีขึ้น มันก็ตายไปแล้ว, มันก็สูญหายไปแล้ว, สลายไปแล้ว ไม่ไค้เหลืออยู่.

ฉะนั้น ใครที่ทำคนให้เหมาะสมกับกฎนี้ อย่างถูกต้องมันก็เหลืออยู่, แล้วก็ วิวัฒนาการเจริญขึ้นมาเรื่อยๆ, จนมีอะไร ๆ อย่างที่มันมีอยู่เดี๋ยวนี้ ซึ่งเมื่อก่อนมัน ไม่มี. คนที่รูปร่างสวยงามอย่างนี้ ฉลาดอย่างนี้ เมื่อก่อนมันไม่มี, มันเพิ่งวิวัฒนาการ ขึ้นมาตามกฎของธรรมชาติ, แล้วมันยังจะมีดีกว่านี้ ดีเรื่อยๆ ไปกว่านี้, เรียกว่า ความหวังดี ของกฎของธรรมชาติ, เรียกว่าความรักของพระเจ้าในภาษาธรรม ตามแบบ การกล่าวอย่างธรรมาธิษฐาน. นี่คือข้อที่พระเจ้ารักเรา : กฎวิวัฒนาการต้องการให้ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายดีขึ้น ๆ ๆ.

ทีนี้ เราก็รักพระเจ้า, มีวิธีที่จะชอบใจพระเจ้าและรักพระเจ้า คือตอบสนองให้สมตามความมุ่งหมาย, ก็ทำคนให้เป็นมนุษย์ ที่มีวิวัฒนาการที่ดีขึ้น. อย่า ทำคนให้เป็นมนุษย์ที่เลวลง หรือขวาง : ขวางหน้า ขวางทะเล ขวางคลองอยู่. การที่ ทำคนให้เข้ากันกับเกลียวของความวิวัฒนาการ ไปสู่จุดหมายสูงสุดของปลายทาง, นั่นแหละคือความที่เรารักพระเจ้า. ฉะนั้น เราอาจจะใช้คำว่าพระเจ้ารักเรา และ ก็เรารักพระเจ้า แล้วเราก็ทำตามประสงค์ของพระเจ้า ให้สมกับที่พระเจ้ารักเราได้ เหมือนกัน.

แล้วเราก็ไม่ต้องเป็นปฏิปักษ์กันโดยคำพูด, ไม่ต้องมีวิวาทะ ก็ทะเลาะกันด้วยคำพูด ในระหว่างคริสเตียนและพุทธบริษัท, และ เรายินดีที่จะเอาคำนั้น ๆ มาใช้ แลกเปลี่ยนกันใช้ เพื่อให้สะดวกกายแก่ประชาชนทั้งหลาย ที่ยังถือศาสนาต่างกัน, แต่ต้องมีความสัมพันธ์กัน.

ขอให้ยึดหลักที่เป็นกลางระหว่างศาสนา หรือว่าครอบคลุมไปทุกศาสนา ก็ได้, ก็คำว่า “รักผู้อื่น” จะไม่ผูกขาดไว้ ว่าเป็นของศาสนาไหน, แต่ให้เป็นกฎเกณฑ์อันกลางที่สุดของธรรมชาติ ก็ว่า รักผู้อื่น นอกไปจากเรา. ถ้ารักผู้อื่นมันก็เห็นแก่ตัวไม่ได้, ถ้าเห็นแก่ตัวอยู่ มันก็รักผู้อื่นไม่ได้, ฉะนั้น พยายามรักผู้อื่นเถอะ ความเห็นแก่ตัวมันก็จะค่อยละลาย ๆ สูญหายไปเอง. ตั้งหน้าตั้งตารักผู้อื่นช่วยผู้อื่น ก็เป็นธรรมะที่เป็นหัวใจของศาสนา, แล้วมันก็จะละลายกิเลส ก็คือความเห็นแก่ตัว จนไม่มีความเห็นแก่ตัว.

ถ้าไม่เห็นแก่ตัวจริงๆ ถึงที่สุดได้จริงๆ มันก็บรรลุมรรค ผล นิพพานได้จริงเหมือนกัน; เพราะว่าถ้าไม่เห็นแก่ตัวแล้ว มันก็เกิดโลภะ โทสะ โมหะไม่ได้, โลภะ โทสะ โมหะนี้ ชนิดไหนระดับไหนก็ตาม, ไปดูให้ดี โดยละเอียดแล้วจะพบว่า มันมีมูลมาจากความเห็นแก่ตัวทั้งนั้น, ฉะนั้น ถ้าไม่มีตัวอันเป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตัว มันก็เกิดกิเลสไม่ได้. ฉะนั้น เราจึงถือว่า เป็นอุบายในการปฏิบัติที่ลัดสั้น หรือ ทำให้ง่าย ใช้ได้แก่คนทุกคน : จะเป็นคนโง่ คนฉลาด คนมีสติปัญญาเฉียบแหลม หรือว่าไม่เฉียบแหลม ก็สามารถที่จะปฏิบัติได้ และมันง่ายดี.

เรามีความเชื่อในพระเจ้า ถ้าอย่างพุทธบริษัท ก็เชื่อในกฎของธรรมะ, ธรรมะที่เป็นกฎของธรรมชาติ แล้วก็ปฏิบัติตาม, ด้วยมองเห็นอยู่อย่างชัดเจนว่า แม้กฎของธรรมชาติ ก็ต้องการให้รักผู้อื่น คือให้เป็นอยู่อย่างชนิดที่ไม่มีกการเกลียดชังกัน, ให้มันถึงกับเป็นความรักผู้อื่น.

เรื่องนี้อาจจะแนะไว้สักนิดหนึ่งว่า ที่พูดว่า ไม่เบียดเบียนกัน นั้น ยังไม่พอเรา, พังคุดไม่เพราะเท่ากับที่ว่ารักผู้อื่น เพราะว่าไม่เบียดเบียนกันนั้น มันอาจจะอยู่เฉยๆก็ได้ ไม่รักใครแล้วไม่ช่วยใคร ก็ได้. ที่เรียกว่า ไม่เบียดเบียนกัน มันอาจจะดูตายอยู่เฉยๆเสียก็ได้. ถ้าว่ารักผู้อื่นแล้ว มันจะดูตายไม่ได้, มันอยู่เฉยๆไม่ได้ มันต้องช่วย. ฉะนั้น คำว่ารักผู้อื่นนี้ มันพังคุดแล้ว มันพอเราจับใจ, ดึกกว่าที่จะพูดว่าไม่เบียดเบียนกัน จึงขอให้เลื่อนชั้น จากคำว่าไม่เบียดเบียนกัน ให้สูงขึ้นมาถึงเรื่องรักผู้อื่น แล้วมันก็ทนอยู่ไม่ได้ ในการที่จะไม่ช่วยเหลือกัน ก็เลยชวนชวนทุกอย่างทุกประการ.

ให้ถือว่าหลักเกณฑ์ที่ว่า รักผู้อื่นนี้สูงสุด ที่สุดในทุกๆ ศาสนาไม่ว่าศาสนาไหน หรือจะไม่พูดเป็นศาสนา, พูดกันอย่างเรื่องของมนุษยธรรมมา มันก็สูงสุดเหมือนกัน. หรือแม้จะพูดให้เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นกฎของธรรมชาติ การรักกันนั้นก็ดึกกว่า ที่เพียงแต่ว่าจะอยู่เฉยๆไม่เบียดเบียนกัน. เมื่อเป็นดังนี้ พุทธบริษัทไม่ควรจะรังเกียจเดียดฉันท์ หลักคำสอนในศาสนาคริสต์นิกายที่ว่า รักพระเจ้า, แล้วก็เชื่อพระเจ้า, แล้วก็รักผู้อื่น ตามที่พระเจ้าต้องการให้รักผู้อื่น, แล้วให้รักมากๆ เท่ากับที่พระเจ้ารักเรา.

ตรงนี้อาจจะวินิจฉัยกันอีกสักนิดหนึ่งให้ละเอียดว่า มันอย่างไรกันแน่ ระหว่างพุทธกับคริสต์ เมื่อฝ่ายศาสนาคริสต์นิกายนี้มีหลักว่า รักผู้อื่นเท่ากับที่พระเจ้ารักเรา ต้องการให้เรารักผู้อื่น มันก็ได้ความว่ารักผู้อื่นเท่ากับรักตัว. เรารักตัวเราอย่างไรเราก็รักผู้อื่นเท่านั้น นี่มันก็ไม่ใช่อะไรเล็กลงแล้ว.

ทั้งพุทธ - คริสต์ ไม่ควรถือมานะว่าใครดีกว่าใคร.

ที่นี้ พุทธบริษัทก็จะพูดว่า รักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว โดยถือกฎเกณฑ์ที่ว่าเป็นอุดมคติของพระโพธิสัตว์. พระโพธิสัตว์ต้องรักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว จึงยอมสละชีวิตของตัวเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นได้. นัมนมีน้ำหนักเพิ่มไปจนถึงกับว่า พุทธบริษัทนี้รักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว. ในเมื่อฝ่ายคริสเตียนมีหลักว่า รักผู้อื่นเท่ากับรักตัว. แต่กลับไปให้ศึทางฝ่ายคริสเตียนเขาก็อาจจะอ้างหลักได้เหมือนกันว่า ให้ตัวตัวอย่างพระเยซู. พระเยซูรักผู้อื่น จนถึงกับยอมสละชีวิตของท่าน, เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นไว้ นัมนก็มากลายเป็นว่ามีกรรักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว อยู่ในศาสนาคริสเตียนนั้นแล้ว.

ฉะนั้น เราจึงไม่มีทางที่จะมาพูดกันในทางให้แตกหักว่า ใครดีกว่าใคร. ขึ้นพูดพิสูจน์จนทำให้ใครดีกว่าใครมันก็เป็นเรื่องบ้า, ผิดหลักพุทธศาสนา ที่ว่า ให้เลิกสิ่งที่เรียกว่ามานะนั้นเสียเถิด. *มานะ* ที่สำคัญว่า *เราดีกว่าผู้อื่น* หรือว่า *เราเสมอกับผู้อื่น* หรือว่า *เราเลวกว่าผู้อื่น*. นี่เลิกเสียเถิด, เลิกเสียทั้งสามทิศทางเลย. อย่าไปคิดวินิจฉัยในทางว่าดีกว่าเสมอกันหรือเลวกว่า, แล้วถือหลักว่า ทำได้เท่าไร ทำได้อย่างไร, ก็ทำให้ดีที่สุดตามที่ทำได้, แล้วก็อย่าเอาแพ้อาชนะกัน. ที่ว่าดีกว่าหรือเลวกว่า ปิดเงียบ ไม่มีเรื่องดีกว่า, หรือเลวกว่า หรือเสมอกัน, เอาแต่ว่าทำให้ดีที่สุดได้เท่าไร ก็ทำให้ดีที่สุดเท่านั้น. นั่นแหละจึงจะเป็นผู้ที่ถือศาสนาจริงๆ.

ถ้ายังไปหาแง่ที่จะดีกว่าเลวกว่าอยู่แล้ว ยังไม่ใช่เป็นผู้ที่ถือศาสนาจริงๆ; เพราะศาสนาต้องการจะประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในหมู่สิ่งที่มีชีวิต. บรรดาสิ่งที่มีชีวิตต้องการจะประสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฉะนั้น จึงทำให้สุกความสามารถ ในการที่จะมีประโยชน์แก่กัน.

เป็นอันว่า เลิกพูดถึงเรื่องว่าดีกว่า เลวกว่า หรือ เสมอกัน. ให้เป็นว่า พุทธบริษัทรักผู้อื่น อย่างน้อยก็เท่ากับรักตัว, อย่างมากก็ยิ่งกว่าตัว, ซึ่งฝ่ายคริสเตียนก็มี เพราะเห็นตัวอย่างอยู่ ว่าพระเยซูก็รักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว, ยอมเสียสละชีวิต เพื่อความรอดของผู้อื่น, ก็ถ้าไม่ยอมเสียสละชีวิต แล้วพวกมิชชันนารีเหล่านั้นไม่กลับใจ, แล้วก็ไม่มีทางที่จะเข้าใจและกลับใจ ให้เป็นสัมมาทิฐิได้. ฉะนั้นจึงเรียกว่าพระเยซูเป็นผู้ไถ่บาป ของสัตว์โลกด้วยชีวิต, เขาก็อธิบายเลยไปถึงว่า พระเจ้าส่งพระบุตรคนเดียวกันมา ให้เสียสละชีวิต เพื่อไถ่ถอนบาปทั้งหลายของสัตว์โลก. เมื่อกล่าวอย่างนี้ พระเจ้าก็เป็นผู้ที่น่ารักยิ่งขึ้นไปอีก, พระเยซูก็เป็นผู้ที่น่ารักยิ่งขึ้นไปอีก เพราะว่าทำไปเพื่อช่วยผู้อื่น. ความศรัทธาในศาสนา ในพระเจ้า ในพระเยซู ในพระจิตวิญญาณก็เลยมีถึงที่สุด, และในความหมายสรุปแล้ว ก็คือรักผู้อื่น แล้วก็จะแก้ปัญหาได้หมดสิ้นอย่างที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ว่า ถ้าเพียงแต่ว่า รักผู้อื่น คำเดียวเท่านั้น ศิลทุกข้อก็จะสมบูรณ์โดยอัตโนมัติ และทันที.

เปรียบเทียบเรื่องรักผู้อื่นในคัมภีร์คริสต์กับพุทธ.

ที่นี้จะพิจารณาคุณันบ้าง ถึงลักษณะ หรือน้ำหนัก มากน้อย อย่างไร ที่มีอยู่ในคัมภีร์ของคริสเตียนเกี่ยวกับรักผู้อื่น. *คัมภีร์มัทธิว* บทที่ ๑๑ ข้อ ๓๗, ๓๘ มันมีใจความว่า *คนใดรักพ่อแม่ของตนยิ่งกว่ารักฉัน เขาก็ไม่สมควรรักกับฉัน. คนใดรักลูกชาย หรือรักลูกสาวมากกว่าฉัน เขาก็ไม่สมควรรักกับฉัน.* นี่ลองคิดดูว่า พระเยซูท่านว่าอย่างนี้ คนใดรักพ่อรักแม่ของตัวมากกว่าฉัน เขายังไม่สมควรที่จะมาเป็นสาวกของฉัน, เมื่อคนใดรักลูกรักหลานของตัวยิ่งกว่าฉัน เขาก็ไม่สมควรที่จะมาเป็นสาวกของฉัน.

เดี๋ยวถ้าจะพูดกลับกันเสียบ้างว่า ถ้าเป็นพระพุทธรเจ้าตรีธ จะว่าอย่างไร. พุทธบริษัททั้งหลายนี้ รักพ่อรักแม่ของตัวมากกว่าพระพุทธรเจ้า หรือรักพระพุทธรเจ้า มากกว่าพ่อแม่ของตัว, หรือพุทธบริษัททั้งหลายนี้ รักลูกรักหลานรักเหลนอะไรของตัว มากกว่าที่จะรักพระพุทธรเจ้า. คำกล่าวในคัมภีร์คริสต์เดียนมีชั้วว่า ถ้ารักพ่อรักแม่ ยิ่งกว่ารักพระเยซู, เขาก็ไม่ใช่คนของพระเยซู เขารักลูกรักหลานของเขา ยิ่งกว่าพระเยซู คนนั้นก็ไม่ใช่คนของพระเยซู คือไม่ได้นับถือพระเยซู ไม่ได้รักพระเยซู พวกกันตรงๆ. ถ้าเขาจะเป็นคนรักพระเจ้า เขาก็ต้องรักพระเจ้านั้น ยิ่งกว่าที่จะไปรักพ่อรักแม่ รักลูก รักหลาน รักเหลน. นี่ก็เป็นเครื่องเปรียบเทียบให้ดูว่า ความรักนั้น มันจะต้อง มีอย่างไร, มากน้อยกว่ากันอย่างไร. พุทธบริษัทก็เอามาใช้ทดสอบตัวเองดู, เดียวก็ไม่รู้ว่าเอาหน้าไปซ่อนไว้ที่ไหน ก็ไม่แน่.

คัมภีร์เดียวกัน บทที่ ๒๒ ข้อ ๓๗, ๓๘ เขียนว่า *ท่านต้องรักพระเจ้าของท่าน จนหมดจิตใจ* หมดใจ นี่แหละเป็นธรรมบัญญัติข้อยิ่งใหญ่ที่สุด บัญญัติที่สำคัญรองลงมา คือ ท่านต้องรักเพื่อนมนุษย์ *เหมือนรักตัวเอง*. ธรรมบัญญัติของโมเสส และคำสอนของผู้ประกาศทั้งหลายทั้งหมดนั้น ก็อาศัยธรรมบัญญัติสองข้อนี้แหละเป็นหลักฐาน.

ใจความมีว่า รักพระเจ้าจนหมดจิตใจ, นี้เป็นบัญญัติข้อแรกข้อยิ่งใหญ่, ข้อรอง ก็คือ รักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง, มีต้นตออยู่ที่ไปรักพระเจ้าหมดชีวิตจิตใจก่อน, แล้วพระเจ้าต้องการให้รักเพื่อนมนุษย์จึงมารักเพื่อนมนุษย์. นี้พระเยซู คริสต์อย่างทำท้าวว่าคำสอนต่างๆ ที่มีอยู่ก่อนพระเยซู เช่นของโมเสส และของศาสดาองค์อื่น ๆ ต่อ ๆ กันมานั้น ก็ล้วนแต่อาศัยรากฐานอยู่บนธรรมบัญญัติสองข้อนี้, คือว่า รักพระเจ้า และรักผู้อื่น. คำว่า รักพระเจ้า มีค่าเท่ากับความรักผู้อื่น; เพราะพระเจ้าต้องการให้รักผู้อื่นให้ใช้ความรักที่รักพระเจ้านั้นเอาไปรักคนอื่น. พระเจ้าไม่ต้องการอย่างอื่น, พระเจ้าต้องการให้คนที่รักพระเจ้านั้นรักคนอื่น.

ที่เราฟังแล้วอาจจะสับสน เอาตัวเอาคนไปไว้เสียที่ไหน? จะกลายเป็นว่า ตัวตนที่จะรักนั้นไม่มี เพราะเอาไปรักพระเจ้านั้นเสียหมด, แล้วการรักพระเจ้านั้น ก็ย้อนกลับมาเป็นรักผู้อื่น จะมารักคนไม่ได้. นี่ความเห็นแก่ตนมันก็เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะเหตุนี้. ให้พูดอย่างภาษาอภิธรรมก็ต้องพูดว่า มันเหลือแต่จิตใจ, จิตใจมันจะต้องมีความสว่างไสว แล้วทำไปแต่ในทางที่จะต้องทำตามหลักเกณฑ์, แล้วมันไม่วกมาสร้างตัวกู—ของกู ขึ้นมาได้เพราะเหตุนี้.

ในคัมภีร์ที่ได้ชื่อว่า มาร์ค หรือ มาระโก บทที่ ๑๒ ประโยคที่ ๓๑ ก็มีข้อความเหมือนกับในคัมภีร์มัทธิว : *ท่านต้องรักพระเจ้าของท่านจนหมดใจ, ทุ่มเทจิตใจความคิดและกำลังของตน รักพระเจ้าจนหมดสิ้น. พระบัญญัติที่สำคัญรองลงมา ก็คือรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง,* ไม่มีพระบัญญัติข้อใดสำคัญกว่าพระบัญญัติสองข้อนี้. ใจความสำคัญมันอยู่ที่ตอนหลังที่ว่า *ไม่มีธรรมบัญญัติใดในโลกนี้จะสูงส่งยิ่งกว่าธรรมบัญญัติข้อนี้* คือว่า รักพระเจ้าจนหมดใจ, และก็รักผู้อื่น ตามที่พระเจ้าต้องการให้รัก. มันเป็นคำสอนที่ง่ายเหลือที่จะง่าย, ชัดเจนตรงไปตรงมา, คนจึงรับนับถืออย่างปึกแผ่นแล้วเคยมีประโยชน์ ก็เคยเป็นประโยชน์ จนกว่ามันจะเลอะเลือนไปเป็นธรรมตาของสิ่งที่ไม่เที่ยง.

เราจะต้องมองให้เข้าใจ มองเห็นว่า ธรรมบัญญัติข้อนี้ มันสำคัญยิ่งกว่าธรรมบัญญัติข้อใด ๆ สำหรับมนุษย์เรา. รักผู้อื่นนี่อาศัยรากฐานอยู่บนรักพระเจ้า. การไม่รักผู้อื่น มันผิดกฎของพระเจ้า, หรือว่ามันผิดกฎของธรรมชาติ หรือของพระธรรมในพระศาสนา.

พระคัมภีร์ที่ชื่อว่า ลูกา หรือ ลูกา นี้ มีข้อความในบทที่ ๑๐ ประโยคที่ ๒๖, ๒๗ ว่า *มีคนเข้ามาลองภูมิพระเยซู, ถามพระเยซูว่า จะทำอย่างไรจึงจะได้ชีวิตนิรันดร?*

พระเยซูท่านไม่ตอบโดยตรง, รู้ว่า นี่มันหลงภูมิ, ก็เลยถามแบบสวนกลับว่า คัมภีร์กล่าวไว้อย่างไรเล่า? ชายคนนั้นก็ตอบว่า รักพระเจ้าของเจ้าอย่างหมดหัวใจ, มีกำลังและความศรัทธาอยู่เท่าไร ก็ให้รักพระเจ้าจนหมดสิ้น, และจงรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง. พระเยซูว่า ก็ถูกแล้ว ก็ดีแล้ว แกก็รู้อยู่แล้ว.

ข้อนี้มันกินความไปถึงชีวิตนิรันดร; ชีวิตนิรันดรคือ ไม่รู้จักตาย, ไปอยู่กับพระเจ้าอย่างไม่เปลี่ยนแปลงอีกต่อไป; เหมือนกับการบรรลุพระนิพพานในพระพุทธศาสนา. เขาถือว่าการที่จะได้ชีวิตนิรันดรนั้น ก็คือ รักพระเจ้าจนหมดตัวเอง. รักพระเจ้าจนหมดความรักตัวเอง; เพราะไม่มีตัวเอง, มันก็เป็น การรักผู้อื่นโดยอัตโนมัติ.

นี่ฟังดูให้ตี มันมีอะไรๆ อยู่ บางคนอาจจะมองไม่เห็น. ถ้าเราไม่มีความรักตัวเอง, ไม่เห็นแก่ตัวเอง มันจะเป็นการรักผู้อื่นทันทีโดยอัตโนมัติ. ที่มันไม่รักผู้อื่นนั้น เพราะอำนาจความเห็นแก่ตัวเป็นต้นเหตุ, พอดันเหตุนี้หมด มันก็รักผู้อื่นโดยอัตโนมัติ นี่เรียกว่ารักพระเจ้า หรือรักผู้อื่นจนหมดตัว, หมดเต็มพื้นที่เป็นของตัว มันก็เลยเป็นชีวิตนิรันดร เพราะว่ามันไม่มีตัว.

นี่ช่วยอธิบายให้ตามวิธีของพุทธศาสนา ก็ว่ามันว่างไปจากตัวมันก็กลายเป็นสิ่งนิรันดร. การรักผู้อื่นจริงๆ มันไกลจนถึงกับว่า มันหมดเนื้อหมดตัว ของบุคคลผู้เป็นเจ้าของตัว, มันไปให้แก่ผู้อื่นหมด, แต่ทำได้อย่างนั้น เพราะอาศัยพระบารมีอันยิ่งใหญ่ของพระเจ้า. พุทธบริษัทของเราก็อาศัยพระธรรม เพราะเห็นแก่พระธรรม เพราะรักพระธรรม บูชาพระธรรม จนเอาพระธรรมเป็นตัว ตัวเดิมตัวแท้ของตนนั้นหมดเกลี้ยงไม่มีเหลือ ไปเอาพระธรรมมาเป็นตัว ถ้าจะมีตัวกันบ้างก็มีที่พระธรรม.

ที่ *คัมภีร์โยฮัน* บทที่ ๑๕ ข้อ ๒๑ มีใจความว่า คนที่รับบัญญัติของข้าพเจ้า และทำตามนั้นแหละจึงจะรักข้าพเจ้าจริง. พระบิดาของข้าพเจ้า ก็ย่อมจะรักคนที่รักข้าพเจ้า, ข้าพเจ้าเองก็จะรักเขาคด้วย และจะเปิดเผยเรื่องของข้าพเจ้าให้เขารู้. นี้ พระเยซูอธิบายให้ฟังว่า คนที่ รู้จักคำสอน ของข้าพเจ้า แล้วทำตาม นั้นแหละ จึงจะเรียกว่ารักข้าพเจ้า, คือรักพระเยซู. พระเยซูท่านยืนยันว่า ใครที่จะรักท่านนั้น คือคนที่เข้าใจคำสอนของท่าน แล้วก็ปฏิบัติตาม แล้วพระบิดาของข้าพเจ้า คือบิดาของพระเยซูนี้ ก็จะรักคนนั้นด้วย, แล้วพระเยซูก็จะรักคนนั้นด้วย, แล้วก็รักกันรักกัน ๆ นั้น ทั้งบิดาและทั้งพระเยซู, แล้วก็เปิดเผยเรื่องของข้าพเจ้าให้เขารู้, คือพระเยซูมีเรื่องอะไรที่จะเปิดเผยให้มนุษย์รู้ ก็สามารถเปิดเผยให้คนชนิดนี้เท่านั้นแหละรู้ได้, ก็คือรู้เรื่องรักผู้อื่นยิ่งกว่าตัวอีกนั่นเอง จนหมดตัว.

นี้ข้อความในบทที่ ๑๕ ข้อ ๙ ข้อ ๑๐ มีว่า ข้าพเจ้ารักพวกท่าน เหมือนที่บิดาของข้าพเจ้ารักข้าพเจ้า. พวกท่านต้องทำตนให้ข้าพเจ้ารักเรื่อยไป トラバไตที่เชื่อฟังคำสั่งของข้าพเจ้า, ข้าพเจ้าก็จะรักท่าน ดังที่ข้าพเจ้าเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระบิดา, และพระบิดาของข้าพเจ้าจึงจะรักข้าพเจ้า. นี้มันวนเวียนกันเป็นสามเส้าอย่างนี้.

ตอนแรกว่าข้าพเจ้ารักพวกท่าน เหมือนที่บิดาของข้าพเจ้ารักข้าพเจ้า, นี้เป็นคำปฏิญาณของพระเยซู ว่าพระเยซูท่านทำอะไรลงไป ก็เพราะว่ารักคนทั้งหลายนี้ เหมือนกับที่พระบิดาบนสวรรค์รักพระเยซูเอง. นี้ท่าน ขอร้องว่า พวกท่านต้องทำตนให้ข้าพเจ้ารักเรื่อยไป ตลอดเวลาที่เชื่อฟังคำสั่งของข้าพเจ้า. พระเยซูขอร้องว่า ถ้ายังเชื่อฟังคำสั่งของพระเยซูอยู่ ก็ขอให้ทำตนให้เป็นที่รักของพระเยซูตลอดไป. ข้อความนี้ใช้ได้กันกับพุทธบริษัทในพระพุทธศาสนา ที่จะมีพระพุทธเจ้าเป็นเป้าหมายว่าเราจะปฏิบัติต่อพระพุทธเจ้า โดยหลักคำสอนเช่นเดียวกันนี้;

แล้วพระเยซูก็ทรงยืนยันว่า พระเยซู จะรักคนเหล่านั้นเหมือนที่พระบิดารักพระเยซู มันเป็นคำกล่าวที่สูงที่สุด; เพราะว่าการรักของพระบิดานั้น มันเป็นสิ่งสูงสุด. พระเยซูเอาความรักนั้นมาต่อรองกับมนุษย์ทั้งหลาย ว่าให้มนุษย์ทั้งหลาย เชื่อฟังแล้วทำตาม, แล้วพระเยซูก็จะรักมนุษย์ทั้งหลายเหมือนกับที่พระบิดารักพระเยซู, และด้วยการทำดังนั้น จะทำให้พระบิดารักพระเยซู ด้วย เลยเป็นสิ่งที่ผูกพันกันไม่ต้องแยกออกจากกัน.

นี่คัมภีร์ที่เป็นชั้นพระเกียรติคุณก็หมดไปแล้ว ก็เหลือแต่คัมภีร์ที่เป็นกิจการของพระสาวก ส่วนมากก็เป็นจดหมาย ที่เขียนถึงสาวกในต่างประเทศ โดยสาวกคนสำคัญ คือ เซนต์ปอล เมื่อเขียนถึงพวกโรม. จดหมายฉบับหนึ่ง เซนต์ปอลเขียนว่า พระเจ้าประทานพระจิต ให้เปี่ยมอยู่ในจิตใจของเรา, ทำให้จิตใจของเราเต็มไปด้วยความรักในพระองค์.

นี่ต้องรู้ว่า ในศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกแล้วก็มี พระจิต แล้วก็มี พระบุตร. พระบิดา นั้น คือพระยะโฮวาห์ในสวรรค์. พระบุตร นั้น คือพระเยซู, พระจิต นั้นคือสิ่ง ๆ หนึ่ง ที่อธิบายยาก อะไรก็ไม่รู้ ซึ่งมีอำนาจมีอิทธิพลรุนแรง ที่แล่นไปแล่นมาจากพระบิดาถึงพระบุตร, หรือจะคิดต่อจากพระบิดา ถึงสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง.

อาตมาเคยเปรียบเทียบพระจิตกับพระธรรม. พวกชาวสหายคริสเตียนเขาว่าไม่ถูก ไม่ถูกก็ไม่ถูก; แต่ว่าพระจิตนั้นมีอยู่ คือสิ่งที่จะไปมาหาสู่อย่างรวดเร็วรุนแรงเฉียบขาด ระหว่างพระบิดากับพระบุตร, หรือระหว่างพระบิดากับมนุษย์ทั้งหลาย, เซนต์ปอลเขาบอกทายกทายิกาทั้งหลายของเขาว่า พระเจ้าประทานพระจิตให้มาเต็มเปี่ยมอยู่ในจิตใจของเรา, ทำให้จิตใจของเราเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักพระองค์.

เราจะมองดูตามสายตาของเราพุทธบริษัท ว่าบัญญัติของเรามีอยู่อย่างไร. เรามองเห็นพระจิตนี้เป็นคุณธรรมอันหนึ่ง ซึ่งถ่ายทอดได้จากพระธรรมส่วนใหญ่, พระธรรมส่วนสากลนั้นมาประจำอยู่ในจิตของมนุษย์แต่ละคน ๆ ทำให้จิตของมนุษย์แต่ละคน ๆ สามารถ ก็เหมาะสมที่จะรับเอาพระธรรมส่วนใหญ่ หรือจะเข้าใจในพระธรรมส่วนใหญ่ได้โดยง่าย, และโดยเหตุที่พระจิตนั้นมาจากพระบิดา พอมาสิงอยู่ในใจของใคร จิตนั้นก็รักพระบิดาได้ทันที. เราก็เหมือนกัน ถ้าพระธรรมประดิษฐานอยู่ในจิตใจของใคร, คนนั้นก็รักพระธรรมทันที, ฉะนั้น เราก็รักพระธรรมได้อย่างหมดชีวิตจิตใจได้, ก็ด้วยเหตุที่พระธรรมนั้นได้มาสิงสถิตอยู่ในจิตใจของเรา.

ในจดหมายถึงพวกโรม ตอนที่ ๘ หัวข้อที่ ๒๘ มีข้อความว่า เราทราบแล้วว่า เหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้น พระเจ้าทรงบันดาลให้เป็นผลดีแก่ผู้ที่รักพระองค์. นี่ใจความนั้นมันซับซ้อนอยู่, ฟังให้ได้ว่า พระสาวกของพระเยซู องค์หนึ่ง เขาบอกทนายทนายกาทั้งหลายว่า เราทราบก็แล้วว่า เหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นนั้น พระเจ้าทรงบันดาลให้เป็นผลดีแก่ผู้ที่รักพระองค์. มันเป็นเรื่องให้ปลุกฝั่งศรัทธา อย่างเฉียบขาดลงไป ว่าอะไร ๆ ที่เกิดขึ้นแก่เรา มันเป็นการบันดาลของพระเจ้า ที่ทำให้มันเกิดขึ้นแก่ผู้ที่รักพระองค์. ฉะนั้นเขาจึงไม่มีความทุกข์ ไม่รู้สึกกลัว ไม่รู้สึกได้เสียอะไรหมด, เพราะถือว่า เป็นเจตนาของพระเจ้า ที่จะทำแก่บุคคลที่รักพระองค์.

ผู้ที่รักพระองค์ คือผู้ที่พระองค์ทรงเรียก ตามพระประสงค์ของพระองค์, เป็นผู้ที่พระเจ้าทรงเลือกเอาแล้ว, พระองค์ทรงแยกเขาเหล่านั้น ให้ออกมาเสียจากคนทั้งปวง ให้มาเป็นเหมือนกับบุตรของพระองค์ คือพระเยซู; เพื่อว่าบุตรของพระองค์จะได้เป็นบุตรหัวปีในบรรดาบุตรทั้งหลาย. นี่ก็คือบอกให้ถือว่า ทุกคนเป็นลูกพระเจ้า, แล้วพระเยซูเป็นบุตร คนหัวปี. เราก็เป็นบุตรของพระเจ้าร่วมกับพระเยซู ต่างกันนิดเดียวแต่ว่า พระเยซูเป็นบุตรคนหัวปี.

ความซื่อทำให้เรานึกถึงพระพุทธภาษิตที่ว่า พระองค์เป็นลูกไก่ตัวแรกที่ออกมาจากไข่ของอวิชา แล้วต่อมาก็มีลูกไก่ตัวอื่นๆ ออกตามมา. พระพุทธเจ้าก็เป็นเหมือนกับบุตรหัวปีทรงใช้คำว่า เสฏฺฐิเจ ชฺเชฏฺฐิเจ อคฺคโค นี้ก็เหมือนกัน. หลักนี้ก็ต้องการให้ทุกคนสนิทสนมกัน เหมือนกับว่าเป็นบุตรของพระเจ้าด้วยกัน แล้วก็รักกันได้ ง่ายที่จะรักกันได้, มันช่วยทำให้ง่ายขึ้นในการที่จะรักกัน. แล้วคนนั้นก็มีความเกียติมาก จนถึงกับได้เป็นลูกของพระเจ้าร่วมกับพระเยซู มีพระเยซูเป็นพี่ชายใหญ่เท่านั้นเอง ฉะนั้นการรักพระเจ้านั้นจึงมีได้โดยง่าย.

ที่นี้ ใครที่มันแตกแยกออกไปเป็นมิชฌาติฏฐิ ก็เป็นหน้าที่ของพระเยซูที่จะเรียกมา แล้วก็มาคืนดีกันกับพระเจ้า. ส่วนวันนี้ก็ไพเราะดี แล้วก็แปลกดีควรจะจำไว้ว่าพวกมิชฌาติฏฐินั้นมันทะเลาะวิวาทกับพระเจ้า แล้วก็ทิ้งพระเจ้าไป มันไม่ยอมเชื่อฟังพระเจ้า จนกว่าเมื่อไรพระเยซูจะมาได้บายให้พวกนั้นหวนคืนมิชฌาติฏฐิ, แล้วก็มาขอคืนดีกับพระเจ้า. อาการอย่างนี้มีได้แม้ในพุทธบริษัท. ลองคิดถึง, พุทธบริษัทบางคนเป็นมิชฌาติฏฐิ หรือเฟื่องจะกลายเป็นมิชฌาติฏฐิ มันก็เข้าไปพักหนึ่ง จนกว่าจะได้รับการตักเตือนแนะนำที่ดี, ก็เหมือนกับพระเจ้าเรียกคืนมาดีกันใหม่, ยังแถมให้รางวัลว่า ให้คนที่กลับมากินดีกันนี้ ได้มีส่วนในพระสิริของพระเจ้าด้วยความดี ความงาม ความประเสริฐ ความเลิศอะไรก็ตามของพระเจ้านั้น. คนที่ละจากมิชฌาติฏฐิ มาคืนดีกับพระเจ้า ก็จะมีส่วนที่จะได้รับด้วย. นี่คือการรักพระเจ้า.

ที่นี้ จดหมายของเซนต์ปอล ถึงชาวเมืองโคริน (โครินเธียน) จดหมายฉบับที่ ๑ ตอนที่ ๘ ประโยคที่ ๒ ที่ ๓ มีข้อความว่า คนที่คิดว่าตนรู้อะไร ที่จริงนั้นเขาไม่รู้ในสิ่งที่เขาควรจะรู้อะไร. แต่ถ้าเขารักพระเจ้า พระเจ้าก็จะยอมรับเขาไว้. นี่อาตมาอยากจะพูดว่า ให้ระวังให้ดี, พุทธบริษัทที่พูดอะไรได้เก่ง, จะเก่งกว่าอาตมาหรืออะไรก็ตาม มันพูดอะไรได้เก่งนี้ ที่จริงก็ยังไม่รู้ที่ควรจะได้รู้, คือไม่รู้จักรักพระเจ้า. ฉะนั้น

ถ้าว่าเขาจะมายอมรับพระเจ้า พระเจ้าก็ยอมรับคนโง่ ที่ตีแต่พุงเหล่านั้ไว้. ระวังให้ทันนะ พุทธบริษัทภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา คนโง่ที่รู้อะไรพูดอะไรแก่นั้น มันเป็นเรื่องนอกเรื่อง, ที่แท้แล้วมันไม่ถึงพระเจ้า, ยังไม่ถึงพระเจ้า, มันยังไม่รักพระเจ้า. แต่เอาเถอะจะให้ถ้อย ถ้าคนชนคั้นมันเกิดมารักพระเจ้า พระเจ้าก็จะยอมรับ, ก็ไม่เล่นตัว ไม่เกียจจนอะไร. ขอให้เปลี่ยนเป็นรักพระเจ้า แล้วสิ่งต่างๆ มันก็จะเข้ารูปตามที่ต้องการ.

ที่นี้ ในจดหมายฉบับเดียวกันนั้น ตอนที่ ๑๓ ข้อ ๑ ข้อ ๒ มีใจความว่า ถ้าไม่มีความรัก ข้าพเจ้าก็ไม่ดีไปกว่าหม้อหรือฉาบ ที่ส่งเสียงอึกทึก. นี่เซนต์ปอล เขาพูดใคร ๆ เขาก็ยอมรับว่าเซนต์ปอลพูดเก่งสอนเก่ง เป็นชั้นเลิศ; แต่เขาพูดว่า ถ้าเขาไม่มีความรักในพระเจ้าเขาก็จะเป็นเหมือนกับ หม้อหรือฉาบ ที่เขาตีแล้วส่งเสียงอึกทึกเท่านั้น, มันไม่มีความหมายอะไร. นี่แปลว่า ที่พูดเก่งดังลั่นไปหมดนั้น มันอาจจะ เป็นเพียงเหมือนหม้อ หรือ ฉาบ ที่เขาตีเท่านั้น มันไม่มีความหมายอะไร, จนกว่า จะมีความรักพระเจ้า.

แม้ว่าข้าพเจ้าจะสามารถเทศน์เรื่องลึกลับทั้งปวงได้, หรือมีศรัทธามาก ขนาดที่ทำให้เขาเคลื่อนได้, ข้าพเจ้าก็ไร้ค่า ถ้าไม่มีความรัก; แม้จะเก่งถึงขนาดนั้น มันก็ไม่มีความหมาย, ไม่มีคุณค่า ไม่มีอะไรดี ถ้าไม่มีความรัก. แม้กระทั่งยอมให้เขาเอาไฟมา เผาร่างกายของข้าพเจ้าเสีย มันก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย ถ้าว่าข้าพเจ้าไม่มีความรัก, แม้จะเสียร่างกายไป แต่ถ้าไม่ใช่เพื่อความรักในพระเจ้า ก็ไม่มีประโยชน์อะไรเลย. นี่หมายความว่าอย่ามัวแต่ส่งเสียงดัง, อย่ามัวแต่แสดงความดีเด่น, บริจาคทำบุญทำทาน ใหญ่โตมโหฬารอะไร. ถ้าจิตใจไม่ถึงพระธรรมจริง, ไม่รักพระธรรมจริง ไม่รักพระเจ้าจริง มันก็ไม่มีค่าหมายอะไร. นี่รักพระเจ้าก็อย่างนี้.

จดหมายถึงพวกเอเฟซัส ตอนที่ ๔ ข้อ ๑ ข้อ ๒ มีข้อความว่า ขอให้ท่านดำเนินชีวิตขึ้นไป ให้ถึงระดับชีวิตที่พระเจ้าทรงกำหนดไว้ เมื่อต้องการท่าน โดยการปฏิบัติเรื่องรักพระเจ้า หรือเรื่องปฏิบัติทุกๆ เรื่องนั้น ขอให้มันสูงขึ้นไปสูงขึ้นไป จนถึงระดับที่พระเจ้าต้องการ. ระดับที่พระเจ้าต้องการนั้น คือระดับที่ไปอยู่กับพระเจ้าได้. ถ้าพูดอย่างชาวพุทธเรา ก็คือระดับที่จะบรรลุนิพพาน. ขอให้เลื่อนขึ้นไป เพราะความรักพระเจ้า, เพราะความรักพระนิพพานก็ตามใจ. แล้วจะใช้คำพูดอย่างไร ให้เลื่อนขึ้นไปจนถึงระดับที่พระเจ้าต้องการ, ให้รายละเอียดไว้ว่า จงถ่อมตน จงอ่อนโยน จงอดทน จงมีความรัก ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รักษาความสามัคคี ด้วยอำนาจของพระจิต อยู่กันอย่างสงบสุข มีอวัยวะร่างกายเดียวกัน, มีพระจิตองค์เดียวกัน. นี่คือข้อปฏิบัติ ที่เรียกว่ารักพระเจ้า.

ในจดหมายฉบับนั้น ตอนที่ ๕ ข้อ ๑ ข้อ ๒ เนื่องจากพวกท่านเป็นลูกที่รักของพระเจ้า, ท่านจึงต้องบากบั่นเป็นเหมือนพระองค์. จงให้ความรักควบคุมชีวิตของท่านไว้ เหมือนดังที่พระเยซูคริสต์ทรงรักเรา. นี่เซนต์ปอลเขาเตือนทายาททายิกาของเขาว่า เนื่องจากพวกท่านเป็นลูกที่รักของพระเจ้า จึงต้องบากบั่นเพื่อเป็นเหมือนพระองค์ เพื่อไปอยู่ในสวรรค์กับพระเจ้า, ก็ทำให้เป็นเหมือนกับไปรวมกันอยู่กับพระเจ้าได้, ทำให้เหมือนกับที่พระเยซูรักเรา ให้ความรักของพระเจ้าควบคุมชีวิตเรา, ให้มันมีแต่ในทางที่ถูกต้องไม่มีผิดพลาด ให้การเสียสละชีวิตของเรา เป็นเครื่องบูชาแก่พระเจ้า อย่างเป็นเครื่องบูชาที่มีค่ามากที่สุด. เขาใช้คำว่าหอมหวานที่สุด, ไม่มีเครื่องบูชาไหนจะหอมหวานที่สุดเหมือนกับที่เราพยายามทำ ให้ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า.

ทั้งจดหมายถึงพวก เทสะโลนิกา บทที่ ๕ ข้อ ๙ ข้อ ๑๐ มีใจความว่า ข้าพเจ้าไม่จำเป็นจะต้องเขียนถึงท่าน ในเรื่องความรักต่อเพื่อนผู้ศรัทธาด้วยกัน, เพราะ

พระเจ้าทรงสอนพวกท่านทั้งหลายแล้วว่า พวกท่านควรจะรักกันอย่างไร. เซนต์ปอลเขาบอกทายาททายิกาของเขาว่า เรื่องที่จะรักเพื่อนทายาททายิกากันอย่างไรนั้น จะไม่เขียนแล้ว; เพราะพระเจ้าได้ทรงสอนไว้แล้วอย่างชัดเจน. นี่ตัวรายละเอียดส่วนนั้นไม่เขียน ให้ถือว่าทุกคนต้องรับผิดชอบของตนเอง. การรักผู้อื่นหมายถึงรักทุกคน แม้ที่ยังไม่ใช่เพื่อนร่วมงานร่วมกิจการ. เตียน^๕ในหมู่เพื่อนร่วมงานร่วมกิจการนั้น อย่าต้องพุกกันเลย. ก็แปลว่า อย่ามีการทะเลาะวิวาทแตกแยกกันเลย. ในหมู่สาวกร่วมกัน^๕, เอาจิตเอาใจไปไว้รักพวกอื่นตลอดทั้งโลกดีกว่า.

นี่คือตัวอย่างคำอธิบายของคำว่า รักพระเจ้า^๕นั้นเป็นอย่างไร. อาตมาเอามากล่าวให้ท่านทั้งหลายฟัง เพื่อให้ท่านทั้งหลายมองเห็นใจความสำคัญของคริสตธรรมในคริสต์ศาสนาในคัมภีร์ไบเบิล เท่าที่พุทธบริษัทควรจะทราบ, แล้วเมื่อท่านทราบและเข้าใจแล้ว ท่านจะเห็นได้เองว่า ไม่มีอะไรที่จะต้องเป็นเรื่องกินแหนงรังเกียจกัน, เป็นเรื่องนี้อาจจะทำความเข้าใจซึ่งกันและกันให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป, แล้วจะเป็นการช่วยให้ง่ายเข้า ในการที่จะทำความสัมพันธ์สันถวไมตรี ในระหว่างเพื่อนมนุษย์ที่ถือศาสนาต่างกัน.

หวังว่าคำบรรยาย ที่เป็นการศึกษาศาสนาเปรียบเทียบนี้ คงจะไม่เหนื่อยเปล่า คงจะไม่เป็นหมันเปล่า, คงจะช่วยให้พุทธบริษัทเป็นพุทธบริษัทที่ดีขึ้น, คือไม่เลวกว่าพวกคริสเตียน ที่เขาเห็นแก่ศาสนาของเขา. พุทธหยาบคายไม่น่าฟังไปบ้าง ก็ขอให้โทษภัยว่ามันไม่มีอะไรอีกแล้วที่จะมาปรึกษากัน, หรือมาแนะนำอย่างที่เรียกว่าตรงไปตรงมา. สำหรับวันนี้ก็พุกกันแต่ในข้อที่ว่า รักผู้^๕อื่น ตามความประสงค์ของพระเป็นเจ้า ซึ่งใช้เป็นหลักสากลได้ในหมู่มนุษย์ทุกหมู่ทุกเหล่า, เป็นรากฐานของศีลธรรมสากล ไม่จำกัดว่าจะเป็นของศาสนาไหน. ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า ลองถือศีลข้อ^๕นี้เถิด คือ

รักผู้อื่นเถิด แล้วศีลห้า ศีลแปด ศีลสิบ ศีลอะไรก็จะสมบูรณ์เองโดยอัตโนมัติ
ในตัวเองนั้น.

คำบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยาย ให้โอกาสแก่
พระคุณเจ้าจะได้สวดคณสาชยาย ส่งเสริมกำลังใจของบุคคลผู้จะปฏิบัติธรรมในพระ-
ศาสนา, เพื่อประโยชน์ตนเอง, เพื่อประโยชน์ผู้อื่น, และเพื่อประโยชน์ทั้งสองฝ่าย,
จนกล่าวได้ว่า เรามีการรักผู้อื่น ไม่แพ้ชนชาติไหน ศาสนาไหน ในโลกนี้สืบต่อไป.

การสารภาพบาป.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๑๑ ในวันนี้
อาตมาก็จะได้กล่าวโดยหัวข้อที่ว่า *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ* ต่อ
ไปตามเดิม, เป็นการบรรยายเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบ และเป็นการทำความเข้าใจ
ระหว่างศาสนา ที่ได้ทำมาตามลำดับ และก็ยังไม่จบ. ในวันนี้จะกล่าวโดยหัวข้อโดย
เฉพาะว่า การสารภาพบาป.

[บทวนความมุ่งหมายในการบรรยาย.]

ความมุ่งหมายเฉพาะเรื่องนี้ ก็มีว่า พุทธบริษัทมักจะดูถูกดูหมิ่น พิธีกรรมอันหนึ่งของฝ่ายคริสตศาสนา คือพิธีที่เรียกว่า ล้างบาป หรือ แก้บาป หรือ สารภาพบาป. พุทธบริษัทหัวเง่า คือโง่ บางคนมักจะดูหมิ่นผู้อื่น, เพราะมองเห็น

หยาบๆ ไม่ศึกษากันให้ดี แล้วก็เหมาเอาว่า บาปเป็นสิ่งที่ล้างไม่ได้, บาปเป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้. ไม่สำเร็จด้วยการสารภาพ อย่างนี้ก็แปลว่า คนนั้นแม้จะเป็นพุทธบริษัทก็ยังไม่รู้เรื่องราวของตนเอง. ว่าแม้ในพระพุทธานุศาสน์ ก็มีพิธีกรรมที่มีความหมายอย่างเดียวกันนั้น. ฉะนั้นจึงหวังว่า พุทธบริษัทจะไม่มีความรู้สึกในทำนองดูหมิ่นดูแคลนฝ่ายคริสเตียน ในพิธีกรรมอันเกี่ยวกับการล้างบาป.

อาตมามุ่งหวังจะให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา, และให้เกิดความสมัคร์สมานสามัคคีระหว่างศาสนา เพื่อว่าโลกนี้มันจะอยู่รอด. ถ้าศาสนาต่างๆ มาวิวาททะเลาะวิวาทกันเสียเอง โลกนี้ก็ไม่มีที่พึ่ง. ฉะนั้น การทำความเข้าใจระหว่างศาสนาให้กลมเกลียวกันไปนั้น เป็นประโยชน์แก่โลกเป็นส่วนรวม, และยังมีประโยชน์ในภายในประเทศชาติ; เพราะว่าคนไทย ประเทศไทยเรา^{นี้} ก็มีคนถือศาสนาต่างๆ กันหลายศาสนา. บางทีก็คู่สมรสเป็นคนต่างศาสนาก็ยังมี. ฉะนั้นจึงไม่ควรจะมีอะไรที่จะเป็นเหตุกระทบกระทั่งขัดขวางกัน หรือถึงกับดูหมิ่นกัน. ไม่มีอะไรในทางศาสนาที่จะเป็นเช่นนั้น; เพราะเหตุว่า พระศาสดาหรือผู้มีปัญญาเหล่านั้น ได้กระทำไว้ดีแล้ว. คนโง่ๆ ที่หลังค่างหาก ไม่เข้าใจความหมายของบทบัญญัติหรือพิธีกรรมนั้นๆ จึงได้ดูถูกดูหมิ่นกัน.

อาตมาได้พยายามมาเป็นครั้งที่ ๑๑ ในวันนี้ เพื่อทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา จึงหวังว่า ท่านทั้งหลายจะได้พยายามทำความเข้าใจ ให้สำเร็จประโยชน์, สามารถจะมองกันด้วยสายตาอันเป็นมิตร มีความร่วมมือกันในระหว่างศาสนา. เดียวนี้ยังมองกันด้วยความเข้าใจผิด มันก็เป็นผลร้ายสำหรับมนุษย์ สำหรับเรื่องที่จะพูดกันในวันนี้ มีหัวข้อว่า การสารภาพบาป.

เรื่องสารภาพบาปในคัมภีร์.

การสารภาพบาปนี้ เป็นใจความสำคัญข้อหนึ่งในศาสนาคริสเตียน เช่นเดียวกับข้ออื่น ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว เช่นความรักพระเจ้า หรือการไถ่บาป หรือชีวิตนิรันดร เป็นต้น.

เมื่อสำรวจดูในพระคัมภีร์ ก็พบเรื่องราวเกี่ยวกับการสารภาพบาป ว่าได้มีอยู่แล้ว ในคัมภีร์เก่า Book of Number บทที่ ๕ ข้อ ๗ มีข้อความที่พระเจ้ากำชับโมเสสว่า ให้บอกแก่ลูกเด็ก ๆ ลูกอิสราเอล คือสาวก ว่าผู้ใดหญิงชายก็ดี ได้ประพฤติผิด คือกระทำบาป แล้วเขาก็จะต้องสารภาพบาป, และถ้าการกระทำนั้น เป็นเหตุให้เกิดการเสียหายของผู้อื่น เขาจะต้องใช้ทรัพย์สินนั้นเพิ่มอีก หนึ่งในห้าของจำนวนทรัพย์สิน ที่ได้ฉ้อฉลของเขา มา คือให้ใช้เพิ่มมากกว่าเดิมอีก ๒๐ เปอร์เซ็นต์ พร้อมทั้งสารภาพบาป.

นี่ผู้ที่ทำผิดจะต้องสารภาพบาป; ถ้าผิดเกี่ยวกับการจะต้องใช้ทรัพย์สิน ก็ต้องใช้ทรัพย์สินด้วย เหมือนกับภิกษุในพุทธศาสนานี้ เมื่อทำผิดก็จะต้องสารภาพผิด. ถ้าสิ่งของหรือวัตถุใดๆ ได้มากินมาใช้ เนื่องจากการทำผิดนั้น ก็ต้องสละเสีย, เรียกว่านิสสัคคิยะ จะเอามากินมาใช้ไม่ได้.

ขอให้ลองนึกดูว่า หลักการของการสารภาพบาปนั้น มีอยู่ในศาสนาคริสเตียน ตั้งแต่คัมภีร์เดิม, คือคัมภีร์ก่อนแต่พระเยซูเกิด โดยวางไว้เป็นหลักเช่นนี้ การสารภาพบาปจึงมีสืบต่อๆ มา จนถึงยุคคัมภีร์ใหม่ ก็ยุคที่พระเยซูเกิด. จะเห็นได้จากเรื่องราว ที่โยฮันน์ผู้ให้ศีลน้ำบัพพชาแก่พระเยซู ก็ได้ปฏิบัติหลักการอันนี้อยู่, อย่างที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์มัทธิว บทที่ ๓ ข้อ ๕ ข้อ ๖ ว่า เขาเดินทางมาหาท่าน ต่างคนต่างสารภาพบาปของตน. โยฮันน์ก็ให้คนเหล่านั้น รับประทานน้ำเข้าจาริต ในแม่น้ำ

จอร์แดน คือให้คนเหล่านั้นรับน้ำถือพระเจ้า ตามแบบแห่งศาสนาคริสเตียน แม้แต่พระเยซูเองก็ไม่ยกเว้น ก็ได้รับศีลแบัพทิสซึม (baptism) ว่ามานี้จากโยฮัน. พิธีรับศีลนั้นต้องสารภาพบาปกันเสียก่อน, สารภาพบาปของตนๆ เสร็จแล้ว จึงรับพิธีรับน้ำ หรืออาบน้ำในแม่น้ำอันศักดิ์สิทธิ์.

นี้หมายความว่า พิธีสารภาพบาป นั้นได้สืบทอดกันลงมา ตั้งแต่สมัยโมเสสลงมาจนถึงสมัยพระเยซู เป็นหลักการอันสำคัญอันหนึ่งของพระศาสนานี้ ว่าจะต้องสารภาพบาปเสียก่อน แล้วจึงจะได้อธิษฐานขอเป็นสมาชิกแห่งศาสนานี้, และในที่สุดเมื่อพระเยซูจะจากไป คือพระเยซูได้ฟื้นคืนชีพขึ้นมาจากตาย สามวันหลังจากถูกตรึงไม้กางเขน ตอนจะจากไปอยู่สวรรค์เป็นการถาวร ก็ได้กล่าวแก่พระสาวก ที่ได้พบปะในวันนั้นว่า จงรับพระจิตเถิด ถ้าท่านยกโทษบาปให้คนใด คนนั้นจะได้รับการอภัย, ถ้าไม่ยกโทษบาปให้คนใด คนนั้นจะไม่ได้รับการอภัยโทษ. นี่เป็นข้อความในกัมภีร์โยฮัน บทที่ ๒๐ ข้อ ๒๓. ก็แปลว่า เมื่อพระเยซูจะจากไปจากโลกนี้ ก็ได้มอบหมายอำนาจแห่งการยกโทษบาป ให้แก่พระสาวก ซึ่งจะอยู่ในโลกนี้ต่อไป. ให้สาวกมีอำนาจที่จะรับสารภาพบาป, และยกโทษบาปให้แก่คนที่มาสารภาพ. ดังนั้นจึงได้กลายเป็นพิธีกรรมอันสำคัญในศาสนาคริสเตียน คือการสารภาพบาปและแก้บาป.

เรื่องได้เป็นมา จนกระทั่ง ถึงยุคหลังๆ เมื่อพระสาวกได้ออกไปทำการเผยแผ่ศาสนา หลังจากพระเยซูเสด็จไปสู่สวรรค์แล้ว มีคนที่เป็นศัตรูของศาสนาคริสเตียนเป็นอันมาก ผู้ได้พยายามจะทำลายล้างศาสนาคริสเตียน ด้วยการหลอกลวงต่างๆ นานา อ้างตนเป็นผู้ยกบาป หรือเป็นผู้ขับผี เป็นต้น. ในที่สุดก็มีเหตุการณ์ปรากฏขึ้น ว่าผีร้ายได้ทำอันตราย แก่คนหลอกลวงเหล่านั้น จนกระทั่ง คนเหล่านั้นเป็นอันมาก ได้พากันกลับใจ สารภาพเปิดเผยความบาป ที่ตนได้กระทำ ตนได้เคยกระทำการยกบาปล้างบาปโดยใช้เวทมนต์, ใช้สิ่งซึ่งไม่ใช่ศาสนาคริสเตียนมาเป็นอันมาก,

ก็ขึ้นเอาตำราเวทมนต์เหล่านั้นมาเผา ต่อหน้าเซนต์ปอล ผู้ไปเผยแผ่พระศาสนาในถิ่น
นั้น ๆ. นี่เป็นหลักการที่ว่า คนที่เคยเป็นข้าศึกศัตรูเป็นมิชฌาทีฏฐิ มุ่งจะทำลายล้าง
เมื่อต้องการจะเลิกถอนบาปอันนี้ก็ต้องการสารภาพบาปด้วยเหมือนกัน, สำเร็จได้ด้วยการ
สารภาพบาป.

การสารภาพบาปต้องสำนึกผิดก่อน.

ที่นี้เราจะวินิจฉัยกันถึงเรื่องบาป, และการสารภาพบาป ให้เป็นที่เข้าใจ
และมีประโยชน์สำหรับมนุษย์เรา.

ข้อแรกก็ขอให้มองดูให้ดีๆ ว่า เรื่องการกระทำผิด บาปนี้ มัน เป็นสิ่ง
ธรรมดา มัน เป็นสิ่งที่จะต้องมีเป็นแน่นอน เพราะว่าคนไม่รู้ ก็ทำบาป, หรือเพราะ
ว่ารู้ แล้วก็บังคับตัวเองไม่ได้ มันก็ต้องทำบาป. ดังนั้นก็คงมีการทำบาปมาตั้งแต่
แรกเริ่มเดิมที จนกระทั่งบัดนี้; แม้ปัจจุบันนี้ทุกวันนี้มันก็ยังมีการกระทำบาป เพราะ
ไม่รู้บ้าง เพราะไม่เชื่อคำแนะนำสั่งสอนบ้าง. แล้วบาปเหล่านี้ จะทำอย่างไรกัน จะ
เอาไปไว้ที่ไหน ที่จะไม่ให้โลกนี้มันเต็มไปด้วยบาป, หรือจะไม่ให้คนแต่ละคน มัน
เหนียวเหนอะหนะไปด้วยบาป, ก็ต้องมีบทบัญญัติ ที่จะเพิกถอนหรือล้างบาป.

ทำไมมันจึงสำเร็จประโยชน์ด้วยบทบัญญัติ และการกระทำตามบทบัญญัติ?

ข้อนี้ตอบอย่างกำปั้นทุบดิน กันที่หนึ่งก่อนก็ได้ ว่า การที่จะเป็นบาปขึ้นมา ก็เพราะ
การบัญญัติ ว่ามันเป็นบาป; ถ้าไม่มีการบัญญัติว่าเป็นบาป ก็ไม่มีใครรู้สึก
ว่าเป็นบาป. ฉะนั้น บาปมันจึงมีขึ้นมาเพราะการบัญญัติ, เมื่อมีเพราะการบัญญัติ
มัน ก็เพิกถอนได้ด้วยสิ่งที่บัญญัติ ซึ่งเป็นการแก้ไขกัน.

ที่นี้มานึกถึง การบัญญัติ ว่ามันเป็นการทำไปอย่างมงาย หรือว่า มันเป็นไปอย่างมีเหตุผล? การที่มีบทบัญญัติเรื่องบาป และเปลื้องบาป ล้างบาปนี้ มันเป็นเรื่องว่าเอาเอง บัญญัติเอาเอง ด้วยความกตัญญูของคนบางคน หรือว่าเขาได้อาศัยหลักเกณฑ์อะไร? มาใคร่ครวญดูให้ดี ก็จะพบว่า มันตรงกันหมดในทุกๆ ศาสนา ที่มีข้อหรือมีบทบัญญัติให้ล้างบาป. นี้เราจะไม่พูดเฉพาะศาสนาใดศาสนาหนึ่งก็ได้ คือว่าทุกศาสนา จะมีความมุ่งหมายที่จะทำให้คนหมดบาป; อย่าง ในอินเดียนี้มีคำพูดกันติดปาก ว่าล้างบาป และ หมดบาป และมันก็ต้องการกันเพียงเท่านั้น ไม่ต้องการมากกว่านั้น.

นี้มาพูดถึง พิธีการล้างบาป จะต้องแยกออกเป็นสามระดับ จึงจะถูกต้อง หรือสมบูรณ์ : ข้อแรกจะต้องมีการสำนึกบาป สำนึกกว่าตัวเรามีบาป. นี้ตรงกับคำว่า *repentance* สำนึกกว่าเรามีบาป. เมื่อเราสำนึกกว่าเรามีบาป เราก็ต้องเปิดเผย, เรียกว่าสารภาพบาป ซึ่งตรงกับคำว่า *confession*. เมื่อสารภาพบาปแล้ว ก็จะมีการเพิกถอนเลิกล้างบาปนี้ ซึ่งตรงกับคำว่า *forgiveness*, มันเป็นสามขั้นตอนกันอยู่ดังนี้.

คำว่า สำนึกบาป นี้ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการที่จะล้างบาป. ถ้าคนนั้นไม่สำนึกว่ามีบาป หรือไม่ยอมรับว่ามีบาป ก็ไม่มีทางที่จะล้างบาป. นี้ใครมีบาปแล้วไม่รู้สึกว่ามีบาป มันก็ไม่ต้องนึกถึงการล้างบาป. แต่ถ้ามารู้สึกตัวว่าที่เรากระทำอยู่นั้นมันเป็นบาป; อย่างนี้ก็จะ เป็นเงื่อนไขสำหรับจะมีการล้างบาป. ฉะนั้นคนจะต้องมีความสำนึกบาปกันเสียก่อน ไม่ว่าใคร หญิงชายผู้ใดอยู่ที่ไหนในเวลานี้ ก็ลองใคร่ครวญดู ว่าตนมีบาปหรือไม่? มันมีอะไรที่เรียกว่าเป็นบาปอยู่? แล้วก็จะได้อามาเป็นตัวเรื่อง หรือตัววัตถุ สำหรับจะจัดจะทำ ในพิธีการล้างบาป.

ถ้าคนมีหิริ และ โอดตปฺปะ คงจะหาพบ, และสำนึกบาปได้โดยง่าย; ถ้าคนมันเป็นอันธพาล มันก็ไม่ยอมรับ, ไม่อยากจะยอมรับ ว่ามีบาป มันก็เป็นไปไม่ได้. ฉะนั้นจึงขึ้นอยู่กับความมีหิริและโอดตปฺปะ ซึ่งก็เป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนาและในศาสนาอื่น. *หิริ* แปลว่า *เกลียดบาป*, *โอดตปฺปะ* แปลว่า *กลัวบาป*.

คนมันต้องรู้จักบาป จนถึงกับเห็นเป็นสิ่งที่น่าเกลียดน่าชยะแขง, และรู้ว่าบาปนั้นเป็นสิ่งที่น่ากลัว ยิ่งกว่าสิ่งใด ๆ ที่เรียกว่าน่ากลัวในโลกนี้. เมื่อ *หิริ* *โอดตปฺปะ* มีมากพอ ความรู้สึกสำนึกบาปก็จะค่อย ๆ เกิดขึ้น, ความดีความกระต้างก็จะลดถอยลงไป, ความสำนึกบาปก็เกิดขึ้นมาแทน นี้เรียกว่า เป็นจุดตั้งต้นของการสารภาพบาป.

นี่เมื่อถึงคราวจะสารภาพบาป ก็คือเปิดเผยออกมา แก่บุคคลที่ควรเปิดเผย. ตามพิธีของคริสตัง, ก็ต้องไปเปิดเผยกับพระ ที่เขาดั่งไว้เป็นเจ้าหน้าที่สำหรับแก้บาปของคน, ไม่ใช่เป็นเรื่องทั่วไปแก่พระทุกองค์. แต่เป็นเรื่องสำหรับพระบางองค์ ที่ตั้งไว้เพื่อหน้าที่อันนั้น. คนที่สำนึกบาป ก็ไปสารภาพบาปกับเจ้าหน้าที่นั้น ๆ, แล้วก็ดำเนินการไปตามพิธีให้ถึงที่สุดว่าจะยกเลิกบาปนั้นได้อย่างไร.

ในฝ่ายพุทธศาสนาเราก็ มีการสารภาพบาป ที่เห็นได้ง่าย ๆ ทั่วไป ก็คือการแสดงอาบัติ สิกขาบทมีมาก : ไปล้วงสิกขาบทใดเข้า ก็ต้องแสดงอาบัติ ก็ต้องเปิดเผยให้ผู้อื่นรู้, ถ้าเรื่องมันใหญ่โตมาก ก็จะต้องเปิดเผยให้คณะสงฆ์รู้ และถึงกับจะต้องประชุมสงฆ์ ประกอบพิธีกรรมการที่จะเปิดเผยโทษความชั่วอันนี้ แล้วก็ลงโทษ, แล้วก็ให้ประพฤติกว่าจะครบถ้วน แล้วรับรองกันใหม่ ว่าเป็นผู้หมดจากอาบัตินั้น. นี่คือการสารภาพบาปซึ่งมีอยู่ในพระพุทธศาสนา หรือแม้ที่สุดเราก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่จะขอขมาพระรัตนตรัย ว่าไถ่ลวงเกินชั่วยกายวาจาใจ เราก็ขอขมา. นี่ก็

เป็นเรื่องการสารภาพบาป เป็นเรื่องที่ต้องทำด้วยจิตใจ มีความหมายเฉพาะ, ไม่ใช่ทำแต่สักว่าพอเป็นพิธีต้อง.

ถึงแม้แต่ฝ่าย ศาสนาอื่นก็เหมือนกัน ชั้นแรกที่เกี่ยวข้อง เขามุ่งหมายให้ทำด้วยจิตใจ, ต่อมาคนมันสะเพร่า มากจนมันก็เหลือแต่พิธีต้อง, ตอนนั้นมันก็จะก็นำหัวเราะ หรือนำคหุหมิ่นบ้างเป็นธรรมดา. เราถือเอาความหมายเดิมโดยสุจริตใจ ก็ขอให้เป็นเรื่องของจิตใจ ก็มันไม่มีทางออกอย่างไร ในการที่จะให้เกลี้ยงเกล่าไปจากบาป จึงต้องสำนึกบาป แล้วก็สารภาพบาป. ครั้น สารภาพแก่ผู้ที่ควรสารภาพแล้วก็ดำเนินพิธีต่อไป ถึงการที่จะเพิกถอนเลิกล้างบาปให้หมดสิ้น ให้สิ้นเรื่องเรื่องนั้น ๆ ไป. นี้แล้วแต่บทบัญญัติในศาสนานั้น ๆ ซึ่งมันก็มีอยู่ต่าง ๆ กัน มันเป็นยุคสมัยที่ยาวนาน, ในที่บางแห่งอาจจะเป็นเรื่องของพิธีต้อง กล่าวคาถาอาคม หรือพิธีบูชาญ หรืออะไรก็ตาม มันแล้วแต่ว่าจะถือศาสนาอะไร.

การล้างบาปต้องทำด้วยจิตใจที่กลัวบาป.

เมื่อพูดถึง การเลิกล้างบาป ตอนนั้นก็ต้องเข้าใจถึงคำว่าบาป บาปนั้นมันคืออะไร. ในทางศาสนาคริสเตียน เขาถือเอาบาปที่สำคัญที่สุดเป็นสองพวก : บาปดั้งเดิม บาปที่แรก, แล้วก็บาปตามปกติ.

บาปดั้งเดิม ที่แรกที่เรียกว่า *original sin* นั้น มันเป็นบาปที่พ่อแม่คู่แรกในโลกเขาได้ทำผิด, คืออาดัมกับฮิฟคือพระเจ้า ไปกินผลไม้ต้นที่ห้ามไม่ให้กิน. พระเจ้าห้ามไม่ให้กินผลไม้ต้นไม้ต้นนั้น ซึ่งเป็นผลไม้ที่กินเข้าไปแล้ว จะรู้จักตัวรู้จักชั่ว แล้วก็จะต้องตาย. ฟังดูให้คิดมัน เป็นเรื่องตลกซึ่ง อย่างไม่แพ้เรื่องของพระพุทธรูปศาสนา ว่า

ไปกินผลไม้ต้นหนึ่งทำให้รู้จักศัตรูจักชู้ แล้วจะต้องตาย แกล่ยากินเป็นอันขาด, ต้นไม้ต้นอื่นกินได้ แต่ต้นนี้ห้ามกิน. นัฟเวเมียคู่แรกที่พระเจ้าสร้างมาอยู่ในสวนนั้น มันคือมันก็กิน, แล้วมันก็มีบาปเป็นจุดตั้งต้น ก็จะต้องตาย หมายถึงทนทุกข์ทรมาน เพราะมันไปเกียดมันถ้อมมันเรื่องดีเรื่องชั่ว จนเกิดกิเลสตัณหา. มันไม่ใ้รู้ศัตรูชู้ สำหรับจะปล่อยวาง, ไม่ใ้รู้ศัตรูชู้ สำหรับจะอยู่เหนือดีเหนือชั่ว, แต่มันรู้ศัตรูชู้ สำหรับจะมุกไปอยู่ข้างใ้ อำนาจของความดีความชั่ว มันจึงต้องทนทรมานมาก เรียกใ้ว่าเท่ากับตาย. ต่อเมื่อใ้มันล้างจิตใจออกมาเสียจากความยึดมั่นถ้อมมันนี้ใ้ได้ จึงจะหมดบาปอันร้ายกาจหรือรุนแรง.

ที่เรียกว่า บาปดั้งเดิม นี้ก็เหมือนกับที่พุทธศาสนาจะต้งปฏิบัติจนเป็นพระอรหันต์ : ละความยึดมั่นถ้อมมันเรื่องดีเรื่องชั่ว, เรื่องกุศลเรื่องอกุศลที่เป็นคู่ ๆ นี้ใ้โดยสิ้นเชิง จึงจะหมดบาปส่วนนี้. ถ้าจะอธิบายเลยก็ว่า ไปอยู่กับพระเจ้าที่อยู่เหนือดีเหนือชั่วจึงจะหมดบาปอันนี้ ก็พยายามกันไปตามหน้าที่.

แต่เดี๋ยวนั้นมันมีบาปอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ใ้ใช่บาปดั้งเดิมเช่นนั้น นั่นคือบาปปัจจุบันที่ทำการอยู่เป็นปกติ และก็เหมือน ๆ กันแทบจะทุกศาสนา ก็ การฆ่า การลักขโมย การประพฤติผิดประเวณี การโกหกหลอกลวง; สี่ข้อนี้ตรงกันหมดทุกศาสนา; ส่วนข้อที่ว่าด้วยน้ำเมาหรืออะไรบางอย่างนั้น บางศาสนาก็มี ในบางศาสนาก็ไม่มี. แต่ในพุทธศาสนาเราก็มี ยอมรับเป็น ข้อที่ห้าเรื่องไม่ดื่มน้ำเมา นี้คือบาปที่ถ้าไปทำเข้าแล้ว จะต้องมีการล้างหรือการแก้ตามบทบัญญัติ. ศาสนาอื่นเขาใ้มีอย่างไร, เขาใ้รับศีลล้างบาปอย่างไรก็ทำอย่างนั้น, แต่ต้องรู้ว่า ทำด้วยจิตใจที่เหมือน ๆ กัน ตรงที่ว่า : เกลียดกลัวบาป ไม่ยอมทำอีกต่อไป, แล้วก็จะทำสิ่งฝ่ายที่ตรงกันข้ามคือไม่บาป ทำความไม่บาป ทำบุญทำกุศลอยู่เป็นประจำ เลิกทำบาปโดยเด็ดขาดแล้วทำบุญกุศลอยู่เป็นประจำ, นั่นแหละคือ ล้างบาป.

ทีนี้ก่อนแต่ที่จะฉลาดถึงอย่างนี้ มันก็มีศาสนา บางศาสนา ที่มีการล้างบาป ด้วยพิธีรีตอง : อาบน้ำเฉยๆ ลงแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์เฉยๆ ก็มี ไม่เกี่ยวกับจิตใจ. หรือว่า ที่แรกเขามีเรื่องทางจิตใจโดยสมบูรณ์ สวากซันหลังมันโง่มันทำไม่เป็น, มันเหลือแต่ พิธีรีตองอย่างนี้ก็ได้. หรือที่เคยโง่มากไปกว่านั้น ก็ล้างบาปด้วยการบูชาัญญ, เอาสัตว์ฆ่าฆ่า เช่นเอาแพะฆ่าฆ่าเพื่อจะรับเอาบาปนี้ไป ให้คนผู้บริจาคเงินฆ่าแพะนั้น หมกบาป.

เมื่ออาตมาไปอินเดียก็ยังได้เห็น รู้สึกเศร้าและสังเวช บูชาัญญด้วยแพะเพื่อ ล้างบาป. เจ้าภาพเป็นผู้หญิงแต่งตัวสวย มานั่งยองๆ อยู่ข้างลานบูชาัญญ แล้วเขาก็จึง แพะเข้ามา เอาหัวแพะกับหัวคนมาจกดกัน. พระเอาดอกไม้แดงๆ มาเสกภาตา ชุบหัว คนที่ ชุบหัวแพะที่, ชุบหัวคนที่ ชุบหัวแพะที่ กว่าจะหมดพิธีตอนนั้น, แล้วก็เอาแพะ ไปใส่ถ้ำไม้ที่เป็นถ้ำม เอากอแพะพาดลงบนถ้ำไม้ ให้หัวโผล่ไปทางถ้ำผ่ายโน้น, แล้ว พระก็ถือไม้เค็งอย่างเกือบจะเป็นเคียวเกี่ยวข้าวอันใหญ่กลมกริบ พันฉับลงไป. หัวแพะ ชาติกระเด็นเลือดสาด, แล้วยังเอาเลือดมาเจิมหน้าเจ้าของทาน ที่บูชาัญญในวันนั้นด้วย. นี่เขาก็เรียกว่า บูชาัญญเพื่อล้างบาป, ถ่ายบาปใส่แพะ แล้วก็เอาแพะไปฆ่าให้ตาย, ก็ยังมีอยู่จนกระทั่งบัดนี้กระทั่งถึงยุคนี้ นี่การที่จะเลิกล้างบาป เขาทำกันอย่างนี้ก็มี.

แต่ในพุทธศาสนาไม่มีอย่างนี้ แม้จะเรียกว่า บูชาัญญ เหมือนกันกับบูชา อย่างอื่น คือ ไม่ได้บูชาด้วยสัตว์ที่มีชีวิต, แต่บูชาด้วยข้าวด้วยน้ำด้วยวัตถุสิ่งของด้วย วัตถุทาน หรือการประพฤติปฏิบัติต่างๆ เป็นการทำอยู่ในอินเดีย ก็ยังมีอยู่ในบัดนี้. สำหรับหลัก พระพุทธศาสนาโดยตรงนั้น ก็คือ การตั้งใจอธิษฐานจิตกันเสียใหม่ ในการที่จะสังวรระวัง ไม่ทำบาปอย่างนั้นอีกต่อไป. นี่แหละเป็นใจความสำคัญในการ เลิกล้างบาป. ถ้าจิตใจมันไม่มองเห็นอย่างนี้ ไม่ปลงลงไปอย่างนี้ การล้างบาปนั้น ก็ไม่มีความหมาย, ฉะนั้น จะต้องสำนึกบาปกันจริงๆ แล้วก็สารภาพบาปกันจริงๆ

แล้ว จะเลิกล้างบาปด้วยตั้งใจอธิษฐาน ที่จะไม่กระทำบาปนั้นอีกต่อไป, แล้วก็ตั้งใจทำสิ่งที่ตรงกันข้าม คือที่เรียกว่าบุญ, ทำอยู่ตลอดเวลา จนบาปไม่มีโอกาสจะให้ผล.

การล้างบาปตามวิธีของพุทธศาสนา.

ข้อนี้ต้องเข้าใจว่า มันเป็นเรื่อง อาศัยกฎแห่งกรรม, ทำบาปนั้นมันก็เป็นกรรมอันหนึ่งแล้ว แน่นอนแล้ว แต่บุญที่ทำใหม่ ทำกันใหม่หรือจากการเว้นจากบาปนั้นมันก็เป็นกรรมเหมือนกัน, มันเป็นกรรมฝ่ายบุญ. นิกรรมมันก็มีอำนาจที่จะปะทะกัน, กรรมที่จะไปสนับสนุนกรรมเก่าก็มี, กรรมที่จะไปบรรเทาอำนาจกรรมเก่าก็มี, กรรมที่จะไปเลิกล้างกรรมเก่าเสียเลยก็มี.

เดี๋ยวนี้ก็ต้องหันหน้าทั้งตาทำแต่กรรมดี ซึ่งจะไปตัดทอนอำนาจของกรรมชั่วแต่กาลก่อน, หรือว่าทำกรรมดีให้ถึงที่สุด เพื่อจะเพิกถอนอำนาจของกรรมเก่านั้นไปเสียก็ได้, หลักแห่งกรรมก็เป็นที่รับนับถือและเชื่อกันอยู่อย่างนี้. การปฏิบัติอย่างนี้คือวิธีล้างบาปตามกฎแห่งกรรม; บาปคือกรรมชั่ว บุญคือกรรมดี, ต่อแต่ันมีแต่การทำกรรมดี จนกรรมชั่วไม่มีโอกาสที่จะให้ผล, เหมือนกับว่ากลบเสีย หรือว่าได้ถอนไปเสีย หรือบิ่กอุดโอกาส ประศุ ช่องรู ที่มันจะให้ผลเสีย. นี้เรียกว่าเป็นความหมายใน การที่จะล้างบาป เท่าที่คณธรรมศาสนาจะพึงกระทำได้.

ที่นี้ใครมีสติปัญญาอยากจะทำน กัลองกำนคฺชฺชึ ว่าจะทำอย่างไร? จะทำอะไรที่มันจะดีกว่านี้; ถ้าไม่มีปัญญาจะทำอะไรให้ดีกว่านี้ ก็จะต้องทำอย่างนี้ไปก่อน. แต่ขอให้อธิว่า มันยังไม่ใช้ถึงที่สุด มันจะต้องศึกษาเรื่องทางจิตใจให้สูงให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป, ถึงขนาดที่มีจิตหลุดพ้น จากความยึดมั่นถือมั่นเรื่องตัวตนและของตน เพิกถอนเสีย

ทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว อยู่เหนือความมีตัวมีตน, ถึงขนาดที่เรียกว่า สิ้นไปแห่งกรรมทั้งหลาย นี่จึงจะเป็นการล้างบาปโดยสมบูรณ์. การทำถึงขนาดนั้น ก็คือการเป็นพระอรหันต์, การบรรลุคุณธรรมในชั้นพระอรหันต์นั้นแหละ คือการอยู่เหนือบาปเหนือบุญโดยประการทั้งปวง, จะเรียกว่าเป็นการล้างบาปก็ถูกต้องที่สุด เพราะไม่มีบาปเหลือ กระทั่งไม่มีบุญเหลือ เป็นการว่างไปทั้งบุญและบาป ในพุทธศาสนามีการเลิกล้างบาปถึงขนาดนี้.

ท่านทั้งหลายจงได้ทบทวนความจำ ถึงคำบรรยายเรื่องราวต่างๆ ที่เคยศึกษามาแล้ว ว่า จะเพิกถอนกรรมได้อย่างไร, จะทำความรู้สึกที่ไม่มีตัวไม่มีตนได้อย่างไร, แล้วยังให้ถือว่า นั้นแหละคือการกระทำการเลิกล้างบาปกรรม อันแท้จริงและสูงสุด ในพระพุทฺธศาสนา. ส่วน การล้างบาป ในระดับต่ำๆ เช่นเรื่อง ทางวินัย การแสดงอาบัติ หรือ การอยู่กรรม นั้นมันก็เป็นเรื่องการล้างบาปตามบทบัญญัตินั้นๆ, หรือว่าถ้าภิกษุทำอาบัตินักถึงกับหมดความเป็นภิกษุ มันก็เปิดเผยหรือสารภาพ ด้วยการลาสิกขาออกไปเสีย.

การลาสิกขาออกไปเสียจากความเป็นพระ ก็เป็นการสารภาพบาป อย่างหนึ่งด้วย, แล้วยังเป็นอันว่าหมดบาป เท่าที่มันเกี่ยวข้องกับความเป็นภิกษุ. นี่เป็นความหมายของคำว่า สารภาพบาป หรือเลิกล้างบาป ในระยะต่ำๆ ดังนี้ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของวินัย. ถ้าเป็นเรื่องของธรรมะ ก็สูงขึ้นไปจนทำกรรมที่มีอำนาจจะครอบงำกรรมอื่น, และสูงขึ้น ไป ก็ถอนตัวตน ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งกรรมเสีย โดยประการทั้งปวง, ไม่มีที่ตั้งแห่งบาป แห่งกรรม แห่งบุญแห่งกุศลหรือแห่งอะไรอีกต่อไป มันก็ว่างไปเป็นนิพพาน หรือเป็นโลกุตระอย่างนี้. ถ้าเข้าถึงนิพพานได้ ก็เป็นอันว่าออกไปได้ โดยสิ้นเชิงจากโลกนี้ หรือจากกรรม จากบาป จากทุกอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา.

การล้างบาปมีทุกศาสนา, จำเป็นสำหรับมนุษย์.

จะนั้นขอให้สรุปความว่า การเลิกล้างบาป ในขั้นสุดท้ายนี้ มันมีอยู่หลาย
 ขั้นตอน สูงต่ำกว่ากันเป็นชั้น ๆ ตามหลักแห่งศาสนานั้น ๆ. ตามที่ผู้ใดเขาจะถืออยู่
 อย่างไร. เรามีเพื่อนมีญาติถือศาสนาอื่น เราก็พอที่จะทำความเข้าใจกันได้ ไม่ต้อง
 ดูกุดูหมิ่นกัน, โดยเฉพาะพิธีสำนักบาป การสารภาพบาป และแก้บาป ตามวิธีของ
 คริสเตียนนั้น ไม่น่ารังเกียจอันใด, เข้ากันได้กับหลักเกณฑ์ทั่วไปในพระ-
 พุทธศาสนา, คือให้สำนักบาป ให้สารภาพบาป, และก็เลิกล้างความผิดที่จะทำบาป,
 จะเป็นผู้ตั้งอยู่ในโอวาทของพระเจ้าของพระศาสนา โดยตลอดไป. นี่เป็นสิ่งที่เข้ากันได้
 ไม่น่ารังเกียจอะไร, แล้วเป็นสิ่งที่ไม่มีใครค้านได้, จะให้ผู้มีปัญญาในโลกปัจจุบันนี้
 หาแง่ที่จะค้าน ก็จะไม่ค้านได้ ไม่มีทางที่จะค้าน, เพราะว่ามันไม่มีทางอื่นใดที่ดีไปกว่านี้.
 วิธีไหนที่ดีไปกว่านี้ ดีไปกว่าการทำอย่างนี้ มันไม่มี จึงขอให้ทุกคนมุ่งหมาย
 ที่จะทำอย่างนี้ : คือ สำนักบาป ที่มีอยู่แล้วก็ สารภาพบาป แล้วก็เลิกล้างบาป นั้นเสีย
 โดยการคัดเชื้อโย ชักสะพานกันเสียเลย ตั้งหน้าตั้งตาทำแต่สิ่งที่ตรงกันข้าม.

จะนั้นขอให้มองว่า เรื่องนี้มันเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด สำหรับมนุษย์
 เรา. โลกนี้กำลังจะวินาศลงไปทุกที; นี่ไม่ใช่แก๊งพูด แต่ขอให้ทุกคนลองไปสังเกต
 คุให้ดี ว่า โลกมันเลวลงไปทุกที มันไม่ยึดถือในความดี มันไม่กลัวบาป มันไม่รัก
 ผู้อื่น มันเห็นแต่แก่ตัว. นี่ก็เพราะว่ามันไม่สำนักบาป, คนในโลกปัจจุบันนี้ไม่มีใคร
 สำนักบาป, ไม่มีใครมาชักชวนใครให้สำนักบาป แล้วก็สารภาพบาป แล้วก็ล้างบาป
 กันเสีย, เขาละอายในการที่จะสารภาพบาป. นี่เขาไม่สำนักบาป เพราะว่าเขาไม่กลัว
 บาป เขาต้องการจะเอาชนะบาปตามวิธีของเขา, หรือเขาถือโดยเค็ดเขาว่า มันไม่มีบาป
 ในโลกนี้มันไม่มีบาป, ในโลกไหนมันก็ไม่มีความบาป, ดังนั้นฉันจึงไม่ใช่คนมีบาป, จะนั้น
 ฉันจึงไม่ต้องสำนักบาป แล้วก็ไม่สารภาพบาป.

นี่เราไปคว้ามันจริงหรือไม่? คนในโลกนี้ปัจจุบันนี้ แม้ในประเทศไทยเรา
นี้แหละ มันเป็นคนไม่มีบาปกันหรือเปล่า? มันต้องมีบาปไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง อยู่
เป็นประจำ, แม้ที่สุดแต่มัน ไม่รู้จักเคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์ นี่มันก็เป็นบาป
อยู่แล้ว. มัน ไปบูชากามารมณ์ นี่มันก็เป็นบาปอยู่แล้ว แล้วมันก็ปล่อยตัวไปตาม
เรื่องของกิเลสตัณหา มันก็เป็นบาปอยู่แล้ว อย่างที่เราจะเห็นได้ว่า การกระทำที่มัน
เป็นบาป มันเต็มไปทั่วทุกหัวทึกระแหง.

ถือศีล “รักผู้อื่น” แล้วทำบาปไม่ได้.

สรุปความอยู่ที่ว่า มันไม่รู้จักรักผู้อื่น ถ้าคนรู้จักรักผู้อื่น ไม่มีทางจะทำ
บาปได้; ทางศาสนาจึงสอนให้รักผู้อื่น. พุทธศาสนาสอนมาก จนผู้ที่นับถือพุทธ-
ศาสนาแล้ว ทำบาปไม่ได้ คือเพราะรักผู้อื่น, รักผู้อื่นแล้ว มันเป็นอย่างไบบ้าง?

นี่มองเห็นได้ง่าย ก็ว่ารักผู้อื่นแล้ว ก็ฆ่าใครไม่ได้. เคยวนที่มันฆ่า
กันอยู่โดยทั่วไป โดยตรงโดยอ้อม โดยทารุณโหดร้าย หรือโดยเล็ดเย็นอะไรก็ตาม
การฆ่านั้นมันเกิดขึ้นได้ เพราะมันไม่รักผู้อื่น, ถ้ามันรักผู้อื่นใครมันจะฆ่าใครได้.

นี่ การลักขโมย ฉ้อฉล คอรัปชัน นั้นก็เหมือนกัน ถ้ารักผู้อื่น หรือรัก
อีกฝ่ายหนึ่งแล้วมัน ทำไม่ได้ มันลักไม่ได้ ฉ้อฉลขโมยจับปล้น อะไรไม่ได้. เคยวนที่มัน
ไม่รักผู้อื่น มันก็ขโมย ฉ้อฉล จับปล้นได้.

หรือว่าถ้ามัน รักผู้อื่นแล้ว ไม่ประพฤตินิยมในของรักของผู้อื่น, ไม่
ประพฤตินิยมในทางกาม ในทางประเวณี ในของรักของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นศีลข้อที่สาม,
เพราะมันไม่รักผู้อื่น มันจึงทำลงไปได้ ในการประพฤตินิยมในกาม หรือในประเวณี.

ข้อต่อไป ถ้ามัน รักผู้อื่น มันก็โกหกไม่ได้ เพราะมันรู้ว่าถ้าการโกหกนั้น
ผู้อื่นเขาเสียหาย, ถ้ามันรักใคร่มันก็โกหกคนนั้นไม่ได้. ฉะนั้นถ้าคนมันยังรักผู้อื่นอยู่
มันก็โกหกไม่ได้ มันไม่มีช่องทางจะโกหกได้ มันก็มีศีลสมบูรณ์ ในข้อที่ว่าไม่พูดเท็จ.

ถ้ามัน รักผู้อื่น ก็ไม่ทำตนเป็นคนมีนเมา ซึ่งจะไปกระทบกระทั่งผู้อื่น
โดยไม่รู้สีก้าว มันกลัวอย่างนี้ มันก็ไม่ไปแตะต้องของเมา, ก็เป็นคนที่มีศีลสมบูรณ์
ไม่มีบาป มีแต่บุญ.

จึงฝากไว้เป็นคำสั้น ๆ สำหรับท่านทั้งหลายทุกคนว่า จงถือศีลสักข้อหนึ่ง
เถิด คือ รักผู้อื่น; แล้วท่านก็ฆ่าใครไม่ได้ ขโมยใครไม่ได้, ประพฤติผิดในกามไม่ได้,
พูดเท็จไม่ได้, ต้มของมีนเมาไม่ได้, เพราะเรายังรักผู้อื่น หวังในความสุขของผู้อื่น.
ถ้าเราไปได้ทำผิดในข้อนี้ ก็รับกลับใจเสีย สำนึกบาปเสีย แล้วก็ สารภาพบาป
เสีย, แล้วก็ ล้างบาป นั้นให้หมดไป โดยไม่มีการกระทำอีกต่อไป.

บาปหนา คือ “บูชาส่วนเกิน”.

เดี๋ยวนี้ บาบ่อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งกำลังรู้สึกว่ หนาขึ้น ๆ ในแผ่นดินไทย;
นี้ก็คือ การบูชาส่วนเกิน : กินเกิน แต่งเนื้อแต่งตัวเกิน เครื่องใช้ไม่สอยเกิน
ทำอะไรล้วนแต่เกิน, เพื่อประโยชน์แก่กิเลส. นี่ก็คือ บาบอย่างยิ่ง และเป็นบาปดั้งเดิม
เสียด้วย. บาบดั้งเดิม คือไปหลงดีหลงชั่ว นั้น. เดิวนั้นมันมาหลงดีหรือหลงชั่ว
เป็นดี หลงว่าได้กินเกินแล้วก็ดี ได้แต่งตัวเกินแล้วก็ดี ได้มีเครื่องใช้ไม่สอย บ้านเรือน
รถยนต์เกินแล้วก็ดี อะไรเกินมันก็ดี. นี่ก็คือบาป มิจฉาทิฎฐิตังเดิม ที่ได้ตั้งต้นขึ้นมา

เมื่อมนุษย์เริ่มเข้าใจผิด ไปหลงในเรื่องดี เรื่องชั่ว; ก่อนหน้านั้นไม่รู้จักดีไม่รู้จักชั่ว มันก็ไม่มีปัญหา, พอมัน รู้จักดีรู้จักชั่วในแง่ผิด คือสำหรับจะยึดถือมันก็มีปัญหา.

ทำไมจะต้องกินเกิน? เพราะเข้าใจว่าดี อุดมสำหามากินจนเกิน : เกิน โดยราคาที่ต้องจะกิน, เกินโดยเวลาที่ต้องจะกิน โดยคุณภาพโดยปริมาณอะไรก็ตาม ที่มัน ควรจะกิน, มันไม่กินแต่เท่าที่ควรจะกิน, มันก็กินเกิน เพราะมันอยากให้ได้, ไม่มีใคร สรรเสริญ มันก็ยกยอตัวของมันเอง ว่ากูได้กินดี ดีที่สุด อย่างนี้เป็นต้น. ฉะนั้นจึง มีการกินเกินกว่าที่ควรจะกิน ในโลกนี้ยิ่งๆ ขึ้นไปทุกที. คนที่จะประคองรัฐขึ้น ขยายเอาประโยชน์ ก็ประคองรัฐเก่ง มันก็ล่อหลอกให้คนกินเกินมากขึ้นทุกที, จนกลายเป็น มนุษย์ที่แปลกประหลาด เพราะการกินเกิน. มีโรคภัยไข้เจ็บอย่างใหม่ๆ ที่ไม่เคยมี มาแต่กาลก่อน ได้เกิดขึ้น, น้ำมัน ก็เป็นบาปเหมือนกัน. ฉะนั้น เรื่องกิน นี้ ขอให้ ถือว่าเป็นบาป เมื่อใดกินเกินแล้วก็ขอให้ถือว่าบาป.

แต่งตัวเกิน ก็เหมือนกัน น้ำมัน ไม่จำเป็นจะต้องประติดประตอย อย่างนั้นอย่างนี้ให้มันแพง, ให้มันเปลืองให้มันยุ่ง. มันควรจะเอาแต่ง่าย ๆ แล้วก็ ไม่ต้องแพง ไม่ต้องเปลือง ไม่ต้องลำบาก หรือว่าไม่ต้องไ้งั้นก็คือไม่บาป.

ที่นี้ เครื่องใช้ไม่สอย ทุกสิ่งทุกอย่าง บ้านเรือนรถยนต์ อะไรก็ตาม อย่าให้ มันเกิน. เดียวนี้เขาไม่มีจุดจบ เขาอยากจะมีเพิ่มขึ้น ๆ มีรถยนต์คันหนึ่งไม่พอ ต้องสองคัน สามคัน สี่คัน, รถยนต์ราคาแสนไม่พอ ต้องรถยนต์ราคาล้านอะไรทำนองนี้, มันก็เป็นเรื่องเกิน เห็นแก่ตัว จนไม่มีโอกาสเหลือสักคันหนึ่งซึ่งจะ ไปรักผู้อื่น.

ฉะนั้น ทางศาสนาจึงบัญญัติว่า ส่วนเกินนั้นคือบาป. ผู้ใดกินเกิน ใช้เกิน น้ำมันก็เป็นบาป, แม้แต่แสวงหาเกินเพื่อตัวเอง มันก็เป็นบาป. แต่ถ้าแสวงหา

มาให้มากเพื่อช่วยผู้อื่น เพื่อรักผู้อื่น นี่ไม่บาป. ฉะนั้นใครจะทำงานให้มาก ให้มี
รายได้มากให้เกิน นี้ก็ไม่เป็นไร, แต่ส่วนเกินที่เกินไปจากที่ตัวจะต้องกินต้องใช้ จะต้อง
เอาไปช่วยผู้อื่น จึงจะไม่บาป, ชินเอาไว้ก็เป็นบาป, เป็นการสะสมบาป ที่อยู่ด้วย
ส่วนเกินและความเห็นแก่ตัว.

นี่ การหา เราหาได้เต็มสติปัญญา, แต่อย่าให้เกินกำลังสติปัญญา มัน
จะบ้า. ฉะนั้นมีสติปัญญาเท่าไร ก็หาได้เต็มสติปัญญา, จะมีการงานมากมายใหญ่โต
เท่าไรก็ได้ แต่ไม่เกินสติปัญญา. ถ้าเกินสติปัญญาก็บาป, แล้วมัน จะเป็นบ้าด้วย.
ที่นั่นมันก็ได้ผลมากมาย แล้วก็อย่ากินให้เกิน อย่าใช้ให้เกิน, มันก็เหลืออยู่สำหรับจะ
ช่วยผู้อื่น, ความรักผู้อื่นมันก็จะเกิดขึ้น. ในโลกนี้มันก็จะเต็มไปด้วยมิตรสหาย เพราะมี
แต่คนที่ไม่เห็นแก่ตัว, แล้วก็ช่วยผู้อื่น. นี่ก็เป็นการทำให้โลกนี้ เต็มไปด้วยมิตร
สหาย, ไม่มีศัตรู, นั่นแหละคือ ความต้องการของศาสนา.

ถ้ามัน อยู่กันอย่างมิตร ทั่วไปแล้ว มันก็เป็นศาสนาอย่างพระศรีอารย-
เมตไตรย : เมตไตรย ก็แปลว่า *ความเป็นมิตร*, อารยะ แปลว่า *สูงสุด*, ศรี ก็แปลว่า
งดงามที่สุด. ศรีอารยเมตไตรย—*ความเป็นมิตรที่สูงที่สุด งดงามที่สุด* ก็คือการที่ทุก
คนไม่เอาส่วนเกิน เพื่อตัวเองมีเหลือไว้สำหรับช่วยผู้อื่นเสมอ. จิตใจมันกว้างจน
ถึงกับคิดว่า ทั้งโลกมันเป็นคนของฉัน, มันไม่ใช่เพียงแค่บุตรภรรยาสามีของฉันเท่านั้น,
คนทั้งโลกมันก็เป็นของฉันด้วย. ฉะนั้นส่วนเกินมันจึงใช้ไปเพื่อทุกคนได้ ด้วยความ
สมัครใจ ไม่ใช่ว่ามันหายไป มันเสียไป, มันไม่รู้หายไปไหนหมด แต่มันไปอยู่ตรงที่
ทำให้ทุกคนนี้เป็นคนของฉันไป. เรามีสิทธิที่จะพูดได้ ว่าเมื่อเราได้ช่วยผู้อื่น ผู้นั้นมัน
ก็เป็นคนของเราคนของฉัน.

ฉะนั้นบาปนี้ คือบาปที่กำลังครอบงำโลกในปัจจุบัน ยิ่งกว่าบาปใด คือบาปที่เอาส่วนเกิน. ไปดูเถิดชาติไหนประเทศไหน มุมโลกไหนมันก็เต็มไปด้วย การกอบโกยส่วนเกิน, เมื่อไม่ได้มันก็โกรธ เมื่อโกรธมันก็ฆ่ากัน, ก็ไม่ยอมรับว่าเป็น บาป ไม่สารภาพบาป ไม่คืนดีกัน, มันว่ามันเสียหน้า, ถ้ามันจะต้องไปสารภาพบาป. ฉะนั้น ในองค์การระหว่างชาติ จึงไม่มีการยอมกัน ไม่มีการยอมเสียหน้า ไม่มีการสารภาพบาป, โลกนี้มันจึงเต็มไปด้วยบาป เหมือนกับว่ามันหมกอยู่ในกองบาป. นี่โลกทั้งโลกมันหมกอยู่ในกองบาป ไม่สำนึกบาป ไม่สารภาพบาป แล้วก็ไม่ล้างบาป.

ถ้าเรามองเห็นข้อนี้แล้ว เราจะพอใจในสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ไม่ว่าจะ ศาสนาไหน ที่มีระเบียบวินัย พิธีให้สำนึกบาป, ให้สารภาพและก็ให้ล้างบาป. ถ้าศาสนาคริสต์เนียน ก็เน้นมากในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งไม่ขัดข้องกันกับพระพุทธศาสนาซึ่งก็ ประสงค์อย่างนี้ คือให้คนสำนึกบาป สารภาพบาป และล้างบาป, จึงหวังว่าทุกคนจะได้ พยายามจนสุดความสามารถของตน ตรวจส่องดูบาป ว่าถ้ามันมีอยู่แล้ว ก็ให้สะกึ่ง, ให้สลัด ให้สังเวช, ให้สำนึกกลับ คือให้หันหลังกลับจากบาป แล้วก็เปิดเผยบาป นั้น ๆ เสีย, จะเรียกว่าเปิดเผยกับตัวเอง ก็ได้เหมือนกัน.

ถ้าว่าตัวเองเป็นคนซื่อตรง ถ้าตัวเองเป็นคนอยู่ในศีลในธรรม เป็นคน ซื่อตรง สารภาพบาปกับตัวเองก็ได้; แต่ถ้าไว้ใจไม่ได้ ก็ไปสารภาพบาปกับ ผู้อื่นดีกว่า มันจะเป็นการประจานตัวเองบ้าง, เหมือนกับเป็นการลงโทษ แล้วมัน จะทำได้ง่ายกว่า. ถ้าพูดทางวินัย ทางศีลทางวินัย ก็ไปสารภาพบาปกับผู้อื่น, ถ้าพูด ทางธรรมะ อันสูงสุดลึกซึ้ง ก็สารภาพกับตัวเองได้; แต่ตัวเองมันต้องที่จริง ยึดมั่น ในธรรมจริง มันจึงจะสารภาพบาปกับตัวเอง และล้างบาปให้ตัวเองได้, มันก็จะเป็นไป ในทางของการบรรลุมรรคผล หลุดพ้นจากตัวตน หลุดพ้นจากบาปทั้งปวง.

เรายังไม่หวังมากถึงอย่างนั้น ยังไม่แนะนำมากถึงอย่างนั้น เอาแต่เพียงว่า อยู่ในโลกนี้มันมีบาปอย่างชาวโลกอย่างไร ก็รีบชำระชะล้างกันเสีย, มาช่วยกันสร้างโลกเสียใหม่ ให้เป็นโลกที่ไม่มีบาป, ให้เป็นโลกที่สะอาดจากบาป, พุคเป็นภาษาธรรมะ สักหน่อยก็ว่า สร้างโลกที่มี หิริ โอตตปปะ. เดียวนี้มันเป็นโลกที่ปราศจาก หิริและ โอตตปปะ มีแต่ความกระต้างกัยกิเลส, ไม่ละอายบาป ไม่กลัวบาป. มาช่วยกันพูด ถึงเรื่องที่ว่า โลกนี้มันเป็นโลกคนบาป, โลกสัตว์ที่มีบาป มากเกินไปเสียแล้ว. ถ้าเราจะเห็นแก่ตัวเราเอง หรือเห็นแก่ผู้อื่น ก็มาช่วยกันแก้ไขโลกนี้ ให้มันเบาบางไปจากบาป เพื่อจะได้อยู่กันเป็นผาสก.

ธรรมะทั้งหลายก็เพื่อประโยชน์อันนี้, เพื่อจะแก้ไขปัญหาของมนุษย์, จะต้องแก้ปัญหามนุษย์ ด้วยการชำระบาป ให้มันเบาบางไปจากโลก, จะได้เป็นโลกของมนุษย์ที่ไม่มีบาป, จึงควรจะได้เห็นโดยประจักษ์ด้วยกันทุกคนว่า การสำนึกบาปนี้เป็นของดี. การสารภาพบาปนี้เป็นของดี, และการล้างบาปนั้นเสียก็เป็นของดี, สำหรับจะทำให้โลกนี้ เป็นโลกที่งดงาม ที่สะอาดน่าอยู่น่าอาศัย เป็นโลกของมนุษย์ คือสัตว์ที่มีใจสูง สมแก่คำว่ามนุษย์นั่นเอง.

โลกปัจจุบัน เขาจมบาป เพราะเขาไม่กลัวบาป, เขาก็ไม่สำนึกบาป มันก็จมลึกลงไปในบาป, แล้วเขาก็ร้องตะโกนหาสันติภาพ. นี่มันเป็นเรื่องของคนที่โง่งนเกินกว่าโง่ ประชาธิปไตยก็ร้องหาสันติภาพ, คอมมิวนิสต์ก็ร้องหาสันติภาพ; แม้แต่คอมมิวนิสต์ก็ร้องหาสันติภาพ เป็นที่กล่าวได้ว่า ทุกคนในโลกร้องหาสันติภาพ. แต่ว่าการกระทำนั้นมันเป็นการกระทำบาป คือไม่รักกันเลย, ไม่รักผู้อื่นเลย. มันมีแต่การฆ่า การขโมย การประพฤตินิโคตม การโกหกหลอกลวง และการมีนเมา, เต็มไปด้วยสิ่งมีนเมา. มันจมอยู่ในบาป แล้วก็เรียกหาสันติภาพ ก็เลยกลายเป็นคนบ้า.

....

ในที่สุกนี้ ขอให้นึกเห็นแก่ธรรมะเห็นแก่พระศาสนา ที่กำลังได้รับความไม่เป็นธรรม. ธรรมะกำลังได้รับความอุมุติธรรม ไม่เป็นธรรม, เพราะ ธรรมะมีสำหรับช่วยโลก มีประโยชน์แก่โลก: แต่คนก็ไม่ให้คุณค่า ไม่ให้ความหมาย ไม่ยกย่องธรรมะ, ไม่นับถือธรรมะ ให้สมกับธรรมะมีสำหรับช่วยโลก. พระศาสนาก็เหมือนกัน สำหรับจะช่วยมนุษย์, แต่มนุษย์ก็ไม่รักศาสนา, นี้เรียกว่าส่วนมาก ที่กล่าวนี้กล่าวเป็นส่วนมาก. ในโลกนี้ไม่รักธรรมะ ไม่รักศาสนา รักแต่กิเลสของเขาเอง คือรักตัวกู ของกู. ฉะนั้นจึงทำบาป เพราะความรู้สึกว่าตัวกู ของกู มันก็เป็นบาปอยู่แล้ว, ความเห็นแก่ตัวมันก็บาปอยู่แล้ว แล้วก็ทำไปตามความเห็นแก่ตัว มันก็บาปต่อไป มันก็มีแต่บาป.

นี่บาปที่ทุก ๆ ศาสนาเขาเฟ่งเส็งกัน มันมีอยู่อย่างนี้ : มันมีตัวตน มันก็ยึดมันตัวตน ยึดมันสิ่งที่จะให้ความสุขสนุกสนานเอริศอร้อยแก่ตัวตน โดยไม่ต้องนึกถึงความผิดหรือถูก ชั่วหรือดี, ควรหรือไม่ควร, เมื่อบาปปกคลุมมากเข้าแล้วมันก็เป็นอย่างนี้. ช่วยกันแกะบาป ช่วยกันทำลายเปลือกหุ้ม คือบาปนี้ ให้มันค่อย ๆ หมด หมดไปจากจิตใจของเรา. บาปที่หุ้มห่ออยู่ที่จิตใจของเราจะค่อยหมดไป ขอให้ทำโดยวิธีที่ได้กล่าวแล้วว่า : สำนึกบาป สารภาพบาป. แล้วก็เลิกล้างบาปก็จะได้ชื่อว่า เป็นผู้นับถือพระศาสนาอันแท้จริง, ไม่นับถือศาสนากันแต่ปาก, พุคกันแต่ปาก ทำพอเป็นพิธี พอได้หลอกกันเล่นว่าเป็นคนทำดี เพื่อได้เขียนรายงานอะไรทำนองนี้.

ขอให้มองเห็น เจตนาของอาตมาว่า พยายามที่จะให้พุทธบริษัทนี้ไม่เลวกว่าคริสเตียน, ขออภัยพุทธหยาบคายไปแล้ว เพื่อไม่ให้พุทธบริษัทนี้เลวกว่าคริสเตียน,

ก็ขอให้พุทธบริษัทนี้รู้จักสำนึกบาป สารภาพบาป แล้วก็เลิกล้างบาป, แล้วเราก็ไม่ต้องดูถูกดูหมิ่นกัน โดยถ้อยคำที่เราเข้าใจไม่ได้. เช่นพวกหนึ่งจะถือว่าบาปล้างไม่ได้, พวกหนึ่งถือว่าบาปล้างได้, นี่มันก็เป็นการทะเลาะกัน ระหว่างคนที่เข้าใจผิด.

เดี๋ยวนี้เรามาเข้าใจกันให้ถูก ว่าสิ่งต่างๆ มันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย. เราแก้ไขมันให้ถูกที่ตรงเหตุที่ตรงปัจจัย ก็ย่อมจะได้รับผล, ถ้าสิ่งที่บัญญัติมันก็เป็นไปตามที่บัญญัติ. ฉะนั้นเราจึงถือได้ตามที่บัญญัติ และการบัญญัตินั้นเล่า ก็มีใช้ว่าบัญญัติตามชอบใจของคนใจ, เป็นการบัญญัติของคนที่มีสติปัญญา ใ้มองเห็นตัวธรรมชาติ, ใ้มองเห็นตัวกฎของธรรมชาติ, ใ้มองเห็นตัวหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ, แล้วก็มองเห็นผลที่จะเกิดขึ้นมา จากการปฏิบัติหน้าที่นั้นๆ. ท่านเป็นผู้ตรัสรู้ถึงที่สุดต่อธรรมชาติอย่างนี้แล้ว ท่านจึงใ้บัญญัตินั้นบัญญัติขึ้นมา ให้เราปฏิบัติ, ในเมื่อท่านบัญญัติไว้อย่างไร มันก็ต้องเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติตาม ทั้งเพื่อทำให้เกิดขึ้น หรือเพื่อทำให้หมดไป, หรือถ้ามันเป็นบาปขึ้นมา ก็จะต้องแก้ไขบาปได้ โดยการประพฤติให้ถูกต้องตามบัญญัตินั้นๆ มนุษย์เราก็จะอยู่กันในโลกนี้ โดยที่ไม่มีบาปรวมกัน.

การบรรยายในวันนี้ พอสมควรแก่เวลาแล้ว. อาตมาขอยุติการบรรยายไว้แต่เพียงนี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทธรรมะคณสาชยาย ส่งเสริมกำลังใจให้กล้าหาญ ในการที่จะชำระบาปสืบต่อไป.

สรุปความทำความเข้าใจ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชาเป็นครั้งที่ ๑๒ ในวันนี้ ก็ยังคงกล่าวเรื่อง *ใจความแห่งคริสตธรรม เท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ* ต่อไปตามเดิม; หากแต่เป็นครั้งสุดท้าย ของการบรรยายชุดนี้ จึงมีลักษณะเป็นไปในการสรุปความ และการทำความเข้าใจบางอย่าง เกี่ยวกับการบรรยายในทำนองนี้.

ถ้าท่านทั้งหลายยังจำได้ ก็จะได้ว่า การบรรยายนี้ มีความมุ่งหมายจะทำความเข้าใจ ระหว่างศาสนา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นความสำคัญอย่างยิ่ง นั้นมีความเข้าใจที่ขัดขวางกันอยู่ในทางศาสนา. โลกนี้ก็ยากที่จะมีความเป็นอยู่กันอย่างสงบสุข ยิ่งปัจจุบันนี้ โลกมันแคบเข้าทุกที พุดอะไรที่ไหนก็ได้ยินทั่วไปหมด แล้วก็โดยรวดเร็ว.

อย่างเมื่อสัปดาห์ที่ ๑๙ หรือ ๒๐ ที่แล้วมานี้ *ไบป์คือประธานแห่งคริสตจักรออลิก ได้ออกหนังสือเวียนฉบับแรก และฉบับที่สำคัญที่สุดของท่าน.* เราอยู่ที่นี้ก็ได้อ่านแล้ว หรืออย่างน้อยก็ได้ใจความสำคัญของหนังสือเวียนนั้น. ในหนังสือเวียนนั้น มีใจความตอนหนึ่งซึ่งต้องถือว่าเกี่ยวข้องกับหรือกระทบกระทั่งกัน ก็กับการบรรยาย ที่อาตมากำลังบรรยายอยู่เดี๋ยวนี้ หรือชุดนี้.

มติข้อหนึ่งของหนังสือเวียนนั้นมีว่า ต้องไม่มีนักศึกษาใดๆ ที่เปลี่ยนบทบัญญัติของพระศาสนจักร ให้กลายเป็นคำพูดเพื่อเจ้อ ตามความคิดเห็นส่วนตัวของเขา. นี้อาตมาแปลอย่างลึกลับๆ สั้นๆ ตัวหนังสือนั้นมันมีว่า No scholar can turn the theology into a simple collection of his own personal idea. ถ้าแปลตามเต็มๆ แปลในโรงเรียนก็ว่า ต้องไม่มีนักศึกษาคนใด ที่ได้เปลี่ยน theology บทเทวบัญญัติให้มากลายเป็นกองของกรงรังตามธรรมดา แห่งความคิดเห็นส่วนตัวของบุคคลนั้น.

เมื่อตะกับอกว่เดี๋ยวนี้ โลกมันแคบ พูคะไรกันที่ไหนก็ได้ยินทั่วโลกในเวลาอันสั้น. แม้แต่หนังสือเวียนของไบป์ ที่ออกมาเมื่อราวสองสัปดาห์นี้ เราก็ได้ฟังแล้ว, และอาตมาก็ต้องเอามากล่าวกับท่านทั้งหลายด้วย เพราะว่ามัน กระทบถึงกันกับเรื่องที่เรากำลังบรรยาย; แต่จะเป็นไปในทางร้ายหรือทางดีนั้นก็ลองวินิจฉัยดู. เรามีเจตนาที่จะให้พุทธบริษัท เข้าถึงใจความแห่งคริสตธรรม, ไม่ได้มีเจตนาจะทำหลักธรรม หลักพระศาสนาอันสูงสุด มากลายเป็นคำพูดตามธรรมดาๆ มากมายเพื่อเจ้อไปด้วยความคิดของบุคคลผู้กล่าว.

ข้อนี้หมายความว่า เรามองดูพระธรรมคำสอนของฝ่ายคริสเตียน ด้วยสายตาของพุทธบริษัท คือด้วยวิธีการตีความตามแบบของพุทธบริษัท ที่เป็นชั้นลึกที่เรียกว่าภาษาธรรม. ทางฝ่ายศาสนาคริสต์น คุณจะมีบทบัญญัติห้ามไม่ให้ตีความใดๆ

ไปจากคัมภีร์ที่มีปรากฏอยู่ในปัจจุบัน, แม้ที่สุดแต่เป็นเรื่องที่ประชุมได้บัญญัติขึ้นว่าให้ยุติกันอย่างนั้นอย่างนี้, นี้ก็เป็นสิ่งที่ตะคองกันไม่ได้, ไม่ต้องพูดถึงข้อความที่มีอยู่ในพระคัมภีร์เดิม. แต่ฝ่ายพุทธบริษัทเรา มีหลัก เช่นหลักเรื่องกาลามสูตร เป็นต้น ให้วิพากษ์วิจารณ์ได้, ให้ใช้สติปัญญาได้, ยิ่งไปเสียว่าการตะคอง คือ ให้วินิจฉัยให้ได้เรื่องได้ราว จนกว่าจะเป็นที่พอใจว่าจะปฏิบัติได้อย่างไร.

ควรทำความเข้าใจกันเรื่องพระเจ้า.

นี่เมื่อพุทธบริษัทกับชาวคริสต์ มาเป็นมิตรสหายกัน, ร่วมมือกันทำอะไร ๆ ที่เป็นไปเพื่อความสุขสวัสดิ์ในโลกนี้ โกลัซิกกันมากยิ่งขึ้น, เราก็ต้องไม่ทะเลาะวิวาทกัน เกี่ยวกับหลักปฏิบัติเพื่อความสุขสวัสดิ์ของโลกนั่นเอง. ชาวพุทธต้องการจะให้โลกนี้ ยึดถือหลักธรรมอย่างไร ก็มีสิทธิที่จะทำได้; แต่เพื่อมิให้กระทบกระทั่งกัน กับฝ่ายหลักธรรมในคริสเตียน. เราละมัตระวังในข้อนี้ จึงมีการตีความ หรือการอธิบายความ ตามวิถีทางของพุทธบริษัท เพื่อจะขจัดปัญหานั้นออกไป, อย่างที่อาคมทำได้ทำมาแล้ว และท่านทั้งหลายก็ได้ฟังมาตลอดเวลา.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องแรกที่สุด ก็คือเรื่องพระเจ้า, เราไม่ต้องทะเลาะกัน ในเรื่องมีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า. เราทำให้มีพระเจ้าได้ด้วยกัน แม้ว่าจะมีลักษณะเป็นบุคคล หรือมิได้เป็นบุคคล ก็ยังไม่ต้องทะเลาะกัน; ด้วยมีสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่งมีอำนาจสูงสุด ที่จะบันดาลให้สิ่งทั้งหลายเป็นไป และควบคุมสิ่งทั้งหลายอยู่ เมื่อชาวพุทธก็ยอมรับ, ชาวคริสต์ก็ยอมรับ. เรื่องก็ไม่มีที่จะต้องทะเลาะวิวาทกัน ว่ามีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า, เพียงแต่ชื่อเรียกนั้นมันไม่มีประมาณ. เราจะเรียกว่า พระธรรม ในเมื่อเขาเรียกว่า พระเจ้า หรือนักวิทยาศาสตร์จะเรียกว่า กฎแห่งธรรมชาติ ก็ยัง

เรียกได้; ฉะนั้นจึงไม่ต้องเสียเวลาทะเลาะกัน เรื่องพระเจ้า ที่จะไม่ทำความยุ่งยากให้แก่เด็ก ๆ ที่โตขึ้นมา ว่าเขาจะมีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า.

นี่เรื่องมันมีใจความสำคัญอยู่ตรงที่ว่า เราทุกฝ่ายหรือทุกพวกเรา ต้องมีสิ่งซึ่งเป็นที่ยึดแห่งความเชื่อ หรือความยึดถือก็ได้ ที่เป็นจุดที่สำคัญของตน ๆ, สำหรับจะได้กลับมาสำหรับจะได้กลับบุญ, สำหรับจะได้ทำสิ่งที่ดีที่สุดในที่สุด ที่สูงสุดที่มนุษย์ควรจะทำ. นี่เรามีพระเจ้าเป็นสิ่งกระตุ้นให้ทำ, หรือว่าเรามีพระธรรมเป็นสิ่งกระตุ้นให้ทำ, หรือว่าเรามีกฎความจริงของธรรมชาติเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ทำ. แล้วเราก็อยู่ร่วมโลกกันได้ ในการที่จะทำสิ่งที่สูงสุด ที่มนุษย์จะต้องทำ และร่วมกันในโลกเดียวกัน.

การ กล่าวอย่างนี้ ลองพิจารณากันให้ดี จะไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงเวทบัญญัติของศาสนาหนึ่ง ให้มาเป็นคำพูดเพื่อเจ้าธรรมดาสามัญ ของบุคคลผู้มีความคิดเห็นส่วนตัว. พุคตรง ๆ ก็ว่า ที่อาคมมาพูดไปบรรยายไปนี้ มิได้ขัดขวางกับข้อความ ในหนังสือเวียนของโบสถ์นั้นเลย, แม้เรื่องอื่น ๆ ก็จะเป็นไปในทำนองนี้.

ท่านทั้งหลายบางคนอาจจะไม่รู้ว่ คำว่า *theology* นั้นหมายถึงอะไร. ชาวคริสต์เขาเรียกศาสนา หรือคำพระศาสนาของเขาว่า *theology* ในปัจจุบันนี้ *theo* นั้นแปลว่า *เทพ*, *logy* นั้นแปลว่า *ความรู้*. *เทพ* ในที่นี้หมายถึงพระเป็นเจ้า, *เทวะ* หมายถึง *พระเป็นเจ้า*, คำสั่งคำบัญญัติของเทพเจ้าองค์เดียว คือ พระยะโฮวาห์ นี่เป็น *theology*. ดังนั้น เขาจึงถือว่า *ศาสนาคริสต์* นั้นนั้น มาจากข้างบน. นี่เป็นคำที่พวกลังกาเขาใช้เป็นบทสำหรับเปรียบเปรยว่า ของคุณมาจากข้างบน ของเรามาจากข้างล่าง แล้วมันจะเข้ากันได้ได้อย่างไร? ของคุณเป็นเรื่องของเทวดา, ของฉันเป็นเรื่องของมนุษย์,

แล้วมันจะเข้ากันได้อย่างไร, นี่มีแง่มุมที่จะกระทบกระทั่งเปรียบเปรยกันอยู่อย่างนี้. นั่นมันทำไปเพื่อไม่ให้เข้ากันได้, ก็เพื่อไม่อยากจะร่วมมือกัน.

เดี๋ยวนี้เราอยากจะร่วมมือกัน ดังนั้นเราจึงไม่พูดอย่างนั้น; กลายเป็นพูดว่า แม้ว่าคุณจะเป็นว่าของคุณมาจากข้างบน ของฉันขึ้นไปจากข้างล่าง มันก็ยังคงต้องพบกันอยู่ดี, และเมื่อมันพบกันแล้วตรงไหน ก็ทำความเข้าใจกันให้ได้ที่ตรงนั้น, หรือว่าของคุณเทวดาพูด ของฝ่ายพุทธนี่มนุษย์พูด เทวดาพูดกับมนุษย์พูด มันก็ต้องคู่กันก่อนว่า มันตรงกันหรือไม่ หรือมันขัดขวางกันอย่างไร.

หลักของศาสนาไม่ขัดขวางกันเลย.

เดี๋ยวนี้เราก็ได้เอามาวินิจฉัยกันโดยละเอียด ทั้งหลายต่อหลายครั้งแล้วว่ามันไม่ได้ขัดขวางกันเลย โดยเฉพาะหลักที่เป็นหัวใจของพระศาสนาแล้ว ไม่ได้ขัดขวางกันเลย. ให้มีสิ่งสูงสุด ที่ทุกคนจะต้องเชื่อฟัง ยึดถือเป็นหลักเกณฑ์สำหรับปฏิบัติ ให้เกิดผลเป็นสันติสุข หรือสันติภาพของมนุษย์ โดยส่วนตัวก็ทำความดี, ถ้าทำความชั่ว ก็รู้จักสำนึกบาป แล้วก็ได้ออนกิน. อย่างนี้ก็มีกันทั้งฝ่ายคริสต์และฝ่ายพุทธ. ส่วนที่เกี่ยวกับผู้อื่นนั้น ให้ถือกันเป็นเรื่องสำคัญ จะต้องรักผู้อื่น.

นี่ท่านทั้งหลายฟังดูให้คิดว่า อาตมากำลังบอกท่านทั้งหลายว่า ถ้าถือหลักรักผู้อื่นเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแหละ ท่านก็จะเป็นคริสเตียนที่ดี และเป็นพุทธบริษัทที่ดี พร้อมกันไปในตัวขึ้นมาทันที. มันคงจะไม่ยากลำบากนักกระมัง ถ้าเราจะถือหลักแต่เพียงว่า รักผู้อื่นเท่านั้นแหละ มัน เป็นหมดปัญหา.

พูดทางฝ่ายพุทธก่อน ถ้ารักผู้อื่น มันก็ฆ่าใครไม่ได้, หรือทำใครให้เจ็บปวดไม่ได้. ถ้ารักผู้อื่น มันก็ลักขโมยใครไม่ได้, เรารักเขา เราจะไปขโมยของเขาได้อย่างไร. ถ้าเรารักผู้อื่น เราก็จะไปผิดลูกผิดเมีย ล่วงละเมิดของรักของใครไม่ได้ เพราะว่าเรารักเขา. ถ้าเรารักผู้อื่น เราก็โกหกเขาไม่ได้ เพราะว่าเรารักเขา ถ้าเรารักผู้อื่น เราก็ไม่กล้าทำตนให้เป็นคนเมามาด้วยของเมา เพราะมันจะไปกระทบกระทั่งผู้อื่น. นี่มันก็พอแล้ว ในขั้นต้นมันพอแล้ว, รักผู้อื่นคำเดียว ศีลห้าก็บริสุทธ์หมด. ที่นี้เมื่อรักผู้อื่น มันก็ไม่กอบโกยส่วนเกิน มันมีส่วนเกินเหลือที่จะไปช่วยผู้อื่น. ถ้าสูงขึ้นไปอีก รักผู้อื่น มันทำลายความเห็นแก่ตัว, ไปเรื่อยๆ ทำลายความเห็นแก่ตัวไปเรื่อยๆ ความเห็นแก่ตัวเบาบาง ลงไปจนหมด มันก็บรรลุมรรค ผล นิพพาน. นี่ความรักผู้อื่นตามหลักของพุทธศาสนา.

ที่นี้ถ้าว่าฝ่ายคริสเตียน เขาจะ รักผู้อื่น เป็นการทำตามคำสั่งของพระเจ้า นี่จะได้ไปอยู่กับพระเจ้าเป็นการถาวร แม้จะไม่ให้รายละเอียดอย่างที่อาคมมาได้ให้ไปอย่างเมื่อตะกี มันก็มีผลอย่างเดียวกัน. เพราะเมื่อรักผู้อื่นแล้ว มันก็ทำผิดต่อผู้อื่นไม่ได้ ทุกๆอย่างมันก็พอแล้ว.

รักผู้อื่น^{นี้} ขอให้เข้าใจกันให้ดี ๆ ว่า ไม่ใช่ของทำง่าย. ที่นั่งอยู่ที่นี้เอาว่าอย่าง^{นี้} ขอรักกันนะพูดตรง ๆ ว่าบรรดาที่นั่งอยู่ที่นี้ทั้งหมด ใครมีการรักผู้อื่นโดยจริงจังบ้าง? รักลูกรักเมียรักผัวนั้น มันไม่ใช่รักผู้อื่น, ไม่ใช่คำว่ารักผู้อื่นในที่นี้, หรือว่ารักเพื่อนกินเหล้าเมายา รักคู่ชู้เล่นไพ่ รักเพื่อนที่จะไปประกอบกิจการหากำไรอะไรกัน^{นี้} อย่าง^{นี้} ไม่ใช่รักผู้อื่น, มันเป็นเรื่องรักประโยชน์ของตัว. ที่จะไปแสวงหาจากผู้อื่น มันไปสุมหัวกัน มันตั้งพรรคตั้งพวก เพื่อจะหาประโยชน์, ไม่ใช่ความรู้สึกที่รักผู้อื่น.

รักผู้อื่น มันต้องรักเพื่อนบ้าน ที่มีใครมีอะไรผูกพันกัน มันจะมีจิตใจเมตตาตามหลักของพระพุทธศาสนา ที่แผ่ใจกว้างขวาง ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน มองเห็นอย่างนี้แล้ว ก็รักทุกคน ก็แผ่จิตที่ประกอบไปด้วยเมตตา, ไปในสุตกระแสดแห่งจิต ตลอดสากลจักรวาล, ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องขวา ทิศบน ทิศล่าง ทุกทิศทุกทาง แผ่จิตประกอบด้วยเมตตาไปยังสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น, นั่นแหละคือ รักผู้อื่น.

เดี๋ยวนี้ใครเป็นอย่างนั้นบ้าง? เดี๋ยวนี้ใครรักผู้อื่นโดยบริสุทธิ์อย่างนั้นบ้าง? ก็ลองไปทดสอบตัวเองดูเถอะ, แต่ละคนๆ ไปทดสอบจิตใจของตัวเองดู ว่าใครมันรักผู้อื่นบ้าง? มันเป็นเรื่องทางจิตใจ ไม่มีใครไปรู้ของใคร. ฉะนั้น ตัวเองแหละจะรู้ของตัวเอง ว่าเรารักผู้อื่น คนไหนบ้างที่เรารักเขา คุณจะมีแต่เรื่องเฉยๆ กันเสียมากกว่า, แล้วคอยแต่จะระแวงซึ่งกันและกัน, หนักเข้าก็คอยแต่จะเอาเปรียบ เอาเปรียบผู้อื่นเข้าไว้ นี่ก็มันรักผู้อื่นไม่ได้.

พูดให้จำง่ายเป็นอุปมา ก็ต้องพูดว่า ทุกคนกำลังติดตะรางแห่งการเห็นแก่ตน, ทุกคนกำลังติดคุกติดตะรางแห่งการเห็นแก่ตน ยังไม่หลุดออกไปจากการเห็นแก่ตน แล้วมันก็ไม่ไปรักผู้อื่นไม่ได้, ต่อเมื่อมันเป็นอิสระจากการเห็นแก่ตน หลุดจากคุกจากตะรางนี้แล้ว จึงจะไปรักผู้อื่นได้. เพราะฉะนั้นจะเป็นเรื่องของพระอริยบุคคล หรือของพระอรหันต์เสียมากกว่า. พระอริยบุคคลเป็นอิสระจากกิเลสจากตัวตน จึงไปรักผู้อื่นได้, ส่วนปุถุชนมันติดคุกติดตะรางแห่งตัวตน มันจะเอาใจไหนไปรักผู้อื่น. นั่นแหละขอให้ช่วยกันระมัดระวังให้ดี อุบาสก อุบาสิกา พระ เณร เณรี คนไหนก็สุดแท้เถอะ, ใครรักผู้อื่นได้, ใครเป็นอิสระถึงกับไปรักผู้อื่นได้ ในเมื่อมันติดคุกตะรางแห่งตัวตน.

จะนั่นกันว่ารักผู้อื่น นั้น ไม่ใช่ของเล็กน้อย, หรือไม่ใช่คุณธรรม
 ที่สำคัญ, มันเป็นคุณธรรมของคน ที่มีจิตหลุดจากความเห็นแก่ตน. ถ้ายังเห็นแก่ตน
 มันรักผู้อื่นไม่ได้, ถ้ารักก็ไปรักเอามาเพื่อเป็นของตน เพื่อเห็นแก่ตนอีกแหละ, รัก
 ลุก รักเมีย รักเพื่อนกินเหล้าเมายา รักอะไรอย่างนี้. มันก็รักเพื่อผนวกเข้ามาให้ตน
 ไม่ใช่รักผู้อื่นออกไป.

จะนั่นเรามาพิจารณาทีละอะว่า ถ้ารักผู้อื่นได้แล้ว ปัญหามันจะหมดไป
 สักเท่าไร. ศาสนาคริสต์เขียนก็เน้นในข้อนี้ คล้ายๆกับว่า เป็นหัวใจของศาสนา
 ไปเลย ให้รักผู้อื่น. พระเจ้าไม่ต้องการอะไร ต้องการให้รักผู้อื่น, ส่งพระบุตรคือ
 พระเยซูออกมา ก็ไม่ได้สอนเรื่องอะไร สอนให้รักผู้อื่น, เอาชีวิตมาถั่ง เพื่อให้คนใน
 โลกนี้รู้จักรักผู้อื่น.

แม้ที่สุดแต่ศาสนาอิสลาม ก็เน้นในเรื่องรักผู้อื่น ก็ว่าอย่าไปเข้าใจ
 ผิดๆ เหมือนกับบางคน. เขาพูดด้วยความลำเอียงว่า ศาสนาอิสลามนั้นถือคาบมาเผยแพร่
 แผ่นศาสนา, อย่างนั้นมันว่าด้วยความลำเอียง อาตมาอยากจะว่าเสียใหม่ ว่าแม้ว่าศาสนา
 อิสลามจะถือคาบมา เขาก็ถือคาบมาเพื่อบังคับให้คนรักผู้อื่น. เพราะคนมันโง่เกินไป
 มันเป็นพาลเกินไป มันไม่ยอมฟังในเรื่องนี้, เพราะฉะนั้นต้องเอาคาบมา ถ้ามันไม่เชื่อ
 ไม่ฟัง ก็ฆ่ามันเลย, ถ้ามันเชื่อมันฟังก็แล้วไป, มันจะได้รักผู้อื่นบ้าง.

ข้อความในคัมภีร์บางเรื่องของอิสลามมีว่า มีคนถามพระศาสดาโมหะหมัด
 ว่า ผู้หญิงคนนั้นทำบุญทำทาน สมาทานศีลเคร่งครัด แสดงอาการเป็นผู้เคร่งครัดต่อทาง
 ศาสนา, แต่มันก็มีการกระทำ ทำเพื่อนบ้านให้เจ็บช้ำน้ำใจอยู่บ่อยๆ. คติของเขาจะเป็น
 อย่างไร? พระศาสดาตรัสว่า มันต้องไปนรก, มันต้องไปนรก ทั้งที่มันถือศีลให้คน
 เห็นทุกวันทุกคืน, แต่มันกระทำความหรือพูดอะไรที่เหยียดหย่าน้ำใจคนอื่น ให้เจ็บปวดอยู่บ่อยๆ.

ที่ผู้หญิงอีกคนหนึ่ง ไม่เห็นเขาลือลือ ไม่เห็นเขาประพุดอะไรที่ว่าเคร่งครัดในทางศาสนาเลย, ไม่ได้ให้ทานอะไรเลย นอกจากปลาแห้ง, ถ้าพูดอย่างบ้านเราก็คือปลาแห้งคือ เนยแข็งที่มันแห้งจนราแล้ว จะให้ผู้อื่นบ้าง ก็เขามีเท่านั้น แล้วเขาไม่เคยทำให้ใครเจ็บช้ำน้ำใจเลยแม้แต่คนเดียว, คิดของเขาจะเป็นอย่างไร? พระโมหะหมัตตรัสว่า เขาต้องไปสวรรค์, ตายแล้วหญิงคนนี้ก็ไปสวรรค์.

นี่ก็เป็นเรื่องที่จะต้องเอามาคิดใคร่ครวญดูให้ดี, เพราะมันก็ยังเกี่ยวกันอยู่ กับพวกชาวพุทธด้วยกันเหมือนกัน. คนที่วางท่าวางทาง เป็นสัตบุรุษผู้เคร่งครัด แต่ก็ยังด่าคนนั้น กระทบกระทั่งกับคนนั้น, หรือทำอะไรที่ให้มีใครเจ็บใจอยู่บ่อย ๆ นี้ ก็ยังมี. อีกคนหนึ่งมันเฉยเหมือนกับไม่ได้ทำอะไร แต่มันก็ไม่ได้เคยทำใครเดือดร้อนเลย มันต่างกันอย่างนี้.

ข้อนี้ต้องการ ให้เล็งถึงหัวใจของเขา มันประกอบไปด้วยความอ่อนโยน เมตตากรุณาหรือหาไม่; เพราะว่าคนที่รักษาศีลเอาหน้า ภาวนาอวดคน, อะไรที่เขาเรียกกัน รักษาศีลเอาหน้า ภาวนาอวดคน มันก็มีอยู่, แล้วจิตใจมันก็ไม่ได้ประกอบไปด้วยศีลธรรม; อย่างนี้ไม่รู้จะไปอยู่ในศาสนาไหน. คนชนิดนี้ไม่รู้จะไปอยู่ในศาสนาไหน? หรือว่าถ้าตายแล้วจะไปอยู่ในสวรรค์ของศาสนาไหน? ก็คงจะหาไม่พบ เพราะว่า เขาปฏิบัติกันเสียแล้วทุก ๆ ศาสนา. พระโมหะหมัตก็ปฏิบัติคนอย่างนี้เสียแล้ว, ศาสนาคริสต์เขาปฏิบัติคนที่ไม่รักผู้อื่นเสียแล้ว, ถึงศาสนาพุทธก็เหมือนกันแหละ.

ฉะนั้นเรามาพิจารณาดู ให้เห็นใจความสำคัญของศาสนา ที่มันเป็นใจความจริง ๆ ที่เขาต้องการให้ปฏิบัติจริง ๆ, ปฏิบัติแล้วมันสำเร็จประโยชน์จริง ๆ. เช่นคำว่า รักผู้อื่น, เกียวน้ำอาตมาจะเค็มเข้าไปอีกสักสองสามศาสนาก็ได้, ว่าถ้าเรา

เป็นคนรักผู้อื่น แทนนั้นแหละ เราจะเป็นผู้ชอบบริษัทที่ดี, เราจะเป็นผู้ชอบคริสเตียนที่ดี, เราจะเป็นผู้ชอบมุสลิมที่ดี, เราจะเป็นผู้ชอบลูกศิษย์ขงจื้อที่ดี, ลูกศิษย์เหลาจื้อที่ดี, หรือเป็นผู้ชอบลูกศิษย์ศาสนาอื่น ๆ อีกมากมายที่ดี. ฟังแล้วมันก็น่าเชื่อ ถ้อยคำหรือปฏิบัติเพียงข้อเดียว ว่ารักผู้อื่น กลายเป็นผู้ที่ปฏิบัติถูกต้องสูงสุด ในทุก ๆ ศาสนาไปเลย.

ฉะนั้นคนที่ชอบบริษัทมาทั้งหลายสิบปีแล้วนั้น ตรวจสอบ ทดสอบตัวเองดูบ้าง ว่ามันเคยมีการรักผู้อื่นโดยแท้จริงไหม? เมื่อให้อะไรเขากิน มันให้ด้วยความรักผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจไหม? หรือว่าให้ไปโดยที่จะให้เขาชอบเรา, ให้เขาเป็นพวกของเรา, เขาจะได้ดีต่อเรา ประพฤติประโยชน์แก่เรา. ถ้าอย่างนั้น มันไม่ใช่รักผู้อื่น มันลงทุนเพื่อตน, เพื่อผูกมัดผู้อื่นมาเป็นพวกของเรา. ฉะนั้นจะเอาภิรยาอาการภายนอกเป็นหลักมันไม่ได้, ที่ว่าเอาของให้อย่างนี้ มันให้ด้วยการคิดอย่างไร? ที่พูดจาเพราะ ๆ อย่างนี้ มันพูดจาเพราะ ๆ ด้วยความคิดอย่างไร? ไปดูที่จิตใจ มันรักเขาจริงๆ หรือไม่? ถ้ารักเขาจริงๆ แล้ว อะไร ๆ มันจะต้องดีกว่านี้, ความโลภ ความโกรธ ความหลง มันจะน้อยกว่านี้, เรียกว่ามีจิตใจที่มีศานนากันจริงๆ.

ที่นี้ เราก็จะพูดเคล็ดเปิดเบิ่งไปถึงว่า เรายกเลิกศาสนาทั้งหมดนั้นเสียทีได้ไหม? แล้วก็ตาม ถ้อยคำศาสนา รักผู้อื่น คำเดียวกันเท่านั้น มันจะได้ผลอย่างไร? ศาสนาอื่นนั้น ชื่ออื่น ชื่อไหนที่มีอยู่ในโลก ทั้งสิบกว่าศาสนา เอาไปทิ้งทะเลเสียให้หมด ไม่ต้องพูดถึงกัน, แล้วก็ตามถ้อยคำศาสนา รักผู้อื่นนี้ ให้มันจริงๆเถอะ มันจะได้ผลอย่างไร? อาจมาเชื่อว่ามันจะได้ผลอย่างที่ว่ามันมาแล้วว่า มันตรงตามหัวใจของศาสนาทุกศาสนา : รักผู้อื่น แล้วมัน ไม่ฆ่า, รักผู้อื่น แล้วมัน ไม่ขโมย รักผู้อื่นแล้วไม่ประพฤติผิดในกาม, รักผู้อื่นแล้วไม่พูดเท็จ, รักผู้อื่นแล้วไม่ทำตนให้เมามาย เป็นอันตรายต่อผู้อื่น, รักผู้อื่นแล้วมันก็ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ จนความเห็นแก่ตัวเบาบางไป และหมดไป เท่านั้น ก็ได้ มันก็กลายเป็นวิทยาศาสตร์ เป็นกฎของธรรมชาติอันเฉียบขาด. เชื่อว่าต่อไป

มนุษย์เขาอาจจะเลือกเอาอย่างนี้ก็ได้นะ อาตมาอยากจะเป็นหมอกับผู้ทำนายสักหน่อย จะเชื่อไม่เชื่อก็ตามใจ ว่าในอนาคตนั้น มนุษย์ในอนาคตที่มีการเจริญอย่างวิทยาศาสตร์อย่างวิชาใหม่ๆ นั้น เขาอาจจะเอาศาสนาไปทิ้งทะเลหมกก็ได้, แล้วเขาก็ถือศาสนานี้ อย่างกำลังว่า เป็นตัวอย่างว่า รักผู้อื่นอย่างเดียวก็นพอ.

นี่ การทำความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา ให้ไม่รังเกียจเกียดชังกันนั้น จะเป็นการป้องกันให้ศาสนายังคงอยู่ ต่อสู้กับเหตุการณ์อันผันผวนในอนาคตได้, ฉะนั้นเรามาทำความเข้าใจกันให้ดีๆ, เราเป็นมนุษย์กันทุกคนในสากลจักรวาล, แล้วก็มีอะไรๆ ร่วมกัน เป็นของแห่งมนุษย์ทุกคนในสากลจักรวาล ก็คือ หลักการที่จะให้อยู่กัน อย่างสันติ โดยส่วนตัวก็ไม่มียกเลศเผาเลน. รักผู้อื่นแล้ว ไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ เกิดขึ้นเผาเลน แล้วก็ไม่กระทบกระทั่งใครให้เดือดร้อน.

ทรงนี้จะต้องอธิบายไหม? ชักจะสงสัยเสียแล้วว่า ถ้ามีการรักผู้อื่นแล้ว จะไม่มีกิเลสเกิดขึ้นเผาเลน. ไปสังเกตดูตัวเองก็แล้วกัน ถ้ารักผู้อื่นแล้ว ความโลภมันเกิดไม่ได้, ความโลภนั้นคือมันต้องการเกินจำเป็น, ต้องการมากเกินกว่าจำเป็น มันก็ต้องไปเอาของผู้อื่นมา. ถ้าเรารักผู้อื่น ก็ไม่คิดจะสะสมให้ตัว มันก็ไม่ต้องการมากเกินไป แล้วก็ไม่ได้ไปล่วงละเมิดของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง, เมื่อรักผู้อื่นแล้ว มันก็โกรธใครหรือโกรธอะไรไม่ได้ ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ แล้วมันก็ไม่มีความโมหะ เพราะมันมองเห็นถูกต้องเข้าใจอย่างถูกต้อง ว่าเราต้องอยู่กันอย่างนี้. รักผู้อื่นแล้ว มันก็ระมัดระวังสังวร สรรวมเป็นอย่างดี, ไม่สะเพร่า ไม่หลงไหล ไม่มัวเมา เป็นต้น.

รักผู้อื่นแล้ว มันก็ไม่เกิดกิเลสขึ้นเผาเลนตัวผู้นั้น, แล้วก็ไม่มีอะไรที่จะไป ทำให้ตัวผู้อื่นเดือดร้อน, เราก็อยู่กันอย่างมีความสุข มันก็ควรจะพอแล้ว. อย่าหวังอะไร ให้มันบ้าจี้เพื่อเจ้า เกินขอบเขตไปเลย, เอาแต่เพียงว่า ทุกคนอยู่เป็นสุข มีสันติสุข

ตลอดเวลาที่พอ. นึกแล้วว่า จะไม่เข้าใจกันในระหว่างศาสนา, แล้วก็มันมีผู้อื่น สำหรับจะทะเลาะกันด้วยเรื่องศาสนา สำหรับจะคู่มั่นคูแกลนกัน, ไม่ไว้ว่างใจกัน ไม่ยอม ให้เขาคิดว่าเราเป็นต้น.

ควรมองเห็นว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย.

การที่ทำความเข้าใจระหว่างศาสนานี้ มีความมุ่งหมายพิเศษอยู่อีกอย่างหนึ่ง ก็ตรงที่ว่า จะทำให้มองเห็นว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน ไม่ว่าเขา จะถือศาสนาไหน, จะเป็นคริสต์ อิสลาม หรือถือศาสนาไหน เขาเหล่านั้นเป็นเพื่อน เกิดแก่เจ็บตายของเราด้วยกันทุกคน ทั้งหมดทั้งสิ้น, นี่มันจะคืออย่างนี้. ถ้าเราจัดเขา ไว้เป็นพวกนอกศาสนาเป็นพวกอื่นมีอะไรอย่างอื่น ก็จะไม่นึกไปในทางที่ว่า เขาเป็น เพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันกับเรา, ก็ช่วยคิดกันเสียใหม่ คิดในทำนองที่จะเห็นว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. เรารัก ผู้อื่น, จนไม่มีผู้อื่น, ถ้าเรารักผู้อื่นรักหมดๆ มันก็ไม่มีผู้อื่น จริงไหม? เพราะว่าเรา ไปรักเขาเสียแล้ว เขาก็หมดความเป็นผู้อื่นต่อเราเสียแล้ว.

นี่เป็นวิธีที่จะหลอมคนทั้งหมด ให้เป็นคนคนเดียวกัน ตามความมุ่งหมาย ของศาสนา บางศาสนาก็จะพูดว่า ออกมาจากพระเจ้าองค์เดียวกัน, เป็นมนุษย์ ทั้งหมดคนคนเดียวกัน. เขาก็มีวิธีพูดอย่างนั้น ก็เป็นเรื่องถูกแล้ว เขาชอบวิธีพูดอย่างนั้น เราไม่พูดอย่างนั้น เราก็มาพูดอย่างนี้ ว่าเรามันเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน, เามาใส่รวมๆ กัน เรารักกัน จนไม่มีผู้อื่น จนไม่อาจแบ่งแยกเป็นเขาหรือ เป็นเรา. เรามีวิธีหลอมสิ่งมีชีวิตทั้งหลายทั้งปวง ให้เป็นตัวเดียวหน่วยเดียวคนเดียว ก่อนเดียว ด้วยถือหลักธรรมะข้อนี้ ว่าเรารักผู้อื่น.

พอรักผู้อื่น มันก็จะหมกความเป็นผู้อื่น, จะมาเป็นเรากก็ได้ จะเรียกว่ามาเป็นเรากก็ได้. แต่ที่ถุกนั้นมันเป็นธรรมชาติกลางๆ, เรารักผู้อื่นอย่างสัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย นี้ แล้วเราก็โยนตัวเราเข้าไปในกลุ่มนั้นด้วย, เป็นสัตว์ทั้งหลาย เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย. มันก็เหลือแต่สัตว์ที่เป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย, ไม่มีเขา ไม่มีเรา ไม่มีอื่น ไม่มีนี้. นี่คือ พระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท : อย่าพูดว่าอื่นโดยเด็ดขาด, อย่าพูดว่านี้โดยเด็ดขาด, มันต้องเป็นไปตามความรู้สึกของคน ตามกฎที่ว่าจะให้มันเกิดความคิดนึกขึ้นมาอย่างไร, โดยความเป็นจริงแล้ว มันมีแต่กระแสแห่งธรรมะของธรรมชาติ ตามกฎของอิทัปปัจจยตา. ถ้ายังไม่ถึงพระนิพพาน ก็กระโจนลงไปในกระแสแห่งอิทัปปัจจยตา กระแสเดียวกันหมด. นี่มันจะเป็นเหตุให้เป็นคนคนเดียวกันหมด คือสัตว์ผู้ไหลไปในกระแสแห่งธรรมจนกว่าจะหยุด จะจบจะสิ้น เพราะบรรลุถึงพระนิพพาน.

....

....

....

นี้อาตมาเอาเรื่องที่เคยบรรยายมาแล้ว มาสรุปความอีกทีหนึ่ง ให้เห็นง่ายขึ้นให้มันชัดขึ้น ว่า ความมุ่งหมายของการบรรยาย นี้มุ่งหมายอย่างไร ไม่ได้มุ่งหมายจะทำตัวเป็นคนเก่งกว่า ดีกว่า, แล้วไปลบหลู่ศาสนาของผู้อื่น. อาตมาไม่มีเจตนาอย่างนั้น แล้วก็ไม่มีอันไหนที่ได้พูดไปในลักษณะลบหลู่ศาสนาผู้อื่น, มีแต่จะทำให้เข้าเป็นอันเดียวกัน, มีแต่จะถูกคำถูกเพื่อนพุทธบริษัทด้วยกันคำว่า นี้ขบถต่อพุทธบริษัทไปทำให้พุทธศาสนาค่อยๆ ทำค่าลงไปเสมอกับศาสนาอื่น.

นี่ฟังดูเถอะ พวกหนึ่งเขาเคยด่าอาตมา อย่างนี้ เขียนคำในหนังสือต่างประเทศที่คนอ่านกันทั่วโลกด้วยซ้ำไป ว่าอาตมาเป็นพุทธบริษัทที่ขบถต่อพุทธศาสนา, โดยทำให้พุทธศาสนานี้มันลดต่ำลงไปเสมอกับศาสนาอื่น คนที่เวลานั้นมันบ้าเอง. คนที่

ว่าไม่เคยมองเห็นอย่างที่อาตมามองเห็น ในการที่จะทำความเข้าใจระหว่างศาสนา. คนพวกนั้นเขาไม่ยอมทำความเข้าใจระหว่างศาสนา. เขาต้องการจะยกพุทธศาสนาให้ตีให้สูงให้ประเสริฐ ให้เลิศกว่าศาสนาใดๆ หมด, เพราะว่าเขาเป็นพุทธบริษัท เขาประกาศตัวว่าเขาเป็นพุทธบริษัท; อาตมาไม่เห็นด้วย แม้ว่าเขาจะพูดเก่ง พูดเก่งมาก จนพิสูจน์ความที่พุทธศาสนาเหนือศาสนาอื่นได้, แต่มันก็เป็นเรื่องที่ไร้สาระ, ไม่ใช่สาระที่ควรเอามายึดถือ สำหรับสร้างความแตกแยกเหลื่อมล้ำต่ำสูง แล้วรักใคร่กันไม่ได้.

ขอให้มองให้เห็นหรือเชื่อเถิดว่า แม้พระพุทธรเจ้าท่านก็ประสงค์ที่จะให้คนทุกคนในโลกนี้มันรักกัน, ให้อยู่กันอย่างเพื่อนเกิดแก่เจ็บตาย, ไม่ให้คู่มั่นกัน เพราะท่านไม่ต้องการให้มีเรา ไม่ต้องการให้มีเขา, มีแต่กระแสแห่งธรรม ที่หมุนเวียนไปตามเหตุปัจจัย ตามกฎเกณฑ์นั้น ๆ ตามสายนั้น ๆ. อย่าแยกเอามาเป็นเราเป็นเขา สำหรับดีกว่า เลวกว่า สูงกว่า เสมอกัน อะไรเลย เพราะล้วนแต่เป็นเหตุให้แตกแยกเกลียดชัง และสร้างความทุกข์ขึ้นมาเป็นกิเลสตัดหาอุปาทาน.

ฉะนั้น เรามาทำจิตใจให้เป็นกลางๆ เห็นอกเห็นใจคนทุกคน ที่ถือศาสนาต่างๆ กันกับเรา, แล้วให้มองเห็นว่า ศาสนาทั้งหลายนั้นหัวใจเป็นอันเดียวกัน คือมุ่งหมายที่จะสร้างสันติสุขสันติภาพของโลก โดยหลักเกณฑ์ที่ว่า ให้รักผู้อื่นด้วยกันทั้งนั้น. ที่มันต่างกัน มันก็ต่างกันตรงวิธีพูด หรือเหตุผล หรือเรื่องอื่น ๆ ที่จะเอามาใช้ ในการสั่งสอน ว่าทำไมเราจะต้องรักกัน ศาสนาหนึ่งๆ มันก็มีเหตุผลหนึ่งอย่างหนึ่งๆ ไม่เหมือนกัน. แต่ว่าทุกศาสนาต้องการให้คนรักกัน, แล้วบางทีในหมู่คนที่โดยมากก็รักกันอยู่แล้ว, ศาสดาของคัมภีร์นั้นก็ไม่ต้องพูดมาก ไม่เหมือนกับศาสดาที่เกิดขึ้นในหมู่คนที่ไม่รักกัน มันเห็นแก่ตัวมากเกินไป.

ขออภัยที่จะพูดว่า ในดินแดนของยิว ดินแดนปาเลสไตน์นั้น คนคงจะไม่ค่อยรักกัน, เห็นแก่ตัว เหมือนกับที่พวกเราประนามว่า ยิว ยิว นั้น เพราะเห็นแก่ตัวมาก, ฉะนั้น ถ้าพระศาสดาเกิดขึ้นที่นั่น จะสอนคนที่นี่ ก็ต้องเน้นมากที่สุด เน้นเกินร้อยเปอร์เซ็นต์ก็ได้ ว่าให้คนรักกัน แล้วก็มันเป็นพยานอยู่ในตัวโดยอัตโนมัติ ว่า ศาสนาคริสต์เคยเกิดขึ้นในท่ามกลางชนชาติยิว ก็ต้องสอนเรื่องไม่เห็นแก่ตัว อย่างยิ่ง เป็นพิเศษ.

ศาสนาอิสลามในดินแดนอารเบีย ก็จะมีปัญหาคล้ายๆ กัน เพราะว่ามันเป็นดินแดนที่แห้งแล้ง อยู่กันด้วยความยากลำบาก มีธรรมชาติอันโหดร้าย, ยากที่คนจะเยือกเย็นรักกันได้ ฉะนั้น พระศาสดาก็มานั่งเน้นให้มาก ว่า พระเจ้าต้องการให้รักกัน, มันก็ดีและก็มีประโยชน์แก่คนที่อยู่ในดินแดนเช่นนั้น.

ส่วน พุทธศาสนา นี้เกิดในประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรมเก่ากว่านั้น สอนให้รักกันอะไรกันอยู่มากแล้ว, หรือว่าธรรมชาติก็ไม่ทารุณโหดร้าย มีกินมีใช้ สงเคราะห์กันได้ง่าย มันก็ไม่จำเป็นจะต้องเน้นมากถึงเท่านั้น. แต่ก็ยังเน้นอยู่นั่นเอง, เน้นเรื่องรักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวอยู่นั่นเอง. ที่จริงต้องการให้ใช้ปัญญาสำหรับมองเห็น แล้วมันจะได้รักผู้อื่น ที่สำหรับคนที่ไม่มีความฉลาดจะทำอย่างไร, คนโง่ไม่มีความฉลาด มันก็มีอยู่มาก. ฉะนั้นจะหวังพึ่งหลักทางปัญญาอย่างเดียวมันก็ไม่พอ ก็ต้องพึ่งหลักทางศีลธรรม คือเน้นให้มันเป็นเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้รักผู้อื่น ให้ช่วยเหลือผู้อื่น เหมือนพระโพธิสัตว์ ที่จะต้องช่วยผู้อื่น.

กลายเป็นว่ามันตรงกันหมดทุก ๆ ลัทธิ ที่ถือกันว่าเป็นลัทธิศาสนาหรือคริสตศาสนา, แม้ในเมืองจีน มีเต๋า มีขงจื้อ เหล่าจีนนี้ ก็ในที่สุดมันก็ต้องทำให้มนุษย์รักกันทั้งนั้น. ฉะนั้น ถ้าเรา ถือศาสนา รักผู้อื่น ก็คือถือศาสนาของสากลจักรวาล,

และศาสนาของอนันตกาล คือศาสนาที่ใช้อยู่ทั่วสากลจักรวาล. และศาสนาสำหรับอนันตกาล ไม่มีอดีตอนาคตปัจจุบัน คือว่าต่อไปในอนาคต จะยาวนานสักเท่าไร ก็ยังต้องถือศาสนารักผู้อื่นนี้ อยู่เรื่อยไป ก็เลยเรียกว่าศาสนาสากลจักรวาล ศาสนาอนันตกาลรักผู้อื่น.

นี่การพูดอย่างนี้ ไม่ได้ลบหลู่ศาสนาไหน, ไม่ได้ทำลายความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาไหน แม้ว่าคำพูดนั้น มันจะได้ให้ความหมายเปลี่ยนแปลงถ้อยคำบางอย่างในบางศาสนา ก็ไม่ได้ทำไปด้วยเจตนาร้าย หรือตั้งใจจะลบหลู่คุณมันอะไร, ตั้งใจเพียงเพื่อจะสมัคธรรมสามัคคีเป็นวิถีทางอันเดียว ที่จะให้คนในโลกนี้ มีความรักเมตตา กรุณา ราวกับว่า ทุกคนเป็นคนคนเดียวกันเท่านั้น.

มีศาสนา “รักผู้อื่น” จะเป็นโลกพระศรีอารีย์.

ในอนาคตเมื่อเขาเบียดเบียนกันหนักเข้าๆ จนเดือดร้อนมากกว่านี้หลายร้อยเท่าหลายพันเท่า, มันก็ต้องเกิดความเอือมระอากันขึ้นเป็นแน่นอน ในการที่จะเบียดเบียนกัน. ความรักผู้อื่นก็จะค่อยๆ กลับมา แล้วก็มาประชุมปรึกษาหารือกันใหม่ ในระหว่างคนทั้งโลกที่เป็นเทนตาย ที่เหลือจากการฆ่าฟันกัน มันจะมาก็คิดนึกกันใหม่ มาตั้งศาสนาใหม่ คือ รักผู้อื่น, แล้วนั่นแหละ คือพระศาสนาของพระศรีอารยเมตไตรย.

คำว่า เมตไตรย แปลว่า รักผู้อื่น, เมตไตรย แปลว่า เมตตา ประกอบอยู่ด้วยเมตตา คำว่า เมตไตรย คือ รักผู้อื่น, อริยะ ก็แปลว่า สูงสุด, ศรี ก็แปลว่า งดงามที่สุด, ศรีอารยเมตไตรย มีความรักผู้อื่นอย่างสูงสุด และ งดงามที่สุด. นี่คือศาสนาศรีอารยเมตไตรย หลีกไม่พ้น, ถ้ามันฆ่าฟันกัน ไม่ตายทีเดียวหมดไม่เหลือสักคนเดียวแล้ว

มันจะต้องสำนึกได้, ความกึกกัมน์ก็จะเปลี่ยนไปทางศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย, ใช้สติ-ปัญญาที่มีอยู่มากแล้ว ตลอดเวลาเหล่านี้ ช่วยกันสร้างโลกใหม่ ที่เต็มไปด้วยความรักผู้อื่น, เราก็มองหวังในศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย.

อาตมาเคยพูดมาหลายหนแล้ว แต่ก็ไม่มีใครเชื่อ ว่าเราอาจจะสร้างศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย ขึ้นมาที่นี้และเดี๋ยวนี้ เดี๋ยวนี้เลย ถ้าเราทุกคนเปลี่ยนหมด เปลี่ยนมารักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว ทำลายความเห็นแก่ตัวหมดวูบไปเมื่อไร, ศาสนาพระศรีอารยเมตไตรย ก็จะเกิดขึ้นที่นั่นและเมื่อนั้น นี้เรายังทำไม่ได้ ก็ต้องรอไปก่อน นี้การพูดกันไปเรื่อย ๆ พูดกันไปพลาง ก็คือการรอกันไปก่อน สำหรับที่จะให้มันมีขึ้นมาได้ในอนาคต.

ฉะนั้น จึงหวังว่า ท่านทั้งหลายจะพยายามเข้าใจศาสนาของเพื่อนมนุษย์ และอย่าไปถูกกุศลคุณหมิ่นอะไร โดยใช้คำว่ามัน ศาสนาของมัน คือเมื่อพูดถึงศาสนาอื่น ก็ใช้คำว่ามัน. นี้เพราะว่าเราไม่รู้ ว่าศาสนานั้น ๆ เป็นอย่างไร; ฉะนั้น เลิกใช้คำว่ามันกับศาสนาอื่น, หรือแม่แก่มนุษย์พวกอื่น, หรือแม่แก่สัตว์เดียรฉานก็ยิ่งดี. แม่แก่สัตว์เดียรฉานเราก็จะถือว่า เป็นสัตว์ที่เราต้องรักเหมือนกัน คือรักผู้อื่นเหมือนกัน, แล้วก็รักคนเหล่าอื่น, แล้วก็รักคนในศาสนาอื่น, นั่นมัน จะเร็วเข้า. ถ้าในศาสนาอื่น ๆ เขาก็ทำความเข้าใจกันอย่างนี้ มันก็เร็วเข้า คือทุก ๆ ฝ่ายหรือ ทุก ๆ ศาสนามองเห็นหัวใจอันนี้ แล้วก็ยินดีที่จะผวาเข้าหากัน, เข้าร่วมมือกัน ทำให้สำเร็จตามความประสงค์ของพระเจ้า ของพระธรรม หรือของกฎของธรรมชาติอันเจียบขาด ช่วยกันไปทำความเข้าใจ ซ้อน.

เดี๋ยวนี้อาตมากับรู้สึกว่า หมดแรง แล้วก็เหนื่อยเหลือประมาณแล้ว ไม่อยากจะพูดอะไรกับใครแล้ว นอกจากจะพูดคำเดียวว่า รักผู้อื่น, รักผู้อื่น. ช่วยจำเอาไปเถิดว่า อาตมาไม่ขอร้องอะไรแล้ว ไม่สอนอะไรแล้ว, สอนแต่ว่า ให้รักผู้อื่น, ให้ทุกคน

ไปทำคนให้รักผู้อื่นให้ไ้จริง ๆ, ไม่ใช่ดูถูกนะ เคียวจะหาว่าดูถูก. ไปสอบตัวเองดูเถอะ ว่ามันมีความรักผู้อื่นจริง ๆ ตรงไหนบ้าง? ถ้าไม่ใช่เพื่อลงทุนหาประโยชน์ มันรักผู้อื่นจริง ๆ ที่ตรงไหนบ้าง? จิตใจมันสูงถึงขนาดนั้นแล้วหรือยัง? ถ้ายัง ก็ขอให้ทำไป จนมันเกิดความรักผู้อื่น.

อย่าคิดให้มันผิดกันเสีย ถ้าไปรักผู้อื่นแล้วเราก้เสียอะไรมากมาย เว้าแห่งไปจนเราไม่มีเหลือ, นั้นมันโง่ มันคิดอย่างนั้นมันโง่. เรารักผู้อื่น เราช่วยผู้อื่น เราให้แก่ผู้อื่น นั้นมันกลับมีมากขึ้นกว่าเดิม, เพราะที่เรียกว่าผู้อื่น ๆ นั้นแหละ มันก็กลายมาเป็นของเรา. นี่พูดกันอย่างภาษาโลก โวหารโลก เป็นกิเลสตัณหาเสียแล้วว่่าที่ยังให้ออกไปนั้นแหละ มันยังทำให้มีของเรามากขึ้น ที่เราให้อะไรออกไปให้เงินให้ของให้ ๆ ๆ ออกไป นั้นมันยังทำให้มีอะไรเป็นของเรามากขึ้นกว่าแต่ก่อน. นี่เราไม่มองอย่างนั้น เราไปมองด้วยความรู้สึกของกิเลส ว่าให้ไปเราก้หมด, มีอยู่หนึ่งบาท ให้ไปเราก้หมด ไม่มี. แต่ถ้าว่่าคิดอย่างไม่ใช่กิเลส คิดอย่างสติปัญญา บาทหนึ่งที่เราให้เขาไป มันก็ยังเป็นของเราอยู่, หรือถ้ามันจะงอกงามออกไป มันก็ยังเป็นของเราเพิ่มขึ้นไปอีก.

เหมือนตรงหน้าว่่าคนเขาจะตัดถนน ก็มีปัญหายุ่งที่ว่าเขาปลูกมะพร้าวไว้ตรงนั้นเขาไม่ยอมให้, เพราะว่าเขาจะเสียแถวมะพร้าววันนั้นไป. แต่ถ้าเขาคิดว่า แถวมะพร้าวที่เสียไปหรือให้นั้น มันยังเป็นของเราอยู่ จะไปเป็นของเราในเมืองสวรรค์ด้วยอย่างนั้น เขาก็เห็นว่ามันไม่ได้เสียหาย, มันไม่ได้หาย คือมันไม่ได้ขาดไป, มันกลับจะมากขึ้น. ถ้าเขาคิดอย่างนี้เขาคงจะให้ ให้ที่ขยายถนน, ถ้าเขาไม่คิดอย่างนี้ เขาคิดเป็นเรื่องที่เสียไป เขาก็ไม่ให้. นี่มัน อยู่ที่วิธีคิดหรือวิธีมอง.

คิดอย่างนี้ตลอดไป, สอนให้คิดอย่างนี้ แต่ในเบื้องต้น ว่าเป็นไปแล้วมันกลับมากขึ้น มากขึ้น ๆ จนหมดตัว จนไม่เอาอะไร มันไปมองเห็นว่า มันไม่ควรจะเอาไว้ ความมากขึ้นนั้นแหละ มันยังสอนให้ว่า ไม่ควรจะเอาไว้ มันยุ่งยากลำบากเปล่า ๆ จึงค่อยสละออกไป ให้ผู้อื่นไปเสีย. ในความหมายนี้มันกลายเป็นว่า ไม่มีอะไรเอาไว้เป็นของตน.

ฉะนั้น ศาสนารักผู้อื่น จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด ที่มนุษย์จะต้องมี นับตั้งแต่ชั้น ก ข กอ กา ที่จะอยู่กันฉันเพื่อนบ้านเรือนเคียง ประตูวัดต่อกัน อะไรต่อกันนี้ ก็จะต้องถือศาสนา รักผู้อื่น, แล้วก็ขยายออกไปเป็นเรื่องบ้านเรื่องเมือง เรื่องประเทศ เรื่องโลก เรื่องสากลจักรวาลทีหลัง. ฉะนั้นศีลข้อนี้มันถูกต้องอย่างยิ่ง ยิ่งพิสูจน์เท่าไร มันก็ยิ่งแสดงความถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติ ที่มนุษย์จะต้องอยู่กันอย่างนี้, แล้วตามหลักของพระศาสนา ซึ่งไม่ว่าพระศาสนาไหน มันต้องมีหลักอย่างนี้. ฉะนั้น การเปรียบเทียบศาสนา, เามาทำความเปรียบเทียบกัน ขอให้พบใจความสำคัญ ที่เป็นหัวใจของทุกศาสนา ว่าตรงกันในข้อที่ว่า รักผู้อื่น.

นี้อาตมาตีความอย่างนี้ อธิบายอย่างนี้ คงจะไม่ไปขัดกับความประสงค์ของโป๊ป, หรืออาตมาคงจะไม่ตกไปอยู่ในพวกที่ว่า มีความคิดเห็นของตัวเอง อย่างเพื่อเจ้า ไปทำพระศาสนธรรมของเขาให้สูญความศักดิ์สิทธิ์, กลายมาเป็นคำพูดที่เพื่อเจ้าและช่วยเอาไปกิดคุ้ย. อาตมาก็มองเห็นชัด แล้วก็แน่ใจ แล้วก็ไม่ว่าว่าการทำการอธิบายเปรียบเทียบระหว่างศาสนานี้ จะเป็นเรื่องเสียหายแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่าย. แต่มองเห็นว่าจะเป็นฝ่ายดีแก่ทุกฝ่าย, ก็จะยืนยันเช่นนี้ตลอดไป. ถ้าทำได้ ก็จะพิมพ์โฆษณาข้อความนี้ ออกไปทั่วโลก ถ้าทำได้, จะพิมพ์ข้อความที่พูดทั้งหมดนี้ออกไปทั่วโลก ให้เขาวินิจฉัยกันดู ว่ามันเป็นอย่างไร มันมีผลอย่างไร มันมีผลอย่างไร มันควรจะทำ หรือไม่ควรจะทำ.

เอาแต่ว่า พุทธบริษัทเราเป็นพุทธบริษัทให้สมชื่อพุทธบริษัท แปลว่า ผู้
 ตื่นจากหลับคือ กิเลส อย่ามัวหลับอยู่, อย่ามัวหลับอยู่, ตื่นจากความหลับคือกิเลส, โดย
 เฉพาะอย่างยิ่งคือความเห็นแก่ตัว, แล้วก็ประพฤติกิปฏิบัติข้อนี้ให้ถูกต้อง อย่าให้พุทธ-
 บริษัทนี้เร็วกว่าคริสเตียนเลย. ขออภัยคุณนั้นมันหายบคาย ว่า ขออย่าให้พุทธบริษัทนี้
 มันเร็วกว่าพวกคริสเตียนเลย, ในแง่ใด ในด้านใด ก็ขอให้อยู่ในระดับ ที่สามารถ
 ผดุงธรรมะสากลของโลกไว้ได้, เป็นภาคหนึ่งในภาคทั้งหลาย, ที่เป็นศาสนาจะก้าว
 โลกนี้ ให้ตั้งอยู่ได้ด้วยดี. ถ้าเราไปโง่หรือไปเลวเสียแล้ว เราจะทำได้อย่างไร. ถ้า
 เราโง่เราก้ทำไม่ได้ เพราะเรามันโง่ ถ้าเราไปเลวไปเหลวไหลเสีย ก็ทำไม่ได้เหมือนกัน.
 ฉะนั้นจึงพูดไว้เสมอไป ในลักษณะที่จะต่อสู้ป้องกันพุทธบริษัททั้งหลายไว้ ว่าอย่าเลวอย่า
 โง่ กว่าคริสเตียนเลย.

อาตมาเห็นว่าการบรรยายครั้ง^{นี้} เป็นการสรุปเท่านั้น มันก็ควรจะสมควร
 แก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้ก่อน ให้พระคุณเจ้าทั้งหลายได้สวดบทคุณ-
 สาธยาย อันส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรมะต่อไป.

ภาคผนวก

ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

อาตมา ขอแสดงความยินดี ในการมาของท่านทั้งหลาย สู่สถานที่นี้ ในลักษณะอย่างนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือเพื่อจะฟังธรรม หรือศึกษาพระธรรม เพิ่มพูนยิ่งขึ้นไป. ท่านที่มาแต่ที่ไกล ได้รับความลำบาก ก็ขออนุโมทนา และขออภัย ถ้ามีความบกพร่องในการต้อนรับ อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งมันก็เป็นธรรมดา สำหรับวัดป่าพระเถื่อนอย่างนี้.

และมีความยินดีที่ว่า ได้มานั่งพูดจากันในลักษณะอย่างนี้ คือกลางดิน ใต้ต้นไม้; บางคนก็ทราบแล้วว่า มีความหมายอย่างไร แต่บางคนก็ยังไม่ทราบ ก็พูดกันได้ง่าย ๆ กันลืมนี่ว่า พระพุทธเจ้าประสูติกี่กลางดิน, พระพุทธเจ้าตรัสรู้กลางดิน, พระพุทธเจ้าสอนกลางดิน, พระพุทธเจ้าอยู่กลางดิน, และพระพุทธเจ้านิพพานกลางดิน.

ให้ดูที่แผ่นดินมีความหมายสำหรับพระพุทธเจ้าอย่างไร; เคี้ยวนี้เราก็กัดมันั่งพูดกันกลางคืน ควรจะรู้สึกภาคภูมิใจ, แม้ศาสนาแห่งศาสนาอื่นก็เช่นเดียวกัน เข้าใจว่าคงจะมีลักษณะอย่างนี้บ้างไม่มากนักน้อย.

อีกอย่างหนึ่งก็ไต่ต้นไม้, ไต่ต้นไม้ เคี้ยวนี้เรานั่งกันได้ต้นไม้. พระพุทธเจ้าประสูติโคนต้นไม้, พระพุทธเจ้าตรัสรู้โคนต้นไม้, พระพุทธเจ้าสอนส่วนใหญ่โคนต้นไม้, ส่วนใหญ่ประทับอยู่โคนต้นไม้, และในที่สุดกนิพพานโคนต้นไม้. อย่าเข้าใจว่า นิพพานที่โรงพยาบาล หรือบนศาลาบนกุฏิวิหารอะไร, นิพพานกลางคืนโคนต้นไม้.

เคี้ยวนี้เราก็กัดมันั่งกันโคนต้นไม้ เป็นการง่ายที่สุด ที่จะทำในใจเป็นพุทธธานุสสติ ระลึกนึกถึงพระพุทธเจ้า ผู้ประสูติกลางคืนโคนต้นไม้เป็นต้นดังที่กล่าวแล้ว. ขอให้ความรู้สีก่อนนี้ติดใจท่านทั้งหลายไป เป็นเครื่องเตือนความทรงจำว่าเราได้มันั่งพูดกันในลักษณะอย่างนี้ ในสถานที่อย่างนี้ มีความหมายราวกับว่า ในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่สุด คือกลางคืนโคนต้นไม้, กลางคืนโคนต้นไม้ ศักดิ์สิทธิ์ที่สุด เพราะเป็นที่ประสูติ ตรัสรู้ สั่งสอน อยู่ และนิพพานของพระพุทธเจ้า.

บางคนอาจจะสงสัยว่าพูดแก้ตัว, พูดแก้ตัว ไม่มีที่นั้ง ที่อะไรให้เหมาะสมกันแล้วก็พูดแก้ตัว. เออละ, ถ้าว่าจะแก้ตัวก็เป็นส่วนที่แก้ตัว; แต่จะขอร้องให้ทำความเข้าใจว่า ส่วนที่มันจะได้รับการมากยิ่งขึ้นไปกว่าการแก้ตัวนั้น มันมีอยู่มาก คือการที่เราจะได้มีจิตใจเหมาะสม ที่จะฟังหรือจะศึกษาพระธรรม.

เราเป็นอยู่ให้คล้ายธรรมชาติ ก็เข้าใจเรื่องของธรรมชาติได้โดยง่าย, เป็นเกลือกับธรรมชาติ ก็รู้เรื่องของธรรมชาติได้โดยง่าย. เรื่องของธรรมะโดยเฉพาะใน

พระพุทธศาสนานั้น ไม่มีเรื่องอะไรนอกไปจากเรื่องของธรรมชาติ, เรื่องตัวธรรมชาติ, เรื่องกฎของธรรมชาติ เรื่องหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, และเรื่องผลที่จะได้รับจากหน้าที่นั้น; มันเป็นเรื่องธรรมชาติถึงขนาดนี้ มันยังอยู่เป็นเกลอกับธรรมชาติ มันก็ง่ายและสะดวกที่จะเข้าใจเรื่องธรรมชาติ. ขอให้ตระเตรียมจิตใจของท่านทั้งหลาย ให้เป็นไปเข้ารูปกันในลักษณะอย่างนี้ด้วย.

ที่นี้โดยส่วนตัว ก็เกือบจะมาพูดไม่ได้ ก็เป็นหวัค และต้องขอลงมือที่จะต้องพูดเบาๆ ถ้าพูดดังแล้วมันก็โชนมาทันที, ถ้าพูดเบาๆ ก็จะพูดไปได้บ้าง ฉะนั้นก็จำเป็นที่จะต้องพูดเบาๆ ขอให้ตั้งใจฟังเขาก็แล้วกัน มันเป็นหวัค. อาตมาพยายามอย่างยิ่ง ต่อต้านอย่างยิ่ง นี่เอากระป๋องลูกอมแก้หวัค ยาคุมแก้หวัคมาชุไว้รัส ไม่รู้มันจะกลัวหรือไม่กลัว, มันอาจจะพูดไม่จบก็ได้ แต่ไหนๆ ก็ตั้งใจจะพูด แล้วก็พยายามจะพูด.

เปรียบเทียบพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์แก่โลก.

ที่นี้ เรื่องที่จะพูดในวันนี้นั้นก็คือ หัวข้อที่ว่า “ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก”. ท่านจงทำใจถึงศาสนาทุกศาสนาที่มีอยู่ในโลก ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมทีมาจนกระทั่งถึงบัดนี้ ปัจจุบันนี้ มันจะมีอยู่สักกี่ศาสนาก็สุดแท้, เราจะได้อินจันจะกันจะได้พิจารณากัน ด้วยการทำการเปรียบเทียบ.

การเปรียบเทียบนี้ มีได้ทั้ง ๒ อย่าง คือเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างกัน แล้วก็เกลียดชังกันก็ได้, อาตมาสังเกตเห็นว่า นักศึกษาศาสนาเปรียบเทียบนี้ Comparative study religion นี้ มักจะเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างกัน

จนเข้ากันไม่ได้ หรือว่าเกลียดกันหน้ากัน, เราจะเปรียบเทียบกันอย่างนี้ก็ได้. ^๘ที่
เปรียบเทียบ อีกลักษณะหนึ่ง ก็เปรียบเทียบให้เห็นความที่มันคล้ายกัน หรือมัน เข้ากัน
ได้ในที่สุดก็พอใจที่จะร่วมมือกัน, อย่างนี้ก็มิ. นี่คือการเปรียบเทียบ มีอยู่เป็น ๒ อย่าง
อย่างนี้.

เดี๋ยวนี้ เราจะเปรียบเทียบ ในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์แก่มนุษย์
คือ มองเห็นช่องทางที่เหมือนกัน และที่จะเข้ากันได้, แล้วก็ร่วมมือกันทุกฝ่าย ทำ
ประโยชน์ให้แก่โลก คือช่วยมนุษย์ในโลก. ถ้าศาสนาทุกศาสนาร่วมมือกัน เพื่อทำ
ประโยชน์ให้แก่โลก โลกจะดีกว่าอย่างที่มีอยู่ในปัจจุบัน, แล้วปัญหาเรื่องการกระทบ
กระทั่งระหว่างศาสนา ก็จะไม่มี. นี่เป็นสิ่งที่เราจะต้องระลึกรู้ถึง ประจําใจอยู่เสมอว่า
โลก มนุษย์โลก มนุษยชาติ กำลังต้องการความช่วยเหลือ จากศาสนาทุก
ศาสนามาร่วมกัน; แต่มนุษย์ไม่รู้ มนุษย์ไม่รู้เรื่องนี้ มันลืบลตา ไม่รู้เรื่องนี้, ไม่ส่ง
เสริมเพื่อการกระทำอย่างนี้, แล้วบางทีก็กระทำเพื่อการแตกแยกกันเสียด้วย มันกลายเป็น
เพิ่มพื้วิกฤตการณ์ เพิ่มความเลวร้ายขึ้นมาในโลก. ถ้าในทางโลกก็แตกกัน ในทาง
ศาสนาก็แตกกัน แล้วโลกนี้ก็เลวร้ายลงไปกว่านี้อีกมาก; ฉะนั้นจึง ควรหาทางทำความเข้าใจ
เป็นการบอื่อกัน.

อีกทีหนึ่งก็ว่า จะขึ้นปีใหม่อุ่รอมร่อแล้ว เราควรจะทำอะไรให้ดีกว่าปีเก่า;
ฉะนั้นเรามา ทำความเข้าใจระหว่างศาสนานี้กัน ให้มากยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม, ให้
ศาสนามีบทบาทเพื่อสันติภาพของโลกยิ่งขึ้น เหมือนกับยิ่งขึ้นปีใหม่มากี่ปี ๆ มันก็เป็นการ
เพิ่มความหวัง เพิ่มความปลอดภัย ในการได้รับสันติภาพสันติสุขในโลกนี้, นี้เราควร
ทำความเข้าใจกันในเรื่องนี้.

อีกอย่างหนึ่งพูดตรง ๆ ว่า เพื่อไม่ให้เกิดการกระทบกระทั่งระหว่างศาสนา และไม่เกิดการกระทบกระทั่งภายในสังคมเดียว ที่มีศาสนาต่างกัน; เช่น ประเทศไทย สังคมนักถือศาสนาได้ตามชอบใจ ศาสนาไหนก็ได้ รัฐธรรมนูญอนุญาตให้อย่างนั้น. ดังนั้นแม้ ประเทศไทย ประเทศเดียว จะถือศาสนาทุกศาสนาก็ได้; แต่แล้วจะทำอย่างไร จึงจะไม่เกิดการกระทบกระทั่งกันในเรื่องศาสนา. อาตมาเห็นว่ามียางเดียวเท่านั้น คือการทำ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ด้วยการทำการศึกษเปรียบเทียบระหว่างศาสนา นี่คือการมุ่งหมายที่จะพูดเรื่องนี้.

ขอให้ทุกคนทุกท่านที่มีศาสนา ศาสนาใดก็ตาม ใครมีศาสนาแล้วก็ขอให้ตั้งใจฟังว่า เราจะทำความเข้าใจระหว่างศาสนากันได้อย่างไร จึงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สังคมของเรา. เรายังจะต้องมีปัญหาย่างนี้กันไปอีก ทุก ๆ ประเทศก็ได้ หรือทั่วโลกก็ได้, คือว่าในโลกนี้มันมีศาสนาหลายศาสนาอยู่ในโลก จะอยู่ร่วมกันได้อย่างไร. ที่นี้จะดูส่วนน้อยที่สุด ส่วนเล็กที่สุดนะ ในครอบครัวหนึ่งมันมีต่างศาสนาก็ได้ คือมีการสมรสระหว่างศาสนา : ผัวถือศาสนาหนึ่ง เมียถือศาสนาหนึ่ง, แล้วจะอยู่กันได้อย่างไร ด้วยความสนิทสนมผาสุก สันติสุขเรียบร้อยเบิร์เซ็นต์ได้; มันก็ไม่มีอะไรคอก นอกจากการทำความเข้าใจระหว่างศาสนา.

ดังนั้นจึง เป็นการสมควร อย่างยิ่ง ที่ว่าจะ ทำความเข้าใจ ด้วยการศึกษ เปรียบเทียบ ในลักษณะที่ให้มองเห็นความที่จะร่วมมือกันได้, ไม่ใช่ให้เห็นความแตกต่าง แล้วเกลียดชังกัน เหมือนที่เขาชอบกระทำกันโดยมาก ซึ่งอาตมาถือว่า นั้น เป็นการทำบาป, การเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างศาสนา เพื่อเข้าหน้ากันไม่ได้ นั่นคือการทำบาปอย่างยิ่ง, ควรจะสังวรกันไว้.

ทุกศาสนามีส่วนดีเหมือนกัน.

ที่นี้ก็จะได้พูดต่อไป ในข้อแรก ประเด็นแรก ก็คือจะพูดว่า คำพูดหรือ คำถามที่จะถามว่า ศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน ศาสนาไหนดีที่สุด; นี้ขอให้เข้าใจว่าเป็นคำถามที่บ้าบอที่สุด. คำถามที่บ้าบอที่สุด ก็คือคำถามที่ถามว่า ศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน.

ถ้าเรามองเห็นส่วนเล็ก แก่นแท้ของศาสนาแล้ว จะไม่เกิดคำถามอย่างนี้; เพราะว่าศาสนาหนึ่งๆ ก็ดีไปอย่างหนึ่ง เหมาะสำหรับคนพวกหนึ่ง ยุคสมัยหนึ่งในถิ่นที่แห่งหนึ่ง, มันเป็นอย่างนี้, แล้วมาถามว่าศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน มันก็เป็นการหลับตาถาม เป็นคำถามที่บ้าบอที่สุด เช่นเดียวกับจะถามว่า กินขนมปังอย่างฝรั่งดี? หรือว่ากินข้าวอย่างคนไทยกินดี? กินขนมปังกับการกินข้าวนี้ ไหนมันดีกว่ากัน หรือถูกกว่ากัน? นี่คำถามที่บ้าบอที่สุดเลย.

ท่านทั้งหลายก็คงจะทราบได้ว่า มันเป็นคำถามที่บ้าบอที่สุดเท่าไร ที่จะถามว่า กินขนมปังดีหรือกินข้าวดี? สำหรับคนที่กินขนมปัง มันก็ดี มันก็ถูก มันก็มีเหตุผล มันก็เป็นปรกติสุขไปแล้ว. คนที่กินข้าวมันก็มีความถูกต้อง มีปรกติสุขไปแล้ว; มาถามว่า อันไหนดีกว่ากันนี้ มันตอบไม่ได้ดอก. ถ้าตามฝ่ายหนึ่ง มันก็ต้องตอบอย่างหนึ่ง; คนที่ถามนั้นเขาไม่รู้ เขาเป็นคนกินอะไร, ถ้าตัวเองกินข้าว มันก็ต้องตอบว่ากินข้าวดี; ฉะนั้นเป็นคำถามที่บ้าบอ ถ้าจะถามว่ากินขนมปังดีหรือกินข้าวดี.

ที่นี้แคบเข้ามา ในหมู่พวกที่กินข้าว ภาคเหนือภาคอีสานกินข้าวเหนียว ภาคใต้กินข้าวเจ้า ภาคกลางกินข้าวเจ้า แล้วเกิดถามว่า กินข้าวเหนียวดีกว่ากินข้าวเจ้า? หรือกินข้าวเจ้าดีกว่ากินข้าวเหนียว? มันก็เป็นคำถามที่บ้าบอที่สุดอยู่นั่นเอง. อาตมา

เคยไปลองกินข้าวเหนียวมาแล้ว มันกินไม่ได้, มันกินไม่ค่อยจะได้ มันฝืน ฝืนมาก
เกินไป; นี่เพราะว่าเรามันกินข้าวเจ้า; แล้วพวกที่กินข้าวเหนียวก็มากินข้าวเจ้า
แล้วก็บ่นว่า ว่าไม่เต็มท้องไม่อิ่มท้อง ไม่มีกำลังวังชาอะไรอย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้นจึงเลิกคำถามอย่างนี้ ให้มันมีความถูกต้องของภูมิหลังเบื้องหลัง
เกิดมาอย่างไร เกิดมาในถิ่นไหน ในยุคไหน ในสมัยไหน มีเลือดเนื้อที่สร้างขึ้นมาก
ลักษณะอย่างไร, แล้วอย่างนั้นมันก็ถูกต้อง; ฉะนั้นจึงมี หรือกินก็ได้. ถ้ามีก็มี
ศาสนา, ถ้ากินก็กินข้าว ให้มันถูกต้องกับเรื่องของตนเอง; ภูมิหลังของตนเป็น
อย่างไร, มีวัฒนธรรมอย่างไร, มันเกิดในถิ่นไหน, ในบ้านเมืองที่มีดินฟ้าอากาศอย่างไร;
มันมีอีกหลายอย่างหลายปัญหา ที่มันจะทำให้มองเห็นได้ว่าจะกินเนยดี หรือกินน้ำกระทิกดี
เพื่อผลอย่างเดียวกัน มันก็ตัดสินใจไม่ได้หรอก, มันเป็นเรื่องของความเคยชินมากกว่า ที่
เรียกว่ารสนิยมหรืออะไรก็แล้วแต่.

ฉะนั้นเราจะไม่มีคำถามกันว่า ศาสนาไหนดีกว่าศาสนาไหน; เพราะ
ศาสนาหนึ่งย่อมดีสำหรับคนพวกหนึ่งโดยสมบูรณ์; ฉะนั้นเขาก็รับเอาศาสนานั้น
เป็นศาสนาประจำ สืบทอดกันมา จนกลายเป็นศาสนาประจำวงศ์ตระกูล หรือศาสนา
ประจำชาติก็แล้วแต่. ถ้ามองคู่ถึง ความเหมาะสม ที่จะได้รับจากศาสนาแล้ว มันก็
ดีด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีคำว่าดีกว่า แล้วก็ไม่มีคำว่าดีที่สุดด้วย.

อากมากล้าพูดว่า ไม่มีศาสนาไหนดีที่สุด; เช่น พุทธศาสนา อย่างนี้
ใช้กับคนโง่ไม่ได้, พุทธศาสนาจะดีที่สุดไปได้อย่างไร เพราะมันใช้กับคนทุกคนไม่ได้.
ศาสนาที่นิยมบัญญัติ รุ่งเรืองอยู่ด้วยบัญญัติ มันใช้ไม่ได้สำหรับคนโง่; นี่คือข้อที่ว่า
มันไม่ดีที่สุดไปได้, ถ้าดีที่สุดจริง มันก็ต้องใช้ได้กับคนทุกคน ทุกพวกทุกชนิดจริง;
ฉะนั้นเราจึงไม่อาจจะพูดว่า มีศาสนาไหนดีที่สุด, แล้วก็ไม่ได้พูดว่า ศาสนาไหน

ดีกว่าศาสนาไหน เพราะว่ามันจะเหมาะสมสำหรับผู้ที่ถือศาสนานั้นๆ ตามภูมิหลังของคนที่มียู่. ฉะนั้นเราจะเลิกพูด คือเลิกถามชนิดนี้.

ทุกศาสนาย่อมมีผลดีเฉพาะของเขา.

ที่นี้จะมากุในแง่ที่ว่า แต่ละศาสนาก็มีส่วนดี มีแง่ดี ส่วนที่เป็นประโยชน์แก่ศาสนิกของศาสนานั้นเต็มที เป็นศาสนาๆ ไปทุกๆ ศาสนา.

นี่ เคียวนี้มาพิจารณากันถึงคำว่า "ศาสนา", ศาสนานี้ก่อน. คำว่าศาสนา ศาสนา นี้ ไม่ได้หมายถึงลัทธิสำหรับเชื่อ, เพียงแต่เป็นลัทธิสำหรับเชื่อนั้น ยังไม่เรียกว่าศาสนา ต้องเป็นระบบของการปฏิบัติ ปฏิบัติอยู่ ปฏิบัติลงไปแล้ว เป็นระบบๆ ถูกต้องตามระบบแล้ว, นี่จึงจะเป็นตัวศาสนา. ถ้ายังเป็นแต่เพียงลัทธิของความเชื่อ มันยังเป็นของลมๆ แล้งๆ มันยังไม่เป็นตัวศาสนา; มันต้องมีการปฏิบัติ เมื่อมีการปฏิบัติลงไปแล้ว มันก็จะมีผลของการปฏิบัติ ก็จะเกิดผลขึ้นมาตามสมควร ดังนั้นจึงกับความทุกข์ หรือแก้ปัญหาก็ อย่งใดอย่างหนึ่งเสมอไป.

หัวใจของทุกศาสนามันจึงอยู่ที่ความดับทุกข์ ปฏิบัติแล้วดับทุกข์ได้, จะเป็นแต่เพียงความรู้เฉยๆ ยังไม่พอ. เอาละ, หลักวิชาความรู้มันก็มี เพื่อจะปฏิบัติได้ถูกต้อง; ปฏิบัติอย่างเดียวมันยังไม่พอ ต้องได้รับผลของการปฏิบัติด้วย แล้วผลของการปฏิบัตินั้นก็คือการดับทุกข์ได้, มันก็เลยมีค่าอยู่ที่ความดับทุกข์ ซึ่งมีด้วยกันทุกศาสนา.

ศาสนานี้ดับทุกข์ ของคนในเอเชียได้, ศาสนานี้ดับทุกข์ของคนในยุโรปได้, ในแอฟริกาได้, ในที่ไหนได้ ส่วนที่มันดับทุกข์ได้นี้ มันเหมือนกัน; สำหรับ

ความทุกข์มันไม่มีต่างชาติต่างศาสนาออก ตัวความทุกข์มันทุกข์เหมือนกันหมดเลย, แล้วก็มันดับทุกข์ได้ แล้วมันก็มีค่าเท่ากัน. คำอธิบายเรื่อง จะดับทุกข์อย่างไรนั้น มันเป็นส่วนพิเศษประจำศาสนา; แต่ว่าสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติ, ครั้นปฏิบัติแล้ว ดับทุกข์ได้ ความดับทุกข์ได้นี้ คือค่าอันแท้จริง ซึ่งมีอยู่ในทุกศาสนา. ถ้าศาสนาไหนไม่มีส่วนที่ดับทุกข์ได้ละก็ ชีตฆ่าออกไปได้เลย, ชีตชื้อออกไปได้เลย จากบัญญัติของศาสนา; ถ้ามันยังมีอยู่ มันต้องดับทุกข์ได้ ในชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือระดับใดระดับหนึ่งก็ตามเถอะ.

เพราะว่าคนในโลกมันมีหลายชนิดนัก หลายระดับนัก มันจึงต้องมีหลายศาสนา เพื่อพอเหมาะพอคึกกันกับคนเหล่านั้น; ฉะนั้นศาสนาทุกศาสนา จึงมีส่วนดีตรงที่ดับทุกข์ได้ ด้วยการปฏิบัติถูกต้อง จนดับทุกข์ได้; แม้จะมีรูปร่างของการปฏิบัติต่างกันบ้างก็ไม่เป็นไร, ไม่เป็นไรเหมือนกับกินข้าวเหนียวเข้าไป มันก็บำรุงร่างกายได้ กินข้าวจ้าวมันก็บำรุงร่างกายได้, กินขนมปังมันก็บำรุงร่างกายได้ ไม่เป็นไร, ขอแต่ให้ดับทุกข์ได้. ดังนั้นจึงมองดูที่ส่วนลึกส่วนหัวใจ ที่เป็นจุดกลาง ใจกลาง เป็นนิวเคลียสของทุกศาสนา ว่ามันดับทุกข์ได้; ดังนั้นทุกศาสนาจึงเหมือนกันในส่วนนี้.

เปรียบเทียบข้อนี้ ก็จะเปรียบเทียบได้กับว่า น้ำ, น้ำของเหลว ของเหลวที่เรียกกันว่าน้ำ มันมีมากชนิดเหลือเกิน มากชนิดนับไม่ไหว : น้ำฝน น้ำประปา น้ำบ่อน้ำคลอง น้ำท่า น้ำในนา น้ำในคู น้ำในหนอง กระทั่งน้ำสกปรกใต้ดินบ้าน มันเป็นน้ำเหมือนกัน, กระทั่งว่า น้ำผึ้ง น้ำตาล น้ำส้ม น้ำปลา น้ำอะไรก็สุดแท้ ที่มันเหลวเป็นน้ำแล้วก็เรียกว่าน้ำ, จะเป็นเหม็นหรือหอม เปี้ยวหรือขม หรืออะไรก็สุดแท้. แต่ถ้ามีสติปัญญาจะรู้ว่า ในน้ำทุกชนิดมีน้ำบริสุทธิ์; ในน้ำโคลนก็แยกเอาน้ำบริสุทธิ์ เป็นน้ำกลั่นออกมาได้ เป็นน้ำคลองก็ได้ น้ำฝนก็ได้ แม้แต่ในน้ำส้ม ในน้ำตาล ในน้ำอุจจาระ ก็อาจจะแยกเอาน้ำบริสุทธิ์ออกมาได้.

นี่คือการเปรียบเทียบ ชนิดที่ให้มันเข้ากันได้, ให้มันเป็นมิตรกันได้ ให้มันร่วมมือกันได้ แก่ไขปัญหาในโลกได้, ไม่ใช่มาเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่าง แล้วก็เกลียดชังกัน; นั่นมันไม่ใช่เรื่องศาสนาแล้ว, ถ้าอย่างนั้นเป็นเรื่องของกุติผี บีสางไปแล้ว ไม่ใช่เรื่องของพระศาสนาแล้ว. ถ้าเป็นเรื่องของพระศาสนา มันก็ต้องทำชนิดที่ให้มนุษย์ได้รับประโยชน์ โดยร่วมมือกันได้.

เดี๋ยวนี้เรามองเห็นหัวใจของศาสนาแต่ละศาสนา ดับทุกข์ได้ไม่อย่างไรก็อย่างหนึ่ง, อย่างนี้มันเหมือนกันเสียแล้วไม่ต้องเปรียบเทียบโดยขนาด มันไม่มีความหมายดอก; เพราะความทุกข์ของคนใจเอาศาสนาของคนฉลาดมากับไม่ได้, ความทุกข์ของคนฉลาด ก็เอาศาสนาของคนโง่มาจับไม่ได้, มันต้องมีถูกผิดถูกตัวกันไปทั้งนั้น มันก็เลยมีค่าเหมือนกัน ในข้อที่ว่า มันดับทุกข์ได้.

นี่เราจะมองกันในแง่นี้ ว่าทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ของตนๆ มีแต่ความสุข มีแต่การทำให้ความเป็นมนุษย์นี้เป็นประโยชน์ อยู่ร่วมกันอย่างมีประโยชน์.. ทุกคนไม่มีความทุกข์ แล้วทุกคนกำลังผลิตประโยชน์ออกไปรอบตัว ให้เพื่อนมนุษย์กันพลอยได้รับ; นี่คือการสมบูรณ์ของศาสนา แม้อยู่ในระดับต่ำ มันก็มีความหมายเต็มทีของการดับทุกข์, จะอยู่ในระดับสูงเท่าไร มันก็มีความหมายเต็มทีของการดับทุกข์, เอาที่ไม่มีมีความทุกข์กันนั้นแหละเป็นเครื่องวัด.

นี่เรียกว่า เราจะเปรียบเทียบว่า แต่ละศาสนานี้มีส่วนดี; ไม่ใช่เพียงแต่พูดว่า มีสอนให้คนทำดี เหมือนที่เขาชอบพูดกันมาก. อาตมาพูดว่า พูดอย่างนั้นมันเป็นเด็กอมมือเกินไป, เช่นพูดว่าศาสนาทุกศาสนาล้วนแต่สอนให้คนทำดี แล้วก็เหมือนกัน อย่างนี้ก็ได้, ถูกที่สุดแหละ แต่มันถูกอย่างลูกเด็กอมมือ. มันจะต้อง

พูดว่า ทุกศาสนามันดับทุกข์ได้, คับทุกข์ของมนุษย์ มนุษย์มีกรรมชดเชย มันก็มี ศาสนาหลายร้อยชนิด เหมาะสมถูกฝ่าถูกตัว, คับทุกข์ของมนุษย์แต่ละชนิดได้ เราจึงพอใจ.

ในอนาคตอาจมีศาสนาเดียว.

เอ้า, ที่นี้ก็ดูต่อไปในอนาคต ในอนาคตนี้ โลกมันอยู่ใต้อำนาจวิสัยของวิชาความรู้ทางวิทยาศาสตร์, ที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์ ที่กำลังก้าวหน้า ก้าวหน้า ก้าวหน้าอยู่ในโลก แล้วโลกก็ยอมรับวิทยาศาสตร์ ยอมรับนับถือวิทยาศาสตร์ยิ่งขึ้นไป; โลกมันเปลี่ยนพื้นฐาน เปลี่ยนอุปนิสัย เปลี่ยนอะไรไปในทางที่จะยึดวิทยาศาสตร์เป็นหลัก. ดังนั้น ในอนาคต มันจะเหลืออยู่แต่ศาสนาเดียว คือศาสนาวิทยาศาสตร์ ไม่ต้องเรียกว่าพุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ ฮินดู ซิกข์ อะไรแล้ว ไม่ต้องเรียกแล้ว, มันจะเรียกว่าศาสนาวิทยาศาสตร์ คือ ศาสนาที่กล่าวถึง ความจริงอันเด็ดขาดของธรรมชาติ เรียกว่าศาสนาของความจริง. ความจริงของอะไร? ของธรรมชาติ ของธรรมชาติที่ศึกษาได้ เกี่ยวข้องได้กับวิทยาศาสตร์ ด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์.

ในอนาคต เมื่อมนุษย์เข้าถึงระดับสูงสุดของวิทยาศาสตร์ ศาสนามันก็จะเหลืออยู่แต่ศาสนาวิทยาศาสตร์ ที่เข้ากันได้กับวิทยาศาสตร์. *ที่ไอน์สไตน์เคยพูดไว้ว่า จะเหลืออยู่ศาสนาเดียว ที่สามารถจะ cope, can cope natural need.* ศาสนาที่จะสามารถตอบคำถาม หรือสู้หน้าได้กับความต้องการของวิทยาศาสตร์ตามธรรมชาติ ศาสนานี้จะเหลืออยู่ จะเรียกว่าศาสนาอะไรก็ตามใจ เพราะมนุษย์เป็นลูกน้องของวิทยาศาสตร์ไปหมดแล้ว. เมื่อมนุษย์เป็นลูกน้องของวิทยาศาสตร์ไปหมดแล้ว มันก็เป็นศาสนาวิทยา-

ศาสตร์; แต่อย่าลืมว่า หัวใจของทุกๆ ศาสนาแต่ละศาสนานั้น เข้าไปอยู่ที่นั่น คือมันดับทุกข์ได้; มันจะดับทุกข์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ก็ตามใจเถอะ มันก็ต้องตรงกับหลักของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ที่เป็นมาแล้วแต่ในอดีต, จะช่วยเชื่อพระเจ้า หรือว่าจะช่วยเชื่อการกระทำของตัวเอง ก็แล้วแต่.

เดี๋ยวนี้เขาแบ่งเป็นเหลือ ๒ ศาสนาแล้วในโลกนี้ ๒ ศาสนาแล้ว, เหลือเพียง ๒ ศาสนาแล้วในโลกนี้ คือพวก creationist เชื่อพระเจ้า พระเจ้าสร้าง, เชื่อพระเจ้า นี้เป็น creationist มีก็ศาสนาที่ไปนับดูเอาเอง. นี้ศาสนาอีกพวกหนึ่งเป็น evolutionist เชื่อวิวัฒนาการตามธรรมชาติ มีอยู่ก็ศาสนาก็ลองไปนับดูเอาเอง, เท่าที่มันเห็นชัด ๆ อยู่ พุทธศาสนาอยู่ในพวก evolutionist คือถือความเป็นไปตามกฎของธรรมชาติตามเหตุตามปัจจัยของธรรมชาติ.

พุทธศาสนาที่แท้จริงไม่ได้สอนว่า สุขหรือทุกข์นี้เป็นไปตามกรรม, ความสุขความทุกข์ของมนุษย์ไม่ได้เป็นไปตามกรรม; แต่พุทธบริษัทส่วนมากยังโง่งอยู่ ว่า สุขทุกข์เป็นไปตามกรรม. แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สุขทุกข์ไม่ใช่เป็นผลของกรรมเก่า แต่เป็นผลของอิทัปปัจจยตา มันทำผิดหรือมันทำถูกที่นี้เดี๋ยวนี้, นี้คือวิทยาศาสตร์ละ เป็น evolutionist ไม่ต้องมีพระเจ้าเข้ามาเกี่ยวข้อง; แล้วก็ว่า สุขทุกข์นี้ ไม่ใช่เป็น เพราะพระเจ้าบันดาล, ที่พุทธศาสนาเป็นอย่างนี้. ความสุขความทุกข์ของมนุษย์ ไม่ใช่พระเจ้าหรือสิ่งสูงสุดบันดาล และไม่ใช่ผลของกรรมเก่า แต่เป็นผลของอิทัปปัจจยตา ที่ทำลงไปผิดหรือทำลงไปถูก; เพราะว่าถ้ามันจะเกิดความทุกข์ร้อนเจียนตายขึ้นมา, แต่ถ้าปฏิบัติถูกตามกฎอิทัปปัจจยตาแล้ว มันไม่เป็นทุกข์เลย. ขอให้เข้าใจส่วนนี้ แม้จะเจ็บไข้ได้ป่วยเจียนตาย เป็นทุกข์เจียนตายอยู่แล้ว ถ้าดำรงจิตให้ถูกต้องตามกฎของ อิทัปปัจจยตา แล้ว มันก็ไม่เป็นทุกข์เลย; ฉะนั้น จึงยกเลิกกรรมเก่า

หรือยกเลิกอำนาจของพระเจ้า ของเทพเจ้า ของภูติผีปิศาจ ของอะไรออกไปหมดสิ้น. นี่พุทธศาสนามีลักษณะเป็น evolutionist อย่างนี้ ไม่มีลักษณะ เป็น creationist.

เดี๋ยวนี้ ศาสนาในโลกเหลืออยู่เพียง ๒ ศาสนาแล้ว ศาสนาหนึ่งเป็น creationist มีพระเจ้าผู้สร้าง ก็ทำไปตามแบบนั้น, ศาสนาหนึ่งเป็น evolutionist เป็นไปตามกฎของวิวัฒนาการ เหตุบังจย ก็ทำไปตามแบบนั้น.

แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่ควรจะมาเปรียบเทียบว่า ศาสนาไหนดีกว่ากัน. อย่าให้มันโง่ไปอีก, มันจะเป็นคำถามที่โง่เง่าที่สุด ที่จะถามว่าศาสนาไหนดีกว่ากัน; เพราะสำหรับคนบางพวก มันก็ต้องใช้แบบของตน แบบอื่นใช้ไม่ได้. พวกที่มีพื้นเพ นิสัย สันดาน วัฒนธรรม จิตใจ มาตามแบบที่เหมาะสมกับศาสนา creationist ก็ต้องถือศาสนานั้น, ส่วนพวกที่ไม่เป็นอย่างนั้น เป็นไปตามแบบของธรรมชาติ ก็ต้องถือศาสนา evolutionist เป็นธรรมดา. แต่ว่าทั้ง ๒ ศาสนาจะมาเปรียบเทียบกันอย่างไร มันก็ยังเสมอกัน หรือได้ผลคล้ายกัน คือว่าดับทุกข์ได้ ตามแบบของตนๆ.

ถ้ามันเหลือ ๒ ศาสนา มันก็ยังไม่มีความที่จะมาพูดว่าอันไหนดีกว่าอันไหนอันไหนดีที่สุด อยู่นั่นเอง; เพราะประชาชน หรือสัตว์ทั่วไปนี้ มีปัญหาตามแบบของตนๆ ตามลักษณะนิสัยจิตใจของตน, แล้วยังเป็นไปตามการศึกษา หรือวัฒนธรรม หรือประเพณีอะไรอีกมาก ซึ่งฝังแน่นอยู่ในสันดาน. เขาก็ต้องได้ศาสนาที่เหมาะสม เขาจึงจะดับทุกข์ของเขาได้ ก็ยังดีไปตามแบบนั้น; ถ้าไม่เป็นอย่างนั้น มันก็ต้องมาแบบอิตัปปัจจยตา คือว่าไปตามเหตุบังจย กฎของธรรมชาติอย่างไร ปฏิบัติให้ถูกต้องแล้วก็ดับทุกข์ได้. เพราะฉะนั้นพวกที่กินขนมปังก็กินไปซิ, พวกกินข้าวก็กินไปซิ, มันจะมามีปัญหาอะไร ที่จะถามว่า อันไหนจะดีกว่ากัน หรืออันไหนจะดีที่สุด.

แต่ทีนี้ถ้ามันมาถึงชั้นวิทยาศาสตร์ ขอบภัยที่จะพูดว่า ในอนาคตข้างหน้า อันนาทิสต์นั้น ถ้าคนในโลกมันเป็นสมาชิกของวิทยาศาสตร์ไปหมดแล้ว น่ากลัวว่าจะเหลืออยู่แต่ศาสนาเดียว คือศาสนาวิทยาศาสตร์. ทุกศาสนาเอามาใส่กรก หลอมคำๆ คำเหล่านี้เป็นอันเดียวกัน เหลือเป็นศาสนาวิทยาศาสตร์, นั่นแหละจะอยู่ เป็นศาสนาเดียว แล้วไม่ต้องเปรียบเทียบกันแล้ว ทีนี้ มันมีเป็นศาสนาเดียวแล้ว จะเปรียบเทียบกับใคร ได้อย่างไร, มันก็ไม่ต้องเปรียบเทียบ การเปรียบเทียบทางศาสนามีไม่ได้อีกต่อไปแล้ว เพราะมันเหลือศาสนาเดียวเสียแล้ว.

นี่ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก สากลจักรวาล มันมีเค้าเงื่อนอย่างนี้ มีเค้าโครงอย่างนี้ มีปัญหาอย่างนี้. เรามาพูดกันเหมือนกับพูดถึงอนาคต อนาคตนี้ไม่แค่นั้น ไม่เท่าไรก็กลายเป็นอดีตแหละ อีกไม่กี่พันปี, อีกไม่กี่หมื่นปี อนาคตนั้นก็กลายเป็นอดีต แล้วมันก็เป็นเรื่องธรรมดาไปอีก เพราะว่าอนาคตมันก็กำลังกลายเป็นอดีต อยู่เรื่อยไป. พรุ่งนี้มันก็จะมากลายเป็นวานนี้ของวันนี้อยู่ได้เรื่อยไปๆ; เพราะฉะนั้น อนาคตมันจึงอยู่ใกล้ๆ ใกล้ตัวเอง, สักวันหนึ่งมันก็จะถึงยุคหนึ่ง ซึ่งอะไรๆ มันก็ต้องเหมาะสมสำหรับยุคนั้น. นี่อาตมาจึงคิดว่า และเชื่อว่าด้วย มันจะมีเหลืออยู่ศาสนาเดียว ในยุคหนึ่ง คือศาสนาวิทยาศาสตร์ ที่มนุษย์ทุกคนในโลก เป็นสมาชิกของวิทยาศาสตร์ ไปหมด. แต่ถ้ามันจะมีอะไรเกิดขึ้นมาอีก นอกจากวิทยาศาสตร์นั้นก็ค่อยพูดกัน; แต่เค้าเงื่อนที่มันเห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ มันมองเห็นอยู่ว่า วิทยาศาสตร์ ความรู้ เหตุผล เหตุปัจจัย ตามกฎวิวัฒนาการนี้ มันจะครองโลก. เราเปรียบเทียบกันไว้ล่วงหน้า เปรียบเทียบกันว่า เพื่อจะให้ร่วมมือกันได้.

ถ้าเราจะถือเป็นศาสนา ศาสนานั้น ศาสนานี้ ก็ให้รู้ไว้เถิดว่า เราจะมี ปัญหาอย่างเดียวกัน ปัญหาาร่วมกัน ก็จะต้องต่อสู้กับศาสนาวิทยาศาสตร์ อันจะมีมาใน

อนาคต. ศาสนาไหนก็ตามที่มีอยู่ในโลกเวลานี้ จะต้องเผชิญปัญหาในอนาคต คือต่อสู้กันกับศาสนาวิทยาศาสตร์; ถ้าศาสนาไหนเป็นวิทยาศาสตร์อยู่แล้วก็ดีไป, แต่ศาสนาที่มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์นั้น จะเป็นอยู่ได้ง่าย เป็นไปได้ง่าย, หรือเคลื่อนไหวได้ง่าย.

ที่นี้เปรียบเทียบอย่างนี้แล้วก็ จะทำให้เกิดความรู้สึกขึ้นมาอย่างหนึ่งว่า ต่อไปนี้ก็เตรียมตัว สำหรับจะมีความรู้เรื่องของธรรมชาติ, รู้เรื่องกฎของธรรมชาติ, รู้เรื่องหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, รู้หน้าที่ผลของธรรมชาติ. แล้วผู้ที่เคยเรียกว่าพระเจ้า ก็จะต้องเปลี่ยนพระเจ้าเป็นธรรมชาติ ที่เคยเรียกว่าธรรมชาติ ก็จะต้องเปลี่ยนธรรมชาติเป็นพระเจ้า ก็เป็นสิ่งสูงสุด แล้วแต่จะใช้ชื่อไหน แล้วแต่จะชอบชื่อไหน. คำว่าพระเจ้าหมายถึงสิ่งสูงสุดก็แล้วกัน, สิ่งสูงสุดนั้นคืออะไร ก็ไปว่ากันข้างหน้า, แล้วการถือศาสนานั้นมันแล้วแต่คนในโลก. ถ้าคนในโลกถือศาสนาอะไร ศาสนานั้นมันก็อยู่ ถ้าคนในโลกไม่ถือศาสนาอะไร ศาสนานั้นมันก็ดับไป มันก็มีเท่านั้น.

ศึกษาให้รู้จักความจริงของธรรมชาติ.

วิทยาศาสตร์ในที่นี้ หมายถึงความจริงของธรรมชาติ, ตามธรรมชาติ, ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ. เคียงนี้ก็อยากจะพูดถึงเค้าเงื่อนของธรรมชาติ ว่าเราพิจารณาไปแล้วเห็นเรื่อง ทุกเรื่องเป็นเรื่องของธรรมชาติ, ในหลักของพุทธศาสนาจะเรียกว่าธรรมชาติเสมอทั้งหมด ไม่มีอะไรมากไปกว่าธรรมชาติ. การศึกษาใหม่ ๆ การศึกษาฝรั่งก็ดี ที่มีคำว่า super natural เหนือธรรมชาติ หรือผิดธรรมชาตินั้นนะ เป็นคำพูดที่ไม่มีในพุทธศาสนา, ในพุทธศาสนาไม่มีคำว่า เหนือธรรมชาติหรือผิดจากธรรมชาติ

มันจะเป็นธรรมชาติไปหมด. นี่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในโลก ยังไม่ทันพุทธศาสนา เพราะว่าคำวิทยาศาสตร์ที่ใช้กันอยู่ในโลก มันยังมีคำว่า super natural ก็คือเหนือธรรมชาติ; แต่หลักพุทธศาสนาไม่มีอะไรที่จะเหนือธรรมชาติ หรือผิดจากธรรมชาติ เป็นธรรมชาติไปหมด.

รู้จักธรรมชาติที่มีอยู่ตามธรรมชาติ, รู้จักตัวของธรรมชาติ จะเป็นร่างกายก็ได้ เป็นจิตใจก็ได้ เป็นความรู้สึกนึกคิด เป็นการกระทำอะไรก็ได้ มันเป็นธรรมชาติ, แล้วมันก็มีกฎของธรรมชาติ บังคับให้เป็นไป, แล้วมันก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำตามกฎนั้น ๆ, แล้วก็ได้รับผลจากการกระทำนั้น ๆ.

เช่น คนคนหนึ่งมีเนื้อหนัง ร่างกาย กระดูก โลหิต อะไรต่าง ๆ ทั้งหมดนี้คือธรรมชาติ จะเรียกว่า ประกอบอยู่ด้วยธาตุ ๔ ก็ได้, หรือจะประกอบอยู่ด้วยธาตุอะไรก็ได้แต่จะเรียกด้วยวิชาอะไร; แต่ว่ามันเป็นธรรมชาติ มีมาตามธรรมชาติ สืบต่อกันมาตามธรรมชาติ เป็นตัวธรรมชาติ.

ทีนี้ในตัวธรรมชาติ ในตัวธรรมชาตินี้ มันมีกฎของธรรมชาติบังคับอยู่ มันจึงเปลี่ยนแปลง; เช่นเนื้อหนังของเรา เจริญเติบโตได้ เป็นผู้ใหญ่ได้ เป็นของขับถ่ายออกได้ เป็นของเกิดใหม่ได้ เป็นของสะสมไว้ได้ นี่กฎของธรรมชาติทำให้เป็นอย่างนี้ ในตัวเรามีทั้งธรรมชาติ เป็นทั้งธรรมชาติ และมีกฎของธรรมชาติ.

แล้วเราก็มีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ นับตั้งแต่ว่าเราต้องกินอาหาร ต้องถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ ต้องบริหารร่างกายให้ถูกต้อง มันจึงจะไม่ตายมันอยู่ได้; ถ้ามันมีความทุกข์เกิดมาจากอะไร ก็ต้องบริหารให้ถูกต้อง, ความทุกข์เกิดมาจากกิเลสตัวไหนข้อไหน ก็ต้องละกิเลสตัวนั้นข้อนั้น แล้วก็ไม่มีความทุกข์;

นี้กฎของธรรมชาติ. กิเลสเกิดขึ้นมา เพราะความไม่รู้ความโง่ของมนุษย์นั่นเอง, ความโง่ของมนุษย์นั่นเอง ประุงให้เกิดสิ่งที่เรียกว่ากิเลส แล้วสิ่งที่เรียกว่ากิเลสก็บังคับให้ทำไปผิดๆ แล้วก็เดือดร้อนเป็นทุกข์ ทั้งตัวเองและผู้อื่น. ถ้าศึกษาเรื่องนี้ดี รู้อย่างเพียงพอแล้ว กิเลสเกิดไม่ได้ คือโง่ไม่ได้นั่นเอง. เมื่อโง่ไม่ได้มันก็ไม่มียกิเลสเกิด มันก็ไม่ทำอะไรผิด, แล้วมันก็ไม่บ่ปัญหา มันไม่มีความทุกข์.

เมื่อเราทำหน้าที่ตามธรรมชาติถูกต้องแล้ว ก็ได้รับผลเป็นที่พอใจ คือไม่ต้องเป็นทุกข์. มนุษย์เป็นอย่างนี้ มนุษย์เป็นอย่างนี้, แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็เป็นอย่างนี้, แม้แต่สุนัขตัวหนึ่ง, ทั้งหมดนั้นมันก็เป็นธรรมชาติ มันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ทุกอนุทุกปรมาณู ที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกายของมัน มันเลยมีหน้าที่ตามแบบของมัน : จะต้องกินอาหาร จะต้องถ่ายอุจจาระ บัสสาวะ, จะต้องบริหารอย่างนั้น อย่างนี้ตามกฎของธรรมชาติ มันรอดชีวิตอยู่ได้ มันได้รับผลจากการปฏิบัติถูกต้องตามหน้าที่ของธรรมชาติ.

ต้นไม้ต้นไม้ก็เหมือนกัน มันมีตัวธรรมชาติ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นต้นไม้, จะเป็นธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ ธาตุอะไรก็แล้วแต่จะเรียกตามภาษาอะไร วิชาแขนงไหน. ต้นไม้ แต่ละต้นทั้งต้นนั้นมัน เป็นธรรมชาติ, แล้วมัน มีกฎของธรรมชาติ บังคับอยู่ ทุกๆ ปรมาณู มันต้องเปลี่ยนไปทุกๆ ปรมาณู กฎของธรรมชาติ. ดังนั้นต้นไม้จึงมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ; เช่นว่ามันจะต้องดูดน้ำขึ้นไป คุดแร่ธาตุขึ้นไป เมื่อมีแสงแดด มันก็ประุงให้เป็นอาหารทางใบส่งกลับ มาเลี้ยงลำต้นงอกงาม แล้วมันก็รอดอยู่ได้ เพราะมันปฏิบัติถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ.

ฉะนั้นเราจึงพูดว่า สิ่งที่มีชีวิตในระดับมนุษย์ก็ดี ในระดับสัตว์เดรัจฉานก็ดี ในระดับต้นไม้ต้นเล็กก็ อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์อันนี้, เพราะมัน เป็นตัวธรรมชาติ,

ได้, แล้วมัน ถูกควบคุมอยู่ด้วยกฎของธรรมชาติทุก ๆ ปริมาณ. นี่จะเรียกว่าเป็นสิ่งสูงสุด กฎของธรรมชาติเป็นสิ่งสูงสุด เข้าไปควบคุมอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก; แม้แต่ในกองอุจจาระกฎของธรรมชาติก็เข้าไปควบคุมกองอุจจาระ ให้เปลี่ยนแปลงกลายเป็นอย่างอื่นไปได้, กลายเป็นอาหารของหนอน กลายเป็นอาหารของแมลงอะไรก็ได้. นี่เรียกว่าไปควบคุมอยู่ทุก ๆ ปริมาณ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก, นี่เราเรียกว่ากฎของธรรมชาติ ใครจะเรียกว่าพระเจ้า หรือใครจะเรียกอะไรก็สุดแท้ ไม่มีใครห้าม. แต่สำหรับ พุทธบริษัทก็เรียกว่า กฎของธรรมชาติ ควบคุมสิ่งสถิตอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นสากลจักรวาล, สากลจักรวาลจะมีกี่ปริมาณ กี่อะตอม จะมีกฎของธรรมชาติเข้าไปควบคุมอยู่ทุก ๆ ปริมาณ แล้วมันก็เป็นไปตามกฎนั้น.

ฉะนั้น สิ่งใดจะมีชีวิตรอด สิ่งนั้นต้องประพฤติกให้ถูกต้องตามกฎอันนั้น คือให้ถูกต้อง; *อย่างกฎวิทยาศาสตร์ที่ว่า The fittest the survival, the fittest the survival — สิ่งใดเหมาะสมสิ่งนั้นจะรอดอยู่.* นี่มันจะต้องมีการประพฤติกปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎของธรรมชาติ ที่ควบคุมอยู่ในทุก ๆ ปริมาณ ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นจักรวาลนี้. แม้แต่ก้อนหินนี้ ไม่มีชีวิตนี้ มันก็ยังเป็นธรรมชาติ มีกฎของธรรมชาติ ควบคุมอยู่ทุกปริมาณ ให้ทุก ๆ ปริมาณของก้อนหินนี้เปลี่ยนไปตามกฎเกณฑ์อันนั้น, และในที่สุดมันจะเป็นอย่างอื่น หรือมันจะเป็นอย่างไรก็สุดแท้ เพราะมันจะเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ.

นี่คือความเป็นวิทยาศาสตร์ ตามหลักแห่งพุทธศาสนา ซึ่งอาตมาได้กล่าวแล้วว่า พุทธศาสนานี้เป็นศาสนาประเภท evolutionist ไม่มีเค้าเงื่อนแห่ง creationist เหลืออยู่เลย; แต่การที่คนจะถือไขว้เขวกันนั้น มันห้ามไม่ได้มันแล้วแต่คน. แต่ถ้าถือหลักพุทธศาสนาโดยตรง โดยถูกต้องแล้ว มันจะมีลักษณะเป็น evolutionist เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ตามกฎของอิทัปปัจจยตา, แล้วก็สามารถที่จะใช้กฎเกณฑ์อันนั้นทำอะไรได้

สร้างนั้นสร้างนี่ขึ้นมาได้ โดยถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ, สามารถที่จะสร้างอะไรขึ้นมาได้ สามารถที่จะเลิกร้างอะไรก็ได้ เพราะทำถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ.

ขอให้เรามองดูส่วนลึกที่สุด ของสิ่งที่เรียกว่าความจริง ๆ, ความจริงของธรรมชาติ ซึ่งเป็นพื้นฐานของวิชาวิทยาศาสตร์ สำหรับจะค้นคว้า สำหรับจะรู้ สำหรับจะบัญญัติแต่งตั้งกฎเกณฑ์อะไรต่าง ๆ; นี่เป็นสิ่งที่ว่าเป็นใจกลาง เป็นแกนกลางของสากลจักรวาล สากลจักรวาล ของ cosmos, มันยิ่งกว่า ยิ่งกว่าทุกโลกอีกของสากลจักรวาล ทุกๆ จักรวาลรวมกันเป็นนี้, ไม่ใช่เพียงแค่ว่าระหว่างชาตินะ มันระหว่างจักรวาล ประกอบอยู่ด้วยกฎเกณฑ์อันนี้, แล้วจะอยู่เป็นใจกลาง สำหรับที่ใครจะศึกษาให้รู้ แล้วก็ปฏิบัติ แล้วก็ได้รับผลตามที่ตนต้องการ; จึงถือโอกาสว่า พวกในวินาทีว่ามันจะขึ้นปีใหม่ ขอให้ความรู้ของเราก้าวหน้า ๆ ก้าวหน้า ไปตามคำว่า ปีใหม่ ๆ ปีใหม่เรื่อย ๆ ไป, แล้วมันจะถึงความสมบูรณ์เข้าสักวันหนึ่ง ถูกต้องตามความจริงทั้งหมดทั้งสิ้น, แล้วมนุษย์ก็จะหมดปัญหา. มนุษย์ก็จะถือความจริงข้อเดียวกัน, ความจริงสิ่งเดียวกันแล้วก็จะรักใคร่กัน เป็นมนุษย์คนเดียวกันทั้งสากลจักรวาล.

เดี๋ยวนี้ยังเป็นไปไม่ได้ แม้แต่ในประเทศไทยนี้คนเดียวก็ยังรักกันไม่ได้; เว้นไว้แต่เมื่อไรเราจะเข้าถึงความจริงอันสูงสุดของสากลจักรวาล, แล้วทุกคนจะยอมปฏิบัติ เป็นสมาชิกของสากลจักรวาลเดียว, จะรักใคร่กัน จะเลิกเบียดเบียนกัน เลิกรบราฆ่าฟันกัน เลิกแย่งชิงกัน เลิกเอาเปรียบกัน อย่างที่กำลังกระทำอยู่บัดนี้; เพราะมันมีตัวกู มีของกู เกิดมาจากความโง่ของตน เห็นแก่ตน มีความเห็นแก่ตน.

เดี๋ยวนี้เพียงแต่ ทุกๆ ศาสนา ช่วยกันทำลายความเห็นแก่ตนของมนุษย์ให้หมดไป ก็นับว่าประเสริฐที่สุดแล้ว แล้วก็เป็นที่ที่ด้วย. ไปศึกษาดูให้ดี โดย

ประวัติความเป็นมาของแต่ละศาสนา ดูจะตั้งต้นขึ้นมาจากปัญหาที่เกิดมาจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ทั้งนั้น คือมนุษย์ไม่รักกัน แล้วก็เคียดแค้นกันไปหมด, หรือว่าเห็นแก่ตัวยึดถือตัวก็กลัวตาย อย่างนี้เป็นต้น มันก็เคียดแค้นเป็นทุกข์ส่วนตัว. นี่เห็นแก่ตัว เบียดเบียนผู้อื่น มันก็เป็นความทุกข์ส่วนสังคม, ความทุกข์ส่วนตัวหรือความทุกข์ส่วนสังคม มันเกิดมาแต่ความเห็นแก่ตัว; เป็นหน้าที่ของแต่ละศาสนา จะต้องช่วยกันกำจัด, แล้วศาสนาก็อย่ามาเห็นแก่ตัวเสียเอง จนเกิดการขัดแย้ง กระทบกระถัง ทะเลาะวิวาทระหว่างศาสนาเลย.

ศึกษาศาสนาให้เข้ากันได้แล้วจะช่วยมนุษย์ได้.

อาตมาเห็นว่า การศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ ในลักษณะที่จะให้เข้ากันได้ อย่างนี้ ในลักษณะที่จะรวมกันเหลือแต่เพียงศาสนาเดียวนี้ จะช่วยมนุษย์ได้ จึงขอถือโอกาสนำมาพูด ในลักษณะคล้าย ๆ กับว่า เป็นของขวัญวันปีใหม่ ที่จะมาถึงวันมะรืนนี้แล้ว จะได้ช่วยกันเข้าใจไว้ ช่วยกันสืบทอดออกไปสืบทอดออกไป ให้มันมีสิ่งสูงสุด หรือความจริงอันสูงสุดนี้ มาช่วยโลก มาควบคุมโลก มาช่วยโลก ให้เป็นไปอย่างถูกต้อง ตามกฎของความจริง. นี่มี ธรรมะ ๔ ความหมายเป็นบทเรียน คือเรียนรู้เรื่อง ธรรมชาติ เรียนรู้เรื่อง กฎของธรรมชาติ เรียนรู้เรื่องหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ แล้วก็เรียนรู้เรื่อง ผลอันเกิดจากหน้าที่นั้น ก็จะเป็นความจริงของสากลจักรวาล, ปฏิบัติเข้าถึงความจริงขั้นนี้แล้ว จะประเสริฐที่สุด ก็อดับทุกข์ได้.

เมื่อคับทุกข์ได้ก็ต้องเรียกว่า เป็นทุกศาสนา ด้วยการปฏิบัติให้คับทุกข์ได้ นี้เราจะเป็นสมาชิกของทุกศาสนา มันจะมีกี่สิบศาสนาในโลก. เดียวกันมาถือกัน

แต่ปาก : เป็นพุทธ เป็นคริสต์ เป็นอิสลาม เป็นฮินดู เป็นซิกข์ นั้นมันว่าแต่ปาก, แล้วก็ไม่ได้เป็นด้วยซ้ำไป, เป็นเพียงศาสนาเดียวกันก็ยังไม่ได้ เพราะมันเป็นแต่ปาก, ถ้าปฏิบัติจริง ปฏิบัติจริง มันคับทุกข์ได้, ปฏิบัติความจริงจนดับทุกข์ได้ คนคนเดียววันนั้นจะถือหมดทุกศาสนา, มันจะมีก็สืบศาสนาที่ตามใจ เราคนเดียวสามารถถือได้ทุกศาสนา มีศาสนาทุกศาสนาในคนเดียว.

นี่ดูอย่างนี้เถอะมันดีหรือไม่ดี จะมีก็ศาสนาก็ลองว่ามาดู ถ้าปฏิบัติความดีเพื่อดับทุกข์ได้ แล้วก็เป็นที่ทุกศาสนาแหละ, ผู้ทำความดีอยู่นั้นแหละ เป็นผู้ถือศาสนาทุกศาสนา โดยไม่ต้องเรียกชื่อ โดยไม่ต้องขึ้นทะเบียน โดยไม่ต้องไปจดบัญชี, เขาปฏิบัติอย่างถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ คับทุกข์ได้โดยถูกต้องอยู่นั้น; นั้นแหละคือเขาถือทุกศาสนา, เขามีศาสนาจริง ๆ ทุกศาสนา, เป็นศาสนาจริงที่มีอยู่ในตัวบุคคลเดียวทุกศาสนา เลยไม่ต้องเปรียบเทียบ เห็นไหมไม่ต้องเปรียบเทียบ, คนเดียวสามารถเป็นสาสนิกได้ของทุก ๆ ศาสนาในโลก; ใครจะเอาหรือไม่เอานั้น มันอีกเรื่องหนึ่ง, เดียวนี้คนเดียวเป็นศาสนาเดียวกันก็ยังไม่ได้นี้, เพราะถือแต่ปากนี่, คนคนเดียวถือศาสนาเดียวกันก็ยังไม่ได้ เพราะมันถือแต่ปาก, มันพูดแต่ปากนี่ มันคับทุกข์ไม่ได้, คนเดียวแท้ ๆ ยังถือศาสนาเดียวกันก็ยังไม่ได้.

เดี๋ยวนี้ คนเดียวเป็นได้ทุกศาสนา, เป็นผู้ที่มีศาสนาทุกศาสนา เพราะปฏิบัติถูกต้องตามความจริงของธรรมชาติแล้วดับทุกข์ได้ ตามความมุ่งหมายของสิ่งสูงสุด, ซึ่งจะเรียกว่ากฎของธรรมชาติ หรือจะเรียกว่าพระเป็นเจ้า หรือจะเรียกว่าไควล์ย หรือจะเรียกอะไรก็ได้แล้วแต่จะเรียกเถอะ, มันมีชื่อมากมาย นะ สิ่งสูงสุดนี้, มีสิ่งสูงสุดที่แท้จริง ไม่สักแต่ว่าชื่อสมมติ ก็จะใช้อำนาจของสิ่งสูงสุดนั้น คับทุกข์ได้จริง แล้วคนนั้นจะมีศาสนาทุกศาสนาอยู่ในตัวเขา, นี้ไม่ต้องเปรียบเทียบ เรื่องก็จบ, เพราะไม่อาจจะ

เปรียบเทียบต่อไปแล้วเรื่องมันจบ. คนคนเดียวกฎปฏิบัติชนิดที่เรียกว่ามีศาสนาทุกศาสนา อยู่ในตัวเขา แล้วเรื่องมันก็จบ.

นี้อาตมาเรียกว่า ศาสนาเปรียบเทียบแห่งสากลโลก หรือสากลจักรวาล. สากลโลกนี้แคบชนิดเดียวนะ สากลจักรวาลนั่นคือทุกโลก ทุกกลุ่มแห่งโลก; เรามีศาสนาแห่งสากลจักรวาล ครอบงำได้ทุกศาสนาที่ดับทุกข์ได้, ศาสนาที่ดับทุกข์ได้; ถ้าดับทุกข์ไม่ได้ไม่ใช่ศาสนา. ถ้าเป็นศาสนาต้องดับทุกข์ได้; ฉะนั้นเราก็มีทางที่จะช่วยกัน แก้ปัญหาของมนุษย์ในโลกที่กำลังไม่มีสันติภาพ เพราะมีแต่ความเอาเปรียบกัน ไม่รักกัน, ไม่รักกัน เอาเปรียบกันคอยช่วงชิง คอยกอบโกย, มีเครื่องมือเป็นการเมืองบ้าง เป็นการทหารบ้าง เป็นการอะไรบ้าง สำหรับจะแย่งชิงประโยชน์ของกันและกัน, แล้วก็ถูกลงโทษ; ถูกลงโทษโดยกฎของธรรมชาติ, ถูกลงโทษโดยกฎของธรรมชาติ ให้มันเป็นโลกที่เต็มไปด้วยวิกฤตการณ์เลวร้าย ไม่มีความดีความงามเป็นผลเลย. ศาสนาทั้งหลายก็เป็นหมัน; ถ้าในโลกนี้มันยังมีแต่วิกฤตการณ์อันเลวร้ายก็ต้องพูดว่า ศาสนายังเป็นหมันอยู่, ทุก ๆ ศาสนายังเป็นหมันอยู่.

ขอให้ทุกศาสนาลุกขึ้นมาจัดการ ให้วิกฤตการณ์อันเลวร้ายในโลกนี้หมดไป แล้วก็เรียกว่าศาสนานั้นยังอยู่ และข้อนี้จะต้องสำเร็จได้ด้วยการร่วมมือ; เพราะว่าศาสนาเดียวทำไม่ได้ เพราะคนในโลกมันมีหลายสิบชนิด ชนิดหนึ่งมันต้องการศาสนาชนิดหนึ่ง, ชนิดหนึ่งมันต้องการศาสนาชนิดหนึ่ง. ดังนั้นศาสนาทุกโลก ลุกขึ้นมาร่วมมือกัน กำจัดความเลวร้ายในโลก ทำให้โลกนี้มีสันติภาพ. ทุกศาสนามีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ คือดับทุกข์ได้ อยู่ด้วยกันทุกศาสนา, เช่นเดียวกับในน้ำหรือของเหลวทุกชนิด มีน้ำบริสุทธิ์อยู่ที่นั่น เอน้ำชนิดไหนมากก็ตามเดอะ เราเอามากั้นเอามาแยกออกเป็นน้ำบริสุทธิ์ได้ทั้งนั้น. นี่คือข้อที่ว่าทุกศาสนา จะอยู่ในชื่ออะไร

อย่างไร ก็มีส่วนหนึ่งซึ่งจะเอามาใช้ดับทุกข์ได้, แล้วเอาส่วนนั้นมาเทรวมกันเข้าด้วยกัน หลอมเข้าด้วยกัน รวมมือกันดับทุกข์ในโลก.

นี่คือ การเปรียบเทียบศาสนา เพื่อเห็นความเข้ากันได้, ความร่วมมือกันได้, แล้วสามารถจัดวิกฤตการณ์อันเลวร้ายในโลกได้; ไม่ใช่เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างศาสนา แล้วเกลียดชังกัน เหมือนที่กระทำกันอยู่โดยมาก. ต้องขอพูดอย่างนี้ ว่าเหมือนที่กระทำกันอยู่โดยมาก; เพราะว่าศึกษาศาสนาเพื่อการเปรียบเทียบแล้วเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างกัน, เปรียบเทียบให้เห็นความดีกว่ากัน ความเลวกว่ากัน มันโง่, มันโง่ เหมือนกับที่จะถามว่า กินขนมปังดีกว่ากินข้าว หรือว่า กินข้าวดีกว่ากินขนมปัง.

หวังว่าเราคงจะได้ต้อนรับปีใหม่อัน ด้วยการเข้าใจในสิ่งที่จะช่วยเราให้รอกยิ่งๆ ขึ้นไปกว่าทุกปี, แล้วพรุ่งนี้ก็จะพูดเรื่องปีใหม่อันมีชีวิตใหม่ ให้ละเอียดยิ่งขึ้นไปอีก, ในวันนี้ก็ขอให้เตรียมตัวว่า จะเข้าถึงเครื่องมือ ที่จะช่วยโลกให้มีสันติภาพ ให้มากกว่าปีเก่า ก็เรียกว่า เราไม่บกพร่องในหน้าที่, เราไม่บกพร่องในหน้าที่ของมนุษย์.

นี่ อาตมาก็แพ้ พ่ายแพ้แก่ไวรัสแล้ว เจ็บคอแล้ว พุ่ไม่ไหวแล้ว ต้องขอโอกาสยุติการพูดในวันนี้.

ขอแสดงความยินดีอีกครั้งหนึ่ง ในการมาของท่านทั้งหลาย มาจากที่ไกล, มาจากที่ไกล มาทนความลำบากบางอย่างบางประการ เพื่อจะ ศึกษาสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ. ธรรมะใน ๔ ความหมาย : คือตัว ธรรมชาติ, คือตัว กฎของธรรมชาติ, ตัว หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ตัว ผลที่จะได้รับจากหน้าที่, แล้วนำคิดตัวไปศึกษาปฏิบัติให้เกิดเป็นศาสนาขึ้นมา คือมีระบบการปฏิบัติเป็นตัวศาสนาขึ้นมา. อย่ามีแต่ความรู้

หรือความเชื่ออย่างเดียว มันไม่พอ, ต้องมีการปฏิบัติให้เกิดผลขึ้นมา.

หวังว่าคงจะมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นบ้างตามควร ในการที่จะปรับปรุงชีวิตใหม่
ชีวิตปีใหม่นี้ ให้ก้าวหน้ากว่าปีเก่า ด้วยกันทุกๆ คน แล้วมีความสุขอยู่ทุกทีพาราตรี.

อาตมาขอยุติการบรรยาย.

---

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๒๕

พุทธธรรม สำหรับศาสนิกต่างศาสนา.

ท่านทั้งหลาย ที่มีความสนใจ และใคร่ศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนา,

อาตมามีความยินดี ในความประสงค์ของการมาสู่สถานที่นี้ของท่านทั้งหลาย โดยหวังว่าจะศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนา.

เดี๋ยวนี้ก็อยากจะพูดเป็นเรื่องแรกว่า การนั่งกลางดิน เป็นสิ่งที่มีความหมายพิเศษสำหรับพุทธบริษัท หรือผู้ที่ศึกษาพุทธศาสนา. เป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า ผู้ให้กำเนิดพุทธศาสนา หรือ พระพุทธเจ้า นั้น ประสูติกลางดิน จะด้วยเหตุบังเอิญ หรือเหตุอะไรก็ไม่ต้องวินิจฉัย. ตามข้อเท็จจริงก็คือ ท่านประสูติกลางดิน ใต้ต้นไม้แห่งหนึ่งในขณะเดินทาง, แล้วท่านก็ตรัสรู้พระธรรมเมื่อนั่งกลางดิน โคนต้นไม้ ใกล้ๆ ลำธารแห่งหนึ่ง. เมื่อท่าน สอนสาวก ก็เรียกว่าเกือบทั้งหมด สอนเมื่อนั่งอยู่กลางดิน,

จนกล่าวได้ว่า พระไตรปิฎกนี้ มีกำเนิดกลางคืน. กฎของท่านก็พื้นดิน และในที่สุด ท่านปรินิพพานคือตาย ที่เรียกกันว่า *ปรินิพพานนั้นก็กลางคืนได้ต้นไม้.*

มันเป็นเรื่องที่ควรจะสนใจด้วยเหมือนกัน. ก็มันเข้ารูปกันได้กับข้อที่ว่า พุทธศาสนาเป็นเรื่องของธรรมชาติ; ถ้าเรียกให้ถูกเรียกว่าพุทธธรรมดีกว่า, เป็นชื่อของธรรมะ. ฉะนั้นเราอยู่อย่างธรรมชาติ นั่งอยู่อย่างธรรมชาติ คือนั่งกลางคืนนี้ มันใกล้เคียงกับเรื่องหรือว่าตัวธรรมะ มากกว่าที่จะนั่งศึกษากันบนตึก บนอาคารเรียน มีราคาเป็นล้านๆ; เพราะว่าพุทธธรรมนี้ เกิดอยู่กลางคืน สอนกลางคืน เพื่อจะปลุกความสนใจว่า มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ, ให้ท่านทั้งหลายเริ่มมีความสนใจมาแต่ต้นว่า มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

พุทธธรรมเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

คำว่า พุทธศาสนา หรือ Buddhism นี้เป็นคำใหม่ ในครั้งพุทธกาลไม่มีคำว่า "พุทธศาสนา", เรียกสั้นๆ ว่า ธรรม เจยๆ หรือ ธรรมะ หรือ ธรรม, เรียกกันแต่อย่างนั้น ไม่มีคำว่า พุทธศาสนา, คำว่า พุทธศาสนาเป็นคำใหม่. ถ้าจะรู้จักพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ให้สนใจคำว่า "ธรรม", คำว่า ธรรมในที่นี้ มีความหมายในภาษาปัจจุบันว่า ธรรมชาติ; ดังนั้นคำว่า ธรรม จึงเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

ที่ธรรมชาตินี้เราไม่อาจจะแบ่ง หรือไม่ควรจะแบ่งว่าเป็นพวกนั้นพวกนี้เป็นคนชาตินั้น เป็นคนชาตินี้ หรือถือศาสนานั้นถือศาสนา; เพราะสิ่งที่เรียกว่า ธรรมชาตินั้นมันเป็นของธรรมชาติเอาเสียจริงๆ. เป็นธรรมชาติมาก จนถึงกับว่าไม่เรียกว่าคนตัวเข้าไป, ไม่เรียกคนว่าคน แต่เรียกคนว่าธรรมชาติ, หรือกลุ่มของธาตุต่างๆ ตามธรรมชาติ ประกอบกันขึ้นเป็นกลุ่มๆ. นี่คือความหมายของคำว่าธรรมชาติ จน

ถึงกับว่าไม่ต้องเป็นสัตว์ ไม่ต้องเป็นคน, ไม่ต้องเป็นต้นไม้ต้นไม้, เป็นธรรมชาติ คือ เป็นธาตุตามธรรมชาติ จับกลุ่มกันเป็นกลุ่มนั้นกลุ่มนี้; แล้วคนนี่เพิ่งสมมติให้เรียกว่า คนว่าสัตว์ ว่าต้นไม้, ยังมีเรียกชื่อเฉพาะออกไปเฉพาะสิ่งเฉพาะอันก็มี.

คำว่า "ธรรมชาติ" นี้ในภาษาไทยก็ยังคงแคบ ในภาษาบาลีกว้างมาก คือ หมายถึงทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไร คือไม่มีอะไรที่ไม่ใช่เรื่องของธรรมชาติ. คำว่า ธรรม จึงมีความหมายมาก คือ ความหมายถึงสิ่งทุกสิ่ง เลยไม่รู้จะแปลเป็นภาษาอื่นว่าอย่างไร มีคนเคยพยายามแปลเป็นภาษาอังกฤษอย่างนั้นอย่างนี้, อย่างนั้นอย่างนี้ ออกมาตั้ง ๓๐ กว่าคำ มันก็ยังไม่หมดความหมายของคำว่า ธรรม ในภาษาบาลี; เพราะว่ามัน หมายถึงทุกสิ่งจริงๆ ไม่ยกเว้นอะไร. เกี่ยวกับจะพูดกันพอเข้าใจได้ คือว่าจะเป็นเรื่องที่มี อยู่ตามธรรมชาติ; เรื่องของคน เรื่องการกระทำของคน เรื่องความคึกคึก ความรู้สึก ของคน มันรวมอยู่ในคำๆ นี้ ซึ่งมีความหมายกว้าง ว่าเป็นเรื่องของธรรมชาติ.

ธรรมคือธรรมชาติแจกเป็น ๔ ความหมาย.

ธรรมชาติใน ๔ ความหมาย; ธรรมะ คือธรรมชาติแจกเป็น ๔ ความหมาย : ความหมายที่ ๑ คือ ตัวธรรมชาตินั้นเอง. ความหมายที่ ๒ คือ กฏ, กฏของธรรมชาติ ที่มีอยู่ในธรรมชาตินั้นๆ. ความหมายที่ ๓ คือ หน้าที่ที่สิ่งที่มี ชีวิตจะต้องปฏิบัติตามกฏของธรรมชาติ นี้เรียกว่า หน้าที่ตามกฏของธรรมชาติ ก็เรียกว่าธรรมเหมือนกัน. ความหมายที่ ๔ ผลอะไรเกิดขึ้นมา ก็เรียกว่าธรรมอีก. คำว่า ธรรมมีความหมาย ๔ ความหมายอย่างนี้, ตามหลักพุทธศาสนาแยกธรรมออกเป็น ๔ ความหมายอย่างนี้.

ตัวธรรมชาติ ตามภาษาบาลี แล้วมัน หมายถึงทุกสิ่ง ถ้าในภาษาไทย หรือในภาษาต่างประเทศ อาจไม่หมายถึงทุกสิ่งก็ยังมียกเว้นที่มันไม่ใช่ธรรมชาติ; เช่น ที่มนุษย์ทำเขาไม่เรียกว่า ธรรมชาติ แต่ภาษาทางธรรมะในพระพุทธศาสนานี้ก็ยังถือว่า เป็นธรรมชาติ, เพราะคนเองก็เป็นธรรมชาติ กระทำด้วยสิ่งเป็นธรรมชาติ มีผลตาม ธรรมชาติ. แต่เอาละเป็นอันว่า ธรรมชาติคือสิ่งที่เป็นอย่างอื่น ก่อนแต่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ มีแต่ที่ว่างๆ หรือยิ่งกว่าว่าง จนกระทั่งมีดวงอาทิตย์มีดวงจันทร์ มีโลกมีอะไร ทุกอย่างในโลก ก็เรียกว่าธรรมชาติ.

ทีนี้ ในทุกสิ่งนั้นมีกฎ อะไรอันหนึ่ง กำกับอยู่ สิงอยู่ ควบคุมอยู่ นั้นเรียกว่า กฎของธรรมชาติ เช่นทำไมก่อนนี้ไม่มีจักรวาล ไม่มี solar system ไม่มีอะไร แล้วทำไม มันมีขึ้นมาได้? มันก็เพราะกฎของธรรมชาติ มีดวงอาทิตย์ แล้วก็มีโลก, แล้วก็มี อะไรๆในโลก ตามลำดับ, ก็เรียกว่ามันเป็นไปโดยกฎของธรรมชาติ.

กฎนี้เรียกชื่อเป็นบาลีว่า กฎอิทัปปัจจยตา; พังยากหน่อย แต่อยาก จะขอร้องให้จำไว้ เพราะว่าจะอะไรๆทุกเรื่องมันจะมารวมที่เรื่องนี้. กฎอิทัปปัจจยตา คือ กฎ เรื่องเหตุปัจจัยว่า เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้ไม่มีสิ่งนี้จึงไม่มี, ว่า อย่างนี้สักก็เตือนก็บีบ มันก็มีเท่านี้ เรียกว่ากฎอิทัปปัจจยตา, มีสิ่งซึ่งเป็นเหตุ แล้วก็ ให้เกิดสิ่งซึ่งเป็นผล, กลายเป็นเหตุให้เกิดผล, กลายเป็นเหตุให้เกิดผล, กลายเป็นเหตุ ให้เกิดผล, นี้กฎอิทัปปัจจยตา, จนกระทั่งเกิดสิ่งที่มีชีวิต ถือว่าโลกนี้ก่อนนี้ไม่มีสิ่ง ที่มีชีวิต.

ก่อนจะมีสิ่งที่มีชีวิต จะเป็นคนก็ดี เป็นสัตว์ก็ดี เป็นต้นไม้ต้นใดก็ดี มันมีชีวิต สิ่งที่มีชีวิตทุกสิ่งต้องประพาศิตตามกฎ มิฉะนั้นมันจะต้องตาย, จะต้อง สูญหายไป อยู่ไม่ได้ นี้เรียกว่า กฎ.

แล้วก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำตามกฎ; ครั้น ทำหน้าที่แล้วผลก็ออกมาตามสมควรแก่การทำหน้าที่ ที่ได้แก่นุญชฺ์ ตรงตามประสงค์บ้าง ไม่ตรงตามความประสงค์บ้าง, แล้วแต่มันทำหน้าที่ผิดหรือทำหน้าที่ถูก.

ลองดูเถาะว่า ธรรม ๔ ความหมายนี้ มันหมายถึงทุกสิ่งจริงๆ ไม่ได้ยกเว้นอะไร, ธรรมชาติทั้งหมด ธรรมชาติในตัวเรา ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม อะไรในตัวเราทั้งหมดนั้นก็คือตัวธรรมชาติ. ที่นี้กฎที่มันควบคุมธรรมชาติเหล่านั้นในตัวเรา ก็เรียกว่ากฎของธรรมชาติ. นี่ ธรรมชาติก็อยู่ในตัวเรา, กฎของธรรมชาติก็อยู่ในตัวเรา แล้วที่เรียกว่า ตัวเรา, ที่สมมุติเรียกว่า ตัวเรา มันก็มีหน้าที่ต้องกิน ต้องอาบ ต้องถ่าย ต้องบริหาร ต้องอะไรต่างๆ เรียกว่าหน้าที่ มันก็อยู่ในตัวเรา. เกิดผลมาเป็นความสุข, ความทุกข์อะไร ก็อยู่ในตัวเรา นี้เรียกว่า ที่อยู่ในตัวเราอย่างไร ที่นอกตัวเราก็ออย่างนั้นเหมือนกัน, ที่ผู้อื่นก็อย่างนั้นเหมือนกัน. ฉะนั้น จึงถือว่า เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ต้องรักใคร่ ต้องไม่เบียดเบียนกัน. ถ้ามันมีชีวิตต่ำลงไปเป็นสัตว์เดรัจฉาน มันก็ต้องประพฤติกฎเกณฑ์เดียวกัน; สัตว์เดรัจฉานอย่างนี้ ก็มีคุณสมบัติเป็นธรรมชาติ เป็นกฎของธรรมชาติ มีหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, แล้วก็ผลจากหน้าที่ สบายบ้าง ไม่สบายบ้าง ตามเรื่องของมัน.

ขอให้เข้าใจคำว่า *ธรรม* ใน ภาษาไทย, *ธมฺม* ใน ภาษาบาลี, *ธรรม* ใน ภาษาสันสกฤต ที่เขาเอาไปเป็น *ภาษาอังกฤษ* เขาเอามาจากภาษาสันสกฤต จึงเรียกว่า Dharma. ถ้าบาลีก็ธมฺม, ถ้าไทยก็ธรรมเฉยๆ.

นี่ ธรรมคือธรรมชาติใน ๔ ความหมาย ช่วยจำไว้เป็นหลักให้ดีๆ จะสะดวกที่สุด ที่จะศึกษาสิ่งที่เรียกว่า ธรรม ต่อไปข้างหน้า. ธรรม คือ ตัวธรรมชาติ, ธรรมคือตัวกฎของธรรมชาติ, ธรรมคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมคือผลที่เกิดมาจากหน้าที่นั้น.

ในคริสต์ธรรมก็มีธรรม ๔ ความหมายนี้.

ท่านศึกษาดูให้ดีเถอะว่า ธรรมคือธรรมชาติ, ธรรมคือกฎของธรรมชาติ, ธรรมคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมคือผลที่ออกมาจากหน้าที่; ถ้าท่านเข้าใจ ธรรม ๔ ความหมายนี้ดี จะสามารถเอาไปเปรียบเทียบกับคำที่มีอยู่ใน Christianity มีครบทุกคำเหมือนกัน; แม้ว່มันจะเทียบกันลำบากสักหน่อย แต่มันก็เทียบได้. ธรรมในความหมายไหนจะตรงกับสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้น, ธรรมในความหมายไหนจะตรงกับตัวพระเจ้าเอง, หรือธรรมในความหมายไหนจะตรงกับหน้าที่ ที่คนทุกคนจะต้องปฏิบัติต่อพระเจ้า, ธรรมในความหมายไหน ที่เป็นสิ่งที่พระเจ้าโปรดประทานให้, มันเล็งถึงสิ่งนั้นด้วยเหมือนกัน. แต่เราเรียกชื่อต่างกัน ตามวัฒนธรรม ตามสายแห่งวัฒนธรรม, ตามวัฒนธรรมแห่งภาษา; ถ้าเราไม่รู้ เราได้ยินชื่อต่างกัน แล้วเข้าใจผิด แล้วก็ทุ่มเถียงกัน ก็ได้, ไม่มีประโยชน์อะไร.

ขอให้สนใจคำว่าธรรมใน ๔ ความหมายก่อน เข้าใจแล้วจะมองเห็นความหมาย ๔ ความหมายนี้ มีอยู่ใน Christianity ด้วยกัน; จะโดยเปรียบเทียบก็ได้, จะโดยมองเห็นจริง เป็นตัวจริง เป็นสิ่งเดียวกันก็ได้.

เช่น พุทธบริษัทเรา มองพระเจ้าในทุกๆ ศาสนา ที่มีพระเจ้า ว่าพระเจ้าเหล่านี้คือ สิ่งที่เราเรียกว่ากฎของธรรมชาติ, เรียกชื่ออย่างอื่นก็มี; แต่ที่เรียกกันตรงๆ ก็เรียกว่ากฎของธรรมชาติ เพราะว่ากฎของธรรมชาติ โดยเฉพาะกฎอิทัปปัจจยทานี้ขอรับรองให้ช่วยจำไว้. อิทัปปัจจยทานั้นแหละเป็นต้นเหตุ และมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง, ฉะนั้น สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้น หรือปรากฏออกมาด้วยอำนาจของกฎอิทัปปัจจยตา เมื่อเกิดออกมาแล้ว ก็ยังอยู่ใต้การควบคุมของกฎอิทัปปัจจยตา แล้วก็มิอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง.

กฎอทิปบีจยตาเป็นเหมือนปฐมเหตุ เป็น The first course ของสิ่งทั้งปวง เพราะมันมีอยู่ก่อนสิ่งใด ๆ; ก่อนมีสากลจักรวาล มันมีกฎนี้ ซึ่งเราก็ไม่อาจจะถามว่ามันมาแต่ไหน, เช่นเดียวกับที่เราไม่อาจจะถามว่า ใครสร้างพระเจ้า มันไม่มีทางที่จะถาม ในฐานะที่มันมีอยู่ก่อนสิ่งใด เป็นกฎของธรรมชาติ เรียกว่ากฎของอทิปบีจยตาก่อนมีสิ่งใด สิ่งต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นโดยอำนาจของกฎนี้. ฉะนั้น กฎนี้เรียกว่าเป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวงก็ได้, ควบคุมสิ่งทั้งปวงก็ได้, ทำลายสิ่งทั้งปวงก็ได้, อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่งก็ได้ เป็นใหญ่ในที่ทุกหนทุกแห่งก็ได้, รั้ครบทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะว่ามันอะไรที่ไม่ออกมาจากกฎอทิปบีจยตา.

ฉะนั้น เรื่องของพระเจ้าในทุก ๆ ศาสนา ที่มีพระเจ้า มีความหมายอย่างไรแล้ว ก็มัน มารวมอยู่ในคำว่ากฎอทิปบีจยตา เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง—The Creator, เป็นผู้ควบคุมสิ่งทั้งปวง—The Preserver, เป็นผู้ทำลายสิ่งทั้งปวงบางคราว—The Destroyer, มีอยู่ในที่ทั้งปวง—Omnipresence, มีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวง—Omnipotent, แล้วก็รู้สิ่งทั้งปวง Omniscience. บางศาสนาก็แยกออกเป็นหลายพระเจ้า หลายพระองค์ บางศาสนาก็รวมไว้ที่องค์เดียว. ถ้าเป็นพุทธศาสนาก็รวมไว้ที่คำคำเดียวคือกฎอทิปบีจยตา ในฐานะเป็นกฎของธรรมชาติ ทำหน้าที่สร้าง, ทำหน้าที่ควบคุม, ทำหน้าที่ทำลายตามโอกาส, แล้วก็อยู่ในที่ทั้งปวง.

คำว่า อยู่ในที่ทั้งปวง เข้าใจไม่ยาก เพราะว่ ปริมาณทุก ๆ ปริมาณในสากลจักรวาลเป็นไปโดยกฎอทิปบีจยตา. ในทุกปริมาณที่ประกอบกันเป็นสากลจักรวาลมีกฎของอทิปบีจยตาควบคุมอยู่ ปริมาณนั้น ๆ จึงมีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนั้นจนเกิดทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นมา จนกระทั่งบัดนี้. ในทุก ๆ ปริมาณของคนที่มีชีวิตอยู่เช่นเรานี้ ในทุก ๆ ปริมาณมันก็มีกฎอทิปบีจยตาควบคุมอยู่จนกระทั่งเดี๋ยวนี, แล้วก็ไม่ว่าที่ไหน จึงน่าสนใจที่ว่ อะไรที่มันเข้าไปควบคุมอยู่ทุกหนทุกแห่ง เรียกว่าทุก ๆ

ปริมาณของทุก ๆ สิ่ง จะมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต จะอยู่ที่ไหน เมื่อไร ในทุก ๆ ปริมาณมันมีกฎที่ควบคุมอยู่ ก็กฎของธรรมชาติที่ควบคุมอยู่ แล้วตัวปริมาณนั้นก็ป็นธรรมชาติ.

มีผู้พูดหยอกล้อกันเล่นว่า กฎนี้เข้าไปควบคุมอยู่ในที่ซึ่งมนุษย์เข้าไปอยู่ไม่ได้ เช่นว่าในทุก ๆ ปริมาณของกองขี้หมาอย่างนี้. นี่ขอรักที่พูดเล่าเรื่องตรง ๆ ตามตัวอย่างที่เขาเคยพูดล้อกัน แม้ในทุก ๆ ปริมาณของกองขี้หมาก็มีกฎนี้อยู่เต็มทีครบครัน ในฐานะอยู่ในที่ทั้งปวง.

เราดูสิ่ง ๆ หนึ่งซึ่งควบคุมสิ่งทั้งปวง อยู่ในที่ทั้งปวง ปริมาณเหล่านี้ประกอบกันเข้าเป็นอนุ, ประกอบกันเข้าเป็น cell เป็นสิ่งที่มีชีวิตขึ้นมา. เมื่อในทุก ๆ ปริมาณมันมีกฎที่บีบัจจตาควบคุมอยู่ ก็แปลว่าในทุก ๆ เซลล์ ในทุก ๆ ชีวิตมันควบคุมอยู่ด้วยกฎที่บีบัจจตา; เช่นทุก ๆ ปริมาณในร่างกายของบิคามารคา ก็ถูกควบคุมอยู่ด้วยกฎนี้ ฉะนั้นความรู้สึกในการที่จะสืบพันธุ์ หรือสืบพันธุ์ออกมา หรือเป็นไปตามกฎนั้น ๆ มันก็ล้วนแต่เป็นไปโดยกฎของอิที่บีบัจจตา.

หน้าที่ของพระเจ้าที่ว่า สร้างขึ้น ควบคุมไว้ แล้วทำลายลงเป็นคราว ๆ; นี้ก็คือคำว่า เกิดขึ้น—ตั้งอยู่—ดับไป ซึ่งเป็นหลักสำคัญในธรรมะของพุทธศาสนา. คำว่าเกิดขึ้นตั้งอยู่—ดับไป คือ บทบาทของกฎที่บีบัจจตา, เราต้องรู้อะไรนี้ เราต้องปฏิบัติให้ถูกต้องต่อสิ่งนี้ จึงจะไม่มี ความทุกข์.

เอาละ สรุปความกันเสียทีก็ได้ว่า มันมี กฎธรรมชาติที่เรียกว่ากฎที่บีบัจจตา มีมาตั้งแต่คราวไหน ไม่มีใครรู้ ไม่มีใครมีสิทธิที่จะถามว่า มีมาตั้งแต่เมื่อไร, เช่นไม่มีใครสามารถจะถาม, ไม่มีใครสมควรที่จะถาม หรืออาจจะถามว่าใครสร้างพระเจ้า,

หรือพระเจ้ามีมาตั้งแต่เมื่อไร. นี่ทำนองเดียวกัน ไม่มีใครมีสิทธิหรือมีอะไรที่จะถามว่า กฎอิตัปปัจจยทานั้นมีมาตั้งแต่เมื่อไร หรือใครสร้าง. ถ้าถามก็ไม่มีที่สิ้นสุด เช่นว่าใครสร้างพระเจ้า ก็ไม่มีที่สิ้นสุด. ถามได้ไม่มีที่สิ้นสุด ก็ตอบได้ไม่มีที่สิ้นสุด. มันเป็นไปโดยกฎ หรือโดยพระเจ้านั่นเอง.

ฉะนั้น เราเลิกถามกันในส่วนนั้น ซึ่งจะเสียเวลาเปล่าๆ เพราะว่าสิ่งที่เราจะต้องรู้นั้น มันไม่ใช่จะรู้ที่ตรงนั้น, มันจะต้องรู้ที่ตรงนั้นว่าเราจะดับเสียซึ่งความทุกข์นั้นอย่างไร. ถ้าเรารู้สึกว่ามีความทุกข์ มันก็มีหน้าที่ที่จะรู้ว่า จะดับมันเสียอย่างไร เท่านั้นแหละ, ไม่ต้องถามอะไรให้มากไปกว่านั้นก็ได้อีก มันจะเสียเวลาเปล่า แล้วมันจะตายเสียก่อนที่จะรู้อันดับทุกข์ได้.

นี่ก็เป็นหลักพระพุทธศาสนา อันหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ฉันทุค แต่เรื่องความทุกข์กับความดับทุกข์ สองเรื่อง : เรื่องทุกข์กับความดับทุกข์, เรื่องอื่นไม่พูด และเรื่องที่รู้จักมากมายแต่ไม่พูด, เขามาพูดเฉพาะเรื่องที่เป็นความทุกข์และเป็นความดับทุกข์. ข้อที่ท่านเปรียบอุปมาเทียบให้ฟังว่า ในความรู้ที่รู้ ที่ตรัสรู้นั้น เหมือนกับปริมาณของใบไม้ทั้งป่า; ส่วนความรู้ที่เอามาสอนพวกเธอ เท่ากับใบไม้กำมือเดียว คือเรื่องความทุกข์กับเรื่องความดับทุกข์เท่านั้น. ดังนั้นจึงไม่มีการถามเรื่องสร้างโลก เรื่องอะไรต่างๆ เรื่องตายแล้วเกิด, ตายแล้วไม่เกิด, อะไรไปเกิด เกิดอย่างไร นี่ไม่ต้อง, ต้องการแต่จะพูดกันว่า เดียวนี้มีความทุกข์ไหม? และจะดับทุกข์กันเสียอย่างไร? เพื่อให้มันสิ้นเข้า ให้ปัญหามันสิ้นเข้า จึงหยิบเอาความทุกข์ขึ้นมาเป็นตัวปัญหา และว่าจะดับมันเสียได้อย่างไร. ถูกแล้วละที่ว่า เราจะต้องดับมันให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ตามกฎอิตัปปัจจยทา หรือตามบัญญัติของพระเจ้า, เราจะต้องดับมันโดยวิธีนั้น. แต่เรารู้กันแต่เพียงว่า ดับมันอย่างไรก็แล้วกัน; ฉะนั้นจำต้องรู้ว่า ความทุกข์นั้นมันเกิดขึ้นอย่างไร, โดยเหตุใด, โดยวิธีใด.

ในอินเดีย ก่อนพระพุทธเจ้า เขาเชื่อกันว่าความทุกข์หรือความสุขนั้นเกิดมาจากกรรม กรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน. อีกพวกหนึ่งเชื่อว่ากรรมนี้เกิดมาจากการสร้างของอิศวร, อิศวรคือคำว่าพระเจ้า อิศวรคือสิ่งสูงสุด เกิดมาจากการบันดาลของอิศวร.

ทีนี้พอมาถึงยุคของพระพุทธเจ้า ท่านปฏิเสธหมด; มันเป็นเพราะกฎของอิทัปปัจจยตา เราจึงมีความสุขหรือทุกข์. แม้ว่าเราจะมีกรรมเก่าชาติก่อน ผลกรรมเก่าตามมาทัน; แต่ถ้าเรารู้จักใช้กฎของอิทัปปัจจยตา กรรมเก่าเหล่านั้นจะเล็กจะยกเล็ก จะเป็นหมัน จะทำอะไรไม่ได้. ถ้าเรารู้จักใช้กฎของอิทัปปัจจยตา สามารถบังคับความรู้สึกในจิตใจนี้ ไม่ให้เป็นทุกข์ได้; เมื่อไม่เป็นทุกข์ได้แล้ว กรรมเก่ากรรมใหม่มันจะมีความหมายอะไร, ไม่ต้องพูดถึง. หรือประชาชนเขาจะเชื่อกันอยู่แต่ก่อนว่า เป็นการบันดาลของอิศวรคือพระเจ้า พระพุทธเจ้าท่านก็ยังมีหลักอย่างเดียวกันว่า ถ้าเราสามารถควบคุมจิตของเราไว้ได้ โดยกฎของอิทัปปัจจยตา เราก็ไม่มีความสุข ไม่มีความรู้สึกที่เป็นทุกข์, แล้วอิศวรหรือพระเจ้านั้นจะทำอะไรได้. นี้ไป ๆ มา ๆ เรื่องมันสรุปอยู่ว่า ถ้าเรารู้จักดำรงจิตไว้อย่างถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตา แล้วเราก็จะไม่มีความสุข, จะไม่มีความสุข, เห็นความทุกข์เป็นเรื่องตลกเล่นนำหัวเราะเยาะ เลิกกัน.

กฎอิทัปปัจจยตามีความหมายอย่างไรพระเจ้า.

เกี่ยวกับเรื่องพระเจ้านี้ อยากจะบอกให้ทราบว่าพุทธบริษัทถือเอากฎของธรรมชาติ หรือกฎอิทัปปัจจยตานั่นเอง มีความหมายอย่างไรพระเจ้า อย่างที่พูดแล้วเมื่อตะกี้นี้ว่าเป็นผู้สร้าง เป็นผู้ควบคุม, เป็นผู้ทำลาย, เป็นผู้อยู่ในที่ทุกแห่ง, เป็นใหญ่เหนือทุกสิ่ง, แล้วรอบรู้ไปทุกสิ่ง, เพราะไม่มีอะไรที่ไม่ออกมาจากกฎของอิทัปปัจจยตา.

ถ้าจะถามว่า ในพระพุทธศาสนามีสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าไหม? เราไม่มีคำว่าพระเจ้าใช้ เราไม่มีคำพูดว่า “พระเจ้า” มาใช้ในการพูดจา แต่เรามีสิ่งๆหนึ่งซึ่งมีความหมายเหมือนกัน มีสมรรถภาพ มีคุณสมบัติ มีอะไรเหมือนกัน ก็คือคำว่า “กฎของอิทัปปัจจยตา” ซึ่งบางทีก็เรียกว่าธรรมะเฉยๆ.

จะเล่าให้ฟังโดยสรุปเรื่องราว พอพระพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า, ความรู้สมบูรณ์เป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมา ขณะในไม่ทันที่ ท่านก็มีปัญหาเกิดขึ้นว่า จะเคารพใคร; เกียวนรู้ดีกว่าหมคกิลีส หมคกความทุกข์ เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ก็มีปัญหามาว่า จะเคารพใคร? ท่านก็ใคร่ครวญ ในที่สุดก็รู้ว่า เคารพธรรม, ใช้คำว่าธรรม ที่ค้นพบนั่นเอง. ธรรมที่ค้นพบก็คือกฎอิทัปปัจจยตา. เดียวนี้เราเรียกว่าพระพุทธเจ้าค้นพบ หรือตรัสรู้อริยสัจบ้าง ปฏิจจนุปบาทบ้าง อะไรบ้าง; นั่นแหละคือกฎอิทัปปัจจยตา. เรื่องอริยสัจก็คือเรื่องกฎอิทัปปัจจยตา ไปหารายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องอริยสัจकुเถอะ จะพบว่านี่คือ *กฎอิทัปปัจจยตา เพราะสิ่งนี้มีสิ่งจึงมี, เพราะสิ่งนี้ไม่มีสิ่งจึงไม่มี, ปฏิจจนุปบาทก็คือเรื่องนี้.* ฉะนั้นการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าก็คือการพบสิ่งนี้ คือพบกฎของอิทัปปัจจยตา, ธรรมะที่ตรัสรู้คือกฎของอิทัปปัจจยตา, ท่านเลยทรงทราบ หรือว่าแน่พระทัยว่า ต้องเคารพธรรมที่ตรัสรู้นั่นเอง.

นี่มันน่าประหลาดอยู่ว่า ธรรมะนี้ค้นพบเอง ค้นพบขึ้นมาเอง กลายเป็นสิ่งที่ต้องเคารพเหนือสิ่งใด, เคารพสูงสุดเหนือสิ่งใด, พระพุทธเจ้าทรงเคารพกฎอิทัปปัจจยตา ที่ตรัสรู้ขึ้นมาเอง เหนือสิ่งอื่นใด, แล้วยังทรงยืนยันว่า พระพุทธเจ้าจะมีสักก้องค์ในอดีต ก้องค์ในอนาคต พระพุทธเจ้าทั้งหมดทุกพระองค์ล้วนแต่เคารพสิ่งนี้คือธรรมะ คือกฎของอิทัปปัจจยตา แปลว่าพระพุทธเจ้าก็มีสิ่งสูงสุดเหนือพระองค์ ที่พระองค์ทรงเคารพ และเรียกว่ากฎของอิทัปปัจจยตา ซึ่งมีลักษณะหน้าที่การงานอะไร

เหมือนกับพระเจ้า ในความหมายในศาสนาที่เขามีพระเจ้า คือผู้สร้าง ผู้ควบคุม ผู้ทำลาย ผู้อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง ซึ่งได้แก่กฎอภิปัจจยา.

พูดได้โดยไม่ต้องกลัวใครค้ำ พระพุทธเจ้าเคารพกฎอภิปัจจยา ในฐานะเป็นพระเจ้า คือทรงพบธรรมะนั้น แล้วเคารพธรรมะนั้น แล้วเอาธรรมะนั้นมาประกาศ มาเผยแผ่ ให้ทุกคนรู้ แล้วก็ปฏิบัติตาม แล้วก็เอามาสอนเท่าที่ควรจะพูดที่เหลือเพื่อ ไม่ต้องพูด เสียเวลา จึงว่า “มาสอนกำมือเดียว” เทียบเท่ากับโบไม้ทั้งป่า แล้วก็เอามาสอนเท่ากับกำมือเดียว ว่ากับทุกข์อย่างไร. นี่ก็สอนหน้าที่ สอนธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่ตามกฎธรรมชาติ ตัวธรรมชาติก็สอนบ้างตามสมควร ตัวกฎของธรรมชาติก็สอนบ้าง แต่หน้าที่ตามกฎของธรรมชาตินั้นสอนอย่างละเอียดลอออย่างทั่วถึง ฉะนั้นเนื้อหาของพระพุทธศาสนา จึงเป็นการบอกหน้าที่ ที่จะต้องทำอย่างนั้น ๆ เพื่อจะดับทุกข์—ดับทุกข์—ดับทุกข์ ทุกชั้นตอนสูงขึ้นไป, สูงขึ้นไป จนหมดความทุกข์โดยประการทั้งปวง.

พระพุทธเจ้าค้นพบพระเจ้า หรือกฎอภิปัจจยา แล้วเคารพทันทีเลย เคารพเป็นสิ่งสูงสุดทันทีเลย แล้วก็เอามาเปิดเผย สั่งสอนให้มนุษย์รู้จัก และปฏิบัติตามกฎนั้นให้ถูกต้อง แล้วจะไม่มีมีความทุกข์ เพราะปฏิบัติถูกต้องตามกฎของอภิปัจจยา.

ฉะนั้นคำว่า ธรรม, ธรรมนั้น, ธัมมะ หรือธรรมะ หรือธรรมนี้ คำนี้แปลไม่ไหวเพราะว่าแปลเอามาสัก ๕๐ คำ ก็ยังไม่หมดความหมายของคำคำนี้. ฉะนั้นเราจึงไม่แปล, ใช้คำเดิม ใช้คำว่าธรรมหรือพระธรรมหรือธรรมะ ในภาษาไทยนี้ ใช้คำคำเดิม, ในภาษาอังกฤษ เทียบนี้ก็ใช้คำว่าธรรม ไม่อาจจะแปล ใช้คำว่าธรรมแต่เอารูปสันสกฤตมาใช้มันจึงเป็น Dharma.

นี่ขอให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ธรรม อย่างนี้ก่อน ในทุกแง่ทุกมุม แล้วก็เอาไปจับความหมายได้เองว่า ในศาสนาคริสต์ หรือศาสนาอื่นมีคำสอนอย่างไร, มีเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้าอย่างไร, มันจะตรงกันกับข้อไหน ถ้าเราจะเอาคุณสมบัติ ความสามารถของพระเจ้า มาจาระโนกันให้ทั่วถึงแล้ว ก็ตรงกับคำว่า กฎของอิทัปปัจจยตาในพุทธศาสนา เป็นเช่นนั้น. ดังนั้นพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่มีพระเจ้า.

พวกฝรั่ง, อาจจะใช้คำหยาบคายว่า เขาเข้าใจไปอย่างโง่เขลา, (atheistic) พวกฝรั่งเขาเขียนหนังสือก็เล่ม ๆ เขาก็จะ classify พระพุทธศาสนาเป็น atheistic คือไม่มีพระเจ้า นี่ฝรั่งเขาจัดพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า และเมื่อไม่มีพระเจ้า พุทธศาสนาจึงไม่ใช่ religion. นี่เรียกว่าบ้าเอามากถึงอย่างนี้ว่าพุทธศาสนาไม่ใช่ religion เพราะที่ไม่มี God. แต่มันมี God ชนิดที่ฝรั่งเหล่านั้นเขาไม่เห็นว่ามี, มีเหมือนกันทุกอย่าง, แต่เรียกชื่อต่างกัน แล้วเราไม่หมายถึงบุคคล ไม่ใช่เป็นคนที่มีความรู้สึก, ไม่เป็น sense conscious being, sense conscious being — สิ่งที่มีชีวิตที่มีความรู้สึก.

พระเจ้าในพุทธศาสนาเป็นเพียงกฎของธรรมชาติ ส่วนพระเจ้าในภาษาอินเดีย : พระอิศวร พระพรหม พระนารายณ์ นั้นมีลักษณะเป็น sense conscious being, แม้จะสูงสุดอย่างไร ก็มีความรู้สึกอย่างคน. ฉะนั้นพระเจ้าเหล่านั้นก็มีความรู้สึก รักโกรธอะไรได้หลาย ๆ อย่างเหมือนกับคน ถ้าอย่างนั้นมันผิดหลัก ที่ว่าจะสูงสุดเหนือสิ่งใด.

นี่ขอให้ทราบว่า พุทธศาสนาก็มีพระเจ้า แต่เป็นไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ personal, แต่เป็น non หรือ impersonal เพราะว่ามันเป็นกฎของธรรมชาติ และทำหน้าที่อะไรทุกอย่าง เหมือนที่พระเจ้าอย่างบุคคลที่กล่าวไว้ ซึ่งไม่มีใครไปเห็นหรือไป

พิสูจน์ได้ เพราะเราไม่มองเห็นตัวพระเจ้า. แต่ในพุทธศาสนามีตัวพระเจ้าชนิดที่เป็นกฎ ที่พอจะมองเห็นได้ตามวิธีทางวิทยาศาสตร์.

เช่นว่าในทุก ๆ ปริมาณมีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่, ทุก ๆ ปริมาณจึงเป็นไป จึงเปลี่ยนแปลง จึงประกอบกันเข้า จึงแยกจากกัน หรืออะไรก็ตาม จนประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งที่มีชีวิต ในที่สุด เป็นคน, แล้วก็เจริญวัฒนา จนถึงกับมีปัญหาว่ คนนี้จะอยู่กันอย่างไรจึงจะไม่มีปัญหา. ก็ยวันคนในโลกไม่รู้เรื่องนี้ อยู่กันอย่างไม่ถูกต้องตามกฎของพระเจ้า หรือตามกฎของ อิทัปปัจจยตา จึงโง่เขลา รบราฆ่าฟันกันไม่มีที่สิ้นสุด, ดังที่คฤณกัทราบตี ไม่รู้เรื่องกฎอิทัปปัจจยตา, ไม่รู้เรื่องการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของ อิทัปปัจจยตา, คนในโลกจึงทำไปผิด ๆ คือรบราฆ่าฟันกัน ; พวกกันไม่รู้เรื่องจนกว่าความรู้เรื่องพระเจ้าที่ถูกต้องจะกลับมา แล้วคนก็จะหยุดรบหยุดฆ่าฟัน หยุดอะไรกันเ็นทางที่ผิด ๆ, มาปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของกฎของธรรมชาติ ที่ว่าเราต้องทำกันอย่างนี้ เราจึงจะอยู่กันเป็นผาสก.

ฉะนั้น เราต้องรู้ธรรมะในความหมายที่ ๓ คือหน้าที่ เราต้องรู้ธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่ ที่สิ่งมีชีวิตจะต้องรู้ และปฏิบัติให้ถูกต้อง. ฉะนั้นคำว่าธรรมะที่แปลว่าหน้าที่ ธรรมะในความหมายที่ ๓ ที่ว่าหน้าที่ มีค่านิยมที่ดีที่สุด ใช้กันอยู่ในหมู่พุทธบริษัท คือสมาคมพุทธบริษัทสมาคมนึง เขาเป็นผู้เสนอบทนิยามสำหรับคำว่า **ธรรมะ**. ธรรมะคือระบอบปฏิบัติ, ระบอบปฏิบัติที่ถูกต้องต่อความเป็นมนุษย์ ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา.

เมื่อถามว่า **ธรรมะคืออะไร**? ก็ตอบอย่างนี้ ธรรมะคือชุด The course of conduct right for a man at every state of his evolution, ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ทุกชั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการของเขา; นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ, แล้วก็

การปฏิบัติเป็น conduct ไม่ใช่เป็นคำพูด, ไม่ใช่เป็นคำสอนเฉยๆ ต้องเป็นการปฏิบัติ, แล้วก็เป็นระบอบคือเป็น system, ไม่ใช่หนึ่งเดียวได้, เป็นระบบประพฤติกปฏิบัติ ถูกต้องสำหรับความเป็นมนุษย์ ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา. ถ้าคุณอยากจะทราบหรืออยากจะเอาไปตอบคำถามของใครให้ถูกต้องตามความหมายของพุทธบริษัทแล้ว ก็ขอให้ตอบอย่างนี้.

ถ้าใครถามว่า *ธรรมะคืออะไร?* ธรรมะหลายความหมาย แต่ความหมายที่ ๓ นี้สำคัญที่สุด คือหน้าที่ของมนุษย์จะต้องประพฤติปฏิบัติ, หรือถ้าพูดให้ถูกกว่านั้น ก็ว่าหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิตทุกสิ่ง ไม่เฉพาะมนุษย์คอก, จะเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้, แม่นั้นไม้ต้นไม้ก็ได้ มันก็มีชีวิต มันต้องกินรนให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ มันจึงจะรอดชีวิตอยู่ได้.

ฉะนั้น ธรรมะคือหน้าที่ ที่มนุษย์จะต้องประพฤติปฏิบัติ ให้ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ ทุกชั้นทุกตอน วิวัฒนาการของตน; แล้วแต่ว่า เราจะมองวิวัฒนาการกันอย่างไร, มองในแง่ไหน, เพราะว่ามันมีหลายขั้นตอน. วิวัฒนาการของโลกก็หลายขั้นตอน, วิวัฒนาการของคนคนหนึ่งก็หลายขั้นตอน : ตั้งแต่อยู่ในท้อง, ออกมาจากท้องมารดา, เป็นทารก, เป็นเด็กเป็นเล็ก, เป็นวัยรุ่น, เป็นหนุ่มสาว, เป็นพ่อบ้านแม่เรือน, เป็นคนเฒ่าคนแก่, ล้วนแต่มีขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการทุก ๆ ขั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ, ต้องมีการประพฤติกกระทำที่ถูกต้อง สำหรับความเป็นมนุษย์ คือไม่เป็นทุกข์. แล้วระบบการประพฤติกกระทำ นั้นแหละ คือสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะ ในที่นี้. ช่วยระลึกไว้เสมอว่า ธรรมะคือธรรมชาติ, ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, นี่ก็คือที่ว่า, และธรรมะคือผลมาจากหน้าที่.

ฉะนั้นเราไม่มีทางที่จะหลีกเลี่ยงสิ่งที่เรียกว่าธรรมะได้ เพราะว่าเนื้อตัวของเราทุก ๆ ปริมาณมันเป็นธรรมชาติเรียกว่าธรรมะ, แล้วในทุก ๆ ปริมาณแห่งเนื้อตัวเรา มันมีกฎของธรรมชาติครอบงำอยู่ ความคุมอยู่ เหมือนกับพระเจ้า, แล้วเราก็มีหน้าที่ มีหน้าที่อยู่ตลอดเวลา : หน้าที่หาเลี้ยงชีวิตนี้แหละเป็นใหญ่ แล้วก็หน้าที่บริหาร ต้องกิน ต้องอาบ ต้องถ่าย ต้องบริหารทุกอย่าง แม้แต่ว่าจะนั่งอย่างเดียวยังไม่ได้ ต้องยืน, ยืนอย่างเดียวยังไม่ได้ ต้องเดิน, เดินอย่างเดียวยังไม่ได้ ต้องนอน, นอนอย่างเดียวยังไม่ได้, คูสึต้องโยกไปโยกมาอยู่อย่างนี้ เพราะว่ามันมีหน้าที่ ที่ต้องทำอย่างนั้น.

เพราะฉะนั้นในคนหนึ่ง ๆ มันก็มีธรรมะในฐานะที่เป็นหน้าที่อยู่ ; นี้เรียกว่าหน้าที่เพื่อตัวเอง เป็นหน้าที่รอดชีวิต. ถ้าหน้าที่ที่จะให้ผลดีกว่านั้น ให้ชีวิตมันได้ผลดีกว่านั้น เราก็ต้องมีการศึกษา มีศาสนา มีการประพฤติตามศาสนา เพื่อให้ได้ผลดีกว่าเพียงว่ารอดชีวิต, รอดชีวิตอยู่อย่างเดียวยังมันยังไม่พอ มันต้องรอดชีวิตอยู่อย่างที่ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้, จะเรียกว่าพระนิพพานก็ได้. นิพพานก็ถือว่าหมดปัญหา ไม่มีความทุกข์เหลืออยู่เลย เรียกว่านิพพาน, จะเรียกว่าไปอยู่กับพระเจ้ายกได้ ต้องหมายความว่า ถ้าไปอยู่กับพระเจ้าแล้วต้องหมดปัญหา. ไม่มีความทุกข์เลย ฉะนั้น มนุษย์ต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ แล้วแต่จะเรียกชื่ออย่างไร ตามศาสนาของตน.

หลักในพุทธศาสนาคือปฏิบัติเพื่อไม่มีทุกข์เลย.

ถ้ามาศึกษาพุทธศาสนา อยากทราบเรื่องราวหรือคำบัญญัติในพุทธศาสนาก็บอกว่ามันนี้. เมื่อเรามีพระเจ้า คือกฎของอิทัปปัจจยตา เราตอบสนองด้วยการ

ประพฤดีให้ถูกต้อง ตามกฎของอิทัปปัจจยตา ไม่มีผิดเลย แล้วเราก็ไม่มีความทุกข์เลย. สภาพที่เรียกว่า ไม่มีความทุกข์เลยนั้นแหละคือนิพพาน; เมื่อได้อยู่กับพระเจ้า คือกฎอิทัปปัจจยตา อย่างไม่มีทุกข์เลย เราก็อ่านนั้นแหละจุดสูงสุด ใต้สิ่งสูงสุดที่มนุษย์ควรจะได้. คุณเหมือนจะเรียก ตรงๆกันทุกศาสนา ว่า ความรอด จะเป็น emancipation ก็ดี, เป็น salvation ก็ดี, มันมีความหมายเป็นความรอด. รอดจากอะไร? รอดจากสิ่งที่เราไม่ต้องการ สิ่งที่เราไม่ต้องการคืออะไร? คือความที่ไม่น่าพอใจทุกๆ ความหมาย, ความทุกข์ในทุกๆ ความหมายคือสิ่งที่เราไม่ต้องการ. แม้ที่สุดแต่ปัญหา ความสงสัย ความโง่ ความอะไรก็เรียกว่าเป็นปัญหา คือความทุกข์ทั้งนั้น, ต้องหมดจากสิ่งเหล่านี้ ก็เรียกว่าเป็นชีวิตรอด เพราะเราปฏิบัติถูกต้องตามกฎแห่งความรอด, กฎแห่งความรอดนั่นคือพระเจ้า, ปฏิบัติถูกต้องตามกฎของพระเจ้า.

เดี๋ยวนี้เราทำพินันกันก็ได้ ถ้าคุณว่า คุณถึงความรอดตามหลักของคริสเตียนนี่ดี. อาตมาก็ว่า ถึงความรอดตามหลักของพุทธศาสนา แล้วของใครจริงกว่า เป็นความรอดที่แท้จริง? ก็คุณ ใครไม่มีความทุกข์ นั้นแหละรอดจริง. ถ้าใครยังมีความทุกข์อยู่ไม่รอดจริงตอก ว่าแต่ปาก ต้องเอาตัวเป็นหลัก ว่าไม่มีความทุกข์จริง นั้นแหละคือความรอดจริง.

นี่บอกได้เลยว่า ตามหลักพุทธศาสนา ไม่ถือตาม logic, ไม่ถือตามปรัชญาอะไรตอก ถือตามธรรมชาติ เช่นเดียวกับที่ว่ามันเป็นเรื่องธรรมชาติ. ดังนั้น คำว่าดี ของเรา ก็คือไม่มีทุกข์, คำว่าถูกต้อง ของเราก็คือไม่มีทุกข์, คำว่าบุญ ของเราก็คือ ไม่มีทุกข์, ถ้ายังมีทุกข์ ไม่ถูก ไม่ดี ไม่จริง ไม่ถูกต้อง, รู้กันที่ตรงนั้น. ถ้าวาดีจริง ถูกต้อง ก็คือไม่มีความทุกข์. ฉะนั้นไม่ต้องเชื่อใคร, ไม่ต้องเอาตามหลักปรัชญา, ไม่ต้องเอาตามหลัก logic อะไร อยู่ที่ใจ หัวใจรู้สึกก็แล้วกัน ไม่ต้องคำนวณ.

เดี๋ยวนี้นักปรัชญา นักจิตวิทยาเขาเขียน โอ๊ย, รกรุงรังไปหมดว่า คำว่าคือ หมายถึงอย่างนั้น, คำว่าจริงหมายความว่าอย่างนั้น ตามวิธีพูดทางปรัชญา, มันเป็นเรื่อง พูดไม่มีประโยชน์อะไร, ไม่มีความหมาย. จริงตามแบบปรัชญา หรือถูกตามแบบ ปรัชญาไม่มีประโยชน์อะไรในการที่จะจับทุกข์ได้; ต่อเมื่อมันจับทุกข์ได้จริง ปรากฏ อยู่แก่ใจ ไม่มีทุกข์จริง นั่นแหละคือถูกต้องจริงตามแบบของพระศาสนา. อย่า เอาพระศาสนาไปทำเป็นปรัชญาเสียหมด; ทำได้ ถ้าต้องการเอาพระศาสนาไปทำให้เป็น ปรัชญาที่ยาวเท่าไรก็ได้ แต่ไม่มีประโยชน์. เอาพระศาสนาไว้เป็นศาสนาดีกว่า, ทำ ศาสนาให้เป็นศาสนาอยู่ตลอดไป ทำศาสนาให้เป็นศาสนาอยู่ตลอดไป. ในจิตใจมี ความทุกข์ เอาความทุกข์ออกเสีย นั่นแหละคือตัวศาสนา ไม่ต้องคำนวณว่า เดี่ยวนี้ เราพ้นแล้ว เรามีความสุขแล้ว, ซึ่งว่าเป็นเรื่องพูดทั้งนั้นแหละ แล้วก็พูดตามคำนวณ. ฉะนั้น เอาเรื่องจริงกันดีกว่า; เมื่อไม่มีความทุกข์เลยโดยประการทั้งปวง มัน ก็เป็น เรื่องเข้าถึงพระเจ้า หรือเข้าถึงนิพพาน แล้วแต่ใครใช้คำไหน ในวัฒนธรรมแห่ง ภาษาอังกฤษ.

ฟังทราบคำ “นิพพาน” ในพุทธศาสนา.

คำว่านิพพานในพุทธศาสนานี้ อยากจะให้ทราบความหมายกันไว้บ้าง เพราะ ว่าไหนๆ ท่านทั้งหลายก็ตั้งใจจะศึกษาพุทธศาสนาอยู่แล้ว. คำว่า นิพพาน นั้นมันแปลว่า ดับหมด หรือ ไปหมด แห่งความทุกข์ และเหตุของมัน. ความทุกข์เป็นอย่างไร? สภาพที่ทนอยู่ไม่ได้ ที่ไม่น่าปรารถนากับต้นเหตุของมัน, ความทุกข์และต้นเหตุของ มันไปหมด ไปหมดไม่มีเหลือ นั่นแหละคือนิพพาน. นิพพานแปลว่าไปหมด ไม่มี เหลือแห่งความร้อน; เพราะว่าคำว่านิพพานนี้เขาใช้อยู่ก่อน เป็นคำชาวบ้านพูดใช้อยู่ ก่อนพุทธศาสนา นานไกลทีเดียว, หรือใช้อยู่ก่อน ผู้รู้ มุนี นักปราชญ์ทั้งหลาย

ออกไปอยู่ป่า ไปค้นหาสิ่งที่ดีที่สุด. เขาไปค้นพบ ที่แรกๆยังไม่ใช้นิพพานอย่างนี้คอก เป็นนิพพานแบบแรกๆ นิพพานเล็กๆที่ทำสมาธิก็ได้มาน เป็นรูปผานบ้าง อรูปผาน บ้าง, เป็นชั้นที่ ๑ บ้าง ชั้นที่ ๒ บ้าง ชั้นที่ ๓ บ้าง ชั้นที่ ๔ บ้าง, แล้วมันเย็น มัน เย็นในใจฉิบปкти ไม่เคยเย็นอย่างนี้มาก่อน. เขาค้นพบข้อปฏิบัติที่มันเย็นอย่างนี้ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไร เขาไม่รู้จะเรียกสิ่งที่ค้นพบใหม่นี้ว่าอะไร. เขาก็นึกได้ถึงคำพูดที่ในบ้าน ในเมือง เขาเรียกว่านิพพานกันอยู่ก่อนแล้ว เด็กๆก็พูดเป็น, โกรๆก็พูดเป็น.

นิพพานนั้นแปลว่าเย็น เมื่อสิ่งที่มีความร้อนมันลดลงไป มันดับลงไป เราก็เรียกว่าเย็นใช่ไหมในภาษาไทย? แต่ในภาษาอินเดียสมัยนั้น เขาเรียกว่านิพพาน; เช่นว่าถ่านไฟแดงอยู่นี้เอาคีมคีบออกมาเสียจากเตามาวาง มันดำเย็น เขาว่าถ่านไฟก้อน นั้นมันนิพพาน, ไม่ใช่ภาษาธรรมะ ไม่ใช่ภาษาสูงสุดอะไร, ภาษาที่เด็กๆก็พูดอยู่ในครัว. หรือไม่ว่าข้าวหรือแกงหรือซูป มันร้อนอยู่กินไม่ได้, รอก่อนๆ, สักครู่หนึ่ง บอกคนข้างนอกว่า มา—มาเดี๋ยวนี้ ซูปนี้นิพพานแล้ว มากินเถิด. นั่นคำว่านิพพานๆเขา ใช้กันอยู่ก่อน อย่างนั้น มันหมายความว่าเย็น.

นี้พวกฤาษีมุณี ที่ในป่า ค้นพบวิธีทำจิตให้เย็นอันดับแรก เขาก็ไม่รู้ว่าจะ เรียกว่าอะไร, ก็จะเรียกว่านิพพาน, เอาคำนี้ไปใช้ มาบอกชาวบ้านในบ้านในเมืองว่า เดี่ยวนี้เรากันพบของเย็น ที่ดีกว่าเย็นอย่างที่แก่รู้จัก จึงสอนเรื่องสมาธิกระทั่งเรื่อง นิพพานอันแท้จริงในความหมายนี้, มีชีวิตอย่างเยือกเย็น, นี้ก็เรียกว่า มีชีวิต นิพพาน แล้ว. สัตว์ที่ไม่มีอันตรายก็เรียกว่าสัตว์นั้นนิพพานเหมือนกัน ฉะนั้นคำว่า นิพพานก็แปลว่าปราศจากทุกข์.

เมื่อไรเราไม่มีความทุกข์ ซึ่งบางเวลาเราก็มี, บางเวลาพวกเราก็มี เมื่อจิตมัน ไม่เกิดกิเลส ชนิดฉิบกฏธรรมชาติ ไม่มีร้อน เมื่อนั้นมันก็เป็นนิพพาน,

แต่เป็นนิพพานน้อยๆ, นิพพานชั่วขณะ, แล้วขอให้รู้เถิดว่า นี่คือสิ่งที่หล่อเลี้ยงชีวิตเราอยู่. ใครก็ตาม คนไหนก็ตาม รวมทั้งคุณด้วย ถ้าไม่มีระยะเวลาที่จิตว่างจากไฟคือความทุกข์ ไม่มีเวลาที่จิตเย็น เพราะว่างจากไฟคือความทุกข์เสียเลย จะเป็นอย่างไร? มันบ้าตายหมดแล้ว. ทุกคนที่จิตไม่ว่าง ไม่รู้จักสงบเสียเลยนั้นแหละ มันก็เป็นบ้าและตายหมดแล้ว.

ฉะนั้นตามธรรมชาติ เราก็มีระยะเวลาที่กิเลสหรือไฟเหล่านั้นไม่เกิดขึ้นในจิต เราจึงมีอารมณ์ดีเวลานั้น, เราจึงพักผ่อนในเวลานั้น, เราจึงนอนหลับในเวลานั้น ชดเชยกันพอดี กับเวลาที่เราไปยุ่ง ไปมีความทุกข์ ไปวุ่นวาย, มันชดเชยกันพอดี. ที่จริงเวลาที่เราเย็นเพราะไม่มีกิเลสรบกวนมากกว่า; เพราะว่าเราอนมากตั้งหลายชั่วโมง แล้วเมื่อตื่นๆ อยู่ที่นี่ไม่ใช่ว่ากิเลสหรือพญามารจะมารบกวนอยู่ตลอดเวลา. มันมีเวลาที่ว่างอยู่เหมือนกัน, รวมกันเข้าแล้ว เวลาที่จิตมันว่างจากการรบกวน มันมากกว่า. ฉะนั้นเราจึงนอนหลับ ไม่เป็นโรคนอนไม่หลับ, ไม่ปวดหัว ไม่เป็นโรคประสาทแล้วเป็นบ้า. นี้เรียกว่านิพพานชั่วขณะโดยบังเอิญ; ถ้าเรียกว่าเวลานั้นเรายู่กับพระเจ้าก็ไต่เหมือนกัน แต่ต้องถือว่าอยู่ระยะสั้นๆ น้อยๆ ไม่อยู่โดยเด็ดขาด. เวลาที่จิตไม่มีกิเลสเหมือนกับไม่มีความทุกข์ไม่มีมารรบกวน เวลานี้เรายู่กับพระเจ้า.

ฉะนั้นขอให้เราพยายามให้สุดความสามารถ ให้เวลาที่เรียกว่าเรายู่กับพระเจ้านานๆ ให้มันนานๆ. ชาวมุสลิมเขาจะทำละหมาด วันละ ๕ ครั้ง ครั้งละหลายๆ นาที เป็นเวลาที่เขายู่กับพระเจ้า. ฉะนั้นเราชาวพุทธก็เหมือนกัน, หรือลัทธิไหนก็เหมือนกัน ก็มีเวลาที่เป็นอย่างนั้นที่สงบบอกสงบใจอยู่กับพระนิพพาน หรือจะเรียกว่าอยู่กับพระเจ้าก็ตามใจ ให้พอ ให้มากพอ และให้มากเท่าที่จะมากได้. ฉะนั้นเวลาที่ปลื้มจากเรื่องวุ่นวายในโลก มาอยู่ด้วยจิตที่สงบกับความสงบนี้ ให้มันมากเข้าไว้ แล้วเราจะไม่

ต้องเป็นโรคปวดหัว เราจะไม่ต้องเป็นโรคนอนไม่หลับ, แล้วก็ไม่ต้องเป็นโรคประสาท, เราก็จะไม่เป็นบ้าและตาย.

เดี๋ยวนี้คนในโลก คุณเองก็ได้ ในโลกเกือบทั้งโลกมันไม่ทำอย่างนี้ เวลาที่มันยุ่งวุ่นไปด้วยปัญหามันมาก, คนมันก็เป็นอย่างนั้น, คนยากจนก็เป็นอย่างนั้น. ในที่สุดมันก็ไม่พอ. ระยะเวลาที่หยุดว่าง หรืออยู่กับพระเจ้า มันน้อยเกินไป มันไม่พอ; อยู่กับยักษ์กับมารกับกิเลส นี่มันมาก มันจึงนอนไม่หลับ, แล้วมันก็เป็นโรคปวดศีรษะ เป็นโรคประสาท ให้อะยายแมว เพราะว่าแมวไม่เคยเป็น. ไปคูชิ แมวตัวไหนเป็นอย่างนี้บ้าง มันไม่เคย แม้แต่สุนัขก็ไม่มี มันไม่เคยเป็นโรคนอนไม่หลับจนปวดหัว จนเป็นโรคประสาท นี่มันไม่เคยมี, แล้วมันไม่ต้องกินยาสักเม็ดหนึ่ง แก้ปวดหัว แก้นอนไม่หลับ. นี่ไม่เห็นแมวตัวไหนต้องกิน แต่คนในโลกเดี๋ยวนี้ปวดหัวนอนไม่หลับมาก กินยากก็กินมากมาย, แล้วก็ยังเป็นอย่างนั้นอยู่อย่างนั้นเอง. ที่เราเรียกว่ามันน่าละอายแมว. มนุษย์อยู่ในสภาพที่น่าละอายแมว เพราะว่าระยะเวลาที่มันอยู่กับพระเจ้านั้นมันไม่พอ. ไปบอกเขาว่าให้รู้จักทำจิตให้เกลี้ยง เป็นเวลาที่เหมือนกับอยู่กับพระเจ้านั้นให้มากพอเถอะ, แล้วเขาก็จะหายจากโรคที่นอนไม่หลับ ไม่เป็นโรคประสาท ไม่เป็นบ้า ให้อะยายแมว; สัตว์เหล่านี้ไปคูอะอะ ไม่มีตัวไหนที่มันเป็นโรคประสาทนอนไม่หลับ แล้วเป็นบ้า. มนุษย์เกือบจะทั้งโลก สถิติใหม่ๆ นี้ปรากฏว่า เป็นมากขึ้น, ไม่ใช่คงที่. คนเป็นโรคประสาทเป็นบ้า ในโลกนี้กำลังทวีสถิติไม่ได้คงที่ เพราะไม่มีการหยุดอยู่ในความสงบ หรือว่าอยู่กับพระเจ้า หรืออยู่กับนิพพานชั่วคราวมันไม่พอ.

เราอย่าพูดภาษาศาสนาอันก็ได้, อย่าใช้คำว่าอยู่กับพระเจ้า, อย่าใช้คำว่าอยู่กับนิพพานเลย, แต่ใช้คำว่า อยู่ให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ ที่จิตมันหยุด มันสงบ. จิตที่ไม่สงบเพราะความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความวิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ หึงหวง นั้นมันพละ่าน แล้วมันทำลายชีวิตให้สั้น. วิชาการทางแพทย์เขาอธิบาย

ได้ดี ว่าพ้อมีอาการอย่างนั้นแล้ว อะไรๆ มันเสียไปเท่าไรในร่างกายนี้. ถ้าอย่ามีอาการอย่างนั้น ร่างกายนี้ก็ปกติ เป็นสุขและอายุยืน; ฉะนั้นเราอย่าอยู่อย่างนั้น แต่อยู่อย่างนี้ คือ อยู่อย่างที่มีมันสงบเย็น เพราะว่าอยู่ถูกต้องตามกฎของ อิทัปปัจจยตา, เป็นกฎ อิทัปปัจจยตา ส่วนที่ไม่ปรุงแต่งให้เกิดกิเลสตัดเหว่นวาย, เป็นกฎอิทัปปัจจยตา ส่วนที่ถูกต้อง ที่ทำให้มันหยุดเย็นลงไป; เวลานั้นจะมีจิตเกลี้ยง มีจิตสะอาด มีจิตสว่าง มีจิตว่าง ไม่วุ่น ไม่มีอะไรปั่นป่วน ไม่วุ่น. นี้เราใช้คำง่าย ๆ แต่ก็ไม่วายที่จะมีคนเข้าใจผิด. เราใช้คำว่าจิตว่าง เพราะว่ามันไม่มีอะไรเข้าไปกวนให้วุ่น; จิตหยุดเพราะว่ามันไม่บ้า ไม่ปรุงอะไร, จิตเย็นเพราะไม่มีไฟคือกิเลส, แล้วจิตปกติ ปกติไม่ผิดปกติ แล้วจิตก็เป็นไท เป็นอิสระ, จิตเป็นอิสระ, หลุดพ้นจากอำนาจบีบคั้นของสิ่งใด ๆ.

อาตมาอยากจะท้าว คุณอาจจะไปหาพบคำเหล่านี้ในคัมภีร์พระศาสนาของคุณ ว่าจิตที่มันว่าง มันหยุด มันเย็น มันเกลี้ยง มันเป็นอิสระ จิตที่อยู่กับพระเจ้านั้นจะต้องมีในความหมายอย่างเดียวกัน เพราะเล็งถึงกฎของธรรมชาติ เพราะมันจะเป็นอย่างนี้ได้ ก็เพราะกระทำถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ. ฉะนั้นมันจะต่างกันอยู่แต่เพียงว่า เมื่อพวกหนึ่งเรียกว่ากฎของธรรมชาติ คุณอยากจะเรียกมันว่าพระเจ้าเท่านั้น, แล้วจะเป็นอะไรไป.

เปรียบพระเจ้ากับกฎของธรรมชาติ.

นี่คำว่าพระเจ้าให้หมายถึงสิ่งสูงสุดนี้แหละ ที่สูงสุดในการสร้าง, ในการควบคุม, ในการทำลาย, ในการอยู่คู่ดูแลไปในที่ทุกหนทุกแห่ง, ไม่มีใครรอดสายตาของกฎนี้ไปได้ เพราะว่ามันเข้าไปอยู่ในทุก ๆ ประमाणุ ของสิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก. ที่เรา

เรียกว่าธรรมะที่จะต้องทราบ, ธรรมะเรื่องหน้าที่, ธรรมะหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ แล้วได้ชีวิตชนิดหนึ่ง ชีวิตชนิดใหม่ หรือชีวิตแท้ หรืออะไรแล้วแต่จะเรียก หรือจะเรียกชีวิตเฉยๆ ก็ได้ แต่ขอให้มันเป็นชีวิตจริง ในคัมภีร์ไบเบิลดูเหมือนจะเรียกแต่ว่า ต้นไม้แห่งชีวิตเท่านั้น, ไม่ได้เติมคำว่าแท้จริงอะไร. แต่ต้องหมายความว่าชีวิตจริง, ชีวิตไม่จริงก็คือชีวิตที่มีความทุกข์ โง่ หลงอยู่ในความผิดพลาด เพราะไปหลงในสิ่งที่ชั่วให้หลง.

สิ่งที่ชั่วให้หลงก็คือความดีและความชั่ว ไบเบิลหน้าแรกๆ ที่อาคัมกับฮัมบ์เฟ้ผ่าสวน พระเจ้าสั่งว่า อย่าไปกินผลไม้ของต้นไม้ต้นนั้นที่เรียกว่า The tree of knowledge of good and evil อย่าไปกินเข้า, กินแล้วรู้ชั่วรู้ดีแล้วมันจะตาย, ก่อนนั้นไม่รู้ชั่วไม่รู้ดีมันก็ไม่ตาย. ที่นั้นผิวเมื่อยุ่นนั้นก็คือ เขาไปกินเข้าแล้วเขาก็ตาย คือเขาจะต้องเป็นทุกข์ตลอดกาลตลอดกาลนิรันดร มี original sin, มี perpetual sin มีบาปนี้มาจนถึงบัดนี้; นั้นแหละคือตาย, ตายในความหมายภาษาธรรม คือหาความสุขไม่ได้ อาคัมกับฮัมบ์เฟ้ก็ตายเพราะกินผลไม้ต้นนั้น, แล้วลูกหลานทุกคนก็ยังคงเป็นอย่างนั้น มาจนกระทั่งทุกวันนี้.

แต่คุณสังเกตให้ดีเถอะ มีข้อความใน revelation หรืออีกตอนหนึ่งว่า มีต้นไม้ต้นหนึ่งอยู่ใกล้ๆ พระเจ้า ในแผ่นดินพระเจ้า เป็นต้นไม้แห่งชีวิต ไปได้กินผลไม้ของต้นไม้ต้นนั้นแล้วจะเลิกบาปหนหลังนี้หมด. พระเยซูคริสต์ ก็แสดงต้นไม้ต้นนี้ แล้วบางทีที่ระบู้ที่พระองค์เองว่าเป็นต้นไม้ต้นนี้ ถ้ากินแล้วมันไม่ไปหลงในเรื่องดีเรื่องชั่ว, คนเราไปหลงในความดีความชั่ว.

เมื่อก่อนก็ไม่รู้จักตั้งจักชั่วก็ไม่เป็นไร ไม่รู้จะหลงอะไร พอไปรู้จักตั้งจักชั่วมันรู้ผิด รู้ในทางที่จะไปหลง หลงเกลียดชั่ว หลงรักดี ซึ่งทำให้เกิดปัญหา. รู้ชั่วชนิดนั้นเป็นการรู้สำหรับหลง, ไปรู้สำหรับรัก, สำหรับเกลียด, ไม่ใช่รู้อย่างถูกต้อง.

ถ้ารู้อย่างถูกต้องจะไม่รักและไม่เกลียด, ความดีและความชั่วก็ไม่มี ความหมาย. เราไปหลงรักหลงเกลียด ความดีความชั่วก็มีความหมาย, แล้วก็ทรมาณใจเราอยู่ตลอดเวลา เรื่องไม่ได้ดีเรื่องได้แต่สิ่งที่ไม่ปรารถนา หรือความชั่ว. นี่มนุษย์ว่าเอาเอง ทั้งนั้นแหละ, ตามกฎของพระเจ้าไม่มีอะไรดี ไม่มีอะไรชั่ว; มนุษย์กับบัญญัติที่ไม่ต้องการว่าความชั่ว ที่อยากได้ว่าความดี แล้วบัญญัติกันเองอีกมากมาย, ถ้าตามธรรมชาติมันไม่ชั่วไม่ดี. แต่ถ้ามนุษย์ถูกใจส่วนไหนก็ว่าดี ไม่ถูกใจส่วนไหนก็ว่าชั่ว. ฉะนั้นสิ่งที่มีมันเป็นไปเองตามกฎของธรรมชาติ จึงถูกเอามาจัดให้เป็นดีเป็นชั่ว เป็นคู่—เป็นคู่—เป็นคู่สำหรับรักอันนั้นสำหรับเกลียดอันนี้ ด้วยความหลง, รักก็หลง เกลียดก็หลง จึงเป็นผู้มีความทุกข์ เพราะความหลง.

อันแรกที่สุดก็คือดี และชั่ว; ถ้ารู้จักพระเจ้าจริง รู้จักกฎอิทัปปัตติจายตาจริง ก็จรรู้จักว่า โอ้ นี่มันเป็นแต่เพียงตามธรรมชาติ, กระแสตามธรรมชาติ, ไม่ควรจะถือว่าดีว่าชั่ว; แล้วก็ไม่ว่าอะไร ไม่เกลียดอะไร จิตก็ว่าง เป็นกลางอยู่ ไม่มีความทุกข์. เคี้ยวนี้มีปัญหาเรื่องดีเรื่องชั่ว, เรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องแพ้เรื่องชนะ, เป็นคู่ๆ คู่ๆ มากมายเหลือเกินในโลกนี้ เรื่องแพ้เรื่องชนะนี้ที่มันทำให้ยอมกันไม่ได้. สงครามนี้แหละ เรื่องได้เรื่องเสีย, กระทั่งเป็นคู่ๆ ชนิดที่ทำให้เกิดปัญหาอีกมากมาย, เรื่องหญิง เรื่องชาย ที่เป็นคู่ๆ คู่ๆ มีอยู่หลายสิบคู่, เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือยึดถือชั่ว แล้วก็จะต้องเป็นทุกข์. ถ้าเห็นตามที่เป็นจริง เห็นว่าโอ้เหมือนกันหมด; เช่นว่ากลางวันกับกลางคืนนี้ ไม่แปลกอะไรกัน เป็นเวลาด้วยกัน, แล้วก็ไม่ว่ากลางวันไม่เกลียดกลางคืน อย่างนี้เป็นต้น.

ถ้าเรารู้ตามที่เป็นจริงของธรรมชาติเราก็จะไม่รักและไม่เกลียดอะไร, อยู่เหนือความรักและความเกลียดกลัวความอะไรหมด, ไม่มีเรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องแพ้เรื่องชนะ, ไม่มีกระทั่งเรื่องบุญเรื่องบาป.

ไม่มีดีไม่มีชั่ว ไม่มีบุญไม่มีบาป คำนี้ฟังยากนะ ถ้าฟังผิดแล้วอันตราย แต่ขอยืนยันว่า อย่างนี้แหละจริง, แต่ขอพูดเพื่อไว้คำว่า ถ้าเข้าใจผิดแล้วอันตราย, ที่ว่าไม่มีดีไม่มีชั่ว ไม่มีบุญไม่มีบาป ไม่สุขไม่ทุกข์ ไม่นรกไม่สวรรค์ ไม่อะไรนี้ อันนี้เป็นความจริงที่สุด; แต่ถ้าฟังผิดแล้ว จะอันตราย จะปฏิบัติไปในทางผิดๆ. แต่รู้ไว้เถอะว่า เพราะเราไปหลงแบ่งแยกมันออกเป็นสองฝ่ายอย่างนี้; แล้วก็ฝ่ายหนึ่งสำหรับรัก, ฝ่ายหนึ่งสำหรับเกลียด, มีเท่านั้นแหละ. ฝ่ายหนึ่งสำหรับชอบ ฝ่ายหนึ่งสำหรับไม่ชอบ, ทั้งชอบและไม่ชอบนั้นมันสร้างปัญหาทั้งนั้นแหละ, ถ้าว่าเป็นเรื่องหลงแล้วก็สร้างปัญหาทั้งนั้น, เรื่องก็มันก็หลงอย่างคี่ เรื่องชั่วยกก็หลงอย่างชั่ว.

ถ้าเข้าใจเรื่องต้นไม้ต้นนั้น ความรู้ที่รู้ชั่ว กินเข้าไปตาย, ถ้าว่าคริสเตียนทั้งหลายเข้าใจความชื่อน้อย่างถูกต้องแล้ว ก็คือเข้าใจพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เพราะรู้ที่รู้ชั่วจึงหลงดีหลงชั่ว ก็สร้างความคิดนึกชนิดที่เป็นทุกข์ไม่รู้หยุดหย่อน ก็ลองอ่านไปอีกนิดหนึ่งเถอะ ใบบหลังๆ นะ พี่น้องคุณนั้นที่มันฆ่าน้องของมัน. บาปที่มนุษย์ทำครั้งแรก ก็คือพ่อจกาน้องแล้วฆ่าน้อง ที่มันจกจกาน้องคืออะไร? เพราะมันรักดี มันยึดถือว่าพ่อแม่ พ่อรักน้อง ไม่รักเขา, นี่เขาอยากจะได้ เพราะความดีที่เขาอยากจะได้ เขาจึงต้องฆ่าน้อง. เรื่องต้นนั้นอย่าไปทำเล่นกับมัน ถ้าไปยึดถือผิดแล้วมันก็ให้โทษให้ทุกข์เหมือนกันแหละ; ฉะนั้นจึงว่ายึดถือไม่ได้. ฉะนั้นคัมภีร์จึงกล่าวไว้ถูกต้องแล้วว่า วิชาชีวิตแล้วก็ตาย เพราะว่ามันไม่ใคร่สำหรับจะอยู่เหนือ, แต่มันรู้สำหรับจะไปยึดถือไปเอา มันก็เกิดกิเลสเกิดความทุกข์, เกิดอะไร จนได้ทำบาป.

ฉะนั้นเรื่อง อยู่เหนือความล่อหลอกของความดี ความชั่วนั้นแหละคือความหลุดพ้น. ถ้าอย่างนี้มีแล้วจะต้องมีพูดถึงต้นไม้ต้นหนึ่ง เป็นต้นไม้แห่งชีวิต โดยแท้จริงทำไม? หรือว่าจะต้องพูดเรื่อง ความดีความชั่วให้เป็นที่ยึดถือ จนฆ่ากัน

เพราะอยากได้ความดี, วิชยานันก็เพราะอยากจะได้เอาความดีเหลืออยู่ แต่นั่นก็คือว่าจะอยู่เหนืออำนาจผูกมัดจิตใจของความชั่วความดี, ก็จะเรียกว่าขึ้นไปเหนือโลก. โลกนี้มีแต่ความชั่วและความดี ถ้าขึ้นไปเหนือโลก ก็อยู่เหนืออำนาจของความชั่วและความดี ก็หมดปัญหา. นี่เรียกว่า ปัญหา เรื่องสำคัญของศาสนา. ถ้าตามหลักพุทธศาสนา ก็จะอยู่เหนือปัญหาจึงจะไม่มีปัญหาทุกข์.

รักผู้อื่น, ไม่เห็นแก่ตัว, มีในทุกศาสนา.

นี่จะอยู่เหนือปัญหาทุกอย่าง เราคงจะอธิบายต่างกัน. อาตมาอยากจะพูดว่า เพราะศาสนาแต่ละองค์แต่ละองค์ของทุก ๆ ศาสนานั้น เป็นเหมือนปากพูดของพระเจ้า, พระศาสดาของศาสนาไหนก็ตาม เป็นปากสำหรับพูดของพระเจ้า, แล้วก็พูดเรื่องเดียวกันทั้งนั้นแหละ คือพูดเรื่องไม่เห็นแก่ตัว แล้วให้รักผู้อื่น พุทธ คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ ซิกข์ อะไรก็ตาม มันจะมีหลักหัวใจว่ารักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว, นั่นเราเรียกว่าพระศาสดาทุก ๆ ศาสนาเป็นปากพูดของพระเจ้า เพื่อจะสอนเรื่องเดียวกัน คือความรักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว. ทีนี้ถ้าพูดที่ต่างกันบ้าง ก็คือวิธีที่จะไม่เห็นแก่ตัวนั้นต่างกันบ้าง, แต่เรื่องเดียวกันตรงกันหมด คือไม่เห็นแก่ตัว แล้วก็รักผู้อื่น เพราะพระเจ้าต้องการอย่างนั้น. ถ้าอยู่กับอย่างไม่รักผู้อื่น จะมีแต่ความทุกข์ยากลำบาก ถ้าเราไม่รักผู้อื่นเท่านั้นแหละ มันจะมีสิ่งเลวร้ายเกิดขึ้นเต็มไปทั้งโลก จนไม่มีใครอยู่ได้, ไม่มีใครอยู่ได้ เพราะความไม่รักผู้อื่น เอาเปรียบผู้อื่น, ไม่รักผู้อื่น มันเหมือนกับว่าพิษร้ายมันเป็นเหมือนกับมลภาวะ pollution ทางวิญญาณ เต็มไปหมด, แล้วใครมันจะอยู่ได้. จะอยู่ท่ามกลาง pollution อันเลวร้าย คือความเห็นแก่ตัว มันก็อยู่ไม่ได้, มันก็เป็นบ้าตาย หรือฆ่ากันตายหรือฆ่าตัวเองตาย; ฉะนั้นเราจึงมี สิ่งที่จะกวาดล้างสิ่งเหล่านี้

ออกไปเสีย คือธรรมะ. นี่พระเจ้าซึ่งจะเป็นอะไรก็ตามใจ ต้องการให้ทุกคนรักกัน, แล้วมันก็ไม่มีส่วนที่เป็นมูลเหตุอันร้ายกาจเหล่านี้ มันก็เลยสบาย. ถ้าคนทุกคนเชื่อ พระเจ้าคือรักผู้อื่นปัญหาทั้งหมด.

ในพุทธศาสนาเรียกสภาพอย่างนี้ว่า พระศรีอารยเมตไตรย, ศาสนาของ พระศรีอารยเมตไตรย ชื่ออีกยาวฟังยาก. แต่คำว่า ศรีอารยเมตไตรย, นั่นก็คือคำว่า รักผู้อื่น; เมตไตรย แปลว่า เนื่องด้วยมิตรภาพ, เมตไตรย แปลว่า เนื่องด้วยมิตรภาพ คือรักผู้อื่น. พระพุทธเจ้าหรือศาสนาหรือแผ่นดิน ที่ดีที่สุดจะมาข้างหน้านั้น ก็เรียกว่าแผ่นดินหรือศาสนาหรือโลกของพระศรีอารยเมตไตรย. ความหมายนั้นมีนัยเดียว คือ รักผู้อื่น; พอรักผู้อื่นมันหมดปัญหาจริงเหมือนกัน.

ฉะนั้นก็เป็นอันว่า ความรักผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัวนี้ เป็นจุดสูงสุดของ คำสอน ในทุก ๆ ศาสนา ซึ่งเดี๋ยวนี้มันยังไม่ประสบความสำเร็จ, คือคนยังไม่รักผู้อื่น คนยังรักแต่ตัวกู, ยังจะต้องช่วยกันไปอีกนาน เมื่อไรจะถึงก็ไม่ทราบ. แต่ว่า มันยังต้องทำกันไปอีกนาน กว่าคนทุกคนจะรักผู้อื่น, ก็เป็นอันว่า จะต้องมีการณ์อันใหญ่ยิ่ง ที่จะทำลายความเห็นแก่ตัว, ต้องทำลายความเห็นแก่ตัว, ต้องสละตัวเพื่อช่วยผู้อื่น. นี่ความกล้าหาญสูงสุดอยู่ที่นี้, ความเสียสละสูงสุดมันก็อยู่ที่นี้, ซึ่งผู้ที่แสดงให้ปรากฏชัดออกมาก็คือ พระเยซูคริสต์ ก็ท่านยืนยันชัดเจน จะต้องถูกจับตรึงกางเขน ก็จะเป็นอะไรไป, ไม่เห็นมีความหมายอะไร ที่ว่าจะถูกตรึงกางเขน. แต่ว่า มีความสำคัญว่า รักผู้อื่น รักผู้อื่น, จะต้องทำให้ผู้อื่นรักผู้อื่น จะต้องทำความเข้าใจซ้อน, ให้เป็นที่เข้าใจแก่ทุกคนในโลก. ฉะนั้นจึงทำการเสียสละเพื่อให้เกิดผลขึ้นมา, เป็นว่า ทุกคนจะต้องรักผู้อื่น แม้ว่าจะต้องเสียชีวิตก็เอา.

เรื่องในพุทธศาสนา ก็มีเหมือนกัน แต่เป็นเรื่องชาติก คือเป็นเรื่องของผู้ที่ยังไม่เป็นพระพุทเจ้า หรือยังไม่เป็นพระศาสดาเกี่ยวนี้เรื่องใน Christianity นั้นเอาตัวพระศาสดาเสียเองเป็นผู้เสียสละชีวิต เพื่อประโยชน์ผู้อื่น. ฉะนั้นการไม่เห็นแก่ตัว การทำลายความเห็นแก่ตัวเสีย นั้นแหละคือหัวใจของพุทธศาสนา ของ Christianity หรือของศาสนาไหนก็ตามเถอะ; ถ้าเขาทำตามคำของพระศาสดาแล้ว จะสละตัวหรือความเห็นแก่ตัว. ความเห็นแก่ตัวนั้นมันตั้งอยู่บนตัว; ถ้าไม่มีตัว มันจะเห็นแก่ตัวได้อย่างไร.

ฉะนั้น ถ้าทำลายความรู้สึกตัวเสียได้ มันก็เป็นการทำลายความเห็นแก่ตัวเสียได้. นี่ก็เป็นหลักของพระพุทธศาสนา อย่าไปโง่หลงว่ามันมีตัว, มันมีแต่สิ่งที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ, แล้วสิ่งนั้นมันคิดเอาเองว่าตัว ว่ากู แล้วก็เห็นแก่ตัวกู, แล้วก็เกิดปัญหาขึ้นมา เพราะความเห็นแก่ตัวกู.

ฉะนั้น จะถอนความเห็นแก่ตัวกูเสียได้โดยวิธีใด ถูกทั้งนั้นเลย. อาตมาอยากจะพูดยืนยันว่าถูกทุกวิธีแหละ ถ้าถอนความเห็นแก่ตัวกูเสียได้ จะเป็นวิธีพุทธ คริสต์ อิสลาม หรือวิธีที่ไหนก็ตาม มันจะถูกทั้งนั้น. เพราะว่าเมื่อไม่เห็นแก่ตัวแล้วมันรักผู้อื่น; ฉะนั้นการถอนเสียซึ่งความยึดถือว่าตัว อย่ามีความรู้สึกตัวคือตัวกู และมีของของกู นั้นแหละคือหัวใจของพุทธศาสนา.

ทีนี้ถ้าต่อไป เครื่องหมายกางเขนมันก็แสดงว่าตัด, ตัดเสียซึ่งตัวกู. เครื่องหมายกางเขนมันมีอันอื่นเหมือนกับตัวฉัน The I, I คือฉัน, แล้วอีกอันตัดขวางเสียตัด I เสีย, ก็คือตัดตัวกูเสีย. นี่ แปลความหมายอย่างนี้เป็นพุทธศาสนาเลย. คุณคงไม่ยอมแปล เพราะจะกลัวว่าพุทธศาสนาจะไปแขวนอยู่ที่คอของคุณ; แต่ถ้ายอมแปล

อย่างนั้นแล้ว มันก็เป็นอย่างนั้น, คือว่าหัวใจพุทธศาสนาตัดตัวกูเสีย มันก็ไปแขวนที่คอของคริสเตียนทุกคนที่แขวนไม้กางเขน.

ทีนี้วิธีที่จะตัดเสียซึ่งตัวกูมีหลายแบบ หลายวิธี ตามหลักศาสนานี้ ๆ ; แต่พุทธศาสนานี้ถือว่า มันเป็นนิเลส ชนิดหนึ่ง ต้องระวังอย่าให้มันเกิดขึ้น. นี้เวลาจะหมดแล้ว.

กข กกา ของพุทธศาสนา.

พูดอีกนิตหนึ่งว่า กข กกา ของพุทธศาสนา. ขอภัยที่จะพูดตรง ๆ ว่า กข กกา ของคริสเตียนก็คงจะพูดถึงพระเจ้า พูดถึง dogma อะไรต่าง ๆ. แต่ถ้าเป็น กข กกา ของพุทธศาสนา หมายถึงคำแรก ที่จะพูดมันก็คือ เรื่อง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ อย่าง แล้วคู่ของมันก็คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ : ตาคู่กับรูป, หูคู่กับเสียง, จมูกคู่กับกลิ่น, ลิ้นคู่กับรส, ผิวกายคู่กับสิ่งที่มากระทบผิวกาย, แล้วจิตคู่กับความคิดที่จะผุดขึ้นมาในจิต เป็น ๖ อย่าง ๖ คู่. นี่คือตัวธรรมชาติแท้, แล้วเป็นไปตามกฎธรรมชาติ อยู่ตลอดเวลา.

ทีนี้พอมันจับคู่กัน เช่นตาคู่กับรูป ตาถึงกันเข้ากับรูป ก็เกิดการเห็น ทางตา เรียกว่า จักขุวิญญาณ; เขียนเป็นสูตรตัวอย่าง ตาถึงกันเข้ากับรูปก็เกิดการเห็น ทางตา คือจักขุวิญญาณ มีอยู่ตลอดเวลาใช่ไหม? เพราะตาของเราที่เห็นอะไรอยู่ตลอดเวลาแล้วมีจักขุวิญญาณอยู่บ่อย ๆ. ทีนี้สามอย่างนี้ คือ ตา รูป และจักขุวิญญาณถึงกัน เข้าเรียกว่า ผัสสะ, สัมผัส หรือ ผัสสะ เราก็มีอยู่ตลอดเวลาบ่อย ๆ ที่สุด.

ขณะแห่งผัสสะ เป็นขณะที่สำคัญมาก; ถ้าเราไม่มีสติปัญญา ไม่มี
 ความรู้เพียงพอ แล้วเราก็จะผัสสะด้วยความโง่, สัมผัสอะไรขึ้นมา ก็เกิดผลคือความโง่,
 โง่ที่จะไปรักสิ่งที่น่ารัก, โง่ที่จะไปเกลียดสิ่งที่น่าเกลียด, ซึ่งที่จริงไม่มีอะไรที่น่ารักหรือน่า
 เกลียด, เราไปรู้สึกเพราะความยึดถือของเรา. ฉะนั้น เราต้องมีปัญญา หรือมีศรัทธา
 หรือแล้วแต่ แต่ให้เป็นความรู้ที่ว่า อย่าไปรักที่มันมาให้รัก, อย่าไปเกลียดที่มันมาให้
 เกลียด; ถ้าเราไปรักที่น่ารัก ไปเกลียดที่น่าเกลียด ก็เรียกว่ามันเกิดเวทนาที่ผิด, เวทนา
 โง่แล้ว เวทนาสำหรับจะไปหลงรักหลงเกลียด.

ที่นี้เกิดไปหลงรักหลงเกลียดในความรู้สึกที่เป็นเวทนา แล้วมันก็เกิดความ
 ออยากอย่างโง่ๆ อีก มันอยากจะเอาของที่มันรัก มันอยากจะฆ่าจะทำลายสิ่งที่มันเกลียด
 มันก็เป็นความอยากที่โง่ๆ ก็เรียกว่าตัณหา ความอยากที่โง่เขลา ที่เกิดอยู่ในคนเราทุก
 คนที่ปราศจากธรรมะ ที่ปราศจากความรู้ของธรรมะ. พอได้สัมผัสเวทนาน่ารักมันก็รัก,
 เวทนาน่าเกลียดมันก็เกลียด, มันก็อยู่ด้วยความรักและความเกลียด แล้วมันก็อยากไปตาม
 นั้น แล้วก็ทำไปตามนั้น. ฉะนั้นในโลกนี้จึงเต็มไปด้วยคนที่ทำอะไรไปตามความรัก
 และความเกลียด แล้วมันจะถูกโคกที่ไหนดละ, มันไม่ได้ทำไปด้วยความรู้สึกผิดชอบชั่วดี
 ของธรรมะของศาสนาเลย มันทำไปตามอำนาจของกิเลส ซึ่งเหมือนกับพญามาร. น่ารัก
 มันทำอย่างนี้, น่าเกลียดมันทำอย่างนี้ ล้วนแต่เผาตัวเองทั้งนั้น ด้วยความรักและด้วย
 ความเกลียดกัน.

ที่นี้มันมีตอนที่สำคัญอยู่นิด ถ้าเราอยาก, เกิดความรู้สึกอยากขึ้นในใจตาม
 ธรรมชาติ ซึ่งมันเกิดได้ตามธรรมชาติ ตามกฎของอิทัปปัจจยตาตามธรรมชาติ. พอเรา
 เกิดอยาก ความรู้สึกอยากจะปรุงความรู้สึกอันที่ตามมาคือกู มีกูผู้อยาก, มีฉันผู้อยาก;
 นั้นแหละคือตัวกู แล้วเป็นที่ตั้งแห่งความเห็นแก่ตัว เพราะตัวกูนี้มันมาจากความโง่

ตามลำดับ ตามลำดับมาตั้งแต่ต้น ว่าผัสสะใจ เวทนาใจ ตัณหาใจ มีตัวกู่แห่งความใจ มันทึเห็นแก่ตัว มันทึทำอะไรทุกชนิดตามที่เห็นแก่ตัว เมื่อมันต้องการอะไรขึ้นมา มันทึจะเอาให้ได้ มันทึฆ่าเขา มันทึขโมยเขา มันทึล่วงละเมิดของรักของเขา มันทึโกหก มันทึฉ้อหน้าเขา มันทึทำทุกอย่าง ที่แล้วแต่ตัวกูอันใจเขลามันจะทำ. ความเห็นแก่ตัวมันก็ถูกลามออกไป จนทำผู้อื่นให้เดือดร้อนด้วย, ไม่เดือดร้อนแต่ตัวผู้นั้นแต่จะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วย.

นี่ถ้าจะศึกษาพุทธศาสนาแล้ว ก็ต้องศึกษาจากตัวจริง นั้นแหละ, ไม่ใช่ศึกษาจาก หนังสือหนังสือ คำรับตำราอะไร มันบอกได้เพียงเก้าเงื่อน, ให้ไปศึกษาจากของจริง. ฉะนั้นเราต้องศึกษาจากความรู้สึกภายใน ที่เกิดขึ้นมาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อมีอะไรมากระทบจิต เมื่อมีอะไรเข้ามากระทบจิต เข้ามาทางตาก็ได้ ทางหูก็ได้ ทางจมูกก็ได้ เข้ามากระทบจิต; ถ้าเราใจตอนนั้น แล้วก็คือต้องเป็นทุกข์, ไม่มีใครช่วยได้. ถ้าเราฉลาดตอนนั้นได้ทันเวลา จะไม่เป็นทุกข์เลย; ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าผัสสะ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางจิตใจเองมันสำคัญ ต้องรักษาไว้ให้ถูกต้อง อย่าให้กิเลสครอบงำ, อย่าให้ใจเมื่อผัสสะ แล้วจะไม่มีคามทุกข์.

ฉะนั้นจำไว้เป็นหลักสั้น ๆ ไปได้เลยว่า ความทุกข์เกิดมาจาก เราใจเมื่อมีผัสสะ, ความไม่ทุกข์เกิดมาจาก เราฉลาดเมื่อมีผัสสะ. พุคคลลับกันก็ว่า เมื่อมีผัสสะเราใจก็ต้องเกิดความทุกข์, เมื่อมีผัสสะเราไม่ใจก็ไม่มีความทุกข์. ฉลาดก็คือไม่ไปยึดถือเรื่องดีเรื่องชั่ว ตามความหมายอย่างอาตัมกับอ็ฟเขากินลูกไม้เข้าไปแล้วรู้ดีรู้ชั่ว, อย่างนั้น นั่นแหละคือมันใจ. ฉะนั้นไม่ต้องยินดียินร้าย จนตกเป็นทาสของสิ่งนั้น ๆ. เรารักสิ่งไร เราก็เป็นทาสของสิ่งนั้น ในความหมายหนึ่ง, เราเกลียดสิ่งไร เราก็เป็นทาสของสิ่งนั้น ในอีกความหมายหนึ่ง; ฉะนั้นอย่าเป็นทาสโดยทั้ง ๒ ความหมาย

ทั้งโดยความรักและความเกลียด เราก็เป็นอิสระ; เป็นอิสระเราก็ไม่มีความทุกข์ คือเรายู่กับพระเจ้า. ภาวะที่ไม่มีความทุกข์คือภาวะที่อยู่กับพระเจ้า; ฉะนั้นเมื่อเราเป็นอิสระจากโลก จากความยินดีในร้ายในโลก จากอิทธิพลในโลก เราก็มีโอกาที่จะอยู่กับพระนิพพานกับพระเจ้า.

ในพุทธศาสนามีเท่านั้นแหละ ตั้งต้น ABCD ตรงที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันคู่กับ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณรูปพะ รั้มมารมณฺ, เกิดวิญญาณ แล้วเกิดผัสสะ ถ้าใจตรงผัสสะต้องได้รับโทษ คือความทุกข์, ถ้าไม่ใจก็ไม่ต้องรับโทษ คือไม่ทุกข์, แล้วไม่ทุกข์อยู่อย่างนั้น ทั้งวันทั้งคืน มันวิเศษเท่าไรก็ถูก. ถ้าเราไม่ใจเมื่อผัสสะแล้ว เป็นไม่มีความทุกข์ วางจากความทุกข์อยู่ทั้งวันทั้งคืนทั้งเดือนทั้งปีเป็นชีวิตนิรันดรได้ เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาได้ ด้วยการกระทำที่ถูกต้องตามกฎของพระเจ้า คือกฎของอทิปปัจจยตา.

นี้อาตมาก็ได้พูดโดยหัวข้อ ที่ควรจะทราบในเบื้องต้น เรียกว่าเค้าโครงที่จะต้องมองดูทุกๆ ไป, เป็นปริทัศน์ เป็น outline อะไรก็แล้วแต่จะเรียก ว่ามันมีอยู่อย่างนี้.

ธรรมะคือเรื่องของธรรมชาติ, เป็นตัวธรรมชาติด้วย, เป็นตัวกฎของธรรมชาติด้วย, เป็นตัวหน้าที่ตามกฎด้วย เป็นผลเกิดจากหน้าที่ด้วย. พระพุทธเจ้าตรัสรู้ก็คือตรัสรู้เรื่องนี้ พอตรัสรู้ท่านก็เคารพ ยกเป็นสิ่งสูงสุดเลย, มาประกาศมาบอกให้กันทั้งหลาย จงประพฤติตามนี้ บုชาในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด. ถ้าจะให้มีความอ่อนน้อม prayer ในพุทธศาสนา, อ่อนน้อมก็คือพยายามทำตามประสงค์ของกฎ; ถ้าเราจะอ่อนน้อมกฎ เพราะกฎไม่ใช่คน, ถ้าเราอ่อนน้อมกฎ ก็คือทำให้ตรงตามกฎ นั่นแหละคืออ่อนน้อมกฎ, เหมือนกับที่เราอ่อนน้อมพระเจ้าที่เป็นคน. ฉะนั้นเราต้องถือว่าแม้

จะมีพระเจ้าอย่างกฎก็เป็น religion อยู่ดี. แม้ว่าเราจะอ่อนวอนโดยวิธีที่ทำให้ตรงตามกฎ ก็ยังเป็น religion อยู่ดี. อย่ามาหาว่าพุทธศาสนาไม่ใช่ religion.

ที่นี้ เรื่องทำให้ถูกตามหน้าที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือเมื่อมีอะไรเข้ามา กระทบจิต เข้ามาทางตา เข้ามาทางหู จมูก ทางลิ้น ทางไทรทางหนึ่งก็ตาม, ระวัง ให้ดีอย่าทำผิดตอนนั้น, ตอนที่มีมันเรียกว่ามีผัสสะแล้ว อย่าทำผิดตอนนั้น. ถ้าทำผิดตอนนั้นแล้วก็จะมี ความทุกข์ ขอภัยที่จะพูดว่า ไม่ว่าคุณจะทำผิดที่ไหนศาสนา ไหน ปฏิญาณตัวว่าอย่างไร ถ้าคุณทำผิดตอนนั้นแล้วคุณจะมี ความทุกข์. ถ้าไม่ทำผิดตอนนั้นแล้วมีความทุกข์ไม่ได้ แม้ว่ามีสิ่งต่าง ๆ มากล้นแกล้งให้มีความทุกข์ ก็มี ความทุกข์ไม่ได้เพราะเราไม่ทำผิดตอนนั้น ตอนที่มียะไรมากระทบจิต. ฉะนั้นผลกรรม แต่หนหลังก็ยกเลิกกันไป เพราะว่าเราจะไม่เป็นทุกข์ แม้ว่ามันจะมีมา เป็นอันว่าหลุดพ้น เรียกว่า หลุดพ้น ตามหลักของพระพุทธศาสนา, หลุดพ้นจากความทุกข์โดย ประการทั้งปวง.

เรื่องโดยหัวข้อมีเท่านั้น เรื่องโดยรายละเอียดคนนั้นพูดกันไม่หวาดไหว ไปหา อ่าน หรือใครสนใจก็ไปหาอ่านเอาเอง; แต่อยากจะบอกว่า พุทธศาสนาก็เป็น religion พุทธศาสนา ก็มีพระเจ้า. พระพุทธเจ้าค้นพบแล้วก็เคารพทันที เอามาเปิดเผย เอามา แนะนำชี้แจงให้ประพฤติปฏิบัติ, คือประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎนั้น, กฎที่พระองค์ ได้ตรัสรู้ ซึ่งเปรียบเหมือนกับพระเจ้า เพราะอยู่เหนือสิ่งทั้งปวงทุกอย่างทุกประการ อย่างที่ว่ามาแล้ว. และ ก็หลุดรอด; ใช้คำว่ารอด ทุกศาสนาใช้คำว่ารอด, รอดจาก สิ่งที่ไม่พึงปรารถนา คือปัญหาและความทุกข์. คุณเหมือนจะมีเท่านั้นแหละ เรื่องของ มนุษย์ ถ้ามันหลุดรอดจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาแล้ว ก็ควรจะพอใจ, มันไม่มีอะไรอีก แล้ว เพราะว่าเหมือนกับว่าได้อยู่กับนิพพาน, หรือว่าได้อยู่กับพระเจ้าตลอดกาลนิรันดร.

เอาละอาตมาเห็นว่า การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลา คุณมันจะมีเท่านั้นแหละ เรื่องของมนุษย์ถ้ามันหลุดรอดจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาแล้ว มันก็ควรจะพอใจ, มันไม่มีอะไรอีกแล้ว เพราะมันเหมือนไค้อยู่กับนิพพาน, หรือว่าไค้อยู่กับพระเจ้าตลอดกาลนิรันดร.

เอาละ, อาตมาเห็นว่า การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลา ก็จะต้องยุติการบรรยาย เอาหัวข้อ ข้อความนี้ไปคิดไปนึกไปศึกษาดู. ถ้าสงสัยไม่เข้าใจตอนไหนอยากจะถาม, ฟุ้งนี้ก็ยังยั้งมีเวลาบ้างสำหรับที่จะตอบ, และจะทำความเข้าใจกันต่อไป.

ส่วนเรื่องที่ว่าอยากจะรู้เรื่องการทำสมาธิบ้าง ก็มี, ช่วยอ่านหนังสือเล่มนี้ให้จบก่อน แล้วถึงจะพูดกันว่า จะทำสมาธิอย่างไร; ถ้าไม่รู้อะไรเสียเลย มันก็จะฟังไม่ถูก, พูดกันจะฟังไม่ถูก.

เอาละวันนี้ขอยุติเพียงเท่านี้.

ภาษาคน ภาษาธรรม.

ท่านที่สนใจจะศึกษา ธรรมในพุทธศาสนา,

ในการพูดกันในครั้งนี้ ๓ นี้ จะพูดด้วยหัวข้อว่า ภาษาคน ภาษาธรรม เรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด แต่ไม่ค่อยจะมีใครมองเห็นความสำคัญ กำลังเป็นปัญหาที่สุด ก็ไม่มีใครรู้สึกว่าเป็นปัญหา.

ปัญหาที่ว่านี้ ก็คือ เราฟังเรื่องราวในพระคัมภีร์ ไม่ค่อยจะรู้เรื่อง ข้อความในพระคัมภีร์ ก็ฟังไม่ค่อยจะรู้เรื่องที่เอามาพูดต่อ เอามาพูดกัน วิสัยชนากัน ถกเถียงกัน อะไรกัน ก็ฟังกันไม่ค่อยรู้เรื่อง. ถ้าจะพูดสรุปก็ว่า เพราะพูดกันคนละภาษา คนหนึ่งพูดภาษาธรรมดา, คนหนึ่งพูดภาษาที่ลึกซึ้งของความจริง นี่จึงพูดกันไม่ค่อยรู้เรื่อง.

[* ธรรมบรรยายแก่คณะซิสเตอร์ จากกรุงเทพฯ ณ สถานหินโค้ง]

ตัวอย่างความตายในภาษาธรรม.

อาตมาเห็นว่า ถ้าเรารู้ภาษาทั้งหมด ๒ ภาษาแล้ว ก็จะได้รับประโยชน์มากกว่านี้. เรื่องมันก็ยาว แต่ถ้าจะยกตัวอย่าง เพื่อประหยัดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านทั้งหลาย ที่เชื่อว่าคุ้นเคยกับคัมภีร์ไบเบิล ก็จะง่ายขึ้น. ฉะนั้นจึงยกตัวอย่างด้วยการทำให้เข้าใจว่า ภาษานั้นคืออะไร มันก็หน้าแรกๆ ของคัมภีร์ไบเบิล. Book of Genesis ที่ว่าอาดัมกับอีฟ ถูกห้ามไม่ให้กินผลไม้ต้นนั้น ถ้ากินเข้าไปจะตาย แล้วก็อาดัมกับอีฟก็กิน แล้วก็ตายอย่างไร ทำไมไม่เห็นตาย? ทำไมจึงมีลูก มีหลาน จนมีเรื่องมีราว?

ฉะนั้นคำว่า ตาย นั้น มันไม่ใช่ภาษาธรรมดา, ไม่ใช่ภาษาคนธรรมดาพูด, เป็นภาษาธรรมโดยเฉพาะ, แล้วก็ตายจริงๆ ด้วย ตายอย่างน่ากลัว. ตายคือว่ามันสูญเสียความปกติสุขที่มนุษย์ควรจะได้รับ, แล้วตายแบบไปถึงลูกหลาน จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ กระทั่งทุกคนในปัจจุบันนี้มันก็มีมาแล้ว. ตายก็คือหมดปกติสุข หมดปกติภาวะเดิม, เดิมเขาไม่มีความทุกข์, เคียงวันเขากลายเป็นคนมีปัญหา มีความทุกข์ ถูกสาปถูกแช่งให้ทนทุกข์นั้นเรียกว่าตาย. *เคยสนทนากับคนคุ้นเคยที่เป็นคริสเตียน เขาก็ไม่ยอมที่จะให้อธิบายว่า มันคนละภาษา, เขาก็อธิบายว่ามันไม่เกี่ยวกับตาย. เขาต้องการจะแสดงแต่ว่าอาดัมกับอีฟ เป็นคนคือ, คือเท่านั้นเอง ไม่เกี่ยวกับตายหรือไม่ตาย ทั้งที่ข้อความมันมีอยู่ชัดว่าท่านจะต้องตาย.*

นี่ ขอให้เอาเรื่องนี้ เป็นตัวอย่างเถอะ เอาภาษาพูด ที่พูดอย่างคนธรรมดาพูด มันก็มีความหมายไปตามแบบนั้น, เขาเรียกว่าโลกิยะโฆหาร โลกิยะนิรุคฺติ โลกิยะภาษา, ชาวบ้านพูด. เคียงวัน ผู้รู้ธรรมะพูด ตามความหมายของธรรมะชั้นลึกพูด มันเป็นอีกแบบหนึ่ง, ขอให้รู้อย่างนี้ไว้ก่อน แล้วเราก่อยๆ คูกันทีละคำ.

ตอนปลายของคัมภีร์ โยบีล ใน Book of Corinthian นั้น ก็มีคำที่ว่า ต้องตีความอย่างเดียวกันแหละ, พูดได้ว่าทั้งเล่ม ทั้งคัมภีร์โยบีลมีข้อความในภาษาธรรมะที่ตึงตังความ. แต่ว่าที่เห็นชัดๆ แล้วก็มาเข้ากันได้กับเรื่องในพุทธศาสนานี้ก็มีอยู่เป็นเรื่องราว. เช่นว่า คำสอนของเซนตูปอล แก่พวกโครินเธียน “มีภรรยา ก็จงเหมือนกับไม่มีภรรยา มีทรัพย์สมบัติ ก็จงเหมือนกับไม่มีทรัพย์สมบัติ มีความสุขก็จงเหมือนกับไม่มีความสุข ช้อของที่ตลาดแล้วก็ไม่เอาอะไรมา” คำพูดชนิดนี้มันไม่ใช่คำพูดที่คนธรรมดาพูด เป็นคำพูดของคนรู้ธรรมะความหมายหนึ่งพูด; แต่พุทธบริษัทเข้าใจได้ดี, เข้าใจได้ทันที. เราจึงไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นปัญหาอะไร.

ยกตัวอย่าง ช้อของที่ตลาด แล้วก็ไม่ต้องเอาอะไรมา เพราะไม่มีความยึดถือว่ามีตัวเรา, เพราะไม่มีความยึดถือว่ามีตัวเรา, เราเป็นผู้ซื้อ เราเป็นผู้ใช้, เราเป็นผู้เอา เราเป็นผู้เอามากิน มันไม่มี, ไม่มีความรู้สึกอย่างนี้ มันไม่มีตัวบุคคลผู้ทำอย่างนั้น มันมีแต่ร่างกายของคน มันทำไปตามความรู้สึกในใจ. ที่รู้สึกไปตามธรรมชาติตามธรรมดา, ไม่ถือว่ามีตัวบุคคล; ฉะนั้นจึงไม่มีบุคคล ที่จะมีการภรรยา มีสามี มีทรัพย์สมบัติ มีความสุข, มันไม่มีบุคคล เป็นสิ่งที่ทำได้. มีการเป็นอยู่อย่างมีการภรรยา แต่จิตใจไม่มีการภรรยา ไม่รู้สึกว่าการมีการภรรยา, มีทรัพย์สมบัติมีความสุขก็เหมือนกัน มีอยู่ตามธรรมดา ที่คนทั่วไปเขามีกัน, แต่จิตใจมันไม่ได้รู้สึกว่ามีตัวเราผู้มี; นี้เรียกว่า มีโดยไม่ต้องมี เพราะฉะนั้น คำพูดเหล่านั้นเมื่อตีความแล้ว มันเป็นอันเดียวกันกับพุทธศาสนา, เคยสำรวจคู่มือก็มากมาย.

ฉะนั้นจึงอยากจะแนะนำ ศึกษาพุทธศาสนา ด้วยข้อความในคัมภีร์โยบีล ที่รู้แล้วเข้าใจอยู่แล้ว ก็ สะดวก, แล้วตีความให้มันเป็นไปได้ คือตีความให้มันเป็นเรื่องราวที่ พูดไว้นั้นถูก เช่นอาคมกับอัมพินเข้าไปแล้วก็ตาย, ก็ตายจริงๆ ตายนี่วันคร

ถึงไม่นิรันดร ก็กว่าจะพ้นจากตาย มันก็ต้องเปลี่ยนแปลงอย่างตรงกันข้าม ก็ต้องกินผลไม้ แห่งต้นไม้ชีวิต Tree of Life. นี่ต้นไม้ชีวิต มันก็เหมือนกันแหละ ก็ว่า พระธรรม ที่ปฏิบัติแล้ว จะถึงความไม่ตาย.

ที่นี้ ความไม่ตายนี้ ก็มีความหมายไปตามลัทธินั้น ๆ ซึ่งไม่เหมือนกัน แล้ว ก็ในลัทธิเดียว พุทโธว้เป็นภาษาคนอย่างหนึ่ง, พุทโธว้เป็นภาษาธรรมอย่างหนึ่ง, อมฤตที่ว่ากินแล้วไม่ตาย ในอินเดียก็พูดกันในหลายลัทธิ เทวดา อสูร ชวนกันกวน มหาสมุทร ให้ขึ้นเป็นยา กินแล้วไม่ตาย ก็เป็นน้ำชนิดหนึ่ง ซึ่งกินเข้าไปแล้วไม่ตาย; นี่ภาษาเด็ก ๆ เป็นภาษาคน. ถ้าภาษาธรรม มัน หมายถึงธรรมะ ความจริงอันหนึ่ง ไปรวบรวมเอามาให้หมด, บรรดาความจริงทั้งหลาย เอามากวน ๆ กวนให้มันขึ้น ให้มันเป็นของขึ้นเข้ม กินเข้าไปคือปฏิบัติ, ปฏิบัติแล้วไม่มีความตาย ไม่มีทัวผู้จะตาย หรือไม่มีอะไรก็แล้วแต่เออะ แต่ว่ามันไม่ตายในความหมายอื่น. แล้วน้ำอมฤตมันก็ในความหมายอื่น ไม่ใช่ว่าน้ำเหมือนกับเหล้า กินเข้าไปแล้วก็ไม่ตาย, ในความหมายอื่นก็คือธรรมะ ซึ่งเมื่อปฏิบัติแล้ว มันเกิดผลภายใน รู้แจ้งสว่างไสวแล้วไม่ตาย.

นี่คำว่า อมฤต หรือเหล้านี้ มันไม่ได้หมายถึงเหล้าที่กิน แต่มัน หมายถึงธรรมะที่ปฏิบัติแล้วมันไม่ตาย; แม้แต่ในหนังสือที่ชาวบ้านเขาอ่านกัน หนังสือ โอมาคัยยัม คำว่า ไวน์นั้น มันก็ไม่ใช่เหล้าไวน์ คอก คือผลของการปฏิบัติธรรมะ ตามแบบที่โอมาคัยยัมเขาต้องการ, แล้วมีความมร่อย มีความสุข กินเหล้าแบบนี้ มันไม่ใช่กินเหล้าแบบที่โรงเหล้า. แต่เขาจะเขียนลัทธิคนที่มีชอบเหล้าที่โรงเหล้า, หรือว่า ลัทธิคนที่เคร่งศาสนา จนไม่แตะต้องเหล้า ก็เลยเอาค่านั้นมาลั้อ มากินเหล้าดีกว่ามานั่งหมอบกราบ สวด อ้อนวอนอะไรอยู่; นี่ตัวอย่าง.

จะนั้นขอให้เห็นแก่เงื่อนว่า ภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ในโลกนี้มี ๒ ภาษาอย่างนี้เสมอไป. เช่นเรื่องความตาย ภาษาชาวบ้านก็เอาใส่โลงไปฝัง ไปเผา; แต่ความตายในภาษาธรรมะ มันก็เหมือนกับที่เอาคัมกับอัฟกินผลไม้ นั้นมัน อยู่อย่างไร นั้นแหละคือมันตาย.

ความเกิดในภาษาธรรม.

ที่นี้ความเกิดก็เหมือนกัน เกิดจากท้องแม่ ที่เห็น ๆ กันอยู่ เรียกว่าความเกิด. แต่ความเกิดในภาษาธรรมะ นั้น นั้น หมายถึงจิตใจเกิดรู้สึกขึ้นมาว่าตัวกูเมื่อไร เมื่อนั้นจึงจะเรียกว่ามีความเกิด. ในภาษาธรรมะชั้นลึก ก็เหมือนอธิบายแล้วในวันก่อน ยกตัวอย่างในเรื่องตาเห็นรูป เกิดจักขุวิญญาณ แล้วก็เกิดผัสสะ, แล้วเกิดเวทนาจากผัสสะแล้วมันโง่ มันก็ยึดถือเวทนา เป็นยินดียินร้าย มันก็เกิดความอยากคือตัณหา ไปตามความรู้สึกยินดียินร้าย. พอจิตมันรู้สึกอยากได้ตามเรื่องของจิต จิตมันก็ทำให้เกิดความรู้สึกอันหนึ่งว่า เราอยาก เราต้องการ ความรู้สึกที่ว่าเรานั้นแหละ คือตัวตนที่เกิด. ฉะนั้นความเกิด ก็คือความเกิดแห่งความเข้าใจผิดถือผิดว่าตัวเรา นี่ก็ความเกิดในภาษาธรรม.

เกิดในภาษาคนก็คือ เกิดจากท้องแม่, เกิดในภาษาธรรม ก็เกิดจากท้องของความโง่, นั้นมันท้องแม่ตามธรรมดา; สัตว์ไตรภพนั้นก็เกิดอย่างนั้น. แต่เกิดครั้งหลังนี้ เกิดจากท้องของความโง่ ของกิเลส. เมื่อพูดอย่างนี้ก็จะต้องถือว่า ทารกเกิดมาจากท้องแม่แล้ว ร้องแอะๆ อยู่ นี่เป็นเพียงเกิดส่วนหนึ่งเท่านั้น, เกิดส่วนร่างกายยังไม่ใช้ความเกิดที่สมบูรณ์. จนกว่าเมื่อทารกนั้นโตขึ้น ๆ รู้จักนั้นนี้ สัมผัสนั้นนี้ รู้จัก

ความคิดนึกชอบไม่ชอบ แล้วก็อยากไปตามที่ชอบ แล้วก็เกิดตัวกู. ความรู้สึกว่าตัวกู
ผู้อยาก กูอยาก กูอยากได้ ตอนนั้นเรียกว่าเกิดทางจิตนั้นสมบูรณ์. ความเกิดสมบูรณ์
เมื่อทารกนั้นมีความรู้สึกเกิดขึ้นว่า ตัวกู ตัวเรา ตัวฉัน.

นี่ความเกิดในภาษาคน กับ ความเกิดในภาษาธรรม แสดงให้เห็นว่า
มัน เล็งกันคนละอย่าง; อันหนึ่งมันเล็งไปที่วัตถุ, อันหนึ่งมันเล็งไปที่ความหมาย. ถ้า
จะเรียกว่าวิธี วิธีทางการพูด อย่างมีวัตถุ คือเป็น physics, อีกอันหนึ่งเป็นวิธีทางการ
พูด อย่างวิธีเหนือ physics คือ metaphysics; นี่เรามาเรียกกันง่ายๆ ทีเดียวว่า
ภาษาคน กับ ภาษาธรรม ถ้าพูดภาษาคน มันก็เล็งไปยังตัววัตถุ เนื้อหนังร่างกาย,
ถ้าพูดภาษาธรรม มันก็เล็งไปถึงความหมาย ซึ่งไม่ใช่ตัววัตถุ ร่างกาย คือพูด
เหนือมันขึ้นไป.

จะยกตัวอย่างพูดภาษาคนสำหรับเด็ก ๆ พระพุทธเจ้าก็คือบุคคลคนหนึ่ง
เกิดที่อินเดีย เมื่อ ๒๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว มีเรื่องราวเป็นอย่างนั้น, สอนอยู่เท่านั้น แล้ว
ก็นิพพานก็ตาย แล้วก็เผาแล้ว เหลือแต่กระดูกแจกกันไป. นี่พระพุทธเจ้าในความ
หมายภาษาคน; แต่ถ้าพระพุทธเจ้าในความหมายภาษาธรรม ไม่เป็นอย่างนั้น
ไม่ใช่ร่างกายนั้น; แม้ว่าพระพุทธเจ้าประสูติ ก็ไม่ได้ประสูติจากท้องมารดา, คนที่
ข้อสิทธิ์ต่างต่างหาก เขาประสูติจากท้องของมารดา เขาเกิด.

แต่พระพุทธเจ้าประสูตินั้น เกิดโดยธรรมะ, เกิดโดยจิตใจ มีจิตใจ
ชนิดนั้นเกิดขึ้น ก็เรียกว่าพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าอย่างนี้ตายไม่ได้, ทำอย่างไร ๆ
ก็ตายไม่ได้, แล้วก็อยู่มาจนถึงทุกวันนี้, แล้วใครมีความรู้สึกอย่างนั้น มีปัญญาอย่างนั้น
คนนั้นก็จะมีพระพุทธเจ้าอยู่ในตนด้วยกันทุกคน ๆ. พระพุทธเจ้ากลายเป็นหัวใจ

ของคนทุกคน, แล้วก็ตายไม่ได้ ก็ไม่ได้เผา, ก็ไม่ได้เอากระดูกไปแจกคอก พระพุทธเจ้าชนิดนั้น.

แล้วยังมีคำตรัสว่า พระพุทธเจ้าในความหมายอื่น เช่นคำสอน *ธรรมวินัย* ที่สอนไว้ ที่ตั้งไว้ ธรรมที่ตั้งไว้นั้นแหละ เป็นพระพุทธเจ้า อย่างนี้ก็มี, ก็ความหมายเดียวกันแหละ นั้นแหละคือพระพุทธเจ้าด้วย พระธรรมด้วย อยู่ที่นั่น. เต็กๆ เขารู้ว่า พระธรรมก็คือกัมภีร์ คือไบเบิล คือพระไตรปิฎก ที่อยู่ในตัว ก็เรียกว่าพระธรรม, นั้นเรื่องเต็กๆ พระธรรมชนิดนี้ มอดกินได้ ปลวกกินได้ พุคภาษาคน. แต่พระธรรมที่แท้จริง ไม่มีทางคอก ที่มด มอด จะกิน ปลวกจะกิน เพราะมันเป็นภาวะของธรรมะ ความธรรมชาติใน ๔ ความหมาย ที่พูดกันแล้วในครั้งแรก. ธรรมะ คือ ธรรมชาติ, ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ, ธรรมะคือผลเกิดจากหน้าที่, ปลวกจะกินได้หรือ? แล้วก็เอามาใส่ตู้ก็ไม่ได้, ถ้ามันจะอยู่ ก็อยู่ในสติปัญญาในจิตใจของมนุษย์ นะ ไม่ได้อยู่ในตู้.

ถึงว่า พระสงฆ์ ก็เหมือนกัน ไม่ใช่คนที่บวชแล้วเป็นพระสงฆ์, หมายถึงคุณสมบัติที่ทำให้เขาเป็นอย่างนั้น คือเป็นเหมือนกับพระพุทธเจ้า, คุณสมบัติอย่างเดียวกับพระพุทธเจ้า ที่มาอยู่ในคนทั่วไป นั้นแหละคือพระสงฆ์ ก็ตายไม่ได้เหมือนกัน. ที่เป็นคนนั้นมันเป็นเปลือก มันตายได้ เผาได้ แต่เนื้อแท้มันตายไม่ได้. นี่ยกตัวอย่างว่า พระพุทธเจ้าในภาษาคนก็อย่างนั้น ในภาษาธรรมก็อย่างนั้น.

ถึงแม้คำว่าพระเจ้าก็เหมือนกันแหละ ถ้าในภาษาคนก็เหมือนที่บอกเต็กๆ เขียนรูปให้เต็กๆ ดู. พระเจ้าเหมือนกับคนแก่ถือไม้เท้า นี่พระเจ้าในภาษาคน; แต่ถ้าพระเจ้าในภาษาธรรม จะเป็นคนไม่ได้, จะมีเนื้อหนังอย่างคนไม่ได้, จะมีรูปร่างอย่างคนไม่ได้, มันก็ต้องเป็นอำนาจอะไรชนิดหนึ่ง เช่นเดียวกับกฎของธรรมชาติ,

เป็นอำนาจชนิดหนึ่ง ที่จะสร้างสิ่งทั้งปวง ควบคุมสิ่งทั้งปวง อยู่ในที่ทั้งปวง, นี้พระเจ้าในภาษาธรรม. พระเจ้าในภาษาคนมาอยู่ในใจเราได้หรือ? เพราะเป็นคนถือไม้เท้า. ถ้าว่าพระเจ้าในภาษาธรรมแล้ว มันเกินเสียอีกที่จะมาอยู่ในจิตใจเราได้; ฉะนั้นเราจึงมีพระเจ้า ในความหมายของภาษาธรรม พระจิต พระบุตร พระวิญญาณ พระอะไรก็สุดแท้เถอะ ต้องในภาษาธรรม จึงจะละเอียดยิ่งกว่าละเอียดสุขุม พอที่จะมาอยู่กับเราได้.

นั่นมันเป็นตัวอย่าง ที่จะชี้ความหมายของภาษาคน และ ภาษาธรรม, แล้วก็ลองไปใคร่ครวญดูเอาเองว่า มันต่างกันอย่างไร, หรือมันมีหลักเกณฑ์อย่างไร นี่ยกตัวอย่างเท่าที่ใช้พูดกันอยู่จะดีกว่า.

พิจารณาดูถ้อยคำที่เป็นภาษาธรรม.

ภาษาธรรม ซึ่งเชื่อว่าท่านทั้งหลาย อาจจะไม่เคยได้ยิน, ภาษาธรรมพูดว่า นกไม่เห็นฟ้า เคยได้ยินไหม? นกไม่เห็นฟ้า ทั้งที่ตามันติดอยู่กับฟ้า, ปลาไม่เห็นน้ำ ทั้งที่ปลา ตาของมันก็ติดอยู่กับน้ำ. ไข่เดือนไม่เห็นดิน ทั้งที่มันโตดิน ค้างลงในดิน กินดิน, หนอนไม่เห็นคุณ หมายถึงหนอนที่เกิดในอุจจาระ มันก็กินอุจจาระอยู่แท้ ๆ มันก็ไม่เห็นคุณ, แล้วคนก็ไม่เห็นโลก นี่คนในภาษาคนคือคนโง่ คนอยู่ในโลกไม่เห็นโลก ทั้งที่มันอยู่ในโลก.

ก็ไปคิดดูที่ว่า นกไม่เห็นฟ้า ไม่มีนกตัวไหนสนใจในฟ้า เพราะมันเกิดมาอย่างนี้ ก็บินไปบินมาอยู่ในฟ้า ตาของมันก็สัมผัส สัม ก็ติดอยู่กับฟ้า, มันก็ยังไม่เห็นฟ้า; เพราะมันไม่มีเรื่องที่มีมันจะต้องเห็น หรือต้องดู หรือต้องสังเกต. พูดว่านกไม่เห็นฟ้า^๕ คนธรรมดาเขาก็ไม่เชื่อ เพราะพูดภาษาธรรม. เมื่อพูดว่า นกไม่เห็นฟ้า^๖นั้นพูด

ภาษาธรรม นี้คนธรรมคามันเคยชินแต่ว่านกันก็เห็นฟ้าซี เคยเห็นฟ้าซี, แล้วก็พูดกันไม่รู้เรื่อง. ที่นี้ปลาไม่เห็นน้ำ ตามันลึมน้อยในน้ำ อยู่กับน้ำ มันก็ยังไม่เห็นน้ำ เพราะมันไม่มีเรื่องที่จะต้องดูน้ำ หรือเข้าใจน้ำ หรือสนใจน้ำเป็นค่าค่าที่นั่น. ใต้เดือนไม่เห็นดิน ใต้เดือนนี้อยู่ในดิน กินดิน กินทางปาก ถ่ายทางกัน กินดินอยู่เสมอ ก็ยังไม่เห็นดินทั้งที่กินอยู่. หนอนไม่เห็นคุณ ก็เหมือนกัน. แล้วคนนี้อยู่ในโลก ก็ไม่รู้จักโลกจึงประพฤติปฏิบัติผิดต่อโลก. นี้คือพูดภาษาคนก็พูดอย่าง, พูดภาษาธรรมก็พูดอย่าง, คนอยู่ในโลกมันก็เห็น ๆ เห็น, แต่มันไม่ใช่รู้ ไม่ใช่รู้จักโลก มันจึงทำผิดต่อโลก.

เฮ้, ที่นี้มาจบอยู่ที่คำว่า คนไม่เห็นโลก ก็จะถูกต่อไปว่า โลกโดยภาษาคนก็อย่างหนึ่ง, โดยภาษาธรรมก็อย่างหนึ่ง. ในความหมายภาษาคนทั่ว ๆ ไป ทุกคนมันก็รู้ว่า โลกนี้ แผ่นดินนี้ เต็มไปด้วยอะไร, โลกทั้งโลกที่กำลังมีอยู่นี้ หรือโลกอื่นก็ตามใจ มันก็อยู่เป็นพื้น เป็นแผ่นดิน แล้วคนมันก็อยู่ในโลก แต่มันก็ไม่ใช่รู้จักโลก, นี้ภาษาคน คือโลกนี้ โลกแผ่นดินนี้ ภาษาคน.

โลกในภาษาธรรม.

ที่นี้ โลกในภาษาธรรม พระพุทธเจ้าตรัสว่า ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันกำลังรู้สึกอะไรอยู่ เป็นรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ นั้นแหละคือโลก. ขอให้ช่วยเขาคำนึงไปคิดเถอะ แล้วจะรู้จักพุทธศาสนาลึก ที่ขึ้นไปอีก ว่าโลกมันอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของคนนั่นเอง.

อธิบายอย่างที่เรียกว่า เห็นได้ง่าย ๆ ก็ว่า ถ้าสมมติว่าเราไม่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้วสิ่งเหล่านั้นมันก็จะไม่มีค่าเท่ากับไม่มีนะ, ก็คือ ถ้าคนเราไม่มีตา หู จมูก ลิ้น

กาย ใจ สิ่งที่เราารู้สึกรู้จักว่าเป็นโลกนี้ มันก็มีไม่ได้ เพราะไม่มีอะไรสัมผัสมัน. เคียวัน เพราะมีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นเครื่องสัมผัส มันจึงมีโลก; ฉะนั้นเมื่อกล่าวโดย ภาษาธรรมะ โลกอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. ถ้าพูดภาษาคน โลกก็อยู่ที่โลก นั้นแหละ, แล้วแต่ว่าใครจะมองเห็นโลกที่ตรงไหน, แผ่นดินไหน เมืองไหน ประเทศไหน อะไร ก็อันไหน ต้นไม้ เมื่อกววด เมื่อกวราย ทั่วโลก The globe มันก็อยู่ที่นั่นแหละ, นี่โลกในภาษาคนกับโลกในภาษาธรรม. ที่นี้จะค่อย ๆ เห็นความสำคัญของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่บอกว่า เป็น กช กกา จุดตั้งต้นของการศึกษาพุทธศาสนา อย่างที่ พูดวันก่อน.

ที่นั่นท่านก็พูดว่า พูดต่อไปว่า นรกหรือสวรรค์ก็อยู่ที่นั่นเหมือนกัน; การ กระทำผิด ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, นรกอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, การที่กระทำ ถูกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, สวรรค์ก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันอยู่ที่ทำผิด หรือที่ทำถูก ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นเอง; ถ้าเข้าใจขั้นนี้ จะเข้าใจพุทธศาสนา อย่างลึก ในขั้นลึก. ฉะนั้น นรกหรือสวรรค์ ก็เป็นสิ่งที่หาพบได้ที่ในบุคคล.

พุทธบริษัทแต่โบราณเขาก็พูดกันไว้ก่อนแล้ว ตามความรู้สึกว่า สวรรค์อยู่ ในอก นรกอยู่ในใจ นิพพานก็อยู่ที่นั่นเหมือนกันแหละ; แต่ใช้คำว่า อยู่ที่ตายเสีย ก่อนตาย คือจิตใจที่ไม่มีความรู้สึกว่าตัวกู ตัวเรา มันก็ไม่มีการ, ไม่มีเกิด ไม่มีตาย. จิตใจชนิดนั้นนะมีนิพพานอยู่, สวรรค์อยู่ในอก นรกอยู่ในใจ.

มหาสมุทรในภาษาธรรม.

แล้วคำที่เนื่องกันก็คือคำว่า มหาสมุทร เเล็งถึงความลึกของปัญหา หรือ ความทุกข์ ที่ตกลงไปแล้วมันขึ้นไม่ได้และมันตายเหมือนตกกลางมหาสมุทร, เราก็จม และตาย. นี้เรียกว่ามหาสมุทร ภาษาคนธรรมคาพูด ภาษาคนพูด : มหาสมุทรอินเดีย

มหาสมุทรแปซิฟิก ก็ว่ากันไป, แต่ในที่นี้ มหาสมุทรอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ การตกลึกจมชั้นไม่ได้ตายเลยนั้น อยู่ที่ตกจมลงไปทีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ที่มันโง่เขลามหาสมุทรก็เลยอยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มันกำลังทำผิด โง่ กำลังโง่, ถ้ามันไม่ตก มันกลายเป็นเกาะสูง ที่ฝั่ง ฝั่งน้ำ ไม่ตกมันก็อยู่ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อีกเหมือนกัน.

เพราะฉะนั้นขอให้สังเกตให้ดี จะพบความหมายของคำ คำที่สำคัญ ที่เป็นหลักของพุทธศาสนา ที่ว่าอะไรๆ ก็ให้ดูข้างใน, ถ้าจะเข้าใจอะไร ขอให้มองย้อนเข้าไปข้างใน; หาพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือความจริง, แม้แต่ความทุกข์ ความคับทุกข์ ก็ให้มองเข้าไปข้างใน ในจิตใจที่ประกอบอยู่ด้วยความโง่ หรือประกอบอยู่ด้วยความฉลาด. นี้เรียกว่า ตัวอย่างที่จะช่วยให้เข้าใจ ภาษาคน ภาษาธรรม.

ดูความหมายที่ใช้ในภาษาธรรม.

แล้วยังเอาลักษณะนี้มาใช้ เปรียบเทียบเพื่อให้คนรู้จักเลื่อนชั้น. ในบาลีก็มีคำกล่าว ที่พูดถึงเรื่องเปรียบเทียบ ระหว่างคนโง่กับคนฉลาด หรือบุดูชนกับพระอรียเจ้า คนโง่กับคนฉลาด. การหัวเราะ พอใจ มีค่าเท่ากับว่า เด็กอ่อนนอนเบา, ทำอะไรไม่เป็น นอนยิ้มเหยงอยู่ มีค่าเพียงเท่านั้น. แต่คนเราชอบการหัวเราะ เล่นหัว สรวลเสเฮฮา, ไม่รู้ว่าเป็นเรื่องของเด็กอ่อนนอนเบา.

การร้องเพลงมีความหมายเท่ากับการร้องไห้; แต่เราชอบร้องเพลงกัน สนุกสนานที่สุดเมื่อ ร้องเพลง แต่ท่านเจ้าดำเป็นการร้องไห้ เป็นการร้องไห้ในภาษาธรรม เพราะว่ามันใช้ emotion อย่างคล้ายๆ กันแหละกับการร้องไห้, มีจิตใจที่เบ่งเต็มที่. ดูเถอะมันทำเสียงอย่างไร เส้นเอ็นที่คอ คอมีเส้นเอ็นอย่างไร การร้องเพลงกับการ

ร้องไห้; เพราะฉะนั้นไม่ควรจะหลงใหลในการร้องเพลง ซึ่งมันก็คือการร้องไห้ในภาษาธรรม.

แล้ว การเดินรำคืออาการบ้า. เขาชอบเดินรำกันนัก บัลเลต์นั้นกลายเป็นวัฒนธรรม สำหรับแลกเปลี่ยนระหว่างชาติ เป็นของดีที่สุด; แต่ในภาษาธรรมเรียกว่าอาการของคนบ้า. การเดินรำคืออาการของคนบ้า เมื่อพูดอย่างเดิม ในความหมายเดิม มันก็คือภาษาคน, เมื่อพูดอย่างนี้ ในความหมายนี้ก็เป็นภาษาธรรม.

ขอให้ช่วยแยกกันเอาเองเถาะว่า ภาษาธรรมคืออย่างไร, ภาษาคนคืออย่างไร, รู้จักโลกที่ไหน, เรียนภูมิศาสตร์รู้จักโลกภาษาธรรม, ไม่รู้จักโลก มันต้องทุกข์ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มีอารมณ์เมากระทบนั้นแหละคือโลก, จะรู้จักโลกต้องดูเข้าไปข้างในที่ความรู้สึกทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ.

ความเกิดก็คือเกิดแห่งความรู้สึกว่าตัวเรา, ความตายก็คือหมดค่าของความเป็นเช่นนั้น.

ชีวิตก็คือความที่สคอยู่ สดชื่นอยู่ของจิต, ภาษาคน ชีวิตคือความสดชื่นอยู่ของร่างกายของเนื้อหนัง ตันไม้ยังไม่ตาย มันยังสคอยู่ คนยังไม่ตาย มีร่างกายยังสคอยู่ พอมันเน่า มันแห้ง มันก็เรียกว่าตาย. แต่ภาษาธรรมนี้ ถือว่าตายเมื่อมันไม่มีความสดชื่นของธรรมะ ของความปกติสุข มันไม่มีความสดชื่น. ฉะนั้นมันจึงตายได้ทั้งที่ยังเป็น ๆ อยู่ ที่เขาเรียกว่าตายทั้งเป็น ก็คล้าย ๆ อย่างนี้; แต่ความหมายไม่ถึงอย่างนี้ เช่นที่เขาพูดว่า บางคนตายทั้งเป็น ก็มันหมดดี หมดสนุก หมดค่า, ถ้าว่ามันหมดค่าในชั้นลึกชั้นสูง เรียกว่าไม่มีหวังต่อนิพพาน หรือต่อพระเป็นเจ้า หรือต่ออะไร ก็มันตายแล้ว มันตายทั้งเป็น.

ความหมายเฉพาะในภาษาธรรมของบางคำ.

คำในฝ่ายพุทธหรือฝ่ายอินเดียนั้น เขามีนรก เดรัจฉาน เปเรต อสุรกาย เป็นชื่อของสภาพเลวร้าย ต่ำ ที่ไม่น่าปรารถนา. นรกก็นอนใต้ดิน เหมือนกับที่เขียนไว้ในกัมภีร์ในรูปภาพ เต็มไปด้วยความทรมานอยู่ใต้ดิน เรียกว่านรก. สวรรค์อยู่ข้างบนฟ้า เต็มไปด้วยความสุขที่มนุษย์ประสงค์ นั้นภาษาคน ภาษาคน ภาษาคน ธรรมคาหรือจะเป็นภาษาเด็ก ๆ เสียด้วย.

ในภาษาธรรม นรคคือความร้อนอยู่ในใจเหมือนกับไฟเผาอยู่ในใจ นั้นนระือนนรก; แม้ว่าคนนั้นยังเป็นอยู่ ยังไม่ตาย แต่มันก็มีนรกที่รู้สึกจริง เสวยจริง. สวรรค์เมื่อได้รับความพอใจ ยินดี พอใจในความรักของตัวเอง ว่าเต็มไปด้วยความดี ยกมือไหว้ตัวเองได้; พูดคำจำกัดความอย่างง่ายกว่า เมื่อโรมันยกมือไหว้ตัวเองได้ เมื่อนั้นมันมีสวรรค์อยู่ในใจของมัน ไม่ได้อยู่ข้างบนฟ้า.

เดี๋ยวนี้ถ้าเอาเรื่องทางธรณีวิทยาอะไร มาพูดมาจับ มันก็กลายเป็นเรื่องน่าหัว เพราะซุกลงไปไหนกันเท่าไร มันก็ไม่เคยพบนรก, จะบินขึ้นไปบนฟ้า บนสวรรค์เท่าไร มันก็ไม่เคยพบสวรรค์; แต่คนแต่ก่อนเขาพูดกันอย่างนั้น. นี้เราจะพูดตามแบบ ภาษาธรรม มันอยู่ที่จิต ที่มีความหมายแห่งนรก คือร้อน, และจิตที่มีความหมาย แห่งสวรรค์คือความพอใจ; มันก็มีนรกจริง สวรรค์จริง.

ที่นี้เป็น สัตว์เดรัจฉาน เป็นคำประณามอันหนึ่ง ว่าไปเกิดเป็นสัตว์ เดรัจฉานนั้น ก็คือเลวมาก. เราหมายถึงความโง่, เมื่อโง่โง่ เหลือจะโง่ เมื่อนั้น เป็นสัตว์เดรัจฉานแล้ว ทั้งที่ร่างกายยังเป็นคนอยู่ รูปร่างเป็นคนยังนั่งอยู่ที่นั่น, แต่ความคิดมันโง่เหลือประมาณแล้ว มันก็เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานแล้ว. นี้เรียกว่าความ

หมายในทางภาษาธรรม การเกิดในทางภาษาธรรม เป็นคนรูปร่างอย่างคนนั่งอยู่ที่นี้, ไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้ เป็นนรกก็ได้ เป็นเปรตก็ได้.

คำว่าเปรต คือความรู้สึกที่หิว. เปรตมีความหมายว่าหิว เรื่องราวของมันก็เรื่องหิว หิวอย่างไม่มีเหตุผล หิวเกิน เกินกว่าที่เราเรียกว่า สร้างวิมานในอากาศเสียอีก, มันหิวอย่างโง่เขลา ก็เรียกว่าเปรต มันเป็นเปรต. ตัวมันเป็นคนนั่งอยู่ที่นี้ แต่มัน ได้เกิดเป็นเปรตโดยจิตใจแล้ว, นั่นแหละคือ เปรตในภาษาธรรม; ถ้าเปรตในภาษาคน ตามเรื่องราวในคัมภีร์ มันอยู่ในโลกที่ซ้อนอยู่ในโลกนี้ ที่คู่ด้วยตาไม่เห็น, มันเป็นคนผอม มันเป็นคนที่ว่าหิว ท้องเท่าภูเขาปากเท่ารูเข็ม, เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน มีรูปร่างอย่างคน. นั่นแหละเปรต, เปรตในภาษาคน. เปรตในภาษาธรรมก็คือความหิว จะเป็นมนุษย์อย่างนี้ก็ได้ จะเป็นราชา มหาษัตริย์ จักรพรรดิ ก็ได้, ถ้ามันมีความหิวอย่างนั้นมันก็คือเปรต อยู่ในโลกเปรต หรือเกิดเป็นเปรต.

มีคำพูดอีกคำหนึ่ง เรียกว่า อสุรกาย เป็นผีชนิดหนึ่ง เป็นคำคำเหมือนกัน นั่น คือความกลัว; เมื่อใดจิตใจมันเต็มไปด้วยความกลัว กลัวอย่างโง่เขลานั้นแหละ มันก็กลัว มันก็เลยเป็นอสุรกาย นี่ภาษาธรรมเป็นอย่างนี้.

ฉะนั้นขอให้นึกดูว่า คำพูดนี้ทุกคำมันมี ความหมายอยู่ ๒ ชั้นเสมอ; เช่นคำว่า "ที่พึ่ง หรือผู้ช่วย" ถ้าภาษาคนมันก็คนที่ช่วยกันด้วยเงิน ด้วยของ ด้วยเรี่ยว ด้วยแรง; ถ้าภาษาธรรมมันก็คือพระธรรม พระเจ้า คือ พระเจ้าหรือพระธรรม ที่ช่วยด้วยความหมาย ช่วยด้วยการทำให้รอด โดยอำนาจของพระธรรม ที่พึ่งอย่างภาษาคคนกับที่พึ่งอย่างภาษาธรรม.

คำว่า กิณ ตามธรรมคากิณทางปากภาษาคน; แต่ ภาษาธรรมมันเต็ม ด้วยจิตใจ เรียกว่ากิณ; ฉะนั้นมันจึงกิณอะไรได้มากกว่า ลึกกว่า มีค่ากว่า.

คำว่า นอน ภาษาธรรมคาก็นอน นอนหลับบนที่นอน ; แต่ภาษาธรรมมันคือโง่ คืออยู่ด้วยความโง่ อยู่ด้วยอวิชา, อวิชา—ปราศจากความรู้. เมื่อใดคนนั้นมันมีจิตที่ถูกครอบงำอยู่ด้วยอวิชา ความไม่รู้ มันก็คือนอน คือหลับอยู่ มันกำลังเที่ยววิ่งว่อนอยู่ก็ได้ หรือกำลังทำอะไรอยู่อย่างตั้งตงอยู่ก็ได้ แต่ถ้ามันโง่ ภาษาธรรมะเรียกว่ามันหลับอยู่.

คำว่า พุทธ, พุทธะนี้ รากของคำแท้ๆ แปลว่า ^๕ต้นจากหลับ. ปุถุชนคนธรรมดา ^๕มันมีอวิชา มันหลับอยู่, พอมัน มีอวิชา มีปัญญาเกิดขึ้น ^๕ต้นจากหลับอาการนั้นเรียกว่าพุทธะ; เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้า จึงมีความหมายหรือคำแปลว่า ^๕ผู้ตื่น คือต้นจากหลับ, หลับคือกิเลส หลับคืออวิชา. ท่านตื่นขึ้นมาจากหลับแล้ว ^๕ตนเอง เรียกว่าสัมมาสัมพุทธะ คือพระศาสดา; ถ้าตื่นเพราะมีคนอื่นมาปลุกก็เป็น พุทธะ อนุพุทธะ เป็นสาวก พุทธะอย่างสาวก, พุทธะอย่างศาสดาก็คือตื่นได้เอง.

ที่^๕นอยากจะพูดถึง การเล่น เล่นอย่างภาษาคนก็คือเล่นกีฬา เล่นอะไร เล่นสนุก. การเล่นในภาษาธรรมก็คือเสวยความสุข รู้สึกความสุขแปลก ๆ แปลก ๆ เดียวอย่างนั้นเดียวอย่างนี้, เดียวชั้นนั้นเดียวชั้นนี้, นี้คือเล่น เพราะเราสามารถปรับปรุงจิต อบรมจิต ได้หลายอย่าง ได้หลายชั้น. เหมือนกับพูดเรื่องสมาธิ ทำได้หลาย ๆ ชั้น เดียวลงชั้นนั้น, เดียวลงชั้นนี้ เดียวลงชั้นนั้น ก็คือเป็นการเล่น, เป็นการเล่นของพระอรหันต์. แม้แต่ฤาษี มุนี คามส ที่สูงไปกว่าธรรมดา ก็เล่นอย่างนี้เหมือนกัน ; ไม่ต้องเตะฟุตบอล เรียกว่าก็มีการเล่น เพราะว่าการเล่น^๕ก็เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต, ไม่ใช่ว่ากินอาหารอย่างเดียวแล้วมันจะอยู่ได้, มันยังต้องการสิ่งที่พอใจด้วยการเล่น. ถ้าไปเล่นโง่ ๆ ก็เป็นเรื่องเกิดความสุข เกิดความเสียหาย เกิดความชอกช้ำ ไม่เป็นการ

เล่น; ถ้าว่าเล่นถูกต้อง ได้รับความพอใจแปลกๆ, แปลกๆ ออกไป ก็เป็นการเล่นที่น่าจะเล่น.

คำว่า สมรต, สมรต ภาษาธรรมคามาหมายถึงการที่แต่งงานกันระหว่างชายหญิง. แต่คำว่า สมรตในภาษาธรรมนั้น เขาถือว่าพอใจตรงกัน *ระสะ* แปลว่า *พอใจ* หรือ *ยินดี*, *สะมะ* แปลว่า *เสมอกัน เท่ากัน ตรงกัน*, *สมรต* จึงแปลว่า *มีความพอใจตรงกัน*, ตรงเป็นอันเดียวกัน; นั่นแหละคือการสมรตในภาษาธรรม. เพียงแต่จับตัวมาแต่งงานกันตามพิธีรีตองนั้น ถ้าเกิดความพอใจไม่ตรงกัน มันไม่เป็นสมรตออกเดียวกันก็กักกัน, กิคุเถอะ กระทั่งว่าแต่งงานแล้วสมรตกันแล้ว เดียวกันก็กักกันออก เพราะว่าความพอใจความต้องการมันไม่ตรงกัน. คำว่า สมรต ที่แท้จริง มีความรู้ตรงกัน มีความต้องการตรงกัน ปฏิบัติตรงกัน อะไรๆ ก็ตรงกัน เรียกว่าสมรตในภาษาธรรม แล้วเราก็สมรตชั้นสูง, สมรตกับพระเป็นเจ้า สมรตกับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์อะไรก็ได้, ในเมื่อเราทำให้จิตใจของเราตรงกันเป็นอย่างนั้นเหมือนกัน นั่นแหละคือสมรตในภาษาธรรม สมรตกับพระนิพพานก็ได้, สมรตกับพระเจ้าก็ได้ นี่ความหมายในภาษาธรรม.

ที่นี้ก็มาพูดถึงคำว่า ชาย หญิง นี้ถ้าภาษาคน ก็คือเรื่องเพศที่ต่างกัน. ในภาษาธรรมก็หมายถึงหน้าที่ ที่มันแบ่งกันคนละอย่างคนละครั้ง เพื่อความสมบูรณ์; ฉะนั้นชายกับหญิงจะทำหน้าที่เหมือนกันไม่ได้. เกียวนี้โลกกำลังเป็นบ้าเป็นหลัง ที่จะให้ผู้หญิงทำอะไรเกี่ยวกับผู้ชาย ช่วยค่าใช้จ่าย ช่วยหารายได้ มันก็ไม่เป็นหญิงเป็นชาย, เป็นกะเทยหมดทั้ง ๒ ฝ่าย. ฉะนั้นผู้หญิงก็ต้องทำหน้าที่ถูกต้องตามความหมายของเพศสตรี, ผู้ชายก็ถูกต้องตามความหมายของเพศบุรุษ ซึ่งมันไม่เหมือนกัน. ต่อเมื่อมันมารวมกันเข้าแล้วมันจึงจะสมบูรณ์.

นิทานของพวกกรีกเขาเล่าว่า สัตว์มนุษย์นั้น ก่อนนั้นมันรวมกันอยู่ เพศชาย เพศหญิงมันเป็นตัวเดียวกัน คือมันไม่มีเพศชายเพศหญิง, แล้วมันก็มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก, มันทำทนายพระเจ้า พระเจ้าตามแบบกรีก. ที่นี้พระเจ้าก็โกรธ หรือเขาเห็นว่าไม่ได้การ เขาก็เลยผ่าออกเป็น ๒ ซีก มันก็ลटकกำลังลงมาครั้งหนึ่ง มันก็ไม่อวดดีเหมือนแต่ก่อน; เรื่องอย่างนี้ก็เป็นเรื่องที่ต้องตีความ นะ. เมื่อก่อนมันรวมเป็นก้อนเดียวกัน มีเท่าไร มันก็มีสิบซี; เดียวกัน ๆ หนึ่งมันมี หัว มีมือ ๒ เท้า ๒ มันมี ๕ บุ่ม แต่ก่อนนั้นมันมี ๑๐ บุ่ม มันก็ฤทธิ์มันมาก. พระเจ้าเขาผ่าให้เป็น ๒ ซีก ก็เหลือคนละ ๕, ตัวเหลือคนละครึ่ง มันก็น้อยลง. ที่นี้สัตว์ที่ถูกผ่านั้น มันรู้ว่า มันถูกลटकกำลัง มันก็ต้องการที่จะรวมเป็นอันเดียวกันอีก จะเข้าร่วมเป็นตัวเดียวกันอีก; นี่คือความรู้สึกทางเพศ เพื่อให้มันสมบูรณ์เพื่อความสมบูรณ์. ที่นี้เรามันมาหลงเรื่องสมรสทางเนื้อทางหนัง จนเป็นกิเลสไปหมด มันก็เท่ากับเชือกคอตัวเอง, แทนที่จะทำอะไรให้ดีที่สุกได้, มันก็ทำไม่ได้.

คำว่า พ่อแม่ ก็เหมือนกัน พ่อแม่ในภาษาธรรม มันก็สิ่งที่ให้เกิดทางสติปัญญา, สกิบัญญาที่เกิดอะไรเป็นผลขึ้นมา นี่เป็นพ่อแม่. หรือถ้าจะให้ต่ำกว่านั้นเขามีกความหมายอีกชั้นหนึ่งว่า ที่ทำให้เกิดเรื่องนั้นคือ พ่อแม่ คือความโง่ก็ได้. คนบางคนเกิดมาจากพ่อแม่คือความโง่ คืออวิชา, คนบางคนมันเกิดมาจากพ่อแม่คือสติปัญญา หรือความเฉลียวฉลาด. แต่เราหมายถึงว่าพ่อก็คือพ่อ แม่ก็คือแม่ เป็นเพศหญิงเพศชายให้เกิด มันเกิดแต่ทางร่างกายเท่านั้น. ที่นี้เกิดทางจิตใจ เป็นคนอย่างไร ดีหรือชั่ว โง่หรือฉลาด, นั้นมันเป็นอีกเรื่องหนึ่ง มันให้เกิดอีกที่หนึ่ง. ถ้าว่าความโง่ให้เกิด อวิชาให้เกิด ก็เกิดเป็นคนโง่, สกิบัญญาธรรมะให้เกิด ก็เกิดเป็นคนฉลาด. การที่จะเกิดใหม่จากธรรมะ จากศาสนา จากพระเป็นเจ้า จากอะไรก็ตาม มันเกิดใหม่ด้วยความฉลาด, ด้วยพ่อแม่ คือธรรมะ นั้นเอง, ความฉลาดนั้นเอง, มีพ่อ-

แม้อย่างนี้^๕ จึงจะเรียกว่ามีพ่อแม่ในภาษาธรรม. ถ้าพ่อแม่อย่างสัตว์ทั่วไป แม้แต่ สัตว์เศรษฐกิจ ก็มีพ่อแม่อย่างนั้น มันไม่มีความหมายอะไร มันเพียงแต่เกิดทางร่างกาย.

ทีนี้คำว่า เพื่อนหรือศัตรู ทุกคนรู้จักดีว่า ใครเป็นเพื่อน ใครเป็นศัตรู ในภาษาโลก ภาษาชาวบ้าน แต่ถ้าเพื่อนในภาษาธรรมแล้ว มันก็คือธรรมะ นั่นแหละ เป็นเพื่อน, ความถูกต้องนั่นแหละเป็นเพื่อน, พระพุทธเจ้านั่นแหละเป็นเพื่อน, หรือพระเป็นเจ้าเองก็เป็นเพื่อน ไม่ใช่ศัตรู, ถ้าศัตรูคือคนที่ไม่ชอบเรา ที่ตรงกันข้าม. แต่ถ้าภาษาธรรมะ ศัตรูคือการกระทำผิด, เป็นกิเลส อวิชชาอีก, ความโง่ กิเลส อวิชชานั้นแหละเป็นศัตรู. ศัตรูที่ร้ายกาจ เรียกว่าพญามารก็ได้ เรียกอะไรก็ได้แล้วแต่, นั่นคือศัตรูภาษาธรรม.

ของสกปรก ของเหม็นคาว ก็รู้จักกันอยู่ ของสกปรกคืออะไร อูจจาระ บั๊สสวะ ของเหม็นคาว เช่นปลาเน่าอะไรเป็นต้น ของเหม็นคาว. แต่ใน ภาษาธรรมะ ของเหม็นคาวคือกิเลส โดยเฉพาะ กิเลสที่เป็น เหตุให้เกิดตัวถือตน ถือตัวถือตนว่า กู ๆ กูนั่นแหละ, นั่นแหละคือกิเลสที่เหม็นคาวที่สุดแหละ ความเหม็นคาวที่สุดอยู่ที่ ตัวกู. คนอย่าเกิดกิเลสว่าตัวกู คนนั้นยังไม่ค่อยจะเหม็นคาว, พอเขาเกิดกิเลสเป็นตัวกู ขึ้นมา ก็เป็นคนที่เหม็นคาวที่สุดในภาษาธรรม.

ทีนี้ มันยังมีละเอียดลึกซึ้งไปกว่านี้ ซึ่งก็ในความหมายเดียวกันแหละ แต่ว่าจะไม่จำเป็นจะต้องเอามาพูดก็ได้; เช่นคำว่า เวลา. เดียวนี้ทุกคนรู้จักเวลากันใน ฐานะที่น่ากลัว หรือเขาสั่งสอนกันว่ามันมีค่า, คำว่าเวลานี้^๕ มันมีความหมาย ภาษาคน ง่าย ๆ กับภาษาธรรมอันลึก ๆ ที่โง่งที่สุด ก็คือภาษาคนที่พูดว่า กลางคืนกับกลางวัน ต่างกัน. แต่ถ้าเราดูให้ดี กลางคืนก็เวลา กลางวันก็เวลา; ฉะนั้นกลางคืนกลางวัน ก็เหมือนกันแหละ อย่ามาหลอกเราว่าต่างกัน นี้เรียกว่ารู้จักคำว่าเวลาลึกกว่าธรรมดาหน่อย.

ที่นี้ เวลา ในภาษาธรรมคาภาษาโลก ก็เช่นแบ่งเอาสิ่งที่พอจะรู้จักได้.

เรื่องการหมุนของดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ของโลกเอง แบ่งเป็นเวลาๆ เวลา, เอานาฬิกาเป็นเครื่องวัด นี่เป็นต้น. เวลาอย่างนี้ก็ยังเป็นเรื่องเล็กๆ เวลาในภาษาคน เป็นปี เป็นเดือน เป็นวัน เป็นชั่วโมงนี่ เวลาตามบัญญัติ, แล้วก็เห็นว่ามันก็เลื่อนไปๆ อย่างนี้ก็ว่าทำให้คนมันแก่ คือมันใกล้กับความแตกดับเข้าไป.

แต่เวลาในความหมายลึกซึ้ง มันหมายถึงจุด ๒ จุด ระหว่าง ๒ จุด คือจุดที่เกิดความอยาก กว่าที่จะถึงจุดที่สมความอยาก นั้นแหละคือเวลา. เราเกิดความอยากเมื่อไรถือเป็นจุดตั้งต้น, แล้วก็ต้องกระวนกระวายอยู่ ด้วยความไม่ได้หรือยังไม่ได้ตามที่คว้อยาก จุดที่ได้ตามที่คว้อยาก นั้น เป็นจุดหนึ่ง; ระหว่าง ๒ จุดนี้ คือเวลาที่แท้จริงในความหมายทางธรรมะชั้นสูง, เวลานั้นมันก็กั ขบก็กัมนุษย์ กัก็กัมนุษย์ รวมทั้งตัวมันเอง. ในบาลีคัมภีร์มีว่า เวลานั้นกัมนุษย์ และตัวมันเอง ระหว่างความอยาก เกิดความอยาก กว่าที่จะถึงความสมอยากนั้น มันก็กั มันก็กัเอาเจ็บปวดตลอดเวลา แล้วตัวมันเองก็กร่อนไปๆ กร่อนไป. เวลากินสรรพสัตว์กับทั้งตัวมันเอง ธรรมะช่วยกำจัดความอยากเสีย พอเราไม่อยากเท่านั้นแหละ เวลาที่กัเราไม่ได้ คุณไปคิดดูซิ เราเป็นทุกข์อยู่ เพราะเราต้องการอะไรอย่างหนึ่ง และยังไม่ได้ตามที่ต้องการ ก็เกิดเป็นเวลาที่กัเรา และกัตัวมันเอง. ฉะนั้นปัญหาจะหมดไป เมื่อเราไม่ต้องการอะไร, เมื่อเราไม่ต้องการอะไร เวลานั้นเวลาไม่มี เวลาไม่มีสำหรับเรา; ฉะนั้นเราจึงสบายที่สุดเมื่อเราไม่ต้องการอะไร เพราะว่าเวลาที่ไม่กัเรา. นี่ความหมายของ เวลาในภาษาธรรมลึกละเอียดนะ, เป็นปัญหาที่ทำให้ต้องเกิดธรรมะหรือเกิดศาสนา ธรรมะหรือพระเจ้าก็ตาม จะช่วยเราไม่ให้ถูกเวลากัก็กั, ก็เพราะช่วยทำให้เราหมดความอยาก ไม่มีความอยาก ไม่ต้องการอะไร. นี้เรียกว่าเวลาในภาษาธรรม.

ตัวอย่างนี้ มันก็ค่อย ๆ ลึกขึ้นทุกที ๆ ก็ยกตัวอย่างมา เพื่อให้จับเอาความหมายได้เองว่า ภาษาคนคืออะไร. ภาษาธรรมคืออะไร. ประโยคที่น่าขันหรือน่าหัวเราะก็เช่นว่า คนธรรมดา ก็จะพูดว่า ยิ่งเดิน รีบเดิน มันจะถึง, รีบเดินยิ่งเดิน หรือรีบเดินมันจะถึงเร็วเข้า. ในภาษาธรรมว่า ยิ่งรีบเดินยังไม่ถึง; เพราะว่าคุณอยากมันเพิ่มมากขึ้น มันยิ่งไกลต่อความถึง ฉะนั้นยิ่งรีบเดินยังไม่ถึง, ไม่รีบเดินนั้นแหละมันจะถึง. พูดกันคนละภาษาเห็นไหม? นี้ รู้ภาษาคน รู้ภาษาธรรม. อย่ามีความอยากมันก็ถึงแล้ว. พอมีความอยากมันคือไม่ถึง ยังไม่ถึง; ฉะนั้นเราจึงไม่ปกติ.

ถ้าเรามีความอยากอย่างใดอย่างหนึ่ง เราก็จะมีการไปหรือการมา. ที่มานี้ก็ตีหรือจะกลับไปก็ตี, การไปการมานี้ มันมีมูลเหตุมาจากความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่ง. ถ้าเราไม่ต้องการอะไร แม้จะมาที่นั่นหรือไปที่ไหน มันก็ไม่มี; ไม่มีการมา ไม่มี การไป คือสบายดี, ถ้ารู้สึกเป็นต้องมาหรือต้องไป, หรือยิ่งด้วยความจำใจด้วยแล้ว ยิ่งเป็นทุกข์, ฉะนั้น เรื่องมันอยู่ที่ความอยาก.

เอาละเป็นอันว่า รู้เรื่องภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ โดย ๒ ภาษา แล้วจะไปอ่านข้อความในพระคัมภีร์ เข้าใจดีกว่าเดิม, และจะรู้จักพูดจาให้ถูกต้องกว่าเดิม. ฉะนั้นเราจงสังเกตในข้อนี้ให้มาก ที่เขาพูดไว้แต่ก่อน ๆ นั้น ถ้าเขาพูดไว้ในภาษาธรรม เรามาตีความในภาษาคน ไม่ได้ประโยชน์อะไร มันกลายเป็นว่า เขาพูดไว้สำหรับให้เราโง่. คิดดูเถอะว่า มันน่าเจ็บปวดแหละ กลายเป็นคำที่เขาพูดไว้สำหรับให้เราโง่. ข้อความในพระคัมภีร์ก็ตี หรือเขาพูดกันอยู่ทั่วไปก็ตี เมื่อเขาพูดไว้ในภาษาธรรม เราไปตีเอาความหมายในภาษาคน เราก็ไม่เข้าใจอะไรได้, บางทีเราก็เข้าใจผิด แล้วก็ให้โทษไม่ได้รับประโยชน์.

ฉะนั้น ขอให้ถือเป็นหลักทั่วไปก็ได้ว่า พระคัมภีร์ทั้งหลายนั้น ของศาสนาไหนก็ตามเถอะ เขาไม่ได้พูดไว้อย่างโจ่งเขลาตอก, พุกไว้อย่างถูกต้องทั้งนั้น. แต่กลัวว่าคนอ่านทีหลัง มันโจ่งเขลา มันเอาใจความไม่ได้, ถ้านักวิทยาศาสตร์ชอบคัมภีร์ไบเบิลไม่ได้ ก็เพราะนักวิทยาศาสตร์โจ่งเอง เขามุ่งความหมายแต่ภาษาคน ไม่เอาความหมายดุกในภาษาธรรม ก็ไม่รู้จักพระเจ้า, ก็เกลียดพระเจ้า. ฉะนั้นถ้านักวิทยาศาสตร์ยุคนี้ปัจจุบันนี้ ทีความหมายของถ้อยคำเหล่านั้นให้ถูกต้องโดยภาษาธรรมแล้วจะไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับรังเกียจสำหรับไม่เห็นด้วย.

นี้ จึงเห็นว่า ภาษาธรรมนี้จำเป็น, เอามาใช้ให้สำเร็จประโยชน์แล้วจะไม่มีอะไรผิด. ข้อความในพระคัมภีร์ จะไม่มีอะไรผิด เรื่องปาฏิหาริย์เรื่องอะไรต่างๆ ก็ตามเถอะ ไม่มีทางทีจะผิด; เพราะเขาพูดไว้อย่างภาษาธรรม. ศาสนาพุทธก็มีเยอะ, ศาสนาคริสต์เตียนก็มีเยอะ, ศาสนาพราหมณ์อิสลามอะไรก็มีเยอะ, ทีพูดไว้เป็นภาษาทีต้องทีความ เรื่องปาฏิหาริย์ เรื่องไม่น่าเชื่ออะไร, เขาพูดไว้ในลักษณะทีต้องทีความ; ถ่าไม่ทีความมันก็เป็นเรื่องบ้าทีสุด. ฉะนั้นคนโจ่งเข้าใจว่าเป็นอย่างนั้น ก็เกลียดคัมภีร์ศาสนาทีว่าเต็มไปค้วยปาฏิหาริย์ เพราะว่ามันทีความของปาฏิหาริย์ไม่ได้.

เอาละเป็นอันว่า เราทำความเข้าใจ ในความลับของภาษา; ภาษามีภาษาคน ภาษาธรรม. ถ่าเราฉลาดเป็นบัณฑิตเป็นนักปราชญ์ เราจะถือเอาความหมายได้ทั้ง ๒ ภาษา. นี้ในทางพุทธศาสนามีข้อความกล่าวไว้อย่างนี้ *อปฺปมตฺโต อฺโก อตฺเต อธิคฺคฺหาตี ปณฺทิตฺโต* — ถ่าเขาเป็นบัณฑิต ไม่โจ่ง ไม่ประมาท เขาจะถือเอาอรรถะได้ทั้ง ๒ อย่าง, อรรถะก็คือความหมาย. ถ่าเขาเป็นบัณฑิต ไม่เป็นคนประมาทอวดดี เขาจะถือเอาความหมายได้ทั้ง ๒ : *อฺโก อตฺเต* — ความหมายทั้งสอง คือ ภาษาคนก็ได้ ภาษาธรรมก็ได้.

ฟังก์ชันความหมายทั้งภาษาคนภาษาธรรม.

เราสองเป็นอย่างนี้กันบ้างซิ อย่าเป็นคนโง่ ถือเอาความหมายของภาษาให้ได้ทั้ง ๒ ภาษา เราก้ได้ประโยชน์ ไม่มีอะไรที่ไม่เป็นประโยชน์. เราจะใช้ภาษาธรรมนี้ ไปแก้ไขคำพูดที่ผิดๆ ของภาษาคนพูด ให้กลายเป็นมีประโยชน์ก็ยังทำได้นะ ถ้าเราต้องการจะทำ. เขาพูดไว้ผิดๆ ไม่มีประโยชน์ เราจะทำให้กลายเป็นคำพูดที่มีประโยชน์ ก็ยังทำได้, โดยการตีความหมายทางภาษาธรรม. ฉะนั้นขอให้ฉลาด ให้ความหมายที่เราเข้าถึง ทั้งโดยภาษาคนและภาษาธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทุกคำที่สำคัญที่สุดในศาสนาของตนๆ; ในพุทธศาสนาก็เช่น คำว่า พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือคำว่า นิพพาน, ในศาสนาอื่นก็มีคำว่า พระเจ้า หรือว่า โลกของพระเจ้า ซึ่งที่แท้แล้วมันไม่มีทางที่จะผิดหรือนำหัวเราะเยาะดอก; ถ้าตีความถูกมันก็เป็นเรื่องที่มีค่าสูงสุดด้วยกันทั้งนั้น.

ในวันแรกก็ได้พูดแล้วว่า พุทธบริษัทมีพระเจ้า คือกฎของธรรมชาติที่เรียกว่า กฎอิทัปปัจจยตา แต่กลายเป็นกฎแห่งกรรม กฎแห่งสภาวะธรรม กฎแห่งอะไรก็ได้ กฎอิทัปปัจจยตาเป็นพระเจ้า; ซึ่งในศาสนาที่มีพระเจ้าเป็นอย่างบุคคล ก็อธิบายไปตามแบบนั้น; แต่อย่าลืมว่า ไปดู ไปดูหน้าที่ ไปดูสมรรถภาพ หรือความหมายของพระเจ้า ก็คือทำอย่างเดียวกันกับกฎอิทัปปัจจยตา คือสร้างขึ้นมาก็คอบคุมไว้ก็ทำลายลงไป คอยคุ้ยคอยควบคุมอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง นี่เหมือนกันเลย. ฉะนั้น พระเจ้าที่เป็นภาษาคน เอาคนเป็นหลัก ก็คือภาษาคน, พระเจ้าที่เอาธรรมเป็นหลัก ไม่เอาคนเป็นหลัก ก็คือพระเจ้าในภาษาธรรม เช่นกฎอิทัปปัจจยตาเป็นต้น. ฉะนั้นไม่จำเป็นดอกที่จะต้องทะเลาะกันด้วยเรื่องพระเจ้าอย่างไร มีหรือไม่มี, เข้ากันได้หรือเข้ากันไม่ได้, นั้นมันอยู่ที่ตีความภาษาคนหรือภาษาธรรมเท่านั้น.

ฉะนั้นจึงขอให้เราหวังกันไว้ว่า ในอนาคตข้างหน้า คนจะมีความรู้ดีในเรื่องภาษาคน ภาษาธรรม แล้วก็ตีความหมายของแต่ละคำ ในของแต่ละศาสนาจนไม่มีทางที่จะขัดขวางกันเลย, เรียกว่ามีศาสนาเดียวกันได้. นี่คือประโยชน์ของภาษาคน และภาษาธรรม.

การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลา หรือหมดเวลาที่กำหนดไว้ ขอให้เอาไปศึกษาใคร่ครวญจนเข้าใจ, ครั้นเข้าใจแล้ว ทำให้เห็นแจ่มอีกทีหนึ่ง. เคี้ยวนี้เคี้ยวได้ฟังเพียงแต่จำไว้จัดไว้ มันเป็นความรู้เท่านั้น ยังไม่เข้าใจก็ได้ละ. ขออภัยที่จะพูดที่จกไว้เป็นความรู้เท่านั้น ไปทำให้เข้าใจอีกทีหนึ่ง, ครั้นเข้าใจแล้ว ก็ปฏิบัติคุณ หรืออะไรคุณ ให้มันเห็นแจ่มอีกทีหนึ่ง.

ใบแก้คำผิด

หนังสือ“ใจความแห่งคริสตธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ”
(การนับบรรทัดให้นับลงมาจากบรรทัดบนสุดคือบรรทัดของเลขหน้า
ถ้ามี (จล.) ให้นับขึ้นมาจากล่างเพื่อประหยัดเวลา)

หน้า	บรรทัด	คำว่า	แก้เป็น
๑๓	๕	สัตว์โลก	สัตว์โลก
๑๕	๒	แบ่ง	แบ่ง
๑๘	๘	คริสตง	คริสตัง
๓๑	๔ (จล)	อบก็ไ้	ชอบก็ไ้
	๒ (จล)	เหมือนน	เหมือนกัน
๓๓	๔ (จล)	คุณ	คุณ—
	๖ (จล)	พุทธ	พุทธ—
๓๔	๑๐	พระ	พระ—
๔๐	๘ (จล)	พระเจ้า	พระเจ้า
๕๔	๒	พุทธ	พุทธ—
๕๖	๔ (จล)	ภุคเี	ภุคเี
๖๐	๑ (จล)	ที	ที่
๘๔	๑ (จล)	ั้ง	ทั้ง
๑๑๑	๘ (จล)	existence	existence
๑๕๓	๗ (จล)	ระวง	ระวัง
๒๑๒	๘	ชอน ^๕	ชอน ^๕
	๔ (จล)	ทองฝั้น	ทองฝั้น
๒๒๓	๒ (จล)	าวาม	ความทุกษ์

หน้า	บรรทัด	คำว่า	แก้เป็น
๒๒๔	๕ (จบ)	นี้ติ	นี้ศ
๒๓๔	๔ (จบ)	เขาได้	เข้าได้
๒๕๑	๗	สัตว์โลก	สัตว์โลก
๒๕๒	๔ (จบ)	บุญญิต	บัญญัติ
๒๕๓	๕	จิตใจ	จิตใจ
๒๕๕	๑ (จบ)	กันนี้;	กันนี้.
๒๙๘	๓	ประนาม	ประณาม
๓๐๐	๒	สติ-	สติ-
๓๐๑	๑๐	เงิน	เงิน
๓๐๖	๗	ต้นไม้	ต้นไม้
๓๑๐	๗ (จบ)	มันก็มี	มันก็มี
๓๑๓	๑๐ (จบ)	ว่ามัน	ว่ามัน
๓๑๕	๔	ภูตผี	ภูตผี
๓๑๘	๒	ภูตผี	ภูตผี

คำชี้แจง

ข้าพเจ้ายินดีแสดงปาฐกถาชุด ทอมป์สันอนุสรณ์ครั้งที่ห้านี้ เพราะเป็นการทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา และภายในศาสนานั้นๆ พร้อมกันไปในคราวเดียวกัน, เนื่องจากมีผู้ฟังทั้งที่เป็นพุทธบริษัทและคริสตศาสนิกชนนั่นเอง.

มนุษย์ทุกคน ไม่ว่าชาติใดภาษาใดหรือกำลังแสดงตนเป็นผู้นับถือศาสนาอะไร ล้วนแต่มีปัญหาลักษณะเดียวกัน คือเอาชนะบาป หรือกิเลสของตนไม่ได้ สิ่งที่เรียกว่าบาป หรือกิเลสนั้น มีเหมือนกันทุกคน และไม่เป็นของศาสนาใด หรือขึ้นอยู่กับเฉพาะศาสนาไหน จึงมีเหมือนกันแก่คนทุกคนในโลก, ดังนั้นสิ่งที่กำจัดบาปหรือกิเลสนั้น จะมีอยู่โดยแท้จริงเพียงอย่างเดียว และใช้ได้แก่ทุกคน. เมื่อเราเรียกสิ่งที่เป็นเครื่องมือกำจัดบาปว่า "ศาสนา" ทั้งนี้แล้ว ศาสนาโดยเนื้อแท้ ย่อมมีอยู่เพียงศาสนาเดียวเท่านั้น และเป็นของสากลด้วย. ถ้ามีหลายศาสนา ก็เป็นเพียงในสายตาของผู้ที่มองศาสนาแต่ส่วนเปลือกๆ หรือมองกันในแง่ของมนุษย์ มิได้มองกันในแง่ของพระเจ้า นั่นเอง. ข้อนี้ทำให้เข้าถึงตัวแท้ของศาสนาไม่ได้. เมื่อเข้าไม่ได้ ก็ไม่อาจเอาชนะบาป หรือความทุกข์ของตนได้.

การที่จะตัดสินว่า ศาสนาไหนผิดถูก หรือจริงหรือไม่จริงนั้น ตัดสินไม่ได้ด้วยการศึกษาหรือเหตุผล แต่ต้องตัดสินด้วย "ผลที่ได้รับจริงๆ แก่ใจของตนจริงๆ" เท่านั้นเอง. ดังนั้นก่อนแต่จะพูดกันถึงเรื่องผิดถูก ต่างฝ่ายต่างควรจะพยายามให้เข้าถึงผลแห่งศาสนาที่ตนพอใจนั้นเสียก่อน, แล้วปัญหาต่างๆ ก็จะหมดไปเองทันที และศาสนาทุกศาสนาในโลก จะปรากฏออกมาว่า มี "หัวใจอย่างเดียวกัน". ทำนองเดียวกับที่มนุษย์ทุกคนในโลก มีบาปและความทุกข์เหมือนกัน อย่างไม่มีผิดกันเลยนั่นเอง.

ศาสนา คือ “ระบบแห่งการสังเกต แล้วปฏิบัติ เพื่อทำมนุษย์ให้ผูกพัน
กันกับสิ่งสูงสุดที่มีไว้สำหรับมนุษย์ทุกคน” นั่นเอง. ความโง่หรือฉลาดของเราต่าง
หาก ที่ทำให้เราไม่รู้จักสิ่งสูงสุดที่แท้จริง คงนั้นอย่าไปยกโทษให้แก่สิ่งที่เรียกว่าศาสนา
นั้นเลย จงพยายามเปิดหูเปิดตา หาวิธีที่จะรู้จักสิ่งสูงสุดอันแท้จริงเสียก่อนเถิด แล้วก็
จะรู้จักว่า ย่นเข้าไปได้หาสิ่งนั้นเอง โดยไม่ต้องสงสัย. การแสดงปาฐกถานี้ ก็หวังเพียง
แจกแจงสิ่งที่ จะช่วยให้ท่านรู้จักสิ่งสูงสุดให้ยิ่งขึ้นไป ไม่มากก็น้อยเท่านั้นเอง.

พินอมา อินทชัยโต

โมกขพลาราม ไชยา

๑๐ ม.ก. ๒๕๑๐

สารบัญ

ปาฐกถา คริสตธรรม — พุทธธรรม พ.ศ. ๒๕๑๐

	หน้า
คำชี้แจงขององค์ปาฐก	ก
ตอนหนึ่ง ว่าด้วยความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา	
๑. พระพุทธเจ้าและพระเยซูเป็นผู้ทำให้โลกสมบูรณ	๓๘๗
๒. ส่วนวนในกัมภีร์ศาสนา มี ๒ ชนิด	๓๘๘
๓. การผ่อนสั้นผ่อนยาวระหว่างศาสนา	๓๙๒
๔. คริสตศาสนาในทัศนะของพุทธบริษัท	๔๐๑
ตอนสอง ว่าด้วยพระบิดา พระบุตร พระวิญญาณ	
๑. พระเจ้าในความหมายทั่วไป	๔๓๒
๒. พระเจ้าในภาษารธรรมของพุทธบริษัท	๔๓๗
๓. พระเจ้าในภาษาคน	๔๔๖
๔. พระเจ้าในภาษาคนมีความหมายภาษารธรรมทั้งสิ้น	๔๕๐
๕. พระเจ้าในฐานะเป็นพระบุตร	๔๖๑
๖. พระเจ้าในฐานะเป็นพระวิญญาณ	๔๗๓
๗. พระเจ้าในฐานะเป็นตรีมูรติ	๔๗๕
ตอนสาม ว่าด้วยการไถ่บาปและการประสบความสำเร็จ	
๑. การไถ่บาป	๔๗๘
๒. ผลสุดท้ายจากศาสนา	๔๘๕
สรุปปาฐกถาทั้งสาม	๔๘๘

ปาฐกถา

เรื่อง

คริสต์ธรรม และ พุทธธรรม

แสดง ณ ศูนย์ศิลปวิทยลัยพระคริสตธรรมแห่งประเทศไทย

ที่จังหวัดเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๑๐

การทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา.

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย,

การทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาด้วยเจตนาดีต่อกัน ย่อมนำไปสู่ความเข้าใจอันดีต่อกันและกัน, ความเข้าใจอันดีต่อกันและกัน ย่อมนำไปสู่การมีความคิดนึกและการกระทำที่ไม่กระทบกระทั่งกัน, ความไม่กระทบกระทั่งกัน ย่อมนำไปสู่การรวมกันเป็นหน่วยแห่งสันติสุขหน่วยเอกของโลก, ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงมีความยินดีเป็นอันมาก ที่ได้มาแสดงปาฐกถาในลักษณะที่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาในที่นี้.

สิ่งแรกที่จำต้องนำมาทำการเปรียบเทียบ ก็คือ ทั้งพระพุทธเจ้าและพระเยซูคริสต์ ล้วนแต่เกิดมาในโลกนี้ เพื่อทำสิ่งที่ยังพร่องอยู่ให้สมบูรณ์. พระเยซูคริสต์

---

* แสดงที่ศูนย์ศิลปวิทยาลัยพระคริสต์ธรรม ในประเทศไทย ที่ จ. เชียงใหม่

ได้ตรัสว่า “เรามีได้มาเพื่อยกเลิกคำสอนและบรรพชาศาคอื่น ๆ เหล่านั้น แต่เรามาเพื่อให้สำเร็จตามนั้น, — (มัทธิย ๕/๑๗) และยังมีคำของยะชายาอันกล่าวถึงพระเยซูคริสต์อีกว่า “พระองค์จะทรงประกาศการพิพากษาระหว่างชาติต่าง ๆ พระองค์จะไม่ขึ้นสู้ใคร, “พระองค์จะไม่ส่งเสียงดัง, จะไม่มีใครได้ยินเสียงของพระองค์ตามที่องถนนหลวง, พระองค์จะไม่ทรงกระซอกไม้้อแม้ที่หักแล้วให้ออกจากกันเป็นท่อน, พระองค์จะไม่ทรงบีบใส่ตะเกียงที่เหลือนแต่ควันกรุ่นให้ดับสนิทลงไป. จนกระทั่งทรงนำความเป็นธรรมไปสู่ชัยชนะได้. ชาติต่าง ๆ จะฝากความหวังไว้ในพระองค์.” — (มัทธิย ๑๒/๑๘ — ๒๑). ข้อความนี้เห็นได้ชัดว่า : เป็นคำกล่าวที่มุ่งหมายครอบคลุมทั่วโลก หรือระหว่างนานาชาติ, สมตามที่ศาสนาเป็นของนานาชาติ มิได้เฉพาะชาติใด ดังนั้นขอให้ถือไว้เป็นหลักตายตัวว่า คำกล่าวของพระเยซูคริสต์ หรือของศาสดาองค์ใดในคัมภีร์ไบเบิลก็ตาม เป็นคำกล่าวที่มุ่งหมายเพื่อโลกทั้งโลก มิใช่มุ่งหมายเฉพาะดินแดนปาเลสไตน์ โดยเฉพาะ.

สำหรับพระพุทธานั้น ท่านได้ตรัสว่า “ตลาคตเกิดขึ้นในโลก เพื่อความเดือดร้อนแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก, เพื่อประโยชน์ เพื่อความเดือดร้อน เพื่อความสุข ทั้งของเทวดาและมนุษย์.” — (ม. ม. ๑๒/๓๗/๔๖). ใจความสำคัญอยู่ที่ตรงที่มีได้เกิดมาเพื่อการกระทบกระทั่งกับผู้ใด หรือลัทธิใด หากแต่เพื่อทำโลกให้สมบูรณ์ด้วยวัตถุประสงค์แห่งการมีโลก, ดังนั้นพระองค์จึงมิได้ทรงกระทบกับศาสนาพราหมณ์ซึ่งมีอยู่ก่อน หากแต่ได้ทรงสอนสิ่งซึ่งในศาสนาเหล่านั้นยังขาดอยู่ พร่องอยู่, หรือทรงอธิบายเสียใหม่ ในแง่ที่สูงขึ้นไปเป็นการแสดงให้ครบทุกแบบ และทรงเปิดโอกาสให้ทุกคนเลือกเอาตามพอใจ ไม่มีการบังคับ. ตัวอย่างเช่นเรื่องนรกและสวรรค์ที่สอนกันอยู่ก่อนอย่างไร ก็ไม่ทรงเลิกสอน แต่กลับทรงแสดงในลักษณะที่น่าสนใจกว่า, จำเป็นกว่า โกลัซติกกว่า เห็นได้ชัดกว่า, คือนรกหรือสวรรค์ที่กำลังเกิดอยู่ในใจของคนจริงๆ ในโลกนี้, มิใช่เรื่องหลังจากตายแล้วเป็นต้น.

เมื่อทำการเปรียบเทียบกันระหว่างศาสนาพุทธกับศาสนาคริสต์ เรา
 จะเห็นว่าพระศาสนาของแต่ละศาสนา มิได้เกิดขึ้นเพื่อกระทบกระทั่งกันระหว่างลัทธิ
 ใดๆ เพราะพระศาสนานานๆ มิได้ทำไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่ทำเพื่อมหาชนทั้งโลก,
 พวกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น ที่ทำการต่อสู้และกระทบกระทั่งอยู่ฝ่ายเดียว.
 พระเยซูคริสต์ก็ตาม พระพุทธเจ้าก็ตาม มิได้ทรงมีเจตนาที่จะทำลายผู้ใด มีแต่การเสีย
 สละเพื่อความสมบูรณ์ของสิ่งที่มนุษย์จะได้รับเท่านั้น. แม้การกระทำของพระองค์ จะมี
 ลักษณะเป็นการปฏิบัติ ก็เป็นการปฏิบัติที่มีสัจธรรมเป็นเครื่องมือ สำหรับหว่านโปรย
 ไปในโลกเท่านั้นเอง. เราจึงควรถือเป็นหลักว่า พระศาสนาทั้งหลายในโลก เกิด
 ขึ้นมาเพื่อร่วมมือกัน ทำโลกให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่มนุษย์ควรจะได้รับ. สวาทของ
 พระศาสนาองค์ใดทำไปอย่างผิดความประสงค์อันนี้ เช่นทำไปเพื่อกวาดล้างกันเป็นต้น
 แล้ว ให้ถือว่าเป็นการกระทำที่นอกคอก.

สิ่งที่สอง ที่จะต้องสนใจกันต่อไป คือ สำนวนภาษาที่ใช้อยู่ในคัมภีร์
 แห่งศาสนานั้นๆ มีอยู่สองชนิด คือภาษาที่ใช้พูดกันอยู่ตามธรรมดา ซึ่งในที่นี้ขอ
 เรียกว่า “ภาษาคน”, ชนิดหนึ่ง, อีกชนิดหนึ่งนั้น เป็นภาษาของฝ่ายศาสนาโดยเฉพาะ
 มีความหมายพิเศษเล็งถึงเรื่องทางนามธรรม คือทางฝ่ายจิตหรือวิญญาณ ซึ่งในที่นี้
 เรียกว่า “ภาษาธรรม”. ในพระไตรปิฎกก็ดี ในไบเบิลก็ดี เต็มอยู่ด้วยภาษาทั้งสอง
 ชนิดนี้ และมีความยุ่งยากเกิดขึ้นเนื่องจากคนส่วนมากไม่เข้าใจในส่วนที่เป็น “ภาษาธรรม”
 แล้วถือเอาความหมายอย่างกะว่าเป็นภาษาคน เลยเข้าใจผิด หรือเข้าใจไม่ได้เลย เป็น
 เหตุให้เกิดความยุ่งยากขึ้นนานาประการในวงการของศาสนานั้น หรือที่เนื่องกันกับศาสนา
 อื่น ในเมื่อจะมีการศึกษาเปรียบเทียบ ดังที่เรากำลังกระทำกันอยู่. เพราะเหตุนี้เอง
 ข้าพเจ้าจะต้องขอร้องท่านทั้งหลายให้อดทนทำความเข้าใจกันในส่วนนี้ มากเป็นพิเศษ.
 เพื่อเป็นการประหยัดเวลา ข้าพเจ้าจะอธิบายด้วยการให้ตัวอย่างต่างๆ ที่มีอยู่ในไบเบิลเอง.

ใน เยเนซิส ๒/—๑๗ มีคำกล่าวของพระเจ้า ห้ามอาดัมไม่ให้กินผลไม้ต้นนั้นว่า “ถ้าซึนกินจะต้งตาย” คำว่า “ตาย” ในที่นี้ เป็นภาษาธรรม คือมิได้หมายถึงการตายธรรมดา แต่เป็นการตายทางวิญญาณ. พระเจ้าเองก็ดี หรือจะเป็นผู้เขียนคัมภีร์เยเนซิสเองก็ดี ย่อมรู้ยู่แล้วว่าอาดัมในขณะนั้น ยังไม่รู้อความหมายของคำว่าตายด้วยซ้ำไป, แม้จะรู้ ก็ต้งรู้ยู่อย่างมีความหมายในภาษาคน คือตายตามธรรมดา. ออาดัมยังมิได้กินผลไม้ต้นนั้น ยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับของเป็นคู่ๆ เช่นความตายกับควมมีชีวิต, ความเป็นหญิงเป็นชาย, ความดีความชั่ว ฯลฯ เหล่านี้ เป็นต้น. อย่างมากที่อาดัมจะรู้ก็คือความตายธรรมดา ในภาษาคนตามธรรมดา. ส่วนพระเจ้า หรือผู้กล่าวคัมภีร์เยเนซิส นั้นรู้ดีว่า คำว่าตายในที่นี้ หมายถึง “ตายทางวิญญาณ” ซึ่งในกรณีนี้ย่อมหมายถึงการเกิดบาปดั้งเดิม (Original Sin) ขึ้นมาทำให้มนุษย์ต้งเป็นทุกข์อย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง มาจนกระทั่งทุกวันนี้. คำว่า “ตาย” ในกรณีเช่นนี้ เราเรียกว่าเป็น คำพูดในภาษาธรรม, ไม่ใช่ภาษาคน แต่ประการใด.

ใน โยฮัน ๓/—๓ มีคำกล่าวว่ “ถ้าผู้ใดไม่บังเกิดใหม่แล้ว จะเห็นแผ่นดินของพระเจ้าไม่ได้.” คำว่า “เกิดใหม่” ในที่นี้ เป็นภาษาธรรม คือเกิดได้ในชีวิตนี้ โดยไม่ต้องสิ้นชีวิตเสียทีหนึ่งก่อนแล้วจึงเกิด, แต่อาจเกิดด้วยการเปลี่ยนใจเป็นอย่างตรงกันข้ามจากที่เคยเป็นมาก่อน. และในข้อถัดไปอีกเล็กน้อย คือข้อ ๓/—๖ ก็มีคำกล่าวยู่ชัดแล้วว่า “สิ่งซึ่งบังเกิดทางเนื้อหนัง ก็เป็นเนื้อหนัง, สิ่งซึ่งบังเกิดทางวิญญาณ (spirit) ก็เป็นวิญญาณ,” นี้ชี้ให้เห็นว่า เกิดทางเนื้อหนัง นั้นเป็นการเกิดตามภาษาคน, การเกิดทางวิญญาณเป็นการเกิดในภาษาธรรม.

ในมัถาย ๒๐/—๒๘ มีคำกล่าวว่ “ทรงประทานชีวิตของพระองค์ ให้เป็นค่าไถ่เพื่อคนเป็นอันมาก”, และในข้อ ๑๔/—๑๗ มีคำกล่าวว่ “ถ้าประสงคจะเข้าในชีวิต ก็ให้ถือปฏิบัติตามพระบัญญัติไว้”, คำว่า “ชีวิต” ในข้อความสองแห่งนี้ต่างตรงกันข้าม คือชีวิต

ในข้อความประโยคแรก หมายถึงชีวิตตามธรรมดา ในภาษาคน, ส่วนชีวิตในประโยคหลัง หมายถึงชีวิตที่ไม่รู้จักตายในภาษารธรรม หรือภาษาพระเจ้า.

ในที่บางแห่งได้มีการกล่าวในสำนวนภาษารธรรม ตามแบบ คำว—เต้—กิง ของเล่าจื้อ เช่นใน มัทธาย ๑๐/-๓๔ มีคำกล่าวที่ว่า “ผู้ใดพยายามจะให้ชีวิตของตนรอด จะต้องเสียชีวิต, ส่วนผู้ที่ยอมเสียชีวิต จะรอดชีวิต” ดังนี้. ท่านจะเห็นได้เองแล้วว่า คำว่าชีวิตมีความหมายสองอย่าง คือภาษาคนอย่างหนึ่ง ภาษารธรรมอีกอย่างหนึ่ง. ข้อความส่วนนี้ ถ้อยคำที่เป็นภาษารธรรมนั้นยังแถมมีสำนวนเป็นสำนวนภาษารธรรมอีกด้วย, คือสำนวนที่คนธรรมดาซึ่งไม่เคยได้ศึกษามาก่อน จะฟังเข้าใจไม่ได้เลย. ทั้งนี้เป็นเพราะคำว่าชีวิตเป็นคำที่มีความหมายสองอย่าง อย่างตรงกันข้ามนั่นเอง.

ตัวอย่างเพียงเท่านั้นก็เป็นการเพียงพอแล้ว ที่จะแสดงให้เห็นว่า มีภาษาซ้อนกันอยู่ถึงสองภาษา และมีวิธีพูดต่างกันอย่างไร ในพระกัมภีร์ของเรา ทั้งของพุทธศาสนาและคริสตศาสนา. สิ่งที่จะต้องสังเกตให้เห็น เพราะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อไปอีกก็คือ เพราะไม่เข้าใจภาษารธรรมในศาสนาของตนนั่นเอง คนจึงละทิ้งศาสนาเดิมของตนไปหาศาสนาอื่น. ถ้าเขาเข้าใจข้อความในภาษารธรรมแห่งศาสนาของตนเองแล้ว เขาจะรักศาสนาของเขาอย่างชีวิตจิตใจทีเดียว. สำหรับศาสนาคริสต์นิกายนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่า เป็นเพราะพวกยิวสมัยนั้น ไม่เข้าใจความหมายในภาษารธรรมของพระเยซูคริสต์อยู่หลายประการ เขาจึงไม่ยอมเชื่อว่าพระองค์เป็นบุตรของพระเจ้า ทั้งที่พระเยซูคริสต์ได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์หลายอย่างหลายประการก็ไม่ยอมเชื่อ แล้วสิ่งที่เรียกว่า ริเค็มปชัน หรือการได้บาปด้วยชีวิตเป็นเดิมพันจึงเกิดขึ้น. ทั้งหมดนี้คือ ความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า “ภาษารธรรม”. ถ้าเราจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสองศาสนา เราจะต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ในการที่จะตีความหมายแห่งภาษารธรรมในศาสนาของตน ๆ ให้ถูกต้อง จึงจะนำมาซึ่งผลดี. ถ้าต่างฝ่ายต่างยืนยันข้อความในพระกัมภีร์ของตน ๆ

อย่างเป็นทางการคนตรงตามตัวหนังสือไปหมดแล้ว ไม่มีทางที่ศาสนาใดจะลงรอยกันกับศาสนาอื่นได้แม้แต่นิดเดียว จะวิวาทและคูหมีนกัน จนเกิดเป็นผลร้ายขึ้นแก่โลก เพราะปัญหาระหว่างศาสนานั้นเอง. สำหรับพุทธบริษัทนั้น จะยอมรับข้อความในศาสนาคริสต์นได้ทั้งหมด ว่าลงรอยกันกับพุทธศาสนา ถ้าหากว่ายอมให้มีการตีความในภาษาธรรมตามแบบของพุทธบริษัท ซึ่งข้าพเจ้าจะได้ชี้ให้เห็นในการบรรยายตอนต่อไป.

ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจไว้เถิดว่า มหาชนส่วนใหญ่ที่ยังเขลาต่อภาษาธรรมนั้นแหละคือ ศัตรูอันร้ายกาจของศาสนา ไม่ว่าจะเป็ศาสนาคริสต์นหรือศาสนาพุทธ. เราไปมัวหลงเห็นสิ่งอื่นเป็นศัตรูของศาสนา จึงไม่ได้จัดการไปในทางที่เป็นผลดีแก่ศาสนา และมีปัญหาใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่นคนพวกกันละทิ้งศาสนาบ้าง, ถือศาสนาอย่างเขลา ๆ เป็นเพียงพิธีรีตองบ้าง, หรือเปลี่ยนศาสนากันไม่หยุดบ้าง, เผยแผ่ศาสนาไม่เป็นผลสำเร็จบ้าง ดังนี้เป็นต้น. ถ้าท่านพิจารณาคูให้ถี่ ๆ ในข้อนี้ ท่านจะเห็นได้ทันทีว่าการทำความเข้าใจกันและกันเกี่ยวกับภาษาคนและภาษาธรรมนี้ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างไร และทำไมข้าพเจ้าจึงได้รับกวนเวลาของท่าน เกี่ยวกับเรื่องนี้เสียอย่างยืดยาวเช่นนี้. การแตกแยกเป็นนิกาย ๆ ในศาสนาเดียวกัน ก็มีมูลมาจากการตีความหมายเกี่ยวกับภาษาธรรมต่างกันั้นนั่นเอง นับว่าเป็นผลร้ายแก่ศาสนานั้น ๆ โดยไม่จำเป็นเลย. ความประสงค์ของพระศาสดาทังหลาย ในการที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นผลดีแก่มนุษย์ให้สมบูรณ์เกิดชะงักงันเป็นไปไม่ได้ ก็เพราะสาวกแห่งศาสนานั้น ๆ ตีความหมายในทางภาษาธรรมแห่งพระศาสดาของตนอย่างผิด ๆ รักษาไว้อย่างผิด ๆ และสอนกันไปอย่างผิด ๆ จนโลกมีวิกฤตกาลบางอย่างเกิดขึ้น เพราะปัญหาทางศาสนาระหว่างศาสนาด้วยกัน ดังที่กล่าวแล้ว ขอให้ท่านทั้งหลายสนใจในเรื่องนี้ให้มากเป็นพิเศษ.

เรื่องที่สาม ต่อไป. ในตอนนี้ ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวถึง การยินยอมผ่อนสั้นผ่อนยาวกัน ในระหว่างศาสนา โดยยอมรับหลักการที่ว่า "มีผู้ประกาศัจธรรมของ

พระเป็นเจ้า ในหมู่มนุษย์ทุกชาติทุกภาษา” —(กูรอ่าน บท ๑๐ ตอน ๕ โศลกที่ ๔๗) เป็นข้อแรกเสียก่อน, แล้วจึงจะถึงการผ่อนสั้นผ่อนยาวอย่างอื่น ซึ่งมีความสำคัญรองๆ ลงไปตามลำดับ, แล้วการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนา จักเกิดผลดีที่สุดที่จะพรรณนา.

คำว่า “ผู้ประกาศสัจธรรมของพระเจ้า” หรือ APOSTLE นั้นมีอยู่จริงในทุกศาสนา แม้กระทั่งพุทธศาสนา. ข้อนี้หมายความว่า คำว่า “พระเจ้า” นั้นเป็นภาษาธรรม อาจจะตีความหมายได้ต่าง ๆ กันตามความรู้สึกของศาสนานั้น ๆ. ข้าพเจ้าผู้ที่กำลังพูดอยู่กับท่านทั้งหลายในที่นี้ ได้ใช้สรรพนามเรียกตัวเองว่า “ข้าพเจ้า”, คำคำนี้หมายความว่า “ผู้ที่เป็นข้าของพระเจ้า” แต่เราพูดเร็ว ๆ สั้น ๆ ว่า “ข้าพเจ้า” เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ท่านที่เป็นคริสเตียนทั้งหลายจะมีความตึงเครียดถึงกับไม่ยอมให้ข้าพเจ้ามีพระเจ้าเหมือนกับท่านทั้งหลายได้อย่างไรกัน. ถ้าท่านไม่ผ่อนสั้นผ่อนยาวแก่กันและกัน แม้ในลักษณะเช่นนี้แล้ว เราจะมาพูดกันให้เสียเวลาทำไม. พุทธบริษัทก็มีพระเจ้าหรือพระเป็นเจ้าก็ตาม ตามแบบของตน และมีความหมายอย่างเดียวกันกับพระเจ้าของพวกอื่น. ข้อนี้จะเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าจะชี้แจงให้ท่านฟังอย่างละเอียดในปาฐกถาตอนที่สองพรุ่งนี้. ในขณะนี้ขอร้องแต่ให้มีการผ่อนสั้นผ่อนยาว เพื่อปรับความเข้าใจกันได้โดยสะดวก และเป็นธรรมเท่านั้น. ถ้าท่านเผยแผ่คริสต์ธรรมในประเทศไทย ไม่ประสบความสำเร็จ มันก็ต้องเป็นเพราะท่านทั้งหลายไม่ยอมรับว่าพวกพุทธบริษัทก็มีพระเจ้าของเขาอยู่แล้วด้วยเหมือนกันนั่นเอง. ทั้งนี้ เราจะต้องมีการผ่อนสั้นผ่อนยาวกันถึงกับว่า ไม่ว่ามนุษยชาติไหนภาษาไหน ย่อมจะมีสิ่งที่มีความหมายในลักษณะที่เป็น “พระเจ้า” ของเขาอยู่แล้วด้วยกันทั้งนั้น. ถ้าอารยธรรมของเขาอยู่ในระดับต่ำ เขาก็จะมีความหมายของสิ่งที่เรียกว่า “พระเจ้า” ของเขา ในลักษณะที่แคบหรือเพียงจะออกงาม มิใช่ว่าจะอยู่ในลักษณะที่ผิด หรือถึงกับไม่มีเอาเสียทีเดียว. แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่เราเรียกว่า “พระเจ้า” ของเขา ก็จะมีวิวัฒนาการขึ้นไปจนกว่าจะ

สมบูรณ์, พวกเราก็มีหน้าที่ช่วยเหลือเขาในข้อนี้ โดยอนุโลมตามคำตรัสของพระเยซูคริสต์ที่ว่า “เรามาเพื่อช่วยให้สิ่งเหล่านั้นสมบูรณ์” ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น.

สำหรับผู้ประกาศนั้น จะเป็นพระศาสดา (PROPHET) ก็ได้, เป็นสาวกที่จบกิจส่วนตัวแล้ว (APOSTLE) ก็ได้, ย่อมสามารถที่จะประกาศสังฆธรรมเกี่ยวกับพระเป็นเจ้าได้ ตามความเหมาะสมแห่งกาลและเทศะ, ไม่จำเป็นจะต้องมีคำพูดในภาษาคนอย่างตรงกันทุกตัวอักษรเสมอไป ขอแต่ให้มีความหมายในภาษารวม ตรงกันโดยใจความก็พอแล้ว แม้จะมีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงกันอยู่ในวิธีพูดจา หรือถ้อยคำที่ใช้ เนื้อแท้ของสิ่งที่จะประกาศนั้นย่อมมีความมุ่งหมายตรงกันหมด ก็คือการเข้าถึงสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์จะพึงเข้าถึงได้ในตอนท้ายที่สุดนั่นเอง. แม้ว่าคนบางคนกำลังกระทำผิดอยู่ในบัดนี้ เราคงถือວ່ານั้นคือบทเรียนที่พระเจ้าโปรดประทานแก่เขา เพื่อเขาจะทำถูกต้องไปนั่นเอง. ลำพังความเข็ดหลาบของเขา ก็มีกำลังผลักดันมากพอที่จะทำให้เขาเปลี่ยนใจและเสาะแสวงหาเรื่องใหม่ ๆ ที่จะไม่ทำให้เขาเจ็บปวดอีกต่อไป. พวกผู้ประกาศสังฆธรรมทั้งหลายช่วยเขาให้หาพบสิ่งนั้นได้เร็วเข้า ก็เป็นการคุ้มค่าแล้ว, และเราจะทำอะไรให้มากหรือเร็วไปกว่านี้ไม่ได้เลย เพราะคนทุกคนต้องเป็นไปตามกฎนี้ เพราะพระเจ้าหรือธรรมชาติก็ตามสร้างเขาเพื่อให้อภิสรรภาพในการคิด การตัดสินใจเป็นต้น ของเขาเอง. ดังนั้นขอให้เรามีสมมติฐาน (hypothesis) ในเรื่องนี้อย่างตรงกันหมดว่า “มีผู้ประกาศสังฆธรรมของพระเจ้าในมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา” ดังที่กล่าวแล้ว.

ข้อที่เราจะต้องมีการผ่อนผันสั้นยาวกันต่อไปอีก ก็คือการที่คนในโลกแห่งสมัยนี้มีการศึกษาศาสนาของตน ๆ อย่างที่เรียกว่า “ขึ้นต้นไม่ลงมาจากทางปลาย”, ไม่เหมือนกับคนในสมัยพระพุทธเจ้าหรือพระเยซูคริสต์ก็ตาม ซึ่งทำการศึกษาย่าง “ขึ้นต้นไม่ไปจากทางโคน” ข้อนี้หมายความว่า พวกเราสมัยนี้ พอเกิดมา ก็มีพระคัมภีร์อันมากมาย ทั้งที่เป็นตัวบทเดิม (text) และคำอธิบายตัวบทนั้น ๆ (commentary) กอง

ร่อยอยู่แล้วเป็นภูเขาเลากา และเราก็อ่านกันอย่างคาบเกี่ยวกันและ จนมีความรู้ท่วมหัว ทั้งในแง่ของศาสนา, ปรัชญา, วรรณคดี และอื่น ๆ จนเราไม่รู้ว่าจะเลือกเอาข้อไหนเป็นที่พึ่ง. ยิ่งเรียนพระคัมภีร์มากเท่าไร ก็ยิ่งไม่รู้ตัวแท้ของศาสนา ยิ่งขึ้นเท่านั้น, เพราะเหตุว่า ตัวแท้ของศาสนานั้น เป็นสิ่งที่จะรู้จักได้ด้วยการปฏิบัติลงไปจริงๆ เท่านั้น. นี่เรียกว่าเรากล้าหาตัวศาสนาเหมือนกับขึ้นต้นไม้ลงมาจากทางปลายกันอยู่ทั่วไปในสมัยนี้ และในทุกๆ ศาสนา. ส่วนคนในสมัยโบราณนั้น เขาไม่มีตำราและความรู้ท่วมหัวเหมือนคนสมัยนี้ หรือแทบจะกล่าวได้ว่าตั้งต้นขึ้นมาโดยไม่มีความรู้อะไรเลย แล้วรับเอาคำสอนเพียงทีละข้อสองข้อไปปฏิบัติสูงเรื่อยขึ้นมาตามลำดับๆ เขาจึงเข้าถึงตัวแท้ของศาสนาได้. ในลักษณะที่เหมือนกับขึ้นต้นไม้ขึ้นไปจากทางโคน ตั้งที่กล่าวแล้วนั่นเอง. ดังนั้น พวกเราในโลกสมัยนี้ทั้งหมดจะต้องมีความอ่อนผัน สันนิยาบกัน เห็นใจกันในข้อที่ตกอยู่ในภาวะแห่งความเขลาโดยไม่รู้สีกตัวนี้เช่นเดียวกัน. การตีปัญหาทางศาสนาในข้อความใดๆ ย่อมเป็นการง่ายที่จะแตกต่างกัน และเดินกันคนละทางห่างกันออกไป จนกระทั่งเห็นเป็นศัตรูกัน เพราะความรู้ที่ต่างกันต่างมีอย่างท่วมหัวของตนไปคนละแนวๆ แล้วมาตีปัญหาหัวข้อเดียวกันเช่นนี้.

ข้าพเจ้าเชื่อว่าถ้าเรานำคริสตธรรม เข้าไปสู่อินเดียในสมัยพุทธกาลก็จะได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี ในฐานะที่เป็นเพื่อน หรือเป็นพี่น้องกันทีเดียว เพราะคนทีนั้นในสมัยนั้น มีใจกว้างจนถึงกับกล่าวไว้เป็นหลักว่า มนุษย์มีหนทางที่จะรอดพ้นได้โดยหนทางสามอย่าง คือ บัญญัติกัณะ เอาบัญญัติขึ้นเป็นเบื้องหน้าก็ได้ สัทธาธิกัณะ เอาความเชื่อเป็นเบื้องหน้าก็ได้ และ วิริยาธิกัณะ เอาการกระทำด้วยกำลังใจอันเข้มแข็งเป็นเบื้องหน้าก็ได้, รวมเป็นสามทางด้วยกัน แล้วแต่ใครจะเลือกเอาวิธีไหนให้เหมาะอุปนิสัยแห่งตนๆ, และพุทธบริษัทในทุกวันนี้ ก็ยังยอมรับหลักการอันนี้ซึ่งเป็นของที่ธรรมชาติ หรือพระเจ้าได้กำหนดมาให้อย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้นั่นเอง. และเมื่อพิจารณา

กันดูด้วยใจอันไม่ลำเอียง ทุกคนอาจจะลงความเห็นพ้องกันว่า พระพุทธศาสนา
 เอียงไปในทางที่จะเป็นพวกบัญญัติภาวะ, คริสต์ศาสนาเอียงทางสัทธาภาวะ, อิสลาม-
 มิกศาสนาเอียงไปในทางวิริยาภาวะ, หรือต่างก็ได้ถือเอาสิ่งนั้น ๆ ตามลำดับ ขึ้นเป็น
 ลักษณะเฉพาะแห่งศาสนาของตน ๆ นั้นเอง แต่เมื่อก้าวโดยที่แท้แล้ว จะมีศาสนาใดถือ
 หลักแต่เพียงข้อเดียวเช่นนั้น ไม่ได้เป็นอันขาด ก็จะต้องมีครบด้วยกันทั้งสามอย่าง
 หากแต่ว่าศาสนาหนึ่ง ได้ถือเอาหลักข้อหนึ่งขึ้นเป็นหลักสำคัญ ดังเช่นคริสต์ศาสนาได้มี
 หลักเรื่องความเชื่อเป็นหัวข้อสำคัญตั้งนี้เป็นต้น. คริสต์ธรรมประกอบอยู่ด้วยบัญญัติ
 และความเพียรอย่างไร ข้าพเจ้าจะได้ชี้ให้เห็นชัดในตอนถัดไป, ในที่นี้มุ่งหมายแต่จะชี้ให้
 เห็นว่า ทุกศาสนาจะต้องมีหลักที่ครบถ้วนทุก ๆ หัวข้อแห่งธรรม อันมนุษย์จะพึงมี
 เช่นความเชื่อ ความเพียร บัญญา เมตตา การเสียสละ ความไม่เห็นแก่ตนและความไม่มีตน
 เป็นของตน ฯลฯ เหล่านี้ด้วยกันทั้งนั้น. ศาสนาไหนจะยกเอาข้อไหนขึ้นเป็นเบื้องหน้า
 นั้นย่อมแล้วแต่ว่าศาสนานั้นตั้งขึ้นเพื่อจะเป็นประโยชน์แก่ใคร ในถิ่นไหน และยุคไหน
 ตามควรแก่อุปนิสัยของคนในถิ่นนั้นและยุคนั้นนั่นเอง. ดังนั้นขอให้เราช่วยกันระมัด
 ระวัง อย่าให้ความรู้ชนิดที่เราได้มาจาก “การขึ้นต้นไม่จากทางปลาย” นั้น มาปิด
 บังข้อเท็จจริง ที่เราทุกศาสนาจะต้องมีความเห็นอกเห็นใจกันและผ่อนผันสั้นยาวแก่กัน
 ในการที่ร่วมมือกันทำหน้าที่ของตน ๆ ในโลก ตามความมุ่งหมายอันถูกต้องของศาสนา
 นั้นเอง.

ในสากลจักรวาลและระยะเวลาอันยาวยี่คนั้น, ในถิ่นหนึ่งและยุคหนึ่ง คน
 ที่นั่นต้องการ หลักเรื่อง ความเชื่อ. อีกถิ่นหนึ่งยุคหนึ่ง ต้องการ การใช้เหตุผล,
 อีกถิ่นหนึ่งยุคหนึ่งต้อง การวิวิธบังคับจิตหรือใช้กำลังใจอันเข้มแข็ง. ครั้นมาถึงอีก
 ยุคหนึ่ง ที่หลักธรรมทั้งสามนั้นมาพบกันเข้าเพราะการคมนาคมที่ทำให้โลกแคบเข้าทุกที
 แล้วเราจะมามัวทะเลาะกันตั้งนั้นหรือที่เป็นความประสงค์ของธรรมชาติ หรือของพระ-

เป็นเจ้าก็ตามข้าพเจ้ามองเห็นข้อเท็จจริงไปในทำนองที่ว่า ทุกศาสนาจักเข้ากันได้อย่างสนิทสนมถ้าหากว่ามีการผ่อนผันสั้นยาวแก่กันและกัน แล้วแต่ว่าศาสนาไหนจะยกเอาธรรมะข้อไหนเป็นเบื้องหน้าและใช้ธรรมะพวกไหนเป็นส่วนประกอบ ได้โดยสมควรแก่สิ่งแวดล้อมของตน ๆ. ครั้นมาพบกันเข้าก็สามารถทำให้ทั้งสามสายกลมกลืนเป็นสายเดียวกัน, ถึงแม้ว่าหลาย ๆ สายในแถบภูเขาไหลมาบรรจบเป็นสายเดียวกัน ย่อมจะมีปุ๋ยที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ได้ครบถ้วนแก่ทุ่งนาที่ไหลผ่านไป ยิ่งกว่าแม่น้ำสายเดียวโดดๆ โดยแน่นอน. ศาสนาทุกศาสนาในโลกมีการผ่อนผันสั้นยาวกันมากขึ้นเพียงใด ก็จะเป็นผลดีหรือพรอันประเสริฐของพระเจ้าแก่โลกมากขึ้นเพียงนั้น.

สิ่งที่ต้องการความผ่อนผันสั้นยาวต่อไปอีกก็คือ การตีความในถ้อยคำทางศาสนา เช่นคำว่า พระเจ้า คำว่า ธรรม, ศาสนา, กรรม, ความรอด, กระทั่งคำว่า มรรค ผล นิพพาน, แม้ที่สุดแต่คำว่า โลก เป็นต้น ทั้งหมดนี้ จะต้องยอมให้ตีความกันในลักษณะที่เป็นภาษาธรรม, ไม่ใช่ภาษาคนตามตัวหนังสือ. การตีความหมายของคำในทำนองภาษาธรรมนั้น จะเป็นไปได้แต่ในทางที่จะเป็นโชคแก่แก่มนุษย์ในโลกอย่างเดียวกันเท่านั้น. หรือถ้าจะถือให้เป็นหลักที่แคบเข้ามา คือให้รัดกุมยิ่งขึ้น เราควรจะถือว่าการตีความหมายของคำคำใด ในศาสนาใด ถ้าเป็นไปเพื่อความแตกร้าง ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์เป็นส่วนรวมแล้ว การตีความแห่งคำนั้นเป็นของผิดหรือไม่ตรงต่อพระประสงค์ของพระเจ้า หรือเป็นการกระทำของชาตानหรือพญามารนั่นเอง. ข้าพเจ้าขอยืนยันไว้ในที่นี้ว่า การตีความแห่งคำใด แห่งศาสนาใด ในที่ประชุมใดก็ตาม ถ้ายินยอมกัน ให้ตีไปในทางที่เห็นว่าเป็นประโยชน์แก่มนุษย์เป็นเบื้องหน้า โดยไม่ต้องคำนึงถึงประเพณี (tradition) ซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้แล้ว การตีความนั้นไม่มีทางที่จะผิด, หรือพลากไปจากพระประสงค์ของพระเจ้าไปได้เลย. แต่เรามากจะไม่ค่อยยอมกัน ต่างฝ่ายต่างจะถือเอาตามประเพณีของตนที่น่าสืบ ๆ กันมา

ช้านาน จนกระทั่งไม่ทราบความหมายอันแท้จริงไปแล้วก็มี. และนั่นก็คือ การตีความหมายของคำว่า “ความเชื่อ” อย่างไม่ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้า และนับว่าเป็น ตัวอย่างที่ควรสังวร.

ถ้าทางฝ่ายศาสนามีการผ่อนผันสั้นยาวกัน เพื่อการตีความหมายทางศาสนาให้ถูกต้องโดยลงรอยกันใต้อุบายศาสนาแล้ว การตีความชนิดนั้น จะเป็นการต่อต้านสิ่งที่ปฏิบัติกับศาสนาได้อย่างถึงที่สุด. ในปัจจุบันนี้ เราถือกันว่า ลัทธิ *dialectic materialism* เป็นข้าศึกต่อศาสนา. ข้อนี้เป็นเพราะสถาบันทางศาสนาตีความข้อความบางอย่างในศาสนาอย่างผิด ๆ ทำให้ศาสนาต่าง ๆ คุณกันไม่คิด หรือทำให้ประชาชนไม่สามารถใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเพียงพอหรือทุกแบบ ลัทธิวัตถุนิยมเช่นนั้นจึงเกิดขึ้นมาในโลกนี้ได้ และเป็นข้าศึกที่จะทำลายศาสนาต่าง ๆ ให้หมดไป. แต่ถ้าหากว่าสถาบันทางศาสนาตีความข้อความที่สำคัญ ๆ อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นภาษาธรรม, แล้ว ศาสนานั้นแหละจะกลับเป็นข้าศึกของลัทธิวัตถุนิยมทุกชนิด จะต่อต้านลัทธินั้น ๆ ให้กระจัดกระจายไปอย่างรอน้ำไม่คิดหรือถึงไม่อาจจะเกิดขึ้นในโลกได้เลย. ดังนั้นศาสนาทุกศาสนาในโลกนี้ จะต้องมีการผ่อนผันสั้นยาวต่อกันและกันในการตีความหมายของหลักที่สำคัญ ๆ เพื่อจะกลมกลืนกันได้ทุกศาสนา ทำให้มีคำตอบหรือวิธีการที่จะแก้ปัญหาชีวิตทุกชนิดและทุกแบบ ของคนทุกชาติทุกภาษาได้จริง สมตามความมุ่งหมายของสิ่งที่เราเรียกกันว่า “พระเจ้า” : เราจะต้องถือกันอย่างแน่นแฟ้นว่า พระเจ้าได้ทรงประทานหลักที่ถูกต้องมาให้อย่างครบถ้วนแล้ว แต่เรามาดูตีความหมายอย่างผิด ๆ กันเสียเอง ผลจึงเกิดขึ้นในทำนองที่อาจจะกล่าวได้ว่า พระเจ้าจะต้องทกลงมนุษย์อีกต่อไป ท้ายการเปิดโอกาสให้ลัทธิวัตถุนิยมครองโลกกันเสียสักพักหนึ่ง จนกว่ามนุษย์จะเข็ดหลาบนั่นเอง. ขอให้ นักศาสนาทั้งหลายอะลุ่มอะหล่วยกัน ในการตีความข้อธรรมในศาสนา ให้เป็นไปในทางที่ศาสนาทั้ง

หลายในโลก จะประสานกัน กำจัดวิกฤตการณ์ในโลกให้หมดไป เพราะประชาชนสามารถรับเอาหลักทางศาสนาไปแก้ปัญหาวีติของมนุษย์ได้ ทั้งในทางการเมือง การเศรษฐกิจ และอื่นๆ กระทั่งปัญหาทางจิตทางวิญญาณ ทุกประการนั่นเอง.

การผ่อนสั้นผ่อนยาวที่ข้าพเจ้าจะนำมาเป็นตัวอย่างข้อสุดท้าย ก็คือการเกียงงอนกันเพื่อจะไม่ ใช้คำบัญญัติทางศาสนาร่วมกัน. ตัวอย่างเช่นพุทธบริษัทเกียงงอนที่จะไม่ ใช้คำว่า *religion* กับศาสนาของตน โดยกล่าวหาสิ่งที่เรียกว่า *religion* นั้น ใช้กับระบบศาสนาที่มีพระเจ้าและการอ้อนวอน พุทธศาสนาไม่มีสิ่งเหล่านี้, โดยที่หารู้ไม่ว่า คำว่า พระเจ้าในทางภาษาธรรมนั้น หมายถึงอะไรได้ก็อย่าง, และคำอ้อนวอนนั้น มีความหมายที่คั่นลึกอยู่หลายชั้น ซึ่งแม้ที่สุดแต่อาจจะหมายถึงระบบวิธีที่จะต้องใช้กับตนเองโดยไม่ต้องเกี่ยวกับใครอื่นก็ยังได้. เพราะคน ๆ หนึ่งยอมแบ่งความรู้สึกของตนออกได้เป็นสองส่วนหรือสองคน อยู่เสมอไป ซึ่งเรามักจะเรียกกันว่า คนที่รู้สึกฝ่ายดี และคนที่รู้สึกฝ่ายชั่ว ที่มีการต่อสู้ทางภายในใจอยู่เสมอ. ถ้าเราใช้คำว่าบังคับตัวเอง หรือหลอกตัวเองก็ได้แล้ว เราก็มีทางที่จะใช้คำว่า “อ้อนวอน” กับตนเองได้เหมือนกัน และนั่นแหละ คือการอ้อนวอนพระเจ้าในอีกแบบหนึ่ง ซึ่งจะต้องใช้สำหรับคนส่วนใหญ่ด้วยซ้ำไป เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น โดยทั่วไปเราหมายถึงความดี.

ทางฝ่ายคริสเตียน ก็คงไม่ยอมใช้คำว่า “นิพพาน” ในพุทธศาสนา ต่อสิ่งที่ตนเรียกว่า ความรอด (*salvation*) โดยเด็ดขาดก็เป็นได้ และจะหาทางขัดแย้งโดยประการต่างๆ ว่าไม่มีทางที่จะลงรอยกันได้เลย เพราะความรอดนั้นจะต้องมาจากพระเจ้า มิใช่มาจากการปฏิบัติตามมรรคมีองค์แปดประการของพุทธบริษัท. แต่ข้าพเจ้าอยากจะชี้ว่า มรรคมีองค์แปดประการนั้น คือตัวสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม”, และ “ธรรม” นั้นคือตัวพระเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าจะได้อธิบายให้เห็นชัดในครั้งต่อไปพร้อมๆ.

คำที่สำคัญที่สุดอีกคำหนึ่ง คือคำว่า สิ่งที่พระเจ้าเปิดเผยให้ หรือประทานลงมา *revelation* เช่นที่โมเสสได้รับจากพระเจ้กิติ หรือแม่แต่วิวรณ์ต่างๆ ที่เซ็นต์โยฮันได้รับจากพระเจ้าโดยผ่านทางพระเยซูคริสต์กิติ ทางคริสเตียนถือว่าเป็นสิ่งที่ประทานลงมาจากสวรรค์โดยตรง. พุทธบริษัทบางพวกไม่ยอมรับคำว่า *revelation* นี้มาใช้ในพุทธศาสนาโดยถือเสียว่าเป็นสิ่งที่มิได้โดยเด็ดขาด. แต่โดยที่แท้แล้วสิ่งๆ นั้นมีทั่วไปในพุทธศาสนา ปราภฏักซ์ที่อยู่ในบาลีต่างๆ เช่นในพุทธอุทานว่า “เมื่อใดธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มึนเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้นความสงสัยของพราหมณ์ก็สิ้นไป” ทั้งนี้เป็นต้น. ข้อนี้หมายความว่า เมื่อผู้ใดก็ตาม เพ่งหาความจริงข้อใดข้อหนึ่งอยู่ด้วยสมาธิอย่างแรงกล้า เป็นเวลานานพอและเหมาะสม ธรรมที่มีลักษณะเหมือนแสงสว่างจะปรากฏแก่เขาในลักษณะฉิดธรรมตา จนถึงกับต้องเรียกว่าเป็นของเหนือวิสัยมนุษย์ตามปรกติ และเรียกว่า *divine* หรือมาจากสวรรค์ได้เช่นเดียวกัน เพราะเป็นที่น่าอัศจรรย์เกินไปนั่นเอง. อย่างไรก็ตาม คำว่า *revelation* นี้ ก็มีความหมายแต่เพียงว่า ปราภฏักซ์ออกมาอย่างฉิดวิสัยธรรมตาเท่านั้น, ทั้งนี้จึงเป็นสิ่งที่มิได้ในทุกศาสนา ไม่ควรจะเป็นที่รังเกียจในการที่จะนำมาใช้ในความหมายที่ตรงกันทุกๆ ศาสนา. ข้อนี้เป็นอันว่า เมื่อคำที่สำคัญๆ อันสงวนไว้เฉพาะศาสนาใดศาสนาหนึ่งมาแต่เดิมนั้น ก็เป็นคำที่ใช้เป็นคำกลางได้ตั้งนี้แล้ว คำที่มีความสำคัญน้อย หรือที่รองลงมาก็สามารถใช้เป็นคำธรรมคาระหว่างศาสนาได้ โดยไม่ต้องสงสัยเลย เว้นเสียแต่จะมัดตั้งข้อเกี่ยวงอนแก่กันและกัน เพื่อข่มขีลล้างกัน โดยฝืนต่อบัญญัติของพระเจ้าอย่างซึ่งหน้าเท่านั้น.

สรุปความในตอนนี้ ที่ว่าด้วยการผ่อนสั้นยาวแก่กันเสียชั้นหนึ่งก่อนว่า การที่เจ้าหน้าที่ทางศาสนา ตีความในศาสนาของตนๆ อย่างเห็นแก่ตัว ปราภฏักซ์จากการผ่อนผันสั้นยาวเพื่อให้ประสานกลมเกลียวกันได้นั้นเอง ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกขึ้นในใจของมนุษย์ว่า มีศาสนาหลายศาสนา แทนที่จะมีแต่ศาสนาเดียวเป็นสากล,

และรู้สึกว่ามีพระเจ้าต่าง ๆ กันหลายองค์ แทนที่จะรู้สึกว่าเป็นเนื้อแท้แล้ว มีเพียงองค์เดียว, และรู้สึกเกิดความคิดที่เป็นพวกเขาพวกเราเป็นฝักเป็นฝ่าย แทนที่จะรู้สึกไปในทำนองว่าโดยเนื้อแท้แล้ว มนุษย์ทั้งโลกเป็นคนคนเดียวกัน หรือมาจากบรรพบุรุษคนเดียวกัน ดังนี้ เป็นต้น. พระเยซูคริสต์ก็มีได้ทรงตั้งชื่อศาสนาของพระองค์ว่า ศาสนาคริสต์, พวกเราเพิ่งจะมาตั้งชื่อเองทีหลัง แล้วมุ่งจะแยกตัวออกจากศาสนาอื่น. พระเยซูคริสต์พร่ำบอกแทนหนทางที่จะเข้าถึงแผ่นดินของพระเจ้าได้อย่างไรเท่านั้น และสำหรับทุกคนในโลก. พระพุทธเจ้าก็มีได้ทรงตั้งชื่อศาสนาของพระองค์ว่าศาสนาพุทธ, พระองค์ทรงเรียกการปฏิบัติระบบนั้นว่า พรหมจรรย์ ดังบาลีว่า พรหมจริยปกาเสถ เป็นต้น ไม่ได้เรียกว่าศาสนาเลย. พวกเราที่หลังต่างหาก เพิ่งจะตั้งชื่อให้ว่าศาสนาพุทธ แล้วก็มุ่งจะแยกตัวออกจากศาสนาอื่น ๆ เป็นศาสนา ๆ ไปอย่างทรงไว้ซึ่งอำนาจ (authority) ว่ามีอะไรเป็นของตัวโดยเฉพาะ. พระพุทธองค์ตรัสว่า “จงประกาศพรหมจรรย์ (การประพฤติดี) ให้ดังงามทั้งเบื้องต้น (สำหรับคนมีสติปัญญาอ่อน) ทั้งท่ามกลาง (สำหรับคนมีสติปัญญาปานกลาง) ทั้งเบื้องปลาย (สำหรับคนมีปัญญาสูงสุด) ให้สมบูรณ์ทั้งอรรถะและพยัญชนะ (คือทั้งหัวข้อและคำอธิบาย), ที่เป็นประโยชน์แก่กุลทังแก่เทวดาและมนุษย์.” เมื่อเป็นดังนี้แล้วจึงเกิดคิดว่า มันเป็นความผิดของใคร ที่ทำให้เกิดความแตกแยกทางศาสนาเป็นศาสนาต่าง ๆ ต่างก็ความไปในทางที่จะข่มขีลปล้ำกัน จนกระทั่งอ่อนแอไปด้วยกัน ไม่มีกำลังพอที่จะต่อต้านสิ่งที่ป็นข้าศึกต่อศาสนาเป็นส่วนรวมได้เลย.

เรื่องที่สี่. เรื่องที่อยากจะทำความเข้าใจเพื่อการศึกษเปรียบเทียบเป็นเรื่องที่สี่นั้น มีหัวข้อว่า “ศาสนาคริสต์ในทัศนะของพุทธบริษัท”.

ข้อแรกที่สุด ที่จะต้องปรับความเข้าใจกันเสียก่อน ก็คือข้อเท็จจริงที่มีอยู่ว่า ศาสนาทุกศาสนา มีส่วนที่เป็นเปลือกห่อหุ้มอยู่ด้วยกันทุกศาสนา. ข้อนี้

หมายถึงพิธีรีตองต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้นตามสิ่งแวดล้อมในชั้นหลัง จนกระทั่งเกิดมี สิ่งที่สำคัญกว่าทำสืบ ๆ กันมา (*traditional teaching*) รวมทั้ง DOGMA ต่าง ๆ ที่คณะสงฆ์ (CHURCH) นั้น ๆ ตัดเพิ่มขึ้น ๆ ตามมติของหมู่คณะของตน ๆ และนำไปสู่พิธีรีตองต่าง ๆ ในที่สุดก็อีกนั่นเอง. นานเข้า ๆ เปลือกเหล่านี้หุ้มห่อเนื้อแท้เสียจนมิคมองไม่เห็น มหาชนส่วนใหญ่จึงมีศาสนาของตน ๆ แต่เพียงชั้นเปลือก ๆ และที่เข้ากันได้กับความต้องการตามสัญชาตญาณของตนคือความโลภ. ตัวอย่างเช่นการค้ำกำไรเกินควร ด้วยการทำบุญเพียงไม่กี่บาท ก็ได้ไปสวรรค์มีวิมานมากมายเป็นของตนดังนี้. เมื่อมองยหนักเข้าก็กลายเป็นปนเปกันไปหมดจนไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นไสยศาสตร์ (*superstitious*) และอะไรเป็นศาสนา. ข้าพเจ้าเอง เคยได้ยินผู้สอนศาสนาคริสเตียนบางคนทางวิทยุและอัดแผ่นเสียง พูดว่าศาสนาพุทธ คือการสอนให้ไหว้ศาลพระภูมิ และห้ามมิให้ลอดราวตากผ้า เป็นต้น. ฟังก็ขำดี ที่สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ท่านทั้งหลายผู้ที่นั่งอยู่ที่นี้ย่อมทราบได้ดีว่า มันไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนาแต่ประการใดเลย, แล้วทำไมมันจึงถูกจัดเป็นพุทธศาสนาไปได้. นี่แหละคือสิ่งที่เรียกว่า “เสียยิ่งกว่าเปลือก” ที่ผู้ที่เรียกว่าพุทธบริษัทบางคนจะได้ปฏิบัติอยู่จริง จนทำให้ผู้อื่นเข้าใจไปว่า นั่นเป็นพุทธศาสนา, หรือยิ่งกว่านั้นก็คือ พุทธบริษัทที่ปฏิบัติอยู่เช่นนั้นเรื่อย ๆ ไป นานเข้าก็เกิดขังพุทธศาสนาของตนเอง หันไปนับถือศาสนาคริสเตียน ที่เป็นของมาใหม่และไม่มี การปฏิบัติที่มั่งงายเช่นนั้น โดยไม่มีโอกาสที่จะรู้จักพุทธศาสนาที่เป็นศาสนาเดิมของตนอย่างถูกต้องเลย. นี่แหละคือเปลือก และ โทษของเปลือก ของศาสนา. ดังนั้นเมื่อเราจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนา เราต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อนว่า ต้องเป็นศาสนาที่แกะเปลือกออกหมดแล้ว จึงนำมาเทียบกัน หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะนำมากล่าว ต้องเป็นข้อความที่อยู่ในระดับบาลี (*text*) ของศาสนานั้น ๆ หรือถ้าจะเป็นชั้นอรรถกถา (*commentary*) บ้างก็ต้องเป็นอรรถกถาที่ถูกต้อง ไม่ขัดกับบาลีนั้น ๆ เสมอไป.

ก่อนแต่ที่จะกล่าวถึงทัศนะของพุทธบริษัทที่มีต่อคริสเตียนอย่างไรนั้น ควรจะได้ทำความเข้าใจกัน ถึงทัศนะของพุทธบริษัทที่มีต่อคำว่า “ศาสนา” ล้วนๆ โดยไม่ต้องระบุดังศาสนาชื่ออย่างไรกันเสียก่อน.

คำว่า “ศาสนา” ตามความเข้าใจของคนทั้งหมดในโลก ย่อมมีมากมายหลายแห่งหลายมุมหลายระดับ จนนำมากล่าวไม่ไหว. ดังนั้นในที่นี้ เราจะกล่าวกันเฉพาะในแง่ที่จะเกิดความเข้าใจอันดี ระหว่างคริสตศาสนิกและพุทธบริษัท ที่คงแก่เรียนในศาสนาของตนๆ และยึดเอาหลักวิชา (scientific basis) เป็นเครื่องมือสำหรับศึกษาและพิจารณาเพื่อทำการเปรียบเทียบเป็นต้น เท่านั้น. และเราจะต้องยอมรับว่า เราใช้คำว่า religion ร่วมกัน ในเมื่อเรากล่าวถึงถึงสิ่งที่เรียกว่าศาสนาในที่นี้, และเราควรจะวินิจฉัยกันถึงคำ คำนี้ ว่าเราอาจจะใช้ร่วมกันได้อย่างไร เป็นข้อแรกก่อน.

พวกนักศาสนาฝ่ายตะวันตกเอง ก็ถกเถียงกันมาก ว่าคำว่า religion นี้มีรากศัพท์ (root) ว่าอย่างไร. ประมวลดูแล้วได้ความว่า วรณกรรมเก่า ก่อนสมัยซีเซโร (CICERO) ขึ้นไป ดูเหมือนจะถือว่า คำนี้มีรากศัพท์ว่า lig ซึ่งแปลว่า to observe ได้แก่การสังเกตและปฏิบัติให้ถูกต้องตามสังจรรย์ที่เปิดเผยโดยพระเจ้า (GOD'S REVELATION), ดังนั้นศาสนาก็คือ การปฏิบัติระบอบหนึ่ง อันจะนำไปสู่จุดหมายปลายทางของมนุษย์นั่นเอง. แม้พุทธศาสนาก็มีลักษณะเช่นว่านี้ ก็คือการปฏิบัติระบอบหนึ่งซึ่งนำคนไปสู่ภาวะแห่งความไม่มีทุกข์สิ้นเชิง.

ครั้นต่อมาถึงสมัยเซอร์วิอุส (Servius) นักวรรณกรรมถือกันว่าคำว่า religion นี้ มีรากศัพท์มาจากคำว่า leg ซึ่งแปลว่า “ผูกพัน” (to bind) หมายความว่า เป็นเครื่องผูกพันระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด คือพระเจ้านั่นเอง. ถ้าเป็นดังนี้ พุทธศาสนาก็คือเครื่องมือที่ผูกพันมนุษย์กับภาวะสูงสุดที่เป็นเครื่อง หรือเป็นแดนดับทุกข์สิ้นเชิง

ซึ่งชาวคริสเตียนเรียกว่าแผ่นดินแห่งพระเจ้า และชาวพุทธก็เรียกว่า อมตนคร เป็นต้น, พุทธศาสนาจึงยังคงเป็นวิถีอันชนิดหนึ่งอยู่นั่นเอง.

ครั้นต่อมาถึงสมัย เซนต์ ออกัสตัส (Saint Augustus) วรรณกรรมแห่งสมัยนั้นถือว่า รวบรวมศัพท์ทั้ง *lig* และ *leg* เข้าด้วยกันนั้นแหละเป็นการถูกต้องและสมบูรณ์ ดังนั้นความหมายของคำว่า วิถีอัน จึงขยายออกไปว่า “การปฏิบัติตามบัญญัติที่ทำให้เกิดการผูกพันระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุดคือพระเจ้า เมื่อเป็นดังนี้ พุทธศาสนาก็คือวิถีอันที่สมบูรณ์ด้วยเหมือนกัน กล่าวคือเป็นการปฏิบัติที่สมบูรณ์ระบอบหนึ่ง ซึ่งเมื่อปฏิบัติครบถ้วนแล้วทำผู้ปฏิบัติให้เนืองอยู่กับภาวะที่ไม่มีทุกข์เลย ซึ่งจะเรียกว่านิพพาน หรือบรมธรรม หรือธรรมชาติอันไม่ตาย หรืออะไรอื่นอีกมากมาย ล้วนแต่มีความหมายอย่างเดียวกับ *สวรรค์ของพระเจ้า* นั้นเอง.

พุทธบริษัทสามารถยอมรับความหมายของคำว่า วิถีอันในลักษณะเช่นนี้ได้โดยไม่มีข้อยกเว้นแม้แต่ประการใด, และทั้งยังหวังว่า แม้ศาสนาไหนในโลกนี้ทุกศาสนา ก็จะมีคามมุ่งหมายอย่างนี้ด้วยกันทั้งนั้น แม้ว่าระเบียบปฏิบัติจะแตกต่างกันบ้าง เพราะสิ่งแวดล้อมบังคับ, โดยอนุโลมกาลเวลา ตามถิ่นที่จะมีการปฏิบัติ ให้ตรงกับอุปนิสัยของมนุษย์ที่นั่น. เราอาจจะกล่าวได้ว่า พระเจ้าองค์เดียวกันนั้นแหละ ถ้าต้องตรัสกับ *มนุษย์ในอินเดียเมื่อ ๒๕ ศตวรรษมาแล้ว*, และตรัสกับมนุษย์ตาม *เซกปาเลสไตน์เมื่อ ๒๐ ศตวรรษมาแล้ว*, และตรัสกับหมู่ชนใน *แคว้นอาหรับเมื่อ ๑๕ ศตวรรษมาแล้ว* จะตรัสให้เหมือนกันไม่ได้ โดยแน่นอน แล้วเราจะไปหวังอะไรที่จะให้กัมภีร์ของแต่ละศาสนาตรงกันทุกตัวอักษร สำหรับพุทธบริษัทก็ต้องพูดว่าสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” อันจะปรากฏแก่พราหมณ์ผู้เฝ้าเพ็ชรเพ่งอยู่นั้น ก็จะต้องปรากฏแตกต่างกันบ้างเป็นธรรมดาในข้อปลีกย่อย ในเมื่อพราหมณ์นั้นไปนั่งทำการเพ่งอยู่ที่ดินแดนอันต่างกันและยุคสมัยอันต่างกันเป็นศตวรรษ ๆ ดังที่กล่าวแล้ว, แต่เมื่อกล่าวโดยใจความแล้ว จะต้องตรงกันหมด

กล่าวคือ ความไม่เห็นแก่ตัว แต่ให้เห็นแก่ “ธรรม” หรือพระเจ้านั่นเอง. ความไม่เห็นแก่ตัวนี้เป็นของจริง เป็นสิ่งประเสริฐ จนไม่อาจจะกล่าวว่าเป็นพุทธ หรือเป็นคริสต์ หรือเป็นอิสลามก็ได้ เพราะว่า ความไม่เห็นแก่ตัวอย่างคริสต์ ก็ต้องเป็นอันเดียวกันแท้กับความไม่เห็นแก่ตัวอย่างพุทธหรืออิสลามด้วยกันเหมือนกัน, ดังนั้นจึงได้เรียกสิ่งชนิดนี้ว่า “ความจริง” และจริงไปในที่ทุกสถาน ทุกกาลเวลา. ความไม่มีตัวเป็นของตัวเองสำหรับจะให้เห็นแก่ตัว นั้นแหละคือเนื้อแท้ของศาสนาทุกศาสนา เมื่อคนเราไม่มีตัวที่จะเห็นแก่ตัว แล้วก็ต้องมีตัวเป็นของธรรม หรือของพระเจ้าอยู่เอง ไม่หนีไปไหนเสีย, มนุษย์จึงเข้าถึงพระเจ้า หรือธรรมอันแท้จริงได้ด้วยเหตุอย่างเดียวกันทั้งหมดนี้.

ทั้งหมดนี้ คือสิ่งที่เราเรียกรวมๆ กันว่า “ศาสนา” ในทัศนะของพุทธบริษัท หรือผู้ที่มีการศึกษาตามแนวของพุทธบริษัท ที่มอบความคึกคักใจไว้กับเหตุผล หรือปัญญาที่ทนต่อการพิสูจน์ของตนเอง.

ที่นี้เราจะได้พิจารณากันถึง คริสตธรรม หรือศาสนาคริสต์ ในทัศนะของพุทธบริษัทกันต่อไป. และเพื่อเป็นการประหยัดเวลา เราจะได้พิจารณาถึงสิ่งที่เรียกว่า ไบเบิล ตามในทัศนะของพุทธบริษัท พร้อมไปด้วยกัน, ในฐานะที่เป็นบันทึกทั้งหมดของคริสตธรรม และเนื่องกันอยู่อย่างแยกกันไม่ค่อยจะได้, และจะได้เริ่มด้วยการพิจารณาสิ่งที่เรียกว่า ไบเบิล ก่อน.

แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าอยากจะระบุสิ่งที่ควรสังเกตอย่างยิ่งสักอย่างหนึ่งว่า ถ้าถือตามหลักการของพุทธบริษัทที่ใช้อยู่กับศาสนาของตนแล้ว พระคัมภีร์ส่วนที่เรียกว่า คัมภีร์เก่า หรือ OLD TESTAMENT นั้น เราอาจจะเว้นเสียก็ได้ โดยไม่ต้องเอาพูดถึงเลยก็ได้. ที่กล่าวดังนี้ เพราะเหตุใด? ที่กล่าวดังนี้ เพราะเหตุว่า

ในคัมภีร์เก่า นั้น มีแต่เรื่องสร้างโลก กับความเป็นมาของโลก จนกระทั่งพระเยซูคริสต์ได้เกิดขึ้น. ไม่มีคำสอนของพระเยซูคริสต์ในคัมภีร์เก่า ทั้งที่ท่านทั้งหลายก็ทราบคืออยู่แล้ว. ที่นี้ ในคำสอนของพระเยซูคริสต์เท่าที่มีอยู่ในคัมภีร์ใหม่ (NEW TESTAMENT) นั้น ย่อมเป็นการเพียงพอ หรือยิ่งกว่าการเพียงพอที่เราจะปฏิบัติตามแล้วเอาตัวรอดได้. เมื่อเป็นดังนี้แล้ว เราเว้นคัมภีร์เก่าเสีย ก็ยังได้ จะได้เอาเวลาและจิตใจทั้งหมด มาใช้ปฏิบัติตามข้อความที่เป็นคำของพระเยซูคริสต์ได้โดยสมบูรณ์. ตามความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้า เห็นไปในทำนองว่า คริสตศาสนิกชนในสมัยที่พระเยซูยังมีพระชนม์อยู่ สามารถปฏิบัติตามคำสอนของพระเยซูอย่างสมบูรณ์ ได้รับผลดีที่สุดโดยไม่ได้สนใจกับคัมภีร์เก่าอันยืดยาวนั้นเลย. ข้อนี้เป็นอย่างเดียวกันกับที่ในครั้งพุทธกาล มีผู้คนในอินเดียปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์จนบรรลุมรรคผลไปเป็นอันมาก โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่า “พระไตรปิฎก” ซึ่งเพิ่งจะรวบรวมกันขึ้นในตอนที่พระพุทธรองค์ปรินิพพานแล้วนั้นเลย. แต่ความแปลกกันยังมีอยู่ในข้อที่ว่า พระไตรปิฎกทั้งหมด ซึ่งมีปริมาณมากกว่าพระคัมภีร์ไบเบิลทั้งหมดทั้งหลายเท่านั้น ล้วนแต่เป็นบันทึกเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์โดยตรง ส่วนใดส่วนหนึ่ง แบบใดแบบหนึ่ง เป็นส่วนๆไป. ส่วนคัมภีร์ไบเบิลนั้น มีบันทึกเรื่องการปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดโดยตรงเฉพาะในคัมภีร์ใหม่ ซึ่งมีอยู่ประมาณ หนึ่งในสี่ ของไบเบิลทั้งหมด. แม้จะมีอยู่น้อยเพียงเท่านั้น ก็เป็นการเพียงพอ หรือยิ่งกว่าพอที่จะปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดได้. ข้าพเจ้าจึงกล้าคาดคะเนออกไปอีกว่า พระเยซูคริสต์เอง ก็คงจะได้ห้ามไม่ให้สาวกของพระองค์ลงมือตั้งต้นการศึกษาหรือการปฏิบัติโดยช่องแฉะคัมภีร์เก่าเท่าที่มีอยู่ในสมัยนั้น แม้จะไม่มากเท่าที่ปรากฏ อยู่ในเวลานี้ก็ตาม. ข้าพเจ้ามีเหตุผลอย่างไรในข้อนี้ จะได้ทำการเปรียบเทียบให้ท่านเห็นสืบไป.

ข้อนี้เป็นเช่นเดียวกับที่พระพุทธรองค์ทรงสามารถห้ามสาวกของพระองค์ไม่ให้ตั้งต้นการศึกษาด้วยการตั้งคำถามว่า คนตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด? อะไรไปเกิด? เกิด

อย่างไร? โลกมีที่สิ้นสุดหรือไม่? ดังที่ปรากฏอยู่ในมาตุลยโยวาทสูตรแห่งมัชฌิมนิกาย, แม้กระทั่งปัญหาว่า เทวามีจริงไหม? สวรรค์มีจริงไหม? อยู่ที่ไหน? นี่ก็ให้รอไว้ก่อน, และเรียกว่า “ปัญหาที่จะไม่ทรงตอบ.” แต่พระองค์ทรงขียนขอให้ตั้งปัญหาว่าความทุกข์ต่าง ๆ ที่บีบคั้นจิตใจของเราอยู่นั้นมันตั้งขึ้นมาจากอะไร? มันงอกออกมาจากอะไร? มันเกิดออกมาจากอะไรโดยตรง? ให้หาคำตอบเอาจากความรู้สึที่ได้ผ่านมาแล้วในใจของตนเอง (spiritual experience) โดยตรง จนกระทั่งพบว่า ความทุกข์ หรือความตายทางวิญญาณของคนเราทุก ๆ ชนิด เกิดมาจากการที่ผู้นั้นยังไม่เข้าถึงธรรม ยังไม่เข้าถึงพระเจ้า คือยังไม่เข้าถึงความจริงอันเด็ดขาดของสากลจักรวาล ที่มีอยู่ว่า “มีความรู้สึกว่ามีตัวเป็นของตัวเอง แล้วเห็นแก่ตัวขึ้นที่ไหน ย่อมมีความทุกข์เกิดขึ้นที่นั่น และเมื่อนั้น, ต่อเมื่ออย่ามีตัวเป็นของตัวเอง คือมีตัวเป็นพระเจ้าหรือของธรรมเสีย ความทุกข์ก็จะดับไปหรือไม่เกิดขึ้น”. เมื่อผู้ปฏิบัติได้ปฏิบัติไปจนทำลายความรู้สึกว่ามีตัวและเห็นแก่ตัวเสียได้ เขาก็หมดความทุกข์ และพอใจจนไม่อยากจะรู้อีกว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด สวรรค์อยู่ที่ไหน? ดังนั้นเป็นต้น อันเป็นปัญหาที่มีอยู่ก่อน. เพราะว่า ความสุขที่เกิดจากการดับความรู้สึกว่ามีตัวและเห็นแก่ตัวเสียได้^{นี้} สูงกว่าความสุขในสวรรค์ตามที่กล่าว ๆ กันนั้น อย่างที่จะเปรียบเทียบไม่ได้ทีเดียว. บัดนี้เขาหมดความรู้สึกที่เป็นอัตตาบาท (egoism) อย่างสิ้นเชิง จึงไม่มีตัวที่จะตายหรือเกิด, มีแต่ธรรมชาติบริสุทธิ์ล้วน ๆ มีอยู่ได้เองตลอดกาล โดยไม่ตายไม่เกิด อันเป็นความรู้สึกที่มีความหมายอย่างที่เราเรียกกันในภาษาคนว่า “เข้าถึงพระเจ้า” หรือ อมตธรรม นั้นเอง. ทุกคนจะต้องมองให้เห็นความจริงข้อนี้ว่า “เวลาใด (นาที หรือชั่วโมง หรือวัน ก็ตาม) ที่เราปราศจากความรู้สึกที่มีตัวเราเป็นของเรา เมื่อนั้นเป็นเวลาที่เราเข้าถึงพระเจ้า”, ทั้งนี้เพราะว่า อวิชชาหรืออุปาทานที่ว่ามีตัวเรา อันเป็นเหมือนเปลือกหุ้ม ได้ถูกทำลายไปในขณะนั้น รัศมีแห่งพระเจ้าหรือบรมธรรม ก็ส่องลงยังจิตของเรา (หรือที่แท้เป็นของธรรมชาติสากล) ทำให้มีการเกิดใหม่ หรือเข้าสู่ชีวิตอีกชนิดหนึ่งในขณะนั้น, ซึ่งตรงกันข้ามจากชีวิต

ธรรมคาโดยสิ้นเชิง. ถ้าทำได้อย่างนี้ เป็นการเค็ดขาดตายตัวไป ก็เรียกว่าความรอด หรือวิมุตติ หลุดพ้นจากโลกียธรรมฝ่ายเนื้อหนังโดยตลอดไป เป็นอันจบกิจในทางฝ่าย ศาสนาสำหรับผู้นั้น. นี่แหละคือวิธีที่จะไม่ต้องไปเสียเวลาในการศึกษาสิ่งที่ไม่จำเป็น, คงศึกษาแต่ส่วนที่จำเป็น และเป็นปัญหาที่วนเฉพาะหน้า แล้วรีบปฏิบัติให้ลุ่งไปโดย เร็ว. เราศึกษากันเพียงข้อเดียวว่า ทำอย่างไรจะเปลื้องความรู้สึกทางฝ่ายเนื้อหนัง (Hesh) ที่ทำให้รู้สึก “ตัวกู—ของกู” ออกไปเสียจากจิตใจได้ ให้เป็นจิตบริสุทธิ์ เท่านั้นเอง. ข้าพเจ้าจึงกล้าเชื่อว่า ไม่ว่าพระศาสนาองค์ไหน ย่อมจะ ทรงหวังดีต่อ สวากของตน โดยช่วยประหยัดเวลาให้ ด้วยกันทั้งนั้น. แม้แต่ข้อความในเทศนา บนภูเขาในคัมภีร์มัถธาย เท่าที่มีอยู่ไม่กี่หน้านั้น ก็เป็นการเพียงพอแล้วอย่างสมบูรณ์ ที่จะปฏิบัติเพื่อเอาตัวรอดได้ โดยไม่ต้องเกี่ยวกับส่วนที่เหลือของคัมภีร์ใหม่ และยืคออกไปถึงคัมภีร์เก่าอีกทั้งหมด. ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวว่า เจ้าหน้าที่ซึ่งประกาศศาสนาคริสต์-เตียนอยู่ตามโบสถ์ ตามข้างถนน หรือตามสถานีวิทยุก็ตาม ไม่รู้จักคัดเลือกเอาหัวใจของ ศาสนามาเผยแพร่ทำนองเดียวกับภิกษุในพุทธศาสนาเองก็มิว่าสอนกันแต่ส่วนที่เป็นเปลือก หรือกะพี้ของพุทธศาสนา อยู่ทั่วไป ไม่ถึง เนื้อในของพระธรรม คือ ความไม่ยึดมั่น ถือมั่นในสิ่งใด โดยความเป็นตัวตนหรือของตน นั่นเอง. ในบาลีมหาสาริปมสูตร มุลบัณฑาสก์ มัชฌิมนิกายระบุไว้ชัดว่า แก่นแท้ของพรหมจรรย์หรือศาสนานั้น คือความ รอดพ้น หรือวิมุตติ ซึ่งตรงกับคำว่า *salvation* นั่นเอง, ปัญญาเป็นกะพี้นอกแก่นออกมา, สมบัติเป็นเปลือกนอกออกมาอีก, สีสเป็นเพียงผิวเปลือกแห้งๆ ชั้นนอกสุด, ส่วนลาก สักการะเสียงสรรเสริญหรือแม้แต่สวรรค์เป็นใบแห้งๆ เท่านั้นเอง. ทั้งนั้นสิ่งที่สอนหรือ สนใจกันอยู่ทั่วไปนั้น ไม่ค่อยเกี่ยวกับแก่นแท้ หรือถึงแก่น จึงพากันกระจัดกระจายไปหมด. นี่เป็นการ เปรียบเทียบ อย่างตรงไปตรงมาที่สุดโดยไม่ต้องเกรงใจผู้ใด. หวังว่าท่านทั้งหลายจะได้สนใจเป็นพิเศษ.

พระไตรปิฎกก็ดี พระคัมภีร์ไบเบิลก็ดี มีส่วนเกิน คือที่ทุกคนไม่
ต้องสนใจก็ได้ อยู่เป็นอันมาก เว้นแต่บางคนที่เป็นเจ้าหน้าที่สั่งสอน หรือประสงค์จะ
เป็นผู้แตกฉานทางวิชาการเช่นวรรณคดีเป็นต้น เท่านั้น. เกี่ยวกับเรื่องนี้ พระพุทธ-
เจ้าตรัสว่า สิ่งที่เกิดจากธรรมชาตินี้มีปริมาณมากเท่ากับใบไม้ทั้งป่า, ส่วนสิ่งที่นำมาสอน
นี้มีปริมาณเท่ากับใบไม้กำมือเดียว. ลักษณะการเช่นเดียวกันนี้ ย่อมมีแก่พระเยซู
คริสต์ด้วย ทั้งเราจะเห็นได้ว่า พระเยซูคริสต์ไม่ได้ตรัสอะไรที่ค่า แม้กับสาวกชั้นนำ ๑๒
คนของพระองค์. ถึงแม้พระเจ้าเองก็เหมือนกัน สิ่งที่ทรงเปิดเผยแก่โมเซสก็ดี แก่
อับราฮัมและคนอื่นๆ ตลอดถึงพระเยซูคริสต์เองก็ดี มีปริมาณเป็นคำพูดเพียงไม่กี่คำ
และดูเหมือนจะทรงประสงค์เพียง ความเชื่อและปฏิบัติตาม เท่านั้น. ส่วนพระคัมภีร์
ซึ่งเพิ่งรวบรวมและร้อยกรองกันขึ้นภายหลังเรื่อย ๆ มานี้ มีมากขึ้นจนเวียนหัว.
ผู้ศึกษาชั้นหลังจึง หลงทางอยู่ในดวงของพระคัมภีร์ทั้งที่มีความรู้ท่วมหัวดังที่กล่าวมา
แล้ว. นี้เรียกว่า คัมภีร์ไบเบิลก็ดี พระไตรปิฎกก็ดี ล้วนแต่ตกอยู่ในภาวะเช่น
เดียวกัน ซึ่งทำให้เกิดการล่าช้าขึ้นแก่บุคคลที่ต้องการจะเข้าถึงแก่นของศาสนาโดยเร็วที่สุด,
นับว่าเป็น สิ่งที่ต้องประชุมเพื่อปรึกษากันเสียใหม่, เพื่อทำสิ่งที่จำเป็นแก่ชีวิตอันมี
อยู่ในศาสนานั้น ให้ออกมาสู่มนุษย์ในลักษณะที่เข้มข้นและทันแก่เหตุการณ์เหมือน
หรือเทียบทันกันกับความก้าวหน้าทางวัตถุแห่งโลกสมัยนี้.

ที่นี้ เราจะได้พิจารณาถึงตัว, คริสตธรรม โดยเปรียบเทียบกับพุทธ-
ธรรม ต่อไป.

ปัญหาอันแรกที่จะเกิดขึ้นก็คือ คริสตศาสนากับพุทธศาสนานั้น มีแตก
ต่างกันที่ตรงไหน? สิ่งแรกที่สุด ที่พุทธบริษัทจะตั้งข้อสังเกตต่อคริสตศาสนาก็คือ
เป็นศาสนาสอนการช่วยตัวเองหรือให้ผู้อื่นช่วย? และถ้าการที่จะให้ผู้อื่นช่วยนั้น คือ

การที่ตนต้องกระทำทุกอย่างตามที่ผู้อื่นต้องการให้ทำดังนี้แล้ว นี่จะเรียกว่าเป็นการช่วยตัวเอง หรือผู้อื่นช่วย.

เท่าที่เราได้ยินได้ฟังกันมานั้น พอจะสรุปได้ว่า ศาสนาคริสเตียนถือว่าทุกอย่างต้องแล้วแต่พระเจ้าจะประสงค์ เราไม่มีทางที่จะช่วยตัวเอง โดยที่พระเจ้าไม่ช่วย หรือไม่ทรงโปรดให้เป็นไปตามความประสงค์ของเรา. ส่วนศาสนาพุทธนั้นถือว่า เราต้องช่วยตัวเอง โดยการกระทำของเราเอง แล้วเราก็จะได้รับผลแห่งการกระทำของเราเอง โดยไม่ต้องเกี่ยวกับพระเจ้านอกไปจากกฎแห่งกรรม ถ้าจะมีพระเจ้าเข้ามาเกี่ยว ก็คือกฎแห่งกรรม นั้นแหละคือพระเจ้า ไม่ใช่พระเจ้าที่เป็นบุคคลลึกลับที่อยู่สวรรค์พร้อมกับคอยควบคุมมนุษย์อยู่ในที่ทึบบัง. นี่ถ้าพูดกันอย่างภาษาคน หรือ *conventional mode of speaking* ก็คงดีที่ว่า คริสตศาสนาเป็นศาสนาที่ต้องให้ผู้อื่นช่วย. ส่วนพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่ต้องช่วยตัวเอง แตกต่างกันอย่างไม่มีทางที่จะลงรอยกันได้. แต่ถ้าจะพูดกันอย่างภาษาธรรมคือภาษาแห่งความจริง โดยเล็งเอาความหมายที่ซ่อนอยู่ภายใต้ตัวหนังสือ หรือเสียงที่พูดแล้ว ก็กล่าวได้เหมือนกันว่า พระเจ้ากับสิ่งที่เรียกว่า "กฎแห่งกรรม" ในพุทธศาสนานั้น เป็นของสิ่งเดียวกันดังนี้แล้ว ก็คือได้ว่า ศาสนาทั้งสองนี้ลงกันได้สนิทโดยใจความ ขัดกันเพียงตัวหนังสือ หรือเสียงที่ใช้เรียกว่าพระเจ้า หรือกรรมนั่นเอง. พุทธบริษัทถือว่ากรรมมิใช่บุคคลที่ช่วยเรา เราทำสิ่งที่ควรทำให้ถูกต้องตามกฎแห่งกรรมนั้น และได้รับผลโดยสมควรแก่กรรมเสมอไป; หรือเราจะเลือกทำชั่วและรับผลชั่วก็ได้, หรือแม้เราจะเข้าใจผิดเอาดีเป็นชั่ว เอาชั่วเป็นดีแล้วทำลงไป ก็ยังคงได้รับผลตามกฎแห่งกรรมอยู่นั่นเอง หามาสืบกันเสียอย่างความหลงผิดของเราไม่. ทั้งนี้ถือว่าเราช่วยตัวเองตามกฎแห่งธรรมชาติหรือ กฎแห่งกรรมซึ่งตรงแท้แน่นอน มีอำนาจเด็ดขาดควรแก่การที่จะเรียกว่าพระเจ้าได้เหมือนกัน. และเมื่อเรามองไปยังคริสเตียน เราก็มองไปในแง่ที่ว่า พระเจ้าที่ช่วยให้การกระทำของมนุษย์

มีผลนั้น ก็คือกฎแห่งกรรมอย่างเดียวกันเท่ากับที่เราดีอยู่ ดังนั้นเราจึงยกน้ำหนักทั้งหมดให้แก่สิ่งที่เรียกว่า “กรรม” ซึ่งหมายถึงกฎแห่งกรรม อันเป็นกฎของธรรมชาติที่ครองจักรวาลนี้อยู่, และเรียกพุทธศาสนาว่า “ศาสนาแห่งกรรม” หรือ “ศาสนาแห่งการช่วยตัวเอง.”

ส่วนศาสนาคริสต์นิกายนั้น ผู้สั่งสอนหลายคนได้ย้ำหนักแน่นเค็ดขาดลงไปในเรื่องที่ว่า การกระทำของมนุษย์จะมีผล ก็ต่อเมื่อเป็นที่ถูกพระทัยพระเจ้า และพระเจ้าทรงให้เป็นอย่างนั้นเท่านั้น. ผู้สอนบางคนถึงกับกล่าวว่า แม้จะทำดีอย่างไร ถ้ามิได้ทำไปด้วยความเชื่อในพระเจ้าแล้ว เป็นไม่มีผลเลย, มนุษย์รอดไม่ได้ด้วยการเชื่อกฎแห่งกรรมที่ตนกระทำเอง รอดได้แต่เพราะความเชื่อในพระเจ้าเท่านั้น และพระเจ้าเป็นผู้ช่วยให้รอด, หาใช่กฎแห่งกรรม หรือกรรมที่ได้กระทำไปตามกฎนั้นไม่. เมื่อให้หลักดังนี้ พุทธบริษัทก็มองคริสตศาสนาไปในทางที่เป็น “ศาสนาแห่งความเชื่อ” หรือ “ศาสนาแห่งการช่วยของผู้อื่น” ไปทันที. พุทธศาสนายอมให้ใช้ความคิดของตนอย่างเป็นอิสระพุทธบริษัทจึงยอมรับได้โดยสนิทใจและทันทีว่า พระเจ้าก็คือกรรมนั่นเอง ส่วนคริสตศาสนิกชนนั้น ไม่กล้าหรือไม่มีอิสระที่จะใช้เหตุผลของตนเองเช่นนั้น ก็ไม่สามารถจะยอมรับว่า สิ่งที่เรียกว่า “กรรม” หรือ “กฎแห่งกรรม” ในพุทธศาสนา นั้นคือสิ่งที่เรียกในศาสนาของตนว่า “พระเจ้า”. เมื่อเป็นดังนี้ ผลจึงเกิดขึ้นในทำนองที่ว่า พุทธธรรม และคริสต์ธรรมเดินกันคนละทาง คือพุทธธรรม มีหลักช่วยตัวเอง, คริสต์ธรรมมีหลักให้ผู้อื่นช่วย. แต่แล้วก็จะเป็นที่น่าขบขันที่สุดยิ่งกว่าสิ่งใดในโลกคือถ้าปรากฏว่า สิ่งที่เป็นความจริงอยู่เบื้องหลัง ที่ทำให้มนุษย์ได้รับผลแห่งการกระทำของตนนั้น เป็นสิ่งเดียวกัน!

อีกแห่งหนึ่งนั้น เรามักจะตั้งปัญหากันในหมู่พุทธบริษัทว่า ศาสนาที่สอนและปฏิบัติกันอยู่ ไม่ว่าจะศาสนาใด ย่อมมีอยู่สองระดับ ตามระดับของบุคคลที่เรา

แบ่งแยกกันว่า เป็น “พวกทาสีตาสา” พวกหนึ่ง, และเป็นพวก “บัญญัติชน” อีกพวกหนึ่ง, แล้วเราจะถือเอาพวกไหนเป็นมาตรฐาน หรือวงการที่ทรงอำนาจโดยถูกต้อง? ถ้าศาสนาคริสเตียนจะสงวนสิทธิถึงกับไม่ยอมให้ผู้ฟังใช้สติปัญญาของตนแล้วให้เชื่ออะพืดไปโดยส่วนเดียวแล้ว จะมีมีแต่สาวกที่เป็นพวกทาสีตาสาไปเสียหรือ? เราได้ยินเจ้าหน้าที่สอนศาสนาคริสเตียนทั้งตามข้างถนนและทางสถานีวิทยุโพ้นทะเล พูดย้ำแต่เรื่องความเชื่ออย่างเดียว บิ่คประตูของการใช้การกระทำของผู้ช่วยตนเองเสียหมดสิ้น. อย่างนี้เราไม่เชื่อว่าเป็นหลักของพระเยซูคริสต์อย่างถูกต้อง เพราะเราได้ฟังว่าพระเยซูคริสต์ได้ตรัสว่า *พระองค์เป็นทาง และให้ทุกคนเดินตามทาง* เช่นเดียวกับที่พระพุทธรูปเจ้าทรงสอนให้ทุกคนเดินตามทาง คือปฏิบัติให้เหมือนพระองค์นั่นเอง. แต่อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนาที่สอนกันอยู่บนธรรมาสน์สวยๆ บนศาลาสวยๆ นั้น ก็พูดกันแต่เรื่องความเชื่อในเรื่องสวรรค์วิมาน หากได้พูดกันถึงเรื่องการเดินทางมรรคมีองค์แปดซึ่งเป็นตัวแท้ของพุทธศาสนาไม่ ไม่มีการสอนให้ใช้สติปัญญาหาเหตุผล ผู้ฟังส่วนมากก็เป็นผู้เชื่อเต็มทีจนถึงกับหลับบ้างฟังบ้างไปจนจบ. ดังนั้น เมื่อจะทำการศึกษเปรียบเทียบระหว่างศาสนาให้เป็นธรรม หรือถูกต้องกันจริงๆ แล้วก็ย่อมจำเป็นอยู่เอง ที่จะต้องทำการจับคู่กันโดยเอาศาสนาคริสเตียนตามข้างถนนหรือตามสถานีวิทยุโพ้นทะเล เข้าคู่กันกับพุทธศาสนาบนธรรมาสน์สวยๆ บนศาลาสวยๆ, แล้วอีกทางหนึ่งก็จับคู่กันระหว่างผู้ที่พยายามพิสูจน์ข้อเท็จจริงแห่งหลักธรรมจากคัมภีร์ไบเบิลและพระไตรปิฎกเอง และ มีการตีความหมายกันให้ถูกต้องทั้งโดยภาษาคน และภาษาธรรม ดังที่กล่าวแล้วข้างต้นด้วย.

อย่างน้อยที่สุด เราควรจะวาง กฎเกณฑ์อันจะแสดงถึงลักษณะของศาสนาอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นที่แน่นอน ว่าถ้ามีลักษณะอย่างไร ก็จะเรียกว่าศาสนาอะไรเป็นต้น. เมื่อกล่าวโดยคร่าว ๆ เราอาจจะกล่าวได้ดังต่อไปนี้ :-

- (๑) ศาสนาแห่งอิทธิปาฏิหาริย์ สำเร็จได้ด้วยความกลัวหรืออ่อนแอของสาวก.
- (๒) ศาสนาแห่งความเชื่อ สำเร็จได้โดยล้าพังความเชื่อและอ่อนไหวของผู้อื่น.
- (๓) ศาสนาแห่งกรรม สำเร็จได้ด้วยการกระทำที่เป็น การช่วยตัวเอง.
- (๔) ศาสนาแห่งปัญญา สำเร็จได้ด้วยการใช้เหตุผลอย่างอิสระ.
- (๕) ศาสนาแห่งสถานติ สำเร็จได้โดยไม่มี การเบียดเบียนตนและผู้อื่น.
- (๖) ศาสนาแห่งเมตตาหรือความรัก สำเร็จได้โดยเสียสละสิ้นเชิงทั้งนี้ เป็นต้น. เมื่อเป็นเช่นนี้ ทุกคนหรือทุกฝ่าย ก็พอจะมองออกได้เองว่า กวจะจัดศาสนาไหนในโลกนี้ว่าเป็นศาสนาอะไร, และจะมีศาสนาใดศาสนาหนึ่งซึ่งมีลักษณะเพียงอย่างเดียวแล้วเป็นการเพียงพอ ใ้หรือไม่? และคุณสมบัติข้อไหน เป็นคุณสมบัติที่จำเป็นต้องมีทั่วไปในทุกศาสนา.

เมื่อกล่าวมาถึงตอนนี้ ข้าพเจ้าอยากจะขอร้องท่านทั้งหลายให้ย้อนไประลึกถึงคำแปล และความหมายของคำว่า *religion* กันอีกครั้งหนึ่ง. ดังที่ได้วินิจฉัยกันมาแล้วว่าริลิจัน คือ “ระบบแห่งการสังเกตและปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการผูกพันกันระหว่างพระผู้เป็นเจ้ากับมนุษย์”, เมื่อเป็นดังนี้ สิ่งที่เราเรียกว่า การสังเกตและปฏิบัติ นั้นเอง เป็นคุณสมบัติทั่วไปที่จะต้องมีอยู่ในทุกศาสนา, หรือทุกระบบแห่งการเคลื่อนไหวที่เรียกตัวเองว่าศาสนา. การสังเกตนั่นคือปัญญา, การปฏิบัตินั่นคือการกระทำหรือกรรม, ดังนั้นทุกศาสนาในโลกนี้ ที่จะเรียกว่าริลิจันได้ก็ต้องมีคุณสมบัติแห่งปัญญา และ กรรม รวมอยู่ในลักษณะที่เป็นพื้นฐาน หรือ *back ground* เสมอไป. เมื่อเป็นดังนี้ เราจะเรียกศาสนาไหนโดยนามว่าอย่างไรใน ๖ ชื่อนี้ได้เล่า? คำตอบก็คือ ส่วนที่เป็นพื้นฐานหรือ *back ground* นั้น ไม่ต้องพูดถึง, คงเพิ่งเล็งเฉพาะแต่คุณสมบัติที่เด่น

จนออกหน้า แล้วเรียกชื่อศาสนานั้น โดยชื่อนั้นก็เป็นการถูกต้องแล้ว. ถ้าหากศาสนาใด มีกรรมหรือบัญญัติออกหน้า ก็คงถือว่าศาสนานั้นมีกรรมหรือบัญญัติก็ตาม เป็นสองเท่าตัว หรือสองชั้น คือชั้นพื้นฐานชั้นหนึ่ง และชั้นที่เป็นตัวแท้จนออกหน้านั้นอีกชั้นหนึ่ง ดังนี้.

บ้ันนี้เป็นที่กระจ่างชัดแล้วว่า ทุกศาสนาต้องมี บัญญัติ และ กรรม เป็นพื้นฐานเหมือน BASE หรือ LAYER อยู่ด้วยกันทั้งหมด, ทั้งนี้จึงไม่อาจจะมีศาสนาใด มีอะไรเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีรากฐานสองประการนี้นั้นย่อมเป็นไปได้ โดยแน่นอนตามที่คนทั่วไปจะสังเกตเห็นโดยบัญญัติสามัญ หรือ common sense ก็เห็นได้ว่า ศาสนาแห่งอิทธิปาฏิหาริย์ ก็ต้องมีกรกระทำ, ศาสนาแห่งความเชื่อ ก็ต้องมีกรกระทำ, ศาสนาแห่งศานติ ก็ต้องมีกรกระทำ, ศาสนาแห่งเมตตาและความรัก ก็ต้องมีกรกระทำ, และการกระทำนั้นต้องอาศัยการสังเกตเสมอไป และการสังเกตเองนั้น ก็ยังเป็นการกระทำอยู่นั่นเอง, การกระทำนั้นเรียกว่ากรรม, เราจึงควรถือเป็นหลักที่ตรงกัน ในที่นี้เสียเลยว่า ศาสนาทุกศาสนาในโลกนี้ เป็นศาสนาเดียวกัน อยู่โดยส่วนลึก และโดยส่วนเนื้อแท้, คือมีกรรมหรือการกระทำนั้นแหละเป็นตัวศาสนา. และการกระทำนั้นก็เพื่อให้เกิดการเนื่องถึงกัน ระหว่างมนุษย์กับพระเป็นเจ้า, และสิ่งที่เรียกว่าพระเป็นเจ้านั้น จะเป็นบุคคล หรือเป็นสภาวะ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ขอแต่ให้มีคุณสมบัติเป็นที่ดับแห่งความทุกข์เพียงอย่างเดียว ก็เป็นการเพียงพอแล้ว เพราะถ้ามากเกินไป ก็ย่อมจะเป็นส่วนเกิน หรือเพื่อเป็นธรรมดา.

ที่นี้ก็มาถึงปัญหาที่ว่า เมื่อทำการเปรียบเทียบ, ระหว่างศาสนาคริสเตียน กับพุทธศาสนาแล้ว จะมีความแตกต่างกัน หรือเหมือนกันในลักษณะไร? คนเราจะสามารถเป็นคริสเตียน และเป็นพุทธบริษัทพร้อมกันไปในคราวเดียวใน

บุคคลคนเดียวนั้น ได้หรือไม่? คำตอบสำหรับปัญหานี้ จึงขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงที่ว่า ศาสนาไหน เป็นศาสนาแห่งอะไร ใน ๖ อย่างนั้นนั่นเอง.

ถ้าเอาความรู้สึกในระดับที่เรียกว่าของ "ศาสนาสี" เป็นประมาณกันแล้ว ศาสนาทุกศาสนา ก็ต้องเป็นศาสนาแห่งความเชื่อ ไปทั้งหมด. แต่ถ้าเอาข้อเท็จจริงเท่าที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไบเบิล และตามความรู้สึกของพุทธบริษัทเมื่อได้อ่านข้อความนั้นแล้ว ใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลตามวิธีของพุทธบริษัทเองแล้ว เรามีความรู้สึกว่า คริสตธรรมนั้น เป็นศาสนา ปัญญาและกรรม เช่นเดียวกับพุทธศาสนา นั้นเอง. และเราสามารถเข้าถึงเนื้อหาของศาสนาทั้งสองแล้ว เราสามารถเป็นทั้งพุทธบริษัทและคริสเตียนได้ ในเวลาเดียวกันโดยบุคคลคนเดียวกัน. และยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็คืออาจที่จะเป็นอิสลามิก หรือพราหมณ์ก็ได้แก่ พร้อมกันไปด้วย. เหตุผลหรือข้อเท็จจริงมีอยู่อย่างไร ข้าพเจ้าจะได้กล่าวต่อไป ตามที่ศันะของพุทธบริษัทตามวิธีของพุทธบริษัท ที่ถือเอาปัญญาหรือเหตุผลเป็นที่ตั้งนั่นเอง.

เราไม่รู้สึกว่า คริสตธรรม จะเป็นศาสนาแห่งความเชื่ออย่างเดี่ยวโดด เหมือนที่ได้ยินจากสถานีวิทยุ หรือใบปลิวตามข้างถนนหรือบนรถไฟ ไปได้เลย. แต่เรารู้สึกว่าเป็นศาสนาแห่งการกระทำ, แห่งปัญญา, แห่งเมตตา และแห่งการพึ่งตนเอง ไปตามลำดับ ดังต่อไปนี้.

ที่รู้สึกว่าเป็นศาสนาแห่งกรรมนั้น เกิดมาจากการอ่านข้อความดังต่อไปนี้ :—

ข้อแรกที่สุด มีคำของเปโตร ทูลพระเยซูคริสต์ ในโยฮัน ๖/๖๘ ว่า "คำของพระองค์ เป็นคำแห่งชีวิตนิรันดร" ดังนี้. พวกเราพุทธบริษัทรู้สึกว่า ชีวิตนิรันดรนั้น ไม่อาจจะถึงได้ด้วยลำพังความเชื่อว่าเป็นเช่นนั้น. แต่ถึงได้ด้วยการปฏิบัติ

ตามคำที่พระเยซูคริสต์สอนด้วยความระมัดระวังสุขุมรอบคอบด้วยสติปัญญา เพื่อรู้อิสต์ของชีวิตนิรันดรนั้นแล้ว จึงจะเรียกว่า “เชื่อ” ได้โดยสมบูรณ์. ก่อนหน้านั้น ยังมิใช่ความเชื่อที่สมบูรณ์. นอกไปจากนี้เรารู้สึกว่า สิ่งที่เรียกว่า “ชีวิตนิรันดรนั้นเป็นภาษาธรรม มีความหมายลุ่มลึก รู้จักหรือเข้าใจได้ แต่ด้วยสติปัญญาอันเพียงพอเท่านั้น. ชีวิตนิรันดร ลึกเกินไปกว่าที่จะรู้จักได้ด้วยความคิดล้วน ๆ. เมื่อไม่รู้จักโดยแท้จริงแล้ว จะปรารถนาและยกย่องสรรเสริญสิ่งนั้นได้อย่างไร. แม้ไปใครจะเป็นชาวประมงมาก่อน ก็ต้องมีปัญญาที่จะรู้จักสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้ามจากชีวิตธรรมคา ๆ ที่ท่านเคยผ่านมาแล้ว, และรู้สึกว่าไม่มีสาระอะไรในชีวิตชนิดนั้น ความรู้สึกอันนี้ต้องแจ่มแจ้งชัดเจนใสแจ๋วอยู่ในใจของท่าน จึงจะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนิรันดรนั้นได้. ลักษณะอย่างนี้ ไม่ใช่ลักษณะของความเชื่อโดยสักว่าบอกให้เชื่อ แต่เป็นลักษณะของปัญญาอันจะนำไปสู่การกระทำอย่างสูงสุด.

ในโยฮัน ๖/๖๓ มีคำกล่าวของพระเยซูคริสต์เองว่า “วิญญาณ (spirit) ให้ได้แต่ชีวิตอย่างเดียว, เนื้อหนังเป็นสิ่งไร้สาระ, คำที่เราได้กล่าวแก่ท่านทั้งหลายนั้น เป็นทั้งวิญญาณและชีวิต” ดังนี้. คำกล่าวเช่นนั้น ไม่สำเร็จประโยชน์อะไรโดยลำพัง ความเชื่อเฉย ๆ โดยไม่มีความเข้าใจอะไรเลย เพราะเป็นภาษาธรรม อย่างสูงของคนมีปัญญาชั้นสูง, ต่อเมื่อมีสติปัญญาเพียงพอจึงจะเข้าใจเป็นเรื่องเป็นราว และนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องในที่สุด. ถ้าใครจะถือเอาข้อความนี้อย่างภาษาคนธรรมดา แล้วท่องและเชื่อไปตามนั้นทุกตัวอักษร ก็จะกลายเป็นความเชื่อที่มลายเหลือประมาณไปทันที และไม่เป็นคริสต์ธรรมได้แต่ประการใด. การที่ถ้อยคำใด ๆ จะเป็นได้ทั้งวิญญาณและชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับปฏิบัติอย่างถูกต้อง ยิ่งกว่าวิชาเทคนิคแห่งสมัยนี้ไปเสียอีก. วิญญาณในที่นี้มิใช่ใจตามธรรมดา, ชีวิตในที่นี้ก็มีชีวิตตามธรรมดา. แต่เป็น สิ่งประเภทนิรันดร หรือไม่รู้จักตายไปทั้งนั้น. ดังนั้นข้าพเจ้าจึงเข้าใจว่าคำกล่าวชนิดนี้ มิไม่ได้ในศาสนาแห่งความเชื่อล้วน ๆ หรือการอันอ่อนล้วน ๆ.

สิ่งที่เรียกว่าความเชื่อมั่น เล็งถึงสมมติฐานที่เกิดแต่การกระทำด้วยความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง, และเพื่อการกระทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนั่นเอง. คำกล่าวในมัถชาย ๒๑/๒๑ ที่ว่า “ถ้าเชื่อก็คือเลื่อนภูเขาทะเลได้” ก็นี่, ในมัถชาย ๑๗/๒๐ ที่มีคำกล่าวอย่างเดียวกันก็นี่, และในมัถชาย ๑๕/๓๒ ที่กล่าวถึง *เปโตรผู้เชื่อไม้ทอ และจมทะเลจนพระเยซูคริสต์ต้องฉุด* ก็นี่, ล้วนแต่แสดงว่าความเชื่อมั่น หมายถึงสมมติฐานอย่างรุนแรงทั้งนั้น ทั้งนี้ ความเชื่ออย่างหลับลูบลับเท่านั้น จะมาเป็นความเชื่อชนิดที่พระเจ้าต้องการ นั้นย่อมเป็นไปได้. การบอกให้เชื่ออย่างเดียว โดยไม่มี ความเข้าใจอันถูกต้อง ในเรื่องอันเกี่ยวกับพระเจ้านั้น คงจะมีในคริสตธรรมไม่ได้. เรา จะรักผู้อื่นอย่างยิ่ง และทำลายความเห็นแก่ตัวของเราโดยเชื่อคำของผู้อื่น แต่ไม่ทราบว่าจะทำไปทำไมและมีประโยชน์แก่ใครอย่างไรนั้น จะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในลักษณะอย่างไร? และจะมีกำลังมากพอถึงกับจะเลื่อนภูเขาได้เสียหรือ? คำว่า “ภูเขา” ในลักษณะเช่นนี้ พุทธบริษัทย่อมตีความว่าเล็งถึง ความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นอุปสรรคอันสำคัญของมนุษย์ ในการที่จะเข้าถึงพระเจ้านั่นเอง. ภูเขานิดนี้หนักกว่าภูเขาทินที่ตั้งอยู่บนแผ่นดิน ซึ่งเคลื่อนตัวเองอยู่เป็นนิจเป็นไหน ๆ, และความเชื่อของพุทธบริษัทก็คือความเชื่อในการที่จะเลื่อนภูเขาเหล่านั้นเสียด้วยเหมือนกัน, เพราะต้องการจะเข้าถึง “พระเจ้า” ในลักษณะหนึ่งด้วยเหมือนกัน. ระบบเช่นนี้เราไม่ควรจะเรียกว่าระบบแห่งความเชื่อ แต่ ควรเรียกว่า ระบบแห่งการกระทำด้วยสติปัญญาอันสูงสุด ชนิดที่เป็นของพระเจ้า.

คำในมัถชาย ๖/๑๕ มีว่า “ท่านอดโทษความคิดที่ผู้อื่นทำแก่ท่าน แล้วพระเจ้าจึงอดโทษของท่านให้แก่ท่าน” นี้แสดงชัดอยู่ที่เดียวว่า ไม่ใช่ระบบแห่งการอ้อนวอน, หรือระบบแห่งการเชื่อแล้วจะรอด แต่ประการใดเลย. เราต้องทำกรรม คือการอดโทษผู้อื่น เราจึงสามารถถอนตนออกมาได้จากความคิดของเรา หรือถึงกับสามารถ บังคับพระเจ้าให้ทำหน้าที่ของท่านให้แก่เราได้. ระบบอย่างนี้ พุทธบริษัทเรียกว่า

ระบบแห่งการกระทำความผิด มิใช่ระบบอันอ่อนแอ คือต้องช่วยตัวเองแล้วพระเจ้าจึงจะช่วยทีหลัง. ข้อที่เรายอมอดโทษผู้อื่นตามความต้องการของพระเจ้านั้น เป็นเพราะเราต้องการที่จะได้ประโยชน์ที่เราต้องการต่างหาก, หากได้มีใครทำไปเพราะประสงค์แต่จะให้ถูกพระทัยของพระเจ้าแต่อย่างเดียวไม่. พุทธบริษัทเรียกการกระทำเช่นนั้น ว่าเป็นการช่วยตัวเองโดยแท้จริง, และมีความรู้สึกว่าการช่วยตัวเองเช่นนั้นมิอยู่ในคริสต์ธรรมอย่างมั่นคง หากแต่มีการตีความหมายไปต่างๆ กันตามยุคตามคราว จนกระทั่งยกให้เป็นเรื่องของความเชื่อและการอ้อนวอนไปในที่สุดก็เป็นได้. ขอให้เราเอาข้อความในไบเบิลเองเป็นหลัก แทนที่จะถือเอา *traditional church teaching* เป็นต้น เป็นหลัก, เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบกันสืบไป.

ในมัถาย ๗/๑๘-๒๐ มีคำกล่าวว่า “*ดูคนดีคนชั่ว ที่ทำการกระทำของเขา*” นี้คือหลักอย่างเดียวกันกับหลักกรรม ในพุทธศาสนาโดยสมบูรณ์, ทุกคนกระทำตามที่เขาต้องการ.

มัถาย ๖/๓๓ มีคำกล่าวว่า “*มอบใจของท่านไว้ในแผ่นดินของพระเจ้าและในความยุติธรรมของพระองค์ ก่อนสิ่งอื่นใดทั้งหมด, แล้วสิ่งนอกนั้น ก็จะมาหาท่านเอง.*” ข้อนี้ฟังดูอย่างผิวเผินก็คล้ายกับเป็นเรื่องของความเชื่อ หรือการมอบชีวิตจิตใจด้วยความเชื่อ. แต่ความรู้สึกของพุทธบริษัทที่มีความเคยชินตามวิธีของพุทธบริษัทหาเป็นอย่างนั้นไม่. คำว่า มอบ หมายถึง การสละสิ้นเชิง เรียกเป็นภาษาบาลีว่า ปฏิ-นิสสัคคะ แปลว่า การสละคืน. อธิบายว่า ก่อนนี้ เราไปเอาอะไรของธรรมชาติหรือของพระเจาก็ตาม มายึดครองไว้ว่าเป็นตัวเรา หรือของเรา ซึ่งถ้ารุนแรงหนักเข้าก็เป็น “ตัวกู” หรือ “ของกู”, บัดนี้เราจะต้องสละสิ่งเหล่านั้น คืนให้พระเจ้า หรือธรรมชาติก็ตาม ไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเรา หรือของเราอีกต่อไปโดยสิ้นเชิง. เมื่อเราทำได้เช่นนั้น ความรอดหรือสันติสุขทั้งหมดทั้งสิ้นจักเกิดขึ้นแก่เราโดยครบถ้วน ไม่มีขาดตก

บอกพร้อมอีกต่อไป. เราเรียกพระเจ้าว่า “ธรรม” หรือธรรมชาติอันยุติธรรม และเจียมขนาด, พอเราสละสิ่งที่เคยคิดว่าเป็นตัวเราและของเราเสีย นั่นคือการกระทำที่ถูกต้อง และยุติธรรมที่สุด, เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่ใช่ของเรา. แม้ตัวเรา หรือใจของเราที่แท้ก็ไม่ใช่ของเรา แต่เป็นของธรรม หรือพระเจ้านั่นเอง. จิตใจที่ไม่มีความรู้สึกว่าอะไรเป็นตัวของเรา ย่อมเป็นจิตใจที่ถึงพระเจ้า หรือถึงธรรมในอันดับสูงสุดในพระพุทธศาสนา ที่เรียกกันว่า โลกุตตรธรรม. ทั้งนี้เราจึงรู้สึก ว่า คำกล่าวในมัคชยัตน คือธรรมะในชั้นโลกุตตรธรรมในคริสต์ศาสนานั้นเอง, และถือว่าการกระทำเช่นนั้นไม่เรียกว่า “ความเชื่อ” แต่เรียก “กรรม” หรือการกระทำขั้นสุดยอดที่จะระงับเสียซึ่งความทุกข์ทั้งปวง ไม่มีอะไรเหลืออยู่เลยสำหรับต้องปฏิบัติอีกต่อไป.

คำกล่าวในมัคชยัตน ๗/๒ ที่ว่า “ท่านดวงให้เขาค้วยทะนานไค เขาจะดวงให้ท่านค้วยทะนานนั้น” นั้น พวกพุทธบริษัทรู้สึกว่าเป็น หลักเรื่องกรรมในพุทธศาสนาอย่างเต็มที่, และคำว่า “เขา” ในที่นี้ เรามักได้เสงถึงเพื่อนบ้านที่แลกเปลี่ยนสิ่งของกัน แต่เราหมายถึง พระเจ้าในฐานะที่เป็นกฎแห่งกรรม ค้วย.

คำในมัคชยัตน ๗/๑๒ ที่ว่า “อยากให้เขาทำแก่ท่านอย่างไร จงกระทำอย่างนั้นแก่เขาก่อน” นี้ก็คือ หลักเรื่องกรรมในพุทธศาสนา เราอยากจะให้พระเจ้ารักเรา เราต้องรักพระเจ้าก่อน เราอยากให้พระเจ้าทำให้ถูกใจเรา เราต้องทำให้ถูกใจพระเจ้าก่อน. นี้หมายความว่า ให้ถูกกฎแห่งกรรม ในฐานะที่เป็นพระเจ้าอันเจียมขนาด นั้นเอง. แม้เราเชื่อหรือไม่เชื่อ แต่เราทำตามนั้นผลย่อมเกิดขึ้นตามนั้นโดยยุติธรรมเสมอ. และถือว่านี้เป็นหลักแห่งการช่วยตัวเองค้วยเหมือนกัน.

ข้อความในมัคชยัตน ๗/๗ ที่ว่า “จงขอแล้วจะได้, จงหาแล้วจะพบ, จงเคาะแล้วจะเปิด” ทั้งนี้ พุทธบริษัทถือว่านี้เป็นเรื่องกรรม คือเราเอง ต้องขอ, ต้องหา

ต้องเกาะ, พระเจ้าจึงจะเคลื่อนไหว. ถ้าพึ่งความเชื่อเฉยๆ คงเป็นไปไม่ได้, แม้จะมีการนั่งอ้อนวอนอยู่ ก็คงจะเป็นไปไม่ได้เหมือนกัน. คำว่า “ขอในที่นี้ ต้องถึงถึงความพยายามจะเอาให้ได้จริงๆ ค่ะ” คือเรา ขอกะกฎแห่งกรรมด้วยการกระทำของเรา ไม่ใช่ขอความช่วยเหลือ.

มัถราย ๒๑/๒๙ มีข้อความกล่าวไว้เป็นคำของพระเยซูคริสต์ว่า “จงเอาออกของเราไปแบกไว้” อย่างนี้ แสดงชัดเหลือเกินว่า ให้ทนรับภาระแห่งการกระทำเพื่อให้รอด, ไม่ใช่ให้แบกความหนักอึ้งหนักใจเกี่ยวกับความเชื่อไว้เฉยๆ แต่ให้เป็นการกระทำอย่างยังช่วยความมอกล้นนอกทน, นี่ก็คือเรื่องกรรมในพุทธศาสนา.

มัถราย ๑๒/๓๓ มีคำตรัสว่า “จงทำต้นไม้ให้ดีเถิด แล้วผลของมันจะดีเอง, จงทำต้นไม้ให้ชั่วเถิด แล้วผลของมันจะชั่วเอง.” นี่คือ หลักเรื่องกรรมในพุทธศาสนา และในทุกศาสนาที่สอนเรื่องกรรม. (คำแปลของประโยคข้างบนนั้น ตรงกันทั้งฉบับอังกฤษและฉบับอเมริกัน). พุทธบริษัทจึงมอง คริสต์ศาสนา ในฐานะเป็นศาสนาแห่งกรรม เช่นเดียวกับพุทธศาสนา, ไม่อาจจะมองเป็นศาสนาแห่งความเชื่อไปได้เลย.

ในมัถราย ๑๒/๕๐ มีคำตรัสว่า “ผู้ใดกระทำตามพระประสงค์ (do the will of) แห่งพระบิดาของเราในสวรรค์ ผู้นั้นเป็นพี่ชายน้องชายของเรา, พี่สาวน้องสาวของเรา, เป็นมารดาของเรา” ข้อความนี้ ใช้คำว่า “กระทำ” (do) แทนที่จะใช้คำว่าเชื่อ คือเชื่อในพระเจ้าที่เป็นบิดา, นี้นัยหมายความว่า พระเยซูคริสต์ก็ทรงเน้นที่การกระทำ ยิ่งกว่าจะเน้นที่ความเชื่อ. ถ้าพึ่งความเชื่อล้วนๆ คงไม่ทำให้ใครเป็นพี่ หรือน้อง หรือมารดาของพระองค์ได้. พระองค์ทรงปฏิเสธพระนางมาเรียว่ามีใช่มารดา และปฏิเสธพี่น้องอีกหลายคนว่ามีใช่พี่น้อง แต่ทรงรับเอาผู้ที่กระทำตามพระประสงค์ แห่งบิดาของ

พระองค์ ว่าเป็นพี่น้องหรือมารดาของพระองค์ แล้วแก่กรณี. สิ่งที่มีน้ำหนักมาก
มายเห็นปานนี้ ก็เน้นความหมายที่การกระทำ ทำให้เน้นที่ความเชื่อ หรือการอ้อน
วอนไม่.

มัทธิย ๑๘/๓๕ มีข้อความว่า “ถ้าท่านไม่อภัยความคิดให้แก่พี่น้องของท่าน
จากหัวใจของท่าน, พระบิดาในสวรรค์ ก็จะทรงกระทำอย่างเดียวกันกับที่ท่านกระทำ,
แก่ท่าน” นี้แสดงว่า สิ่งที่เรียกว่าเมตตา หรืออภัยนั้น ไม่ใช่เรื่องของความเชื่อ
แต่เป็นการกระทำด้วยใจจริง หรือเจตนา จัดเป็นเรื่องกรรมแท้.

มัทธิย ๑๙/๑๗ “ถ้าท่านประสงค์จะเข้าถึงชีวิต ก็จงปฏิบัติตามพระบัญญัติ
ทั้งหลายเถิด.” (คำว่าปฏิบัติในที่นี้ ภาษาอังกฤษคือคำว่า keep). ปฏิบัติตามพระ-
บัญญัตินั้น ยิ่งกว่าเชื่อตามพระบัญญัติ หรือเชื่อในสิ่งอื่นใด, ดังนั้นหลักแห่ง
คริสตธรรม จึงเหมือนกับหลักแห่งพุทธศาสนาในข้อที่ต้องมีการปฏิบัติ ไม่ใช่เพียงแค่
เชื่อหรือเลื่อมใส หรือภักดีเฉยๆ โดยไม่มีการกระทำด้วยสติปัญญา.

เท่าที่ยกตัวอย่างมานี้ ท่านผู้ฟังทั้งหลายคงจะสังเกตได้เองแล้วว่า แม้แต่
ในคัมภีร์มัทธิย ซึ่งมีอยู่ไม่กี่หน้า ก็มีคำสอนเรื่องโดยตรงกับหลักกรรมในพุทธ-
ศาสนา มากมายถึงเพียงนี้ แล้ว, ดังนั้นถ้ารวมหมดทุกๆ คัมภีร์แห่งพระคัมภีร์ใหม่
(new testament) แล้วหลักที่เกี่ยวกับเรื่องกรรม จะมีมากสักเท่าไร ขอให้ลองคำนวณ
ดูเถิด.

ตามความรู้สึกร่วมกันของพุทธบริษัทนั้น คำสอนแห่งศาสนาคริสเตียนอันว่าด้วย
ความอดกลั้นอดทน ความให้อภัย ความรักศัตรู การช่วยผู้อื่น การรักผู้อื่นเท่ากับตัว
หรือยิ่งกว่าตัวเหล่านี้ เป็นเรื่องกระทำทั้งนั้น ทำให้ความเชื่อไม่. ใครจะรู้เรื่องพระเจ้า

หรือไม่รู้จักก็ตาม ถ้าประพฤติไปในสิ่งเหล่านี้แล้ว ผลก็จะเกิดขึ้นอย่างเดียวกัน ตามกฎแห่งกรรมซึ่งพุทธบริษัทถือว่านั่นแหละคือพระเจ้า. แม้ที่สุดแต่การอธิษฐาน อ้อนวอน ก็ถือว่าเป็นกรรมหรือการกระทำชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน เพราะเหตุที่ต้องกระทำด้วยกายวาจาใจ ครอบงำทั้งกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม นั้นเอง. แม้ที่สุดแต่สิ่งที่เรียกกันว่า “ความเชื่อ” นั้น ถ้าเป็นความเชื่อที่ถูกต้องและประกอบอยู่ด้วยปัญญาเป็นรากฐานแล้ว ความเชื่อนั้น ก็ถูกจัดเป็นมโนกรรมที่เป็นกุศลชนิดหนึ่งได้ เพราะเหตุว่า ความเชื่อนั้นมีมูลมาจากเจตนา หรือเป็นตัวเจตนาอย่างหนึ่ง ในการที่จะทำที่พึงแก่ตน ด้วยปัญญา หรือ อโมहनันเอง. แต่ถ้าเป็นความเชื่ออย่างงมงาย ที่น่าขำเป็นต้นแล้ว หากจัดว่าเป็นกรรมในที่นี้ไม่.

ที่นี้เราจะได้คุยกันต่อไปในแง่อื่นๆ เพื่อให้รู้ว่า หลักแห่งคริสต์ธรรมนั้นยังมีอะไรที่ลึกรอยกันไต่กับหลักแห่งพุทธศาสนาอีก, นอกไปจากหลักแห่งกรรม และการช่วยตัวเอง. แ่งสำคัญที่ถัดลงไป ที่ควรรยมากล่าวก็คือ ความเป็น “ศาสนาแห่งปัญญา”.

มัถราย ๑๘/๗ มีข้อความว่า “โลกนี้ต้องเป็นทุกข์ เพราะการถูกล่อลวงให้ทำบาป.” (หรือบางฉบับก็ว่า ถูกล่อลวงให้เดินพลาด). ข้อนี้ย่อมแสดงว่าต้องการปัญญาหรือแสงสว่างมาเป็นเครื่องแก้ไขให้เดินถูกทาง. หรือถ้าจะพูดว่า มีผู้นำที่ดีและเชื่อผู้นำนั้นเสีย ผู้นำนั้นก็ต้องเป็นแสงสว่างหรือปัญญานั้นเอง. พระเจ้าตั้งอยู่ในฐานะเป็นแสงสว่างอย่างเต็มที่ในกรณีนี้. ความเชื่อในพระเจ้านั้น ก็คือการเดินตามแสงของพระเจ้านั้นเอง. ความเชื่อนั้นขึ้นอยู่กับบุคคลที่สองไปจากตนเป็นส่วนใหญ่, ถ้าเกิดไปเชื่อตนเองเข้าเมื่อไร ความเชื่อนั้นก็แปรรูปไปเป็นแสงสว่าง. ส่วนแสงสว่างหรือปัญญานั้น ขึ้นอยู่กับตนเองเป็นส่วนสำคัญ. การไม่ถูกล่อลวงอันแท้จริงและสูงส่งนั้น ขึ้นอยู่กับความมีแสงสว่าง ที่ตาของเราจะมองเห็นได้เอง ยิ่งกว่าที่จะ

ขึ้นอยู่กับความเชื่อในผู้จง. พุทธบริษัทจึงถือว่า มีหลักเรื่องการใช้บัญญัติอยู่ใน
คริสตธรรมอย่างเต็มที่.

มัถราย ๑๓/๒๓ มีคำกล่าวว่า “*ฟังของผู้ที่ได้ฟังถ้อยคำนั้นแล้วเข้าใจ หว่าน
ไปแล้วย่อมเกิดผลร้อยเท่าบ้าง หกสิบเท่าบ้าง สามสิบเท่าบ้าง*” นี้ขอให้สังเกตดูให้ดีว่า
มีคำตรัสว่า “*ฟังแล้วเข้าใจ*” หาใช่ฟังแล้วเชื่อไม่. พุทธบริษัทถือว่า พระเยซูคริสต์
ทรงต้องการสาวกที่ฟังแล้วเข้าใจ หากต้องการสาวกที่ใดฟังแล้วเชื่อไม่, เพราะมีคำ
กล่าวปรากฏชัดอยู่ในข้อ ๑๓/๒๐-๒๑ ว่า “*พืชที่หว่านลงบนหินไม่เกิดผลนั้น คือผู้ที่
พอได้ฟังถ้อยคำนั้น ก็รับเอาถ้อยคำนั้นทันทีด้วยความยินดี, แต่รากไม่มั่นคงในตัวเขา
จึงทนอยู่ได้ชั่วคราว พอเกิดการคุกคามข่มเหงเนื่องด้วยถ้อยคำนั้น เขาก็ผลไปเสียทันที.*”
นี้แสดงว่า ผู้ที่มีความเข้าใจในพระวจนะจริงๆ นั้น ไม่มีทางที่จะเป็นเช่นนั้นได้, ส่วนผู้
ที่เชื่อตะบันไปนั้นย่อมเป็นเหมือนพืชที่หว่านลงบนก้อนหิน ถูกแดดเหี่ยวไปไม่ออกผล
เลย. พุทธบริษัทรู้สึกว่ แม้ศาสนาคริสต์นิกายก็เป็น “*ศาสนาแห่งบัญญัติ*”
แม้เพราะเหตุนี้. เจ้าหน้าที่สอนศาสนาผู้สอนคริสตธรรม เน้นแต่เรื่องความเชื่ออะพิศ,
จึงมีผู้ที่มิบรรพบุรุษเป็นคริสเตียนจำนวนหนึ่งได้ละจากศาสนาเดิมของตนไปหาศาสนาอื่น
หรือไม่ถือศาสนาใดเลย. ข้าพเจ้าได้ทราบจากการสนทนากับคนเหล่านั้น ซึ่งมีอยู่หลาย
คนด้วยกัน และรู้สึกว่เป็นเรื่องที่ไม่ควรจะมี.

ในมัถราย ๗/๔ มีคำตรัสว่า “*ให้เขี่ยผงในตาตัวเองออกเสียก่อน แล้วจึง
ค่อยเขี่ยผงในตาผู้อื่น*” ข้อนี้ตรงเป็นอันเดียวกันกับพุทธภาษิตที่ว่า “*สอนตัวเองเสีย
ก่อนแล้วจึงสอนผู้อื่น*” จึงจะไม่เป็นบัณฑิตสกปรก” — (ธ.ข. ๒๕/๓๖) คำว่าสอน
ตัวเอง นี้หมายถึงตนประพฤติดีประกอบด้วยคุณสมบัติที่จะสอนผู้อื่นแล้วจึงสอน.
คำว่าเขี่ยผงออกจากตา เป็นเรื่องของบัญญัติโดยเฉพาะ ยิ่งกว่าเรื่องของความเชื่อ. ถ้า
อันนี้เป็นหลักใหญ่ในคริสตธรรม คริสตธรรมก็เป็นศาสนาแห่งบัญญัติ โดยมีพระเจ้า

เป็นผู้เขียนผองออกจากตา เช่นเดียวกับที่พุทธศาสนามีสิ่งที่เรียกว่า “บัญญัติ” ตั้งอยู่ในฐานะเป็นพระเจ้าอยู่ภาคหนึ่ง.

ต่อไปเราจะได้พู่กันถึง ความมีอิสระในการที่จะใช้เหตุผล หรือ บัญญา ทำนองกาลามสูตร ของพุทธศาสนา.

มัถราย ๑๒/๑๓ พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “*ดังนั้น จึงเป็นการถูกต้อง (LAWFUL) ที่จะกระทำความคิดในวันชะปาโต.*” เมื่อพวกยิวและประชาชนที่ถือศาสนาเดิม ถือวันชะปาโตเป็นวันหยุดทำอะไรไม่ได้ พระเยซูคริสต์ก็ไม่ทรงยอมถือ แต่ทรงกระทำสิ่งที่พระองค์เห็นว่าดี. นี่คือการไม่ยอมถือตาม ๆ กันมาอย่างปรัมปรา (มา ปรมุปราย) ตามที่พระพุทธรองค์ตรัสไว้ในกาลามสูตร อังกุตรนิกาย อันเป็นสูตรหนึ่ง ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา. และเมื่อถกเถียงกันกับพวกพระและผู้ถือศาสนาเดิม พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “*ฉันขอบอกแก่ท่านทั้งหลายว่า ที่นี่มีสิ่งที่เป็นใหญ่กว่าโบสถ์เสียอีก*” — (มัถราย ๑๒/๖) และว่า “*บุตรมนุษย์เป็นเจ้าเหนือวันชะปาโต.*” — (มัถราย ๑๒/๘). พระองค์ทรงถือว่า พระองค์มีเหตุผลที่จะไม่ปฏิบัติตามศาสนาเดิมที่ถือกันมาอย่างมงงาย และทรงประสงค์ที่จะเพิกถอนความมงงายเหล่านั้น จึงได้ตรัสด้วยคำเช่นนี้ ทั้งที่วันชะปาโตก็เป็นวันของพระเจ้า และอุทิศเพื่อพระเจ้าโดยเฉพาะให้เป็นวันศักดิ์สิทธิ์เหนือวันอื่นใด. พระเยซูคริสต์มุ่งจะใช้อำนาจพระเจ้าลบล้างสิ่งที่เขาอุทิศพระเจ้ายกเพื่อจะลบล้างความมงงาย และสอนให้มนุษย์รู้จักใช้เหตุผลนั่นเอง. แต่คนพวกนั้นมงงายมากเกินไปกว่าที่จะเข้าใจ จึงได้กีดก้างัดพระองค์เสีย. พุทธบริษัทได้ศึกษาเรื่องนี้แล้วก็นิยมชมชอบในความเป็นผู้อยู่ในเหตุผลอย่างยิ่งของพระเยซูคริสต์ และถือว่า คริสต์ธรรมก็เป็นศาสนาแห่งเหตุผล เช่นเดียวกับพุทธศาสนา.

ในมัถราย ๑๕/๒ มีกล่าวถึงพวกเจ้าหน้าที่สั่งสอนในศาสนาเคิมเข้ามาท้าวว่า พระองค์ว่า สวากของพระองค์ไม่ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร เป็นการลบล้างประเพณีเคิม (tradition of the Elders), พระองค์ตรัสตอบแก่เขาว่า “**ไม่ใช่สิ่งที่ติดเข้าไปในปากที่จะทำให้นุชย์มีมลทิน แต่สิ่งที่ออกมาจากปากต่างหากที่จะทำให้นุชย์มีมลทิน**” — (มัถราย ๑๕/๑๑). และว่า “**สิ่งที่ออกมาทางปากนั้น ออกมาทางใจ, สิ่งนั้นแหละที่ทำมนุชย์ให้มีมลทิน. ความคิดชั่วร้าย ความเป็นผู้ร้ายฆ่าคน การประพฤตินิดในของรักของผู้อื่น การลวงประเพณีในทางผิดวิสัย การขโมย การเป็นพะยานเท็จ การกล่าวคำร้ายต่อผู้อื่น เหล่านี้ออกมาจากใจ, และทำมนุชย์ให้มีมลทิน. ส่วนการรับประทานอาหารโดยไม่ล้างมือ นั้น หากทำมนุชย์ให้มีมลทินไปได้ไม่,**” มัถราย ๑๕/๑๘—๑๙—๒๐). ข้อนี้เป็นเครื่องแสดงว่า คริสตธรรม มิใช่ศาสนาแห่งพิธีรีตอง ซึ่งยึดถือในสิ่งภายนอก หรือการกระทำทางภายนอกเป็นประมาณ อย่างเดียวกับพุทธศาสนา. แต่เป็นที่น่าเห็นใจที่ว่า พิธีรีตองต่างๆ ใดค่อยๆ เกิดขึ้นเคลือบหุ้มศาสนาตัวจริงอย่างมากมาย จนกระทั่งน่าขยะแขยง. พระเยซูคริสต์ไม่ทรงถือประเพณีเรียกพ่อแม่พี่น้องอย่างที่คณาธรรมดาเขาเรียกกัน แต่ทรงเรียกผู้ที่ปฏิบัติตามประสงค์ของพระเจ้า ว่าเป็นพี่น้องหรือมารดาของพระองค์ ดังที่กล่าวไว้ในมัถราย ๑๒/๕๐ นี่เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงก้าวไปไกลจนประเพณีตามไม่ถึง, เพื่อเข้าถึงความจริงอันสูงสุดของศาสนานั่นเอง. ข้อนี้ตรงกับหลักในพุทธศาสนาที่ว่า “**เกิดใหม่เสียแล้วโดยอริยชาติ**” จึงได้มีพ่อแม่พี่น้องอีกแบบหนึ่งต่างหาก นับว่าเป็น การอยู่ในอำนาจแห่งเหตุผลและสติปัญญาในชั้นสูงสุด.

ที่นี้จะได้พิจารณากันต่อไปถึงลักษณะอื่นๆ นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นหลักอันสำคัญควรแก่การสนใจ.

มัถาย ๑๙/๒๑ มีคำตรัสของพระเยซูคริสต์ว่า *ถ้าท่านต้องการเป็นผู้มีสิ่งที่สมบูรณ์ก็จงกลับไปบ้าน ขายทรัพย์สินสมบัติทั้งสิ้นเอาเงินแจกคนจนหมดแล้ว... จงกลับมาไปด้วยกันกับเรา*” การกระทำอย่างนี้หมายความว่า เป็น การครองชีวิตแบบบอณาการิกไม่มีบ้านเรือน ไม่มีครอบครัว ไม่มีทรัพย์สินสมบัติ ซึ่งพระเยซูคริสต์เองได้ทรงกระทำ และต้องประสงค์ให้สาวกกระทำ ให้สู่ความสามารถของตน เพื่อไม่ท้วงหน้าท้วงหลังในการทำกิจเพื่อความรอด ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ในที่อีกแห่งหนึ่งว่า *“ไม่มีบ้านคนใดที่จะรับใช้นายถึงสองคนในคราวเดียวกัน.”* — มัถาย ๖/๒๔). ข้อนี้หมายความว่า แผ่นดินของพระเจ้าก็อยากจะได้, ความร่ำรวยในเมืองมนุษย์นี้ก็อยากจะได้ แล้วจะทำพร้อมกันได้อย่างไร เพราะว่า *“การจูงอุรูลอดครุเข้มน้ำง่ายกว่าการจูงคนมั่งมีเข้าไปสู่แผ่นดินของพระเจ้า”* — (มัถาย ๑๙/๒๔) แม้คนที่มั่งมีจะทำบุญกุศล ก็เพื่อประดับความมั่งมีของตนมากกว่าเพื่อนิพพานหรือแผ่นดินของพระเจ้า. ข้อความทั้งสามแห่งที่เป็นคำตรัสของพระเยซูคริสต์เหล่านี้ เป็นเครื่องยืนยันว่า ในคริสต์ธรรมก็สรรเสริญการเป็นอยู่แบบบอณาการิกคือผู้ไม่ครองเรือน หลีกออกจากกามคุณโดยสิ้นเชิง เพื่อเข้าถึงธรรม หรือภาวะที่สมบูรณ์และเรียกโดยชื่อในภาษาบาลีว่า เนกขัมมะ หรือ เนกขัมมบารมี. พระเยซูคริสต์เอง ทรงเป็นผู้นำในเรื่องนี้.

สิ่งที่สำคัญที่สุดอีกอย่างหนึ่งในพุทธศาสนานั้น คือสิ่งที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิบัติ, ได้แก่ การปฏิบัติธรรมในสายกลาง, ไม่หย่อนคือไม่หลงไหลอยู่ในกามคุณทางเนื้อหนัง, ไม่ถึงคือไม่ทรมาณกายให้ลำบากเจียนตายหรือตายไปครึ่งหนึ่งตามแบบของผู้นำเพี้ยคชะบางชนิก, แต่ให้อยู่ในระดับที่พอดีๆ มีกำลังกายและกำลังใจพอเพียงที่จะทำหน้าที่นั้นๆ. พระเยซูคริสต์ทรงนิยมอย่างนี้ และทรงกระทำเองอย่างนี้ และทรงสอนหรือชักชวนให้สาวกทำอย่างนี้, ดังคำตรัสของพระองค์ว่า *“จงรับเอาแอกของเราไปแบกไว้, จงเรียนจากเรา, ใจของเราสุภาพอ่อนโยน, ท่านจะได้รับความสะดวกผ่อนในวิญญาน*

ของท่าน, เพราะแอกของเราคล่องแคล่ว, และของบรรพบุรุษของเราก็คือเขา.” — (มัทธิว ๑๑/๒๙ — ๓๐). ข้อนี้แสดงว่า คริสตธรรมมีหลักแห่ง การกระทำด้วยสติปัญญา ที่พอเหมาะพอดีไม่หย่อนไม่ตึง, ตรงกับหลักสำคัญแห่งพุทธศาสนา. (บางฉบับแปลว่า “แอกของเรานำแบก” *my yoke is good to bear*).

ที่นี้มาถึงหลักที่ประตึยงขึ้นไป คือหลักของ ธรรมะเป็นสังกตองรูเอง เห็นเอง” เรียกว่า บัณฑิตตั้ง; หรือเป็นสิ่งต้องศึกษาและรูข้างภายในตน จากภายในตน, เรียกว่า อัชฌัตตัง. พุทธศาสนายึดหลักอันนี้ในฐานะเป็นของจริง ของสติปัญญา ไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่นว่า “แม้แต่ผู้ที่เป็นครูของตน, แม้แต่กษัตริย์มีอยู่ในพระคัมภีร์, หรือแม้แต่ผู้กล่าวเป็นผู้อยู่ในฐานะที่ควรเชื่อถือ, — (กาลามสูตร ทิคนิบาต อังคุตตรนิกาย). คริสตธรรมก็มีหลักที่นิยมสิ่งที่รู้สึกได้ด้วยตนเอง จากภายในตนเอง เพราะพระเยซูคริสต์ตรัสว่า “ถ้าธารทั้งหลายแห่งแม่น้ำชีวิต จะไหลออกมาจากตัวเขาผู้เชื่อเรา ตามที่พระคัมภีร์ได้กล่าวไว้” — (โยฮัน ๗/๓๘). ข้อนี้หมายความว่า ผู้ใดเชื่อโดยปฏิบัติตามพระองค์เขาจะได้คัมภีร์แห่งชีวิตอมตะที่ไหลออกมาจาก ภายในแห่งตัวเขาเอง. การปฏิบัติในที่นี้ ต้องเป็นอย่างเดียวกันกับการปฏิบัติในพุทธศาสนา คือ การไม่มีตัวทางฝ่ายเนื้อหนังเป็นของตัว แต่มีตัวฝ่ายวิญญาณ ซึ่งเป็นของธรรมชาติหรือของพระเจ้านั่นเอง. เมื่อเป็นเช่นนั้น จะได้รับรสแห่งความรู้สึกเป็นความสงบเย็นเหลือที่จะเย็น ออกมาจากภายในของตนเอง. ถ้ากล่าวโดยสำนวนพุทธศาสนาอย่างตรง ๆ ก็กล่าวว่า พบนิพพานอันเป็นที่ดับแห่งทุกข์ซึ่งมีอยู่แล้วในตน. พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติเป็นสูตรลงไปว่า “โลกก็ดี, เหตุให้เกิดโลกก็ดี, ความดับสนิทแห่งโลกก็ดี, ทางให้ถึงความดับสนิทแห่งโลกก็ดี, ตลาคตบัญญัติไว้ในกายอันยาวประมาณวาหนึ่ง ซึ่งยังมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ.” (โรหิตัสสสูตร จตุกกนิบาต อังคุตตรนิกาย) ข้อนี้หมายความว่า เราจะหาพบได้ทุกอย่างจากภายในตัวเรา ตามแต่เราจะปฏิบัติมันอย่างไร, แม้ที่สุดแต่พระเจ้า

หรือพระเยซูคริสต์ หรือพรของพระเจ้าเช่นน้ำแห่งชีวิตอมตะเป็นต้นนี้ก็ได้ ย่อมหาพบได้จากภายในตัวเรา ด้วยการกระทำของเรา. ในทางที่ตรงกันข้าม คือซาตาน หรือความทุกข์นานาชนิดซึ่งเรียกว่านรกเปลวไฟก็ได้ เราจะหาพบได้จากภายในตัวเรา ด้วยการปฏิบัติของเราอย่างเดียวกัน. ถ้าเราปฏิบัติอย่างสมบูรณ์ถึงที่สุด เราจะพบแผ่นดินแห่งพระเจ้า ซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเรา เช่นเดียวกัน, มันอยู่ที่ว่าแล้วแต่เราจะปฏิบัติอย่างไรเท่านั้นเอง. **เชื่อหรือไม่เชื่อ? ตอนตัวตนทางเนื้อหนัง หรือไม่ตอน?** นั่นคือปัญหาทั้งหมด ที่จะทำให้เกิดใหม่ในแผ่นดินของพระเจ้า ซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเรา, หรือจะยังคงจมอยู่ในนรกต่อไปตามเดิม ซึ่งมีอยู่แล้วในตัวเราเหมือนกัน ดังนั้น หลักเรื่อง บัจฉิตตัง และอชฉัตตัง ในพุทธศาสนา ก็มีอยู่ในคริสตธรรมด้วยเหมือนกัน.

คำว่า “เกิดใหม่” ในโยฮัน ๓/๓ กิติ, และคำว่า “เข้าสู่ชีวิต (enter life)” ในมัทธิว ๑๙/๑๗ กิติ, ล้วนแต่เป็นเรื่อง การกระทำทางใจ ภายในใจ ที่นี้ ในโลกนี้ด้วยกันทั้งนั้น. แม้นี้ก็คือ ลักษณะแห่ง บัจฉิตตัง และอชฉัตตังในพุทธศาสนา. ถึงแม้คำอื่น ๆ ที่มีอยู่ทั่วไป เช่นคำว่า “เข้าถึงแผ่นดินของพระเจ้า” เป็นต้น นั้น ก็มีความหมายอย่างเดียวกัน.

สิ่งที่น่าอัศจรรย์ที่สุด ที่จะนำมาทำการเปรียบเทียบก็คือการที่ บัจฉิมวาจา หรือคำตรัสในวันสุดท้ายแก่สาวกนั้น เหมือนกันทั้งของพระเยซูคริสต์ และพระพุทเจ้า ข้อหนึ่งคือ พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “จงสอนเขาให้ปฏิบัติทุกอย่างตามที่เราได้สอนท่านทั้งหลายไว้ และเราย่อมอยู่กับท่านเสมอไปจนตลอดกาลปาวสาน.”—(มัทธิว ๒๘—๒๙). พระพุทเจ้าก็ได้ตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราได้บัญญัติไว้แสดงไว้แก่ท่านทั้งหลายนั้น นั่นคือศาสนาของเธอทั้งหลาย ตลอดกาลที่ล่วงไปแห่งเรา.”—(มหาปรีนิพพานสูตร มหา. ที.) และว่า “สิ่งทั้งปวงเปลี่ยนแปลงเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำ ความไม่ประมาทให้เต็ม.”—(สูตรเดียวกัน). พระศาสดาทั้งสองทรงเป็นธุระในการที่

จะให้สาวกมีความขยันขันแข็งในการปฏิบัติธรรมในศาสนา ในวันที่จะจากไปโดยร่างกาย, และ ทรงยืนยันการอยู่กับสาวกเสมอไป โดยธรรมที่มีอยู่ในจิตใจของเหล่าสาวกที่มีการปฏิบัติจริง ตลอดกาลปาวสาน. ศาสนาคริสต์นี้อาจเรียกว่า เป็นการอยู่โดยจิตใจหรือโดยวิญญาณ ในขณะที่เดียวกันกับที่พุทธบริษัทเรียกว่าเป็นการอยู่โดยธรรมวินัย ที่มีอยู่ในใจของสาวกผู้มีจิตใจสะอาด สว่าง และสงบอยู่เสมอ คำกล่าวที่ว่า “พระศาสดายังคงมีชีวิตอยู่ตลอดกาล” นี้เป็นคำกล่าวอย่างภาษาธรรม ซึ่งจะต้องแปลความหมายกันอย่างแยกคายที่สุด. ถ้ามีการแปลที่ถูกต้องแล้ว ทุกคนจะเห็นว่า พระศาสดาได้ยังคงอยู่กับพวกเราตลอดกาลเสมอไปจริงๆ. ขอให้สนใจเป็นพิเศษ แล้วจะเห็นว่า เป็น สิ่งที่มีได้ด้วยกันทุกศาสนา.

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง ใน ปัจฉิมวจาของพระเยซูคริสต์ก็คือทรงย้าให้สาวกหรือคนทั่วไป ปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระองค์ หาได้ทรงย้าในเรื่องความเชื่อไม่. ข้อนี้ทำให้เราเข้าใจได้ว่า ความเชื่อ ก็คือการปฏิบัติตามนั่นเอง เพราะถ้าไม่ปฏิบัติตามแล้วก็ไม่เกิดอะไรเกิดขึ้น และพระเยซูคริสต์ก็คงจะไม่ทรงย้าด้วยคำว่า “ให้ปฏิบัติ” สิ่งที่เรียกว่า “ความเชื่อ” นั้นเป็นเพียงบรรพภาคของการปฏิบัติโดยตรง, เพราะตัวความเชื่อเองนั้น ก็เป็นการปฏิบัติอยู่แล้วส่วนหนึ่ง.

พระเยซูคริสต์ได้ทรงย้าให้สาวกช่วยกันเผยแผ่คริสต์ธรรมให้ทั่วทุกประเทศชาติ คือทั่วโลกในวันที่จะทรงจากไปนี้. ส่วนพระพุทธเจ้าได้ทรงย้าเรื่องนี้แล้ว ตั้งแต่เมื่อตรัสรู้แล้วใหม่ๆ เมื่อทรงมีสาวกแล้วเพียงทศสิบกองค์. ความหวังที่จะให้โลกทั้งหมดได้รับแสงสว่างนั้น เป็น สิ่งที่เหมือนกันในระหว่างพระศาสดาทั้งสอง. พระเยซูคริสต์ตรัสว่า “ดังนั้นเธอทั้งหลายจงไป. และจงทำให้เกิดผู้ปฏิบัติตามทั่วทุกประเทศชาติ, จงให้ศิลาบัพติศมาแก่เขาเหล่านั้น ในนามของพระบิดา พระบุตรและพระวิญญาณอันประเสริฐ. —(มัทธิว ๒๘/๑๙). ส่วนพระพุทธเจ้าตรัสว่า “พวกเธอ

ทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เพื่อความสุกแก่มหาชน เพื่อความเอ็นดูแก่โลก, เพื่อประโยชน์เพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุกแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย. อย่าไปทางเดียวกันสองรูป.” —(มหาวิค. วิ. ๔/๓๙/๓๒). เมื่อใดสาวกปฏิบัติตามอย่างครบถ้วนแล้วก็เป็นอย่างนี้กล่าวได้ว่า ทั้งศาสนาคริสต์และพุทธศาสนา ย่อมเป็น ศาสนาแห่งสากลโลก ตรงตามความมุ่งหมายของพระศาสดาแห่งศาสนานี้ ๆ. ทั้งหมดนี้สำเร็จด้วยการกระทำที่ชื่อตรง ของบรรดาสาวก ต่อพระศาสดา หรือต่อพระธรรมที่เป็นหัวใจศาสนา หรือแม้ที่สุดต่อตัวเอง ที่ได้มอบให้แก่ศาสนาของตนเสียแล้ว ไม่มีคนสำหรับจะเห็นแก่ตัวเองอีกต่อไป.

ทั้งหมดนี้ คือการเปรียบเทียบระหว่าง คริสต์ธรรมกับพุทธธรรม ในแง่ต่าง ๆ กัน อย่างที่จะให้ได้รับการพิจารณาทุกแง่ทุกมุม แม้ในแง่ที่ไม่เคยมีใครสนใจมาก่อนเลย เพื่อความถูกต้องและเที่ยงตรง ในการทำการเปรียบเทียบระหว่างศาสนานี้เอง.

สรุปความ เราอาจสรุปความแห่งการบรรยายทั้งหมดของตอนที่หนึ่งนี้ ได้อย่างสั้น ๆ ว่า (๑) พระศาสดาทุกองค์เกิดขึ้นในโลก เพื่อให้สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ปรารถนาได้ลุถึงความสมบูรณ์, (๒) ในคัมภีร์ของทุกศาสนา มีถ้อยคำอยู่สองชนิด คือภาษาคน และภาษาธรรม, ถ้าตีความหมายไม่ถูกต้องตามภาษานั้นแล้ว ศาสนาต่างๆ จะขัดกันร่วมมือกันไม่ได้, คนบางคนอาจจะยึดมั่นในศาสนาเดิมของตนหันไปหาศาสนาใหม่ หรือถึงกับไม่มีศาสนาเลย และข้อปฏิบัติบางอย่างไม่สามารถจะปฏิบัติได้, (๓) การผ่อนสั้นผ่อนยาว เป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องมี จึงจะทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศาสนาให้เป็นผลดีแก่โลกได้, เช่นยอมรับว่า มีผู้ประกาศธรรมของพระเจ้า ในมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา, คนสมัยนี้เรียนศาสนาอย่างขึ้นต้นไม้จากทางปลาย มัวหลงอยู่ในคัมภีร์ที่มากมาย, การตีความในหลักศาสนาข้อใด ต้องตีไปในทางที่เป็น

ประโยชน์แก่โลกเป็นส่วนรวม, การพยายามใช้คำบัญญัติทางศาสนาให้ร่วมกันได้ทุกศาสนา เพื่อคนในโลกจะศึกษาได้โดยง่ายและรวดเร็ว, (๔) เมื่อจะเปรียบเทียบคริสตธรรมกับพุทธศาสนานั้น จะต้องยอมรับกันว่า ศาสนามีทั้งส่วนที่เป็นชั้นเปลือกและชั้นเนื้อในต้องจับคู่เปรียบเทียบกันให้ถูกต้อง, สิ่งที่เราเรียกว่า “ศาสนา” ต้องจำกัดความลงไปว่า “ระบอบแห่งการสังเกตและการกระทำชนิดที่ทำให้เกิดการผูกพันกัน ระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด ซึ่งจะเรียกว่าพระเจ้าหรือนิพพานก็ตามที, ข้อความในคัมภีร์ใหม่ (new testament) มีหลักตรงกับหลักในพุทธศาสนาหรือพระไตรปิฎกอย่างมากมาย ซึ่งทำให้เกิดทัศนะแก่พุทธบริษัทว่า คริสตธรรมนั้น เป็น “ศาสนาแห่งการกระทำ การช่วยตัวเองด้วยการใช้สติปัญญาและเหตุผล” หากเป็นศาสนาแห่งความเชื่อโดยส่วนเดียว เหมือนที่กล่าวกันไม่ ด้วยข้อพิสูจน์เพียงสั้น ๆ ว่า ถ้าคริสตธรรมเป็นศาสนาแห่งความเชื่อล้วน ๆ ไม่มีอะไรอื่นที่เป็นหลักสำคัญแล้ว พระเยซูคริสต์ก็ไม่ทรงย้ำเรื่องการกระทำ หรือการปฏิบัติตามพระบัญญัติไปเสียทั่วทุกหนทุกแห่งในคำสอนของพระองค์, และไม่ทรงย้ำเป็นคำสุดท้ายเมื่อจะทรงจากไปว่า “จงสอนเขาให้ปฏิบัติทุกอย่างตามที่ได้อสอนไว้” เป็นแน่.

(๕) ดังนั้น ศาสนาทั้งสองนี้จึงเป็นศาสนาแห่ง การกระทำด้วยตน รับผิดชอบด้วยตน และจากตน ในเมื่อได้ประพฤติตาม ธรรม หรือตามสิ่งที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พระประสงค์ของพระเจ้า” หรือ “พระเจ้า” เฉย ๆ ก็ตาม, อย่างที่ลงรอยกันได้ในระหว่างศาสนาทั้งสอง ทุกข้อทุกกระทงทีเดียว คงจะได้พิจารณากันอีกในตอนต่อ ๆ ไป.

จบตอนที่หนึ่ง

(อันว่าด้วยการทำความเข้าใจอันดีระหว่างคริสตศาสนาและพุทธศาสนา)

พระบิดา พระบุตร พระวิญญาณ.

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย,

การบรรยายครั้งที่สองนี้ จะได้พิจารณากันถึงเรื่องพระบิดา พระบุตร และพระวิญญาณ เพื่อการศึกษาเปรียบเทียบสืไป. พระบิดาในที่นี้ เล็งถึงพระเจ้า ในฐานะที่เป็นผู้สร้างโลก ปกครองโลก และทำลายโลกในที่สุด, ซึ่งเราจะได้วินิจฉัยกัน ทั้งโดยภาษาคน และภาษาธรรม, เพื่อความสมบูรณ์ดังต่อไปนี้.

๑. พระเจ้าในความหมายทั่วไป.

คนไทยที่เป็นพุทธบริษัท มีพระเจ้าของตนมาแล้วตั้งแต่ก่อนการได้รับพุทธศาสนา จนกระทั่งได้รับพุทธศาสนา และสืบมาจนทุกวันนี้. ข้อนี้เป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจกันให้ถี่ จึงจะสามารถทำการศึกษาเปรียบเทียบได้ถูกต้อง.

คำว่า “พระเจ้าเป็นภาษาไทยแท้ หมายถึงสิ่งที่ต้องอ่อนน้อมหรือประจบตามความรู้สึกแห่งสัญชาตญาณแห่งสัตว์ทั่วไปที่มีความรู้สึกนึกคิดได้. ก่อนแต่ได้รับศาสนาพราหมณ์คนไทยก็ถือพระเจ้าชนิดใดชนิดหนึ่ง ในลักษณะที่เป็นผี หรือเทวดาตามธรรมชาติที่เร่าร้อน. ครั้นลงมาพบกับศาสนาพราหมณ์ในแผ่นดินไทยปัจจุบันก็รับวัฒนธรรมอินเดีย มีพระเจ้าอย่างชาวอินเดีย เช่นพระศิวะ พระนารายณ์ เป็นต้น. ครั้นพวกพราหมณ์บางยุคสอนว่า พระเจ้าแผ่นดินคืออวตารของพระเจ้า จนถึงกับพอสวรรคตลงก็สร้างเทวาลัยหรือเทวสถานอุทิศเฉพาะ, คำว่าพระเจ้า ก็ใช้แก่พระเจ้าแผ่นดินด้วย; ทำให้เกิดสรรพนามว่า “ข้าพระเจ้า” หรือ “ข้าพเจ้า” ในเมื่อพูดเร็วๆ สั้นๆ ขึ้นมาใช้สำหรับพูดจากัน. ครั้นถึงสมัยที่คนไทยได้รับพุทธศาสนาก็มีการสอนขยายออกไปจนถึงสมมติพระเจ้าแผ่นดินเป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่งๆ ทำนองเดียวกับพระเจ้าในศาสนาพราหมณ์; ทำให้มีคำว่า “ข้าพระพุทธเจ้า” เกิดขึ้นเป็นคู่กัน, แต่บางทีก็พูดเร็วๆ หรือสั้นๆ เพียงคำว่า “ข้าพเจ้า” เช่นเดียวกันอีก. ดังนั้นคำว่า ข้าพเจ้านั่นเองเป็นสัญลักษณ์อันแสดงว่า ชนเหล่านั้น มีการถือพระเจ้า, ซึ่งจะหมายถึงมนุษย์ก็ได้ เทวดาก็ได้ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งสูงสุดไปกว่านั้นก็ได้, หรืออาจเล็งถึงอำนาจอะไรอันหนึ่งซึ่งยังเข้าใจไม่ได้ก็ได้ แล้วแต่ว่าการศึกษา หรือวัฒนธรรมนั้น ได้เจริญสูงขึ้นไปเพียงไร, หรือประสงค์จะใช้ในกรณีเช่นไร. แต่ความหมายย่อมนตรงกันหมด คือเล็งถึงสิ่งสูงสุดที่ต้องกลัว หรือต้องอ่อนน้อม ดังกล่าวแล้วนั่นเอง. เด็กๆ ก็ต้องมีพระเจ้าไปอย่างหนึ่ง, คนโตๆ แล้วก็อย่างหนึ่ง, คนเรียนมากก็อย่างหนึ่ง, แล้วแต่เขาจะพอใจหรือมีการอบรมกันอย่างไรนั่นเอง; ดังนั้น สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น มิใช่ของแปลกหรือของใหม่สำหรับคนไทย แม้จะมีของใหม่เข้ามาโฆษณาให้น่าสนใจอย่างไร ความรู้สึกก็ยังคงเป็นไปในแบบเดิม หรือความหมายเดิม.

เมื่อคำว่า God หรือพระยโฮวา หรือพระเยซูเป็นเจ้า ถูกนำเข้ามาสู่คนไทยที่มีพระเจ้าตามแบบของตนอยู่แล้ว จึงไม่เป็นที่สนใจถึงกับตื่นเต้น. ดังนั้นจึงต้องมี

ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นของทันตาเห็นเข้ามาช่วยในการแผ่ศาสนาใหม่นั้น เช่น การศึกษา การรักษาความเจ็บไข้ การช่วยเหลือในการทำมาหากิน เป็นต้น จึงมีคนจำนวนหนึ่งสนใจและยินดีที่จะรับศาสนาใหม่ เพราะนอกจากจะได้รับประโยชน์แล้ว ยังเป็นสิ่งที่ทันสมัย มีเกียรติ และเข้ารูปกันได้กับการนิยมฝรั่งซึ่งถือว่าเป็นชาติที่เจริญกว่า ดังนั้น เป็นต้น. ดังนั้น คำว่า “พระเจ้า” ของบุคคลประเภทนี้ ยังมีความหมายอย่างเต็มเพียงแต่เปลี่ยนชื่อเสียใหม่เท่านั้น. คนเหล่านั้น ยังรู้จักพระเจ้าแท้ชนิดที่เป็นบุคคลในภาษาคน, ยังไม่รู้จักพระเจ้าในความหมายที่แท้จริง คือพระเจ้าที่ไม่ใช่คน ไม่ใช่จิต ไม่ใช่วิญญาณ, แต่เป็น “ธรรม” หรืออำนาจของ “ธรรม” ซึ่งเป็นอยู่เองตามธรรมชาติ, ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า พระเจ้าในภาษาธรรม.

ตลอดเวลาที่ สิ่งที่เรียกว่า “พระเจ้า” ยังเป็นพระเจ้าอย่างบุคคลในภาษาคนอยู่เพียงใด ก็กล่าวได้ว่า มนุษย์ยังไม่เข้าถึงพระเจ้าที่แท้จริงอยู่เพียงนั้น, ยังจะต้องมีการขัดแย้งให้แก่กัน, กระทบกระทั่งกัน, และจะถูกปฏิเสธโดยปัญญาชนยิ่งขึ้น ๆ จนกระทั่งไม่มีพระเจ้าเหลืออยู่ในจิตใจของผู้ที่ได้รับการศึกษาอย่างใหม่ ๆ ในอนาคตอันใกล้นี้เอง. แม้จะมีคนที่มีการศึกษาศรีสมัยนี้ แอ่ถึงพระเจ้ากันบ้าง ก็เป็นเรื่องพลั้งปากเสียมากกว่า, ในการสงครามก็ดี การงานที่สำคัญ ๆ ก็ดี, แม้แต่การค้นพบทางวิชาการก็ดี, มีคนแอ่ถึงพระเจ้า ในเมื่อมีการจนตรอกเข้าบ้าง, หรือประสบความสำเร็จ เพราะเหตุที่คนอธิบายไม่ได้บ้าง, หรือมีอะไรเกิดขึ้นอย่างอธิบายไม่ได้ด้วยเหตุผล (เพราะเหตุผลนั้นอยู่ลึกเกินไป) บ้าง, อย่างนี้เป็นเพียงพระเจ้าที่ริมฝีปาก และมาจากความเคยชิน. หาใช่พระเจ้าที่แท้จริงไม่ และมีได้ด้วยกันทุกชาติทุกศาสนาทุกภาษา. แม้ใครจะเชื่อผี เทวดา โชค พรหมลิขิตหรืออะไรก็ตามที่ถลันแต่จะแอ่ถึงพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น หรือสิ่งเหล่านั้นกลายเป็นพระเจ้าไป. ถ้ายังเป็นอยู่เช่นนี้ สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า ก็จะค่อย ๆ หมดความหมายลงทุกที และเหลือแต่พิธีรีตองในที่สุด. นี่คือนิยามของพระเจ้าอย่างบุคคล ในภาษาคน, ที่กำลังเกิดแก่บุคคลผู้ถือพระเจ้าชนิดนี้.

การศึกษาเรื่องพระเจ้า จะต้องวิวัฒนาการจากระดับต่ำขึ้นไปจนถึงระดับสูงสุด จนกระทั่งเป็นที่รู้จักกันอยู่ในฐานะเป็นธรรม, ไม่ใช่คน ไม่ใช่จิตหรือวิญญาณ, แต่เป็นสิ่งพิเศษอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ต้องมีร่างกายและจิตใจ ไม่มีรูปร่าง ไม่อยู่ใต้อำนาจของกาลและเทศะ (time and space) อธิบายไม่ได้ด้วยภาษาคน หรือตามวิธีของภาษาคน, แต่ต้องใช้ภาษาธรรม และวิธีพูดอย่างภาษาธรรม, ที่ใช้กันอยู่แต่ในวงการศาสนาชั้นลึก. ถ้าทำได้เช่นนี้ สิ่งที่เราเรียกว่า "พระเจ้า" จะยังเป็นที่น่าสนใจของปัญญาชนสมัยนี้ และอยู่กับมนุษย์ใต้อย่างที่ไม่ต้องมีการยึดเยือกให้แก่กัน, และจะเป็นสิ่งคุ้มครองโลกได้จริง. ส่วนพระเจ้าในภาษาคนนั้น ก็ยังคงมีไว้สำหรับเด็ก ๆ หรือคนที่ยังไม่อาจจะเข้าใจพระเจ้าในภาษาธรรมไปพลาง จนกว่าเขาจะสามารถรับเอาพระเจ้าในภาษาธรรมได้ในกาลข้างหน้า.

สรุปความเฉพาะตอนนั้นว่า พระเจ้าในความหมายทั่วไป นั้นเป็นพระเจ้าในภาษาคนยังไม่สูงถึงพระเจ้าในภาษาธรรม. เราจะต้องยอมรับกันเสียก่อนว่า แม้สิ่งที่เราเรียกว่าพระเจ้า ก็ยังมีอยู่เป็นสองระดับ หรือสองความหมายเช่นนี้ด้วยกันทุกศาสนา.

เพื่อสะดวกในการศึกษาเปรียบเทียบ จะได้วางหลักเบื้องต้นให้ชัดเจนไปเสียขั้นหนึ่งก่อนว่า พระเจ้าในภาษาคนนั้นคือ พระเจ้าที่ถูกกล่าวว่ามีรูปร่างอย่างนั้นอย่างนี้ รักก็เป็น พิโรธก็เป็น ต้องการนั้นนั้นก็เป็นที่ทำผิดทำถูกก็ได้ ดังนั้นเป็นต้น ส่วนพระเจ้าในภาษาธรรม นั้น ไม่มีรูปร่างเป็นเนื้อเป็นตัว เป็นองค์ปรกติคงที่อยู่เสมอไป คือรักไม่เป็น โกรธไม่เป็น อยู่เหนือความต้องการสิ่งใด ๆ, ไม่มีการทำผิด หรือทำถูก ดังนั้นเป็นต้น. แต่อย่างไรก็ตาม พระเจ้าในภาษาคนนั้น อาจจะแปลความหมายให้เป็นพระเจ้าอย่างภาษาธรรมได้ ทุกเรื่องทุกราว. บัญหามีอยู่ครั้งที่ว่า จะสามารถแปลหรือไม่เท่านั้นเอง. ถ้าไม่มีการแปล ก็ยังคงเป็นพระเจ้าสำหรับเด็ก ๆ หรือคนแรกเรียนอยู่ร่ำไป ไม่มีการถึงพระเจ้าที่แท้จริงด้วยสติปัญญาอันสูงสุดได้, ไม่ถึงจุดสูงสุดแห่ง

ความมุ่งหมายของพระคัมภีร์ หรือของศาสนานั้น ๆ. ดังนั้นท่านทั้งหลายจะเห็นได้ชัดแล้วว่า การศึกษาถึงพระเจ้าในภาษาธรรม นั้น มีความสำคัญเพียงใด, และเราควรพยายามกันให้มากเท่าใด.

สิ่งที่ต้องสังเกตและเข้าใจกันอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญเท่ากันก็คือ ศาสนาทุกศาสนา ล้วนแต่มีสิ่งที่เรียกว่า “พระเจ้า” ด้วยกันทั้งนั้น. หากแต่ศาสนาพวกหนึ่ง ได้กล่าวถึงพระเจ้านั้นในภาษาธรรมอย่างเดียว จึงดูราวๆว่าเป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า และถูกจัดให้เป็นศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า (ATHEISM) ไปเสีย. พุทธศาสนา และศาสนาจีนเป็นต้น อยู่ในพวกนี้. ส่วนศาสนาอีกพวกหนึ่งนั้น กล่าวถึงพระเจ้าในภาษาคนเป็นส่วนใหญ่ พังเข้าใจได้ทันที จึงถูกจัดให้เป็นศาสนาที่มีพระเจ้า (THEISM) ไปเสียอีกพวกหนึ่ง. ศาสนาคริสต์ียน, ศาสนาฮินดู, ศาสนาอิสลาม เป็นต้น อยู่ในจำพวกหลังนี้, ทั้งๆที่มีการกล่าวถึงพระเจ้าโดยภาษาธรรม เป็นส่วนสำคัญ ตูจกังเนื้อในที่ซ่อนลึกอยู่ในเปลือก อยู่ด้วยกันอย่างลึกซึ้ง. นี่เห็นได้ว่า การที่แบ่งศาสนาในโลกออกเป็นสองพวก คือมีพระเจ้ายกกับไม่มีพระเจ้านั้น เป็นการกระทำที่ผิวเผิน ไม่ถึงแก่นแท้ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนาเลย. การที่ต้องทำเช่นนั้น ก็เพราะคนส่วนใหญ่ในโลก สามารถมองเห็นอะไรได้ผิวเผินนั่นเอง จึงเข้าไม่ถึงส่วนลึกของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา แล้วพากันคู้หมิ่นศาสนายิ่งขึ้นทุกที โดยเฉพาะก็คือคู้หมิ่นสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั่นเอง, และพากันประกาศตัวเป็นผู้ไม่มีศาสนาหรือพระเจ้าไปในที่สุด. ในตอนนั้นจะได้กล่าวถึงพระเจ้าที่มีอยู่ในพุทธศาสนา ก่อน เพื่อแสดงให้เห็นว่า พระเจ้าในภาษาธรรมนั้นมีอยู่ในพุทธศาสนา ในลักษณะเช่นไร.

๒. พระเจ้าในภาษาธรรม ของพุทธบริษัท.

ในพุทธศาสนานั้น กล่าวถึง พระเจ้าผู้สร้างโลก โดยนามว่า “อวิชา” คือเป็น อำนาจธรรมชาติอันหนึ่งตั้งอยู่ในฐานะเป็นมูลเหตุให้เกิดสิ่งทั้งปวง, จนกระทั่งมีความทุกข์เกิดขึ้นในโลก.

กล่าวถึง พระเจ้าผู้สำนึกตัวว่าการสร้างโลกนั้นเป็นสิ่งที่ทำผิดพลาด (อย่างที่ปรากฏอยู่ใน เยนซิส ๖/๖-๗) โดยนามว่า “วิชา” คือ ธรรมชาติแห่งความรู้ในทางที่ตรงกันข้ามจากอวิชา ว่าการสร้างสิ่งใดๆ ขึ้นนั้นเป็นการสร้างทุกข์นั่นเอง.

กล่าวถึง พระเจ้าที่ควบคุมโลก, พระเจ้าที่ลงโทษหรือให้ประโยชน์แก่สัตว์โลก โดยนามว่า “กรรม” หรือ “กฎแห่งกรรม” ในฐานะที่เป็นกฎธรรมชาติอันหนึ่งซึ่งมีอำนาจหน้าที่อันสูงส่งในกรณีนี้.

กล่าวถึง พระเจ้าที่ทำลายโลก โดยนามว่า “วิชา” อีกครั้งหนึ่ง, ในฐานะที่จะทำให้ความทุกข์ทั้งปวงระงับไปในที่สุดจริงๆ.

กล่าวถึง พระเจ้าที่สิงอยู่ในที่ทั่วไป เพื่อไม่ให้การกระทำใดๆ ของมนุษย์ พ้นไปจากสายตาของพระองค์ได้ โดยนามว่า “กรรม” หรือ “กฎแห่งกรรม” อีกนั่นเอง, ทั้งนี้เป็นต้น.

แต่อย่างไรก็ดี สิ่งที่เรียกว่า อวิชา, วิชา, กรรม, เหล่านี้ อาจจะเรียกรวมลงได้ในคำเพียงคำเดียวว่า “ธรรม” เหมือนกันหมด. ยิ่งกว่านั้นอีกก็คือ ความเมตตา, ความดีงาม, ความยุติธรรม, ความจริง, ฯลฯ และอะไรอื่น ที่ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าหนึ่งๆ หรือส่วนหนึ่งก็ตาม ล้วนแต่รวมเรียกลงไปได้ในคำคำเดียว

กันว่า “ธรรม” ทั้งนั้น. ดังนั้น สิ่งที่เราเรียกว่า “ธรรม” คือพระเจ้า ในพุทธศาสนา, และสามารถแบ่งออกไปได้เป็น ๔ ส่วนคือ ๑. ศักดิ์ธรรมชาติโดยตรง เรียกว่าสภาวะธรรม, ๒. ศักดิ์กฎของธรรมชาติ เรียกว่าสังขธรรม ๓. ศักดิ์หน้าที่ของมนุษย์ตามกฎธรรมชาติ เรียกปฏิบัติธรรม หรือนิยามิธรรม, และ ๔. ศักดิ์ผลที่จะเกิดขึ้นแก่มนุษย์ตามกฎธรรมชาตินั้น เรียกว่า วิปាកธรรม หรือปฏิเวธธรรม เป็นต้น. ทั้งสี่อย่างนี้ รวมเรียกว่า “ธรรม” เพียงคำเดียว. อย่างที่สอง ที่เรียกว่า “กฎแห่งธรรมชาติ” นั้นเป็นสิ่งที่เห็นได้ง่ายว่าตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าโดยตรง แต่แม้ส่วนที่เหลืออีก ๓ อย่าง คือส่วนที่ ๑ ที่ ๓ และที่ ๔ นั้น ก็ตั้งอยู่ในฐานะที่ต้อง เคารพเอื้อเฟื้ออย่างยิ่งคล้ายเหมือนกัน, กล่าวคือ:—

สำหรับศัพท สภาวะธรรม (NATURE) นั้น เป็นสิ่งที่พระเจ้าได้บันดาลขึ้นมา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งก็คือ พระประสงค์ของพระเจ้านั่นเอง, เราจะต้องเคารพด้วยการเอื้อเฟื้อเอาใจใส่อย่างยิ่ง เพื่อให้เข้าถึงความจริงของธรรมชาติ ซึ่งที่แท้ก็เป็นการเข้าถึงพระเจ้าในความหมายหนึ่ง นั่นเอง. อีกอย่างหนึ่งก็คือ ทำให้สามารถต้อนรับสิ่งที่เรียกกันในวงของคริสเตียนว่า “พระประสงค์ของพระเจ้า” แม้จะออกมาในรูปแห่ง น้ำท่วม, แผ่นดินไหว, โรคระบาด, ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ได้โดยไม่รู้สึกละอายใจหรือเป็นทุกข์เลย, หรือแม้ที่สุดต่อสิ่งที่เรียกว่าความตาย. สภาวะธรรมทั้งหมด ย่อมแสดงเจตนารมณ์ของพระเจ้าได้ดีกว่าสิ่งอื่นใด ซึ่งก็ย่อมจะเป็นการแสดงถึงตัวพระเจ้าเองอยู่แล้วในตัว.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า ปฏิบัติธรรม หรือหน้าที่ (DUTY) นั้น เราเคารพด้วยการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เท่ากับเป็น การทำตามพระประสงค์ของพระเจ้าอย่างเคร่งครัด เพื่อการเข้าถึงพระเจ้านั่นเอง. การพยายามปฏิบัติตามอย่างสุดกำลังนั้น เป็น การอ้อนวอนที่แท้จริง อยู่ในตัวมันเองแล้ว สำหรับพระเจ้าที่มิใช่เป็นบุคคล. หรือแม้แต่พระเจ้าที่เป็นบุคคล ก็คงประสงค์การทำตามความต้องการจริง ๆ ยิ่งกว่าการพูดอ้อนวอนแต่ปาก.

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า วิปាកกรรม หรือผลดีที่มนุษย์จะพึงได้รับนั้น เราทำ
ความเคารพด้วยวิธีอย่างที่เราเรียกในฝ่ายคริสเตียนว่า “อนุโมทนาในพระคุณของพระเจ้า”
นั่นเอง. สิ่งนี้หมายถึงสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะพึงได้รับ ทั้งนี้ ความปรารถนาอย่างยิ่ง
ของเราในสิ่งนั้น ย่อมแสดงว่าเป็นความเคารพอย่างยิ่งอยู่แล้วในตัวมันเอง ด้วย
เหมือนกัน. การเคารพอย่างนี้มีความหมาย หรือเป็นเกียรติยิ่งกว่าเพียงแค่ทำท่าทาง
หรือกล่าววาจาตามธรรมเนียม อย่างที่จะเปรียบเทียบไม่ได้เลย.

สิ่งทั้งสี่ ที่รวมลงคำพูดเพียงคำเดียวว่า “ธรรม” นี้ ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็น
พระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น ไม่ในแง่ใดก็แง่หนึ่ง, และเรียกว่า พระเจ้าในภาษาธรรม ดังที่
กล่าวแล้ว. บางคนอาจจะสงสัยว่า สิ่งที่ไม่มีความรู้สึกอย่างบุคคล จะเรียกว่าพระเจ้า
ได้อย่างไร? ข้อนี้ถ้าพิจารณาถี่ให้ถี่แล้ว ก็จะเห็นว่า สิ่งชนิดนี้ควรแก่การเรียกว่า
พระเจ้า ยิ่งกว่าสิ่งที่มีความรู้สึกอย่างบุคคลไปเสียอีก. การมีความรู้สึกอย่างคนนั้น
ทำให้มีความรู้สึกรัก โกรธ เป็นต้นขึ้นมาได้ ทำให้พระเจ้าชนิดนั้นตกอยู่ภายใต้อำนาจ
ของคนไปทันที, และไม่เป็นการคงที่, ทำให้มีรูปร่าง, ทำให้ตกอยู่ภายใต้อำนาจเวลา
เป็นต้น ซึ่งทำให้มีความหมายเป็นตัวเป็นตนอย่างคนธรรมดาไปในที่สุด, ซึ่งทำให้เกิดมี
“พระเจ้าในภาษาคน” ในระดับที่ต่ำลงไปดังที่กล่าวมาแล้ว ในคริสตธรรม ก็มีพระเจ้า
ในภาษาธรรมดังที่กล่าวแล้วข้างต้น, ได้แก่สิ่งที่เรียกว่า “พระคำ” หรือ THE WORD
ดังที่ปรากฏอยู่ในโยฮัน ๑/๑-๒ ว่า “พระคำนั้นมีมาแล้วแต่เดิมที, อยู่กับพระเจ้า, และ
พระคำนั้นเป็นพระเจ้า”. คำว่า “พระคำ” ในที่นี้ คือกฎธรรมชาตินั้นเอง จะเรียกว่า
“อยู่กับพระเจ้า” หรือ “เป็นพระเจ้าเสียเอง” ก็เป็นการถูกต้องทั้งนั้น. เมื่อสิ่งที่เรียกว่า
“พระคำ” ก็เป็นพระเจ้าได้แล้ว ทำไมสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” จะเป็นสิ่งที่เรียกว่า
พระเจ้าไม่ได้เล่า. อันที่แท้ก็คือสิ่งเดียวกัน! เพราะเหตุที่เป็นสิ่งที่มีมาแต่เดิมก่อน
สิ่งอื่นทั้งหมดด้วยกัน ซึ่งในพุทธศาสนาก็มีกล่าวเช่นเดียวกันนั้นว่า “ธมฺโม เหว ปาตุร-

โทลี ปุพเพ” -ธรรมแล ได้ปรากฏอยู่แล้วก่อน, — (กาลิงควัฒณนาชาติกัถกถา ภาค ๔ น. ๒๖๑). คำว่า “พระเจ้า” นั้นเสด็จถึงอำนาจ และคำว่า “พระคำ” นั้นเสด็จถึงกฎ, ส่วนคำว่า “ธรรม” นั้นเสด็จถึงอำนาจและกฎรวมกัน และยังเสด็จถึงสิ่งอื่นได้อีกทุกสิ่ง นับว่าเป็นคำพูดที่แปลกประหลาดที่สุดและไม่อาจจะแปลเป็นภาษาอื่นได้เลย.

เพื่อเข้าใจคำว่า “ธรรม” ยิ่งขึ้นไปอีก เราอาจเทียบสภาวะธรรมเท่ากับ โลก หรือสัตว์โลก, เทียบคำว่า สัจจธรรมเท่ากับพระเจ้า, คำว่าปฏิบัติธรรม หรือ นิยานิกรรมเท่ากับพระสมัย หรือศาสนาที่เป็นระบบแห่งการปฏิบัติ, เทียบคำ วิปากธรรมหรือปฏิเวธธรรมเท่ากับ CONSUMATION หรือ SALVATION ดังนั้น เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า แม้สิ่งทั้งสี่ในคริสต์ธรรมนั้น ก็รวมลงในคำพูดเพียงคำเดียวว่า “ธรรม” และมีความหมายมากเกินกว่าที่จะเรียกว่า “พระเจ้า” ไปเสียอีก.

สิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ในลักษณะทั้งสี่^{๕๘} เป็นสิ่งที่อาจหาพบได้ทั้งหมด ในมนุษย์ที่มีชีวิต หรือในชีวิตของมนุษย์นั่นเอง ทั้งพระพุทธภาษิตว่า “โลกก็ดี, เหตุ ให้เกิดโลกก็ดี, ความดับเย็นแห่งโลกก็ดี, ทางให้ถึงความดับเย็นแห่งโลกก็ดี, ตลาคต บัญญัติไว้ในกายอันยาวประมาณวาหนึ่ง อันมีพร้อมทั้งสัญญาและใจ” — (โรหิตัสสสูตร จตุกถนิบาต อังคุตตรนิกาย). สิ่งที่เรียกว่าโลกในที่นี้ หมายถึงโลกในความหมายที่เต็ม ไปด้วยบาปหรือทุกข์ ทำนองเดียวกับที่กล่าวไว้ในคัมภีร์คริสเตียนนั้นเหมือนกัน. โลก เท่ากับ *Creation*, เหตุให้เกิดโลกเท่ากับ *CREATOR* ความดับเย็นแห่งโลก เท่ากับ *Consumation* และ ทางให้ถึงความดับเย็นแห่งโลก ก็เท่ากับ *Redemption* นั่นเอง. และ สิ่งทั้งสี่^{๕๘} ก็ยังรวมเรียกด้วยคำเพียงคำเดียวว่า “ธรรม” อีกทีหนึ่ง. “ธรรม” ในที่นี้ มีความหมายเท่ากับ “พระเจ้า” ดังที่กล่าวมาแล้ว และอธิบายได้ว่าโลกก็คือพระประสงค์ ของพระเจ้า พระองค์จึงได้สร้างมันขึ้น, เหตุให้เกิดโลก ก็คือพระเจ้าโดยตรงอยู่แล้ว, ความดับเย็นแห่งโลก ก็คือพระประสงค์ของพระเจ้าในอันดับสุดท้าย, ทางให้ถึงความ

คับเข็ญแห่งโลกก็คือ การกระทำของพระเจ้าในการช่วยสัตว์โลกนั่นเอง. ^{๕๗๕} ดังนั้นสิ่งหนึ่งสิ่งหนึ่ง จึงคือพระเจ้า โดยตรงบ้าง, โดยอ้อมบ้าง แต่ก็จะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้. แม้พระเจ้า โดยนัยนี้ก็เป็็น “พระเจ้าในภาษาธรรม ของ พุทธบริษัท” อีกนั่นเอง, และแม้จะหา พบได้ทั้งหมด ในภายในบุคคลที่ยังมีชีวิต โดยบุคคลที่มีสติปัญญา และได้รับการอบรม สั่งสอนมาแล้วอย่างเพียงพอ.

พุทธบริษัทถือว่า “ธรรม” คือ “ทุกสิ่ง” และถือว่า “พระเจ้าที่สมบุรณ์” ก็คือ “ทุกสิ่ง” ด้วยเหมือนกัน, เพราะธรรมกับพระเจ้าเป็นสิ่งเดียวกัน. พุทธบริษัท ถือว่าแม้แต่สิ่งที่เรียกว่า มาร หรือซาตาน ก็รวมอยู่ในคำว่า “ธรรม” หรือ “พระเจ้า” ด้วยเหมือนกัน, เพราะถ้าพระเจ้าไม่สร้างซาตานขึ้นมาแล้ว อะไรเล่าจะสร้างซาตานขึ้นมาได้, และมารหรือซาตานนั้นก็ไม่มีอะไรอื่นมากไปกว่า “ข้อสอบไล่” ของพระเจ้า ที่มีไว้สำหรับมนุษย์นั่นเอง. เรากล่าวได้ว่าไม่มีอะไร ที่ไม่คลอตอออกมาจาก “ธรรม” หรือจากพระเจ้า ตามที่เรียกกันในหมู่ชนที่ได้รับการสั่งสอนให้เรียกเช่นนั้นมาแต่ก่อน. ปัญหาอาจจะเกิดขึ้นว่า “ทำไม จึงได้เรียกสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้นมาว่า “พระเจ้า” ด้วยเล่า?” คำตอบคือ “เพราะมันรวมอยู่ หรือมีอยู่แล้ว ในสิ่งที่เราเรียกว่า พระเจ้านั่นเอง.” เพื่อให้เข้าใจชัดจะได้แยกให้เห็นเป็นข้อๆ อีกครั้งหนึ่ง ดังต่อไปนี้.

ถ้าตัวธรรมชาติแท้ๆ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ มิได้รวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้าด้วยแล้ว พระเจ้าจะมีอะไรมาสร้างสิ่งที่เรียกว่า จักรวาล หรืออะไรๆ ทั้งหมด ^{๕๗๕} ทั้งสิ้น. ถ้ามีอะไรที่เหลืออยู่ ก็มิได้รวมอยู่ในพระเจ้าแล้ว พระเจ้าก็จะเป็นสิ่งที่สมบุรณ์ไปไม่ได้. ดังนั้น ตัวธรรมชาติแท้ๆ ก็รวมอยู่ในคำว่า “พระเจ้า” หมดด้วยกันทุกอย่าง กระทั่งสิ่งที่เรียกว่า “ซาตาน” หรือ “มาร” แล้วแต่ศาสนาไหน จะเรียกว่าอะไร. ^{๕๗๕} นี้แสดงว่าสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้า นั้น คือสิ่งที่เรียกในพุทธศาสนาว่า ธรรม.

สำหรับตัว กฎของธรรมชาตินั้น ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็น “พระเจ้า” อย่างที่เห็นได้ง่ายที่สุด. ถ้าพระเจ้ามิได้มี หรือเป็นอำนาจชนิดนี้แล้ว พระเจ้าจะเอาอะไรมาสร้าง, มาบันดาลหรือควบคุมสิ่งทั้งหลายทั้งปวง. พระเจ้าเป็นสิ่งที่น่าเกรงขามที่สุดก็เพราะเป็นสิ่งนี้. แต่ พุทธศาสนา ก็ยังเรียกสิ่งนี้ ด้วยคำพูดคำเดียวกันอีก ว่า “ธรรม”, ในฐานะที่เป็นสัจธรรม หรือกฎธรรมชาติ.

สำหรับ หน้าที่ของมนุษย์ตามกฎธรรมชาติ นั้นก็คือหน้าที่ของพระเจ้านั่นเอง. กฎธรรมชาติ ทำให้เกิดหน้าที่ตามธรรมชาติ. ถ้าพระเจ้ามิได้มี หรือเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติแล้ว พระเจ้าจะเอาอะไรมาช่วยมนุษย์ มารักษามนุษย์ มาลงโทษมนุษย์เป็นต้นไถ่เล่า? มนุษย์จะตายแบบหรือเอาอย่างระเบียบปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ มาจากใคร. ดังนั้น หน้าที่ (function) สำหรับช่วยโลก ก็คือพระเจ้าอีกความหมายหนึ่ง หรือส่วนหนึ่ง, ที่มอบหมายให้มนุษย์กระทำในฐานะเป็นหน้าที่ของมนุษย์ตามธรรมชาติ. ผู้ใดรับเอาพระเจ้าในความหมายนี้มานับถือหรือยึดถือ ก็เป็นการกระทำที่ตรงตามความประสงค์ของพระเจ้ายิ่งกว่าความหมายอื่น. สำหรับพุทธบริษัท ก็ยังคงเรียกหน้าที่นี้ ด้วยคำคำเดียวกันอีก คือคำว่า “ธรรม”, ในฐานะที่เป็นปฏิบัติธรรมหรือนิยานิกธรรมดังที่เคยกล่าวมาแล้ว.

สำหรับ ผลที่จะได้รับตามกฎแห่งธรรมชาติ หรือ *Consumation* นั้น เป็นสิ่งรวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้ามาเสร็จแล้วด้วยเหมือนกัน, ถ้ามีฉะนั้นแล้ว พระเจ้าจะเอาอะไรที่ไหนมาลอคออกมาเป็นการตอบแทนการทำตามความประสงค์ของพระเจ้า ให้แก่มนุษย์ได้เล่า. ถ้ายกให้เป็นเรื่องของธรรมชาติอย่างอื่น ซึ่งมีใช้พระเจ้าแล้ว พระเจ้าก็ขาดความเป็นสิ่งสมบูรณ์และล้มละลายลงทันที. พุทธบริษัทก็ยังคงเรียกผลแห่งการกระทำตามกฎธรรมชาตินี้ว่า “ธรรม” คำเดียวกันอีกนั่นเอง. แม้จะเรียกโดยชื่อต่าง ๆ

กันว่า วิปាកธรรม, ปฏิเวธธรรม, หรือแม้แต่โลกุตตรธรรม ก็ยังคงเป็นเพียงสักว่า “ธรรม” อยู่นั่นเอง.

รวมความว่า “ธรรม” ในฐานะที่เป็นตัวธรรมชาติดีดี, ที่เป็นตัวกฎแห่งธรรมชาติดีดี ที่เป็นหน้าที่ตามธรรมชาติดีดี, ที่เป็นผลเกิดตามกฎธรรมชาติดีดี, ล้วนแต่เป็นสักว่า “ธรรม” เหมือนกันหมด เพื่อเป็นสิ่งที่มีความหมายครบถ้วน เหมือนกับสิ่งที่เรียกโดยพวกอื่นว่า “พระเจ้า” นั่นเอง. “พระเจ้า” ในภาษาธรรมของพุทธบริษัทมีลักษณะดังที่กล่าวมานี้ เพราะเหตุว่าเป็นการบรรยายตามแบบ ธรรมาธิษฐาน คือ การมองทะลุบุคคลไปยังสิ่งที่ เป็นเพียงธรรมชาติ หรือ “ธรรม” ดังที่กล่าวมาแล้วอย่างซ้ำซากนั่นเอง. บุคคลประกอบอยู่ด้วยร่างกายกับจิตหรือวิญญาณก็มี, และที่บัญญัติว่าประกอบอยู่ด้วยร่างกายอย่างเดียว เช่นอสัญญ์พรหม ก็มี, และที่ประกอบอยู่ด้วยจิตหรือวิญญาณอย่างเดียว เช่น อรูปพรหม ก็มี, ถ้ากล่าวบรรยายไปในลักษณะที่เป็นบุคคลเหล่านั้นแล้ว เรียกว่าการกล่าวตามแบบ ปุคลาธิษฐาน, เรียกว่า การกล่าวอย่างภาษาคนมิใช่ภาษาธรรม, และถือกันว่า การกล่าวอย่างปุคลาธิษฐานเช่นนั้น เป็นการกล่าวอย่างสมมติ คือกล่าวอย่างชาวบ้านธรรมดาที่ไม่รู้ธรรมเป็นผู้กล่าว. ไม่ถือว่าเป็นความจริงแท้หรือเด็ดขาด (ultimate truth) อย่างในภาษาธรรม. ด้วยเหตุนี้พระเจ้าในภาษาธรรมของพุทธบริษัทนั้น มิใช่บุคคล, มิใช่จิตหรือวิญญาณ, มิใช่ร่างกายล้วน ๆ, และมิใช่จิตรวมกันกับร่างกาย เป็นต้น, หากเป็นธรรมชาติที่ไม่มีตัวตน ไม่มีลักษณะ ไม่มีรูปร่างหรือขนาด ไม่อยู่ใต้อานาจเวลา นับไม่ได้ว่าองค์เดียวหรือหลายองค์ เพราะไม่มีอะไรให้เป็นที่ตั้งแห่งการนับ ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น, หากแต่เป็นสิ่งที่มิได้อยู่จริง และเป็นที่ยอมรับแห่งทุกสิ่งจริง ในความหมายที่ต่าง ๆ กัน ในอำนาจหน้าที่ที่ต่างกัน มากมายจนเหลือวิสัยแห่งการนับ ดังนี้ เป็นต้น, พระเจ้าที่กล่าวไว้ในรูปของบุคคลหรือในภาษาคนนั้นจะเป็นเพียงฝุ่นละอองเม็ดหนึ่ง ที่นำเข้าไปเปรียบกับสากลจักรวาลทั้งหมด,

ในเมื่อนำเข้าไปเปรียบกับพระเจ้าในภาษาธรรม ซึ่งมีขนาดหรือปริมาณที่คำนวณไม่ได้, จนต้องเรียกว่า “สิ่งที่คำนวณไม่ได้” ขึ้นมาอีกชื่อหนึ่ง. ถ้าพระเจ้าเป็นบุคคลหรือแม้แต่เป็นจิตเป็นวิญญาณ ก็อยู่ในฐานะเป็นสิ่งคำนวณได้โดยมาตรการ หรือมิติแห่งหลักวิชาใดวิชาหนึ่งไปทันที, และร่างกาย หรือจิตหรือวิญญาณก็เป็นเพียงหุ่นละของอันหนึ่งของพระเจ้าในภาษาธรรมเท่านั้น, เพราะเหตุดังกล่าวมานี้ พุทธบริษัทจึงไม่ถือว่าสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น เป็นจิตหรือเป็นวิญญาณ, แต่เป็นธรรม หรือธรรมชาติประเภทอสังขตธรรม อันมีลักษณะออกไปจากภาวะที่จะผูกกันเข้าใจได้ด้วยภาษาพูดตามธรรมดา.

ตัวอย่างแห่ง **ลักษณะของ อสังขตธรรม** เช่นไม่มีการเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป, ไม่ถูกบัญญัติว่าดีหรือชั่ว, ไม่มีเหตุปัจจัยอะไรปรุงแต่งได้, ไม่อาจจะยินดียินร้ายได้ด้วยการกระทำของผู้ใด, ไม่อยู่ในฐานะที่จะรับการอ้อนวอนของใคร ก็ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เพราะการอ้อนวอนของใคร, ไม่มีรูปร่าง เพราะไม่กินเนื้อที่และไม่เกี่ยวกับเวลา, ไม่ให้อะไรแก่ใคร ไม่รับอะไรจากใคร ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งพรรณนาไม่ไหว, หากแต่คงที่ตายตัว แน่นอน สม่่าเสมออยู่ในความสมบูรณ์ครบถ้วนทุกประการจนเราถือว่ามิอยู่ในทุกหนทุกแห่ง. ส่วนธรรมหรือธรรมชาติอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้ามจากที่กล่าวมานี้เรียกว่า **สังขตธรรม**, ได้แก่ วัตถุ ร่างกาย จิต วิญญาณ การกระทำ และผลของการกระทำ ที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ด้วยการยกย้ายเปลี่ยนแปลงนานาชนิดที่เรียกกันว่าปรากฏการณ์ หรือ *phenomenon* ของโลกนั้น เป็นเพียงมายา หรือสิ่งลวงตาที่มาจากส่วนที่เป็น อวิชชา ในตัวมันเองปรุงแต่งกันขึ้น อย่างไม่มีที่สิ้นสุดอีก เช่นเดียวกัน. อากาศเหล่านี้นับบัญญัติเป็นดีเป็นชั่ว แล้วเป็นสุขเป็นทุกข์ เป็นหญิงเป็นชาย และเป็นอะไรๆ ที่จัดเป็นกลุ่มๆ จนนับหรือทำบัญชีไม่ไหว, แต่เนื้อแท้ของมันมิได้เป็นอะไรเช่นนั้นเลย, และนั่นแหละคือ ความเป็นอสังขตธรรม ซึ่งมีซ่อนอยู่ในสิ่งที่ปรากฏการณ์, อย่างลึกลับและตามธรรมดาตามองเห็นไม่ได้. เพราะมองเห็นสิ่งที่ปรากฏการณ์แท้

ไม่ได้ ก็ต้องไปรู้จัก และยึดถือแต่สิ่งที่เป็นผิวนอกซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงต้องเป็นทุกข์.

กฎแห่งกรรมนั้นเป็น อสังขตธรรม, และมีอยู่ในสิ่งทุกสิ่ง หรือในทุกปรमाणูของสิ่งทั้งปวง ที่จะทำให้เกิดความรู้สึกทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวกาย และทางใจของมนุษย์เรา, และในทุก ๆ ปฏิกริยาใด ๆ ที่เกิดอยู่กับสิ่งเหล่านั้น. ความเป็นอสังขตธรรมนี้ ที่ซ่อนอยู่ในสิ่งทั้งปวงก็ดี ที่เป็นกฎแห่งกรรมก็ดี เป็นสิ่งต้องศึกษาด้วย การปฏิบัติตามวิธีของศาสนา จนกระทั่งเห็นชัดแล้ว ก็จะมีค่าเท่ากับการเห็นพระเจ้า การถึงพระเจ้า หรือการปลดปล่อยตนออกมาได้จากสิ่งที่เป็นเพียงมายาชั่วคราวเสียได้, แล้วอยู่กับพระเจ้า หรือในแผ่นดินของพระเจ้าอย่างไม่มีวันตายเลยอีกต่อไป. ข้อนี้เมื่อกล่าวโดยเนื้อแท้แล้ว ก็คือ ไม่มีตัวตนของตน สำหรับจะเป็นทุกข์เพราะความยึดมั่นถือมั่นอีกต่อไป นั่นเอง, แต่เรากล่าวกันอย่างภาษาคนว่าเราเข้าไปอยู่ในแผ่นดินของพระเจ้า เช่นนี้เป็นต้น.

ในวัตรธรรมชาตีกิติ, ในตัวกฎแห่งธรรมชาตีกิติ, ในตัวหน้าที่ตามธรรมชาตีกิติ, ในตัวผลที่เกิดขึ้นตามหน้าที่นั้นกิติ, ล้วนแต่มีสิ่งทีเรียกว่า อสังขตธรรม, คือเป็นอะไรก็ใคร่ไม่ได้นอกจากตัวมันเอง, ซ่อนอยู่อย่างมิดชิดทั้งนั้น และตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นตัวจริง ของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นเพียงสิ่งเดียว; นั่นแหละคือสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม" ในฐานะที่เป็น "พระเจ้า" ในภาษาธรรม ของพุทธบริษัทในที่นี้.

ส่วน คำว่า "ธรรม" ในฐานะที่เป็นคำสั่งสอนแห่งพระพุทธเจ้า ดังที่เราได้ยินกันทั่วไปในแบบเรียนเบื้องต้นนั้น หมายถึงบันทึกคำสอนทั้งหมดของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ในลักษณะที่จะศึกษาแล้วปฏิบัติตาม แล้วก็จะเข้าถึงตัว "ธรรม" ที่มีความหมายเท่ากับคำว่า "พระเจ้า" ในภาษาธรรม ดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง. นอกจาก

นี้ เรายังมีคำว่า ธรรม คำเดียวกันนี้ในความหมายอื่นอีกบ้าง, ทำนองเดียวกับคำว่า พระเจ้าในคริสต์ศาสนา ซึ่งบางทีก็หมายถึงพระบุตร หรือพระจิต เป็นต้น ใ้ค้อีกด้วย. แต่อย่างไรก็ดี เมื่อได้ปฏิบัติจนเข้าถึงตัวจริงของสิ่งเหล่านั้นแล้วก็จะมาอยู่ที่สิ่งสิ่งเดียวกัน อีกนั่นเอง.

เมื่อวินิจฉัยกันถึง พระเจ้าในภาษาธรรม กันอย่างแจ่มแจ้งแล้ว ก็ควรจะพูดกันถึงพระเจ้าในภาษาคน อีกสักหน่อยเท่าที่จำเป็น คือเท่าที่ทำให้เกิดปัญหายุ่งยาก ขึ้นในทางศาสนานั้นเอง.

๓. พระเจ้าในภาษาคน.

พระเจ้าในภาษาคน เป็นที่ตั้งแห่งความยุ่งยากนานาประการ คือต้องแปล ความหมายของคำ หรือข้อความเหล่านั้นให้ถูกต้อง. ถ้าแปลผิด หรือไม่แปล ก็จะทำให้เกิด ขัดขวางกันขึ้นกับวิชาการอื่น ๆ บ้าง, ต้องปฏิบัติตาม ๆ กันไปอย่างมงงายบ้าง, ทำให้คน ทั้งศาสนาเดิมของตน ไปมีศาสนาอื่น หรือไม่มีศาสนาไปเลยบ้าง, ทำให้ศาสนิกชนแห่ง ศาสนานั้นเข้ากับศาสนิกชนแห่งศาสนาอื่นไม่ได้บ้าง, ทั้งนี้เป็นต้น.

ขอยกที่จะต้องขอยกตัวอย่างที่ฟังดูแล้วค่อนข้างจะหยาบคาย เช่น เราจะ บอกกับเด็ก ๆ ว่า สิ่งที่เราเรียกว่า พระเจ้านั้นสิ่งสถิต (pervade) อยู่ในสิ่งทุกสิ่ง และ ใ้ในที่ทุกแห่ง. เด็กก็จะสงสัยและถามว่า แม้ในสุนัข และแม้ในมดลูกจาระของสุนัข ด้วยเกี่ยวหรือ? เมื่อเป็นดังนี้ เราจะอธิบายว่าอย่างไร เพราะเด็ก ๆ รู้จักพระเจ้าแต่ใน ภาษาคนเท่านั้น จึงไม่อาจจะเห็นด้วยได้ว่า พระเจ้าจะสิงอยู่ในสิ่งเหล่านั้นได้อย่างไร. ถ้าจะตอบว่ามีได้สิงอยู่ในสิ่งเหล่านั้น ก็ยังผิดไปใหญ่ จนพระเจ้าหมดความหมาย เพราะ มิได้มีอยู่ในสิ่งทั้งปวง.

พระเจ้าในภาษาคน ที่มีบุคลิกภาพ และความรู้สึกอย่างคน คือ โกรธก็ได้, รักก็ได้, เป็นตันนั้น ย่อมอยู่ในสิ่งเหล่านั้นไม่ได้ เพราะเหม็นและสกปรก, หรือเป็นของที่ตำหนิเกินไปกว่าที่สิ่งสูงสุดกว่าสิ่งใดจะเข้าไปเกี่ยวข้องได้. ส่วนพระเจ้าในภาษารวมที่เรียกว่า "ธรรม", เช่น กฎแห่งกรรม, กฎแห่งเหตุผล, กฎแห่งการสร้างและการทำลาย, เป็นตันนั้น ไม่มีความรู้สึกอย่างบุคคล, รักไม่เป็น, โกรธไม่เป็น, จึงรู้สึกเหม็นหรือหอมไม่ได้, รู้สึกสะอาดหรือสกปรกไม่ได้. ดังนั้นจึงสิ่งอยู่ได้ในทุกสิ่ง แม้แต่ในมูลอุจจาระของสุนัข เป็นตัน.

ถึงตอนนี้ ควรจะกล่าวเสียด้วยว่า คำกล่าวของพุทธศาสนาบางนิกาย ที่ว่าพุทธภาวะก็ตาม สุนฺณุตตาภิก็ตาม ตถาคตาลฯ อะไรในชื่ออื่นอีกหลายอย่างก็ตาม มีในทุกสิ่ง แม้แต่สุนัข หรือมูลสุนัข นั้นเหมือนกัน. นี่เป็นเพราะไม่เล็งถึงบุคคลนั่นเอง เช่นพุทธะคือความว่าง, หมายถึงว่างจากตัวตนบุคคลที่เรียกว่าพุทธะ พุทธะที่แท้จึงเป็นเพียง "ธรรม" หรือธรรมชาติอันหนึ่ง ซึ่งเป็นพีชพันธุ์แห่งความรู้เพราะว่างจากความรู้สึกว่า "ตัวกู—ของกู", ที่อยู่ในระดับต่างๆกัน, เช่นในระดับที่ยังเป็นเหมือนเมล็ดพืชที่ยัง "นอนหลับ" อยู่, หรือกำลังผลิหน่ออยู่, หรือที่กำลังเจริญอยู่, หรือที่เจริญเต็มที่เบิกบานเต็มที่แล้ว คือที่มีในมนุษย์ที่มีการตรัสรู้แล้ว. ทุกอันดับเรียกว่า "ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ" ได้ด้วยกันทั้งนั้น, และมีความว่าง หรือ สุนฺณุตตา เป็นลักษณะประจำเสมอกัน อยู่ในส่วนลึก, ไม่ใช่ที่ผิวนอก หรือที่กิริยาอาการ, ดังเช่นที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ผู้ใดเห็น "ธรรม" ผู้นั้นเห็นตถาคต" — (อิติ.ขุ. ๒๕/๓๐๐) ซึ่งหมายความว่า การเห็นองค์พระพุทธเจ้า ยังไม่เชื่อว่าเห็นพระองค์ ท่อเมื่อเห็นธรรมที่แท้จริง ซึ่งมีอยู่ในร่างกายนั้นและในทุกสิ่งอย่างถูกต้องตลอดถึงในตัวเองด้วย จึงจะชื่อว่าเห็นพระพุทธเจ้าอย่างที่พระองค์ทรงรับรอง. ดังนั้นจึงเป็นอันกล่าวได้ว่า เห็นร่างกายของพระองค์นั้นคือเห็นพระพุทธเจ้าอย่างภาษาคน, ส่วนการเห็น "ธรรม" นั้นคือเห็น

พระพุทธเจ้าอย่างภาษาธรรม นั่นเอง, และเป็นพระพุทธเจ้าที่แท้จริงด้วย. พระพุทธเจ้าอย่างภาษาคน จะมีอยู่ในที่ทุกแห่งและตลอดอนันตกาลนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้, ส่วน พระพุทธเจ้าในภาษาธรรมนั้นมีอยู่ได้ในที่ทุกแห่ง และตลอดอนันตกาลด้วย, ทำนองเดียวกับสิ่งที่เรียก “ธรรม” ในฐานะที่เป็นพระเจ้า ซึ่งอยู่ในรูปกฎแห่งกรรม, กฎแห่งเหตุผล, กฎแห่งการปรุงแต่งให้มีการเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไป, ดังนั้นเป็นต้นนั้น มีอยู่ในที่ทุกแห่ง แม้แต่ในมุลอูจาเราะแห่งสุนัข ดังที่กล่าวแล้ว. ดังนั้นเราจึงสรุปความได้อีกครั้งหนึ่งว่า พระเจ้าในภาษาคน นั้นเป็นเพียง คำพูดที่สมมติพูดกันอย่างภาษาชาวบ้าน เพื่อให้ฟังง่ายสำหรับเด็กๆ หรือผู้ที่มีความรู้สึกอย่างเด็ก มีความรู้ อย่างเด็ก มีความคิดอย่างเด็ก ทั้งที่เป็นผู้สูงอายุแล้วไปพลางก่อน จนกว่าจะมีความเจริญทางสติปัญญา สามารถเข้าใจพระเจ้าในภาษาธรรม ได้ในที่สุดนั่นเอง แล้วก็จะพระเจ้าองค์เดียวกันไปในตัว.

ในคัมภีร์ไบเบิล มีการบรรยายพระเจ้าอย่างสำนวนภาษาคนมากมาย และไม่มีการศึกษาความเป็นภาษาธรรมอย่างเป็นทางการ แต่บังคับให้เชื่อตามตัวอักษรเช่นนั้น ไปก่อนจนกว่าจะมีความเข้าใจด้วยตนเองในภายหลัง. ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในการที่จะไม่ให้บางคนเกิดความเห็นขัดแย้ง เพราะทนเชื่ออย่างยาวนานไม่ได้ ดังนั้นเป็นต้น. การตีความที่เป็นภาษาคนออกมาเป็นภาษาธรรม อาจจะไม่เหมาะสำหรับสมัยโบราณในถิ่นนั้น เพราะจะทำให้หมกความศักดิ์สิทธิ์ และขัดต่อความรู้สึกของคนสมัยนั้น. ครั้นตมมาถึงสมัยปัจจุบันนี้ เหตุผลเช่นที่กล่าวนั้น ควรจะหมดไปแล้ว และควรจะตีความเป็นภาษาธรรมกันได้ทุกๆ ประโยค หรือแม้ทุกตัวอักษรด้วยซ้ำไป. ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้าบางคำเป็นต้นเหตุแห่งความยุ่งยาก ที่ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นระหว่างศาสนาอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือคำว่า *spirit* หรือวิญญาณ. ทางคริสเตียนบัญญัติว่า พระเจ้าที่แท้จริงนั้น ไม่ใช่คนหรือบุคคล แต่เป็นวิญญาณ หรือจิต (*spirit*) ส่วนคำว่า

“วิญญาณ” นั้น ในภาษาไทย หรือภาษาบาลีก็ตาม เป็นเพียงสิ่งที่ไม่คงที่ถาวร มีเหตุบังจัญปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงได้ และเป็นเพียงส่วนประกอบส่วนหนึ่งของบุคคล, ดังนั้น พวกพุทธบริษัทจึงเข้าใจพระเจ้าชนิดที่เป็นจิตหรือวิญญาณ นั้นไม่ได้. ยิ่งเมื่อในกัมภีร์เยเนซิสได้กล่าวถึงพระเจ้าผู้สร้างโลก ในลักษณะที่เป็นบุคคลที่มีความรู้สึกนึกคิดกันอย่างคนไว้ด้วยแล้ว ก็ยังไม่เข้าใจใหญ่ว่าสิ่งที่เรียกว่า “วิญญาณ” หรือ “จิต” ที่เป็นพระเจ้านั้น เป็นอะไรกันแน่. ยิ่งมีคนบางคนใช้คำว่า *character* เข้ากับพระเจ้าด้วยแล้ว ก็เลยเข้าใจไม่ได้เอาเสียทีเดียว. ดังนั้น คำเช่นนี้ทุกคำ ต้องมีการจำกัดความ หรือตีความหมายเป็นภาษาธรรมให้รัดกุม จึงจะมีช่องทางที่พุทธบริษัทจะทำความเข้าใจกันได้ และร่วมมือกันทำสิ่งที่ประโยชน์แก่โลกเป็นส่วนรวม โดยไม่มีอะไรที่กระทบกระทั่งกัน หรือกีดขวางกันได้เป็นอย่างดี. ตามความรู้สึกของพุทธบริษัทนั้น พระเจ้าจะเป็น, หรือจะมี, บุคลิกภาพ (*personality*) หรือปัจเจกภาพ (*individuality*) ไม่ได้ เพราะมิใช่บุคคล หรืออะไรๆ ที่มีลักษณะ (*character*) อันจะให้กำหนดได้ว่าเป็นอย่างไร หรือมีจำนวนเท่าใด, แม้แต่จะกล่าวว่ามีจำนวน “หนึ่ง” ก็กล่าวไม่ได้เสียแล้ว. สิ่งที่เป็น อภาวะ เช่นนี้ พุทธบริษัทใช้คำว่า “ธรรม” หรือ “ธรรมชาติ” เป็นคำสามัญนามสำหรับเรียกเป็นกลางๆ ซึ่งจะใช้เรียกอะไรก็ได้ แต่ไม่อาจจะเรียกว่าเป็นจิต หรือวิญญาณได้เลย. ดังนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คำว่า “วิญญาณ” นี้เอง เป็นตัวการที่ทำให้เข้าใจกันไม่ได้. และอย่างที่จะเข้าใจได้ ก็เข้าใจว่า “วิญญาณ” นั้น เป็นพระเจ้าในภาษาคน หรืออย่างปุคลาธิษฐาน อยู่ร่ำไป หาใช่พระเจ้าตามความหมายที่แท้จริงไม่ จึงได้เรียกว่า “พระเจ้าในภาษาคน” และถือว่า “พระเจ้า” ตามที่กล่าวถึงในไบเบิลทุกๆ ไปนั้น จะต้องมีความเป็นภาษาธรรมอยู่เสมอ.

๔. พระเจ้าในภาษาคน มีความหมายใน ภาษาธรรมซ่อนอยู่ด้วยเสมอ.

ข้าพเจ้าอยากจะยืนยันว่า ทุกแห่งในพระคัมภีร์ของศาสนาไหนก็ตาม ที่กล่าวถึงพระเจ้าอย่างในภาษาคน นั้นอาจจะแปลความหมายเป็นภาษาธรรมได้ทั้งนั้น. เพื่อเป็นการประหยัดเวลา จะขอยกตัวอย่างด้วยเรื่อง พระเจ้าผู้สร้างโลกอย่างที่กล่าวไว้ในเยเนซิสโดยตรง.

เรื่องพระเจ้าทรงสร้างโลก ใน เยเนซิส บทที่หนึ่งถึงบทที่สามนั้น เป็นเรื่องสร้างโลกฝ่ายวิญญาณ, หรือฝ่าย “ธรรม” ตามที่เรียกกันในหมู่พุทธบริษัท. ข้อนี้หมายถึงการที่มนุษย์ได้วิวัฒนาการทางความรู้สึกนึกคิด ขึ้นมาถึงระดับที่ไม่เหมือนสัตว์เครื่อง जानอีกต่อไป, ก็เป็นมนุษย์ทั้งทางกายและทางใจนั่นเอง, หมายถึงอารยธรรมอย่างมนุษย์ได้ตั้งขึ้นแล้วในจิตใจของสัตว์ที่แต่ก่อนก็มีรูปร่างอย่างมนุษย์ แต่จิตยังอยู่ในระดับเดียวกับสัตว์เครื่อง जान หรือเครื่องมนุษย์เครื่องสัตว์เครื่อง जानนั่นเอง. มนุษย์ทางร่างกายคือสัตว์ที่มีรูปร่างอย่างมนุษย์นั้น เชื่อกันว่ามีมาแล้วทั้งสองแสนปี เป็นอย่างน้อย, และโลกหรือพื้นแผ่นดินทางฟิสิกส์นั้น เชื่อกันว่ามีมาแล้วไม่น้อยกว่าพันล้านปี, ส่วนเรื่องพระเจ้าสร้างโลกตามที่กล่าวไว้ในไบเบิลนั้น เมื่อคำนวณดูจากเรื่องราวนี้ ๆ แล้ว จะเห็นได้ว่า เป็นเรื่องที่เพิ่งจะเกิดเมื่อสักแปดพันปีหรือหมื่นปีเป็นอย่างมาก ดังนั้นคำว่า “โลก” ที่ถูกสร้างนั้นจะเป็นโลกทางวัตถุหรือฟิสิกส์ ไปไม่ได้, แต่ต้องเป็นโลกทางเมตา—ฟิสิกส์ (*meta physic*), คือโลกในภาษาธรรมทางฝ่ายจิตใจหรือวิญญาณนั่นเอง. ข้อที่น่าขบขันอย่างหนึ่ง ก็คือข้อที่เจ้าหน้าที่คริสตศาสนิกบางคนไม่ยอมให้สมาชิกของตนเชื่อตามที่นักวิทยาศาสตร์สมัยนี้กล่าวไว้ว่า คนมาจากลิง หากพระเจ้าสร้างไม่. เรื่องนี้มันไขว้กันอย่างน่าหัว. คนมาจากสัตว์ที่ครั้งคนครั้งลิง สัตว์ครั้งคนครั้งลิง มาจากลิง

นี่เป็นการถูกต้องอย่างยิ่ง หากแต่ถ้าเป็นเรื่องเก่าแก่ทั้งล้าน-ล้านปีมาแล้ว หาใช่เรื่องเมื่อประมาณหมื่นปีมาแล้วเหมือนที่กล่าวไว้ในเยเนซิสไม่. เรื่องสร้างโลกในเยเนซิส เป็นโลกทางวิญญาณ หรือในภาษาธรรม เป็นโลกในใจของคน ที่เจริญขึ้นมาพอที่จะแยกตัวจากสัตว์เคี้ยวจางมาเป็นมนุษย์ได้ ตามความหมายของคำว่า “มนุษย์” ซึ่งจะแปลว่า “เชื้อสายแห่งพระมนูเป็นเจ้า” หรือแม้แต่จะแปลว่า “สัตว์ที่มีใจสูง” ก็ตาม พุทธบริษัทยอมรับในข้อนี้ โดยพุทธภาษิตที่ว่า “โลกก็ตาม เหตุให้เกิดโลกก็ตาม ความดับสนิทแห่งโลกก็ตาม หนทางที่โลกจะดับสนิทก็ตาม ตถาคตบัญญัติว่ามีอยู่ในร่างกายของคนอันยาวาวหนึ่งพร้อมทั้งสัญญาและใจ” —(โลหิตคัสส สุตตจก. อ.) ซึ่งแสดงให้เห็นชัดว่า สิ่งที่เรียกว่า “โลก” ในภาษาธรรม หรือภาษาศาสนา นั้นหมายถึง โลกที่มีอยู่ในใจของคน, หาใช่โลกทางวัตถุ หรือทางฟิสิกส์ ซึ่งเป็นโลกในภาษาคน ซึ่งอยู่นอกตัวคนไม่เลย, พระเจ้าที่แท้จริง ต้องสร้างโลกในใจคน จึงจะสมกับความเป็นพระเจ้า, ถ้าไปสร้างโลกทางวัตถุ หรือเนื้อหนังแล้ว พระเจ้าก็จะลดค่าตัวเองต่ำลงไปจนหมดความหมายทีเดียว. แม้ที่เกี่ยวกับสัตว์และวัตถุธาตุ พระเจ้าก็ต้องสร้างหรือยุ่งเกี่ยวกับส่วนที่เป็นสปีริต หรือเจตนารมณ์ ของสิ่งเหล่านั้น เช่นความรู้สึกลงใจหรือกฎแห่งกรรม, กฎแห่งความหมุนเวียนไปตามเหตุผล ฯลฯ ซึ่งมีประจำอยู่ในสิ่งเหล่านั้นด้วยเหมือนกัน และเราจะเรียกมันว่า สปีริต หรือวิญญาณ ของสิ่งเหล่านั้น แม้ที่เป็นวัตถุธาตุ เช่นก้อนกรวดก้อนหินเป็นต้น. พระเจ้าเป็นอำนาจลึกลับเหนือการบรรยายด้วยภาษามนุษย์ จึงสามารถสร้างและควบคุมสิ่งทุกอย่างได้จริง. แต่ข้อความเกี่ยวกับการสร้างมนุษย์ในคัมภีร์เยเนซิสนั้น หมายถึง “สร้าง” มนุษย์ในทางจิตใจตามภาษาธรรมโดยตรง รู้ได้จากรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้.

ในเยเนซิส สาม/๒๔ มีข้อความกล่าวถึง การที่พระเจ้าไม่ประสบความสำเร็จในการที่จะห้ามไม่ให้มนุษย์กินผลไม้แห่งความรู้สึกรู้ชีวิต (Tree of Knowledge

of Good and Evil) แต่ประสบความสำเร็จในการป้องกันมิให้มนุษย์ได้กินผลไม้แห่งชีวิต (Tree of Life). นี่แสดงว่า ก่อนหน้านั้น มนุษย์ไม่มีความเป็นมนุษย์ถึงขนาดที่จะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว, เป็นหญิงหรือเป็นชาย, นุ่งผ้าหรือเปลือยกาย, เป็นสามีหรือภรรยา เป็นต้น อันเราทราบกันดีอยู่แล้วว่าสัตว์แม่ที่เป็นครั้งแรกครั้งมนุษย์ หรือ ape man นั้น ไม่มีความรู้สึกเหล่านั้น, แม้จะทำการสืบพันธุ์กันระหว่างตัวผู้กับตัวเมีย ก็หาไม่มีความรู้สึกว่าเป็นสามี—ภรรยา เหมือนที่มนุษย์สมัยที่ “กินผลไม้แห่งความรู้ชีวิต” ของพระเจ้าแล้วไม่. การที่มนุษย์มีจิตใจสูงขึ้นมาถึงขนาดที่รู้ว่าอะไรดีอะไรชั่วนั้นเอง คือความสมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์. ข้อนี้ก็ได้ทำให้มีปัญหาทางจิตใจเกี่ยวกับความที่ความชั่วมากขึ้น จนมีความทุกข์เกิดขึ้นใหม่อีกแบบหนึ่งสำหรับมนุษย์โดยเฉพาะ ซึ่งสัตว์เคี้ยวจวนจะไม่มีเลย, และนี่แหละคือโทษถึง “ตาย” ที่มนุษย์ได้รับจากพระเจ้า เนื่องในการกินผลไม้ต้องห้ามต้นนั้น. มนุษย์มีภาระหนัก ที่จะต้องแก้ไขเสาะหาปัญหาของมนุษย์เกี่ยวกับความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพราะเหตุที่ไม่ได้กินผลไม้ของต้นไม้อีกต้นหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “ต้นไม้แห่งชีวิต” คือผลไม้แห่งอมตะ คือกินแล้วจะไม่ตายอีกต่อไปจะอยู่ถาวรเหมือนพระเจ้า.

อยากจะขอกล่าวแทรกไว้เสียที่ตรงนี้สักหน่อยว่า โบเบิลฉบับภาษาไทย แปลคำ tree of life ว่า “ต้นไม้ที่ให้ชีวิตเจริญ” ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นคำแปลที่ไม่ตรงความหมายเดิม อันจะต้องแปลว่า “ชีวิต” เฉยๆ ซึ่งมีความหมายอยู่ในตัวแล้วว่า “ไม่ตาย” เพราะสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้น คือความไม่ตาย. ถ้ามนุษย์ได้กินผลไม้ต้นนั้นแล้วจะไม่ตาย คือมีความรู้อย่างที่ในพุทธศาสนาเรียกว่า “อมตธรรม” ไม่รู้สึกว่ามีตัวคนสำหรับตาย, รวมทั้งไม่มีเกิด แก่ และเจ็บ, ต้วย ซึ่งหมายถึงการบรรลุความเป็นพระอรหันต์ในพุทธศาสนานั้นเอง, นี้มีลักษณะที่กล่าวได้โดยसानวนภาษาคน ว่า ถึงความไม่ตาย, หรือเข้าสู่อมตมหานคร คือนิพพานได้ในชีวิตนี้ ที่คนรู้สึกอยู่ด้วยใจเอง. ข้อนี้

หมายความว่า ในเยเนซิสแห่งคัมภีร์ไบเบิลนั้นก็มีการกล่าวถึงสิ่งที่เรียกในพุทธศาสนาว่า โลกุตตรธรรมหรืออมตธรรม, ถ้ามีการแปลเป็นภาษาไทยอย่างถูกต้องแล้ว พุทธบริษัทก็必将มีความรักและนับถือคัมภีร์ไบเบิล เท่ากับพระโคตมพุทธเจ้าของชนด้วยเหมือนกัน. น่าจะมีการชำระคำแปลไบเบิลฉบับภาษาไทยกันเสียใหม่ เพราะคำว่า “ให้ชีวิตเจริญ” นั้นในทางพุทธศาสนามีความหมายว่า ยังมีความทุกข์ชนิดที่สูงประณีตละเอียดซับซ้อนยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม, และไม่มีที่สิ้นสุด, ถ้าแปลว่า “ชีวิต” เฉยๆ กลับเล็งไปถึงชีวิตอีกชนิดหนึ่ง ในภาษาธรรมคือชีวิตนิรันดร อย่างที่พระเยซูคริสต์ได้ทรงกล่าวถึงอยู่บ่อยๆ นั้นเอง และเรียกในพุทธศาสนาว่า “อมตธรรม”, หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “อนันตชีพ” หรือ *eternity* หรือ *immortality* เป็นต้น.

เท่าที่กล่าวมานี้ ย่อมเป็นการแสดงว่า คำว่าพระเจ้าก็ดี โลกก็ดี ต้นไม้แห่งความรู้จักชั่วและดีก็ดี, ต้นไม้แห่งชีวิตก็ดี ล้วนแต่เป็นคำที่อาจจะแปลความหมายจากภาษาคน มาสู่ภาษาธรรม ได้ด้วยกันทั้งนั้น. และเมื่อแปลแล้ว จะทำให้เราเข้าถึงแก่นความหมายของคำเหล่านั้น และเห็นว่าเป็นการแสดงธรรมะชั้นสูงในระบับโลกุตระ หรือ *ultra mundane* เช่นเดียวกับพุทธศาสนา และศาสนาอื่นๆ ที่มีหลักธรรมะในระบับนั้น, หาใช่เป็นเพียง “นิทานโบราณของพวกเซบราย” ดังที่บางคนชอบเรียกกันไม่เลย. ข้อละเอียดปลีกย่อยเล็กๆ ลงไปที่ควรสนใจ หรือแปลความเป็นภาษาธรรม ยังมีอยู่อีกมากมาย เช่น :—

ในเยเนซิส หนึ่ง/๒๖ มีว่า “ถ้าบัดนี้ พระเจ้าได้ตรัสว่าเราจะสร้างมนุษย์ให้มีรูปร่าง อย่างรูปร่างของเรา ให้เหมือนเรา,” ทั้งนี้ ข้อนี้นำมาซึ่งความขบขันอีกอย่างหนึ่งคือ ผู้สอนศาสนาคริสต์เถียนบางท่านแม้ที่เป็นเจ้าหน้าที่ชั้นสูง ยืนยืนอยู่ในหนังสือของท่านว่าพระเจ้าไม่มีรูปร่าง แล้วก็อ้างเหตุผลต่างๆ นานา พวกเด็กๆ ที่ข้าพเจ้าเอาหนังสือนั้นให้อ่านก็ยังไม่เชื่ออยู่นั่นเอง เพราะถ้อยคำในไบเบิลกล่าวไว้ชัดว่า มนุษย์กับพระเจ้า

มี likeness ที่เหมือนกัน และเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าโดยตรง. ข้อนี้เกิดขึ้นเพราะไม่ตีความหมายในภาษาธรรมของคำๆ นี้ ให้ถูกต้อง. พระเจ้าสร้างมนุษย์ด้วย “ความเหมือน” กับพระเจ้านั้น ควรจะหมายความว่า สามารถที่จะเป็นเช่นเดียวกับพระเจ้า คือเข้าถึงความเป็นอันเดียว (unity) กันกับพระเจ้า เช่นถ้าได้กินผลไม้แห่งชีวิตเข้าไป ก็จะกลายเป็นพระเจ้าอย่างเดียวกัน ในกาลข้างหน้าโดยแน่นอน หากแต่พระเจ้าทรงประวิงเวลาอันนี้เอาไว้ก่อน ดังที่กล่าวไว้ใน เยเนซิส สาม/๒๔ ว่าทรงพิทักษ์ต้นไม้ต้นนั้นไว้เป็นพิเศษ ไม่ให้มนุษย์เข้าถึงมันได้นั้นเอง การไปเที่ยงกันด้วยเรื่องรูปร่างทางร่างกาย หรือทางพิธีกรรมของพระเจ้านั้น น่าขบขัน.

ในเยเนซิส สอง/๗ มีว่า “ถ้ากับนั้น พระเจ้าได้ทรงสร้างรูปของมนุษย์ขึ้นด้วยฝุ่นจากพื้นดิน และได้ทรงหายใจลมหายใจแห่งชีวิตลงไปในรูจมูกของมนุษย์นั้น แล้วมนุษย์นั้น ก็ได้กลายเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตขึ้นมา.” คำว่ามนุษย์ที่สร้างขึ้นจากดินนั้น หมายถึงร่างกายของมนุษย์ในสมัยที่ไม่มีความรู้สึกรักใคร่กันก็อย่างมนุษย์ยังเป็นเหมือนสัตว์ที่ปราศจากสติปัญญา จึงมีค่าเท่ากับก้อนดินที่ปั้นขึ้นมาเป็นรูปคน. ครั้นมาถึงสมัยที่มนุษย์มีความรู้สึกสูง จนแยกตัวเองออกมาจากความเป็นสัตว์เหมือนสัตว์เครื่องจรรณทั่วไปแล้ว นั่นคือการที่พระเจ้าได้หายใจ “ลมแห่งชีวิต” ลงไปในรูจมูกของเขา. ข้อนี้เป็น การสร้างมนุษย์กันใหม่อีกครั้งหนึ่ง แต่เป็นการสร้างทางวิญญาณหรือทางจิตใจ ซึ่งเป็นเหตุให้เราถือว่า การสร้างโลกที่กล่าวในเยเนซิสนั้น เป็นการสร้างโลกฝ่ายวิญญาณดังที่กล่าวแล้ว.

ในเยเนซิส สอง/๒๑-๒๒ มีว่า “ดังนั้นพระเจ้าจึงบันดาลความหลับสนิทให้เกิดแก่มนุษย์ผู้ชายนั้น, เมื่อเขากำลังหลับอยู่ได้ทรงดึงซี่โครงของเขาออกมาซี่หนึ่ง แล้วทรงปิดแผลนั้นเสียด้วยเนื้อ. ด้วยซี่โครงนั้น พระองค์ได้ทรงสร้างให้เป็นผู้หญิง แล้วมอบให้แก่ผู้ชายนั้น.” คำพูดทำนองนี้ คงไม่มีใครยอมรับได้ตรงๆ ตามตัวหนังสือ

เหล่านั้น และคิดว่าคงจะมีความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งแฝงอยู่ และหาทางตีความหมายกันต่อไป, ความหมายนั้น ตามความรู้สึกของพุทธบริษัท รู้สึกว่าหมายถึง การที่ผู้หญิงไม่มีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกันกับผู้ชาย นั่นเอง. ทั้งนี้เพราะมีคำกล่าวไว้ในที่อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งเรียกคนหนุ่มว่า “บุตรของพระเจ้า” และเรียกหญิงสาวว่า “บุตรของมนุษย์” — (เยเนซิส ทก/๒) ซึ่งหมายความว่ามิอะไรไม่เท่าเทียมกันนั่นเอง. ผู้ชายนั้นสร้างขึ้นมาจากดิน ซึ่งหมายถึงลักษณะเข้มแข็ง และเรียกว่า *man*. ส่วนผู้หญิงนั้นสร้างขึ้นมาจากส่วนหนึ่งแห่งร่างกายผู้ชาย จึงได้เรียกว่า *woman*, ซึ่งหมายถึงส่วนหนึ่งของผู้ชายนั่นเอง. ผู้ชายมีฐานะเป็นถึงลูกของพระเจ้า ส่วนผู้หญิงมีฐานะเพียงบุตรของมนุษย์ ดังนั้นแล้วจะเป็นผู้ที่มิตสิทธิและหน้าที่เสมอกันได้อย่างไร, และพึงเข้าใจต่อไปอีกว่าพระเจ้า หรือธรรมชาติก็ตาม, ไม่ได้ต้องการ ให้ผู้หญิงกับผู้ชายมีอะไรเท่ากันและเหมือนกัน เพราะอย่างน้อยผู้หญิงจะต้องคลอดบุตร และเลี้ยงลูกด้วยเลือดในอกของตัว. การที่คนสมัยนี้ พยายามให้ผู้หญิงกับผู้ชายมีสิทธิและหน้าที่เหมือนกัน นั้นเป็นการฝืนความประสงค์ของพระเจ้าโดยตรง หรือฝืนธรรมชาติอย่างหลับลับลับตา. ถ้าผู้หญิงคนใดอยากจะทำอย่างผู้ชาย ก็ควรทำการผ่าตัดตัดต่อมเกลนด์ต่างๆ ของผู้หญิงออกเสีย แล้วปลูกต่อมเกลนด์และอื่นๆ ของผู้ชายลงไปแทน ให้เป็นผู้ชายเต็มตัวเสียก่อนจะเป็นการดีกว่าการคบคา โดยข้างนอกเป็นอย่างหนึ่ง ข้างในเป็นอย่างหนึ่ง และไม่เป็น การฝืนกฎของพระเจ้าด้วย. ข้อนี้เป็นที่ยืนยันว่า คริสตธรรมไม่ยอมรับว่าผู้หญิงมีสิทธิหน้าที่เท่ากับผู้ชายเช่นเดียวกับพุทธศาสนาเหมือนกัน. พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ข้อที่สตรีจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้, แต่การที่บุรุษจะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้” — (อัญฐานปาติ เอก. อ. ๒๑/๓๖/๑๖๔) และยังมีกรกล่าวถึงการที่สตรีเป็นอะไรๆ ไม่ได้อีกหลายอย่าง เช่นเป็นจักรพรรดิ ไม่ได้ เป็น พรหม ไม่ได้ ทั้งนี้เป็นต้น. และในบาติ จตุก. อ. ๒๑/๑๐๗/๘๐ มีข้อความอันแสดงให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงรับรองข้อที่ปฏิบัติกันอยู่ในอินเดียสมัย

นั่นอันมีอยู่ว่า สตรีไม่นั่งในรัฐสภา, สตรีไม่ทำการทำงานที่สำคัญพิเศษ, สตรีไม่ไปรัฐกัมโพช (ซึ่งเทียบเท่ากับไปเรียนเมืองนอกกันในสมัยนี้), แล้วก็ได้ตรัสเหตุผลที่ว่าทำไมจึงควรเป็นเช่นนั้น ซึ่งสรุปความว่า เพราะสตรีไม่ได้ประกอบไปด้วยกำลังกายกำลังใจที่กับมันเข้มแข็งพอ, เพราะธรรมชาติสร้างสตรีมาเพื่อวัตถุประสงค์อันต่างจากผู้ชาย. ถ้าสตรีขึ้นไปทำหน้าที่ของผู้ชายเสียแล้วหน้าที่ของสตรีในโลกนี้ก็จะมีไม่สมบูรณ์ และปัญหาใหม่ๆ อย่างอื่น ๆ จะเกิดขึ้นอีกเป็นอันมาก ซึ่งเกี่ยวกับการลงโทษของพระเจ้าแก่มนุษย์อีกนั่นเอง สรุปความข้อนี้ว่า คำกล่าวในไบเบิลที่ว่า สร้างผู้ชายด้วยดิน สร้างผู้หญิงด้วยซี่โครงของผู้ชายนั้นเป็นการถูกต้องแล้ว, เป็นความจริงแท้ของธรรมชาติแล้ว. ถ้าเราเข้าใจไม่ได้ ก็ควรจะถือเสียว่า เขาเขียนไว้เพื่อให้พวกเราในยุคนี้กลายเป็นคนโง่ไปนั่นเอง, ไม่ควรเห็นเป็นเรื่องเหลวไหล หรือเป็นเพียง "นิทานโบราณของพวกเฮบร่าย" ดังที่บางคนเข้าใจ.

ในเยเนซิส สอง/๑๖—๑๗ มีข้อความว่า "และพระเจ้าได้ทรงบังคับผู้ชายนั้นว่า เจ้ากินผลไม้จากทุกๆ ต้นได้ตามใจชอบ เว้นแต่ต้นไม้แห่งความรู้จักดีและชั่ว เจ้าต้องไม่กิน, เพราะในวันที่เจ้ากินนั้นเอง เจ้าจะต้องตาย." ข้อความนี้ ถ้าถือเอาตรงตามตัวอักษรอย่างหลับหูหลับตาแล้ว ก็เป็น เรื่องตลกสิ้นดี และไม่มีใครเข้าใจได้ว่าทำไมพระเจ้าจึงตรัสเช่นนั้น. พระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นมา และรักเขาอย่างยิ่ง แล้วทำไมจึงไม่ยอมให้เขาเจริญด้วยความรู้เป็นต้นเล่า. เราต้องตีความในภาษาคน ที่กล่าวไว้ลึกซึ้งนี้กันเสียก่อนแล้วจะเข้าใจ. ข้อนี้หมายความว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาในใจมนุษย์ก็เพราะมนุษย์ไปยึดถือความดีและความชั่ว ตามความเข้าใจของตน. กลัวความชั่วจนทำอะไรไม่ถูกก็มี, ห่วงความดีจนนอนไม่หลับก็มี, ชำตัวเองตายเพราะกลัวจะถูกหาว่าเป็นคนชั่วก็มี. ความยึดถือในเรื่องดีชั่ว เป็นเหตุให้เกิดกัณฑ์หาความอยาก, อุปาทาน ความยึดถือในขั้นที่เป็นตัวความทุกข์โดยตรง, หรือให้เกิดความโลภ โกรธ หลง โดยทั่วๆ

ไป และเป็นทุกข์เพราะเหตุนี้. ต่อเมื่อใด ระวังความดีความชั่วเสียได้, เพิกถอนบุญ และบาปเสียได้, อยู่เหนือกรรมดีกรรมชั่วโดยประการทั้งปวงแล้ว จึงจะเป็นพระอรหันต์ หรือนิพพานตามหลักแห่งพุทธศาสนา. การที่พระเจ้าห้ามไม่ให้มนุษย์กินผลไม้แห่งความ รุ้ชั่วนั้น มิได้หมายความว่าต้องการให้มนุษย์เป็นสัตว์โง่เขลา, แต่มีความหมายว่า ต้องการไม่ให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับเข้ากับรากฐานของความทุกข์ ซึ่งมีค่าเท่ากับ ความ ตายทางวิญญาณ พระเจ้าจึงกล่าวว่ากินในวันใด จะตายในวันนั้น. ข้อนี้ เสด็จถึงยุคใด สมัยใด ที่มนุษย์รู้เรื่องความดีชั่วและยึดถือกันแล้ว ยุคนั้นสมัยนั้น มนุษย์จะมีความ ทุกข์ชนิดใหม่ ที่ร้ายกาจลึกซึ้งกว่าความทุกข์อย่างอื่นหมด เกิดขึ้นทันที, และจัดว่าเป็น ความตายทางวิญญาณเกิดขึ้นเป็นปัญหาอันใหม่ สำหรับจะต้องรักษาเยียวยากันต่อไปอย่าง ใหญ่หลวงกว่าปัญหาอื่นทั้งหมด. การที่เรียกการกินผลไม้นี้เข้าไป ว่าเป็น การสร้าง บาปดั้งเดิม (original sin) ของมนุษย์นั้นเป็นการถูกต้องอย่างยิ่ง เพราะเป็นจุด เริ่มแรกที่มนุษย์เริ่มดำเข้าไปในบาป และติดเนื่องสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้อย่างไม่ ขาดสาย. บางคนไม่ยอมรับว่า บาปของมนุษย์คนแรกที่กินผลไม้เข้าไป จะติดมาถึงลูก หลานสมัยหลังๆ ใดอย่างไร เพราะบาปกรรมนั้น เป็นของเฉพาะตัวผู้ทำ. แต่ที่แท้ ข้อความนี้ เสด็จถึงการที่มนุษย์ในโลกได้ตั้งต้นทำผิดอย่างดีหรืออย่างสูงมาแล้วในยุคนั้น และสืบเนื่องกันมาด้วยการถ่ายทอดความหลง (โมหะ) อันนี้ ให้แก่กันและกันสืบมาอย่าง ไม่ขาดสาย และอย่างไม่รู้สึกรู้สึ. ถ้าตีความหมายในภาษาธรรมกันอย่างนี้แล้ว หลัก เรื่องบาปดั้งเดิม ในศาสนาคริสต์นิกายก็เป็นที่เข้าใจได้ และยอมรับได้สำหรับ พุทธบริษัททั่วไป เพราะมีใจความอย่างเดียวกัน กล่าวคือ ไม่ให้ยึดเรื่องความ ดีและความชั่ว จนเกิดเป็นทุกข์ขึ้นมานั่นเอง.

สำหรับเรื่อง ต้นไม้แห่งชีวิต ที่กินแล้วไม่ตายนั้น แม้จะไม่ได้อ้างถึง โดยตรงอีกต่อไป ก็เป็นการกล่าวอย่างยิ่งอยู่แล้วในทั่วคือ ข้อความทุกๆ แห่งที่พระเยซู

คริสต์ได้ตรัสถึงการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงชีวิตนิรันดรนั้นเอง เป็นการกินผลไม้แห่งชีวิตที่พระเจ้าทรงแหวน ถึงกับขับไล่อาดัมกับอีฟให้ออกไปเสียจากสวนนั้นเลย. แต่ในที่สุดพระเยซูคริสต์ก็ได้เปิดโอกาสให้ลูกหลานของอาดัมในสมัยของพระองค์ ได้กินผลแห่งต้นไม้ชีวิตนั้นจนได้. สำหรับพุทธศาสนาไม่ได้กล่าวเป็นอุปมาทำนองนั้น แต่กล่าวตรง ๆ ถึงการปฏิบัติธรรมจนกระทั่งหมดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง ลุถึงอมตธรรมที่ทำผู้ใดบรรลุให้กลายเป็นผู้ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความตายอีกต่อไป, ไม่เห็นว่ามีใครเกิดและใครตาย, มีแต่สภาพที่เรียกว่า “ธรรม” หรือ “พระเจ้า” ปรากฏแก่ความรู้สึกอยู่ตลอดไป. นี่คือการตีความหมายเรื่องพระเจ้าห้ามไม่ให้กินผลไม้ ที่กล่าวไว้อย่างภาษาคน ออกมาเป็นภาษาธรรม แล้วลงรอยกันได้ในระหว่างคริสต์ธรรมกับพุทธศาสนา.

ตัวอย่างอันสุดท้าย คือข้อความใน เยเนซิส ทก/๕-๖-๗ มีว่า “พระเจ้าได้ทรงเห็นแล้วว่า ความชั่วของมนุษย์ในโลกนี้แน่นหนาขึ้น, และว่าความคิดค้นต่างๆ ของมนุษย์นั้น เป็นไปแต่ในทางชั่วโดยส่วนเดียวอย่างไม่ขาดสาย, และพระเจ้าได้ทรงเสียพระทัยว่าพระองค์ได้ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาในโลกนี้, และมันได้ทำให้พระองค์รู้สึกสลดใจอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นพระเจ้าจึงตรัสว่า เราจะทำลายมนุษย์ที่เราได้สร้างขึ้นให้หมดไปจากพื้นผิวโลกนี้, ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ หรือสัตว์เลื้อยคลาน หรือนกในอากาศ, เพราะว่าเราเสียใจในการที่เราได้สร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา,” ดังนี้.

ข้อนี้ถ้าแปลเป็นภาษาธรรม ก็อาจจะแปลได้หลายนัยเช่นว่า พระเจ้าก็ทำผิดได้เหมือนกัน เพราะในพระเจ้านั้นเป็นที่รวมแห่งสิ่งทุกอย่าง ก็รวมอยู่ทั้ง วิชชา และ อวิชชา. การสร้างโลกขึ้นมา จัดเป็นอวิชชา. การคิดจะเลิกล้างเสียไม่สร้างนั้นเป็นวิชชา. เราจะถือว่า พระเจ้าในที่นี้ เป็นบุคคลที่รู้จัก รัก โกรธ คีใจ เสียใจ เป็นต้นอย่างนี้ ไม่ถูกแน่, เพราะในข้อความนั้นมีกล่าวอยู่ชัดว่า พระเจ้าจะทำลายเสีย

กระทั่งสัตว์เลื้อยคลาน กระทั่งนกในอากาศ ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว ไม่ได้ทำอะไรเลย. ดังนั้น ความสลอกใจของพระเจ้าในที่นี้ย่อมจะหมายถึงความรู้สึกของมนุษย์ ที่สูงขึ้นมาจนถึงกับมองเห็นว่า การสร้างหรือการปรุงแต่งต่างๆ นั้น เป็นสิ่งที่น่าสลอกใจ น่าสังเวช น่าเกลียดน่าระอา. การหยุดสร้าง หมายถึงการทำความสงบ, และการเลิกถอนหรือทำลายเสีย นั้น ก็การทำลายอุปาทาน ความยึดมั่นว่าตัวว่าตนเสียให้สิ้นเชิง. และมนุษย์เริ่มมีความรู้สึกขังต่อการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเรียกในพุทธศาสนาว่าวัฏฏสงสาร นั้นเป็นส่วนใหญ่. ในที่นี้ กล่าวไว้ในฐานะเป็นความรู้สึกของพระเจ้าในส่วนที่เป็นวิชา หรือความรู้ในทางที่จะไม่สร้างไม่ปรุงแต่ง. แต่ในที่สุดพระเจ้าก็ทำได้ทำลายโลกเสียตรงๆ ดังที่ตัวหนังสือกล่าวไว้ เพราะเป็นคำพูดภาษาธรรมอีกนั่นเอง เช่นเดียวกับที่กล่าวว่าถ้าอาตมกินผลไม้แล้วจะต้องตายทันที แต่อาตมาก็ทำได้ตายไม่ ดังนี้เป็นตัวอย่าง. ดังนั้นคำที่ว่าจะทำลายโลกเสีย นั้น เมื่อแปลตามภาษาธรรม ก็คือเริ่มเห็นโทษของการสร้างสิ่งต่างๆ อย่างจริงจัง แต่แล้วมนุษย์ตามธรรมดาทั่วไป ก็หาอาจหยุดสร้างนั้นสร้างนี้ด้วยกิเลสตัณหาของตนได้ไม่ จึงต้องทนทุกข์อย่างมนุษย์ธรรมดา. แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกเบื่อต่อการสร้างนั้น ก็เป็นเหมือน รุ่งอรุณแห่งโลกุตระธรรม ซึ่งจะผลิติดอกออกผลต่อไปในกาลข้างหน้า. ในจิตใจของมนุษย์บางคนเป็นลำดับไป. ความรู้สึกที่สูงขึ้นมาขั้นนี้ ก็คือ พระเจ้าในส่วนที่เป็นวิชาของมนุษย์ นั่นเอง. หลักธรรมของพุทธบริษัท ก็คือการกระทำให้เกิดวิชชาชนิดนี้ด้วยเหมือนกัน และลุลูกถึงความสงบหยุดสร้างหยุดปรุงแต่งที่เรียกว่านิพพาน ได้ด้วยสิ่งที่เรียกว่าวิชชานั้นโดยตรง.

โดยเนื้อแท้แล้ว สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าอันแท้จริงนั้นย่อมอยู่เหนือความผิดและความถูก ทั้งที่ความผิดและความถูกมีครบถ้วนเต็มที่อยู่ในพระเจ้านั่นเอง. พระเจ้าไม่อาจจะถูกกล่าวว่าเป็นหรือชั่ว ทั้งที่ความดีและความชั่วมีอยู่เต็มทีในพระเจ้า. ทั้งนี้เพราะว่า สิ่งที่เรียกว่าความผิดหรือความถูกก็ตาม ความดีหรือความชั่ว เป็นต้นก็ตาม เป็น

เพียงความรู้สึกของมนุษย์เอง हाใช้ของพระเจ้าไม่. สำหรับพระเจ้านั้น ไม่มีอะไรที่มีความหมายว่าอะไร, ก็จะมีโรคระบากเกิดขึ้น หรือไม่เกิดขึ้น แต่อยู่สบายกันก็ ก็มีความหมายเท่ากัน หรือเป็นสิ่งที่เดียวกัน, แต่สำหรับมนุษย์นั้น มันมีความหมายมาก จนถึงกับต้องการอย่างหนึ่ง และไม่ต้องอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้าม กันเป็นต้น. เพราะเหตุนี้เอง จึงมีคำกล่าวที่ถูกต้องที่สุดว่า น้ำท่วมหรือไม่ท่วม ไฟไหม้หรือไม่ไหม้ มีโรคระบากหรือไม่มี แม้ที่สุดแต่ความมีชีวิตอยู่หรือความตาย ฯลฯ และอื่น ๆ อีกมากมายซึ่งเป็นคู่ ๆ ตรงกันข้าม ก็ล้วนแต่เป็น “พระประสงค์” ของพระเจ้า โดยเท่ากัน ไม่มีอะไรแตกต่างกันสำหรับพระเจ้า. แต่สำหรับมนุษย์ ที่ยังไม่เข้าถึงพระเจ้า ยังไม่ใช่อันเดียวกันกับพระเจ้านั้น ย่อมทนไม่ไหว, ย่อมจะเลือกเอาแต่ส่วนที่ถูกใจตน และไม่ยอมรับส่วนที่ตรงกันข้าม. แต่ผู้ที่ตั้งพระเจ้าย หรือถึง “ธรรม” แล้วจริงก็ไม่รู้สึกว่ามีอะไรที่ตรงกันข้าม เห็นเป็นของที่ไม่มีความหมายเสมอกันไปหมด และไม่ยินดียินร้ายต่อส่วนไหนเลย การที่กล่าวว่า พระเจ้าพอพระทัย หรือพระเจ้าทรงพิโรธ นั้นเป็นภาษาคนที่ต้องแปลความหมายเป็นภาษาธรรม โดยทำนองนี้ทั้งนั้น. และเมื่อสามารถเข้าใจความหมายอันถูกต้องนี้แล้ว คนนั้นจะชอบใจ เลื่อมใส นับถือ และรักพระเจ้าอย่างไม่กินคลาย และยอมรับว่าพระเจ้าเป็นสิ่งสูงสุดเหนือสิ่งทั้งหลาย ไม่มีอะไรสูงไปกว่า, และคือ สิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ในพุทธศาสนา นั่นเอง. ในศาสนาอื่น ๆ อาจจะเรียกอย่างอื่น, แม้แต่สิ่งที่เรียกว่า “คำ” ในลัทธิคำว ก็ต้องมีความหมายเช่นนี้ด้วยเหมือนกัน.

เป็นอันกล่าวได้ว่า พระเจ้า และเรื่องราวของพระเจ้าทุกข้อทุกกระทง ที่มี การกล่าวไว้อย่างภาษาคคนนั้น อาจจะแปลความหมายให้เป็นภาษาธรรมได้ทั้งนั้น และ จะสำเร็จประโยชน์แก่คนในโลกได้จริง ก็ต่อเมื่อได้มีการเข้าใจความหมายในภาษาธรรมอย่างถูกต้องแล้วทั้งนั้น. การที่เราเรียกพระเจ้าว่าพระบิดา หรือเรียกว่า ปฐมเหตุ

(The cause) เป็นต้นก็ตาม ก็เนื่องจาก พระเจ้า เป็นที่รวมแห่งสิ่งทั้งปวง เป็นที่ไหลออกแห่งสิ่งทั้งปวง, ทั้งที่เป็นวิสัยโลก และเหนือวิสัยโลก, ราวกว่าเป็นผู้สร้างโลก และทำลายโลกด้วยพร้อมกันไปในตัว ในเมื่อกล่าวอย่างภาษาคน นั้นเอง. และคำว่า “โลก” ในที่นี้เสด็จถึงโลกที่มีอยู่ในใจของมนุษย์โดยตรง, ซึ่งเป็นโลกในภาษาธรรม แต่นำมากล่าวอย่างภาษาคน.

ต่อไปนี้จะได้พิจารณาจนถึง พระเจ้าในนามว่า “พระบุตร” ซึ่งเสด็จถึงพระเยซูคริสต์ ในฐานะเป็นผู้ประกาศคำสอนแทนพระบิดา และเป็นผู้ไถ่บาปของมนุษย์ทั้งหลายด้วยชีวิตของพระองค์ เพื่อให้มนุษย์พ้นจากบาปดั้งเดิมจนกระทั่งเข้าถึงพระเจ้า หรือชีวิตนิรันดรได้ในที่สุด กันต่อไป.

๕. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระบุตร.

พระบุตรซึ่งเสด็จถึง พระเยซูคริสต์นั้น มีความหมายที่จำกัดต้องศึกษาถึง ๔ ความหมาย ด้วยกันคือ ๑. พระเยซูคริสต์ ในฐานะเป็น บุตรดาวิด, ๒. พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็น ศาสดาพยากรณ์, สองความหมายนี้ เป็นอย่างภาษาคน. ๓. พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็น บุตรพระเจ้า, และ ๔. พระเยซูในฐานะเป็น พระเจ้าเสียเอง. สองความหมายนี้เป็นภาษาธรรม.

ในไบเบิลที่มีข้อความเกี่ยวกับพระเยซูคริสต์นั้น ไม่มีข้อความที่เป็นการเล่าประวัติของพระองค์เองโดยพระองค์เองเลย มีแต่ที่อยู่ในถ้อยคำของผู้เขียนบันทึกในเวลาต่อมาทั้งนั้น. ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะระยะเวลาของพระองค์เป็นเวลาสั้นเพียงสามปี, มีการบันทึกได้น้อย และผู้บันทึกก็เรียงความอย่างย่อ, และอาจจะเป็นเพราะไม่มีการทำ

สังคายนาคำสอนกันทันทีที่พระองค์กับข้ารับใช้ เหมือนการทำสังคายนาในพุทธศาสนา. สำหรับพุทธประวัติในพระไตรปิฎกอันมากมายของพุทธบริษัทนั้น มีข้อความมากมายที่ทำให้พระองค์ได้ตรัสเล่าถึงความเป็นไปของพระองค์เองโดยทั่วไป ตั้งแต่ยังทรงเป็นกุมาร จนกระทั่งนิพพาน. เมื่อรวมข้อความเหล่านี้เข้าด้วยกันทั้งหมดแล้ว มีปริมาณมากเกือบเท่ากับคัมภีร์ *new testament* ทั้งหมดทีเดียว. ทั้งนี้เราจึงต้องถือเอาประวัติของพระเยซูคริสต์ไปตามเท่าที่มีผู้บันทึกไว้. คัมภีร์มัทธิว, มาระโก, ลูคา, และโยฮัน, ๔ คัมภีร์ มีปริมาณมากเกือบครึ่งหนึ่งของ *new testament* นั้นเอง. และจากคัมภีร์ทั้ง ๔ นี้ เราจะพิจารณากันถึงประวัติของพระเยซูคริสต์ทั้งสี่ความหมายนั้น.

(ก) พระเยซูในฐานะเป็นบุตรดาวิด. ข้อนี้เป็นกรกล่าวอย่างภาษาคนตามธรรมคา เช่นพุทธศาสนาถือว่า พระพุทธองค์เป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ดังนี้ เป็นต้น, ซึ่งถือว่ามีความหมายน้อยมากในภาษาธรรม. พระเยซูเอง ก็ทรงปฏิเสธฐานะอันนี้ ดังที่กล่าวไว้ใน มัทธิว สิบสอง/๔๙, มาระโก สาม/๓๔ ว่าผู้ที่เป็นมารดาและพี่น้องของพระองค์ คือผู้ปฏิบัติตามประสงค์ของพระบิดาของพระองค์เท่านั้น ไม่ใช่ผู้ที่ให้กำเนิดทางร่างกาย. เมื่อเป็นดังนี้ การที่จะสืบสาวไปถึงกษัตริย์ดาวิด ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของโยเซฟ ซึ่งที่แท้ก็มีเชื้อบิดาของพระองค์อยู่แล้ว และจึงลงมาเป็นบรรพบุรุษในนามว่าบิดา ของพระองค์นั้น เป็นสิ่งที่เพ็งจะกระทำกันในภายหลัง เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติแก่พระเยซู ดังเช่นที่ในหลวงรัชกาลที่ ๖ กล่าวไว้ในหนังสือเทศนาเสื่อบ้านั้น โดยแน่นอน. แต่อีกทางหนึ่งนั้นดูกลับจะตรงกันข้าม คือเป็นคำสบประมาทอยู่ในตัวว่า มิใช่บุตรพระเจ้า ดังเราจะสังเกตเห็นได้ในข้อความบางแห่ง แห่งพระคัมภีร์นั่นเอง. ข้อนี้เช่นเดียวกับที่ถ้าใครเรียกพระพุทธรองค์โดยชื่อบรรพบุรุษที่เป็นต้นโคตรว่า "พระสมณโคตรม" ดังนี้ ก็ถือว่าเป็นการไม่เคารพและสบประมาทอยู่ในตัว. คูปราภฏจะเป็นครั้งแรกในมัทธิว เก้า/๒๗ ที่มีการเรียกพระเยซูว่าบุตรดาวิด โดยคนตาบอดสองคน

ที่มาให้พระองค์ช่วยรักษา. นี่เป็นการประหลาดที่ว่า ถ้าเขาเชื่อว่าพระเยซูเป็นบุตรพระเจ้าจึงจะสามารถรักษาเขา แล้วทำไมจึงไปเรียกว่า บุตรดาวฤกษ์. ดังนั้นทำให้เข้าใจว่า เรื่องบุตรดาวฤกษ์นี้อาจจะพลัดเข้ามาในชั้นหลัง คือเมื่อถึงสมัยที่ต้องการจะเทอตกุณพระเยซูให้ยิ่งขึ้นไป แม้ในทางการกำเนิดฝ่ายร่างกาย. ข้อนี้ เช่นเดียวกับที่หนังสือชั้นหลังๆ ในพุทธศาสนา เช่นปฐมสมโพธิเป็นต้น เทอตกุณพระพุทธรองค์ ด้วยการสืบสายบรรพบุรุษของพระองค์ขึ้นไป จนถึงพระเจ้าสมมุตราช ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์แรกของโลกนั่นเอง ซึ่งข้อนี้ไม่มีกล่าวถึงในพระพุทธรูปภาค หรือแม้ในพระไตรปิฎกเองเลย. ข้อนี้สรุปความว่า เราต้องยอมรับกันโดยที่ว่า ข้อความต่างๆ เกี่ยวกับประวัติของพระศาสดาแห่งพระศาสนาไหนก็ตาม ต้องมีส่วนเกินอยู่บ้างเป็นธรรมดา, แต่เราก็ต้องยอมรับนับถือ และนำมาใช้กันจนเป็นธรรมเนียม และมั่นคงขึ้นเองในชั้นหลัง.

(ข) พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็นศาสดาพยากรณ์. คำว่า ศาสดาพยากรณ์ หรือ prophet นั้นเป็นคำที่ใช้แก่พระเยซูคริสต์ด้วย ทั้งที่ปรากฏอยู่ในถ้อยคำของพระองค์เองใน มัทธิาย สิบสาม/๕๗ ว่า “*ศาสดาพยากรณ์ ย่อมเป็นผู้มีเกียรติ เว้นเสียแต่ในประเทศของตน และในบ้านเรือนของตน.*” ข้อนี้เช่นเดียวกับพระพุทธรเจ้าที่เป็นพระศาสดาองค์หนึ่งในบรรดาศาสดาทั้งหลาย และในที่บางแห่งยังทรงจัดพระองค์เองเป็น “*เศียรดี*” ลักษณะหนึ่งด้วยเหมือนกัน. เมื่อพูดถึงพวกอื่น ก็ตรัสเรียกว่า *อัญญาเศียรดี*. แต่ในภาษาไทยที่ใช้กันอยู่ ห้ามหลักอย่างนั้นไม่ คือเอาคำว่าเศียรดีไปให้พวกอื่นหมด รวากว่าตนเองมิใช่เศียรดี. ดังนั้น แม้พระเยซู ก็เป็นเศียรดีหนึ่งด้วยเหมือนกัน และไม่ควรเข้าใจว่าเป็นคำคำ ถ้ามีใครกล่าวเช่นนั้น เพราะศาสดาหรือศาสดาพยากรณ์หนึ่งๆ ก็เป็นเศียรดีหนึ่งนั่นเอง. การที่นำข้อนี้มากล่าวไว้ในที่นี้ ก็เพื่อกันความเข้าใจผิด, เพราะมีพุทธบริษัทที่ยังโง่เขลา ใช้คำว่าเศียรดีแก่พระเยซู ในความหมายที่เป็นคำสบประมาทอยู่บ่อยๆ.

สำหรับ การที่พระศาสดาไม่ได้รับความนับถือในถิ่นของตน นั้น ข้อนี้จะเป็นของธรรมดาทั่วไป. ในพุทธศาสนาก็ปรากฏว่า พระญาติวงศ์ของพระพุทธรองค์ ก็แสดงความกระต้างกระเดื่องต่อพระองค์ ไม่ยอมรับนับถือเต็มที่เหมือนในถิ่นอื่นทั่วไป แม้ในคอนหลังก็ยังมิญาติบางหมู่ที่ไม่ยอมรับนับถือพระองค์เลย.

สำหรับ ความที่เป็นพระศาสดาสมบูรณ์ นั้น เราทราบได้จากคำของพระเยซูเองในมัทธิว ยี่สิบแปด/๑๘ ว่า “อำนาจครอบครอง (authority) ในแผ่นดินสวรรค์ก็ตี ในโลกนี้ก็ตี เราได้มอบแล้วทั้งหมด.” นี้หมายความว่าตามทัศนะของพุทธบริษัทก็คือ ชัยชนะที่พระองค์ได้รับ หรือประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานของพระองค์ และส่วนตัวพระองค์เองด้วย. ส่วนตัวพระองค์ก็คือไม่ได้ตกจมอยู่ในโลก, หรือวิสัยโลก, ส่วนผู้อื่นก็คือทรงกระทำให้เขากลับใจ โดยทรงเอาชีวิตของพระองค์เป็นเดิมพัน. ข้อนี้หมายความว่า ทรงชนะกิเลสที่เป็นเหตุให้ถูกผูกพันอย่างเด็ดขาด, มีความหมายทำนองคล้าย ๆ กันกับพุทธศาสนา แม้จะมีคำกล่าวที่ต่างกัน จนทำให้เห็นว่าตรงกันข้าม. พระพุทธรองค์ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งหลาย ทงที่เบ็นของทิพยทงที่เบ็นของมนุษย์, แม้เธอทั้งหลาย ก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งหลาย ทงที่เบ็นของทิพย ทงที่เบ็นของมนุษย์” — (มหา.วิ.). ทั้งหมดนี้ ก็ถึงถึงชัยชนะ เทนือสิ่งทั้งปวง อย่างเดียวกันนั่นเอง, ทำให้เรากล่าวได้ในแง่ที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้ที่เป็นศาสดาคือ “ศาสดาแห่งชัยชนะ” เหมือนกันทุกองค์. พุทธบริษัทยอมรับพระเยซูคริสต์ได้ในฐานะเป็นผู้ชนะอีกเหมือนกัน.

สำหรับ วิธีการแห่งการสั่งสอนเพื่อประกาศพระศาสนา นั้น น่าประหลาดใจที่ว่า พระเยซูคริสต์มีวิธีการเช่นเดียวกับที่ใช้กันอยู่ในบรรดาศาสนาในประเทศอินเดีย ทั้งที่ระยะเวลาห่างกันถึงห้าศตวรรษ และคนละท้องถิ่น. ข้อนี้ก็คือ การสอนโดยใช้อุปมาอันลึกซึ้ง. ธรรมเทศนาบนภูเขา ของพระเยซูที่มีสำนวนอย่าง คำว่า เติ กิง ของ

เล่าอีกที, ธรรมชาติที่เปรียบด้วยการหว่านพืช(มัถายสิบสาม/๓-๔) ก็ดี มีลักษณะเหมือนที่พระพุทธรองค์ทรงใช้อยู่ทุกประการ. คำตรัสของพระเยซูที่คนธรรมคาฟังแล้วตกใจ เช่นว่า *คนเศร้าคือคนมีความสุข, คนหิวคือคนอิ่ม, คนถูกเบียดเบียนคือคนได้รับการประสารณ์พร* คังนี้ เป็นต้น ซึ่งปรากฏอยู่ในมัถาย ห้า/๔-๖-๑๐ นั้น พระพุทธรองค์ก็มีการใช้วิธีการที่ตรัสคำอันน่าตกใจทำนองเดียวกันนั้นว่า “จงฆ่าบิดา มารดาเสีย”, “จงเป็นคนอกตัญญู” — (ธ.ซุ.) คังนี้ เป็นต้น. คำเหล่านี้ มีคำอธิบายพิเศษโดยเฉพาะ และเป็นคำอุปมาในภาษาธรรมเหมือนกัน.

สำหรับคำสอนที่เป็น หลักสำคัญของคริสตธรรม คือเมตตา นั้น ในเมื่อพระเยซูตรัสสอนว่า “ถ้าเขาตบแก้มขวาของท่าน ก็จงให้เขาตบแก้มซ้ายด้วย, ถ้าเขาฟ้องศาลเพื่อจะปรับเอาเสื้อของท่าน ก็จงให้เสื้อคลุมแก่เขา เสียด้วย” — (มัถาย ห้า/๓๔-๔๐) ซึ่งนับว่าเป็นความออกถลันและเมตตาอย่างสูงสุด. ส่วนพระพุทธรองค์ตรัสในกรณีนี้ว่า “ถ้าโจรจับเธอมัด แล้วเอาเธอไปจากหนึ่งถึงเอน จากเอนถึงกระดูก จากกระดูกถึงเข่าในกระดูก ก็ขุดไม้มีความรู้สักซัดแค้นต่อโจรนั้น ก็ขุดนั้นมิใช่คนของเรา” — (กกุฎปมสูตร ม.ม.) คังนี้, ท่านทั้งหลายลองเปรียบเทียบกันดู ว่ามีความแตกต่างกัน หนักเบา มากน้อย กว่ากันอย่างไร. อย่างไรก็ตาม เราอาจกล่าวได้โดยไม่กลัวผิดว่า ทั้งสองศาสนาเป็นศาสนาแห่งความเมตตา, เสียแต่ว่า ศาสนิกแห่งศาสนาที่มีความเจริญแล้วแห่งสมัยนี้ ไต่ย้อนกลับไปหาลัทธิ “ฟันต่อฟัน, ตาต่อตา” กันเสีย โลกจึงระอูควัยสงคราม อย่างเป็นวิฤตกาลถาวรอยู่ในทุกวันนี้. คำสอนของศาสนาในข้อนี้ ดูจะเป็นหมั่นมากกว่าข้ออื่น เท่าที่เกี่ยวกับมนุษย์เราทั่วโลกปัจจุบัน.

วิธีการให้บรรพชา หรือการบวช นับว่าเป็นสิ่งที่น่าขันอย่างยิ่ง ในเมื่อได้ทราบว่ ทั้งพระเยซูคริสต์ และพระพุทธรองค์ได้ทรงใช้วิธีเดียวกัน คือ วิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทานนั่นเอง. เมื่อพระเยซูคริสต์กับซีโมนว่า “*จงตามเรามา*” — (มารโก หนึ่ง/

๑๗) หรือที่ตรัสกับเลวี่อย่างเดียวกัน ในมารโก สอง/๑๕ เพียงเท่านั้นก็เป็นที่แน่นอนว่า การบวชเป็นสาวกของพระองค์ สมบูรณ์แล้ว. พระพุทธองค์ก็ได้ให้การอุปสมบทแก่กุลบุตรด้วยพระองค์เอง ด้วยถ้อยคำสั้น ๆ เพียงเท่านั้นเหมือนกัน ก็คือว่า “จงมา เพื่อประพฤติกการทำที่สุดแห่งทุกข์” หรืออุปสมบทอันนี้ก็ยาว เหมือนที่ทำกันอยู่ในตอนหลังนั้น พระพุทธองค์ไม่ได้เคยทรงใช้เลย. เรื่องนี้แม้ก่อนข้างจะเป็นเรื่องเบ็ดเตล็ด แต่ก็น่าขันมากที่ไปตรงกันอย่างไม่น่าเชื่อว่าเป็นเพียงการบังเอิญ หรือ *co Incident* ไปได้เลย.

ที่นี้อยากจะกล่าวถึงเรื่องที่เรียกว่า ปาฏิหาริย์.

เรื่องปาฏิหาริย์นี้ นับว่าเป็นปัญหายุ่งยากที่สุดเกี่ยวกับศาสนา. พวกที่มีความฉลาดและยังไม่เข้าถึงธรรมนั้น สิ่งที่เรียกว่าปาฏิหาริย์มีความจำเป็นมากสำหรับเขา, มิฉะนั้นแล้วเขาจะไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาเอาเสียทีเดียว. “ปาฏิหาริย์” มีความหมายแค่ว่าสิ่งที่น่าอัศจรรย์จนครอบงำใจคนให้คล้อยตาม, แต่มิได้หมายความว่าเพียงการกระทำฤทธิ์เดชที่น่ากลัว หรือประหลาดจนอธิบายไม่ได้นั้น หากแต่หมายถึงวิธีการธรรมคา ๆ เช่น การพูดจาสั่งสอน จนคนยอมกลับใจอย่างไม่น่าเชื่ออีกด้วย. พระพุทธองค์ทรงใช้ และแนะให้ใช้แต่ปาฏิหาริย์อย่างนี้, และทรงกีดกันและห้ามปาฏิหาริย์การกระทำฤทธิ์เดชอย่างที่เขาทำกัน และทรงอธิบายว่า ปาฏิหาริย์แบบนั้น พวกมายาวิทัวไปก็ทำได้ เคียวคนจะหาว่าพระองค์ก็เป็นพวกมายาวิทัวพวกหนึ่ง ดังที่พระเยซูถูกกล่าวหาว่าข่มผีได้ ก็เพราะเป็นนายแห่งพวกผี หาใช่เพราะเป็นบุตรพระเจ้าไม่.

อิทธิปาฏิหาริย์ ชนิดที่กล่าวว่า ทำคนตาบอดให้หาย คนหูหนวกได้ยิน คนใบ้พูดได้ คนง่อยเดินได้ ลูกเกะเล่นกะเสื่อหรือราชสีห์ได้เป็นต้น นั้น ในหนังสือชั้นหลัง เช่นนิทานกถาแห่งอรรถกถาชาตก กล่าวว่าได้ปรากฏขึ้นเองในโลกนี้ ในขณะที่พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้จนบุตรสัมมาสัมโพธิญาณ. แต่แม้กระนั้น พุทธบริษัททั่วไป

ก็ยังถือว่าเป็นปาฏิหาริย์ที่ต้องแปลความหมายจากภาษาคนเป็นภาษาธรรมอีกนั่นเอง เช่น คนตาบอดแลเห็นได้ นั่น ความหมายว่ามนุษย์ตาบอดเพราะมีอวิชา, พอพระพุทธองค์ตรัสรู้ขึ้นในโลกนี้ ก็หมายความว่ามนุษย์อย่างน้อยคนหนึ่ง คือพระองค์เอง ทำลายอวิชาเสียได้ กลายจากตาบอดเป็นตาดี, แล้วพระองค์ได้ทรงสั่งสอนให้คนอื่นเป็นอันมากหายจากตาบอดด้วยอำนาจวิชานั้น จนกล่าวได้ว่า ทำโลกนี้ให้หายจากตาบอด คือมองเห็นทางรอด หรือความคับทุกข์นั่นเอง. ที่ว่า คนหูหนวกหายจากหูหนวก นั้น หมายความว่าก่อนหน้านั้น เขาฟังอะไรไม่รู้เรื่องอันเกี่ยวกับความคับทุกข์หรือนิพพาน พอพระองค์ตรัสรู้ขึ้นมา สามารถ สั่งสอนให้เข้าใจได้ นั่นเอง. คนง่อยเดินได้ หมายความว่ามนุษย์ตามธรรมดาเดินข้ามจากความทุกข์ไปสู่ความคับทุกข์ไม่ได้ เคียงนี้เขาเดินได้เพราะการนำของพระองค์. คนใบ้พูดได้ หมายความว่ามนุษย์พูดเรื่องความทุกข์หรือนิพพานไม่เป็น เคียงนี้พูดเป็น. ลูกแกะ ลูกเนื้อ เล่นกับเสือหรือราชสีห์ ได้นั้นหมายความว่า ธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้นั้น ทำให้เกิดเมตตากรุณาแก่กัน จนกระทั่งคนแข็งแรงไม่เบียดเบียนคนอ่อนแอ ดังนี้เป็นต้น. คำพูดเหล่านั้น ต้องแปลความหมายเป็นภาษาธรรมเสียก่อน สิ่งที่เรียกว่าปาฏิหาริย์จึงจะเป็นปาฏิหาริย์ คือนำอัครรรย์สูงสุดจริงๆ. ท่านทั้งหลายลองกำหนดดูเถิดว่าการรักษาคนตาบอดให้หายสักคนหนึ่งกับการทำคนที่มือวิชาให้หมดอวิชานั้น อันไหนเป็นปาฏิหาริย์กว่ากัน? อันไหนนำอัครรรย์กว่ากัน? อันไหนทำยากกว่ากัน? เพราะเหตุอันนี้เอง ในพุทธศาสนาจึงนิยม อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ คือ การทำคนให้เข้าถึงอมตธรรม ว่าเป็น ปาฏิหาริย์ที่แท้จริง ยิ่งกว่าปาฏิหาริย์ใดๆ. แม้ว่าเราจะสามารถทำคนตายให้กลับเป็นขึ้นมาได้ แต่ถ้าเขายังโง่เท่าเดิม ยังเป็นทุกข์เท่าเดิม แล้วการกระทำนั้นจะมีประโยชน์อะไร. ดังนั้นปาฏิหาริย์ชนิดที่ว่า ทำคนตายให้กลายเป็นคนเป็นขึ้นมา นั้น มีความหมายอันแท้จริงคือ ทำคนที่ตายเพราะกินผลไม้ต้นที่อาดามกินเข้าไป ให้กลับเป็น คือให้เข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้นั่นเอง, ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คำกล่าวในไบเบิลที่ว่าพระเยซูคริสต์ทำคนที่

ตายให้เป็นไถ่นั้น ควรจะมีความหมายอย่างนี้, หากแต่การกระทำเช่นนั้น มีค่าหรือหมาย
ลึกเกินไป พวกฟารีเซายหรือข้าศึกของพระองค์ไม่อาจจะเข้าใจได้ จึงไม่เชื่อพระองค์
และทำการกำจัดพระองค์เสีย.

ปาฏิหาริย์ทั้งหมดของพระเยซูคริสต์ เป็นสิ่งที่กล่าวได้ว่าเป็นหมัน
ต่อพวกฟารีเซาย พระองค์จึงไม่ทรงประสงค์จะแสดงปาฏิหาริย์แก่คนพวกนี้อีก เพราะ
ทำให้เขาไม่เชื่อพระองค์ยิ่งขึ้นไปอีก ๑ เท่า ดังคำตรัสของพระองค์ว่า “เมื่อมีผู้ขับออก
มาจากคนคนนั้นแล้ว มันก็เที่ยวไปตามที่แห่งแล่งต่าง ๆ เพื่อหาที่พักอาศัยแต่ก็ไม่ได้,
ดังนั้นมันจึงพูดว่ากลับไปที่เรือนของคนที่เราเพิ่งออกมา, เมื่อไปถึงเรือนนั้น มันได้พบว่า
เรือนว่างสะอาดเป็นระเบียบดี มันจึงไปพาศอื่นที่ชั่วร้ายยิ่งกว่ามันมาอีกเจ็ดผี แล้วเข้าสิง
อยู่ในเรือนนั้น. ดังนั้นสภาพของคนคนนั้นในตอนนี ก็กลับเลวร้ายลงไปยังกว่าตอนแรก
เสียอีก.” — (มัทธิว สิบสอง/๔๓-๔๕). พระองค์ทรงรู้สึกที่ไม่มีประโยชน์อะไรที่จะ
ทำปาฏิหาริย์แก่คนที่ไม่เชื่อพระองค์, มิหนำซ้ำจะกล่าวหาพระองค์ว่าขับผีออกได้เพราะ
ฤทธิ์ของนายผี ดังที่กล่าวไว้ในมัทธิว สิบสอง/๒๔ ยิ่งขึ้นไปอีกเท่านั้นเอง.

จากข้อความในมัทธิว สิบสอง/๔๑ และสิบหก/๔ ทำให้เราทราบได้ว่า
บรรดาปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ของพระเยซูทั้งหมดนั้น ปาฏิหาริย์คือการที่พระองค์สิ้น
พระชนม์แล้วสามวันสามคืนก็กลับคืนชีพใหม่ นี่เป็นปาฏิหาริย์สูงสุกว่าปาฏิหาริย์ใด.
แม้ปาฏิหาริย์ข้อนี้ ก็ยังต้องแปลความหมายจากภาษาคนเช่นนั้น ไปสู่ภาษารธรรมอยู่
นั่นเอง. ข้อนี้หมายความว่าเมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ไปแล้ว “สามวันสามคืน” ซึ่ง
อาจจะเล็งถึงกาลเวลาสมัยหนึ่ง ซึ่งจะเป็นสามปีหรือสามสิบปี หรือสามร้อยปีล่วงมา
คำสั่งสอนของพระองค์จะรุ่งเรืองขึ้นในโลกและครองโลก ซึ่งมีความหมายตรงกับคำว่า
ฟื้นคืนชีพขึ้นมา; เช่นเดียวกับ พุทธศาสนาเพิ่งจะรุ่งเรืองเด่นขึ้นมา ก็ต่อเมื่อถึง
ศตวรรษที่สามหลังจากปรินิพพาน คือสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชทรงนับถือและเผยแผ่

พุทธศาสนานั้นเอง. อีกอย่างหนึ่งควรจะนึกถึงข้อความในหนังสือชั้นหลังที่กล่าวไว้ว่า ถึงเวลาหนึ่งพระอภิวชิราศุของพระพุทธรองค์ที่มีอยู่ในโลก จะรวมตัวกันเข้าเป็นพระพุทธรองค์ที่พันคืนชีพขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง จะทรงแสดงธรรมอันรุ่งเรืองยิ่งกว่าคราวที่แล้วมา แล้วจึงนิพพานโดยแท้จริง. ข้อนี้ชวนให้คิดว่า ความคิดที่ว่าพระศาสนาซึ่งกับขันธแล้ว กลับพันคืนชีพขึ้นมาอีกนั้น เป็น คติที่มีต้นตอมาจากอินเดียตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ค่ายเข้าไป และเป็นสิ่งที่ต้องตีความหมายในภาษารวม เช่นเดียวกับ “นิทานโบราณของโลกเขมรราย” นั้นเหมือนกัน; หรือว่าใครจะยืมของใครมา เป็นสิ่งที่ต้องกันควักกันต่อไป. สรุปความว่า สิ่งที่เรียกปาฏิหาริย์นั้น ในศาสนาพุทธก็ตาม ในศาสนาคริสต์ก็ตาม ที่มีข้อความอันกล่าวไว้อย่างภาษาคน สำหรับเด็ก ๆ หรือผู้ใหญ่ที่ยังมีความรู้สึกอย่างเด็ก ๆ นั้น เป็นสิ่งที่ต้องตีความหมายออกเป็นภาษารวมเสมอไป. ขันเขตรตรงตามตัวอักษรแล้ว จะต้องโง่งไปอีกเจ็ดเท่าตัว รวบรวมเข้าสี่สี่เพิ่มขัน ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐ ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐ ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐ ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐ ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐ ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐ ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐ ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐ ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐ ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

ที่นี้มาถึงเรื่อง สวาททรยศ. เรื่องสวาททรยศนี้ มีด้วยกันทั้งแก่พระเยซูคริสต์ และแก่พระพุทธรองค์, กล่าวคือ ยูดาสิสคาริออก และพระเทวทัตต์นั่นเอง.

สิ่งที่แปลกประหลาด ก็คือ พระเยซูคริสต์ก็ทรงทราบดีว่ายูดาสะจะทำเช่นนั้น ทั้งที่เราทราบได้จาก โยฮัน เจ็ด/๖๔-๗๐ พระพุทธรองค์ก็ทรงทราบดีว่า พระเทวทัตต์จะต้องทำเช่นนั้น ทั้งที่ปรากฏอยู่ในอรรถกถาชาคกมากมายหลายสิบแห่ง. แต่แล้วทำไมพระศาสดาทั้งสอง จึงยอมรับคนสองคนนี้เข้ามาเป็นสาวกของพระองค์? สำหรับยูดาสนั้น ปรากฏว่าพระเยซูทรงเลือกเขาเองด้วยซ้ำไป, ทำไมจึงทรงทำอย่างนั้น เป็นสิ่งที่ต้องอธิบายกันตามแบบภาษารวมอีกนั่นเอง. คำตอบอาจจะรวม ๆ กันไปได้ว่า เป็นเพราะเป็น ความประสงค์ของพระเจ้าที่จะให้เป็นเช่นนั้น เพื่อให้สิ่งที่เรียกว่า

“การไถ่มนุษย์จากบาป” (redemption) เป็นไปได้สำเร็จตามความประสงค์ของพระเจ้า, หรือเป็น การกรุณาแก่คนชั่วอย่างสูงสุดทั้งที่รู้อยู่, ดังนี้ เป็นต้น. แต่สำหรับพระพุทธรองค์นั้น อาจจะทรงถือว่าเป็น เรื่องที่ต้องเป็นไปตามกรรมของพระเทวทัตต์เอง, หรือกล่าว อีกอย่างหนึ่งก็ว่า เป็น เรื่องธรรมดา ไม่มี ความหมายอะไรเป็นพิเศษสำหรับ ผู้หลุดพ้นแล้วจากอุปาทาน จึงทรงปล่อยให้สิ่งต่างๆ เป็นไปตามกฎของมันเอง. ไม่มี การทรมาน ไม่มีการไม่ทรมาน สำหรับพระองค์, หรืออีกนัยหนึ่งก็คือไม่มี ความหมายสำหรับ พระองค์ผู้ไม่ประสงค์อะไรจากใคร, ไม่มีการได้ การเสีย, การอยู่หรือการตาย อีกต่อไป. ถ้าจะมองกัน ในแง่ของการไถ่บาป ก็พอจะมองได้บ้างว่า การรับคนที่โลกเรียกว่าคนทรมาน เข้ามาเพื่อเบียดเบียนพระองค์เองนั้น เป็น สิ่งหนึ่งที่ทำให้คนทั้งปวงเกิดความสนใจ ในธรรมของพระองค์เป็นพิเศษ และบุขาคการเสียสละของพระองค์, เป็นผลดีแก่คนเหล่านั้น ในการที่จะเข้าถึงธรรมด้วยเหมือนกัน. และที่สำคัญกว่านั้นก็คือ จะต้องเป็น ที่ยอมรับกันว่า การทรมานของสาวกบางคนนั้น เป็น สิ่งหนึ่งซึ่งพระศาสดาทุกๆ พระองค์จะต้องเผชิญ หาใช่เฉพาะแต่พระเยซูคริสต์และพระพุทธรองค์แต่เพียงสอง พระองค์ไม่. ปัญหาเหลืออยู่แต่เพียงว่า ผลแห่งการทรมานนั้น จะแตกต่างกันน้อยกว่า กันอย่างไรเท่านั้น และย่อมจะขึ้นอยู่ กับมิตติของมหาชนที่นั่นส่วนหนึ่งด้วย.

ค. พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็นบุตรพระเจ้า. ผู้ที่ไม่ยอมเชื่อหรือนับถือพระเยซูคริสต์ ย่อมสบประมาทพระองค์ว่าเป็นบุตรที่ไม่มีบิดา. แต่ในมัทธิว หนึ่ง/๒๐ มีข้อความกล่าวว่า “เมื่อโยเซฟกำลังไต่รถรองอยู่นั้น ทูตของพระเจ้าได้ปรากฏแก่เขาในความฝัน และบอกเขาว่า โยเซฟผู้บุตรแห่งดาวิด, ท่านอย่ากลัวในการที่จะรับ มาเรียภรรยาท่าน, เพราะว่าบุตรที่ปฏิสนธิในครรภ์ของมาเรียแล้วนั้น เป็นบุตรแห่ง วิญญาณบริสุทธิ์. มาเรียจะคลอดบุตรเป็นชาย และท่านจงขนานนามนั้นว่า เยชูส เพราะว่าท่านจะช่วยคนทั้งปวงให้พ้นจากบาปของเขา.” ข้อนี้หมายความว่า พระเยซู

คริสต์ เป็นบุตรของพระเจ้า, ในเมื่อกล่าวอย่างภาษาคน. สำหรับพระพุทธรองค์ ก็มีเรื่องราวที่แสดงว่าเป็นบุตรพระเจ้าในทำนองนี้ ปรากฏอยู่ในหินสลักพุทธประวัติยุค พ.ศ. ๔๐๐ เศษ เช่นหินสลักการหุคเป็นต้น ที่กล่าวว่า มีช้างเผือกลงมาจากสวรรค์ วนรอบพระกายพระนางมหายาสาครอบแล้ว เข้าไปในอุทร และตั้งปฏิสนธิพระสัทธัตถกุมารในเวลานั้น อันเป็นเวลาทีพระมารดากำลังอยู่ในอุโบสถศีลไม่ข้องแวะด้วยผู้ชาย และบรรทมหลับทรงพระสุบิน. ข้อความนี้มาปรากฏอยู่ในหนังสือรุ่นต่อมา เช่นคัมภีร์ปฐมสมโพธิเป็นต้น มีข้อความตรงกัน. นี่แสดงให้เห็นว่า คติที่ว่าพระศาสดาที่สำคัญ ๆ จะต้องเป็นบุตรพระเจ้า, ไม่ใช่บุตรมนุษย์นั้น, มีในอินเดียแล้วตั้งแต่ก่อนการกำเนิดของพระคริสต์ตั้ง ๑-๒ ศตวรรษ, ทั้งนี้การที่พระเยซูคริสต์จะถือกำเนิดจากพระเจ้าอีกองค์หนึ่งนั้น ย่อมไม่เป็นของแปลกสำหรับพุทธบริษัท และทั้งยังจะถือว่าคติหรือลัทธิเช่นนี้มีแล้วในอินเดีย ในฐานะเป็นต้นกอด้วยซ้ำไป. ปัญหาเหลืออยู่แต่ว่าเราจะถือเอาตามตัวหนังสือเช่นนั้น, หรือว่าเราจะตั้งความในภาษาธรรมกันเสียก่อนว่าอย่างไรเท่านั้นเอง. นี้เรียกว่า *ความเป็นบุตรพระเจ้าอย่างภาษาคน.*

สำหรับ ความเป็นบุตรพระเจ้าในภาษาธรรม ซึ่งตีความหมายออกไปจากภาษาคนนั้นมีได้หลายอย่าง เช่นว่า พระเยซูคริสต์เป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า ที่แยกออกมาเป็นคราวๆ เพื่อช่วยสั่งสอนโลกเช่นเดียวกับศาสดาพยากรณ์องค์อื่น ๆ ตามยุคตามสมัยไป. สิ่งทีเรียกว่า "พระเจ้า" นั้นไม่ใช่รูปธรรมนามธรรม ไม่มีเนื้อตัว ไม่มีปากหรือเสียงจะพูด อย่างที่เราพูดกัน, แต่สามารถบันดาลให้เกิดมีเนื้อไม้ตัว มีปากมีเสียงที่จะพูด โดยทางบุคคลที่ถือกันว่าเป็นบุตรของพระองค์ เพราะเขาพูดสิ่งที่พระเจ้าทรงประสงค์จะให้พูด. คติมหายานในฝ่ายพระพุทธศาสนา บัญญัติขึ้นไว้ว่า มีพระพุทธเจ้าชั้น "อาทิพุทธ" อยู่องค์หนึ่ง มีลักษณะเป็นอนันตกาลหรืออนันตชีพทำนองเดียวกับที่กล่าวไว้สำหรับพระเจ้า. จากพระพุทธเจ้าองค์นี้ มีพระพุทธเจ้าอย่างที่เป็นมนุษย์

ในประวัติศาสตร์ เช่นพระโคตมพุทธ หรือพระเยซูเป็นต้น แยกตัวออกมาเป็นยุคเป็นคร่าว แล้วแต่เหตุการณ์จะเป็นไป. นี้เห็นได้ว่าเป็นเรื่องทำนองเดียวกันแท้. ถ้าทำนองหลายยอมรับว่า พระเจ้านั้นคือสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็เป็นอันกล่าวได้ว่า ทุกสิ่งคลอเคลอออกมาจากธรรม รวมทั้งผู้ที่จะเป็นพระศาสดาคด้วย. ผิดกันอยู่ก็แต่ว่า ส่วนมากนั้นไม่พูด หรือไม่แสดงสิ่งที่ “ธรรม” ต้องการให้แสดงในฐานะเป็นสิ่งกับทุกข์, แต่กลับไปแสดงสิ่งที่เบียดทุกข์หรือเป็นบาปกันเสียหมด จึงไม่ได้หมายความว่า บุตรพระเจ้า. จะเป็นบุตรพระเจ้าได้ ก็เฉพาะแต่ผู้ที่สามารถแสดงสิ่งที่ทำมนุษย์ให้เข้าถึง “ธรรม” นั้นเท่านั้นเอง.

บุตรพระเจ้า ในภาษาคนก็ดี ในภาษาธรรมก็ดี, เป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในหมู่พุทธบริษัท โดยไม่มีข้อรังเกียจแต่ประการใด.

(ง) พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นพระเจ้าเสียเอง. มีข้อความในไบเบิล ส่วน *New Testament* นั้นเอง ที่แสดงร่องรอยให้เห็นว่า พระเยซูก็มีทุกสวรรค์ และมีแผ่นดินสวรรค์. ข้อนี้ยอมแสดงว่า คำว่าพระเยซูในกรณีเช่นนี้ เล็งถึงพระเจ้าโดยตรง, เพราะว่าเราอาจจะกล่าวได้ว่า ในองค์พระเยซูนั้น มีสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า. เราอาจจะไล่ขึ้นไปตามลำดับโดยภาษาคนว่า ในร่างกายของพระเยซู มีวิญญาณที่มาจากพระเจ้า, ในวิญญาณนั้นมีคุณสมบัติแสดงลักษณะ หรือ *qualificative faculty* ของพระเจ้า อยู่โดยแน่นอน. ดังนั้นเมื่อเราจะระบุหรือชื่อองค์พระเจ้า เราจะชี้ที่ร่างกาย หรือที่วิญญาณ หรือที่ “สิ่ง” ซึ่งมีอยู่ในวิญญาณนั้น หรือเป็นคุณสมบัติของวิญญาณนั้นกันดีเล่า? พระพุทธองค์ทรงกล่าวว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นเรา แม้ว่าเขาจะจับมุนจิวรของเราถืออยู่” — (อิติ. ขุ. ๒๔/๓๐๐). ข้อนี้หมายความว่า ผู้ที่เห็นพระองค์นั้น คือผู้ที่เห็นธรรมอันมีอยู่ในใจของพระองค์, มิใช่เห็นที่ร่างกาย หรือใจของพระองค์, แต่เห็นที่ สิ่ง ที่มีอยู่ในใจ. สิ่งที่มีอยู่ในใจนั่นเอง คือ “ธรรม” หรือ

พระเจ้า. ดังนั้น สิ่งนั้นจะเป็นบุตรของพระเจ้า หรืออะไรของพระเจ้าไม่ได้อีกแล้ว นอกจากจะเป็นพระเจ้าเสียเอง. พุทธก็คือ “ธรรม”; “ธรรม” ก็คือพระเจ้า. ดังนั้น พระเยซูคริสต์ ในกรณีที่เล็งถึงสิ่งที่มีอยู่ในวิญญาณของท่าน ก็คือพระเจ้าเสียเองนั่นเอง. ร่างกาย และวิญญาณ เป็นเพียงเปลือกที่รอง ๆ ออกไป. นี่คือ **พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นพระเจ้าเสียเอง** ในเมื่อกล่าวอย่างภาษาธรรม.

บัดนี้ เรา หาพบพระเยซูคริสต์ได้ครบแล้วทั้ง ๔ สถาน คือ พระเยซูคริสต์ในฐานะเป็นบุตรคาเวค ๑, พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นศาสดาในประวัติศาสตร์ ๑, พระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นบุตรพระเจ้า ๑, และพระเยซูคริสต์ในฐานะที่เป็นพระเจ้าเสียเอง ๑, และเราสามารถรู้จักพระพุทธรองค์ได้ในลักษณะ ๔ สถานนี้เช่นเดียวกัน.

๖. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต หรือวิญญาณ.

เมื่อจะกล่าวกันถึง พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต หรือวิญญาณแล้ว ข้าพเจ้าอยากจะขอร้องให้ทุกคนระลึกถึงข้อความใน โยฮัน หนึ่ง/๑-๕ กันอีกครั้งหนึ่ง. ข้อความนั้นมีว่า “พระคำมีอยู่แล้วตั้งแต่เดิมที, และพระคำนั้นได้อยู่กับพระเจ้า, และพระคำนั้นเป็นพระเจ้า. พระองค์ (คือพระคำ) ได้อยู่กับพระเจ้าตั้งแต่เดิมที; สิ่งทั้งปวงได้อุบัติสร้างขึ้นจากพระองค์ (พระคำ). ไม่มีอะไรที่สร้างขึ้นแล้ว เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้โดยปราศจากพระองค์ (พระคำ). ในพระองค์ (พระคำ) มีชีวิต, และชีวิตนั้นเป็นแสงสว่างของมนุษย์. แสงสว่างนั้น ส่องลงในความมืด และความมืดนั้นมิได้ครอบงำแสงสว่างนั้น,” ดังนี้. สิ่งที่เราเรียกพระคำ (The Word) หรือพระวจนะ นี้คืออะไรกันแน่. ข้าพเจ้าเข้าใจว่าพระคำนั่นเอง คือสิ่งที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า Spirit ที่มาแปลกันเป็นภาษาไทยว่า จิตหรือวิญญาณ, ซึ่งเป็นคำแปลที่ทำให้คนไทยเข้าใจผิดต่อสิ่งนั้น เป็น

อย่างยิ่ง, เมื่อเข้าใจผิดต่อคำว่า *spirit* แล้ว ก็ย่อมเข้าใจคำว่าพระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต หรือพระวิญญาณ ผิดไปอีกต่อหนึ่ง, คือทำให้มีความหมายไปในทำนองที่เป็น *consciousness* หรือ *soul* ไปเสีย. สิ่งที่เรียกว่า พระคำ นั้นบ่งถึงชีวิต (*life*) และแสงสว่าง (*light*) อย่างชัดเจนอยู่ในข้อความแห่งโยฮันนั้น. สิ่งที่เรียกว่า *spirit* นั้น มีความหมายของคำว่า *life* และคำว่า *light* อยู่อย่างเต็มที่, ดังนั้นจึงไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่าจิตหรือวิญญาณในภาษาไทย. ถ้าจะใช้คำว่าจิตหรือวิญญาณก็ตามก็ต้องให้ความหมายแก่คำคำนี้เสียใหม่ ซึ่งมีใช้ความหมายที่ใช้กันอยู่ในภาษาไทยตามธรรมดา หรือแม้แต่ในภาษาบาลีซึ่งเป็นต้นกำเนิดของคำสองคำนี้ในภาษาไทย.

สำหรับ คำว่า *The Word* หรือพระคำ นั้น เห็นได้ชัดว่าเล็งถึง ธรรม ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ หรือที่เรียกกันในพุทธศาสนาว่า “สังขธรรม” นั้นเอง. *สิ่งนี้มีแล้วแต่เดิมที, สิ่งนี้อยู่กับพระเจ้ามาแต่เดิมที, สิ่งนี้เป็นอันเดียวกับพระเจ้า, สิ่งนี้เป็นชีวิตและเป็นแสงสว่างของมนุษย์.* ดังนั้นจึงเป็น *spirit* หรือใจกลางของทุกสิ่ง. สิ่งที่เป็นใจกลางของทุกสิ่งนั้น ในพุทธศาสนาเรียกว่า “ธรรม” ไม่มีคำอื่นที่ตีไปกว่าคำคำนี้. ดังนั้นเมื่อกล่าวกันตามภาษาธรรมดาแล้ว สิ่งที่เรียกว่า *spirit* นี้ก็คือ ธรรม ในพุทธศาสนานั่นเอง, มีความหมายเป็นได้ทั้งชีวิต และแสงสว่างพร้อมกันไป ในคราวเดียว. ผู้ที่เชี่ยวชาญทางศัพทศาสตร์ (*etymologist*) ควรจะสอบสวนรากคำของคำว่า *spirit* ซึ่งอยู่ในรูปของภาษากรีก หรือละติน คุณันเสียใหม่ เพื่อจะได้แปลคำว่า *spirit* นี้ ออกมาเป็นภาษาไทยโดยถูกต้อง ทั้งโดยคำ และโดยความหมาย (คือทั้งโดยพยัญชนะและโดยอรรถ) เพราะเป็นคำที่สำคัญที่สุดคำหนึ่งในคริสต์ธรรมในฐานะที่เป็นพระเจ้า. ข้อนี้จะเป็นการดี ในการที่ชาวไทยจะได้เข้าใจคำว่าพระจิตหรือพระวิญญาณอย่างถูกต้อง ถึงกับยอมรับได้ว่าทั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าได้จริงแล้วมีความสนิทสนมกับคริสต์ธรรมได้เต็มที่. สำหรับคำว่า *holy ghost* นี้ คนไทย

ฟังแล้วสะดุ้ง แต่แล้วก็อธิบายไม่ได้ว่าเพราะเหตุไร. เพื่อเป็นการเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้นไป เราอาจลองพิจารณาคำทั้งสามคำนี้ดูพร้อม ๆ กัน โดยอาศัยคำว่า ตรีมูรติ หรือ *trinity* นั้นเอง.

๗. พระเจ้าในฐานะสิ่ง ๓ สิ่งรวมกัน (TRINITY).

ถ้าจะอธิบายให้เด็ก ๆ เข้าใจถึง *trinity* ได้โดยง่าย หรือโดยเร็วแล้ว ควรใช้อุปมาในภาษาคคน คือ :-

พระบิดา บนสวรรค์ เท่ากับเจ้าของบ่อพลอยมีเพชรพลอยมาก.

พระบุตร คือพระเยซู เท่ากับผู้อเอาเพชรพลอยไปแจกทั่วโลก.

พระจิต หรือพระวิญญาณ เท่ากับเพชรพลอยนั้นเอง.

สิ่งทั้งสามนี้เป็นสิ่งเดียวกัน โดยมีเพชรพลอยค้ำยัน ทำงานรวมกัน ไม่อาจจะแยกจากกันได้ เช่นเดียวกับ *trinity* ในพุทธศาสนา คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์.

พระพุทธองค์ คือผู้ค้นพบบ่อพลอยอันมหาศาล.

พระธรรม คือเพชรพลอยเหล่านั้น.

พระสงฆ์ คือผู้นำเพชรพลอยไปแจกทั่วโลก.

เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ท่านทั้งหลายลองเปรียบเทียบ ตรีมูรติของพุทธบริษัท กับตรีมูรติของคริสตศาสนิก ฑูเองเถิดว่า อะไรคืออะไร และจะมีอะไรแตกต่างกันที่ตรงไหนหรือไม่. แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ คำว่า *God the spirit* ในที่นั้นนั้น ควรจะแปลคำว่า *spirit* นั้นออกมาเป็นภาษาไทยว่าอย่างไรดี จึงจะตรงกับความหมายดั้งเดิมในภาษา

เขบราย, ภาษากรีก, และภาษาละติน ที่เขาใช้กันอยู่ในกาลก่อน. บางที่เราอาจได้คำแปลในภาษาไทย ที่ดีกว่าที่ใช้กันอยู่ในเวลานี้ก็ได้.

ในที่สุด เราจะเห็นได้ว่า เมื่อเอา trinity เป็นหลักแล้ว พุทธบริษัทกับคริสต์ศาสนิกชน ย่อมประสานงานกันในการทำสิ่งที่ เป็นสันติสุขในโลก ให้แก่กันและกันได้เป็นอย่างดี อย่างที่ไม่เคยพบเห็นกันมาก่อน เป็นแน่ทีเดียว.

สรุปความ แห่งปาฐกถาที่สองนี้ว่า ผู้อยากจะเข้าถึงพระเจ้า จะต้องพยายาม ศึกษาสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้นให้ครบทุกแง่ทุกมุม เพื่อทำพระเจ้ที่แท้จริงในภาษาธรรมให้เกิดขึ้นในใจของตน และมีชั่วโมงที่พระเจ้าอยู่กับตน นั้นให้มากขึ้นทุกทีๆ จนกระทั่งกลายเป็น ผู้อยู่กับพระเจ้าตลอดเวลา ไม่มีระยะว่างวัน, แล้วก็จะมึผลเช่นเดียวกับพุทธบริษัทผู้เข้าถึงธรรมโดยแท้จริง มีแต่จิตใจที่ สะอาด — สว่าง — สงบอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้นใดกันนั้น.

พระเจ้าในความหมายทั่วไป คือสิ่งที่ทุกคน ต้องเชื่อ ต้องกลัว ต้องอ่อนน้อม และต้องประจบด้วยการประพฤติตนให้ตรงตามที่พระองค์ประสงค์. พระเจ้าในภาษาธรรม ของพุทธบริษัทนั้น เป็นสิ่งที่ต้องแยกออกเป็นส่วนๆ คือส่วนที่เป็นอวิชาหรือคณาผู้สร้างสรรปรุงแต่งนั้น ต้องทำให้กลายเป็นวิชา หยุตสร้างและปรุงแต่ง เพื่อเกิดเป็นความสงบขึ้นมาแทน. ส่วนที่เป็นกรรมหรือกฎแห่งกรรมนั้น ต้องสังเกตและกระทำไปจนถึงกรรมที่ไม่ดีไม่ชั่ว แต่เป็นที่สันสุกแห่งกรรมก็กรรมชั่ว ก็จะถึงการหยุดเวียนว่ายและเป็นความสงบไปอีกเช่นเดียวกัน. พระเจ้าในภาษาคน มีไว้สำหรับสอนคนที่ยังมีความรู้สึกอย่างเด็ก ๆ และกล่าวไว้ในรูปของนิยาย หรือ mythology เพื่อจำง่าย เชื่อง่าย, พระเจ้าในภาษาคนทุกเรื่องทุกราว สามารถแปลออกไปเป็นพระเจ้าในภาษาธรรมได้ทั้งสิ้น และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำเช่นนั้น,

มีฉะนั้นแล้วมนุษย์จะไม่ถึงพระเจ้าที่แท้จริงได้ แต่จะจมปลักอยู่ในความเชื่อที่มลายไปในที่สุด. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระบุตร กล่าวคือพระเยซูคริสต์นั้น ในฐานะที่เป็นบุตรดาวีกัดดี เป็นศาสดาในประวัติศาสตร์กิตี เป็นบุตรพระเจ้กิตี หรือเป็นเพียงคุณธรรมอันประเสริฐที่มีอยู่ในใจของท่านเองกิตี ล้วนแต่มีเรื่องราวที่อาจจะทำให้กลมกลืนกับความเป็นไปในประวัติของพระพุทธรองค์ ได้อย่างน่าประหลาดใจ. พระเจ้าในฐานะที่เป็นพระจิต ในคริสตธรรม ควรจะเสด็จถึงสิ่งที่เรียกว่า นิยยานิกธรรม ในพระพุทธศาสนา เป็นของขวัญอันสูงสุดของสัควโลก อย่างกะเป็นเพชรพลอยทางวิญญาณ (spiritual gem) นำยินดีปรีดาอย่างยิ่ง. ส่วน พระเจ้าในฐานะที่เป็นตรีมูรติ หรือ trinity นั้นเป็น ของกลางสำหรับโลก และมีอยู่แล้วด้วยกันในทุกๆ ศาสนา ที่ปรากฏแล้วแก่มนุษย์ในโลกนี้ หรือโลกอื่นๆ ถ้าหากจะมี.

จบตอนที่สอง

(อันว่าด้วยการสร้างโลก พระบิดา พระบุตร และพระจิต)

เรื่องการไถ่บาป และ การประสบความสำเร็จ.

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย,

ในการบรรยายครั้งที่สามนี้ จะได้พิจารณากันถึงสิ่งที่เรียกว่า การไถ่บาป และ ผลสำเร็จอันจะพึงได้รับในขั้นสุดท้าย, สองเรื่องด้วยกัน.

๑. การไถ่บาป (redemption).

สำหรับการไถ่บาปของพระเยซูคริสต์นั้น พุทธบริษัทที่มีความรู้สึกรู้ว่ามี ความหมายตรงกันกับ “การบำเพ็ญบารมีเพื่อการรอนชัตตัวออกจากกองทุกข์” นั่นเอง. ก่อนแต่ที่จะเป็นพระพุทธรเจ้าโดยสมบูรณ์ จะต้องมีการบำเพ็ญบารมี เพื่อเห็นแก่ผู้อื่น กระทั่งยอมเสียชีวิตของตนเอง เสียสละบุตรภรรยาที่รักและเสียอวัยวะและอื่น ๆ มาแล้ว อย่างมากมาย จนกระทั่งเป็นพระพุทธรเจ้าแล้ว ยังทำการ “รื้อชน” มนุษย์ออกจากกองทุกข์ ซึ่งเป็นเสมือนนรกในปัจจุบัน, ทำความร่มเย็นให้เกิดขึ้นในโลก แม้แก่สัตว์เดรัจฉ-

ฉันทัวไป. อาการอย่างนี้ มีความหมายตรงที่เสียสละชีวิตหรือความสุขส่วนตัว เพื่อช่วยผู้อื่นโดยตรง, จึงได้เรียกว่า เป็น "การไถ่" คือเอาการเสียสละของพระองค์ ไถ่สัตว์ออกมาเสียจากการผูกพันของกิเลสตัณหา ซึ่งเป็นการผูกพันไม่มีอะไรเสมอเหมือน. สัตว์ทั้งปวงมีวิชา เป็นเสมือนเจ้าหนี้ หรือพญามาร ยึดตัวเอาไว้ ในเมื่อพูคอย่างภาษาคน. และเมื่อพูคอย่างภาษาธรรม ก็คือ เขามจมอยู่ในความโง่ของเขาเองอย่างหลับหูหลับตา ไม่ยอมเชื่อฟังใครง่าย ๆ จึงต้องมีผู้ยอมเสียสละ ถึงขนาดเสียสละชีวิต เพื่อให้เขาหายโง่ และเป็นอิสระจากความทุกข์ชนิดที่ไม่รู้สึกตัวของเขาเอง. การยอมสละชีวิตของ "ผู้ไถ่" นั้น มีผลยียาวตลอดกาลนาน เพราะได้มอบมรดกแห่งคำชี้แจงสั่งสอนนั้นไว้ในโลก ตลอดเวลาเป็นศตวรรษ หรือเป็นสิบ ๆ ศตวรรษทีเดียว.

ความหมายที่สำคัญที่ต้องทำความเข้าใจกันให้ถูกต้องนั้น คือสิ่งที่เรียกว่า "การไถ่" นั้นมีอยู่สองชั้น หรือสองชั้น ชั้นแรก เป็นการไถ่ของผู้อื่น, ชั้นที่สองเป็นการไถ่ของตัวเอง. พระพุทธองค์ทรงเสียสละทุกประการเพื่อกันให้พบวิธีฆ่ากิเลสหรือมารเสียก่อน แล้วจึงทรงเสียสละสั่งสอนสัตว์ด้วยการฝ่าอันตรายอย่างยิ่งจนชนะหัวใจเขาได้, เมื่อผู้นั้นเข้าใจในคำสั่งสอนนั้นแล้ว ก็นำมาปฏิบัติเพื่อถอนตนออกจากความโง่หรือกิเลสของตนจึงรอดได้. ตอนแรกเป็นการไถ่ของพระศาสดา ตอนหลังเป็นการไถ่ของตนเอง, มีอยู่เป็นสองตอนดังนี้. แต่เนื่องจากความสำคัญที่สุดนั้นอยู่ในตอนสุดท้าย พุทธบริษัทจึงถือว่าไถ่ตนเองนั้นเป็นหลักสำคัญ ถึงกับเรียกว่า อตุคา ทิ อตุคโนนาโต ซึ่งแปลว่า "ตัวเองเป็นที่พึ่งแก่ตัวเอง" — (อัททวรรค ๓.๕), และพระพุทธองค์ก็ทรงรับรองเช่นนั้น โดยที่มีคำตรัสไว้ว่า "การเดินทางเป็นสิ่งที่ท่านทั้งหลายต้องเดินเอง, พระศาสดาทรงหลายเป็นแต่ผู้ชี้หนทาง" — (ธ. ๕. ๒๕/๕๑). ถ้าปราศจากการเดินของตนเองเสียแล้ว เราก็ถึง "แผ่นดินของพระเจ้า" ไม่ได้.

แต่อย่างไรก็ตาม ทุกคนยอมรับว่า ถ้าปราศจากการชี้ทางของพระพุทธรองค์เสียแล้ว การเดินทางก็ไม่มี แม้เผอิญจะมีใครบางคน กล่าวหาหนทางจนพบกับความลำบากของตนเองสักคนสองคน เขาก็จะไม่สามารถกลับมารับใครได้ คือเขารู้แค่มกนินไปเฉพาะตัวเขาเอง ไม่มีปัญญาที่จะพูดให้คนอื่นเข้าใจในเรื่องอันแสนจะลึกซึ้งนี้ได้, ต้องเป็นสติปัญญาของบุคคลในระดับพระพุทธรเจ้า จึงจะสามารถบอกให้เดิน และเดินตามตัวอย่างกันเป็นลำดับ ๆ มา, ผู้เฒ่าบัพชนีแรกจึงคือพระศาสดา และผู้เฒ่าที่เป็นตัวการแท้จริง คือตัวผู้เดินทางนั่นเอง. ถ้ายอมรับหลักการอันนี้ เราจะมองเห็นได้ว่าการเฒ่าบัพชนีมีด้วยกันในทุก ๆ ศาสนา, เหมือนกันโดยใจความ ผิดกันก็เพียงคำอธิบายที่ปลีกย่อย.

การเฒ่าบัพ กับ การล้างบาป นั้นไม่เหมือนกัน. การล้างบาปก็เป็นไปในการทำนงให้ผู้อื่นล้างให้ และเป็นเรื่องขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ ไม่ยอมให้อธิบาย. ในฝ่ายฮินดู มีกล่าวถึงเรื่องพระรามช่วยทำการล้างบาปให้นางอหฺลยาเป็นต้น. ไม่มี ความหมายเป็นการเฒ่าบัพในที่นี้ เว้นเสียแต่จะแปลความหมายในภาษาคนทำนงนั้น ให้มา เป็นความหมายทางภาษารธรรมเสียก่อนเท่านั้น. ทางพุทธศาสนาไม่ยอมรับเรื่อง การล้างบาป ด้วยวิธีศักดิ์สิทธิ์ หรือวัตถุศักดิ์สิทธิ์เช่น น้ำศักดิ์สิทธิ์เป็นต้น. ยอมรับได้เฉพาะ เฒ่าบัพในความหมายดังที่กล่าวมาแล้ว.

สำหรับปัญหาที่ว่า การเฒ่าบัพชนิดไหนควรจัดเป็น "มหาเฒ่า" หรือ *great redemption* นั้น ทางพุทธบริษัทจะไม่ถือเอาสิ่งที่เสียสละออกไปเป็นประมาณ แต่จะถือเอาสิ่งที่ผู้ถูกเฒ่าจะได้รับ เป็นประมาณ. ข้อนี้หมายความว่า ถ้าการเฒ่านั้น ทำให้คนได้รับประโยชน์อันสูงสุด เช่น ได้รับนิพพาน หรือแผ่นดินพระเจ้าเป็นผลตอบแทนแล้ว ก็ถือว่าการเฒ่านั้นเป็นการเฒ่าสูงสุด หรือ "มหาเฒ่า". ส่วนการที่จะต้องเสียสละชีวิตหรือไม่นั้น ไม่เป็นของสำคัญ. ถ้าเสียสละชีวิตไป แล้วผลเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อย ก็เสีย

ชีวิตเปล่า ไม่เป็นการไถ่ที่สูงสุดไปได้. ทั้งนี้ การไถ่ที่สูงสุด ไม่จำเป็นที่ผู้ไถ่จะต้องเสียชีวิตเลยก็ได้.

ข้าพเจ้าเข้าใจว่า พระเยซูคริสต์ได้รับสมญาว่า “พระมหาไถ่” (GREAT REDEEMER) นั้น เป็นเพราะพระองค์ได้ทรงพยายามให้เชื้อสายของอาดัมที่กินผลไม้ อันทำให้ต้องตายทางวิญญาณเข้าไปจนเกิดมี “บาปดั้งเดิม” กันทุกคนนั้น ได้กินผลไม้แห่งชีวิต (tree of life) กันเสียใหม่ แล้วพ้นจากบาปดั้งเดิมได้ กล่าวคือ การปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ จนเข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้. อันนี้เป็นเหตุให้พระองค์ทรงได้สมญาว่า “พระมหาไถ่”. หากใช่เพราะการไถ่โดยเอาชีวิตเป็นเดิมพันไม่ เพราะชีวิตนั้นเป็นสิ่งเล็กน้อยเกินไปสำหรับบุคคลอย่างพระเยซู หรือพระพุทธเจ้า. แต่ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นว่ามีคริสตศาสนิกจำนวนมาก ยึดถือกันที่การเสียสละชีวิตกันอย่างเดียว ข้าพเจ้าจึงขอเสนอความคิดของพุทธบริษัทเป็นเครื่องเทียบไว้ในที่นี้. ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวว่า พระเยซูคริสต์จะเสียชีวิต หรือไม่เสียชีวิตก็ตาม เป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่เกี่ยวกับการไถ่ก็ได้. เพราะว่า ถ้าพระองค์ไปทรงสั่งสอนเช่นนั้นในประเทศอินเดีย โดยเฉพาะในสมัยพุทธกาลแล้ว พระองค์จะไม่ต้องเสียชีวิตเลย และอาจทรงสั่งสอนได้สืบไปจนตลอดอายุขัยของพระองค์. การไถ่อย่างสูงสุดของพระองค์ อยู่ที่การทำให้คนเข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้ ในฐานะที่เป็นผลอันประเสริฐ (consumation) นั้นเอง. ถ้าหากพระองค์จะไปพบกับคนโง่แล้ว แม้จะทรงเสียชีวิตอีกครั้ง ก็ไม่มีความหมายอันใดเลย เพราะไม่มีใครเข้าถึงแผ่นดินพระเจ้าได้ แม้แต่สักคนเดียว.

ความหมายของ redemption อันแท้จริง นั้น คือ การทำให้มีการเกิดใหม่ ทั้งที่กล่าวถึงในโยฮัน สาม/๓ นั้นเอง และเป็นสิ่งที่พระเยซูทรงต้องประสงค์อย่างยิ่ง. พระพุทธองค์ทรงฝ่าคาบขององคุลิมาลเข้าไปทำให้เขาได้เกิดใหม่ที่ทรงนั้นเอง. นี่เป็นตัวอย่างของการไถ่ส่วนบุคคลที่เป็นขั้นสูงสุดในพุทธศาสนา. ทั้งนี้เราสรุปความ

ได้อย่างสิ้น ๆ ที่สุดว่า การไถ่บาปคือ การทำให้คนเกิดใหม่ทางวิญญาณในปัจจุบัน-ชาตินี้เอง. ศาสนาทุกศาสนาต้องมีสิ่งที่เราเรียกกันในที่นี้ว่า “การไถ่” เป็นงานสำคัญด้วยกันทุกศาสนา, มิฉะนั้นแล้วก็จะสูญเสียความหมายของความเป็นศาสนาเอาทีเดียว.

ถ้าเขยิบออกไปอีกหน่อย เราอาจจะกล่าวได้ว่า การไถ่บาปนั้นเป็นงานของเมตตา. คนจะต้องมีเมตตาในขั้นสูงสุด จึงจะทำการไถ่ได้. แม้จะถือว่ารับใช้พระเจ้ามาทำการไถ่ก็ยังกล่าวไต่อีกว่า มาจากพระเจ้าแห่งเมตตา หรือเมตตาในฐานะที่เป็นคุณสมบัติของพระเจ้า. พระเจ้าทรงเสียดสคนของท่าน ให้ทำการไถ่มนุษย์จากความบาป ก็ด้วยเมตตาของพระองค์, นี่เป็นการกล่าวอย่างภาษาคน. เมื่อคนเรตามปกติ ก็มีเมตตาต่อตัวเองแล้ว ก็อาจที่จะทำการไถ่ตัวเองไต่อีกทางหนึ่งเหมือนกัน, และในที่สุด ก็สามารถรับเอาวิธีการไถ่ของพระศาสนานั้นเอง มาทำการไถ่ตน ก็คือ การปฏิบัติตามคำสั่งจนถึงที่สุด และทำให้การไถ่ของพระเจ้าสำเร็จเป็นความหมายอันแท้จริงขึ้นมา เพราะเหตุนี้. ทั้งนี้ ข้าพเจ้าจึงถือว่า การไถ่บาปของมนุษย์นั้น เป็นหน้าที่ของศาสนาทุกศาสนา และพร้อมกันนั้นก็ตกเป็น หน้าที่ของทุกคนที่จะต้องทำการไถ่ตัวเอง และสามารถกระทำไปได้แม้ด้วยอำนาจแห่ง สัญชาตญาณ หรือ *instinct*, เพราะว่า สัตว์ที่มีชีวิตทั้งปวง ต้องการความรอดอยู่ไต่ด้วยกันทั้งนั้น, ผิดกันแต่ความรอดในทางศาสนานั้น หมายถึงความรอดในระดับสูงสุดเท่านั้น. แม้กระนั้น ก็เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความรู้สึกของสัญชาตญาณเป็นรากฐาน จึงจะเป็นไปได้ โดยง่ายคาย.

สำหรับผู้ที่ไม่มีศาสนา หรือไม่มีความรู้ในทางศาสนา แต่มีสติปัญญาตามปกติสามัญชน ก็ย่อมนึกถึงความรอดของตัวอยู่ไม่แบบใดก็แบบหนึ่งเสมอไป, แต่ใจความอาจจะตรงกันในข้อที่อยากจะรอดจากทุกข์ทรมาน ที่กำลังทรมานจิตใจของเขาอยู่. พอเขาก็จะหาทางชนะมันเท่านั้น ก็เรียกได้ว่า เขามีศาสนาแล้วโดยไม่รู้สีกตัว และ

สิ่งที่เรียกว่าการได้ตัวเอง ก็จะต้องรากฐานขึ้นในตัวเขา และข้อนั้นแหละ เป็น สิ่งที่
อำนวยความสะดวกให้แก่พระศาสดาทันทีหลายที่จะได้บาปให้คนในโลกนี้ได้. เพราะ
ถ้าเขาไม่มีรากฐานอันนี้แล้ว พระศาสดาจะลงทุนเสียชีวิตเป็นเดิมพันได้บาปให้เขาสัก
เท่าไร ก็ไม่มีทางจะสำเร็จได้. ทั้งนี้เราควรจะต้องว่า การได้บาปของทางศาสนา
นั้นมีรากฐานอันตั้งอยู่บนสัญชาตญาณของสัตว์ที่ต้องการความรอดอยู่แล้วใน
ระดับต่างๆกัน นั่นเอง. ถ้าทางการของศาสนาเอาใจใส่ให้เต็มที่แล้ว การได้บาปจะ
ประสบผลที่น่าชื่นใจ เพราะจะทำให้ โลกนี้สะอาดน่าอยู่อาศัยเหลือที่จะกล่าวได้ทีเดียว.

สัตว์โลกทั้งปวง ต้องร่วมมือกับพระเจ้าในการได้บาปให้แก่ตน โดย
การทำ "ความเกิดใหม่" ด้วยการปฏิบัติตามบทบัญญัติที่ทางศาสนามิไว้ให้ศึกษา ให้
สังเกต จนเกิดความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองอย่างแท้จริง แล้วทำตามอย่างสุขชีวิตจิตใจ
อย่างที่เราเรียกกันว่า พลีชีวิตเพื่อพระเจ้า จะได้ตรงตามพระประสงค์ของท่านในการ
ที่จะช่วยเรา. นี่เป็นการกล่าวอย่างภาษาคน ระคนปนกันไปกับการกล่าวอย่างภาษารธรรม.
ส่วนเนื้อแท้ก็คือเราต้องรักตัวเอง ช่วยตัวเอง ให้เอาชนะกิเลสให้ได้ เพื่อเป็นอิสระจาก
ความทุกข์ทั้งหมด. ถ้าทำได้ดังนี้ บาปดั้งเดิม หรือ บาปใหม่ หรือ บาปครั้งสุดท้าย
ก็ตาม จะถูกไถ่ถอนไปหมด ด้วยการกระทำอันนั้น.

สำหรับ กิริยาอาการได้ หรือการปฏิบัตินั้น ในคัมภีร์ของศาสนาต่างๆ
อาจจะเขียนไว้ ต่างกันโดยตัวหนังสือ ส่วนใจความนั้นตรงกัน. เช่นในคริสต์ธรรม
อาจจะกล่าวถึง การสละตนเพื่อปรนนิบัติพระเจ้า. หรือ การปรนนิบัติผู้อื่นคือการปรนนิบัติ
พระเจ้า, การทำตนให้เป็นพระญาติของพระเยซูคริสต์ตามที่ท่านต้องการ, ทั้งนี้เป็นต้น.
ส่วนในพุทธศาสนาอาจจะกล่าวว่า ทำบุญหรือความดีให้มากเข้าไว้, ทำอวิชชาให้หมด
ไป, ทำจิตไม่ให้ยึดมั่นสิ่งใดๆ ด้วยอุปาทาน, ทำกรรมที่ไม่ดี ไม่ชั่ว อันเป็นที่สิ้นสุด
ของกรรมดีกรรมชั่ว ในที่สุด, นี้ฟังดูแต่ตามตัวหนังสือแล้ว คล้ายกับว่าต่างกันคนละ

อย่างเพราะทางหนึ่งเต็มไปด้วยคำว่าพระเจ้า, อีกทางหนึ่งไม่มีกลิ่นไอของพระเจ้าเสียเลย, แต่ที่เท่านั้น เป็นเรื่องเดียวกันแท้.

สมมติว่าเราจะใช้คำว่า “อันวอนพระเจ้า” มันก็ยังหมายความว่าเราแนะนำหรือจูงตัวเองให้ทำตามความประสงค์ของพระเจ้า. การทำตามประสงค์ของพระเจ้านี้ก็คือการปฏิบัติธรรม ซึ่งหมายถึงการทำลายความเห็นแก่ตัว (*selfishness*) อย่างตรงกันทุกศาสนา. บาปทุกชนิดรวมอยู่ที่ความเห็นแก่ตัว ซึ่งทำให้เกิดความโลภ โกรธ หลง แล้วประกอบมลทินหรือความชั่ว ทางกาย วาจา ใจ ทุกชนิด. เราได้บาปนี้ออกไปให้หมดสิ้นด้วยการกระทำที่ตรงกันข้าม ในลักษณะที่เหมือนกับ เมื่อเราจุกตะเกียงขึ้นแล้วความมืดก็หายไปไม่เหลืออยู่. เราปฏิบัติอย่างนี้คือ การอันวอนพระเจ้า เพราะเราพยายามประจบทำนด้วยการทำให้ถูกใจทำนอย่างสุดความสามารถของเรา.

ส่วนคำอันวอนที่เป็นวาจานั้น คือคำจูงใจเราเอง หรืออันวอนเราเองให้ทำตามประสงค์ของพระเป็นเจ้า, เพราะข้อความในคำอันวอนนั้น ย่อมมีความหมายที่เป็นการจูงใจไปในทางดี หรือทางที่จะเข้าหาพระเจ้าเสมอ. พุทธบริษัทไม่รังเกียจและยอมรับรองคำอันวอนของศาสนาใดก็ได้ ในเมื่อได้แปลความหมายให้เป็นภาษาธรรมแล้วอย่างสมบูรณ์และถูกต้อง. พุทธบริษัทยอมรับได้ทันที แม้ในคำอันวอนของชาวศาสนาบาฮาอี (*BAHAI' I prayer*) ที่ว่า :—

- ๑ ขอให้ความงามของพระองค์เป็นอาหารอันวิเศษแก่ความรู้สึกรักของข้าพเจ้า,
- ๒ ขอให้ความอยู่เฉพะพระพักตร์ของพระองค์ จงเป็นน้ำอมฤตรดใจข้าพเจ้า,
- ๓ ขอให้ความพอพระทัยของพระองค์ เป็นความหวังทั้งหมดของข้าพเจ้า,

- ๑. ขอให้การระลึกถึงพระองค์ เป็นเพื่อนเดินทางของข้าพเจ้า,
- ๒. ขอให้นิวาสสถานของพระองค์ เป็นบ้านเรือนของข้าพเจ้า.

ทั้งนี้ เป็นต้น. เมื่อแปลคำว่าพระองค์ให้เป็นสิ่งที่หมายถึง “ธรรม” ทั้งหมดนั้นก็กลายเป็นหลักพุทธศาสนาไปทันที. ท่านทั้งหลายลองคิดดูเอาเองเถิด จะเข้าใจได้โดยไม่ยากเลย. พุทธบริษัทก็มีการสวดอ้อนวอน ขอให้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ยกโทษลวงเกินให้แก่ตน อยู่ทุกเช้าเย็นด้วยเหมือนกัน หากแต่มีความหมายในภาษาธรรม คือการบีบบังคับหรือปลอบโยนตัวเองก็ตาม เพื่อมิให้ทำผิดอีกต่อไป. ส่วนการที่จะมีบางคนเข้าใจการกระทำอันนี้ไปตามตัวหนังสือ เพราะการศึกษาไม่พอ. อยู่บ้างนั้น เป็นของธรรมดา และมีอยู่ด้วยกันทุกศาสนา. สำหรับพุทธบริษัทที่มีการศึกษาสมบูรณ์แล้ว ย่อม “อ้อนวอนพระองค์” ด้วยสิ่งที่เรียกว่า “ปฏิบัติบูชา” ของเขาเอง.

สรุปความในข้อนี้ว่า การได้บาปของมนุษย์เรา มีเงื่อนต้นมาจากพระศาสนา ที่ทรงเสียสละอย่างยิ่งเพื่อช่วยเรา แล้วจบลงด้วยการตอบสนองของเรา ในการพยายามทำความเข้าใจในคำสั่งสอนของพระองค์ แล้วปฏิบัติตามอย่างสุดชีวิตจิตใจนั่นเอง. การได้นั้นจะใหญ่หลวงหรือไม่ใหญ่หลวง ย่อมขึ้นอยู่กับคุณค่าของสิ่งที่เราได้รับ เป็นสิ่งที่ประเสริฐหรือไม่ประเสริฐนั่นเอง. การร่วมมือกันได้บาปทำนองนี้ เป็นเนื้อแท้ของศาสนาทุกศาสนา, เพราะเป็นการชำระโลกนี้ให้สะอาดปราศจากบาปและความทุกข์ ซึ่งเป็นวัฏคู่ประสงค์ของการมีศาสนาสำหรับมนุษย์ โดยทุกประการ.

๒. ผลสุดท้ายจากศาสนา (consumation)

ผลสุดท้ายที่มนุษย์พึงได้รับจากการปฏิบัติในศาสนาของตน ๆ นั้น ก็คือความสุข อันเขาจะพึงได้รับในโลกนี้ และ ประโยชน์ที่จะได้รับในโลกของพระเจ้าข้างหน้า.

เมื่อกล่าวโดยที่แท้แล้ว ประโยชน์ในโลกนี้ เช่นการมีทรัพย์ มีชื่อเสียง มีการสมาคมก็ ตลอดถึงความราบรื่นเรียบร้อยในครอบครัวนั้น กวกรจะเป็นเรื่องของ วัฒนธรรมทั่วไป ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเรื่องของศาสนา ก็ยังได้. และวัฒนธรรมส่วน ใหญ่ในโลก ก็แยกตัวออกมาจากระบบของศาสนานั้นเอง หรือจะกล่าวว่าเป็น ศาสนาใน ระดับที่ยังอ่อนอยู่ ก็ยังได้. ถ้าเป็นดังนี้แล้ว ประโยชน์ที่จะได้รับจากศาสนาโดย- ตรง ก็ต้องเป็นประโยชน์ที่เกี่ยวกับโลกอื่น ที่อยู่เหนือวิสัยที่วัฒนธรรมเป็นต้น จะอำนวย ให้ได้, ซึ่งเรามักจะเรียกกันว่า โลกของพระเจ้า นั่นเอง.

โลกของพระเจ้านี้ ก็ยังมีความหมายต่างกัน. ถ้าพูดอย่างภาษาคน ก็พูด ว่าเป็นโลกที่จะไปถึงได้ก็ต่อเมื่อตายแล้ว, ถ้าพูดอย่างภาษาธรรม ก็ว่า โลกของพระเจ้านั้น แท้ที่จริงก็อยู่ในโลกมนุษย์ปัจจุบันนี้เอง หากแต่เราไม่มองเห็นเอง.

อีกประการหนึ่ง ในภาษาคนนั้น เข้าใจกันว่าโลกของพระเจ้ามีของสวย งามเอร็ดอร่อยสนุกสนานทำนองในโลกนี้ หากแต่มีมากกว่า ดีกว่า ได้อย่างออกอย่างใจกว่า ดังนี้เป็นต้น. แต่ถักกล่าวโดยภาษาธรรมแล้ว งามสิ่งเหล่านั้นไม่ หากแต่มีความสงบ เย็น ไม่ต้องคั้นร่นเร่าร้อนหลงใหลมัวเมาไปตามอารมณ์เหล่านั้น แทน, และรสของความ สงบนี้ เป็นที่น่าพอใจ หรือจับใจยิ่งไปเสียกว่า สิ่งสวยงามเหล่านั้นไปเสียอีก. ในทาง พุทธศาสนาเรียกความสงบนี้ว่านิพพาน และเป็นสิ่งที่อาจได้รับแม้ในโลกปัจจุบันนี้. และ สภาพอันนี้เอง คือแผ่นดินของพระเจ้า ที่มนุษย์ต้องเข้าไปให้ถึง ให้เร็วที่สุดก่อน แต่ที่จะดับขั้นนี้.

สิ่งที่น่าสนใจที่สุดในไบเบิล เกี่ยวกับความสงบ ทำนองนี้ คือข้อความ ในโครินเธียน หนึ่ง, ๗/๒๙ — ๓๑ ที่สอนให้ปฏิบัติอย่างไม่มีคัมมันต์มั้นตัวยุพาทาน ว่า มีภรรยา ก็มีอย่างกะไม่มี, มีความโสภ อย่างกะไม่มีความโสภ, ยินดี อย่างกะไม่ยินดี,

ข้อของอย่างไม่รับเอาอะไรมา, ใช้สอยสิ่งต่างๆในโลกอย่างกะมิได้ใช้” ทั้งนี้เป็นต้น. การปฏิบัติอย่างนี้ เรียกในพุทธศาสนาว่า การเป็นอยู่ด้วยจิตว่างจากอุปาทานในสิ่งใด ๆ ว่าเป็นตัวเรา หรือเป็นของเรา. การปฏิบัติอย่างนี้ เป็นความจำเป็นในชีวิตประจำวัน คือมีอะไรมากระทบใจ ทางตากก็ตาม ทางหู จมูก ลิ้น ผิวกาย ก็ตาม หรือในใจนึกขึ้นมาเองก็ตาม ต้องสามารถควบคุมไว้ มิให้ปรุงเป็นความคิดชนิดที่เป็นตัวตนคือ *egoism* หรือ *selfishness* ขึ้นมา แล้วมีสติปัญญาเต็มที มีใจคอยเยือกเย็นอยู่เสมอ. การทำได้ อย่างนี้ในเวลาใดชื่อว่า อยู่ในแผ่นดินพระเจ้าในเวลา นั้น เพราะมีแต่ความบริสุทธิ์ สะอาด ความสว่างไสวแจ่มแจ้ง และความสงบเย็นหาที่เปรียบมิได้, และสามารถ ทำการงานเพื่อประโยชน์ตนและ ประโยชน์ผู้อื่นได้ถึงที่สุด.

อีกอย่างหนึ่ง เราได้พบว่า พระเยซูคริสต์ทรงสรรเสริญจิตชนิดที่เป็นจิต อย่างเด็กๆไม่เที่ยงสา (*innocent*) ดังที่ปรากฏอยู่ในมัทธิว สิบเก้า/๑๔ และสิบแปด/ ๓-๖ เป็นต้น จนทำให้ได้นามว่า “พระเยซูผู้รักเด็ก”. ข้อนี้หมายความว่า จิตของ เด็กไม่ยึดถืออะไรเป็นตัวตนหรือของตนมากเหมือนผู้ใหญ่. ไม่มีความคิดที่เป็นบาปมาก เหมือนผู้ใหญ่, รวมความแล้วก็คือ ไม่ยึดถือจนเป็นทุกข์นั่นเอง. ทั้งนี้ ถ้าท่าน เข้าใจเรื่องทั้งสองนี้ดี ท่านจะมองเห็นได้ด้วยตนเองว่า คริสตธรรมกับพุทธศาสนานั้น มีอะไรที่ไปด้วยกันได้ มากกว่าที่ท่านเคยรู้ หรือเคยคิดหรือ เคยหวัง.

ที่นำขึ้นอีกอย่างหนึ่ง คือข้อที่เขียนไว้ตรงกันว่า สิ่งที่ดีที่สุดในศาสนานั้น เป็นของแจกฟรี หรือให้เปล่า. ในมัทธิว สิบ/๕ มีข้อความว่า “สิ่งที่ได้รับมา เปล่าๆ จงให้กันเปล่าๆ” ในวิวรณ์ ยี่สิบเอ็ด/๖ ว่า “เราจะให้เขาคิมจากบ่อน้ำพุแห่งชีวิต โดยไม่ต้องเสียค่าอันใด”, และในวิวรณ์ ยี่สิบสอง/๑๗ ว่า “และผู้ใดประสงค์ ก็จงมา คิมน้ำแห่งชีวิต โดยไม่ต้องจ่ายมูลค่าอันใด” ทั้งนี้เป็นต้น. ในพุทธศาสนามีคำกล่าวว่

“ลัทธา มุธา นิพพุติ ญชฺชมานา” “ได้นิพพานมาบริโลกอยู่เปล่า ๆ” — (รคนสูตร ขุท. ข.) ตั้งนี้เป็นต้น. ทั้งหมดนี้แสดงว่า สิ่งสูงสุดของพระเจ้านั้น เป็นสิ่งที่แจกพรี หากแต่ว่าผู้ที่ได้รับนั้นต้องขยันขันแข็งในการเข้าไปรับ ดังที่กล่าวไว้ในมัคทาย สิบเอ็ด/๑๒ ว่า “แผ่นดินสวรรค์เป็นสิ่งที่จะต้องขงเอา”, ซึ่งเข้าใจว่าต้องเป็นการแข่งขันกันยิ่งกว่า การเข้าจับของเมืองทองคำหรือบ่อเพชรพลอยในโลกนี้เสียอีก. แต่เป็นที่น่าเสียดาย อย่างยิ่งว่ามีใครสักกี่คน ที่รู้จักสิ่งเหล่านี้ และขยันขันแข็งในการที่จะเข้าไปรับเอา.

เป็นอันว่า ผลสำเร็จในขั้นสุดท้ายของศาสนาที่มนุษย์จะได้รับ นั้น คือ สิ่งที่เราเรียกกันว่า บรมธรรม หรือ สิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์จะพึงได้รับในชีวิตนี้ มิใช่หลังจาก ตายแล้ว, เว้นเสียแต่จะเป็น “การตายอยู่ทางวิญญาน” ซึ่งคนธรรมดากำลังตายกันอยู่ ทุกคน. พอปฏิบัติตามคำของพระเจ้า ก็เลิกการตายชนิดนั้นเสีย เกิดใหม่เป็นผู้ที่ไม่มี การตายชนิดนั้นอีกต่อไป, เรียกโดยส่วนวนคริสเตียนว่า “การเข้าสู่แผ่นดินของพระเจ้า” และเรียกว่า “การเข้าถึงอมตธรรม” โดยส่วนวนพุทธศาสนาในภาษาธรรม, และเรียกว่า “เข้าสู่เมืองนิพพาน” โดยภาษาคน นั้นเอง. ข้อนี้จะเป็นการได้ในชาตินี้ในชีวิตนี้ หรือจะได้ต่อเข้าโลงไปแล้ว นั้น ผู้มีปัญญาจงใคร่ครวญดูเองก็แล้วกัน.

สรุปความ แห่ง ปาฐกถาทังสาม.

การทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา เป็นสิ่งที่ต้องทำ ในฐานะ เป็นสิ่งที่พระเจ้าทรงประสงค์. ต้องมีการผ่อนสั้นผ่อนยาวแก่กันและกัน เพราะ ต่างฝ่ายต่างมีความรู้ไม่สมบูรณ์แม้ในศาสนาของตน ๆ อยู่ด้วยกันทั้งนั้น เพราะ เราเรียนตำรากันมากเกินไปกว่าที่พระเจ้าท่านต้องการ เราไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติให้มากเท่าที่เราเรียน, พระเจ้าในคริสต์ธรรมนั้น คือสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม”

ใน ๔ ความหมายในพุทธศาสนา, มีอะไรครบบริบูรณ์อยู่ในสิ่งนี้ จนเราไม่จำเป็นต้องไปสนใจกับสิ่งอื่นเลยก็ได้. ถ้าผู้ใดเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” นี้แล้ว ผู้นั้น จะเป็นพุทธบริษัทที่ดี คริสเตียนที่ดี อิสลามิกที่ดี พร้อมกันไปในคราวเดียวกัน. การสร้างโลก การไถ่บาป และผลสุดท้ายที่มนุษย์จะพึงได้รับนั้น ถ้าแปลความหมายออกมาเป็นภาษาธรรม ตามวิธีของพุทธบริษัทแล้ว ไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับขัดแย้งกันในปัญหาวิทยาศาสตร์เลย.

จบปาฐกถาที่สาม

(เรื่องการไถ่บาป, ผลของศาสนา, และบทสรุปความ.)
